

AL. MACEDONSKI

O P E R E
VI

NUVELE, SCHIȚE
ȘI POVESTIRI

Ediție *ingrijită,*
note și *variante*
d c

ELISABETA BRĂSCUȘ

ADRIAN ^fĂRIW O

SCRITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA.

București, 1971

I 515058

NOTĂ

Al VHOa vii Iu ni al ediției *Operele* lui Alexandru Macedonski continuă secțiunea de proză și cuprinde nuvele, schițe și povestiri, în limba română și franceză, antume, postume și inedite, din volumul *Cartea de aur*, din periodice și manuscrise. În *Addenda* am inclus poeme în proză și traduceri.

Textele din *Cirtea de aur* sunt ordonate în succesiunea indicată în sumarul volumului, iar colo din periodice în ordinea cronologică a publicării. Am efectuat o singură abatere de la această ordonare a materiei și anume: titlul *Nuvelă În scrisori*, din *Cartea de aur*, a fost grupat în ediția noastră, din motive tematice, împreună cu povestirile și schițele din prima secțiune a volumului, și nu la sfârșitul ciclului *Năluci din vechime*.

Reproducerea textelor urmează, ori de câte ori a fost posibil, manuscrisul definitiv, indicat în aparatul critic pentru fiecare caz în parte. Când manuscrisul definitiv lipsește, situație destul de frecventă, am urmat ultima versiune apărută în timpul vieții scriitorului.

Îngrijirea filologică a textelor din acest volum este conformă cu principiile de transcriere stabilite pentru întreaga ediție. Am respectat, ca peste tot, faptele de limbă particulare existente în manuscrise sau în versiunile tipărite, atunci când ele corespund realității lingvistice a epocii.

Giteva precizări de transcriere privind materia din acest volum.

Am păstrat dubletele de tipul *fier-fer*; *piatră-peatră*; *piept-pept* etc., din considerentul că după consoane labiale sînt posibile și *ie*, *ia* și *e*, *ca*,

în manuscrise sau în diversele izvoare de la care pornește ediția noastră, găsim și alle dublete, care dovedesc o șovăire între normele ortoepice literare, regionale, populare, arhaice. Le-am păstrat pe toate, pentru că oricare dintre ele sînt reale în diferite aspecte ale

limbii: *euprins-coprbis*; *culoare-coloare*; *dinții-dinții*; *inliinerk-lntu-nerc*; *mingiia-mîngâia*; *păsări-paseri*; *pină-până*; *umph-impU*.

Am păstrat forma *sunt* alături de *sînt*, considerînd că în timpul lui Moqedonski această, normă ortografică, specială începuse să se impună și ca ortoepică.

În cazul dubletelor grafice cu *s* și *z*, am procedat la generalizarea scrierii cu *z*, singura care corespunde unei realități de rostire.

În cazul formelor paralele *după-dupe*, am generalizat-o pe prima, deși *dupe* este o realitate a graiului muntenesc.

Diftongul *ea* nu se poate realiza la inițială de cuvînt sau de silabă și de aceea l-am redat, în această poziție, prin *ia*; *nevoia* (în loc de *nevoea*); am transcris prin *ia* și grupul de vocale *iea* cînd constituie un hiat: *viața* (pentru *vkața*), deci fără *i* consoană.

Am redat pe *ă* prin *e* la finala substantivelor feminine de declinarea a III-a cu tema în *-i*: *glia* = *glie*; *unghia* — *unghie* și la formele de persoana a III-a a indicativului prezent: *apropia* = *apropie* sau a perfectului: *tăia* = *tăie*; aceeași transcriere, în interiorul cuvîntului, cînd ă exprimă o grafie etimologică: *chiămă* = *chemă*.

Substantivul *rondunele* pi., cu *o*, probabil după italiană, apare în ediția noastră cu forma *rtndunek*.

Textele de proză au fost republicate de multe ori în diversele periodice la care scriitorul a colaborat. La fiecare tipărire au intervenit substanțiale modificări; uneori textele au fost rescrise aproape integral. Numeroasele lor variante îe-am stabilit prin confruntarea textului de bază cu textul manuscriselor și al tuturor versiunilor tipărite antum, din volume și periodice. În aparatul critic am înregistrat, selectiv, variantele reale, care au semnificații estetice sau de conținut, pentru a urmări astfel evoluția fiecărui text în parte și a cuprinde versiunile și redactările esențiale.

Începînd cu acest volum, ediția va fi semnată de Elisabeta Brăneș și Adrian Marino.

EDITORII

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

ANTUME

CARTEA DE AUR

ZI DE AUGUST

5 Departe de București, între două șiruri de dealuri,
de care satele se agață ca niște cuiburi de rîndunele
sub ștreășinele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată
pe mijloc de apa Plăviței. Acest rîu, ce șerpuiește
10 printre pajiștile și araturile eoperite, primăvara, cu
talazurile de smarald și de aur ale griului și ale rapiței,
kvorește tocmai din Muntele Crestat. Dînsul, în acea-
stă parte a curgerii lui, după ce ocolește pe după o
braniște de frasini, intră într-un zăvoi de plute și de
15 sălcii unde, întirziîndu-se cîtva sub umbră, e apucat,
în urmă, de zăgazurile de la moara pitarului Stambu-
lache. Dar tainica liniște a zăvoifului, prin a cărui
iarba naltă cresc românite și gălbenăși, e cu ^totul
20 turburată cînd morarul ridică stăvilarele, și cînd
Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se
repede între jgheburile verzi de mucegai, spre a se
măcina pe roata ce se pune în mișcare. Dinaintea
25 moarei, aproape că nu e ceas cînd doi-trei țărani să
nu se opintească să-și descarce din care sacii cu po-
rumb sau cu grîu, și să-i urce înăuntru cu înjurături
de cruci pe buze și cu credință nestrămutată în sufle-
Malurile acestei ape sunt, pe alocuri, împîslite de
iarbă, și se fac, pe altele, țărmi de nesip, cu spărturi
de mică schinteietoare prin el.

Pajiștile și arăturile, cu bogăția lor de bucate, se desfășoară, peste riu, pînă în poalele dealurilor, și urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, coperișurile de tinichea de la cîteva biserici satești răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august.

3 Dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stînga, se ridică, veche și eoperită cu șindrila, biserica comunei Stămbulești, al cărui turn c ocolit de porumbiei ce se îngurluiesc.

10 Cu praveliște pe această fermecătoare vale, colț al unei Elade de odinioară, albește, așezată cam la sfer-tul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stăm-bulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa ulmi bătrîni; pruni călugărești, cu prune cu gît, galbene și

15 lunguiete; prunii obicinuiți, duzii prăfuiți și nucii cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt, pe care pomii și copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduși și cîțiva cireși.

20 Jos de tot, sub coastă, licărește oglinda de argint a unei bălți. Pe fața apelor ei nemișcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lîngă maluri, limpeziciunea. Cerul însă îi albăstrește partea de la mijloc, pe cînd, mai spre luncă, ea se prelungeste ca un gît, și intră sub intunerecul frunzelor, sîngerat de moțurile roșii ale trestiiilor.

25 Ici-colo, atît pe margini cît și pe mijlocul bălței, nuferi albi și galbeni — trandafiri plutitori — se mișcă după cum îi mîna adierile. Printre ei, boulbălței, gîndac dintre cei de tot mici, dar al cărui cîntec răsună departe, sare de un sfert de stîngen în sus, sau, cu iuțeli ca ale clipirilor, zgîrîie oglinda tihnită a apelor, întocmai ea un diamant pe care o mîna ageră l-ar trece pe fața unui geam.

30 Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulacîie, urcă și pornii ce, izbindu-se de gardurile curței boierești, îi dau ocol și o iau la mijloc.

35 Această obștească pornire a văiei spre cucerirea înălțimilor, ce sunt totdeauna în lumina soarelui sau a lunii, amenință, cu rădăcinile pomilor și ierburilor, să spargă gardul care împrejmuiește casa pitarului, și, cu vremea, să dea iureș însăși culei, să se agate de ea,

să i se încleșteze în ziduri, să-i știrbească temelia, și, rozînd-o, s-o surpe, și s-o șteargă din fața pămîntului.

Stambulache însă nu este om să se dea bătut cu una cu două.

5 De cum venea primăvara, punea să smulgă mărăcinii, lăstarele și bălăriile dinprejurul gardului, și cula urma să zlmbească, neatinsă, dealurilor și văilor Plăviței, ce se ducea la vale, și călătorilor ce se duceau la deal ori la vale,

10 în starea în care moștenise el casa și moșia de la părinții săi, voia să le lase pe amîndouă celor care-i vor fi urmași, și mai cu seamă feciorului său întîinăseut — iar la această părere se unea și grăsulia cucoana Paraschiva, preacinstita lui soție.

15 Și tot pentru aceasta, și fiindcă amîndoi bătrînii știau că fiul lor Costică -- care de vreo două săptămîni își luase licența în drept — avea să le sosească chiar în acea zi, dînșii, cu toate că își vedeau de treburile obicinuite, simțeau că le saltă inimile, și că nu știu cum să-și mai găsească de lucru, ca să le treacă de uritul așteptărei.

20 În neastîmpărul său, pitarul părăsea, din vreme în vreme, primăria din dosul caselor, unde, flăcăi și fete scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, și alerga spre casă, unde, după ce urca în foișor, lua ochianul și se uita lung spre drumul cel mare.

25 Cucoana Parasehiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineielor, îl zărea cu coada ochilor și, mică și grasă cum era, suia gîfîind scara după el.

30 — Parča văd ceva, îngîna dînsa trăgîndu-și răsuflarea, dar tocmai colo — departe -- de la deal de moara Sîrbului — în dreptul plopilor din hotarul Vîrteștilor.

U5 Stambulache își ștergea cu o batistă vărgată sudoarea de pe capul lui pleșuv și lucios ca un pepene verde, și apropiîndu-și iar de ochian pleoapele roșii, deasupra cărora nu se mai aflau decît vreo trei-patru fire de păr alb, se uita lung spre drumul mare și se uita mai ales de la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrtești.

Dar pe drum nu alerga decît praful ridicat de un vînt bîltăreţ, praf ce se încolăcea întocmind nişte vîrtejuri ce dau fuga unele după altele ca beţele unei reşchitori în mişcare.

5 Stambulache îşi lăsa oehianul, îşi mai ştergea sudoarea de pe frunte, şi cucoana Paraschiva se scobora în argea ca să mai vadă de ţesutul scoarţelor.

10 Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se zbungui cu băieţii care le sîcîiau ori le apucau pe la spate şi le aşezau pe vrute-nevruipe pe genunchi.

15 Mai spre fundurile livezei, vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii şi, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogoneţe, de cum le alunecau între cămăşile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pîrlito, şi oprindu-îi-se între sini, li se mişcau acolo cu gîdelări ce le făceau să se pornească pe rîs sau să scoată mici ţipete.

20 La vederea pitarului, care so înapoiase în ogradă, rîsetele şi glumele încetară şi toţi se puseră de iznoavă pe lucru.

Dintre băieţi, unii băteau prunii cu nişte prăjini lungi; alţii se urcau în ei; alţii le adunau de jos şi le rînduiau la o parte, movile lîngă movile.

25 Şi pe rînd pitarul trecea de la unii la alţii, pasărilor, speriate, îşi părăseaşi cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrîneau dincolo de vâlceaua ce despărtea primăria în două, iar "vîntul bîltăreţ plutea pe deasupra pomilor ducînd spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute.

30 Trana a Stancbei, fată de treisprezece ani, scutura, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele ne-coapte bine nu cădeau, dînsa, sprintenă şi rîzătoare, se urca între crecile prunului, măcar că vîntul îi luase pe dedesubt fusta şi cămaşa, răsfrîngîndu-i-lemai sus de genuchi.

35 Niţă al dascălului, băieţandru de optsprezece ani, care se făcuse, de dragul mindirului milităresc, călăraş cu schimbul, pasămite că-i pusese gîndul, fiindcă îi toca verzi şi uscate, şi, mai din glumă, rmai cu dina-dînsul, îi spunea că a dovedit într-unui din ulmii de

dincolo de pîrleazul prunăriei un pui de mierlă cum n-a stat altul, cu totul şi cu totul alb — cu grai de aur, şi nurnai pe sub burtă şi pe sub aripi surăpură...

5 Trana — şircata! — frumuşică de pica, cu gropiţe la colţurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce-l înnebuneau, rîdea, zicea că nu-l crede, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîte una în gură, pe care el o prindea din zbor, şi o strîngea între buzele lui roşii şi cu mustăţi mijitoare.

10 Dar Niţă făcea ce făcea, şi tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar cînd Trana se da jos din pom, o luacubinişorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pîrleazul cu el, doar deorgăspuiuleunorocu — bātu-l-ar cucul — în cuib — la căldură.

15 Şi aproape pe negîndite — aşa cum n-ar îi crezut nici el că are să i se întîmple — se pomeniră între ulmii cei mari, cu pîrleazul trecut, şi departe cu totul de culesul prunelor, printre dese tufişuri de măceşi şi de porumbe vinete, eî tot făcîndu-se că nu-şi aduce aminte în care ulm c cuibul, şi ea tot spunîndu-i că a fost proastă că l-a crezut şi tot smucindu-se să scape de braţul ce-i strîngea mijlocul...

25 Şi cum Niţă îşi apropiase obrazul de al ei, el li jură că are să i-l arate cu adevărat pe năprasnicul pui, şi dînd într-o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciniş, se strecură cu ea pană la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crecile lui.

30 Şi fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să ştie cum — că alunecă şi cade, dar, odată cu aceasta, simţise că se surpă peste ea şi cerul, şi pămîntul, şi copacul, şi Niţă, şi puiul de mierlă, şi tot.

35 Prunăria urma însă să răsune de rîsete şi de glume, de răpăirea prunelor, şi strălucea ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile de august.

40 Cu toate astea, soarele cam şchiopăta spre apus, şi Stambulache, care se uitase la ceasornic, se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră şi Costică

nu sosea, măcar că-i trimesese poștalionul la oraș de cu dimineață?

5 Cucoana Paraschiva, în odaia cea mare, unde întinse masa, auzise bătînd chindia în toaca de fier — a doua zi fiind duminică — și era tot așa de îngrijită: „Vai de ea și de eal S-o fi bolnăvit, s-o fi întîmplat ceva, l-o fi răsturnat trăsura?... Ce să fie?”... Și feluri de prăpăstii îi veneau în minte, o făcea să-i tremure mîinile și să risipească piperul pe masă, deasupra
10 căruia se grăbea să arunce sare — ca să nu iasă vreo ceartă.

Iar de cîte ori se deschidea ușa și intra Floarea, un fel de fată de suflet — țarancă pe care o crescuse de la vîrsta de cinci ani — inima ei o lua iute:

15 — Tot nimic, Floareo?

Apoi, fără să aștepte răspunsul:

— Pune curcanu la mijloc.

Și trecînd de la una la alt:

20 — Ticălosul de Tudorachel... S-o fi îmbătat, mat știi! O fi făcut, vreo poznă?... Să bagi de seamă să nu cumva să dea ciorba în foc. Unde e urda? Azima să n-o arunci la cuptor decît cînd s-o zări trăsura.

25 Floarea, fata de optsprezece ani, frumoasă ca o zîină, în zavelcă țărănească, dar cu cizmulițe de brunei, umbla prin casă, ieșea, intra, aducea tăvi cu poame, farfurii cu mezeluri. Pe fața mesei, albă cu dungi de borangic, se grămădea toată îmbelșugarea casei: caimacul, laptele covăsit, laptele cu orez, cu zahăr și scorțișoară pisată pe deasupra; peștișorii mărunți ai Plăviței înfipti în frigărui de lemn, și fripti după ce fuseră picați cu unt proaspăt; limbile de porc afumate; mușchii; și, la mijlocul mesei, după cum și poruncise cucoana Paraschiva, curcanul auriu, între mere domnești, între pergamut și prune călugărești, iar în două
35 cutii deschise, curmale de tîrg. Tot cam la mijloc, patru mari clondire cu vin de Orodol și două butelii pecetluite, cu vin de Krasna.

40 Ospățul părea pregătit pentru douăzeci de inși și cucoana Paraschiva, cu toată grija ce o turbura, nu-și putea stăpîni mulțumirea uitîndu-se la masă, peste care-arunca o privire înfășurătoare.

— Paraschivo! Paraschivo! se auzi deodată din foișor.

Era glasul lui Stambulache care, în neastîmpărul său, se întoarsese în ceardac și luase ochianul.

5 Nu mai încăpea îndoială: de data asta trebuia să fie Costică. Trăsura i se arătase, la început, ca un punct ce aluneca cu iuțeală în mijlocul unui nor de praf. Dar punctul se apropiase, se mărise, se făcuse trăsură cu patru cai ia roată și cu doi înaintași, și
10 ajunsese la priporul unde urma sase abată de pe drumul cel mare pe valea Plăviței în jos.

Nedomirirea nici nu ținu de altfel mult... Trăsura trecuse în adevăr de pripor, și o cîrmise drept spre sat, opintindu-se printre glonțane și făgașurile împietrite de soare, către podul de bîrne al Plăviței.

15 Stambulache coborî scara cîtc două-două trepte, iar bătrîna, rămasă în foișor, apucă și ea ochianul și, lieniaiputînd U' Se îndoi, își filfi batista ca sicum Costică ar fi putut s-o vadă.

20 Din prunărie flăcăii, care își desumețeau mînecele, pătrundeau în curte cîte trei și cîte patru, și urmați de fete — fiindcă isprăvnicelul oprise culesul din porunca pitarului — se înșirau de-a lungul jicnitelor de seînduri, ori se așezau pe sub pătule. Vorbele, glumele, miscarea umpleau curtea.

25 Dar butia fusese desfundată de argați, și toți se trăgeau într-acolo și se iritau cu jind la ea.

30 Dar unii, zăbind doi lăutari ieșiți ca din pămînt — cinghinele care, în anterie zdrențaroase, zdrăngăneau coardele de la cobză și scîrțiau o vioara — își dau cu cotul — strigau: „să trăiască cuconul Stambulache!”

35 Cînd trăsura sosi la poartă, soarele sfințea pe după dealuri, oalele cu vin trecuseră din mină în mină, firele din sprîncenele pitarului se zbîrliseră și se debîrliseră de bucurie. Floarea aruncase azima la cuptor, cucoana Paraschiva se hotărise să-și întîmpine băiatul la „Crucile din vale”, și lăutarul cu vioara, după poruncile chefuite ale pitarului:

Trage Cioară
Din vioară
Să s-audă de la moară...

5 cînta de rupea pămîntul; cobzarul îi ținea isonul, fetele bătuseră curtea sub un început de horă.

10 Costică, tînăr de douăzeci și doi de ani, cu flăcări răscolitoare în ochi, înalt și subțire ca o mlădiță, fire nervoasă dar puternică, sări jos, în mijlocul strigătelor de bună venire. El își ascunse capul pe sinul maniei
io sale, care nici nu ajunsese în poartă, îi sărută mîinile, trecu la tatăl său, de al cărui gît se aruncă, mulțumi țaranilor, roșindu-se de clte ori o față îi ducea mina la gură și la frunte, și ca să scape din încurcătură, întreba de masă.

15 Mama sa se repezea atunci pe scară, Stambulache, Costică și preotul satului o urmau.

Plrvu le ieșea în capul scării cu un clondir de țuică pe o tavă cu pîine și cu sare. Singură Floarea nu se arăta, își făcea de lucru, își băga capul prin dulapuri.

20 Bătrîna, prea uimită ca să-și dea seama despre ce se petrecea, schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc și rozmarin, cu ochiul-boului și cu alte flori de țară, ștergea ochii lăcrămați, tușea, își sufla nasul cu zgomot.

25 — Ministru! să te văd ministru! se auzea glasul lui Stambulache în foișor, și pitarul mai da o țuică peste cap... Sfinția-sa își neteza barba, bea cu smerenie, își lingea buzele, mai bea cîte nițel, se oprea, părea muncit de gîndul să rostească un logos.

30 Dar Plrvu, care lăsase tava cu rachiu pe un scaun de paie, se urcă pe scară cu ciorba, un castron alb cu marginile albastre.

Floarea, cînd Costică intră în casă, vru să-i sărute mîna.

35 — Ce? Glumea? Apoi s-ar fi putut una ca asta? Nu copilăriseră ei împreună? N-alergaseră după cuiburi? Nu se daseră de-a dura pe coastă printre buruieni și mărăcini, și mai aveau ei astîmpăr, cît e vara ziua de mare, aci cățărîndu-se prin duzi și nuci, aci înîncînd
40 dude și porumbe de se întorceau eu inimile și buzele

vinete? Dar moriștele ce îe făceau pe nisip, aducînd la ele cîte un fir de apă pe care îl furau izvoarelor din apropiere? Dar jocul lor pe după ciuturile cu coperișul înflorit de leuștean și de păpădie, ori înecat de pală-
5 midă și de urzici? Apoi, socul cel mare din care tăiau creei și făceau pușcoacePCe? Astea nu fuseseră? Și crede dumneaei că copilăria se uită așa de ușor, și că, dacă el a fost la București, nu s-a mai gîndit Ja nimeni?.. Ei! Aș!... Ce sunt atunci trandafirii de mătase rouați
10 cu sticlă pisată, cum poartă numai cucoanele de la Rîmnic și de la Craiova. și pe care i-a luat anume pentru dînsa do la cel mai de seamă marchitan din București? O să-i vadă, mă rog, cînd și-o deschide lada și și-o descărca lucrurile, dar, pînă atunci, să facă
15 bine să stea jos.

Iar sîrînd de pe scaun. Costică o apucă de amîndouă înîinile și o așeză cu sila la masă, spre marele haz pe care îl făceau pitarul și popa Sinarandache, și chiar cucoana Paraschiva.

20 După cum se întîmplă tot dauna în asemenea împrejurări, și la mese de așa fel, ciorba de potroace fu lipăită în zgomotul buzelor și lingurilor, iar pe barba și pe mustățile preotului, zeama galbenă se agăța cu stropi mari, ce, cînd nu recădeau în taler, se pierdeau în
25 pădurate adîncimi.

Cînd veni rîndul mezelurilor, cînd se umplură și se goliră paharele de mai multe ori, cînd se aduse claponul cu hrean, și, mai cu seamă, cînd pitarul Stambulache despică curcanul cu gușă grasă și carne rumenă, vorbele ce, la început, se tîrau, pe deasupra
so mesei, zburară și se încrucișară, se topiră una în alta, nolăsînd să se audă dficît erîmpeie din cele care se spuneau. Vinul de Orodol dezlegase țoale limbile. „Ministru! să te văd ministru!”, nu contenea să se audă de cîte ori băLrînul își ridica paharul. In vremea asta, Costică vorbea despre București, Floarea despre zăvoiu
35 l de la moară, bătrîna despre căimăcâmia lui lancu Bibescu, popa despre patrafirul ce i se rupesese...

— Bucureștii! Ce oraș, ce lume! Dar și cîtă ticăioșie.

40 — Da, în vremea mea boierii...

— Și toată lumea, cucoană Paraschivo, toată lumea era credincioasă.

— Mai ții minte, domnule Costică, cum era să ne înecăm în Plăvița! Ne duseserăm la moară...

5 Stambulache însă ridică paharul:

— Ministru! Să te văd ministru! striga el cu glasul păiejenat, cu capul dat pe spate.

10 Când se sflrși masa și cind ieșiră cu toți în foișor, înnoptase. Dar isprăvnicelul îngrijise de un foc ce ardea cu vîlvătâi și ce făcea ca întunecimea de prin-
prejur să pară mai deasă, iar dinspre el urca un puternic miros de porumb copt, pe care țaranii și-l prăjiseră în spuza lui...

15 Hora luase la mijloc focul și chipurile aprinse răsarau din întunec. Voinicii care o învîrteau, și despre care avea să se ducă pomina, izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși cu aitițe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se strîngea sau se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brîncei, zguduia bătătura și casa — cutremura dealul. Băieții
20 cei de tot tineri, cu dimje strimță și găitănata pe picioare, cu scurte mintene în umeri sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pîslă neagră înconjuraie de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, zbuciumau noaptea cu chiote, și mirau și ieșeau din întunec ca niște năluci. Bine legați —
25 voinici și frumoși — ca buzele abia înseilate de mustăți, sau spelbi — oacheși sau roșcați — cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure cite-o inimă, și să nu se desprindă din horă cu cite-o fată...

30 Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot ce vedea îl fermeca... Bucureștii i se înfățișau deodată urîți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma lui de avocat, o nerozie. Viața liniștită,
35 fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, printre ogoarele din neam ale Stămbuleștilor. Șesuî Plăviței, dealurile de dincolo de el; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult decît le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înecată în întunec, îi năvăleau
40 din priviri în minte, din minte în inimă.

Urarea, strigătul de: „Ministru! să te văd ministru!” i se părea acum o glumă.

5 în tihna cîmpului, în munca pămîntului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată, desigur, adevărata fericire — singura.

10 Și dîndu-se jos din pridvor, el intră în horă, — cam nedibaci la început — dar, în curînd, dînd și el pe brînci, sărînd și el cît zece, chiuind și el, și nitîndu-și de diplomă, ca și cum n-ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, de trebile politice și administrative — de drepturile și datoriile cetățenești...

Lăutarii se duceau cînd spre o margine a horei cînd spre cealaltă și urmau — cu flăcări roșii pe obraz — să-și zdrăngănească unul cobza, celălalt vioara.

15 Niță al dascălului, cu boneta de cazarmă pe ceafă, cu cizme împintenate, în pantalonii cc-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cît zece:

— Uite-așa!

20 — Și-așa!

— Și-încă-așa!

Trana a Stanchei, pe care picioarele n-o mai duseseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vînatăile și buzele stoarse, căuta să nu se
25 mai uite la Niță. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea cu jericul din ai lui, cu părul lui scurt de scapără seînteieri roșiatice...

30 Hora, ce ajunsese un vîrtej, i-l răpea pe fiecare clipă, și i-l readucea cu aceeași iuțea. Împreună cu fete și cu băieți, el, cînd încăpea în cîtc o aripă de lumină a focului, da pe brînci, sărea cît zece, și trecea pe dinaintea ei, chiotînd și cutremurînd dealul.

— Tot-așa!

35 — Și-așa!

— Și-încă-așa!

— Hei! Hei!

Și vîrtejul, ce părea că se domolește, după ce azvîrlea afară pe mulți, se făcea iar nebunie!

- Hei! Hei!
— Uke-așa!
— Tot-așa!
— Și-ncă-așa!
5 — Hei! Hei!

Niță, care la rindul lui ieșise din horă, dete de Trana rezemată de colțul unui pătul.

10 Cu buzele întredeschise peste un fir de pai, pe care îl strîngea între dinți, el se folosea de umbra în care focul lăsa acea parte a curței ca să-i petreacă un braț pe după grumaji,.

15 Dar ea se lupta, nu mai vrea, și fiindcă Xiță Lot n-o lăsa și o îmbrincea mereu mai spre întunerec, ea-l ruga... „Niță, Xiță!” — „Niță! Niță!” și, rugîndu-l, se părăsea în voia Ini care, deși pe un alt drum, o ducea tot spre prunăria înecată de întunerce, tot spre ulmul cu puiul de mierlă, pe cînd, din chiotele ce-i ajungeau, urmau să se desprindă, aci mai tare, aci aproape stinse, vorbele gîfiietoare sau șuierate:

- 20 — Uite-așa!
— Și-așa!
— Și-ncă-așa!
— Hei! Hei!

25 Iar cînd se ridică luna, din hora ce se spărsese nu mai rămăsese decit focul ce se stîngea... Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcăneii, și cîte-o hanță de cîine, iuau în stăpînire noaptea ce se făcea înaltă...

SOARE ȘI GRÎU

5 Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albăstrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. În urmă, verdeța unei păduri încingea cîmpul cu un brîu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stînga, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor.

10 încolo, spre București, șesul se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care grîul își trece vara uriașul talaz de aur.

15 Dar marea de spice galbene era rîncală, pe locuri, de mici cîmpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițlor pembè și în a mușățelului galben și alb.

20 Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de grîu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opintea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii, spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Coprinși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paiele ariei, schimbau cîte-o vorbă-două, și înfășurîndu-se în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn, cu privirile pierdute în adîncimea văzduhului.

25

Dar din preajma lor, ce pînă aci părăuse pustie, o ceată de băiețandri ieși la iveală cît ai clipi din ochi, și se făcu roată împrejurul lor.

5 Erau copii de toată mîna, cu păr negru și cu păr bălan, cu ochi de jar și cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneți, alții mai sfioși — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprîncene, care cu pălării de pîslă, înghirlandale cu flori de măceși.

10 Copii ai eîmpuiui, piepturile li se arătau pîrlite de sub cămășile desfăcute; pulpele și picioarele le aveau goale. Aproțiați cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dîntii aie Lațiuului, ale samnițilorși sabiniilor. Dar vreo doi, pistruiți, și cu un tort de aur roșu încurcat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de
15 iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare, și care-și făcuseră din Ilios singurul Dumnezeu.

Drăgăstoși cum nu se poate mai mult, aceștia, cît și ceilalți, aduceau cu dînșii—inimi de aur prin griul de aur— împăciuirea vieții cîrnpenești, curățenia ei.

20 Veniți la seceriș cu ai lor, și întîrziîndu-se împrejurul șirei, zăriseră pe călători și, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau, acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se șterg.

25 Dar soarele coborîse. Băiețașii alergaseră cu urcioarele la un puț din apropiere, și veniseră cu apă de acoio. Drumetii băuseră, iar osia trăsorei fusese cu chiu cu vai proptită pe parul ce avea s-o sprijinească pînă la satul vecin.

30 Călătorii intrară înăuntru. Căi o urniră din loc. Ei o tîrau cu greu, dar, în sfîrșit, o duceau. Micii țărani, precum și mai măriceii rămaseră în urmă și, în curînd, șira se depărta și ea.

Tîrîș-grăpiș, călătorii ajunseră în sat, se deteră jos și minară peste noapte acolo.

35 Dar aurul ce se șterse de pe holdele de grîu, o dată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor...

40 Și unul din ei macină din grîul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o pîine a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea...

PE DRUM DE POȘTĂ

Preascumpei, adoratei și voicei mele mame,
astăzi decedată.

5 În căreia înhămată cu doisprezece cai de poștă, pe care îi mîna trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă, a cărei frumusețe era încă strălucitoare. Lîngă ea, un băiețandru, între treisprezece și paisprezece ani. Dar el părea a fi, după înfățișare, o fire bolnavicioasă și care avea să șovăiască multă vreme între
•ti moarte și viață...

15 Mama lui, ea oare îi purta o neîncetată grijă, se arăta însă, de rîndul acesta, coprinsă de o altă turburare. Dînsa-i venea de la un petec de hîrtie cocoloșită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineața
15 acelei zile, de o rudă a soțului ei, a cărui boală se îngreuiase.

20 *Pleacă și nu mai aștepta* — zisese din depărtare gîndul și condeiul celui care chibzuiuse telegrama; *pleacă și nu mai aștepta* transmisesese fulgerarea electrică ce zgudise șirma între București și Craiova.

25 Puține la număr, dar coprinzătoare și grozave, aceste cuvinte, care învinețeau pe albeața hîrtiei, trecuseră pentru a douăzeciă oară pe dinaintea vederei soției-mame. Și tot citindu-le, gînduri negre îi întunecau ochii. Soțul ei, își zicea dînsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atîta grabă. Iar fiece cînvint îi trîmbița în auz marșuri de înmormîntare. Uita că e cu copilul ală-

turi, și pe drum, și se credea în București, cu lume multă împrejur; își închipuia pînă și că vede ieșind din poarta Sărilor dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, și ce avea să ducă pe soțul ei la locașul de pe urmă... Mii de soldați, cu puștile aplecate în păiuș, îl urmau, iar pe lingău înșii ofițerii mergeau cu săbiile trase. Muzicele regimentelor ce se scurgeau răsunau în fruntea, în mijlocul și în coada cortegiului, lungi șiruri de soldați, iar pe trotuare, prin balcoane și pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura domnească, decorațiuni pe sute de piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari ai statului... — Dar... Ce?... Să fie cu puțință? Soțului ei, omul eu care a trăit ea douăzeci și unu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, și în toată strălucirea falei lui militarești, nu mai tîrziu decît deunăzi — abia o lună de atunci — și acum — dintr-o dată totul să fie sfîrșit? Dar dacă ar fi așa, atunci ea n-are să-l revadă decît neînsuflit — omorît? — căci nu încăpea îndoiala, un om ca dînsul, care ar fi fugit cu șapte în piepl; nu se surpă ușor — dintr-o dată și ca oricare... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mîncat capul — dușmanii! — avea atîția! — și nici vorbă că-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu parul capului și mustăților căzut — urme ale otrăvei ce-i va fi fost dată — căci: *â&* ~ și nici nu putea să fie altfel — aceasta era singura și adevărata boală pe care ea o bănuise de cum primise știrea...

Aceste gînduri porneau altele... Viața ei toată se înălța din adîncimile trecutului, se ogîndea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci era copilăria ei de fată singură la pîrîinți bogați, visurile trandafirii și albastre cărora le dedese aripi, mîplîndu-și cu ele viitorul. I se arăta, în sfîrșit, și alesul, — tînarul smuls din lună și din stele și care avea să-i fie tovarăș vieței sau, mai pe omenește vorbind, frumosul praporgic cu epolette de aur — feciorul de împărat din basm cu care se și cununa, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpușă — atît de mica era la paisprezece ani — mira, în ziua nunței, pe toți. Dar ce mira și mai mult, era faptul că farmecul ce pusese stăpînire asupra ei nu ținu o zi, nici două, ci un șir întreg de zile, aproape un an — cînd — după cum trec toate — se risipi și trecu și el. Cu toate aceste, copila nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el — deși nu scăpa un prilej s-o înșele — așa îi era firea — n-o iubea cu adevărat decît pe dînsa... Și părți din cariera lui i se redeşteptau în minte. Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem ai armatei — spre care înaintase prin învățătură și slruință neîncetată; strămutările militarești dintr-un colț al țării la celălalt; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocnele-Mari; ea azvirlindti-se despletită, între cei care îl înconjuraseră, coperindu-l cu corpul și ocrotindu-l cu inima, soție care strigă soldaților turbați: „trageți!” și dinaintea căreia puștile scapă din mîini și genuchii se pleacă; izbînda lui — mai tîrziu — de-a întocmi o armată, scofînd ca din pămînt regiment după regiment, instruind-o, traducîml din rusește și din franțuzește regulamente; înființînd *balalionulmodel*, ce avea să fie o pepinieră, stîrnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși: Coronni, Halcinski și alții, iar acum, sub domnia cea nouă, o alta izbîndă a lui: puțința ce avusese să adune, în tabăra de la Urceni, 50.000 de soldați din toate armele, bine instruiți, și bine echipați.

Cunoscător a douăsprezece limbi, suflet de militar prin moștenire, căci cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniei — tatăl acestui om întemeiase în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rîndul său, el, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru înția muzică militară română, și o înființase; iar, nerezemîndu-sc decît tot pe dînsul, înfăptuise o Școală militară, o Casă de dotațiune a oastei, un mare ștab domnesc...

Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — pe care îl crezuse nepieritor — nu om, ci zeu nesupus legilor celorlalte făpturi pămîntești și pentru care fusese steaua cea luminoasă... — De
5 acest om să se despartă însă ea, și să se despartă astfel?... Ce? S-ar putea?

însurarea ce se lăsa peste cîmp îi pătrundea în inimă. Lacrimile o podideau, cădeau cu picături largi pe hîrtia telegramei pe care o pusese pe genuchi...

10 Dar careta bătea, în vremea aceasta, cîrniile, ca un vîrtej... fugea, alerga, zbură pe drumuri aproape neumblate; se strecura printre hopuri, printre răsturnișuri; trecea pîrîturile și rîurile; cobora văile și urca dealurile, din aceeași fugă, din același zbor. Soldatul de
15 pe capră moțăia, se apleca în dreapta, în stînga, visa cu mîna pe pușcă, la Tița, țigăncușa boierească în a cărei dragoste răzbise numai în ajun. Desculți, și călări pe deșelate, drăcoșii do surugii — niște băiețași — cu izmenele de pînză sumese mai sus de genuchi,
20 cu piepturile goale ce le ieșeau din cămășile desfăcute, băgau roibii și murgii în năbădăi. Ei hăiau, mînau, înjurau de ceara mă-sei, izbeau caii cu călcîielc, îi băteau cu pulpele arămii, ori îi plesneau cu sfîrcul bicelor. Bietele dobitoace, înhămate cu șleauri și cu
25 frînghii, își bălăngăneau vijelios clopotele, și fugeau cit puteau, fugeau de raîncău pămîntui.

Cu cît se înnopta însă, vîrtejul, în loc să se domolească, se ducea mai iute. Se ajungea la jumătățile de poștă pe nerăsuflăte, și alți cai erau aruncați la oiște.
30 Aceștia — din poruncă trimisă de la București la toate căpităniile de poștă — prin ștafetă anume dusă de un olac — așteptau cu hamurile pe ei.

Alți surugii, lot atît de copilandrii dar tot atît de indeîninateci, cu cai proaspeți între picioare, spărgeau
35 întunerecul cu hăirițe lor din ce în ce mai sălbatice și se prăvăleau peste cîmpii ca o vijelie. 'Roțile sfîrșiau cu o așa repeziciune, îneît — dacă ar fi fost ziuă — nu li s-ar fi văzut spițele. Careta se apleca într-o parte și în aita; gema din încheieturi; părea corabia priniejd
40 duită pe care fiecă val stă s-o înghită și ce se ridică deasupra fiecărui.

înăuntru, copilul, văzînd că mama sa ațipește cu capul răzemat de căptușeala caretei, își lipea fruntea de geam. El se uita în întunericul înăbușitor, brăzdat
5 Ungă porțițe de fulgerele galbene și roșii ale felinarelor, și încerca să ghicească priveliștele. "Unde era vale, credea că e deal, își închipuia că vede ape mari... însă trăsura se apropia de locuri păduroase. Copacii
- - răzleți sau mai mulți la \în loc — se iveau, cmd la im geam, cînd la celalt, luau înfățișări de oameni —
10 de hoți ascunși în noapte și eu pușca la ochi.

Uneori șuierăturile surugiilor sau vorbele lor îngt-nate de-a încălare, erau socotite de el ca semnaluri... îngrozit, își zicea că n-are să mai scape din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lîngă
15 mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămîneau deschiși mari asupra întunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vîjiietoare, și fiorifiori îl treceau prin inimă.

Careta, în vremea asta, urma drumul, și fiindcă era
20 ajuns de tîrg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noapte, și reintrau în întunerec, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țaranilor ce le abăteau, scîrțîitul roților, înjurăturile surugiilor, se îndesau. Dar odată cu teama
25 de hoți ce pieră, frica răsturnișurilor se ridică dintre dealuri, năpădea din prăpastia văilor.

Copilul deșteptase pe mama sa. Soldatul, care se detese jos de pe capră, și împiedicase roțile, umbla pe lîngăporțiță. Surugiii o luaseră la pas. Careta, înbălăngă
30 nările trăgănite ale clopotelor, cobora, acum, pe mamă și pe copil, cu doisprezece cai în șir, către adîncimi necunoscute, către funduri înecate de întunerec...

Vărsatul zorilor apucă pe drumeți departe de Pi-tești cu două poște. Dar somnul ce dănorise pe băiat,
35 rămăsese plin de aceeași beznă. Ea, de pe cîmp, îi pătrundea în ochi pe sub pleoape, și alerga după trăsura fulgerată *ac* aceleași licăriri ale felinarelor cu lumină galbenă și roșie. Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul îui, în năluci negre, — în haiduci cu
40 căciulele înfundate pe ochi, care se țineau după trăsura, și care se apropiau uneori de porțițele ei pînă

a le atinge geamurile. Alte dați, aceiași copaci, co-
horiți și ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau,
o întreceau, rămîneau în urmă și iar o ajungeau, însă
5 în loc ca să mai fie tot haiduci, erau călugări cu glugi
negre pe cap, care, pe deșelate, goneau sub ei cai, se
lungeau — se lungeau, creșteau-creșteau sau se po-
ceau cum le venea mai cumplit. Vîntul le filfia man-
tatele și glugile; se schimbau în demoni; se înmul-
10 țeau cit coprîndeau dealurile și văile; erau în fața, in
urma, și împrejurul trăsorei. In visul lui, îl mai ajun-
geau de pe muchia dealurilor, cit și din apropiere,
spăimntătoare hohotiri de rîsete și fioroase fișăiri.
Dar ceva era și mai grozav: brațele și degetele dracilor
se subțiau; mîinile li se agățau de porțiță, una o des-
15 chidea; iar doi dintre demoni săreau înăuntru. într-o
clipă, unul își înfigea ghearele în gîtlejul copilului,
ii oprea strigătul, pe cînd altul i se așeza grecește pe
piept, și rînjea, și sfișîindu-i cărnurile, scotocind cu
unghiile pe sub coaste... O!... și ce căuta el, erau plă-
20 mîinii, era inima...

Dai' mama sa se deșteptase. Ea îi auzise răsuflarea
scurtă și grea și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al
unei dimineți răgușite de ceață îi răcori repede frun-
tea. Bătăile inimei i se liniștiră — visul se învălnă-
25 șea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul
unei săbii de diamant... In același timp, o lumină
venită fără să știe de unde îl îmbrățișa. Se simțea
ridicat în sus — zbura, plutea — și, înfășurat de o
nemărginită strălucire, o putere tainică îl fulgera și
30 mai sus încă — dincolo de văzduhurile ciocîrliei — de
unde, apoi, graiul Lui, ce întrecea în dulceață clntecul
privighetoarei, se răzlețea peste țară, trecea granița,
înfășură omenirea, era Dumnezeu făcut cuvînt...

Vîntul deschise ochii tocmai pe cînd trăsura se afla
35 la jumătatea unui deal. Soarele izbutise să spargă
ceața. Cerul, săgetat de razele lui, se albăstrea. În
stînga drumului, copacii, a căror frunzătură era încă
deasă, deși în parte roșcată, urcau spre șosea, din fun-
dul unei vâi.

40 In jos, la o adîncime de peste treizeci de metri, se
desfășurau ogoare vâlurate ca o mare, dintre cutele

cărora răsăreau clopotnițe și coperișuri de biserici,
aceste singure limanuri de scăpare în mijlocul furtuni-
lor vieței.

5 Și caii urcau mereu... s-ar fi crezut, acum, că ei se
duc drept în cer, atît de înalt era dealul și atît de de-
parte culmea...

„Diseară, vrînd Dumnezeu, vom fi în București”,
zicea mama. în urmă, scotea din bisacteaua de lemn
de trandafir iconița Maicii Precestii, pe care o purta
10 totdeauna cu ea la drum, îi scutura cu batista coroana
de raze dimprejurul frunței, îi săruta argintul poleit,
și n-o punea la locpînăcenu-idescurcașireledemărgă-
ritare ca boabele de meu și salba de rubiele, cu care o
împodobise în ziua măritîșului. Inima i se reumplea
15 astfel de nădejde: „Nu; era cu neputință ca lui să-i
fie rău de tot. Dacă ar fi fost așa, ar fi vestit-o din vre-
me. Un om ca dînsul nu așteaptă ultimul moment pen-
tru ca să-și ia adio de la tovarășa vieței și de la copii.
Ce? Craiova era la o mie de poște?” Și, pe lîngă asta,
20 putea ca să și-l închipuiască altfel de cum îl cuno-
scuse — sănătos în orice clipă — depărtînd însuși
gîndul că un om ca el ar putea să se bolnăvească?...
Și-l vedea tot cum îl știa: înconjurat de un stat-
major strălucit, tobele bătînd, trîmbițele răsunînd,
25 soldații prezintînd armele. EI, crunt și aspru cu cei
mari, ținîndu-i fără grai sub priviri, tremurători ca
vrăbiile în ghearele uliului, trecea pe dinaintea fron-
tului. Prestigiul îl înfășură. Respectul zbura înaintea
lui. Se înbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nă-
30 dejdea militărească a țarei...

Dacă — dacă însă va fi murit? Dacă i-l vor fi omorît?

Și la această cugetare, un trecut de ieri, de alaltă-
ieri îi năvălea în minte, împreună cu marșul militar
comandat de el pentru a deda pe soldat cu oboseala, pe
35 o simplă distanță de șapte kilometri... Ura colonei-
lor pentru șeful lor se folosea însă de împrejurare: ei
se făceau de tot blajini cu soldații care, simținciu-i,
se întîrziu prin porumbi, de unde, în urmă, erau ri-
dicați cu ambulanța sub cuvînt că au căzut... Organele
40 de publicitate ale opozițiunei semănînd, apoi uinplînd

cîmpurile, văile, dealurile și coloanele lor cu morți și cu răniți.

Iar pentru întâia dată își da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei și a copiilor după moartea lui.

5 Dușmăanii neîmpăcate, ingraturii ascunse, așteptau oare altceva decît momentul priincios? Și ei i se va ierta oare frumusețea, pozițiunea socială, epoca de stăpînire și de bîruiți, disprețurile ei pentru aristocrația de naștere neînsoțită de cea sufletească, sin-

10 gele boieresc pămîntean ce-i curgea în vine, curățit de scrofurile prejudecăților?...

Da: va rămînea cu oarecare avere — zestre părintească — va lupta cîtva și, oricum s-ar fi întîmplat, își va crește copiii... însă după aceasta, întinercc, noapte a viitorului nepătruns de ochi omenești. Cit despre sprijin domnesc, cu însemnări pe catastive, cum putea să prevadă ce avea să fie acest sprijin? Ce știa, ce simțea este că, o dată cu moartea lui — dacă ea va rămînea în țară — va intra într-un necunoscut pră-

20 pătios. Și pentru ca, împreriările să n-o apuce fără veste, vindea din gînd caso, moșii, tot. Pleca în Franța, se așeza acolo, cu copiii, nu se mai întorcea niciodată. Dar — Izbuti-va să ducă viața înstrăinată do țară pe totdeauna? N-o lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut—sufletul — și nu simțise ea, de cîte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — oriunde — că deși nu-i lipsea nimic —

25 că deși o înconjurau curteniri și considerație — îi lipsea — ceva nedeslușit, dar ce înceta să-i mai lipsească de cum punea piciorul pe pămîntul românesc; de cum reauzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregii sale vieți?

Neapărat că așa era, și că, dacă aceasta se va întîmpla, avea să fie izbită de moarte chiar din acea clipă —

3 5 însă putea ea să-și jertfească copiii nenorocirilor ce i-ar fi așteptat și să nu se jertfească mai curînd pe dînsa? Îlotărit: odată ce el n-ar mai fi, nu i-ar rămînea decît să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe care o iubea — după a ei. Își va cumpăra, prin urmare, o fermă, în Normandia, pe care o și închipuia

40 între meri, aproape de coastele mării, și nu departe

de Etretat sau Dieppe; — se înduioșa la gîndul că ii va fi dat să trăiască în liniște, să crească găini și găște — curcani; se vedea cu șorț albastru și cu bonetă albă pe cap — din cînd în cînd se ducea și la Paris — la

5 Paris! dar numele acestui oraș îi schimba planul, ii aducea aminte că era datoare să se așeze acolo — ca să-și crească copiii — închiria un apartament pe *rue de Rennes*, băga pe cel rmai mare în armata franceză; îl punea sub protecțiunea generalului marchiz de

10 Galiffet, pe care îl cunoscuse — lăsa pe cel mijlociu să-și urmeze chemarea — să scrie versuri, nuvele, piese de teatru, romane — să se facă ziarist — ce va vrea; — iar pe cel mic, pe zăpîrstea, pe „Ba-bebi-bo-bu” al mamei — A! de el nu se despărțea, ii ținea Ungă dînsa, și mai tîrziu — „văzînd și făcînd”.

Trăsura, ce se apropia de Pitești, găsise un drum mai bun. Ea nu mai era zdruncinată de hopuri și de făgașuri. Dar copilului i se făcuse foame. Coșul cu ouă răscoapte, cu un curcan fript și cu brînzeturi era ridicat

20 pe genuchi. Mumă-sa scotea și întindea un șervet alb ca laptele. Ouăle erau sparte și curățite de coji. Gușa și pieptul curcanului se făceau nevăzute. Vinul de Bordeaux scădea în sticlă.

Roșeți călduroase urcau pe amîndouă obrazurile și

25 ochii bătuți de neodihnă se însuflețeau, iar viitorul apărea mai puțin noros.

„Nu; nu se putea ca el să fi murit astfel!” — și copilul, care începea să creadă și el că „nu se putea” se adîncea în gînduri.

30 Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, deși era încă mic prin ani, se dusesse prin cugetare și prin simțire departe. Binele și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma, nici tatăl lui, nici frații și nici camarazii de o vîrstă cu dînsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce tăvăliri de noroaie l-ar fi dus gîndul, dacă acestea l-ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepășător pentru tot ce se petrecea împreruru-i sică umbla dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu

40 patimă pe muma lui, deși ascundea cu îngrijire oricui

simțirea și gândul lui. Era slab, și cu toate aceste, mîniile îi erau cumplite. Pe fratele său mai mare, care-l lovise într-o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cutii, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorît.

5 Era, în sfîrșit, de o mîndrie nesuferită, dar și de o burțătate ce nu cunoștea margini. Nu citise, la aceavîrstă, pe Lara, și s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atît de ascuțită sau de bolnăvicioasă, îneît, dacă mîntea nu i-ar fi fost puternică, această simțire l-ar fi

10 dus la nebunie. Așa bunăoară, nimini nu știa pentru ce-și umplea el pozunarele cu pietre, cu hîrtii, cu bucățele de lemn, cu toate nimicurile ce întîlnia în drum, cînd, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decît copilăros dar nespun de duios. Ce-și zicea cînd ridica toate acele fleacuri de jos, mișcat, uneori pînă la lacrimi, era că lucrurile acele n-au să mai fie întîlnite sau vâziite de dînsul niciodată...

Neîncetata curgere a VTemei— ce nu se oprește o clipă și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o — îi vorbea, spunîndu-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi nu e ca cea de mîine; că — om sau lucru — astăzi sunt dar mîine pot să nu mai fie, și că dacă cumva tot urmează să mai stăruiască, un mîine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele.

20 Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimiie, lui, mai cu seamă, nu-i vorbise decît cu răsteală. Pe el, și pe frații săi, îi silea să vie în toate zilele să-i zică, la ore botărite: „Bonj»ur pa-pa, bonsoir pa-pa!”

30 La masă, le porunca să șadă pe scaune, drepti, să se uite în ochii lui, cînd le vorbea. Se speria de cîte ori se supăra pe bucătar. I se părea că aude încă trîntirile scaunelor și țândările farfuriilor ce se spărgeau.

35 Cu toate aceste, dînsul l-ar îi plîns mai mult ca oricare din frații săi, dacă în acele momente nu i s-ar fi petrecut în conștiință o luptă ciudată. Se simțea cuprins de beția goanei pe care o dau caii cari intraseră în șosea, și o nemărginită dorință de neatîrnare și de libertate pătrundea în el. Fiorii prematuri ai plăcerilor sexuale li destindeau mușchii cu lungirea

40

brațelor și a picioarelor și-l cutremurau. Ce era bun în el se zvîrcolea sub ce era rău. Pe tatăl său ar fi voit să-l plîngă cu hohot, pentru a-și dovedi lui că l-a iubit în adevăr.

5 Dar o laie de țigani, poposită la marginile orașului, încăleca șoseaua cu tăbărirea ei. Dînsa, după ce se întocmise cu adunături din felurite părți ale țării, ce amestecaseră rudari, lăieți și netoți, își alesese, mai devreme, loc de iernatic acolo, și cîmpul se umpluse de coșare din nuiete împletite și lipite cu pămînt galben. Porci, găini, leote de dănciuci în pielea goală; netoate care se certau pe grămezile de bălegar uscate ce adunaseră de cu vara; zgomotul cujnițelor; cositorirea tingirilor, năuntru cărora gașperite arzuie învîrteau otrepele ghemuite sub picioare; mărgelile albastre și roșii ce le țacăneau la gîturi, zdrențele agățate pe mărăcini și pe crecile pomilor; grohăirile scroafelor, sisăirile gîștelor, hălălăirile guturale ale cer-turilor, apucau careta în vârtejul lor.

20 Caii își iuțeau mersul. Unii, speriați, azvîrleati cu picioarele. Ceilalți puneau capul în pămînt și fugeau cît puteau, ridicau nori de praf.

25 Copilul, uitîndu-și posomorîrea, scotea capul pe geam și rîdea de balaoanele ce ocărau cu măscări pe surugiii care le arseseră cu sfîrcul bicelor, Denecaz, își ridicau fustele pe care, dîndu-și-le peste cap, își băteau dosurile în ei.

30 Dintre coșare se repezeau dănciucii cu părul ciut. În pielea goală, mai mulți se țineau de caretă, alergînd după ea, iar cei mai sprinteni se dau tumba sau făceau roata pe lîngă porțițele ei, doar de le-o pica vreun gologan în palmă.

35 Ca să facă haz, copilul se căuta prin pozunare și le arunca din plin. Dar crăițarii, oriunde ar îi căzut, și chiar dacă ar fi fost prinși de vreunul, dau naștere la încăierări.

40 Pe el se zvîrleau cîte șapte, și cîte zece, și toți se luau de păr, țipa\i, se ghiontuiau, se înhățau de miini și de picioare — de gît—rostogolindu-se morman, unii peste alții, se călăreau, se dau cu capul de pămînt,

iar zgîrîindu-se și mușcîndu-se, se tăvăleau prin țărîna șoselei, pînă ce ajungeau de-a dura în șanțurile ei.

Roțile zguduiră, în sfîrșit, caldarîmul Piteștilor. Bicele, chiotele, scoteau în uși pe prăvăliașii din ulița cea mare. Trecătorii, văzînd trăsura, se opreau pe loc. Înșă, cu cîl se nainta spre bariera Bucureștilor, lumea în loc să scadă, se înmulțea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S-ar fi crezut că e zgomotul unei înări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia și se desfășura în auzuri, pe anumite măsuri, dat* neîncetat aceleași. După puțin, răsunară și niște sfîrări lungi ce ar fi putut să fie asemănale cu uriașa mișcare a mai nuiîLor mii de foaie ce se închid și se deschid cu regulă. Erau soldații: Armata!

Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trîmbiș i, ea se apropia. Și: drum-drum-drum, dururum drum-drum! ea înainta. Capete de coloane, după capete de coloane, se apropiau de măsură, treceau pe lîngădînsa. Soldații, cu păsurile măsurate după tobe, recucereau orașul, uliță cu uliță... Abia apucau să treacă unii, că alții 3e luau locul. Corniștii din fruntea companiilor își îmbucau instrumentele cu in (-rotiri de bărbii albăstrite de perdaful bricelor. Steagurile se desfășurau deasupra luminișului de spăngi, cu fliscuri și cu sunete de aripi.

Ofițerii dintre plutoane, sau de pe marginile lor, se duceau, cu săbiile trase, și eu epolette de aur pe umeri, fiecare către soarta lui!... Ci te unul, care zărea ordonanța de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din careta ce se oprise și, recunoscînd chipul nstein al doamnei dinăuntru, trecea saiatînd militărește, fulgerat de coborîrile și ridicările oțelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, șoptit din ofițer în ofițer, ajungea însă pînă la șeful diviziunii, un colonel încă tînăr, care-și punea calul în galop...

— Adevărul, voiesc să știu adevărul...

Dar colonelul cu chipul ținut cu o largă curtenire în mîna dreaptă, cu cea stîngă pe frîne, se apleca înainte, și cu vorbe meșteșugite îi domolea grija, prin geamul lăsat: nu știa nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în București decît o zi — timpul trebuincios pentru a-și odihni diviziunea ce

reintră în circomscripția ei. Părea mirat că o Intîlnește. Dacă ar fi fost ceva grav, lucrul i-ar fi ajuns la cunoștință, la trecerea lui prin capitală. — Că era bolnav, nu încăpea îndoială... *însă... dar...*

Și: *drum-drum-drum-drum-drum-drum-drum*, vorbele lui păreau că se cojesc de poleială... *Însă... dar... cu neputință... ar fi știut...* răsunau calp, își pierdeau aproape cu totul căldura convingătoare...

Soldații de felurite arme se scurgeau ca apa. Ururile tunurilor și ale ambulanțelor înăbușeau muzica disciplinară a păsurilor; ulița se libera; colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare, surugii plesneau din bice — *ceara mă-sei și papucii maicei-precistei* — și roatele sfîrșiau din nou, *Balanga-langa-langa-langa*, Piteștii erau lăsați în urmă. Sălbăticia fugei reînțepea; de astă dată șoseaua era bună și n-avea să sfîrșească decît în București, dealuri și văi nu mai erau. Dar...

„Adevărul — nu voia să știe decît adevărul”.

Ba-langa, ba-langa, balang... fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătate de poștă, pornea iar. Tîmplele îi erau însă strînse ca de un cerc de fier. Capul i se golea de idei. Se uita împrejur fără să mai vadă — *langa-langa-langa; lang-lang-lang*, se lăsa și, cu capul în colțul caretei, adormea.

Copilul, sub aceeași nimicire, simțea că și lui i se pîiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poștă la alta decît două ore. Se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Prunăriile din această localitate licăreau în pripă, cu vechile lor case boierești avînd pridvoare de zid pe stîlpi, și se făceau nevăzute. Cîmpurile nesfîrșite recoprindeau văzul, se prelungeau fără urcări și coborîri. Soarele, căzut spre apus, împrăștia pulberi de aur. Scaieții și mărăcinii erau cu totul poleiți. Goana punea pe obrazele surugiilor flăcări. Zdrențurile cămășilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau zmei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roșcată. Altul era oacheșiu cu un țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri; cel de al treilea, bălan, și cu toate că

era cel mai copil, mîna mai nebunește — *ceara masei și Christosu lui tal-so...*

5 Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau în cap ; osteneala îi trecea pe sub vederi șiruri-șiruri de bobite albe și negre ce se mișcau după partea în care își ducea pleoapele.

10 Aceste bobite tot arătindu-i-se și tot pierind — ce nu i se destăinuiau decît după oboseli mari — îl îndrumau către închipuiri ciudate... Da: pentru ce ochii n-ar cîștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce le lipsesc în stările trupești și sufletești obicinuite? Lumi ce nu sunt nici bănuite, de care mîntea nici simțurile omenеști nu-și dau seama, nu s-ar putea oare să ne înconjoare, să fie lîngă noi și noi să nu le știm?

15 Și pentru ce nu s-ar afla făpturi și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederei și pipăitului omenesc? Știe cineva ceva? S-o spună. A învățat și el în școală — și va mai învăța — dar cunoaste-se-va vreodată ce e lîmina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; 20 însă mișcare a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrînd s-o prinzi într-o odaie, ai închis obloanele? în sfîrșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la el. Profesorii lui

25 spuneau că e o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățați și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n-ar fi sufletul, n-ar fi nimic. Apoi, cu Dumnezeu, nu merge la fel? E și nu e. Uite popa, nu e popa. Cu stelele, 30 însă, cum rămîne, ce sunt ele? Unii spun că vreo cîteva sunt pămînturi, iar că cele mai multe sunt sori. Și cu toate aceste, deși ele pot să fie și sori și pămînturi, ele sunt altceva: ființe ale nemărginirii care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc — după cum se plac sau nu se plac.

35 Nici vorbă că ar rîde cine i-ar ști aceste gînduri — dar adevărul era tot cel care i se urca din suflet în mintea lui.

40 Și astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau

tot mai departe întunerecul, îl răsturnau, brazdă peste brazdă, spart.

5 Dar deasupra marginii depărtate a cîmpului, soarele era de-o șchioapă. Coborîse, și seara ajungea caii clin urmă. Cu felinarele aprinse, careta trecea acum prin satul Mogoșoaiei — sat întocmit aproape în întregime din țigani brîncovenești... Cîinii, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și na prea — începu să se mute pe cîmp, de colo-colo, ca o spuză de licurici...

10 Soldatul se aplecă spre geam, bătut într-însul:

— Bucureștii! c'coniță.

15 Inima mamei trăsărea, o lua iute de tot. Furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întîi. Lămpile depetroldepe o parte și de pe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rînd întunerecul. Copilul scotea capul și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz, surugii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta:

20 — Nu, n-a murit, dar...

— Iute, atunci, iute!...

25 Și roțile duruiau pe Podul Mogoșoaiei; ele scăpărau schintei din pietre. Geamurile zbirnîiau între pervazuri, se trecea dinaintea bisericei Sărindarului, cu porțile și toată împrejmuirea cernită, fără ca cei dinăuntru să se fi uitat în acea parte: surugii coteau pe o uliță, o luau pe alta, intrau pe o poartă, opreau la o scară, muma și copilul săreau jos:

30 — Cum îi e? Cum îi e?

Slugile tăceau, o femeie în negru se arăta în capul scarei, se arunca de gîtul noii sosite:

— Ah! ma (*ante, m, a chère tante!*)

MOARĂ PE DUNĂRE

5 în mijlocul apei albastre, re curge cu solzi de aur și de smarald, cu pîlpîiri de soare pe fiece val, în firul ei, și dincolo de Nicopol, un pod plutitor stă locului — cine poate să știe de cînd? — prins de fundul Dunărei cu cele două funii căror li se detese drnmu-năuntru avînd, la căpătîiele lor, grelele unelte de fier ce se înfipseșeră adînc în nesip,

10 Scîndurile din care e făcut podul nu se văd. Peste ele a fost, cărat și risipit pămînt pe care soarele l-a bătătorit, scoțînd din el, în urma încropitelor ploi ale primăverei, ierburi și buruieni, flori, și chiar mărăcinișuri ce crescuseră nalte și stufoase, și ce-l făceau să pară, de departe, un ostrov de verdeață.

15 O magherniță de seînduri, ridicată la partea lui dinapoi, adăpostește pietrele morii, pe cînd roata ei de apă, așezată în chiar spatele podului, într-o schelă de lemn pironită de dînsul, e luată pe desubt de ducerea Dunărei în jos, învîrlîindu-se și scîrțîind din adînc.

20 Turcii stăpînesc încă vrăjitul țarm. Dintre împădurirea cu pomi roditori a dealurilor, se deosibesc, desprinzîndu-se și creșînd spre cer, albe și subțiri minarete. Grădini, ca cele din *Halima*, se prăvălesc de pe
21) coaste spre țarmi, și pomii lor vin să-și spele picioarele în Dunăre. Ici-colo răsar, dintre deseale tufișuri

ale frunzelor, case albe, coperite cu olane roșii, și chioșcuri de lemn, cu geamuri portocalii și albastre roșii și verzi, galbene.

5 O, turcii! cum știau ei să prețuiască cele de Dumnezeu lăsate, și cum se foloseau de frumusețile lor ca să-și dezmierde traiul și să-i uite scîrba, suferințele, urîciunile și primejdiile! Și cum, pe tărîmurile pe care le-au coprins, știut-au ei să-și aleagă locurile satelor și orașelor ce au statornicit, cît și al caselor
10 ce și-au clădit, și în care s-au așezat...

Bieții turci! pe atunci țărmlul drept al Dunărei era tot în stăpînirea lor, și, prin urmare, plin de poezie, așa că, dintre orașele de pe acest țarm, Nicopolul era, între prăpăstioasele lui dealuri, deopotrivă de îmbie-
15 tor ca Grenada, în care Alhambra privește, de pe ininunata-i culme, Generaliful ce zîmbește pe a lui.

Roata de pe plutitorul pod al lui AH urmează însă să macine apa în sec, căci morarul care s-a dus la tîrg din ajun — fiind tocmai ramadanul — a uitat
20 s-o oprească.

O pisică galbenă ce-și rotunjea spatele în soare se scoală o clipă, își întinde labele, și, reazăzîndu-se jos aproape îndată, își închide ochii de jărătic verde și reîncepe să toarcă.

25 Dar o pînză de luntre albește sub stîncile Xicopolului. Pisica miorlăie fără veste, și, ca și cum ar fi simțit întoarcerea stăpînului, se află în picioare, dueîndu-se spre marginea podului, de care și-agață ghearele.

30 Luntrea, cu pînza îndreptată altfel, taie Dunărea pieziș, se apropie de roata morii, ocolește podul, și barba săină a lui Aii, cealmaua lui albă, sîngerată la mijloc de fundul roșu al fesului, se ivesc. Luntrea e încărcată cu saci de grîu. Puțin încă, și moara nu
35 va mai măcina în sec.

Dar în opinteala cu descărcarea sacilor, unul din ei, mai greu, îl face să șovăiască. Luntrea, pe care el o legase cu frînghia de vechiul șteajăr al podului, îi

fuge deodată de sub piciorul cu care rămăsese întin-
înşa, iar doborât se prăvăleşte în Dunăre, se duce
adînc, şi pisica ce i-a văzut căderea se apleacă peste
valurile ce s-au reînchis asupra lui:

5 Şi apa curge la vale, nici mai domoală, nici mai
grăbită, aceeaşi.

POMUL DE CRĂCIUN

Fii]or şi fiicei mele: Alexis-Alexandru,
Nikita, Pa^c], Hyacinth-Dimi şi Njna.

5 Zăpada Crăciunului, ce era zăpada copilăriei mele,
parcă era mai albă. Fulgii ei parcă erau mai mari.
Şi cînd viscoala, ce viscol!

Fluturii de iarnă, albi fluturi ai lui decembrie şi
ianuarie, se învîrtejeau turbaţi.

10 Maică a Domnului! Şi cum te muşca crivăţul cu
gură de lup! Cu toate astea — fericite şi binecuvân-
tate vremuri au fost cele care s-au dus... — Popa
Cioacă — Dumnezeu să-l ierte! — venea în ajunul
Crăciunului să ne pună patrafirele în cap, să-şi ci-
tească paraclisul pe un sfaņţ, să roage pe Dumnezeu
15 să apere casa unde se află: „de ciură, de foc, de po-
top, de venirea asupra a altor neamuri”, şi să încheie
astfel cu glas tărăgănai, dar hotărît:

20 „Mută, Doamne, fie gura păgînului care nu se în-
chină preacinstitei icoanei tale, acum, şi în vecii-
vecilor, amin!”¹¹

2y La biserică ne duceau apoi pe copii, de cu dimi-
neaţa, de ne spovedea şi ne grijea acelaşi popă Cioacă,
pe cîte doi sfaņţi de fiecare, în schimbul căror, el
ne da, pe lîngă grijanie, carne de la cincizeci la o sută
de mătăni, spre ispăşirea păcatelor noastre, adică a
drăcnirilor şi afurisirilor ce nu încetau să ne iasă din
gură.

O! preacurate și preacinstite zile ale copilăriei, cum v-ați dus, și cum ați luat cu voi și pe preacucernicul preot, cu biserica lui cu tot, biserică după nume sfântul Ioan Sevastos, din mahalaua Cernăteștilor, în
5

Dar de ce v-ați dus? că parcă mai mult mă împăcăm cu voi chiar iarna și tot așa mă împăcăm și cu primăriile de-atunci ale orașelor, ce nu dau pe foc să strice drumurile și să noroiască ulițele cu ridicarea
10 zăpezei ce le îmblănea cu puf de lebădă, ci lăsau pană și ghețoaiele să stea agățate, cit puteau de mult, de strașinele caselor.

Dracii e că, aceste ghețoaie se desprindeau fără veste, de cum se ivea moina, și spărgeau câteodată capetele
15 de mojici ce treceau pe sub ele — dar — în urma-urmei — unde era răul? că, și așa, mojicii se înmulțeau ca frunza și ca iarba, cu toate că, poate, nu atîta ca astăzi...

Dar bine, vor zice mulți: împrejurări ca astea nu li se puteau întîmpla și boierilor?... De! — eu le voi
20 răspunde că nu — fiindcă, boierii erau drăcoși: nu umblau iarna pe uliți pe jos, ci numai în călești, și încă înveliți în blănuri moi și scumpe.

Ei! copiii mei! — Dar voi n-o să pricepeți bine
25 vremurile astea decît dacă veți asculta cu luare-aminte și cele care mai au să urmeze. Bunăoară, că locuiam într-o casă mare, cu coperiș de șindrila țuguiaț, avînd pe fiecă colț al lui cîte-o sfîrlcază de tnichearuginită, ce înfățișa un cocoș, și ce scîrțîia ca un
30 scîrstei de cum se apuca vîntul să sufle. Această casă era înconjurată cu stufuri de trandafiri de dulceață ce întocmeau împrejurul ei niște minunat de vesele grădinițe între verzile zăbrele ale Tnicilor garduri ce le despărțeau de curte.

Mare, de te pierdeai în ea, era în sfîrșit curtea, din
35 fundul căreia pornea, spre mai pomenita fîntînă a Jianului, o grădină de pomi roditori ce se tot prăvălea pană se înfunda într-o mlaștină, în care creștea trestia și papura.

Astfel de locuințe nici vorbă că nu mai sunt astăzi, și negreșit că nu mai se înfățișează nici Crăciunul ca atunci...

Mai întîi că, fără viscol de ninsoare, el nici nu venea vreodată. Crăpau lemnele și pietrele de ger, dar
5 moșului îi era cald de-abinelea, fiindcă nu se găseau case în ale căror curți să nu stea înșirați stînjienii de lemne.

Pe îngă asta, cînd odăile erau prea mari, ele aveau
10 și cîte două sobe — zidită fiecare pe cîte opt stîlpi — iar lucrul ăsta îl făcea, se vede, pe Moș Crăciun, să fie mai darnic decît e acum.

Că, să știți: bolțile bisericilor nu răsuna degeaba de osanale și de aleluie, și cucoanele mahalalelor,
15 — certate pe viață — pe moarte peste tot anul — nu înaintau ele degeaba în mijlocul locașurilor sfinte, și, după multe plecăciuni și temenele, nu o porneau în dorit lelii una spre alta pentru a-și cere iertare și a se griji în urmă.

Al Crăciun — sireacu! le aștepta pe toate la casele
20 lor cu purcelu la tavă, cu cartaboș zdravăn, și sicu o sumă de cîrnați, dintre ai mai buni fripți și gustoși.

Chef mare se întindea deci, după biserică, prin tot orașul, și, se înțelege, că el era și în casa noastră.

Dar, de! copii! Fiindcă apele iuți ale zilelor au
25 tîrît în ele și case și moșii, cit și multe altele, după urma căroră mîncam noi — copiii de-atunci — purcelul și cartaboșul, voi face și eu ceva (ca să vă rămînă în minte Crăciunul copilăriei) și adicătelea
30 nici mai mult, nici mai puțin decît: Pom de Crăciun.

Iar dacă e să vă spun drept, iată că, fără știrea
voastră, l-am și ridicat și împodobit de ieri, eu și muma voastră... Căci, priviți cum cei ai casei îl și
35 aduc, și îl așează drept în mijlocul odăiei — brad verde cum n-ați mai văzut — și în care am aprins atîtea lumînărele de ceară cîte nu știu dacă or fi pe cer stele. Dar uitîndu-vă bine la el, o să mai vedeți și
40 alta: un păiejeniș de fire de aur pe care le-am smuls din beteala purtată în păr de nuima voastră, cînd, în biserica Sărindarului, și-a legat soarta cu a mea.

Ne-au cîntat acolo popii mulți: *Doamne miluiește*, dar dacă el nu ne-a miluit cu multe din cele pămîntești, tot e bine că v-a trimes pe voi în viața și în casa noastră.

5 Și iată că, vă zic, acum să vă apropiați ca să vedeți pomul mai bine, și să vă dați tot într-o vreme seama că, atît, tu, Alexe, dragul tatei, copilul meu mai mare, cit și tu, Nikituș, care ai venit al doilea după dînsul, și, împreună cu voi, frații și sora voastră, că veți găsi fiecare în acest brad măcar cîte una din micile minuni pe care Moș Crăciun mi le-a adus să le agăț în crăciie lui, pentru voi.

15 Privește însă, Alexe, ce mai cal a atîrnat el acolo, zicîndu-mi să-l desprind și să ți-l dau anume ție. El e alb ca o porumbiță și e la fel cu cei care-ți plac. Dar nu te uita că șeaua lui e de hîrtie, pentru că eu îți spun că e de catifea și muiată toată în fireturi de aur...

20 Vei încăleca ți tu într-o zi, dragul tatei, pe un cal adevărat. Cu toate astea, să bagi de seamă să nu te urci pe unul cu numele Pegas, căci cu toate că el poartă aripi la picioare, cea mai de rind gloabă te va duce mai departe ca dînsul.

25 Pentru tine, Nikituș, nu mi-a adus moșul să pun în pom decît o mînce- Oricum, ea fiind poleită, cred că îți va plăcea... Pe lîngă asta, vei vedea că, de cum vei da cu dînsa în pămînt, ori în zid, ea va sări mai sus, și va merge mai departe, în loc să-și piardă din puteri... Așa să faci și tu în luptele vieții: de cîte ori nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu să te zbîrlești și să te rîdici tot mai sus, că, urmînd așa, doar de-o crăpa ceasul... sau mincea.

30 Dar veniți și voi, ceilalți, Pavele, Hyacinth și Nino, deși Crăciunul și-a îndesat căciula pe urechi și numi-a mai adus alt, — vrînd să facă haz de mine — decît un sac cu gogoși de tufă. Eu, văzînd asta, l-am păcălit la rîndul meu, fiindcă le-am muiat în așir, și le-am prins, una cîte una, printre frunzele pomului, de unde vedeți cum iau ochii cu strălucirea lor... Vrînd-nevrînd vi le dăruiesc vouă, dar să nu

credeți că sunt un dar de mic preț, căci nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca ele. Hei! copiii Numai să fiți deștepți, și să căutați să vindeți cit mai multă din această marfă, că nu va Ti ceas în care să nu vă meargă bine.

5 Fiți, prin urmare, veseli toți. Eu am făcut ce ani putut ca să vă aduceți și voi aminte de Crăciunul copilăriei voastre — iar, acum, nevestă, zi să-mi aducă un pahar de vin, că voi să-l ciocnesc cu al cetitorilor mei — amin!

10

TRECEREA OLTEȚULUI

Vremea veche, o trăsură închisă pe drumul poștei, amurgul, și apoi, noaptea coborîndu-se repede, în sfîrșit trecerea Oltețului prin apa ajunsă până la poalele celor două dealuri între care eurgea. Pe malul pe care se află satul Balș, casele și pomii lor sub întinerec, pe cînd, urcată cu totul în capul coastei, biserica și clopotnița ei, din caro se răspîndeau peste lunca toată sunetele deznădăjduite ale clopotului.

Țăranii, cu popa și cu pomojnicul plasei în cap, au aprins de-a lungul Oltețului focuri sub rîpa lui. Înainte de-a intra în apă, trăsura a stat cîtva oprită. Cei dinăuntru au coborît geamurile, și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Doi doroabanți cu schimbul, călări, ce aveau sarcina să abată carele din drum și să vestească la conace despre sosirea înalților călători, izbutiseră să treacă la Balș, fără ca trăsura să-i ajungă din urmă, și sculaseră satul în picioare...

Caii, de cum intraseră în OHeț, deteseră înot, înhămați cum erau. Trăsura, luată de apă, plutea tîrîtă la vale, deși caii, duși de surugiii lor călări, se opinteau împotriva curgerii rîului și căutau s-o scoată cit mai degrabă la mal. Luptîndu-se eu moartea, cei care îi minau plesneau din bice, scoteau chiote lungi. De sub rîpă, și de pe piscurile dealului, alte chiote le răspundeau... Caii înotau, trăsura plutea, ploaia

se vărsa cu găleata. Apa intrase de mult înăuntrul ei.

Bărbatul sta fără grai lîngă nevasta lui, se caia de apă și nevasta lui se caia de el. Ea nu zicea nimic... Mîngîindu-i își ridicase copiii pe genuchi, dar cînd se uita pe geam, vulturile turburi ale apei spumoase o băgau în groază, și se ruga eu foc lui Dumnezeu: „r>a, el să-i scape, lui să-i fie milă*, căci el singur poate tot”.

Chiotele surugiilor și plesnirile bicelor se îndeseau. Dar cele de sub rîpă și cele de pe piscuri se făceau urlete, printre bălăngănișurile mereu mai jalnice ale clopotelor, și trăsura se ducea tot mai la vale, cu toate că o trăgeau caii tot mai la deal. Dar patru dintre dînșii, cei mai naintați, stau să se înece, și surugiul în seama cui erau își făcu semnul crucei, le tăie șleaurile și se lăsă să fie luat de apă-, împreună cu ei, spre a mai ieși la vreun mal sau spre a nu mai ieși, — Dumnezeu știe.

Cu toate astea, trăsura urmase să plutească, și caii care înaintaseră deteră de un prundiș, iar roatele ieșiră fără veste din apă urcînd pe un mal, și cînd velchicerii], vel-clucereasa și copiii lor se arătară, zapciul el însuși, care se grăbise să coboare rîpa, îi luă în primire, freeîndu-și cu smerenie mîinile, și seara la tact se dete iama printre găini și rațe... Ba se găsiră pană și potîrnichi ce se aduseră ia masă cu slănină sub aripi...

CAII NEGRI

Lui Manolo Slălineanu

Lume multă la Șosea. Cuza-Vodă trece pe sub teii
înfloriți, în trăsuri și pe jos, cîrduri de cucoane, care
5 de care mai gătită. Cele mai multe și-au lustruit acasă
obrajii cu apă de castraveți, sunt sulemenite-măști,
și-au încondeiat tîrnplele cu vine albastre, și și-au
lungit sprîncenele și ochii. Mai toate poartă rochi
subțiri, de tarlatan sau de voal, pe fuste de mătase.
10 Unele pălării sunt parizienesti, nu glumă! încărcate
de flori, ori garnisite cu cireșe, și scumpe foc, așa cum
se și cuvine să le vîndă cele două vestite marșante
de modă, madamele Bariò și Briol. Dintre cucoane,
15 vreo trei mai ciocoaice ca celelalte sunt îmbrăcate
în grenadină neagră și dantelă prin care li se vede
gîtul și umerii, spălați cu săpun de Thridae de la
Paris, de-âl cu care dă pe obraz sf împăratul: *A la*
reine des abeilles, și nu mai puțin. Răsturnate în tră-
surile lor, cu vizitiul și feciorul îmbrăcați în livrele
20 serioase, cu alte cuvinte ce nu bat la ochi, ele se uita
pe sub gene la Cuza cînd trece în sfîrșitul roților și
în zborul cailor, și care, crai și ceapcîn cum este, se
face că nu le bagă de seamă, cu toate că nu se îndo-
iește că, înainte de a se încheia primăvara, le va cu-
25 noaște mai de aproape — prea de aproape chiar.
Priveliștea din trăsuri, pe lîngă că era ademeni-
toare era și nostimă: vremea înfoierilor, cu șase-șapte

fusie scrobite sub rochi, cit și a malacoavelor — ceva
ca niște colivii, asemănată cu tîrnuri răsturnate de
prins peșle. Înguste împrejurul taliei și lărgindu-se
de la șolduri în jos. Făcute din cercuri de oțel, aceste
5 unelte ale îmbrăcăminteii femeiești de atunci, deși nu
erau prea cucernice, nu lăsau, ca azi, să se vadă
pulpele și genuhii decît atunci cînd cucoanele-
așezîndu-se pe scaune, uitau că malacoavele se dau
ușor alivanta.
10 În România, ca și în Franța, e romanticul timp al
lui Napoleon al IH-lea și al împărătesei lui, Euge-
nia, iar la București, agent oficial al prea puterii lor,
e Beclard, după care multe bucureștence din lumea
mare se prăpădesc. El, și nespuse de muieraticul bei-
zadea Mitica, sunt cocoșii capitalei țării, după cum
15 fusesse, înaintea lor, o altă beizadea cu nuri, mult
îndrăgitul de fuste prințipele lorgu.
Luxoase cit se poate, trăsurile merg legănată de
zăngănirea podoabelor de argint ale hamurilor. Zîm-
20 bete și salutări se duc peste Șosea de la o margine a
ei la cealaltă și în tot lungul ei. Veselia e pe toate
fețele. Primăvară și Domnie pămînteană.
În alee, salcîinii și teii își ning zăpada lor. Brilian-
tele schinteiază în agrafe, în cercei și în inele. Ochii
25 sunt safire și peruzele. Dar unii sunt și flăcări de iad.
Consulii, demnitarii tînarului stat, ofițerii unei
armate ieșită ca din pămînt, mișună ou părți de soare
pe fireturile și pe decorațiunile lor.
30 Dar o trăsură mai strălucită ca celelalte — cea a
ministrului de război — trece ca o nălucă. O poartă
într-un trap puternic doi mari cai negri. Vizitiul și
feciorul au livrele ce se apropie mult de cele domnești;
frac verde, galonat cu argint, jiletcă roșie de postavi
și pantaloni de catifea roșie ce se sfîrșesc ceva mai jos
35 de genuchi, de unde pornesc niște ghetre galbene ce
strîng pulpele picioarelor, încheiate în nasturi de
sided.
Comandantul-șef al oștirii și-a sfîrșit tocmai tre-
40 bile miștărești, ea secretar de stat, la înalta dregă-
torie ce i-a fost încredințată, și se află în trăsură..
Zăbalele țacăne. Cailor își țin capetele în pămînt și

fug. Negre ca aripa corbului coamele lor filfăiesc. Ca și coamele de negre, cozile îor se Urăsc în pulberea drumului. Copitele sunt văcsuite și lustruite. Și, de sus până jos, părul lor e negru: cai ce sunt ai întunecului, și ce n-au nici-o pată. De altfel așa îi și dorise comandantul-șef al oștirea, ministrul de război și șeful marelui ștab. domnesc.

5 Cinci sute de galbeni nu treceau în acea vreme cu ușurință de la o mină la alta. Acesta le era prețul. 10 Dar tot îi cumpărase.

Și cât se trudise până să-i descopere. Găsise, cam cu două luni înainte, și tot la același geambaș, niște cai la fel, tineri și ei, fără vreun nărav — și mîncînrl și ei foc. Ce folos însă? El nu vrea cai roîbi, ci negri.

15 Geambașul îl pricepu pe ioc cam ce fel de om este. îi ceru numai răgaz de două săptămîni ca să-i sosească de pe drum o pereche de mare preț. pe care tovarășii lui îi porniseră din Ucraina spre București și ce se brodiseră tocmai să fie negri cum îi vrea excelenția-sa, fără firicel de păr sur, alb ori roib.

20 Excelenția-sa se învoise, și acum îi avea la trăsura, iar ei aci umblau în fleorțuri, aci ca vînlă și ca gîndu.

Ofițerul său de ordonanță — nu se știa pe atunci ce e șef de cabinet — căpitanul Lizu — un tînăr cu dare de mîna care cheltuse și el foarte mulți bani pe cai — le deschise gurile spre a ie afla vîrsta după dinți — și dovedindu-i tineri, îi înhămasse la cabrioleta lui, pentru a-i încerca. Ei ieșiseră buni. Era dar cu osebire firesc ca toți să se uite la ei cu jind, în trecerea lor pe șosea, înfășurați în norii de praf pe care-l ridicau.

Cînd trăsura ajunsese la rontul al doilea, măria-sa, cărui îi plăcură, își trimise aghiotantul să felicite pe general și să-l întrebe unde i-a găsit și cit i-a plătit.

35 Dar iată, că de unde era zi cu soare, un nor de vară se repezi pe cer de la miazănoapte și pluti într-o clipă deasupra Șoselei, vărsînd din ci o ploaie cu bolborosi peste plimbăreața lume bucureștenească. Vodă o Luli cel dîntii, căci nici n-ar fi fost vreo ispravă să se întoarcă la palat ud learcă. Celelalte trăsuri glonț :i) după el. Cu toate astea, cail care fugeau mai tare erau

tot. cei ai comandirului armatei. Ei se țineau morțiș-de trăsura domnitorului. Ar fi lăsat-o până și în urina, dacă respectul n-ar fi legat mîinile vizitiului. Se întîmplasc însă o minune de necrezut: cail se făcuseră 5 portocalii, roșii, galbeni și chiar albaștri, fără să mai fie negri decît ici-colo. Muscalul de geambaș îi vopsise din creștetul capetelor la copile și zoaiele murdare ce curgeau de pe ei lăsau pe noroiul șoselei o dîr-ă de fețe felurite.

10 Vodă care îi văzuse alergînd o clipă, alături cu trăsura lui, făcu mult haz de schimbarea lor la față.

La urmă rîse și ștab-gheneralul. dar nu atîta de mult și de bine ea geambașul care o luase la sănătoasa și trecuse Nistrul la ai săi.

DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

26 august, 7^{1/2} ore a.m. — Alaltăieri dimineața am trecut Dunărea, Am lăsat pe ai mei, și a trebuit să merg de nevoie. Convoiul din care fac parte se îndreaptă spre Plevna. Soldații, cu pășuri mecanice, eu ochii morți, se apropie dobitocește de primejdie. Printre ofițeri, cei tineri de tot sunt mai aprinși. Să mori pentru țară este datorie și glorie, zic ei.

9 ore i/s a.m. — Lătrările salvelor de puști încep să se audă. Bubuirile tunurilor își încrucișează sunetele. Cîțiva locuitori ce întîlnim ne spun prăpăstii. Credința lor este că turcii vor fi biruitori. Unul din ofițeri, văzîndu-i coprînși de groază, voiește să-i îmbărbăteze; cum s-ar zice, să le ridice moralul...

— Ce? Nu vă e rușine să fugiți? N-o să murim toți o dată?

— Apoi, de! domnule, răspunde unul scărpinîndu-se în cap, așa o fi, da' de ce să murim cu zile?

Și țaranul își urmează drumul spre Dunăre.

Acest „*ae ce sâ murim ai zile*” al lui n-a mișcat pe nimeni; pe mine însă m-a pus pe gînduri.

12 ore. — Loviturile de tun nu se mai aud, cu toate că ne apropiem de Plevna. Dar cum ne oprim, izbucnește dintr-un nor de praf o răpăire de cai ce aleargă către noi și sosește, val-vîrtej, împreună cu căruțele Crucei-roșii.

Doamne, Dumnezeu! De sub coviltirile lor se ridică numai gemete sîșietoare. Cînd trăsurile trec, prezintă armele ca un singur om. Intr-una zărim, lungit, un băiat ca de 22 de ani. El e galben ca moartea, și are două decorații pe piept.

— Unde e rănit? întrebă căpitanul nostru.

— Să trăiți, domnule căpitan, un obuz i-a luat amîndouă picioarele.

Și trăsura cu băiatul fără amîndouă picioarele, și cu două decorații pe piept, trece.

27 august, 8 ore seara. — Detașamentul nostru a sosit de ieri și, generalul, după ce ne-a trecut în inspecție, ne-a spus cîteva cuvinte bine simțite, iar la urmă, înconjurat de statul său major, a intrat în baraca sa de seînduri în care și-a așezat cartierul. Peste un sfert de oră, eu, și un alt soldat, am fost trimiși să schimbăm garda de la ușa baracei.

Generalul prînzea înconjurat de statul său major.

Pe la trei ore alți soldați ne-au înlocuit. La patru, colonelul ne-a scos în front și ne-a citit o poezie războinică pe care d. Alecsandri a scris-o la moșia sa Mircești. Cuvintele de *dor* și de *șoimi* ne-au umplut auzul în timp de cîteva minute.

29 august, 10 ore a.m. — Tot ce am văzut ieri nu se poate spune. Văile, dealurile, albia apelor sunt împetrițate de leșuri. Turcii au ciopîrțit pe morți și nu se întîmplă rar să dăm de picioare și de brațe răzlețe.

Londra, 30 octombrie. — In ziua de 30 august, colonelul ne-a adunat odată cu revărsatul zorilor și ne-a spus că ceasul hotărîtor a sunat, că trebuie să murim pentru țară pînă la cel din urmă român. (Dar atunci?)... Că dacă vom ști să murim, numele are să ne rămînă nepieritor; că ne așteaptă *gloria* și că sâ ne facem demni de *Ștefan cel Mare* și de *Mihai Viteazul*.

Preda, un soldat voinic, a ieșit din front și a spus colonelului că să trăiască, dar că are copii și că cin& o să îngrijească de dîșii dacă o muri el?

— Va să zică, cutezi să-mi spui că ești un laș? a fost răspunsul colonelului. Apoi, a poruncit să-l pună la asalt în cele dintâi rînduri.

5 Și printre domnii ofițeri, nu se mai auzea decît țara, gloria, onoarea militară.

Preda însă mă întrebă că ce este lași Iar dacă i-am spus că laș va să zică fricos, a stat de s-a gîndit ce s-a gîndit:

10 — Apoi de! îmi spuse el. De frică, mi-e frică — că de moarte cum să nu ți se facă părul măciucă?

Mirat, nu i-am mai zis nimic, dar el tot nu ra-a lăsat în pace:

— Da' bine, domnule, de bătut de ce ne batem?

15 Întrebarea lui mi-a dat de furcă. Cu toate astea, ara căutat să-I domiresc:

— „Țara, onoarea militară, gloria”.

Preda, însă, s-a dus mișcînd din cap, și cînd s-a auzit semnalul atacului, ia-ne, pe Preda și pe mine, de unde nu crarn.

20 Cum s-a întîrplat lucrul e greu de spus. Tot ce mi-aduc aminte est» că, cu cît se apropia ceasul hotărît, cu atît mă simțeam coprins de o neliniște mai mare. O tremurare nervoasă mă scutura din creștet în tălpi. O sudoare rece mă trecu. Inima începu să-mi

25 bată îri așa chip, îneît credeam că are să-mi sară din piept, Timplele îniei zvîcneau. Mă-ntorceam spre copilăria mea, și vedeam pe mama, pe tata. Îmi înfățișam strădania mea pentru învățătură: ducerile la liceu, pe ger, pe ploaie, pe zăduf; clasele trecute

30 pe rînd; la urmă, bacalaureatul, această culme la care ajunsesem conjugînd pe *tipto, tiptis, tiptomen, tiplete, tiptusi*; speranțele, aspirările meîe, tot ce fusese în mine viu și nălucitor. Și ideea de a mă jertfi pentru țară nu mă încălzea. „Onoarea militară” mă

35 lăsa rece. Gloria să fac parte dintr-o jertfă de oameni, spre a fi pe placul unui partid, unui guvern sau unui stăpînitor — fie chiar pentru ca să înzestrez Europa cu un regat nou — nu-mi zîmbea, îmi amorțea brațele și picioarele.

40 Ce? pentru asta să mă fi trudit eu în școală și în viață? O clipă îmi fu de ajuns ca să-mi dau seama

despre întreaga falsificare a îndrumărei sufletești a oamenilor împotriva simțirilor firești.

Căci, da: mi-era frică, și nu mi-era rușine s-o măr' trnisesec. Teama, groaza chiar, sunt simțiri cel puțin tot atît de respectabile ca vitejia. Dumnezeu le-a pus în om ca să-și apere prin ele neprețuitul dar al vieței pe care el i l-a făcut.

10 Și să nu se creadă că judecam așa sub stăpînirea împrejurarilor. Astăzi chiar, cînd mă aflu la adăpostul depărtărei ce am pus între mine și laurii cîmpului de bătaie, vitejia soldatului care se duce să moară din poruncă venită de sus, și numai pe temeiul unor vorbe sforăitoare, mi se pare o îndobitocire fără seamăn.

15 Dar merg mai departe, și întreb: Ce o dator să facă un popor înalte împrejurări—bunăoară cînd c atacat?

E dator el să-și apere sau nu țara?

20 Toți vor zice că da. Eu zic că nu. Căci pierde altceva un stat învins și desființat, decît legiuirile ce-l cîrmuiesc și pe stăpînitorii lui?

25 *Londra, 1914, iulie în 5.* — Am dat peste acest carnet în hîrtii vechi. Doamne! Cîtă vreme a curs de atunci! E însă cu puțință ca eu să fi cugetat astfel? Ce e drept, sunt de atunci treizeci și patru de ani și n-aveam decît douăzeci și unu. Dar unde e adevărul? Și, cînd am judecat bine? Atunci? Sau acum cînd cred că cel care a scris rîndurile din carnet a fost un bătut la cap și un înfumurat?

30 *Londra, 1914, iulie in 6.* — Nu știu de ce, de cînd am găsit acest blestemat de carnet nu mai am astîmpăr. Mereu îl recitesc ca să-mi întăresc credința că în 1877, n-am fost nici nebun și nici un ticălos. Și cu toate aceste ceva îmi spune că am fost și unul și altul. Care — care e adevărul?

35 Toate însemnările mele, din paginile carnetului, rămîn, din punctul de vedere al cugetărei, în picioare, în nici una din scrierile mele englezești — căci astăzi o pot spune eu însumi despre mine, sunt unul dintre cei mai vestiți autori ai Mărci Britanii — în nici

una din ele nu am atins o mai înaltă culme în domeniul speculațiilor...

De ce, de ce dar sînt nemulțumit de mine și în temeiul cărui cuvînt mă osîndesc pentru ce am făcut?

5 Poate să înșele oare judecata?

Londra, 1914, iulie în 7. — îmi recitesc ultima operă engleză. Edward Haldstrorn, — nume sub care englezii mă cunosc și mă ridică în slăvi, — va repurta și de rîndul acesta un succes senzațional.

10 Cu toate aceste, sunt alții care mă întrec în putere stilistică și în pătrundere, în arhitectura unei scrieri — știu eu? poate și în simțire...

De ce, dar, majoritatea cititorilor și criticilor mă pune mai presus de ceilalți scriitori?

15 Ei! — De ce? De ce aceasta?

Londra, 1914, iulie în 5. — Reiau în mîini și astăzi mizerabilul carnet. Sunt mai nemulțumit ca oricînd dîndu-mi seama că ce credeam atunci că e adevărul, nu-l mai cred astăzi. Oare mintea să înșele neîncetat sau, ce ar fi mai trist, să nu fie, în sine, nici un adevăr statornic? Adevăr ieri, minciună mîine?

20 *Londra* 1914, iulie în ÎS.* — Opera despre care am vorbit a apărut în sfîrșit. Prin librării se bat pe ea. Ziarele spun despre mine că sunt cel mai *original* dintre toți autorii pe care i-au avut englezii, (Nimini nu-mi știe origina străină.) Criticii se îndoiesc chiar că voi putea vreodată să fiu întrecut în originalitate.

Simțirea mea, zic ei, n-a avut-o nimeni.

A!.., simțirea...

30 *Londra, 1914, august in 13.* — în adevăr, sunt urmărit de fraza aceasta: „câ simțirea mea n-a avut-o nimini”.

Eu cred că, critica trebuia s-o rectifice astfel: „simțirea lui Haldstrorn n-a avut-o nici un autor englez”.

35 Și de fapt așa e.. Nu pentru că eu simt mai puternic decît alți confrăți de-ai mei... Simt însă într-un fel care e al meu *prin naștere* și care mi poate să fie pentru ei decît altul. E și firesc. Eu sunt, român, și ei, englezi.

Londra, 1914, 29 august. — Această deosebire de suflet, e paate și cauza marei mele izbînzii printre d. nși. ..

5 Dumnezeu! Cugetarea e nimic, e o alcătuire de vorbe meșteșugit așezate pentru a face, după placul tău, alb din negru și negru din alb. Tot ce e cugetare, e sofism. Îtortoechiere.

Dumnezeule! Mi se pare că sunt pe calea adevărului, și că el nu e decît în simțire.

10 *Londra, 1914, 23 august.* — Citii azi p.Mn ziare că România și-a mobilizat în pirtc armata și cu toate că în București n-aș fi ajuns altceva decît un biet reporter de gazetă, — sau mai rău încă — un biet copist — și cu toate că am plecat din țară de treizeci și patru de ani și că am aflat aici și glorie și avere — vai! acum abia îmi dau seama că între sufletele de aici m-am aflat totdeauna străin...

20 *Londra, 1914, 28 autist.* Hotărît: tot ce am însemnat în acest carnet înainte de plecarea mea în Englițera n-a fost și nu e adevărul.

Adîvărul trebuia să-l caut în *simțire*, iar nicidecum în *cugetare*. Dar, ps atunci, eram un copil. Mi-au trebuit 34 de ani de înstrăinare ca să simt cît de român am rămas.

25 Judecata m-a rătăcit; simțirea mă răscumpără și mă readuce pe calea sflntă spre care ma îndreptează inima.

Hotărît: eînd un popor poartă război cu altul, el nu luptă să-și mîntuiască legile și pe conducătorii lui... *iși apără sufletul.*

Muriți, muriți români, pentru ca să trăiască țara voastră.

Mîine plec.

Viu să mor cu voi.

35 Paginile din carnet se sfîrșesc aci.

INTRE COTEȚE

Casa lui Pândeale Vergea nu ora despărțită de inima orașului decît printr-un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliți ce se duceau tăcute spre adîncimea unei văi, în ale cărei funduri, case de mahala se respirau ici-colo. Ulița, ce-i trecea prin fața porții, cobora și dînsa, însă se ducea de-a berbeleaca în nămeții de verdeață prăfuiți ai Cișmegiului.

Clădire veche, eu pridvor de scîndri pe stîlpj, cu eoporiș de șindrilă sub a cărei strașină se adăposteau sute de cuiburi de rîndunele, ea-și da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă.

Curtea — eîrnpie în mijlocul orașului — începea atunci, ca la un semnal așteptat, să cutcurezeze, măcănea, gîrăia, lua auzul, însuflețea, într-un cuvînt, împrerurimea, cu sute de glasuri. Pândeale, sculat cu noaptea în cap, urma după puțin și, de pe scaunul pe care se așeza în pridvor, găurea negura, potopită încă asupra curții cu ochiul roșu al țigărei, sorbea cu privirile și cu toată făptura hii liniștea ce-l ocolea, se îmbăia în întunecimea de pe pămînt și în zarea nehotărîită ce, revărsîndu-se, spălăcea un petec de cer.

Ca și cum ar fi voit să grăbească sosirea zilei, cocșii turcești întovărășeau ieșirea afară a lui Pândeale

cu bătăi din aripi. Răpciugoasele lor trîmbișări spărgeau aerul. Erau fanfare de biruitoare bucurie ce vesteau răsărirea pe curînd a soarelui, și în care se amestecau cîrcîiri de găini gilcevitoare, cloncăniri de cloști amorțite de o prea lungă ședere pe ouă îndărătnece. Dar Vergea nu apuca să bea cafeaua, ce i se aducea de Marghioala, dădaca pe ale cărei mîini crescuse de se făcuse de 35 de ani, că petecul de cer abia înalbit se schimba în brazdă gălbuie, iar întinderea văzduhului dinspre părțile răsăritului se înseila cu trandafiriu și se îmbrăca cu toate resfrîngerile zorilor.

Înecat încă de întuneric, orașul își lăbărta sub deal deșirările lui de uliți, urca spre înălțimile Pieței Teatrului, se cocota pe Dealul-Spirei, pe urcușurile Mitropoliei, și curgea, de la apus la răsărit, cu aceeași năvală uriașă. Casă cu casă, și uliță cu uliță, Bucureștii păreau ca se îmbrîncesc pentru a-și face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile șterse, cu coperișurile vălmășite, luau înfățișări ciudate și se îndreptau spre depărtări ca niște mari talaze de beznă. Teatrul, într-o parte, și Spitalul Militar într-alta, pluteau deasupra lor ca niște mari și negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau și, apropiind nălucă de nălucă, le amestecau într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureștii mistuiți din fața pămîntului.

Dimineața lua însă în stăpînire marginea de capîtală ce i se afla în drum, și albicioasa ei piclă, străpunsă pe locuri de turnuri și clopotnițe, se împingea deasupra întunericului rărit. Desimea aburilor smulși pămîntului de apropierea ivirei soarelui se subția, lucrurile începeau să-și hotărască formele, și în cer pornea să curgă o Dunăre albă și nețarmurită; tot ce fusese întunec se schimba în lumină; însuflețirea răsăritului se lăsa peste tot, țivea norii cu vișiniu, îi varga cu dungi roșii și, înflăcărînd adîncimile eclipticeei soarelui, îi sufla cu aur.

Către fundurile curții, rămășița de spoegială înecăcioasă ce apăsa învelișurile unui lung șir de cotețe se zdruncina și, coborînd tot mai jos, se agăța de ghimpii scaieților sau se înghesuia de-a lungul gar-

dului. Măturată, la urmă, de pe oriunde, oa era sorbită de proaspătul aer al dimineții, ce-și cîștiga albastra limpezime. Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit se sîngerau. Cerul, într-acolo, 5 lua foc; dintre nori, izbucneau viitori galbene și roșii. Cei a căror înfățișare se schimba de la o clipă la alta, se tîgheleau cu pombă. Dar cei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos se subțiau pînă a nu mai fi decît niște ușoare rețele albe ce se încrețeau pe nemărginirile văzduhului. 10

în mijlocul cotețelor sale, semănate în curte cant la întimplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pândeale se arăta spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și cocîrjat, și cu gîtul împins înainte. 15

Intîrziat în acea zi de somn, manifestările zgomotoase cu care păsărimoa sa domestică îl primi, înconjurîndu-l cu alaiul ei, umplură inima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată mai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ocoale. Găini moțate, între care citeva negre ca pana corbului, dar cu creste roșii, cîrețeau împrejurul lui, Cocoșii de rînd, și cocoșii turcești, aceștia încălțați și golași; gîstelfi lătoase, cu ciocul ca fața mormovului, cu pene cîrlionțate; curcile negre-verzi și curcile pistruiate ori albe; curcanii cu răseli în gușe, mînioși pe roșul ce da foc cerului; claponii păunâți cu verde închis, cu auriu, cu fața schimbăcioasă a gușei de porumbiel; rațele de casă și rațele leșești — 20 se năpusteau de toate părțile, se înghesuiau. Sîșirile și cutcurezările, măcăirile, cutcudăcirile găinilor, sculate de pe cuibare, turburară liniștea vecinătății. Vergea, înconjurat de curcani și de cocoși, general în mijlocul statului său major, sub înviorarea adierilor, simțea, cu o nespusă mulțumire, fericirea din viața lui. 25

Dar paserile nu-și domoleau glasurile. între ele se iveau certuri și îmbrînceli ca să ajungă, care de care mai întâi, lingă Vergea. Asaltați de găini, de gîște și de rațe, curcanii și cocoșii dau înapoi. Înlocuiți 30 treptat, împrejurul stăpinului lor, de straiete mai

de jos ale păsărimiei, ei își înfioiau degeaba cozile... Luat la mijloc de năvala fără seamăn, și nemaiputînd s-o prididească, Pândeale Be bălăbănea, printre gîstete ce-l apucau de pantaloni sau printre puicele ce i se agățau de haine și cu care se pomenea, cînd în cîrcă și cînd pe umeri. 5

Însă, urmată de cloști cu pui abia ieșiți din ghioace, dichisită și cu bariș conabiu pe cap, Marghioala aducea păsărilor tainul obicinuit. Boabele portocalii ale porumbului și auriile grăunțe ale meiului îi umpleau șortul. Azvîrlite din belșug, ele răpăiau și țîrăiau căzînd împrejur ca o ploaie cu soare. 10

Nins de fulgii ce i se așterneau pe haină, Pândeale da însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul și meiul cu banița, ca să-și îndestuleze el, după cum se cuvenea, drăguțele lui de pasări. Vreo patru ferdele aduse astfel pe rînd, îngălbeniră sub boabe bătătura. Dar să te ții bătaie pe oare. Rățoielile curcanilor și sîșirile gîstelor nu mai încetau. Ca pasări mai mari ce erau, firește că lor mare le era și lăcomia și, în pofida îndestulării, ele se apropiau de mercialul celorlalte. Ieșite din coteț, tocmai la o umbră, bibilicele umpleau zadarnic curtea cu strigătele lor de „păcat-păcat-păcat”... Ele nu mai găseau nimic. Puii, pipirii și golași, călcați în picioare, scăpau cum puteau. Cloncănirile deznădăjduite ale cioștelor răsuna de luau auzul. Cocoșii se apucau, de cu dimineața, să încotoșenească puicele prin bălării. Una, tînără de tot, luată la scriveli de cel mai craidon, se codea, Înghățată cu toate aceste, asprimea actului vieții o făcea să se zbată, ca și cum s-ar fi aflat în ghearele uliului. 15

Sus, de partea răsăritului, cerul nu mai era decît o baltă de aur. îngălbenite, coperișurile de tinichea ale caselor își trimiteau, unele altora, licăriri vesele. Pulberi diamantate se prăfuiuau peste verdeața Cișme- 20 giului și peste o parte a Bucureștilor. Crucile de pe biserici fulgerau. Geamurile de la sute de ferestre păreau pîăci de topaz. Pe zidurile mai apropiate de curte și de casa lui Vergea, umbra tremurătoare a pomilor îndulcea albeața proaspătă a varului sau 35

jigăreala zidurilor gălbuie. Din poartă, ulița înviată se da devalde printre destrăbălările gardurilor ei. Spre dreapta, cele două-trei circiurni zidite în paiente și cam într-un peș, își dau obloanele de pereți.

5 Cu părul stuf și cu ochii păiejenți, băieții se întindeau în pragurile lor; reîncingându-și șorțurile verzi, ei clăteau, apoi, litrele coclite, gîlgîiau cîte o cinzeacă de rachiu, și se apucau de treabă, meremeșisiți.

10 Dar un trăsnet de lumină izbi coperișul unei clopotnițe vecine. El o înfășură cu o încolăcire veselă și, alunecînd spre vale, aprinse geamurile ferestrelor și felinarelor mai depărtate cu o spuză de schinteieri.

15 În curte, pasările sfîrșiseră să-și ni arunce nierticu [rile. Parte din ele, grase, se tolăneau sub cei cîteva duzi de pe lîngă cotețe, pe cînd o altă parte, cea care n-apucase să se sature, lot dind tîreoale, urma să-și arate nemulțumirea. Curtea, ce e drept, nici nu le mai încăpea. Se simțeau înlr-însa la strimtul lor. își ziceau că sunt acolo întemnițate. Adunate la un loc, 20 într-un așa de mare număr și de atîtea neamuri felurite, cele mai alese dintre ele — protipendarii curcani, păunii și capitolinele gîștp, super-îainii claponi, cîl și o mulțime de alți cocorii și cocoane de viță bună, se revoltau, de altminteri pe drept, de umilirea în 25 care îi azvîrlise Pândeale, silindu-le să-și dea cotul cu mojici și mojice, cu găini de rînd și cocoși de sate, mitocani și milocance sau nagode și pocituri care le făceau zile fripte și care se înmulțeau împrejurul lor, a/î cu una, mîine cu zece.

DO De! de! Să gindească ce-o pofti alde Vergea, dar lucrul n-are să mai meargă mult. Nu e vorbă: so fi așteptat dumnealui și la recunoștință pentru cele cîteva boabe de porumb ce le azvîrloa — însă ce să-i faci? slobod, voia la dumnealui... Și „gir” și „clonc”, 35 „cut-i'ut” și „cîr-cîr”, așa cugelau, sau i se părea lui Vergea că cugetă înaltele straturi ale înaripatei sale domes Licitați. De întristat, el se întristat, dar totdeodată le da și dreptate. Cu toate acesLea, întrucît era el de vină? Nu se rugase de Nichiforescu, prietenul io și avocatul lui, încă de o săptămîină, să-i mai găsească ceva bani? în sfîrșit. ce este și mai mult. nu se hotărîse

el să-și vîndă pînă și petecul de moșie ce-i mai rămăsese? Și, odată moșia vindută, nu-și pusese în gînd să cumpere locul din vale al lui Năstăsache cîrciumarul — un ticălos ce se apucase de politică! și să-și lărgească

5 cu el curtea? Hol Ho!... ce sumă de cotețe mai avea să-și mai trintească? Și cît de în larg și de mulțumite îi vor îi pasăruicele — drăguțele lui de gîsculițe și drăguții lui de păunași? Hol... Ho!... Dar cocoșei? Găinușele și puiculițele? Bibilicele și curcănașii?

10 Toți și toate — că vezil așa era el — la adică știa să facă jertfe, dar se păzea să se adune cu dezmeticii! Să ferească Dumnezeu de una ca asta! Auzi! oameni care-și toacă averea cu jocul de cărți, cu birjele, cu chefurile, cu năzdrăvăniile din fundul pasagiului de la 15 Putu l-Spătarului? Nu zău, cuminte se născuse și cuminte avea să moară! în casa lui, și în patul lui, între gîștele și puicele lui, ca un om cinstit, ca un om cumsecade, de ispravă toată viața, de ispravă pînă la sfîrșit.

20 Soarele, ce se tot urcase, domnea acum în creștetul cerului.

Musculițe, muiate în veselul aer al primăverii, dau ocol unui dud. Era o horă întinsă printre firele de be-teală ale soarelui. Aripa străvezii și aurii se amestecau 25 cu altele mai întunecoase. Căptușeala zburătoarelor împărțea licăriri. Ochii musculițelor, gămălii de ac tencuite cu cărămiziu, urmărindu-se, se înfocau. Zbirniirile și zlzîirile aci se domoleau, aci se ascuțeau.

30 Vergea, care prînzise de amiază, își isprăvise mămăliga și feluritele zarzavaturi cu care se hrănea și, încredințîndu-se că prietenul său Nichiforescu n-are să se ivească, se hotărîse să iasă de acasă, doar de-o da în tîrg de dînsul. îi cam ghiorlăiau pîntecele, dar carne n-ar fi mîncat să-l tai. Cu ouă și cu lapte se 35 hrănise cîtăva vreme, cînd — într-o zi — pricepuse că laptele e trebuincios vițelilor. Cît despre ouă — atttea găini pierdute cîte ouă mîncate.

Vergea plecă de acasă îngrijit, aproape posomorit. 40 Se îngroșase gluma! Nu cumva era să-și lase el pasările să-i moară de foame? Și cu păsurii largi scurta drumul dintre schitul Măgureanului și Piața Teatrului.

Din nenorocire, cu cit înainta, cu atît sporea și mulțimea. Fie că era duminică și zi de primăvară, fie că era altceva, chipuri ce se văd rar pe Podul Mogoșoaiei, mitocănime, femei, bărbați — țărani chiar — mișunau.

Cînd fu să apuce în Lipscani nu mai putu să înainteze. Pantaloni creți, ceii groase, brațe reteveiate îl împingeau înainte, îl dau înapoi, îl făcea să piseze apa pe loc. Apucat între piepturi, răsufarea i se scurta — gîfția — își pierdea capul. Izbit de vijelia populară, cu obrazul vâpăiat de dogoreli, se lăsa în voia împrejurărilor și se ducea aci la dreapta, aci la stînga, fără să știe ce face.

Deodată, atît dintr-un capăt cît și ciin celălalt al uliței, se auziră strigătele de: „armata, armata”; — iar, jobenat cum se afla, Pândelescu se pomeni c-o ia la fugă în mijlocul mulțimei ce ae rispea sub săbiefe jandarmilor călări. Poporul suveran umplu pivnițele și podurile caselor, și Vergea se pomeni împreună cu alții, într-o curte, în care se piti după poartă și de unde nu ieși decît spre seară. Gînd se întoarse spre casă, îl pîndi piaza bună și-l făcu să dea cu ochii de Nichiforescu. Advocatul îi spuse că se pregătea tocmai să vie la el, așa că Vergea se hotărî să nu scape prilejui... E și drept că trei mii de galbeni pentru patru sute de pogoane în Ilfov nu i se părură lui Pândelescu bani puțini și cînd, peste o săptămînă, ae întoarse de la tribunal cu treaba ticluită gata și cu vînzarea scrisă și răsrisă în peste opt condici, cînd lefter și de cea de pe urmă mîșoară pîrintească, dar cu trei mîșoare de galbeni împărâtești la tecșilă, își zăvori ușa, își prinse în ace perdelele de cit de la ferestre și își numără zgriptorii kezaro-krăiești, bucuria lui nu mai avu margini. Ho! Hol... va putea, în

sfirșit, să cumpere locul lui Năstăsache, să-și înmulțească cotețele după plac, să se tăvălească în puful fulgilor, să nu mai lase să se piardă ou neclocit și să nu-și mai prăpădească vremea cu alergări după bani. Ho! Ho! Și nu va mai fi Incoțopenire de puică, scremăt de găină pe ouare, ieșire de pui din ghioacă, să scape nevăzute de el. Un singur lucru îl mîhnea...

Cocoș, de ce nu-l făcuse Dumnezeu cocoș? Că n-ar mai fi rămas puică, nici găină necălcată.

Ba chiar, lărgindu-și cadrul teoriei, nu s-ar fi sfiit să meargă cit de departe.. Găinele și puicele, în orice număr, nu l-ar fi îndestulat; gîștele, curcile, rațele, clțele, l-ar fi ispitit deopotrivă. Ar fi dat naștere ia încrucișări de neamuri, la noi feluri de viețuitoare. Catîrii — sînt ei altceva decît roadele împerecherilor nefirești dintre armăsari și măgărițe?

Hol Ho! — Și Vergea își alegea, din gînd, ochi rotunji, rubine în cercuri de chihlibar galben, creastă sîngerie, coadă cu pene albe și roșii, se încălța cu fulgi cenușii, se pregătea să facă experiențe.

S-ar fi dat, mai cu seamă, pe lîngă curca moțată sau pe lîngă gîsca lătoasă, albă peste tot și cîrlionțată de țî-era dragă lumea... Dar, fiindcă le știa slăbuțe pe amîndouă, teama să nu le nemerească sterpe îl oprea. Vorba era să brodească cîteva, trei-patru, care să-i ouă; la urmă, iasă ce-o ieși. Cine știe? n-ar fi tocmai de mirare că zgriptorii de pe galbenii la care se uită acum să fi fost odinioară paseri adevărate, paseri care să fi trăit și să fi uimit lumea cu ciudățenia și frumusețea lor. Adică de ce nu? De ce acești zgriptorii să fie ieșit numai din închipuire, să nu fi fost și ei odată din carne și din oase — ființe vii? Faptul că au două capete nu dovedește nimic.

Care lucru ii este neputincios lui Dumnezeu? Dacă n-a făcut și oameni cu două capete este că și cel pe care îl au le atîrnă greu. Cit despre zișii zgriptorii, dacă astăzi li s-a pierdut ruda, este, poate, că de sus ce vor fi zburat se vor fi rătăcit în cer și vor fi rămas acolo. Tot așa se mai știa, în vechime, și despre alte paseri, cărora li se ziceau fenixi. Penele lor străluceau ca fețele curcubeului, și fenixii aveau vieți de sute de ani, iar cînd li se apropia sfîrșitul ele se aruncau singure în flăcările vreunui altar, și renășteau mai frumoase din chiar cenușa lor. Închipuiri și basme să fi fost oare și vorbe ca acestea? Vergea își zicea ea nu se poate, fiindcă mintea omului nu e în stare să născocoască nimic în afară din ce a fost sau din a are să fie. Deci, cam ce fel de minune prea afară

din cale ar fi ca, într-o bună dimineață, să se ivească iar unul sau doi fenixi ori altfel zis zgriptori — dintr-o curcire sau din alta?

5 Iar tot nuraărînd și resfirîndu-și galbenii — Vergea, apucat de noapte, nu mai ieși din casă. Mai fericit ca de obicei, somnul îl fură repede. Inșă, eu cit înainta în cealaltă iunie — în țara visurilor — aiurările minței îl făceau să i se pară că reîncepe viața; că este tot dînsul, deși, dacă s-ar fi cercetat bine, nu s-ar mai

10 fi aflat același. Simțea că i se întîmplă ceva nefiresc, pe care înșă nu-l înțelegea. Tot ce știa era că hainele i se subțiază pe corp, că i se zdrențuiesc, că-l lasă în pielea goală, și că un fel de picoteli încep să-l înțepe.

15 Hol Ho! — pricepea, m sfișit, ce se petrece. Răbdă durerea, o binecuvîntă chiar. Erau fulgi, fulgi ce aveau moliciunea catifelei, fulgi galbeni și cenușii ce-i creșteau, ce se înmulțeau, ce-i acopereau picioarele, ce i se urcau pe piept, năvălindu-i spatele, brațele,

20 gîtul și sfișind prin a-i coprinde obrazul, prin a-l cuceri întreg.

O cugetare îl neliniștea, cu toate acestea, și răsuflarea i se îngreuna. Se va face el găină sau cocoș, curcă sau curcan? erau întrebări la care nu putea să

25 răspundă — cel puțin deocamdată.

Și fulgii i se scuturau, erau înlocuiți cu pene, dar cu pene strălucite: de aur, de argint, cu pene ce nu s-au mai văzut... Ochii i se rotunjeau... gura i se

30 ascuțea, se schimba în cioc... pieptul și spatele său luau alte forme: se pomenea că dă din aripi, iar la urmă, tocmai cînd se deznădăjduia, sexul i se hotăra, și attribute cocoșești înlocuiau fără veste pe cele vechi.

Cocoș, se simțea cocoș din tălpi la creștet. Cocoș ca totul și cu totul de purpură și de aur, împintinat

35 și încălțat, cu glas de trîmbiță, ocolit de puici, de găini, de bibilice, de curci și de glște... Ho! Ho!... și toate i se supuneau, îl chemau, se uitau la el galeș și cu jind.

40 Suferința trupească pe care le-o pricinuia cu năprănicia lui, i-o răbdau. De la dînsul ar fi vrut să îndure de zece ori mai mult, s-ar fi supus să le sfișie, să

le rupă, să le facă să-și dea suflarea sub dragostea lui. Ho! Ho! — și el, luîndu-le la muștruluială, pe cîte una, una, le coperea pe toate cu aripile și, de dragoste prea multă, le ciocănea în capete pînă le sîngera, le

5 făcea să-și piardă moțurile, se repezea apoi printre curci și gîște, siluia pe unele, ademenea pe altele cu șosele cu momelile, și, cînd le încolțea, vedeau pe dracul, nu scăpa cu una cu două.

Puternice bătăi în ușă, întovărășite de vorbele

10 Marghioalei, sunete îngîinate! — „Cu-coane! Cu-coane! ard chilieie bisericeii”, scăpară pe o puică albă de cocoșire. Tocmai o înhățase și o prididea după zile de tîrcoale... Vergea trebui să se deștepte. Dar, cînd se dezmetici, cînd se uită pe dînsul și văzu că nu e

15 cocoș, cînd se încredința că Marghioala nu e puica cea albă, și cînd, luîndu-și scurteica în inneri ieși în pridvor, focul apucase să scufunde o parte din coperișul unui patruleter de casc.

Ele, de mai mult de un veac, luaseră la mijloc biso-

20 rica de pe dealul vecin și, acum, în loc s-o ocrotească, o înfășurau cu o pînză de flăcări. Focul la început domol, se mulțumise, cîtăva vreme, să lingă lemnăria. Uneori ci se îneca în fum și părea că se stinge. Așa, la sosirea pompierilor, s-ar fi crezut că au venit

25 degeaba. Inșă, deși Dîmbovița curgea în vale, la o bătaie de pușcă, apa lipsea. Din susul și din josul uliței, sacalele se iveau goale.

Pompierii se puseră pe lucru. Ei spărseseră ușile, se repeziseră înăuntru și țîrăiseră, printre fum, puțina

30 apă ce aveau la îndemînă. Tulumbuirea nu sluji la nimic. în curînd, ațîțate de vînt, flăcările bătură din aripi. Untdelemnul, lumînărăria de ceară mărîră nenorocirea. Gratiile tavanului, grinzile, ușile, ferestrele ardeau. Dușumeaua se povîrni în pivniță. Coperișul, scrumit, jăruia. în urmă, într-o clipă, fu o

35 surpare zgomotoasă, în mijlocul unui foc de artificii: stele albastre și rachete stacojii ce se împrăștiu printre clipirile schintecilor ce se încrucișau sub întunec ca niște gîndaci de aur.

40 Biserica — atunci cînd nu era înăbușită de fum — ieșea la iveală, neatinsă, din mijlocul mișcătoarelor

flăcări. Crucea din vârful triunghiului de zid sprijinit pe stâlpii de lemn ai intrării vîlvora, ca și cum ar fi fost împietrită cu nestemate, de cîte ori focul își mișca resfrîngerile asupra-i. O întreagă spuzeală de pietre scumpe riura în lungul și în largul ei.

10 Copacii Cișmegiului, cît și casele de pe ulițele din vale, spărgeau întunerecul cu înfățișarea lor, după cum bătea vîntul. Pompierii, care se agățaseră multă vreme de creștetul zidurilor șovăitoare, le părăsiseră, coborîndu-se în curte, și înconjuraseră biserica acoperind-o cu neîncetatele împroșcări ale furtunelor. Apa începuse să sosească îmbelșugată și liniștitoare. Strigătele sacagiilor, ale gardiștilor, poruncile date scurt, zgomotul mulțimei, al unor noi surpări ale

15 coperișurilor, răsunau de la un mal al dealului la altul. Crezînd că se luminează de ziuă, găinăria lui Vergea se deșteptase; cocoșii băteau din aripi, găinile picotau sau se piguleau, iar — care girînd, care cutcurezînd — închideau și deschideau ochii.

20 Jos, în uliță, capete se întorceau de acea parte. Dintre mulțime, unii își aduceau aminte de traiul de la țară, de copilăria lor, de frumoasele idile eîmpe-nești ce rămîn neșterse din minte chiar după ani de orașenire, chiar după ce s-au îndurat grozavele necazuri

25 ale vieții. Biruit, focul murea între păreții scrumiți ai chiliilor. Pompierii își încheiaseră lupta și cei mai mulți se azvîrleau dintr-un salt pe furgoane.

30 Locașul sfînt rămînea, astfel, în urma lor, însă fiecare ducea în amintirea lui, ochii de jeratic clipitori ai oculitorului șir de ferestre.

35 Ulița se liniștea repede, ajungea iar pustie. Marghioala, care mulțimea lui Dumnezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, pasările ce recădeau în întunerecul nopții își urmau piroteala. Pentru a-și ține de urît, gardiștii reîncepeau să fluiera. Cîțiva derbedei, care de curînd părăsiseră școala și găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a

40 vremei, crezîndu-se că sunt primejdii pentru guvern, își închipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați în primire de fluierale gardiștilor.

Vergea se întorsese și el în odaia lui, dar nu mai putuse să închidă ochii. Visurile ce-l turburaseră, bucuria că detese de bani, se împreunau să-i arunce într-o neliniște bolnăvicioasă.

5 Fără îndoială, nu înția oară se lăsase el să fie tirît către o țintă mare. De copil iubise natura în toate manifestările ei vii, și această dragoste el o tradusese în fapt încă de la vîrsta de doisprezece ani. Dar pe atunci părinții lui trăiau. Tatăl său băgase

10 degeaba de seamă că fiului îi lipsește o doagă. Un dascăliei izbutise să-l scoată din mîni și să-l facă să creadă că băiatul dă, dimpotrivă, semn că are să ajungă un om cu totul osebit, care să facă cinste neamului său și țării. Bietul om îl lăsă, prin urmare,

15 stăpîn peste o odaie, spre a se îndeletnici acolo eu așa-numitele lui „cercetări asupra naturei”. Fără să se turbure cît de cît de neajunsuri, ISieu călcă înția oară pe calea cunoștințelor înalte, prin efeșterea și înmulțirea furnicilor. Doi ani de-a rînduî, odaia

20 lui nu mai fu decît un furnicar. Harnicile viețuitoare, negre și castanii, roșcate, și uneori cu aripi, nu mai încăpeau înăuntru și se răspîndeau prin curte. Grădina se umplu iute eu ele. Mușuroaie se ridicau pe unde nu gîndea: în răzoarele cu zambile, lingă puț, în

25 pragul ușei. Odăile încăpură <ș asemenea în stăpînirea lor și zadarnic se turna pe dușumele gaz și apă fiartă.

Bătrînul Vergea, care nu știa de unde i-a căzut această năpastă pe cap, cînd află adevărul, căzu jos de supărare și, izbit de dambla, își dete în curînd duhul.

După moartea tatălui său, căit, Pândeles jertfi furnicele memoriei lui și se apucă să le stîrpească. În aceeași vreme însă încăleacă pe un nou Ducipal: se apucă să crească gîndaci de mătase, și paturi de seînduri, puse unul peste altul, umplură pînă sus

35 cîte cinci odăile. Nestîrpite însă bine, furnicele se întoarseră, și viermușii mureau pe capete. Puțini izbutiră să se urce pe tufe și să se închidă în gogoși.

40 La douăzeci și doi de ani, cînd muma sa îl lăsă la rîndul ei singur. Pândeles își încheiasă o mare parte

din cercetările lui. Trecuse la broaște, la șopîrle, la pești, și încă de pe atunci se pregătea să vîndă una din cele trei moșii părintești.

5 Fără să vrea și neputînd să doarmă, el reurcă în acea noapte întregul șir al zilelor vieței lui.

Această viață și-o retrăi ceas cu ceas, și cîteodată își mărturisea aproape că nu fusese un om în toată firea. Cu cartea cită învățase, n-ar fi putut în adevăr să însemne și el ceva în lume, să-și facă un rost ca oricare? Flecărescu, dezmeticul din gimnaz, odinioară 10 într-o clasă cu dînsul — nota trei în tot cursul anului, iar la examen cea trecătoare de milă — n-ajunsesse deputat? Se mai vorbea prin gazete de altcineva decît de el? Nu se spunea chiar că era să fie chemat la 15 minister?

Deputat?... Ministru?... Să se țină de mofturi? Astăzi cu unii, mîine cu alții — poimîine împotriva și & unora și a altora — și apoi iar cu cei cu care îi va veni mai bine, ba cu Vodă, ba contra lui Vodă 20 — nu zău, să-i fie de bine lui Flecărescu, dar lui, unuia, de-alde astea nu i-ar fi plăcut. Toate bune — dar să se însoare cine l-ar fi oprit? Și-ar fi ales și el o nevestică — știi l numai bună — și, drept vorbind, pentru ce n-ar fi ajuns și el om cu greutate 25 și „tată de familie”. Căci, oricum, n-ar fi fost mai tîne să prăsească copii decît găini? Și cum i-ar fi iubit, mititeii de ei! N-ar fi fost jucărie pe care să nu le-o cumpere, prăjitură pe care să nu le-o aducă, catifea cu care să nu-i îmbrace. Dar el nu s-ar fi 30 mulțumit cu unul, cu doi... i-ar fi trebuit șase, zece, doisprezece, un batalion — curtea i s-ar fi bătătorit de dînșii ca în palmă, s-ar fi jucat „de-a mama gaia”, „de-a ascunselea”.

Citeodată, vara, le-ar fi făcut zmee. Ei l-ar fi 35 înconjurat: „tată, tată” — i se părea că-l înconjoară chiar — că-i vede... oacheși, plăviți, mai mari, mai mici, patru — cinci, — opt, și încă patru, și încă doi — „tată, tată” — ieșind de prin odăi, de sub lilieci, de sub jigniță. Ce te faci însă cînd se apropie 40 iarna? Trebuie haine, ghete, cărți... Profesorii și doctorii dau iureș casei — ici pedagogii, dincolo

clistirele — cicăleli, strigăte, zăpăceală... Dădacele își luau lumea în cap, doica nu mai este de ținut, copiii se hăinesc; unul, la școală, se adună cu băieți stricați, se dă la deprinderi rele; altul se bolnăvește greu — moare...

5 Nu zău! știa ci ce e însurătoarea, ce sunt copiii...

Dar noaptea trecea, și culcurezările cocoșilor vesteau 10 întoarcerea zilei. Un fel de zare se arăta între perdelele de cit. Geamurile se spălăceau. Intunecul din odaie se rărea. Minteia lui Vergea urma să se răfuiască cu ea însăși. Nu, de zece ori nu... Mai bine cu cocoșei și cu gănușele lui... Pentru ce s-ar lepăda de pustnicie?

Pentru necazurile și scîrba ce-i așteaptă pe toți în 15 viața obicinuită? E adevărat că, pe această viață, el n-o cunoaște decît din auzite. Cu toate aceste, n-ar fi el un neghiob dacă nu s-ar folosi și de pătaniile altora? Fluturi, strălucitori de o clipă, sunt destui cari își ard aripele în flacăra ticăloșilor pămîntești...

20 Afară, era ziuă albă. Voios, el se sculă, se îmbracă și o lună în cap după asta, locul lui Năstăsache-cîrchumarul, cumpărat, înmulțea cotețele, lărgea curtea și o făcea să coboare dealul de partea apusului. Singuri zgriptorii împărătești, de pe galbenii ce-i rămăseseră, se împuținau. întreținerea unor astfel de prășile, 25 ce-și sporeau numărul pe ceas pe ceas, nu puteau să ducă la altceva. Casa, cuib al neamului său din vremuri de tot vechi fu atunci, de voie, de nevoie, amantat. Dar, spre sfîrșitul lui octombrie, prăvălirea 30 alunecă pe povîrrișul ce duce la prăpastie.

Lucru cu lucru, și scaun cu scaun, Pândeale, pentru a-și hrăni păsărima, începu să-și vîndă de prin odăi 35 tot ce avea. Marghioala, care nu fusese lipsită niciodată de tainul ei de pîine, cînd se văzu silită să nu mai mănînce decît mămăligă, își ridică într-o duminică lada, de cu noaptea, o aruncă pe capra unei birji, și seduse. In acea zi. Vergea își aștepta zadarnic cafeaua. Cercetări în bucătărie, în odăi, lipsa lăzei Marghioalei, îl lămuriră asupra adevărului. Aniărît, către ceasurile 40 nouă, vîntură dinaintea pridvorului fundul unei banițe cu o rămășiță de boabe descoperită din întîm-

plare, și rcurcă treptele scării cu capul gol de gânduri. După el, ușile rămânând deschise, casa luă înfățișarea unei locuințe în care cineva a murit de curînd.

5 Dar în curtea ce, de astă dată, era ticăită cu cirurile domestice de pasări, glăsurile pîntecelor flămînde împărășiau minii. Însoarea, ce începuse de vreo jumătate de ceas să cadă nu fulgi mari, amenința a viscol. De peste tot, oarele dau fuga spre cotețe. Frigul rebegea.

40 Găiuele și găștele își ascundeau în pene cînd un picior, cînd celălalt. Păunii cobeau a sărăcie și a pustietate. Curcanii se răsteau, răzvrățiți, de la o ușă de coteț la alta. Infoiați, și cu coadelă rotunjite, ei se adunau, la urmă, între dînșii, păreau muncii de o
15 hotărîre nestrămutată, se întocmeau ca niște batalioane. Cine ar putea să știe ce spusese ei cotețelor, căci ele cu încelul se goliseră iar, și găinele cu găinele, găștele cu găștele, țineau parcă între ele sfaturi. Dintre rîndurile pestrițe ale curcanilor, cîte unul, trupeș și moțat, se dezlipea, alerga din tabără în tabără și trîmbița peste tot glasuri scurte și răgușite, ce păreau porunci și lozinci.

25 Această protipendadă pășărească dîndu-și mina cu cocoșii încălțați, cu bibilicele și cu păunii, cîți găștele, se înfrătea pînă și cu rațele și cu rățoii, cu găinele și puicele. Răbdarea trecuse în adevăr peste margini, și consonanțele asiatice ale comandanților se înmulțeau. Răzmerița nu mai putea să dăinuiască și, de fapt, pînă și puii, nescuturați încă de puf, se uneau în
30 principiu: „da, Vergea trebuia șters din fața pămîntului; cel mai puțin se cuvenea ca el să fie scos din casă și dat pe poartă afară. Călduroase și încăpătoare, cinci odăi, bez o bucătărie și o cămară, trebuiau, mai pe drept, să fie ale lor — o obște, mă rog — iar nu aie
35 unui singur om. Afară de asta, dacă nu știuse voinic să ie hrănească, de ce le adunase, le prăsisse și le învățase cu bine!?”

40 întocmită pe nesimțite, ordinea de bătaie fu cea care se obicinuieste în mișcările ofensivei. Grosul armatei, patru diviziuni de găini, întocmeau centrul.

Cocoșii de țară fuseseră trecuți în cadrele cavaleriei ușoare și împrăștiați pe amîndouă flancurile.

5 Batalionul sacru, căruia i se dăruia gloria să pătrundă întii în cetate, era întocmit din găște, de rațe și rățoi, ce săsăiau și măcăneau de nerăbdare. Bjbilicele se desfășurau în tiraliori și trebuiau să înainteze pe tot frontul armatei; curcanii, păunii, un număr oarecare de cocoși turcești, toți comandanți supremi, nu scoteau încă capul de după un coteț unde se chib-
10 zuiau între dînșii, căpeteniile fiind datoare să stea la adăpost, de vreme ce izbînda sau pieirea atîrnă totdeauna de rămînerea în viață a celor mari. Rezerva, două brigăzi de cloști și patru regimente de claponi, ocolea acel coteț cu porunca să nu înainteze decît
•15 atunci cînd căpeteniile vor socoti de cuviință.

Noaptea se lăsa cețoasă. Șirurile de felinare se aprindeau. Ele se duceau spre București, mici flăcări galbene și roșii ce-l înseilau cu figuri geometrice. Sub
20 întunec și sub frig, zăpada după trotuare se albăstrează; cea de pe mijlocul ulițelor se topea însă sub roțile trăsurilor și țira printre casele capitalei dîra ei noroioasă.

Statul-major ce nu-și încetase chibzuirea, găsi cu
25 cale să aștepte ca ulițele să intre în stăpînirea gardiștilor. Dar un curcan încă țanțoș, deși căzut de bătrînețe, îndemna la o intrare în luptă, neîntîrziată. Știa că, cu poliția nu e de glumit, că vara de la opt ceasuri seara, și iarna de la cinci, Bucureștii sunt ai gardiștilor. Despărțirile comisărești îi erau cunoscute încă
30 din tinerețe cînd, abia scăpase ciont din mîna unui epistat care îl prinsese, afară din poarta curței, în flagrant delict de ultragiu al moravurilor cu o curcă din vecinătate.

35 Stăruința invalidului muncii birui opozițiunea ce i se făcea de minoritatea consiliului de război.

Răpciugos, deși răsunător, glasul cocoșului turcesc ce urma să dea semnalul, cutcurează: o dată, de două ori, de trei.

40 Bibilicele ce acoperau armata cu rînduiala lor, înaintaseră la cea dinții fanfară. Una, cea care ocupa centrul jumătății de cerc, dete buzna pînă la treptele

de scînduri ale pridvorului. Giștele sîsăiră și ele, și dînd din aripi trecură peste bibilice, pe cînd cea mai grasă și lăptoasă dintre ele se crăcăni vitejește de la o treaptă la alta a scării în mijlocul liniștii amenin-

5 țătoare ce înfășură casa.

Faptul eroic, îndeplinii sub ochii batalionului sacru, puse pe rățoi în mișcare. Flancat de cavalerie, grosul armatei se zbuciumă la moment, iar la cincizeci de pași de pridvor, se așază în coloane de asalt. Dintre

10 ofițerii marelui stat-major, care din cînd în cînd scotea capul de după cotet, cei mai mulți ar Ci vrui să domolească avîntul. După judecata lor, entuziasmul se cuvenea să fie păstrat pentru mai tîrziu. Cu toate aceste, însuflătura fiind prea mare, ea tîrî pe toți.

15 Companiile din frunte, apucate între zidurile casei, și ostășinicia ce le sosea din spate, căzură. Piuirile rupeau inima. Neorînduiala se făcea obștească. Marele stat-major, neputînd să-și dea seama despre ce se întîmplase, credea că dușmanul a operat o ieșire și,

•20 îngrozit, cutoreza semnalul de retragere. Ghetele însă începeau să-l siringă rău pe acest mare stal-major. Rezerva îl părăsise de la începutul luptei. Cu cîteva căprarii de găini, pe care cu multă greutate le mai putu strînge împrejurii, el defecă în sfîrșit din aripi,

25 mișcă din picioare, și o răzni la fugă val-vîrtejindu-se (ievale).

Dinaintea pridvorului, jalea era dintre cele mai mari. Soldații nu-și mai recunoșteau căpeteniile. Cercu să scape din îmbulzeală și nu-și puteau mîi drumul: fainele cădeau peste cocoși, rățoi peste giște. Luptătorii, fără osebire de sex, se înhățau între ei. Fulgii penelor zburau. Xeschiloți scăpară puțini, și mai mult de o viață ilustră se curmă acolo.

30 Cu toate aceste, un număr oarecare de giște, <e rățoi și de găini, și jumătatea unui batalion de curci, cîteva plutoane de bibilici și cincizeci de cocoși, străbătuseră în pridvor și. (ie «colo, în casă. Ele se instăpâniseră înlîi peste sala de intrare, peste odaia cea mare și peste sofragerie și nu străbătura deei ia urmă în iatac. Adîncit în gînduri. Vergea sta cu cnpul în palme. PămîntuJ se învîrtise sub el din chiar clipa

cînd își dete seama că a fost părăsit pînă și de Marghioala, Moșiile i se duseseră toate, și casa îi era amanetată. Prăpastia îl înconjura, prin urmare, de orice parte. Dar în odaia umplută de bestii se petreceu, treptat, un lucru nepomenit. În mijlocul bibilicelor,

5 al curcilor și al cocoșilor ce i se aruncau în cap, cu giște ce-l trăgeau de pantaloni, și cu altele ce i se urcaseră pe umeri, izbit din față și din spate de năprasnica năvală a pasărilor turbate de ncmîncare, Pândeale, ce bîjbăia prin întunec, încerca zadarnic să iasă din odaie. Cu obrații șiruitori de sînge, mînia și instinctul vieții îi detersa putere. Vedea roșu și era cutremurat de ris. Împrejurul său puici troncăneau repezite de scînduri. El se apăra, și giște și curci erau date cu capul de pereți pînă ce li se sleiau creierii. Striviți de cizme, rățoii și bibilicele, care morți, care cu cotoaiele rupte, se înșirau de la pal la ușă. Bătălia părea pierdută pentru păsărim. De Pândeale nu se mai încleșta decît un mic număr de curci. Uri cocoș turcesc și neobieinul de mare. procler ce nu luase încă parte la luptă, i se năpusti însă în obraz, și un urlet de durere sfîșie noaptea.

Coperindu-și cu o mîna ochiul, pe care cocoșul i-l crăpase dintr-o lovitură de cioc, apărîndu-se cu cealaltă cum putea, Vergea ieși în pridvor, iar, de acolo, izbii de mulțimea ce se dezmeticise, coborî spre poartă și o tuli afară, petrecut în uliță de alaiul curcilor, de sîsătul gișlelor, și de năprasnicile outcurezări ale cocoșilor.

30 —Cocoș! in-am îauut cocoș! răspundea el a doua zi vecinilor care îl găseau lungit, pa una din lavițele circiului, în mijlocul intristărei iernei ce inmorminta Bucureștii sub zăpadă și noroi.

Iar, pînă ce prietenul său Xichiforescu, care pri-mise sarrîna ce i se detese de tribunal să-i fie epitrop, găsi un muș teren pentru casă, dînsa fu, cu înțelegere deplină, stăplnită de bunele pasări, de giște și de curci, de rățoii din batalionul sacru, de bibilice și de claponi, de găini, și, mai ales, de cocoșul roșu din Hceasta poveste.

40

O NOAPTE ÎN SULINA

Dobrogea abia fusese luată în stăpînire.

5 Noul administrator al Gurilor-Dunărei, pe o zi de primăvară — 23 aprilie și Sf. Gheorghe — cobora din vapor, în luntre, spre a debarca în Sulina. Vîntul, ridicat dinspre mare, sufla în răs păr apa albastră a uriașului fluviu și o da, răzvrătită, înapoi. Cerul era ca un cristal curat și soarele îl umplea de veselie. Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, 10 încăleca brațul Dunărei, Pe unele coperișuri, grădini de leandrii și de lămîi înfloriți împrimăvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caii dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărtări pe care trestia și papura tînără le 15 frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis, furat de răzvrătirea valurilor, amețea. Era străbătut de fiori pe care nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînt în apele Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo unde 20 soarele își vărsa flăcările din plin, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi: Soarele. Cînd țărnul fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor bisericilor pătrunseră în auzul celor din luntre.

25 Îr locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea regelui George, a cărui onomastică era

atunci. De cum luntrea se opri, înfașătorul guvernului, în Umpinat de primar, intră în vultoarea administrativă a localității, ascultă plîngeri, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețată a unui zîmbet ce nu i se 5 dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marelui său interes pentru toți și pentru tot ce-l înconjura, Gîndul său însă era departe. El i se ducea aci pe

10 marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în care se afla; aci, pe luciul Dunărei, și prin rogozul și papura verde a Deltei, Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zîna ce se scâldea 15 în apă pînă la brîu, i se destăinuie în deplinătatea frumuseței. Brazde de sîngemohorau apusul, Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, și turla unei biserici se desprindeau în conture puternice de pe sîdefatele funduri ale serei.

20 Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui ce-și lua ziua bună, păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se încesase pe trei sferturi în mare, 25 se arăla coprins de flăcări. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, ciădire tot atît de măreață ca și a Universității din București, în mijlocul orașelului de case ale impiegaților săi, privea 30 marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum, înăuntrul odăilor, ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint și de cristal. Dar, cu încetul, valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer și pe apă. Crinii argintii își 35 deteră sufețele în văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra rînei și împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cîtăva vreme, luminos. Nu trecu însă mult 40 și cerul luă, și de acea parte, înfașarea verzuie a peruzelilor ce îmbătrînesc și mor. Secera de diamant

a lunei schinteia cu o dulceață lăcrămoasă. Dinspre
vaporul de război englez, „Cocatrix”, se trăgănea
duioșia unui cântec, toarsă de voci tinere ce păreau
că-și revarsă dorul înstrăinării peste smîrciurile Scitiei
5 ce apucau Dunărea la mijloc și se prelungeau pînă
la locul unde Darius și-a aruncat, odinioară, vestitul
pod. Candidații de mătrozi — niște tinereți albe ca
un lapte în care ar fi căzut petale de trandafiri — își
legănav notele pe ritmul mișcărilor, agățați prin
10 funii sau urcați în vîrfurile catargelor. Răcoarea umplea
însă stradele cu o mulțime împălăriată de bărbați
și de femei.

Fiecare umbla fără scop; dar fiecare își mișca împre-
jurul obrajilor o batistă, spre a se scăpa de năvala
15 țințarilor. Ici-colo, fumegau, pe marginile trotuarului,
mici focuri făcute do locuitori tot în scopul de a se
apăra de războinicii oaspeți ai stuhăriilor Deltei.
Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăi-
nyiau frumuseți neasemănate. Forța scăpară din culoare
20 și forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi,
iar, în fiecare tînăr, retrăia un Alkibiade sau mi
Antinous, ale căror trăsături răpeau gîndul spre
propilee, spre timpii socratici și spre Roma lui
Adrian. Vîntul, în vremea aceasta, se ascutea. Nori
25 negri și sălbatici dau iureș cerului. Intr-o clipă stradele
rămaseră pustii. Vaiete se smulseră din funiile vaselor
ancorate. Marea și Dunărea răcneau. Lamiezulnopteii,
urgia nu cunosc margini. Geamurile ferestrelor
dîrdăiau.

30 Și Sulina se surpa într-un întuneric adînc.

PĂDUREA ULMILOR

Călărașul o luase spre Tîrgoviște, că-și isprăvisese
schimbul și venise rîndul slujbei. Era dis-de-dimineață.
Zorile abia se iveau și răcoarea îl înfiora sub pînza
5 Lunicei. Vioiciunea aerului îi brobonase pelea pe pept
și pe brațe. Își puse calul în trap. Dar un gînd îl
răpi, și un zîmbet trufaș ce i se agăță de vîrfurile
mici ale mustăților îi miji pe buze. Nu-i mai era frig.
O flacăra îl înfașură ca o manta. Obrajii lui vîlvorară.
10 Tinerețea, sănătatea și puterea ce erau într-insul
îi suflară în inimă o vijelie. Gîndul ce-l furase era
al fetei de la bordeiul din Pădurea Ulmilor, pe unde
avea să treacă curînd; era al zinei codrului cu costiță
galbenă, cu ochi de aglică. Și nu o dată o văzuse el.
15 Că de mai multe ori treiera el pădurea cu calul. Și
de mai multe ori, chipul alb, genele crețe, gurița boboc
de răsură, mijlocul tras prin inel, îi sclipiseră prin
minte. Fata de frumoasă, era frumoasă — n-aveai
ce zice, dar vezi că nici pupăza, nici cucul n-o spur-
20 case, fiindcă se ferea șireata să iasă afară pe nemîncate.
Acum însă tot a veche nu o să mai fie, că cucul cîntă
împrejurul și înaintea lui, iar al flăcău nu le-a auzit
pană aci glasul așa de cu noaptea. Doar-doar de-o
însemna asta ceva. Doar de-o fi ieșit Ruxanda din
25 [Bordei cu inima goaiă, — și ce-o fi fost scris, — dacă
o fi fost, — de rîndul ăsta poate s-o întîmpla.

Și tot așa gîndindu-se voinicul își înfigea pintenii în cal, sabia îi zornăia pe coapse, calul o lua la fuga, își mărea trapul și îl schimba în goană, ridica nori de praf pe cari soarele ce răsărea îi sufla cu aur.

5 Pădurea Ulmilor, la urmă, se arăta și ea, vestita pădure a ciocoiului din București, cea care se întinde în drumul Tirgoviștei pe o lungime de o jumătate de poștă, cea în care cîntă mierla și cînflorul, în care curg pîraie albe ca laptele, iar unde iarba e de smar-

10 raid și frunzele de matostat. Cu toate astea, verde și tainică, mîngîioasă ca un basm, cu bordeiul ei din rariștea cea mare, cu fata ei cu ochi de aglică, — ea nu este crescută, pe locul unde se află, pentru ciocoiul din București, care de bogat ce este, nici n-o știe,

15 nici n-a văzut-o, Dumnezeu să-i dea zile că de bun la suflet e bun, și mai e și român de viță, de la descălecătoare ori mai nainte de descălecătoare...

Călărașul, cînd o ajunsese, își domoli cîrlanul împăciuit de liniștea dimprejur. Susurarea frunzelor, șoaptele apelor, cîntecele de paseri, în loc s-o turbure părea c-o măresc. Copacii nu erau groși, dar deși, iar pe sub ei și printre ei nu se zărea decît o adîncinie albastră și verde. Frunzele de an, căzute și moarte, cu fața samanie, ruginite, așterneau pe sub creciunconvor fre-

25 mătător, Ici-colo, ierburi și flo-Ti, lăstari îl spărgeau, își făceau loc printr-însuî către lumina primăverei. Gîndacii zbîrnăiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Boii lui Dumnezeu pe trunchiurile mai vechi urcau printre mușchi, și cînd se opreau unul lîngă altul, se înșirau ca niște boabe de mărgean roșu ori se grămădeau la un loc. Flăcăul se gîndea atunci la cîte nu i le-ar aduce zînei lui de latlrg, dacă... — dacă așa și altminteri, —

30 și inima începea iar să-i bată, dogoreala să-i aprindă obraji și calui să se pornească iar pe fugă cu pintenii înfipți în el și de-a lungul coastelor cu neastîmpărul pulpelor vînjoase ce-l grăbeau și ce-î izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. Copacii să năluceau repede pe dinaintea călărețului, calul găia, — se poticnise de două ori, amenința să nu-l mai ducă.

Dar iată că rariștea se deschidea, și bordeiul, mare și înalt, ieșea dintre frunze pe pajiștea lui verde, ca un bordei din vremea de demult, unde veneau să poposească vînătorii domnești, dragi ca niște Feți-Frumoși.

5 De obicei, patruzeci-cincizeci de care îl înconjurau, că acolo se opreau țaranii, ai de mergeau la Tirgoviște, ori aide se întorceau. Dar acum, preajma lui era pustie. Radu descăleca și intră înăuntru. Unchiașul și mătușa, — pesemne că așa fusese scris, — se duseseră la sat după merinde, nu se vedeau nicăieri. Fata, prinsă de friguri, ațipi: pe niște velințe. Sînurile ei petroase, mici ca două portocale, se mișcau sub cămașa din borangic. Aiura din somn. I se părea că de cu noaptea o spurcaseră pupăza și că un zmeu în chip de voinic o încheștase în brațe, o mlncă cu buzele. Și în visul ei se lupta cu năluca, chinul aprig și dulce creștea, dar ea nu i se mai împotriva, — chinul și-l strîngea acum la pept, se topea în el. Împrejurul ei ulmi cîntau o doină duiosă, izmă creață și leușteanul, de pe fîntîna Ungă care se afla cimbrul înflorit, o Îmbătau de miresme.

10

20

25

Cînd călărașul ieși din bordei, soarele lumina de amiezi. Zîmbetul ce i ae agăța de mustăți era parcă și mai trufaș, dar o dulceață nespusă îi îneca ochii, și încalecă și se duse.

MASCA

5 Casa, în fundul ourței, coprinsă între ziduri, se
desfășura maiestoașă în tihna întunericului. Și cu
toate că orele nopții nu erau încă adânci, strada, dos-
nică și troienită de zăpadă, era pustie. Porțile curței,
10 închise, zăvoreau cu strășnicie odihna boierească a
împrejurime). Dar Andrei Licescu, moștenitor de
curînd al unei însemnate averi, se pregătea, tînăr și
frumos în mijlocul elipsei de aur a oglindei, să sfir-
șească anul vechi între butelcilc de șampanie ale unei
15 petreceri <ic prieteni. Mustățile sale, umbre blonde,
cutezau, ascuțite pe transparența chipuhu de mascul
proaspăt, cutezau către asalturi de voluptăți mor-
tale; legătura, albă împrejurul gulerului strălucitor,
20 domolea nălucirea schinteietoare a pieptarului
Șei cu nuanța inocentă a muselinei perfide.
Iată însă că loarele unsprezece sunau ia pendula de
abanos cu vibrări de o solemnitate antică. Licescu
se grăbi să îmbrace redengota; adună pe masă o risipă
de aur, își umplu cu ea buzunarele.

Dar un zgomot ciudat turbură liniștea îngrijitoare
a casei.

Păreau loviri năbușite, cu toate acestea stăruitoare,
iar uneori, loviri ce aveau tonalitățile brutale ale

unei spargerii de uși. Licescu, care, din nevroza mo-
dernă nu cunoștea deei pe a petrecerilor ușoare, ne-
vroză din spumă de șampanie și din petale de tranda-
firi, nu era spiritist, îndată își dete seamă de împreju-
a rare. Nu puteau să fie decît, făcători de rele. Fe ser-
vitori îi concediasse de cu seară; ferestrele înnormîn-
tate fiind sub transparente de mătase groasă, fațada
casei urma neapărat să se arate stinsă de lumină.
Curtea și casa puteau să pară îpuslii.

10 în timpul acesta, zgomotul, nehotărît la început,
cîștiga temei, pătrundea în odaie cu afirmările bru-
tale ale unor sfarmări de seînduri, stridentă voce a
lemnului violat în echilibrul afinităței lui moleculare.
Nu mai încăpea îndoială: [erau hoții.

15 Și, în adevăr, ușa ce da în grădină, căzuse deja des-
picată sub mojica țepenie a brutalității flămînde.

Și prin coridoarele depărtate se lungeau păsuri de
bestii necunoscute.

20 Hoții! — Și uși după uși se deschideau trîntite de
perete. Din sala de mîncare, surpări de lărgintării se
răspîndeau cu sunetele sinistre ale toacei de fier în
timp de incendiu. Cîteva secunde încă, și tînărul,
descoperit în odaia sa, avea să plătească cu viața
osebirea socială răzlețită 'fritre oameni.

25 Licescu, dinaintea oglindei, părea însă îmărmurit
într-o nepăsare bizară. Ușoară, o paliditate vestea,
singură, mișcări sufletești mai repezi. Iar în momentul
cînd ușa camerei vecine, forțată și zdrobită, detuna
într-o cădere nimicitoare, blondul tînăr pași tot netur-
30 burat către un scaun pe care se afla desfășurarea mătă-
soasă de domino roșii și masca oribilă de Satana cu
cari, la balul din ajun, 'azvîrlise în iadul voinicesc
al vîrstei roze'mai mult de un înger anostit dejsera-
fice simfonii. Și pe cînd în camera lăturalnică, scrinuri
35 și dulapuri, silnic, vărsau pe covoare tainele avute ale
coprinsuriilor, el, — blondul tînăr, — îmbrăca mantia

cea roșie (ie demon cu aceeași liniște ca și cum ar fi fost să plece iar la balul din ajun, și cu masca pusă pe obraz,— Satană, eu ochi electrici și cu rînjire îngrozitoare, — apărea, — vedenie! — în pragul ușei pe care o dezăvora cu zgomot.

5

Trei (strigăte și [păsuri de bestii ce se lungeau într-o fugă răpăitoare răsunară prin coridoare și muriră înăbușite în zăpada albăstrie ce troienea curtea...

Este că în lume totul nu atîrnă decît de mască.

NICU DEREANU

Lui G.O.Gîrbea, poetul lui Iov,
prietenului scump și fostului camarad de liceu.

5 Ni cu Dereanu se născuse în Ploiești. El era nepotul
muri fost ministru. Își făcuse liceii în București,
luase bacalaureatul și fusese numit copist la un mini-
ster, prin stăruința unchiului său.

10 Pe lîngă aceasta, el urma la Drept — cînd urma.
Nu e mai puțin adevărat că Nicu, deși nemerea rar
ia cursuri, cunoștea de minune clădirea de peste drum
de statuia lui Mînai Viteazul, căiare pe breazul, adică
pe un cal mic cu coada mare și ținînd în mîna stingă
un goșgogea topor cu care tot amenință, de cînd e
15 pus acolo, Universitatea, iar îndeosebi, sălile Facul-
tăței de drept. Mai ales seara îi plăcea lui Nicu să se
așeze pe banca din turnătoria Lemaître, în fața Uni-
versității, de unde privea vîrful clădirei, coronat cu
un vultur de ciment de Portland, refractar la igrasie.

20 în sus și în jos, cît și pe dinaintea lui, tineri eu
ghete englezești, și cu vestoane ce abia trec de talie,
se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, printre
cîrdușii de femei cu rochi la modă. Vorbe și risete
se schimbau de la o grupă la alta, iar trăsurile înce-
peau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de
25 bani gata în ele, care, fără să se întîrzieze prea mult
prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la
Herestrău și la vija regală. Nicu, așezat pe banca lui,
mai adesea nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii

lui mari și negri împrumutau fachirilor nemișcarea lor, pe cînd, cu gîndul, se ducea spre lumi cu totul altele decît ale vieții zilnice. Privirile lui erau răpite, cîtcodată, și de vedenii mai pămîntești. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să-l farmece. Și cu toate că nu știa că acost monument se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el îi se lăsa să fie tîrît de criticile scitice ale cărturarilor cu vază care nu găseau cuvinte să batjocorească pe împietritul uriaș, în ura lor împotriva celui care întemeiase nu numai limba și literatura română, dar înviase și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirea lui pricepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici o altă operă de artă a sculpiurei din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade de pe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărui redeșteptare luptase atît.

20 Și acum isepărealui Nicucaîi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau cînd in-am dat vouă întreg?”

Oh! Heliade! — Dar pentru ce n-ar fi și el un urmaș al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă într-o zi numele, oricît de necunoscut ar fi astăzi, în inima fiecărui român? E adevărat că, deocamdată, nu era deei un biel student și un mic, foarte mic slujbaș. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: de la cine și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia cunoștinți de citire, bucherind *Alexandria*, împrejurul Tîrgoviștei, împreună cu niște ciobani, dînd noaptea roată pe lîngă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse și el și unde ajunsese? Mari, Doamne! au fost oamenii aștia de care rîd ticăloșii de acum..

35 Și visurile ce-l ademeneau, i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină ori se făceau privighetori cu cîntece nemaiauzite. El trăia, astfel, clipe în care i se părea că stelele ae coboară pînă la dînsul, ori că, dimpotrivă, se urca el singur pînă la acea spuză de aur și de pietre scumpe, și că pierde pămîntul din ve-

dere. Iar cînd se cobora de acolo în lumea tuturilor, ce n-ar îi fost in stare să facă și unde n-ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, el se vedea pe rînd de toate. Și de ce nu? Poet, bunăoară, — eil Care școlar n-are astăzi cile o dragoste în inimă și cîte o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și care școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri și să dea fuga cu ele pe la gazete? Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul avocat, după cum naște poet? De altminteri, nu e statornicit un principiu: *că frecare cetățean are deplina cunoștință a legilor*, și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege? Și, tot așa, cu privire la orice. Cit despre măreția carieră a armelor, nu naște oare fiecare cetățean soldat și nu poate să ajungă fiecare general sau chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor științifice i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era vorba să te gîndești mai bine, nu tocmai membrii Institutului Franței sau ai Societății regale științifice din Londra au făcut descoperirile cele mari...

El, Dereanu, n-are decît să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tăiimul unor asemenea descoperiri se simțea mai cu seamă tare. Așa, între altele, cîte zile nu-și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei *mișcării prin mișcare*, Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate)a o parte. Ele, pe Ungă că dau naștere la cheltuieli ce întrec rezultatul atins, mai sunt și izvoarele unor sume de întîmpMri nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi, și omul de care poate se va vorbi mîine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva caro să înțeleagă marea lui descoperire, pe care a întemeiat-o pe un principiu atît de puternic. Desigur că, la început, mulți au căutat să-l zdruncine în credința lui. El însuși s-a îndoit, vreme lungă, că-și va duce plămuierea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg. de altfel, pe dibuite, căci știința sfirșește acolo unde născocirea începe. I'apt este de

5 asemenea că istoria felurilor¹ izbînzi îndeplinite pe
tărîmul științific arată cît este de potrivnică lumea
îndrăznelilor și îndrăzneților. Fulton se duce la Napo-
leon I spunîndu-i că a găsit, cu ajutorul aburului,
10 un mijloc de mișcare — drumurile-de-fier — mijloc
care-și bate joc de depărtări, care nu ține socoteala
de dealuri și văi și de orice fel de alte piedeci. Fulton
nu este, cu toate acestea, pentru Napoleon, decît un
nebun. El rîde, dă din umeri și ajunge la Waterloo.
15 Dagierre, un alt nebun, înfățișează Institutului Fran-
ței o amănunțită talmăcire a descoperirii pe care zicea
că a făcut-o. Dar secretarul învățatului așezămînt ia
în răspăr descoperirea lui și hotărăște că și acest
Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuși un păcă-
lici.

15 Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu
să-și dovedească, atît lui cît și lumii, că nu s-a înșe-
lat. Și iată pentru ce de cîte ori se așeza pe banca din
fața Universității, închipuirea și mințea lui, ce alune-
cau încoa și încolo, se întorceau mai des spre mașina
20 pe care, din gînd, o întocmise cu o nespusă desăvîr-
șire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca și
că iuteala ce va cîștiga va fi mai mare chiar de cum e
cea pe care o dă aburul, nu mai era îndoială. Așa că
25 Nicu o și vedea de sus și pînă jos înfăptuită și așezată
pe șine, și se vedea pînă și pe el, nici mai mult nici
mai puțin decît în Gara de Nord, jobenat și înmănu-
șat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc
ce avea să-i poarte în veci de veci numele în slăvi.
30 Negru de lume, peronul gării i se arăta atunci. Bucu-
reștii întregi erau în picioare. Delegații presei își
făceau cu greu loc printre mulțime. Îmbulzeala era
nepomenită și, în mijlocul ei, multe doamne leșinau.
Mulțimea începea chiar să schimbe ghionturi cu gar-
diștii. Prefectul poliției se repezea în biroul telegra-
fic și cerea grabnica sosire a pompelor. Căci nici un
bâ public nu se lăstîmpără mai ușor cu apă ca cel bucureș-
tean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care tre-
buia să se facă încercarea descoperirii lui Dereanu era
40 gata să fie dat. Nu se mai aștepta decît regele. Nicu

urca în vremea aceasta pe locomotiva lui și, fără voie,
un zîmbet trufaș i se arăta la colțul buzelor.

5 Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei o
făcea atunci să-și ridice pălăriile și să izbucnească
în strigăte și urale.

Trăsura regelui străbătea însă în curtea gării, iar
împrejurul ei ae făcea pe loc un gol. Regele nu era
înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste,
10 zîmbetele înalte el le împărțea. Roșu și gras sub
livrea curței, vizitiul întorcea cail și trăgea lîngă
scară.

De sub geamlîcul ce adăpostea vagoanele la care se
afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă suierătură
răsuna și, aproape în aceeași clipă, trenul ce se zgu-
15 duia se punea în mișcare, încet, la început, și apoi
din ce în ce mai iute, el, într-o vreme de necrezut
de mică, se micșora și se pierdea în depărtare spre
nesfîrșita mirare și încremenire a celor din gară.
Strigătul mulțimei fu uimitor de mareț. Dereanu,
20 care, de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea
i se împăiejenează de bucurie. În picioare și cu mîi-
nile încleștate de pereții platformei, veni o clipă cînd
el se simți aproape Dumnezeu. Căci iată-l, în adevăr,
25 iată-l stăpîn deplin pe soarta lui pe care o ținea acum
strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute!” erau cuvintele
ce izbucneau dintre buzele lui, pe cînd mișcările înîn-
lor lui aiurau printre vîntul care-l izbea. Ce? îi spunea
cugetarea — lumea nu era să fie de astăzi a lui?
30 Și n-avea numele lui să cutreiere pămîntul trîmbițat
de mii și mii de glasuri? Iar pînă la moarte, îl mai
aștepta oare altceva decît îndeplinirea tuturor voințe-
lor și dorințelor lui? Decît chiar viciurile, ce, treptat,
aveau să-l copleșească, schimbate de oameni în virtuți
înalte sau, cel mult, în mici greșeli nedespărțite de
35 firea tuturor oamenilor mari. Auri putere a puterilor
și glorie a gloriilor — zeități ce ridicați pe cei pe care
îi ocrotiți deasupra oricărui altora — voi pentru care
nu este altă lege și altă morală decît cea pe care o
hotărîți voi, iată-vă, își zicea tînărul, iată-vă, în
40 stăpînirea mea, în stăpînirea unui Nicu Dereanu t

Și trenul ce aluneca repede se întrecea cu iuțea
vântului, ajungea aproape pe a gândului, se prăvălea
peste văi șicîmpurica o furtună. Țăranii de pe margi-
nea șoselei care-l vedeau trecînd, rîmîneau încreme-
niți și se cruceau. Orașele, ori satele, cît se iveau în
5 stînga și în dreapta lui, se făceau nevăzute cît clipea
din ochi. Plopii argintii ce se deșirau pe țărml unui
rîu cu maluri nesipoase, păreau că se topesc în unul
singur, ce era neîncetat dinaintea ferestrelor vagoane-
10 lor. Dar cu cît se scurta drumul dintre tren și gara
orașului unde era să se oprească, pe atît și chipul lui
Dereanu se încrunta. Semeția ce, adineaori încă, îl
făcea să nu se mai potrivească cu nici un om de pe
pămînt, îl părăsea, încleștate pe manivela frîului de
15 oprire, mîinile lui își sporeau zadarnic sălbăticia pute-
rei pe care o desfășurau. Dintr-o pricină sau dintr-alta,
acest friu era ca și cum n-ar fi fost. S-ar fi crezut chiar
că mersul îngrozitor își mărește iuțea în loc să și-o
domolească. La curbe, locomotiva și vagoanele săreau
20 pe șine și amenințau cu deraiarea. Stația unde trenul
era să se oprească licărise numai o clipă pe dinaintea
ochilor hii Dereanu și pierise în zare, în fața și în
urma lui, el nu mai zărea decît alba panglică a șoselei
cu cele două șine ale ei ce se duceau către nehotări-
25 tele zări ale eîmpiei, pe care o tăiau în două.
însă tocmai cînd deznădejdea lui era mai mare, căci
locomotiva ajunsese acea iuțea dincolo de care aș-
teaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul,
auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce M-
30 tea în depărtare orele patru dinspre ziuă.
Cînd Nicu se dezmetici din visele ce-l smulseseră
împrejurărilor vieței lui, luna alba aproape ștearsă
în petecul de cer din stînga turnului Colței.
35 Doi gardiști, văzînd că se face ziuă, se înfășuraseră
în mantalele lor și dormeau pe treptele muzeului.
Cîte un pantalon-ereț, calfă de măcelar cu mînecele
răsfrînte, se ivea pe strada Colței și se grăbea cu păsuri
răsunătoare către piața mică.
40 Nicu se întoarse acasă încet; șalele și spinarea toată
îi erau înțepenite de răceala nopței. Cîțiva camarazi
din facultate îl întîlniră în dosul pasagiuții și cre-

Cartea de aur, Buc, 1902, coperta.

CARTEA

M / (a R

POVESTIRI

de
Alex. Macedonski

Cu de săvârșire revizuită pentru tipar

Cartea de aur, foaia de titlu a ms, definitiv a.216, f, 1 r.

zind că iese de la o petrecere, voiau cu orice preț să-l
tîrască cu ei la „Pisica-Albă”, — pentru a se drege.
Dar el se grăbi să se, depărteze, în urnă-i cu rîsetele
și glumele sărate și nesărate ale acestora.

5 Realitatea îl relua în stăpînire. Iată-î din nou
căzut din înălțimea visurilor ca o pasăre cu aripa ruptă
de alica vînătorului. Iată-1, din nou, biet student
sărac, vara cu pantaloni de iarnă și iarna fără pal-
ton și cu ghetele căscate la vîrfuri, prin noroiul cleios

10 al uliței...

Pe deasupra, prins de niște friguri neașteptate, fu
silit să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi.
Gînd reapăru, muștrările ce-l așteptau izbucniră. Cura?
dumnealui își închipuia că treburile statului pot să

15 stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească?
Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă
e bolnăvicios, coconaș, să facă bine să-și dea dimisia...
Sunt cincisprezece candidați care așteaptă, — și toți
cu bacalaureat — iar în viitor vor fi și licențiați cari

20 să scoată limba după așa bunăta de slujbă. Numai
nouăzeci lei și cîțiva pe lună, deocamdată, e adevărat;
dar greutatea e să te vezi în pîinea statului, că, apoi,
departe mergi... Mai pune că poți să ajungi și subșef
de birou și să te însori... Cine nu-și mărită fata după

25 o slujbă?... Te mai așteaptă, în sfîrșit, spre bătrî-
nețe, și drepturi la pensie, așa că, de lașasezeci de ani
încolo — dacă-i atingi — poți să dai cu căciula în
cîini. Dar el mai cu seamă? EV? Nu era oare și student

30 la Drept și nu-i înlesnea slujba puțința să pună mina
pe diploma de avocat și să taie palăvre nesupărat de
nimeni? Și lucrurile stînd astfel, dumnealui, în loc
să fie recunoscător șefilor, în loc să prescrie ordine
și circulari — să-și facă datoria — se îmbolnăvea...

35 Să bage însă de scamă, de rîndul ăsta i se trece, dar
cînd i se va mai întîmpla va fi înlocuit.

Tăcut, și plecîndu-și fruntea sub muștrări, Nicu se
reazează pe obicinuitul scaun de paie ce-i subția fundul
pantaloniilor și, repunuidu-se în corent cu lucrările
de zi, își scîrțîi condeiul pe concepte cam de felul

40 acestora:

95

„Domnule Prefect,

Vi se pune în vedere că cu privire la raportul dv. cu no. 150 sunteți cu *onoare* invitat să vă conformați *întocmai* cu spiritul și litera legii.

Primiți etc.

Ministru, *Legalicesca*”

Ordine de acest fel sunt, în adevăr, de mare însemnătate, căci dau loc la lucrări ca cea care urinează, în cancelaria prefecturilor către care sunt îndreptate:

„Domnule Subprefect,

Vi se pune în vedere că, cu privire la raportul dv. cu no. 640, cerîndu-nc dezlegare despre chipul cum trebuie să urmați (aici *cu onoare* nu se mai pune, fiindcă un prefect nu poate să se adreseze către subalternul său cu *onoare*), sunteți invitat să vă conformați *întocmai* cu legea și spiritul ei (aici se adaugă) *cunoșcînd că la din contră* vă vom face direct răspunzător.

Prefect, *Pirjolescu*”

Șefii se arătară cîtăva vreme mulțumiți. Aveau și de ce: căci, pe cînd colegii lui Nicu fumau țigări sau vorbeau despre viitoarea fată pe care aveau de gînd s-o pună la mîină, iar, citeodată, și despre cămătarii cărora le trăsese răchitul, el singur rămînea neclintit, totdeauna aplecat peste masă și cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor de făcut.

Zilele treceau acum pentru dînsul la fel. Venea la cancelarie la opt dimineața, se așeza dinaintea călimărului de pămînt ars și — mașină de prescis, — scuipa, slovă cu slovă, binefăcătoarele dispozițiuni ministeriale „întocmai cu spiritul și litera legii”. Dar dacă nu mai lipsea de la cancelarie, închipuirea lui nu-l ducea mai puțin departe de locul unde se afla și departe de viața pe care o trăia.

Ca și pe banca din fața Universității, Dereanu uita în acele clipe tot și zilnic își călărea cîte un Ducipal nou. De cîte ori nu se văzuse, bunăoară — vis între alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar și

tocmai cînd războiul se declarase. Mobilizarea îl îrobătase atît de mult îneît nici nu știa cum ajunsese la graniță și cum el și armata română o trecuseră. Destul că acum știa că munții au rămas în urmă și că el se afla în mijlocul unei cîmpii întinse și printre camarazii lui de soartă și de glorie, desfășurați în număr de două sute cincizeci mii, în ordine de bătaie. Dincolo de apă, spre dreapta, cîmpia se urca pe nesimțite și se făcea deluroasă. Acele părți de locuri fuseseră

mai cu seamă puternic întărite de aripa stingă a dușmanului. Căpetenia oastei noastre, în loc să ocolească pozițiunea și să atace, cu toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă, se izbi de ele. Greșeala lui cea mare fu, apoi, că-și prăpădea armata prin pipăiri treptate ale teremihii, netrimînd în foc regimentele de infanterie decît rînd pe rînd. Dușmanii cîștigau terenul și, în curînd, lupta luă o așa față îneît, cînd generalul voi să-și desfășoare toate puterile, nu mai putu s-o facă.

În mijlocul fumului și gloanțelor, printre obuzele care vîjîiau și se crăpau în cădere, Nicu nu-și pierduse cumpătul. El își da de minune seama că bătălia era pierdută. Soldații și începuseră să dea înapoi, iar mulți fugeau.

Din fericire, izbit în inimă de un glonț, generalul căzu. Însă în clipa cînd groaza și deznădejdea își făceau drumul printre șirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia și care ridicase de jos chipiul divizionarului, punîndu-și-l în cap, se află, dintr-un salt, călare și luă comanda armatei.

Mișcarea ce se produse în rîndurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avînt. Cea mai mare parte dintre soldați se repezi pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe un munte, lira! Iureș! Cei dinții din soldați cad. (jad și rîndurile ce vin după ei. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările șelei. Statura îi este măreață și gestul magnetic. Asaltul ce se dă pozițiunilor în care dușmanul s-a retrănat este hotărîtor. Pe români îi așteaptă poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre veacuri. Cîteva regimente atacă atunci în coastă pozițiunile

armatei protivnice. Dcreanu înfige cel dinții steagul românesc pe una dintre ele. Zdrobiți de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. învâlmășeala le încurcă rîndurile. Gloanțele pustelor și proiectilele mitraliere-
5 lor îi seceră ca o grindină. Morții abia îi se pot număra și, spre seară, oștirea noastră tăbărește pe cîmpul de bătaie.

10 Ca un glob de aur luna strălucea
Și pe-o vale verde...

O, triumf! O, glorie! Zilele lui Milia Viteazu au reînviat. După încheierea păcii, Dereanu reintră în capitala, din care plecase simplu soldat, în mijlocul flăcărilor dragostei populare. I se strigă: hura! i se aștern covoare sub copitele calului și florile răpăiesc
15 de la ferestre peste capul și corpul lui.

— Te-am prevestit de mai multe ori, domnule Dere-
rene, că ai s-o păți, fură vorbele ce tăiară aripele uneia
din aceste himere ale lui, într-una din zilele de la
20 sfîrșitul lui septembrie și în momentul cînd ea se desfășura mai strălucită.

Și i se comunică înlocuirea. Greșelile ce i se stre-
curau în transcrieri erau, în adevăr, prea mari. De
trei ori i se întîmplase ca, în loc de: „întocmai cu spiri-
25 tul și litera iegei% să pună” „întocmai ca legea și
spiritul ei”. Alteori, cu de la sine putere, schimbase
unele formule. De cîte ori nu i se spusese să nu mai
pună: „am onoare să vă invit” ci: „cu onoare vă invit
etc.”

30 Apoi, unde am ajunge dacă cei care îndrăznesc să se
atingă de sfințenia formulilor administrative n-ar fi
cu asprime pedepsiți? Auzi! Bine-i sade, tînăr cum
este, încă pe băncile școalei, să îndrăznească să îndre-
drepteze pe mai-marii lui, oameni cu carte și vechi
35 în birocrație,.

Nîcn auzea aceste vorbe, dar i se părea că-l lovesc
tot atîtea gloanțe. Sudori ca ale morței îl coprindeau,
și, ca într-im vis, se ridica de pe scaun, apoi desprin-
zîndu-și dintr-un cuier pălăria, își lua umbrela și
40 ieșea în curte.

Afară, o ploaie pătrunzătoare și mărunță se cer-
nea din înălțimea posacă a văzduhului. Ea spăla
pietritele din împrejmuirea ministerului în care, birjarii
puternicilor zilei, înfășurați în dulămi roșii și civjte,
5 își înfundau căciulele pe ochi. Pe uiiți, noroiul se
făcea lipicios, se agăța de tocure și de virful ghetelor,
se pleoștea în stropi galbeni pe pantalonii trecătorilor
și pînă pe geamurile dintr-o bucată de la prăvăliile
mari.

10 Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă
purtare și roasă la coturi, cu umbrela în mină, pe
care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsu-
rat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii
deschiși și nu vedea, se lovea de cîte un om și de
15 altul, răvășii ia pe rînd ulițele, și părea că e un neno-
rocit care, deși umblă, doarme.

în moliciunea ploioasă a zilei, se simțea că e furat
de un fel de amorțeală și că nervii i se descordează.
El putea să fie asemănat și cu un om care ar fi primit
20 o zdravănă lovitură în creștetul capului.

Cu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu ca și
pentru toată lumea și, acum, tocmai cînd Crăciunul
sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine
de-o lună.

25 Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă
de cum îl născuse, se afla cînd la Nisa, cînd la Monte-
Carlo, unde-i scrisese. Dar jocul *la roșu* și la *negru*,
cu diferențe zilnice de cîte două și trei sute de napo-
leoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea
30 gîndi să-i răspundă.

La început — după ce stăpîna casei unde locuise
îl dedese afară, nefiind destul de bătrînă ca să găz-
duiască pe nimic pe studenții săraci — Dereanu intra
prin cafenele, cerea cîte un pahar cu apă, aștepta
35 sosirea cîte unui prieten ca să-l poștească la o cafea,
vorbea cu voce tare împotriva guvernului, a omeniei,
da în judecata conștiinței lui pe Dumnezeu, zicea că
el este adevăratul demon. Alcătuiua, apoi, lumea pe
alte temeuri. Era comunist și socialist. Coprins de
40 o milă fără margini pentru tot ce suferă se uita pe el.
Alteori însă, își da seama că omenirea nu poate să fie

decit, ci; est. ca ose birile dintre unii și alții sunt iirești, că l-au să piară niciodată, și că, în sfârșit, suferința e e o legă a vieții...

5 Iar cind He prăvălea în aceste adevăruri, mila lui era înlocuit, de răutate. Dacă ar fi putut, ar fi nimicuit tot ce tste, ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cei rsi— Albul ochilor i se roșea atunci de sînge; vocfa i e făcea strigătoare, și închizîndu-și degetele pe te palmele mîinilor, amenința cu indirjirea, pumpilor ferill și prințul.

10 ...U Dișmii], ca fenelei — stilpii — îi dau ocol, îl în-tărit au cu o vorbă batjocoritoare. Alții, mai neghiobi, se preilecâii a cugetă ia fel cu el, îi exaltau mișcările au p... P... JS, își făceau cu oebiu, rîdeau pe 45 ridj, te.)intr-o cafenea în alta, Dereanu își petrecea aștei vremea. Dar alte dăți bătea podul de dimineață P, in ase ara, între grădina Episcopiei și piața Constantm-Vo<lă, loar <j e o vîna ^ ta Yreun Cim oscut sau prieten un leu-doi, ce i se dau mai mult de milă decît ea împrumut. Problema cea mare, cestiunea de viață sau de modrte era însă pentru el cea pe care trebuia s-o dezlege, j e treizeci de ori pe lună și anume: aflarea unui ailapcmt, unde să poată dormi o noapte. Și cînd 25 ^ n l ocs colier! la din vreme, cînd seara îl apuca fără dmsu, du], a cc trecea în șir cafenea după cafenea, era si li ? a ta In revizie birturile prin care chiolhangii se mtii-ziaii p ^ j dinspre ziuă, să se alătore de ei și sa cea cît î be turna în pahar, iar, la urmă, să-i întovărășească prin localuri patentate, fericit dacă vreunul,

do trăsni de vj D(^ po tea la c j a Casăjs spre agăs i aco j o. in implareii, il f acu 6a in tu ească pe un fost conșcolar. Era in drej tu) vestitului birt „La Purcelul”. „ — Liliiri (i) -ai schimbat! însă., desigur că... în bine. 35 turnai _ , | e ! ce să zic! nu pari în fonduri, îi zise acesta.

40 ~ Ei ... M-am schimbat; cit despre fonduri. n. "t?V<Bil>icio(lat.ă bogat. De cîtăva vreme sunt, apoi/ Și iar ajunrț. iune., dar tu, ce te-ai făcut de atîta vreme ^ —. I v un<ln crezi că n-am umbîat? Nouă țări și noua mari. i-u to t. (t aceste nu pot să zic că mi-a mers rău.

Și din ace&te momente, prietenul lui Dereanu se arată nedespărțit de el, îi ajută, își împărți odaia cu dinsul — dormeau și făceau chefuri împreună. Aceasta însă nu ținu mult. Cîteva cuvinte, pe care el i le spuse într-o zi, îl răniră de moarte. Trufia celui care ar hotărî și de riudul asta soarta celui care e în lipsă, și puțin în urmă odaia călduroasă răsună lung de zgomotul unei uși trîntită pe țiținele ei.

10 Iar acum, în noaptea Ajunului, sub un vînt ascuțit ce aleargă țipînd pe încîlcirile ulițelor, Nicu, în biata lui haină, lustruită de prea multă pțirtare, fără galoși, cu ghetele aproape căscate, se duce drept înaintea lui și cu aceleași pasun mecanice ce l-au scos afară din curtea ministerului, o ia pe Podul Mogoșoaiei, se lovește 15 cînd de cîte im ora, cînd de cîte un iVinar, se oprește în fața geamurilor de pe la prăvălii, se uită la bron-KuriJe și la lucrurile de artă ce schinteiază în lumina gazului, dar țără să le vadă.

20 Grăbită, lumea își dă cu coatele, își încrucieșează umbrele ce se lungesc de-a curmezișul trotuarului și pîna pe mijlocul uliței, printre voatele trăsurilor, ce scot vaiete metalice din caldarimul înghețat.

25 Dar, între răsunetul ușei trîntite și momentele în care se află, au trecut, pentru Dereanu, trei zile — trei zile de nemîncare și nedormire. (ju cei cincizeci de bani pe care i-a găsit în căptușeala pozunarului de la jiletcă, el și-a cumpărat o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce-i rînjește sub braț, printr-o spăr-tură a gazetei în care a înfășurat-o.

30 în acest timp, la „Broft” și la „Capșă% gelatinele cu fața chihlibanilui topit, tremură pe farfurii de porțelan așezate pe tăvi de argint, coperind tocaturile de cărnuri împănate cu fel de fel de mirodenii, ce împrumutau tiparului formele cele mai atrăgătoare. 35 Alături, porcei gata pentru a fi puși la foc, zorzonați cu zuluși de hîrtie colorată și cu pătrunjel verde în dinți, își dau coatele cu alții, fripți gata, și cu șorici poleit de flăcări. Se mai văd și fazani reîmbrăcați cu penele lor, precum și o mulțime de alte păsări de vînă-toare. Prăjituri ce se înalță ca niște clădiri cu cinci-șase 40 rînduri, fac, de altă parte, ca gura să-ți lase apă,

printre surpările de bomboane ce dau afară din cutii ori din coșuri cu împletituri aurite.

S Dereanu a umblat în sus, a umblat în jos. În sfârșit, s-a hotărât să intre și el în vestita cafenea a lui „Fialkowski”, ce însuflețea, pe atunci, Piața Teatrului cu paraponisiții guvernelor, care găseau acolo adăpost și pahare cu apă.

10 În seara aceea nu se aflau pe canapelele de pluș roșu ale cafenelei decât vreo câțiva negustori falșiți. Fumul lăsat înăuntru de mulțimea consumatorilor înceta însă lumina becurilor de gaz. Nicu, care nu intrase întâia oară acolo — se așeză și el pe plușul zgâit al canapelelor, cerându-și paharul lui cu apă, care i se aduse cu multă bunăvoință, și se apucă să

15 aștepte...
Ce? nu știa nici el: soarta lui? nașterea Mîntuitorului? — sau pe amîndouă deodată? Dar, oricum ar fi fost, el se uita cînd la pervazurile despoleite ale oglinzilor și cînd la felinarul din Piața Teatrului, ce se vedea prin ușa de geamuri a cafenelei.

20 Afară începuse să ningă — ninge de mai bine de un ceas; dar fulgii cădeau acum mari, căci vîntul încetase să sufle. Ei se agățaseră, mai întîi, de felinare, se prinseseră ca niște fluturi albi de crecile pomîlor, se aștermiseră la urmă pe trotuare, albiseră coperișurile caselor și întocmiseră, cu încetul, peste toată întinderea Bucureștilor, unul și același strat gros de zăpadă. Cete de băieți cu „Bună dimineața la Moș-Ajun”, se bălăbăneau printr-însul, troieniți pînă la glezne, își pierdeau galoșii și, pentru a se încălzi, se loveau cu bulgări de zăpadă. Nicu ieși cel dinurmă din cafenea, își strînse haina la piept, își înfunda picioarele în moliciunea ninsoarei și o luă înainte pe trotuarele pustii. El mergea alăturat de case, în umbra lor culcată peste uliță, și trecea cîteodată ca o iasmă prin fâșiile de lumină împăiejenată ale felinarelor. Ninsoarea ce nu încetase i se grămădea pe marginile pălăriei, i se așeza între gît și gulerul ridicat, îi albea spinarea, îl încărca, de sus pînă jos, cu fulgi albi și, iar, albindu-i părul și sprîncenele, îl schimba în moșneag nemajașteptător de bunuri pămîntești.

Pășurile lui se făceau, firește, mai grăbite. Părea coprins de frigurile unei puteri peste măsură de mare. Oare nu era el dator să însemne în acea noapte, urmele lui, negrele brazde ale mizeriei peste tot corpul Bucureștilor?

5 Da, aceasta îi era menirea. Și el nu mai trăgănea să și-o înțeleagă. Se mira numai cum de nu și-a priceput-o mai de mult... Și numai „înainte” era, acum, cuvîntul ce i se ridica în gînd, și numai înainte se și ducea, —
10 căci ce va zice capitala cînd se va deștepta a doua zi și nu-și va găsi prtiia făcută? Iar în aiurarea oel coprindea, bătea sub picioare zăpada ce începuse să înghețe și care trosnea ca praful de zahăr și făcea pîrtie — pîrtie largă să încapă pe ea toți împaltonații Crăciunului. Vîntul însă se ascuțea. Nu amenința a viscol ci se făcea chiar viscol. El îi sfircuia obrazul cu brice de gheață și de foc. Vîrtejuri după vîrtejuri, mazărica li intra în urechi, în ochi. Picioarele nu și le mai simțea, dinții îi clănțăneau și, ca să mai înainteze, era silit să se oprească tot mai des și să se reazeme
15 aci de un colț de zid, aci de un felinar.

Deodată, și cum sosise în largul bulevardului, spre care o taină ciudată îl readusese, cîteva tăieturi îi
25 zvîrcoliră pîntecul. Se încercă să le stăpînească, dar glasul foamei e mai puternic decât orice voință. Doi trei pași îi mai făcu, totuși, dar picioarele ce i se înmnuiară nu-l mai duseră.

Oprit lîngă chioșcul ziarelor, el se propti de dînsul, rupse cu mîini tremurătoare petfecul de gazetă încare
30 se afla cea de pe urmă bucată pe pîine — un codru uscat și tare — o smulse din hîrtie, o frecă cu zăpadă și dudnd-o la gură, își înfipse dinții în ea cu sălbăticie... Pomii, împrejurul lui, șovăiau de ninsoare sub greutatea mulțimilor de flori albe deasupra cărora
35 umezeala ce înghețase pe ele pusese străluciri de pietre scumpe. Șirurile de felinare se duceau de o parte și de alta, dar nu era geam al lor care să nu fie pe jumătate înzăpezit sau de pe care să nu atîrne, ca niște stalactite, țuțuroaie de gheață.

Cele două statui, a lui Heliade și a lui Mihai, se zăreau printre fulgi, schimbate din marmoră și bronz, în făpturi supraomenești.

5 Dar Dereanu nu mai făcea doi pași fără să alunece. El se târa mai mult decît umbla. Se târa ca un cîine orbit de moarte, dar tot credincios stăpînului, și se apropia de banca ce fusese cuibul lui de visuri de odinioară, — atunci cînd luna alba aproape ștearsă în stingă turnului Colței...

10 Iar cînd ajunse la ea, și cînd mătură cu pulpana hainei albul strat ce i-o ascundea, se lungi încet deasupra- i, își puse o mîna sub cap și alta pe piept, închisepe jumătate ochii.

15 Ninsoarea își agăța fulgii rotunzi de genele lui erețe. Ei se topeau și înghețîndu-și, la suflarea crivățului, miciJe picături, se schimbau în lot atîtea Jacrimi de brilliant.

20 Dar visul în care el se adîncea treptat era nespus de dulce. Putea să sufle crivățul cît vrea, căci se simțea tot mai ușurat de ticăloasa greutate a corpului. Glasuri îngerești îi umpleau auzul. Privirile îi erau furate de sute de vedenii albe. Două, mai cu seamă — și amîndouă cu ochii bîlnzi și adinei — mama și tatăl lui, poate — se aplecau peste eS, îi întindeau brațele...

25 Dar ceasurile cinei din noapte sunau la „călugărițe”. Cu toate că slăbite de depărtare, ele fură auzite de o ceată de tineri plecați după covrigi și nuci. Ajunși în dreptul palatului Șuțu, dînșii se despărțiră pentru a se întoarce pe la casele lor. Cîțiva — cei care o luară pe bulevard — văzură un om întins pe-o bancă. Ei îl crezură beat și îi strigară aproape în ureche un zdra-văn: „Bună dimineața la Moș-Ajun”.

Și tăcerea recobori peste bulevard.

COMETA LUI ODORESCU

Odorescu era un băiat bun. Scurt, cu dispozițiuni napoleoniane ale pîntecului, și cu toate aceste poet, poet în puterea cuvîntului. Locuia ia o mătușă, împre-
5 jurul bulevardului cel nou, bulevard ce se va numi al Colței, eînd va duce de la Șosea la Spital. El era în clasa IV-a gimnazială, dar, deși citea pe capete — romane, poezii, știință vulgarizată, ~ bunăoară pe Jules Verne și pe Flammarion, — rămăsese corigent. Publicase și vreo cîteva versuri într-un ziar cotidian, însă aceasta nu entuziasmase pe respectabila lui mătușă, săsoaică de origină, și rea, rea foc. „învață, ticălosule!” îi striga ea de cîte ori îi prindea cu vreuna din acele cărți în mîna. Și i le rupea, i le băga în sobă,
10 în sfrîșit, băiatul se disperase, părăsise domiciliul mătușei și, de mai bine de șase zile, dormea la un prieten care poseda un întreg stoc de cărți de-ale iui Flammarion. Astfel, se împlinea aproape săptămlna de cînd Odorescu zburase în lumi transcendente. Pentru stole, pentru infinit, renunțase chiar 3a scrie-
20 rea în versuri. Ce începuse să-l trudească acum era o altă ambițiune... Hotărît, tot astronomia n-are reprezentanți extraordinari în România și, așa fiind, de ee nu s-ar deda el la un asemenea studiu. Și decînd se apucase să citească pe Flammarion, ce-l turbura mai mult era problema cometelor... A! de ce nu di Dum-

nezeu, cel puțin să vadă și el una? Cit ar fi de încântat!
Cum ar observa-o! Cum ar căuta să-i deslușească mer-
sul! Și, — cine știe?... poate... — O! dar aceasta
ar fi o glorie prea mare!... poate că se va ajunge într-o
5 zi a se zice: *Cometa lui Odorescu.*, după cum se zice:
Cometa lui Biela.

Băiețandru, fire entuziastă și nobilă, se simțea
atunci mai presus de ticăloasele împrejurări ale traiului
ce-l înconjură. Ochii iseîmpleau de o lumină aproape
io tot așa de aprinsă ca a sîmburilor de comete și beai
de bucurie... — gloria! gloria! — nu se gîndea dacă
a mîncat sau nu, așa că cezarisni) pîntecului său se
democratiza pe zi ce trecea. Mătușa sa — odioasa
burgheză! — pîndea de mult sosirea acestui moment
15 psihologic și — o! trădare! — pusă în corent de amic
la care nepotul său dormea, — îi ținu calea într-o
seară tocmai pe bulevard, pe largiul fluviu de asfalt
și granit ce curge de la margini spre inima Bucureș-
tilor și pe care lui îi plăcea să-l străbată în toată lăr-
20 gimea, să-l măsoare în toată lungimea, cu ochii veșnic
țintă pe stele, pe lună, pe cele patru colțuri ale orizo-
nului, doar-doar de s-o ivi cometa mult așteptată,
evenimentul ce avea să hotărască despre ce va fi viața
lui, — superioară sau... sau... — groază a groazelor
25 și blestem al blestemelor! — sau ce este viațatutului
Icarilor cari cad din ceruri la pămînt:

„...cu aripa zdrobită de-a lumei perfidie
... cu vise, cu-amor, cu poezie...”

Vocea formidabilă a onoratei mătușe se înțelege că,
30 în acea seară mai cu seamă, îl surprinse într-un mod
cu totul neplăcut... Tocmai i se păruse, ori era poate
și realitate, că zărește pe cer o lumină neobicinuită,
bizară, roșie, bătînd puțin în albastru și chiar întru-
cîțva în galben, afară numai dacă nu se va fi înșelat-...

35 Invectivele mătușei curgeau. Vocabularul amenința
să nu sfîrșească... „Hai! păcătosule! d-aia mi-ampus
eu nădejdea-n tine! ca să ajungi o haimana?... Da'
stai că-ți arăt eu. Acum ți s-a îmfundat... O să vezi
40 cu cine ai a face... Dacă vrei să numeri petrele,
numără-le, dar nu cu hainele pe cari ți le-am cumpărat

eu... Și ghetete?... Ale tale sunt, ori tot eu ți le-am
luat?...”

5 Și onorabila mătușă, energică nu glumă, îl și înhă-
țase pe băiat de guler... îl dezbrăcase de o mîneacă...
El se zbătea, nu e vorba, — însă n-ar fi fost de mirare
ca mătușa să rămînă cu victoria, adică cu haina.

Cum și ce fel se făcu, Dumnezeu știe. Destul că în
acele momente de grea cumpănă, Odorescu ridică ochii
în sus... Așa se întîmplă totdeauna cînd ești în pri-
rnejdie. Ridică ochii în sus, — însă minună a minu-
nelor! văzu, — văzu, — și nu era nălucă, — văzu o
10 cometă, o cometă adevărată, o goșogoea cometă, cu
sîmburele roșu de te băga în răcori și cu un fel de
coadă, — scurtă e adevărat, dar acărei scurtime era
răscumpărată de faptul că era cilindrică și tricoloră...
15 Această cometă era portocalie, roșie și albastră, și
bîțăia.

Oricine ar fi văzut-o nu putea decît să simtă părul
zbrîrlindu-i-se pe cap... Băiatul abia avu puterea s-o
20 arate mătușei sale și să gîfîie; „Co-mc-ta!” Și, în
adevăr, era, desigur, o cometă, era cometa ce-i venea
în ajutor, cometa ce scăpase de toate ochianele astro-
nomilor din New York, Londra, Paris, Petersburg și
Berlin, spre a nu i se destăinui decît lui, spre gloria
25 lui cea mare, iar, la drept vorbind, și spre înîntuirea
jachetei lui de ghearele hrăpitoare...

Acele gheare, deși gheare de mătușă, în fața cometei
se slăbănogiră, se descleștă-ă și alunecară, cu brațe
cu tot, de-a lungul rochiei.

30 „Cometa! Sfirșitul lumei! vai de mine și de mine!
Hai, lancule, să ne împăcăm” fură vorbele ce-i zbrî-
năiră deznădăjduit pe buze și, podidiia de lacrimi,
se aruncă de gîtul nepotului po care îl înăbuși cu
sărutări.

35 Negreșit că Odorescu, cu toată hînpăcăciunea, nu
pierdu vremea. Din acea seară chiar, dete sfoară în
București despre marele eveniment... Nu prea o
văzuse nimeni, dacă cumva o văzuse cineva, afară
de directorul observatorului meteorologic, care, de
40 cum îi sosise zvonul, nu numai că o văzuse, dar îi și
determinase direcțiunea. Ea se mișca de la vest spre

nord-vest, înclina spre pământ, avea o densitate amenințătoare asupra căreia nu se putea înșela cu o iotă și dacă a doua zi seara nu se va arăta, era o dovadă că se apropie de pământ cu iuțea. În adevăr, în astronomie, este ceva elementar că atunci când cometele sunt destinate să se depărteze, să nu se ciocnească cu pământul, răsmin noaptea din ce în ce mai mult pe cer, urcă spre zenit.

5 în puțină vreme, Bucureștii fură în mișcare. A doua zi seara, lume din lume, — unii cu binocluri, alții cu ochiane, — se grămădise pe bulevard, năvălea spre Șosea, aștepta arătarea rătăcitorului și înfricoșatului astru. Odorescu înota în glorie ca în elementul lui... Trecea de la o grupă la alta... O văzuse între orele 10 și 10 jumătate... Trebuia să se ivească... — Și era cu coadă?

10 — Firește că cu coadă: roșie, galbenă și albastră. Cu toate acestea, miezul nopții sună, sună și ora unu, iar cometa nu se ivi. O parte din lume piecă acasă decepționată... Altă parte, cea pină la care teoria apropierei de pământ a cometelor ajunsese, era cu totul îngrijată... Unii atribuiă ivirea cometei și sfârșitul lumii detronării rnitropolitului-primat... Păgînii însă, — și câți nu sunt pagâni în ziua de azi? — nu credeau... pe cînd oboreni puneau cometa în socoteala intrării în București a împăratului Austriei, — sosire ce, — e și drept a se constata — nu s-a putut întâmpla decît după îndeplinirea unei eclipse de lună...

25 Oricum ar fi fost, Odorescu, de la o zi la alta, își văzuse visul cu oebii. În București nu se mai vorbea decît despre cometă l... Cometa lui Odorescu!

40 Cu încetul, totul reintră în liniște. Trecuseră două săptămîni... Gloriile, — chiar cele mai mari, — în unele țări sunt efemere. Odorescu scăpase cu succes de corigență... Poate că profesorii, în urma evenimentului, erau și interesați să nu facă altfel.

35 Pe el însă îl aștepta în curînd o mică decepțiune... într-o seară — funestă noapte l — se afla la amicul său, la cel cu cărți de-ale lui Flammarion... Cometa apără... Era ea, nu încăpea nici o îndoială. Mergea de la vest la nord-vest. înclina vădit spre pământ.

Coadă ei, scurtă, dar compensată prin faptul că era groasă și cilindrică, acea faimoasă coadă, roșie, galbenă și albastră, se mișca năbădăios... imita cîteodată legănarea pendulului, altă dată se da peste cap de trei ori... Sîmburele ei era roșu ca para. Odorescu și amicul său n-avură vreme să-și schimbe părerile. Cometa se apropia repede, vijăia de lua lumea în cap, dar odată cu dînsa, — ce lua înfașurarea *xtnai* lampion venețian — se zărea și un pătrat sumbru, — colosal zmeu de hîrtie vînată al unor copii de peste drum ce atîrnaseră de sfoară cometa lui Odorescu.

PALATUL FERMECAT

Strălucitele zile ale vieții au început să-și veste-
jească aurul pentru mine, dar iată-mă avut — și încă
5 avut cum n-a fost altul — căci, ca să-mi treacă urltul,
numai pentru locuința ce am pus să-mi ridice am vărsat
banii poșor.

Fațada ei se întinde pe o lungime de un kilometru și
e din marmoră albă, mîngîiată de soarele Aticei, Ea
și aduce întrucîtva cu a unor clădiri din India, deși
10 le întrece cu mult, după cum visul și basmul au
întrecut întotdeauna realitatea. Arcuri nemăsurate de
porți îi străpung din o sută în o sută de metri, și
de pe platforma neconținută a scării lui de cîte cinci
15 trepte, aleargă nesfîrșita colonadă de onix care, singură
ea, a costat o sută de milioane. Ce este interiorul
acestui palat cu greu se poate spune. El a întrecut cu
desăvîrșire *Casa de anr* a lui Neron, unde erau săli
îmbrăcate în plăci de sidex, de fildeș și de baga, și
unde altele își aveau pereții cu totul coperiți cu aur
20 și argint,...

Fiindcă ce nu face banul atunci cînd voința și închi-
puierea urmăresc să dobîndească printr-însul desfă-
tarea fiecărui simț omenesc, și cînd îl mai schimbă în
iluzie a gloriei și a nemuririi, precum și în himeră a
25 dragostei și a prieteniei?

Fațada clădirii ce dă asupra grădinei, pe care o pre-
lungeste nemăsuratul parc cu braniștele lui de copaci,
ale căror frunze sunt uneori de tot albe și alteori de
tot roșii ȘL chiar albastre, este o aită minune. Se
5 agață de ea o lume de plante urcătoare, iar trandafirii,
după ce îi cuceresc împreună cu glicinele cuimea, se
prăvălesc de-a lungul zidurilor tot de marmoră și
împrejurul ferestrelor și ușilor încadrate în chenare
de lapis-lazuli, agată și jasp-sanguin, spre a se surpa
10 în tumultoase cascade de argint, do aur, de purpură,
pe cînd potirele mov ale florilor glicinei cîntă cu o
notă melancolică pămînteasca zădărnice.

Un mic tren subteran, ale cărui stațiuni se deschid
în subsoluri, înlesnește serviciul, ce se face astfel
15 cu repeziciune dintr-o parte a palatului în alta.

E de prisos a se vorbi de luxul cam rece dinăuntrul
lui, dar asupra unora din falsele ferestre ce se întîl-
nesc ici-colo în încăperi, se poate stărui cu oarecare
luare-aminte. La drept, ele nici nu sunt ferestre, deși
20 au toată înfățișarea lor, ci numai niște pînze cinema-
tografice ce te trec mările și oceanurile spre a te purta
cînd în o țară, cînd în alta și a-ji da puțința să le vezi
pe rînd minunile.

Remarcabil mai este în zisul palat că una din sălile
lui este sferică și că cei mai meșteri turnători de sticlă
25 au izbutit s-o facă pe loc din una și aceeași închegare
de cristal, pe care au schimbat-o apoi în una și aceeași
oglinză.

Hăul pe care această sală îl înfățișază este spăimîn-
tător, și se zice că cine s-ar pomeni fără veste în ea ar
putea ușor să-și piardă mințile.

În sala bibliotecii — bibliotecă de altminteri închi-
puită, căci nu se află în ea decît o singură carte, — te
așteaptă ironia nemărginitei surprinderi de a citi pe
35 legătura acestui volum așezat pe o masă de aur, titlul
de: *Cartea Căriilor*. În fond însă, întocmită precum se

poate vedea, ea este din foi ce nu sunt decât titlurile de rentă ale mai tuturilor statelor, numele pe care îl poartă pare astfel cu totul legitim.

5 Dar eite n-aş mai putea spune despre fermecatul meu palat, dacă, cu toate sutele de milioane ce am cheltuit pentru a-l ridica, nu s-ar întâmpla că tocmai în acest moment să voi să fac o țigară și, deschizându-rni tabacherea, să n-o gădesc pe ea într-insa.

DRAMA BANALA

Lui Constații Cautilli

Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moșul”, cura îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de o săptămînă. 5 Dîșii plecaseră luna la pension cu inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau într-o doară. Na scoteau nici o pricepere din literile ce le trecea pe sub ochi. își amintea turburarea și grija de acasă. Mereu se 10 gîndeau la taica-moșu... Nu-și dau seama despre întâmplarea ce se pregătea, dar stau pierduți cu ochii în got. Așteptau ceva și nu știau ce. Acest taica-moșu fusese, pentru oi, așa de iubitor! El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, să-i ducă, pe sub seară, la 15 cofetărie. Și tot el, săracul! le ținea parte în orice împrejurări.

Ora de recreație sosise. Prin clase, și pe afară, ceilalți băieți se jucau ca mincea și cu arșicele. Dar 20 degeaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească, toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în vârful picioarelor... Reauzeau gîftirea și răsufierea grea a bătrînului — zăreau pe o ușă crăpată masa încărcată cu doctorii. Sticlulele, mai mari și mai mici, cu etichete mărginite cu chenare poleite, 25 gătite cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, nu le ieșiseră din minte. Chelia lucioasă a doctorului Axelmann, bărbierul cu lipitorile, cu păhărele pen-

tru ventuze, șoaptele de prin colțuri ale familiei neli-
niștite, intrările și ieșirile unora și altora, strecurările
pe lângă pereți ale servitorilor, iar, odată afară, alerg-
gind, care pe jos, care cu birja — la spițerie, la medi-
5 cii — erau lucruri ce urmau să-i nălucească... Și cu;
loate că erau prea copii ca să știe ce e viața, și ce e
moartea, aceste amintiri îi făceau să se întrebe co-
erau stafiile galbene purtate pe strade pe caruri de-
biruință, între popi și ciocli? Auziseră, negreșit,
10 că aceste stafii sunt morții, și aflaseră că, într-o zi,
toți au a se duce pe rînd... Dar unde? Dar pentru ce?
Și neștiind să-și răspundă, mințile lor se risipeau grab-
nic în alte părți. Priveliști mai vesele îi învioură. Se
gîndeau la micii prieteni ce aveau în curtea casei de
15 peste drum și la pătulele lor de porumbei, Revcdau
foișorul locuinței părintești, înecat de trandafiri, ce
urcau pînă la sîlpi. Dar grădina de din vale, ea ce so-
povîrnea pînă într-o baltă de trestii, cît era de fru-
moasă! Însă clopotul ce suna pentru reintrarea în
20 clasă, amesteca glasul răgușit al pedagogilor eu rîsete fe-
argintii ale copiilor și cu certurile ior pe capre, pe-
miele și pe ichiuri.

Copiii se înșirau, în vremea aceasta, și o luau spre
clase. Unii erau plăviți, cu pielea obrazului ca floarea
25 de zarzăr, alții oacheși — țigani cu ochii de flăcări.
Părul unora semăna cu mătasea porumbului; al altora
părea fuior de aur. Cei mai mulți îl aveau scurt și
creț, negru ca abanosul sau castaniu cu scăpărări de-
aramă. O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai
30 Olteniei, dar și cît de prematuri și de iuți. Mulți încep
să aibă ochii bătuți de pe la doisprezece ani. Sunt însă
și cîțiva — cei căror li se zice „nerozi” — care se
păstrează, multă vreme, mititei și mai măricei, îngeri,
Pavel și Grigore, nepoții serdarului Calcmmfir,
35 n-apucaseră să intre în clasă, cînd o trăsură — calească
a maniei lor, care venea să-i ia — se opri la poartă.
Acea doamnă, cu totu] frumoasă, deși pĦnsă pe sub*
vual, și cu obrajii aprinși, vorbe puțin cu directorul.
Taica-moșu trebuia, desigur, să fie mai rău, strigau-
40 copiii chemați la trăsură. Cu toate acestea, ei fură
tîrlți, de cum intrară înăuntru, în vîrtejul viului aen-

al libertății. Zgomotul cu care fusese trîntităportița
caleștei, tropătul cailor ce treceau de Foișorul-de-foc
și ieșeau în podul cel mare al Craiovei, faimoasa cal&
a Unirei, ce începe cu Valea Vlăiceii și sfîrșește cu
5 Fîntîna cu Țeapă, totul îi interesa. În dreptul cofe-
tăriei lui Struhală, caii fură siliți să-și domolească
mersu], căci lumea ce se îmbulzea de-a lungul prăvăli-
ilor, năvălea spre mijlocul podului. Părea că s-a întîm-
plat ceva neobicinuit. Steaguri filfiiau deasupra fir-
10 melor; o muzică izbucnea în răscruciul cel mic. La
Cazin, în piața ce desparte clădirea de uliță, o masă
coperită cu postav roșu, cîi călimări și cu tot ce trebuie
de scris pe ea. sărea în ochii trecătorilor și aduna
mulțimea împrejur, trîmbiță — siacojie, cum era
15 marele eveniment, îndeplinirea aspirațiunilor gene-
rațiunei de la 1848 — adică domn străin și o dinastie
dintr-o casă domnitoare, Craiovenii — boieri, negu-
țători sau meseriași, — în parte îmbrăcați încă cu
paltoanele de iarnă — iscăleau pe capete, și, flocoși
20 ca niște urși, mormăiau, scofîndu-și focul pe domnia
pămînteană și proorocind fericiri viitoare. Mai jos.
de Cazin, înapoi spre casa lui „Barbă-rasă”, magazin
de mode al lui madam Kati Riedl se încărca pe dina-
fară, pentru luminăția ce avea să se facă seara, cu
25 felinare de liîrtie și candelă de mai multe fețe. Croito-
rul Ștanghelmann expunea la fereastră jiletci „Bis-
mark”, ca fața năutului prăjit. Acest nume mi era însă
ursit să rămînă numai al unei jiletci. El păstra Euro-
pei o surprindere; avea, în curînd, să fie scuipat, peste-
30 lumea latină, de tunurile Rrupp.

Donjuanii gradinei liceului se opreau dinaintea
geamului prăvăliei lui Ștanghelmann, nu mai puteau
de dragul jîletcelor prusăeești și, cînd se depărtau*
lăsau în urma lor scîrțâirea de bonton a ghetelor de-
35 „Hula”.

Plebiscitul în aer liber își urma însă cursul furtu-
nos sub soarele primăvaratic al zilei. Mai ales, la
Cazin, în fața mesei așternută cu postav roșu, zgomo-
tul se făcuse asurzitor: un boier giubeliu, care nu
40 vruse să-și dea iscălitura pentru alegerea unui domn
străin, bătea în retragere, cocoșat sub grindina de

lămâi și portocale cu care era izbit de cei dimprejurul mesei și, adunînd portocalele și lămîile cele mai bune, își umplea cu ele pozunarele, urmărit de hohotele de rîs ale tuturor.

5 Vuietul creștea. Un regiment se întorcea de la cîmp în mijlocul entuziasmului mulțimei. Urale zguduiau geamurile caselor și, dintre ele, numele de Hohenzol-

10 Dar oamenii mai de rînd — cum s-ar zice: poporul — în auzul cărora acest nume ajungea, îl scälîmhăia în așa fel, încît strănepotul lui Frederic-cel-Mare se încetățenea în orașul Banilor sub porecla de „Sic-

15 în vremea aceasta, odaia unde se aflau rămășițele serdarului reîntra în tăcerea și seninătatea ei, turburate o clipă de înapoierea fetei și nepoților lui.

Preotul care citise toată dimineața, se repezise acasă să dea un păhărel de țuică peste cap și să măn-

20 nînce,.. Vorba proverbului: „Morții cu morții”... Intrînd pe ferestrele deschise, soarele își revărsa în liniște blîndețea mîngăioasă peste ospețuî ce, înainte de a fi dat pămîntului, înțepenea pe o masă coperită cu un cearșaf, cu vîrfurile ghetelor în sus și cu capul între

25 perini. O subțire cenușă de aur părea că umple odaia. Poleiei calde se agățau de cutele cearceafului și ascundeau între ele un fel de taină veselă. Aurul pervazurilor, cu toate că înnegrit de zăbranic, zîmbea împrejurul marilor oglinzi venețiane. Luminișul adînc

30 al uneia răsfrîngea efigia ștearsă, trăsurile depărtate ale sardarului. Dar largile buchete de trandafiri sîngerii, de pe cîmpul negru al jețurilor de damască, viivorau printre frunzele lor verzi și ruginii ca și cum ar fi fost azvîr-

35 lite acolo spre a cînta o izbîndă neasemănat de mare... Mortul, pe frunte cu pecetea unei taine cu totul adînei, înainta astfel sub poarta cea largă a vecinicieii, înconjurat cu făcliile aprinse ale celor care apuca drumul cel fără întoarcere.

40 „Ce s-a făcut cugetarea, ce s-a făcut simțirea, ce s-a făcut viața?” erau întrebările ce se ridicau ca de

la ele din ciudățenia zîmbetului ce încremenise agățat pe buzele mortului, iar în loc de răspuns, prăpastia în care se prăvălește pe rînd tot ce este, îl îmbăia în sudorile descompunerilor, îi scoflicea obrajii și-l

5 schimba la față pe fiecă clipă mai mult.

Dar în salonul din stingă sălei de intrare, rudele și prietenii celui apus începeau să se adune. Canapelele și jețurile monumentale se împodobeau cu mari și grase cucoane și demoazele ale căror malacoave abia

10 puteau fi stăpînite să nu le dea poalele peste cap. Bărbații, în gheroace care le treceau de gennehi, se înghesuiau pe lingă ferestre, făcîndu-și vînt cu cîte-o

15 imensă pălărie de panama sau netezindu-și cu dosul mîncei cilindrele de castor. Fratele mortului, cu guler și manîșcă negre, lăcrima cuviincios, uitîndu-se la ceasornicul de aur al fratelui său, de care se asigurase

20 îndată după moartea serdarului. Și fiindcă ușa se deschidea mereu, așa că salonul nu mai ajungea să încapă lumea, cucoana Catinca, cumnata lui și văduvă a răposatului, ieșea, în sfirșit, din odaia de alături...

25 Casa intra atunci în jalea zgomotoasă a vremii vechi: tropăiri aîergau pe coridoare. Trăsuri după trăsuri se opreau la scară. Țipetele se îndesau. Ele izbucneau din salonul cel mare întru întîmpinarea

30 noilor sosiți. CHE un „vă-ă-zurăți cum mă calcă focul, cucoane Ștefane”, sau „cucoane Iordache”, după cum era numele celui care intra — întovărășea, de obicei, vaietele văduvei, frîngerile ei de rîni, și legănările capului și corpului ei ce făceau să trosnească jețul din

35 încheieturi. Mîngăierile curgeau: „dinpămînt am ieșit,, în pămînt ne ducem”. — „Toți o să murim”. — „Fiecare la rîndul nostru, cucoană Catinco”. — Și așa mai departe. Prietenele serdăresei, oase înșirate pe suflet, moaște ce unse cu untdelemn și stropit cu spirt s-ar fi desmucigăit, o înconjurau, apleeîndu-și spre dînsa chipurile oflitate, și o scoteau din leșinuri cu o grabă domoală.

Boala de care zăcuse mortul era reluată atunci de-a capul: „cine, cine, — vai de ea și de ea! — s-ar fi

40 gîndit la una ca asta? Tocmai își cumpărase haine de Paști... îi zisese dînsa, nu e vorbă, să se astîmpere,

să nu iasă în acea zi, mai ales eă trăgea un vînt ce fura pe la spate. însă care bărbat ascultă de vorbele femeilor, necum de ale nevetei... Parcă era să se mute cazinul Măcescului din loc. De! de! Bine era acum?

5 Să-și lase el mătușa singură la vreme de bătrînețe! Dar fătuica lui — vătuiul — cum îi zicea, adesea, ce se va face fără el? Dar copilașii, mititeii mamei-mari? Apoi, fiinul -- cine-l va slrînge de pe cîmp, că are să putrezească acolo? Dar rapița? grîul? porumbul?"

10 Și bătrîna, călugăriță sub zăbranițe, își vărsa focul: „cine va avea s-o mai îngrijească? Trăiseră patruzeci de ani împreună și nu mai întocmeau decît un suflet. Armăsarii, el îi cumpărase. La balurile lui lancu

15 Bibescu, el o dusese în tinerețe; datoriile ce făcea pe horbotele, pe la marfagii cu toba, el i le plătea; casa, el i-o zidise; pe fiica sa, el o măritase, de ajunsese gogea ministreasa".

• 20 Și boala serdarului își deșira împrejurările. El se întorsese pe sub seară... însă în loc șași scoată hainele, să și le chitească și să și le așeze binișor în sertarul scrinului, se trîntise în pat îmbrăcat cura se afla. Cucoana Catinca băgase de seamă că ce era, nu era bine. Dar ce era să mai facă? Unde să-i scoți vorbă

25 cu șir din gură?... Ba că a văzut pe o muiere înfășurată de sus pînă jos într-un cearceaf alb și că dînsa i s-a luat în urmă din curtea bisericei Petri Boj, ba ea, după ce a ajuns acasă, stafia s-a pitit pe după stîlpii porței...

30 — „Ce-e-e sâ-ți spun, cu-u-u-coane Nicule? M' moartea-moartea!"

Preoții însă umphiseră curtea: erau mai mult de treizeci și toți în odăjdii cu flori de argint și de aur pe fundurile stacojii sau pe verdele și albastrul catifelelor. Potcapurile negre, coroane împărătești pe care astăzi unii preoți bătuți de Dumnezeu le azvîrl după ușe și le înlocuiesc cu papistășismul pălăriilor șnuruite, dau o înfățișare și mai strălucită patrafirelor și bogăției maiestoase a vechei religii ortodoxe.

40 Vlădica, cu o adevărată coroană pe cap, se da jos din caretă și urca scara profilîndu-se în soare, vene-

rabil ca Dumnezeu, sub schinteierea aurăriei și briliantelor. Dricul intra în curte, înhămat cu șase cai cu capetele împănate și mascate, cu trupurile îmbrăcate în valtrapuri negre, găitanate cu fir. Cioclii, care îi țineau de dîrlogi, își duceau la subțioară șlapele de mareșali ai morței și înaintau cu păsuri măsurate. Mormăiri ațergau între poartă și grădină, lărgindu-se peste curte și chiar peste o parte a mahalalei. Muzica militară sosea. Ea se rînduia în stîngă scării. Convoiu se întocmea — nu se rnai aștepta decît coșciugul cu mortul.

Dar căldura smulgea blesteme împotriva ceasului. Dintre cioclii, cițiva își ștergeau sudorile. Alții, zorind pe oamenii casei, strigau în gura mare. Unul, mai tînăr, se dase la o parte și își făcea vorbă cu o fată din corul de muzică vocală. Alături, sub un pom, zbîrnări de muște răscolate zîzăiau. Năpustindu-se din zbor una peste alta, ele cădeau, ca trăsnete, pe cîte o frunză sau pe cîte o creacă.

20 Dar preoții, în mîini cu făclii, coprinseră ulița. Alaiul se puna în mișcare. Leșinurile împiedicau exploziile durerii și curtea ce rămînea în urmă se cufunda pustie de însuflețire ca într-o groapă.

25 Țipetele cucoanei Catinchei nu se redeșteptară decît pe podul cel mare al Craiovei. Dînsa, cu capul scos p« geamul caretei, părea că voia să ia ca mărturie a durerii ce-o sfișie, orașul întreg. Se bătea cu pumnii în piept și cerca să smulgă zăbranicul cu care era îm-brobodită. Dar instrumentele de alamă galbenă ale muzicei îi năbușeau țipetele. Trîmbiți și tromboane vărsau în auzul mulțimei zgomotoasa prăvălire a unui marș funebru.

Dîndu-se într-o parte, himea își descoperea capetele cu un respect măsurat pe aurăria alaiului, pe numărul de trăsuri de casă și pe durerea nemîngaiată a văduvei.

35 Cînd dricul se opri în răsncniul de pește, muzica tăcu și preoții își începură rugăciunile, înghesuți de gloatele dimprejur.

40 Un vînt subțire, largă suflare a încrucișării de ui iți, flifăia fâșiile de zăbranic albastru înnodate la brațele îngerilor poleți ai dricului. Cioclii, care duceau

capacul coșciugului, îl puseseră jos, cu jobenul de
castor al mortului deasupra lui. Catifeaua viorie
cu care el era îmbrăcat, lua o înfățișare nespuse
duioasă sub zimbirile pe care soarele le strecura prin
5 spărturile unui nor. Dar îngînarea rugăciunilor, graiul
armonizat ai celor dintîi părinți ai bisericii, se făcea
adîncă și cîștiga buzele cucernice, putori convingă-
toare, — dumnezeire ce se schimbă în cuvînt, pentru
a sa întrupa în omenire.

10 Dricul se repunea în mișcare și vocea preoților ce
înceta, era înlocuită de corul muzicii vocale. Hodo-
rogirile roșii, pe podul de piatră al Craiovei, erau
însă năbușite de sunetele limpezi ale corului. Ele pă-
reau că ridică pămîntul în sus, că-l apropie de cer și
15 că-l azvîrl în niște trepte stelare printre care viața
materială, schimbată în viață fluidică, era tot într-o
vreme și cîntec serafic și lumină orbitoare. Iar pînă la
biserica Sfintui Nicolae-beli-vacă, unde auzea a se
face slujba, lupta dintre vocile senine ale muzicii vo-
20 cale și dintre sunetele celei instrumentale își des-
lășura poema.

Obosită, văduva își da capul pe spate și nu se mai
deștepta din jumătatea ei de leșin decît în curtea bise-
ricei, dinaintea coșciugului în care mortul zăcea pierit
pe trei sferturi sub o surprare de flori. Ca și cum ar fi
25 vrut să-l ia în stăpînire spre a-l dărui pămîntului, preo-
țimea se așezase în jurul lui și întocmea o jumătate
de cerc. Clopotele bisericii, ce nu conțineră să fie
trase de un sfert de oră, își alinau prelungirile bālân-
gănitore și pogribania veciniceii pomeniri se urca pe
30 fumul de tămîie cădelnițat și se adîncea în albastra
limpezime a cerului. Vosglaseniile înlocuiau troparii
și erau înlocuite de ectenii. Sfirșiturile vorbelor erau
toarse de dascăli în sunete subțiri...

35 „Doamne rai-lu-iește”.

Dar, cu încetul, slujba se făcea vijelioasă. Ea îm-
prumuta aripele de flăcări ale credinței și zbura la
Dumnezeu pe căi tainice; cînta lauda Tatălui și a
Fiului, amintea zădărniciile lumești; se ruga pentru
40 iertarea greșelilor mortului; pentru cele cu „voie” și
pentru cele „fără voie”, pentru cele „întru ființă” și

pentru cele „întru neființă”, pentru cele „întru știință”
și pentru cele „întru neștiință” — trecîndu-i-le pe
toate iubitorul de oameni și așezîndu-l, ca pe un bun,
în curțile sale...

5 „Doamne mi-lu-iește”...

„Că adevărat deșertăciune sunt toate și viața aceasta
umbră și vis; că în deșert se turbură tot pînînteanul,
căci precum a zis scriptura cînd dobîndim lumea, atunci
în groapă ne sălășluim unde împreună sunt împă-
10 rații și săracii”.

Dar fata mortului, doamnă din lumea nouă care nu-și
dă durerea în stambă și ce plînsese pînă atunci cu la-
crimi tăcute, sfișie aerul cu im țipăt, și rudele care se
grăbeau împrejurul ei o sprijineau, fără să cuteze să
15 turbure taina dumnezeiască cu mîngăierile lor...

„Slavă ție, Doamne, slavă ție”.

Și slujba redeștepta jalnica trăgănire a clopotelor.
Porumbieii bisericii, goniți de vijelia sunetelor, oco-
leau turnurile lărgindu-și urcătoarele spirale, iar fă-
cliile, ce fumegau, posomorau glasul preoților, și
20 pogribania lua un caracter de pripă: sprijinit de doi
diaconi, vlădica se apleca peste coșciug, mimia mor-
tul și la urmă îi închina pieptul cu un larg semn de
cruce.

25 „Slavă ție, Doamne, slavă ție”.

„Că tu singur ești cel fără de moarte, carele ai făcut
și ai zidit pre om, iar pămîntului suntem din păintnt
și în pămînt vom merge, precum au poruncit cel care
ne-au zidii și au zis: că pămînt ești și în pînă vei
30 merge, făcînd tînguirea cea deasupra groapei eîntare”:

„Aliluia”.

Însă sărăcimea își făcea loc printre lume și vîrîn-
du-se cu obrăznicia neaverii ajungea la coșurile cu
luminări. Testemelele cu flori roșii erau mai mult
35 smulse decît împărțite. Fratele mortului, silit de mul-
țime, se da la o parte și dezlega la gură sacul cu sfân-
țuici, cu firfirici de douăzeci și două treisprezece...
împărțeala cea nedreaptă începea: săracilor îmbră-
cați mai bine li se puneau în mînă mai mult. Cefor
40 goi, mai puțin. Văduvele se alegeau abia cu cîte o
luminare. Telelcicele plecau cu cîte trei testemele.

Orfanii își stricau gura degeaba... Că scris este la carte: „că celui care are să i se mai dea, iar celui care n-are să i se mai ia”...

„Domnului să ne nîgâ-â-ăm...”

5 Și, mereu mai grăbite, aceste rugăciuni își repezeau scadroanele către asaltul cerului, grăbeau sosirea cîipei cînd, pe urmele cintărilor încetate, vocea de argint a unui singur preot răsună în inimi ca un flaut singuratic în mijlocul unei duioase înserări.

•10 „Veniți, veniți, fraților, la groapă, să vedem țarina din care ne-am zidit. Unde mergem acum? Și ce ne-am făcut? Cine este săracul sau bogatul? Sau cine este slobodul? Au nu sunt toți cenușe? Frumusețea chipului au putrezit? Și toată floarea tinereților o au veștejit moartea\

15 îngenucheată pe pămînt uscat, văduva mortului se lovea cu capii de coșciug și coprinsă de astă dată de o deznădejde adevărată, își înfigea unghiile în pămînt... „Nu, nu!” — și mai cerea răgaz... își amintea
20 viața ei, îl vedea pe Calomfir tînăr și frumbs, printre perdeaua lacrimilor... Noaptea albastre, în frunte cu constantinătul de aur ai lunei, recoborau peste dînsa... Se înapoia spre trecut — văduvă la 15 ani de întîiul ei bărbat și remăritată la 17... îmbrăca iar maloteaua
25 de catifea havaie cusută cu fir și înflorită cu măr-găritare pe care i-o dăruise de nuntă unchiul ei: Banu Teană. — Vedea, apoi, curtea plină cu butci și rădvane... iar Calomfir o ducea la cununie. Iconostasul nu mai era de sus pînă jos decît o singură lumină...
30 Candelile albastre și roșii presărau prin colțuri nestemate..., Isaia dănțuiește era cîntat și masa ocolită. Nașa o dăruia cu o fulie de diamante pe care i-o prindea în păr. Pe rochia ei de sarasir clipeau safire și pîi-păiau rubine — „O! nu, nu!” Și iar mai cerea răgaz,
35 Se azvîrlea peste trupul neînsuflețit, li coperea chipul cu sărutări, îi netezea părul, îi vorbea la ureche încet, îl coprîndea în brațe... O! ar fi vrut să-I fure de-acolo și să-l ducă departe — unde?... nici ea nu știa. Dar se vedea fugind, cu el alături, în soare-apune... Și un
40 colț de pădure i se arăta... Brazii o înconjurau, urcau pînă la cer, negura se îndesea, nu mai vedea nimic,

nu mai auzea nimic, nu mai simțea nimic. Și cu toate acestea era fericită. Bătăile inimei i se linișteau, tîmplele nu-i mai zvîcneau, o răcoare o îmbrățișa fără veste, — vîntul batistelor ce se mișcau deasupra
5 ei — iar fiica sa, împreună cu cîteva rude, izbuteau s-o ridice de jos, s-o ducă la trăsură.

.....
„Că ochii au apus, picioarele s-au îegat, inimile au încetat, și auzul cu dînsele, limba cu tăcere s-au
ao îngădit și groapei se dă, că adevărat deșertăciune sunt toate”.

15 Și vecinica pomenire pecetlui slujba, risipi alaiul, iar cosciugul pus într-o căruță, spre a tîi dus la țară, apucă urmat de patru-cinci trăsuri spre bariera Amaradiei, pe sub care toată această dramă banală dispăru în fuga cailor, tiemăilăsînd în urmă decit un nor de praf alburii...

BARIERA ȘIMNICULUI

Lui Manole Slătineanu

Erau trei copii și bunica.

5 Mama copiilor plecase la Paris, unde se ducea în
toate verile să-și vadă o fată pe care o avea acolo
într-un pension, nevoie mare de scump. Această
aripă a Satanei era urâtă, nu glumă. Dar așa simt
mamele: își văd pe toți copiii frumoși. Cine știe
10 chiar, dacă cei mai sluiți nu li se par cei mai chipeși.
Fata pomenită avea nările umflate de bube... Una
îi trecea, alta îi ieșea, iar obrații ei păreau două
funduri de căldări necositorite. Poveștea puzezei sau
a bufniței nu este, prin urinare, nouă. Cu toate astea,
nu e rău s-o aminLesc...

15 Bufnița sau pupăza, nu prea țiu minte care anume,
se apucase într-o vară să scoată iar pui, cu toate că,
ani de-a rîndul, un blestemat de uliu de prin acele
locuri îi mîncase feții-logofeți și crăiesele, din două-
trei îmbucături. Dar paserea se învățase minte. Pe
20 de o parte își ascunsese cuibul, de astă dată așa fel
cît uliul să nu-l mai găsească, pe de alta, eăutîndu-l
și întîlnindu-l. tocmise învoială cu el, să-i lase puii
în pace. Uliul se gîndi ce se gîndi și, la urmă,
făcîndu-i-sc milă de văicărelile ei, nu zise nu, dar
25 o rugă să-i spună cam cum îi sunt puii, pentru ca,
dacă îi vor cădea îără voie sub gheare și sub cioc, să-i
recunoască și să nu-i facă, din greșeală, harcea-parcea...

Se porni atunci sărmana mumă pe laude, iar cînd
întîmplarea duse pe uliu lingă cuib, la priveliștea
unor așa slutenii, nu mai lăsă din ele, fără mustrare
de cuget, declt penele.

5 Pe cioroaiica de fată de la Paris n-o mincă nici un
uliu, dar pe frații ei, rămași cu maica-mare, era să-i
mănințe Tudorache vizitiul căruia ea îi porunci
într-o zi să pună caii la trăsura, ca să meargă la țară.

10 — Cu toate astea, ce să vezi? Al Tudorache Cutieru
— că așa îi era numele de, botez și secretada -- de
neam dmtr-un sat de pe Gilort — taman se îmbătase
și de abia se ținea pe picioare. Dar cu cucoana-mare
nu era loc de joc: ei scoase caii din grajd, îi azvîrli
15 la roatele de dinainte și ținîndu-se drept pe capră,
ca neamțu, trase la scară. Acești cai erau rusești,
galbeni la păr și iuți. Fuseră plătiți scump, însă
nu făceau parale multe, că, oricît de frumoși ar fi
fost, aveau năravul să pună zăpor cînd le cășuna lor
și puteai să-i plesnești cu biciul cit vrei, că din loc
20 nu-i urneai: mai curînd se învîrteau pe loc cu trăsura
cu tot și jucau cu ea contradanț, decît s-o rupă
înainte.

Cucoana Păuniea se încruntă puțin cînd văzu că
Tudorache a înhămat, pentru un drum la țară, tocmai
25 caii nărași, dar ce să se mai supere; se gîndi că
Tudorache e prea meșter vizitiu și că a mai scos-o
la capăt îi cu ei și alte dați. Ea se urcă deci în trăsura,
copiii fură urcați, unul cîte unul, de țigăncile curtei
și trăsura dete să iasă din poartă. În vremea asta,
30 gura cucoanei Păuniceii, care își strîmta gîti.il pentru
a ținea capul întors, nu încetă să toace... Fire-ați ale
dracului și afurisite, să băgați bine de seamă să nu-mi
piară din gîște și din boboci — m-ai auzit, Tițo? se
rățoia cucoana Păuniea, și pe tine, Dino, să te ducă
35 ghiavolul să nu-mi îngrijești de toate oarele, că vă
raîninc, cînd mă întorc. Aidi, Tudorache!... — Ba
nu, stai!"

Strigînd, apoi, pe alte slugi:

40 „Angele, Radule, Gheorghe, Paraschive! să vă
purtați bine, că de unde nu, o să vedeți ce-o să vedeți

de nu mi-oi găsi curtea spilc... Dar de grădină? Numai să simt că mi-a furat cineva din poame, că pe toți vă bag la ocne".

5 Trăsura, în sfârșit, ieși pe poartă, însă cucoana se bătuse peste pozunarele rochiei, și înhățind pe vizitiu de pulpana de la spate a hainei: — „Cheile! strigă ea — ini-ara uitat cheile!... Fuga în casă, Zoïto și Niculino, de mi le căutați... Iar voi, ce stați înlemniți? Las' că vă arăt eu!”

10 Iată că cucoana Păunica se rușină însă puțin. La o mișcare pe care o făcu spre a se da jos din trăsură, aceste chei îi zdrăngăniră în pozunar, și ce mai e de spus decât. că trăsura ajungând cu bine la bariera Șimnicului, începu să urce coasta ce duce la Ișalnița,

15 moșia lui Pera Opran, boierul cu palton portocaliu care, când venea la București și intra în cafeneaua Fialkowski, își deșuruba la amîndouă căpătîiele bastonul de trestie do mare, schimbîndu-și-l într-un ciubuc.

20 Caii, ca și cum și-ar fi uitat năravul, merseseră bine până atunci. Dar, la jumătatea dealului — trancî puseră zăpor! Geaba răcnea bătrîna la Tudorache să nu-i bată. Beat cum era, el se sculase în picicare și ardea cu biciul cît putea. Cînd unul, cînd altul făcea

25 năzbîtii: sărea, azvîrlea cu copitele în capră și în roți, încerca să rupă hamurile și oiștea, să dea gata trăsura...

împrejurarea se sfîrși cu faptul, că ci se frînseră înapoi, iar bețivul de Cutieru, cu cucoana Păunica și cu cei trei copii cu tot, fură amestecați într-o clipă cu praful rîpei în care se treziră răsturnați — bătrîna cu trei coaste rupte, băiatul cel mare cu osul piciorului frînt de la gleznă, iar ceilalți doi, cu spaima ce intrase în ei și ce-i băga în niște friguri din care nu

35 ieșiră ușor...

Cu toate astea, bețivul care, el, nu pățise alt decât doar că se dezbătase, încalecă pe unul din ticăloșii de telegari și, alergînd în oraș, ee înapoie cu cupeul la care aruncase caii cei negri, spre a-și aduna stăpînii

din rîpa de sub dealul de dincolo de bariera Șimnicului...

Dar cîte zile au curs de atunci?

5 Bătrîna se odihnește azi la bisericuța din valea Bîrcaciului iar Tudorache pe Gilortul lui, unde și-a mestecat de mult țărîna cu ai lui toți, în gropiștea satului ce abia se vede din prunii a căror țuică e așa de bună...

SCRISOAREA DE LA DUMNEZEU

Iubitei mele soții

Copiii — câte trei, între șapte și doisprezece ani, — ciripeau, ciripeau.

5 Și ciripirile micilor însemnau aceasta:

— Spune-ne, tată, o poveste din viața ta.

Am să vă spun una, răspundea tatăl, atrăgînd pe cel mai mare lîngă dînsul, în vreme ce, de jețul în care lucra mama, se agățau ceilalți doi.

10 Și pe cînd sub lumina veselă a lampei, ceaiul era turnat și fumea în cești de porțelan, tatăl își începea povestea astfel:

— Voi știți, copiii mei, ce este o gazetă, căci ați crescut cu ele împrejurul vostru...

15 — Cum să nu știm? Cîte zmee n-am făcut cu cele pe cari le-ai scos tu! Întrerupea cel mai mare.

— Așadar, fiindcă știți ce este o gazetă, iată ce se întîmplă uneori celor cari scot gazetele...

— Bine, tată, dar povestea?

20 — E scurtă. Acum cîțiva ani, — voi erați mici de tot — răutatea omenească ne azvîrlise într-o mare sărăcie. Furăm nevoiți, eu și mama voastră, să vindem canapele, scaune, toate lucrurile de preț ce le aveam și să ne mutăm într-o căscioară de mahala.

25 Erau patru odăițe sub un înveliș de vremea veche, în mijlocul unei curți mari.

Moșul, — căci era bătrîn proprietarul de la care luasem căscioara cu chirie, — locuia în aceeași curte și ne îngăduia de plata chiriei așa că, tîrîș-grăpiș, o duceam cum o duceam. Dar într-o bună dimineață, 5 prinserăm de veste că nu mai are să meargă. Gazeta pe care o scoteam atunci nu prindea. Abia apucam s-o trîmit că-mi era înapoiată grămadă.

10 în acea zi, dragi copilași, era un viscol de zăpadă de nu vedeai înaintea ochilor, iar lemnele se sfîrșiseră și parale n-aveam lăascaie. Biata mama voastră nu știa încotro să apuce și se îmbrăca în odaia de alături. Voi dormeați. Eu mă deșteptasem cu noaptea-n cap, dar nu mă dam jos din pat.

15 Mă gîndeam la ce mijloace să alerg pentru a vă scoate la liman și, înainte de orice, pentru a găsi îndată banii trebuincioși spre a cumpăra carne și pîne.

Dumnezeu, care niciodată nu mă părăsise, părea că s-a obosit chiar el de a-mi veni în ajutor.

20 însă, pană a nu apuca să mă îndoiesc de bunătatea lui, curierul poștal deschise ușa sălei și aruncă înăuntru un teanc de gazete ce mi se-napoiiau.

25 Sării din pat, luai cu supărare pachetul de jurnale și le trîntii prin odaie, risipindu-le prin toate colțurile. Le căleai apoi sub picioare, iar pe multe dintre ele le scuturam și le sfîșiam ca un nebun.

30 Deodată, din una din gazetele urgisite astie), o scrisoare alunecă afară și rămase întinsă pe seînduri cu fața pe care se afla timbrul în sus. O ridicai uimit, De cum pusei mîna pe ea, îmi detei seama că se strecurase din greșeală între foile jurnalului; și, în adevăr, ea nici nu-mi era adresată.

35 întîiul meu gînd fu să trîmit s-o azvîrle într-o cutie poștală spre a fi pornită la destinație, un oraș din Ungaria.

40 Dar, pe loc, un alt gînd mă opri. Ceva îmi spunea că acea scrisoare nu se strecurase fără scop înăuntru jurnalului meu. Și cu mîna tremurătoare o deschisei. Două hîrtii, de cîte zece florini una, scăpară din plicul rupt împreună cu o foaie scrisă în nemțește; prin ea, o femeie vestea pe o prietenă că împrejurări

neprevăzute o siliseră să întîrzie a-și plăti acea mică datorie.

Chemai pe mama voastră. Nu vă mai spun bucuria ce simțirăm...

5 Ea se îmbracă repede, plecă în piață, schimbă la un zaraf fiorinii. Astfel ați băut în acea zi cafeaua voastră cu lapte, copiii mei.

Scrisoarea fusese de la Dumnezeu.

10 Tatăl tăcu. Copiii, — cei mai mici cari nu înțeleseseră își reluară jocul — dar cel mai mare, sub vesela iumină a lampei, rămase mult timp gînditor.

La urmă, se aruncă de gîtul tatălui său.

CASA CU No. 10

5 Casa cu no. 10 din ulița Nemților-cu-coadă era ca vioreaua: ea nu se vedea din verdeață. Până și pe stîlpii de cărămidă ai împrejmuire!, ce erau legați între dînșii printr-un șir de bețe frumos strungărite și vopsite cu alb, vița sălbatică urcase aniesticîndu-și frunzele cu florile tufișurilor de lemn cîinesc. În curte, trandafirii de dulceață și ronturile de liliac dau ocol casei și păreau crescute în voia lor. Dar

10 curtea era largă și adîncă.
Sub pridvorul din față, niște corni bătrîni stau ca niște neclintite caraule de-o parte și de alta a intrării ce da asupra scării. Însă, de cum bătea vîntul, crecile li se mișcau fremătătoare, și frunza lor, luată în răspar, da de gol cuiburile pline de cîntece pe care paserile le agățaseră pe cele mai înalte și subțiri ramuri; iar tot astfel, la vremea rodului, se mai destăinuiau și roșile boabe de mărgean cu care flacăra soarelui îi improșcase.

20 Dincolo de colțul din stînga al clădirei, spre un fund al curței vătuit cu iarbă măruntă sau îneeat de bălării, albea trupul văruiat al unei cișmele purtînd deasupra țuțurului o Preceastă zugrăvită în roșu și în albastru și ce ținea în brațe pe Domnul nostru Isua Cristos. Din

25 umbra celor trei ulmi uriași ce-o adăposteau de soare, apa ce se vărsa ziua și noaptea din țuțurul de tuci în

îgheabul unui trunchi de copac scobit, se făcea parcă mai dulce, încărcată cum era atunci de mireasma galbenelor flori ale unei sălcii persienești ce creștea în apropiere.

5 Curtea și casa păreau, cu toate acestea, pustii. Tipenie de om nu se vedea în adevăr nici în pridvorul dinspre uliță, deasupra căruia coperișul de șindrilă înainta sprijinindu-se pe stîlpî rotunzi de zid, nici împrejur. Numai că, în îgheabul cișmelei, din care
10 apa da afară săpîndu-și drum în căldarîmul mîncat de iarbă și de buruieni, niște rațe leșești, ce abia se țineau pe labe de grase ce eran, bălăcăreau șimăcăneau. Și iar numai că, printre trunchiurile scălimbăiate ale prunilor de după casă, ce întindeau departe ograda
15 boierească, curcani și găște, găini și cocoși, bibilice, se îndreptau cîrduri spre grajdurile depărtate și posace prin al căror bălegar scormoneau care mai de care.

De altminteri, mahalaua întreagă, trăsnită de arșița soarelui, zăcea tăcută și pustie în mijlocul îmbîcsirii
20 prafului răscolit de roatele cîte unei sacale ori de-ale cîte unui car, căci — ce e drept — telegari înhămați la butci și rădvane nu treceau pe acolo decît din joi în Paști.

Semn că era casa locuită mai da însă și altceva.

25 Aproape pe cea mai de sus treaptă a scării de lemn, ce ducea din pridvor la pod, o pisică albă își clipocea ochii de jăratîc spre soare, iar ei se făceau aci galbeni, aci verzi, pe cînd, lenevos tolănită, își urma cu o nespusă mulțumire torsul, în căldura și în liniștea
30 ceasului.

Dar din casă nu răsufla cel mai mic zgomot, afară doar de cel pe care îl făcea un război pus în mișcare într-unui din răcoroasele beciuri. Acolo se țeseau
35 chilimurile și țărăneștile scoarțe, cît și pînzeturile de in și de bumbac sau vilnicele de borangic portocaliu și alb... Că atît cucoanele, precum și femeile de rînd, nu stau în acele vremuri cu brațele încrucișate, își căutau de treabă văzîndu-și de îndestularea cu de toate a curjei și conacului lor, iar nu băteau podurile pe
40 jumătate despoiate și, adică, de la gît până aproape

de brîu, cît și de la vîrfurile picioarelor până aproape de genuchi.

5 înăuntrul locuinței de care e vorba, firește că nu dai prin urmare decît de chilimuri și de scoarțe, fie frumos așternute pe jos, fie țintuite în pereți ori întinse pe paturi... În „casa-cea-mare”, cum i se zicea pe atunci salonului, tot paturi în formă de divanuri găseai în orice sălaș boieresc sau neguțătoresc te-ai fi dus și oricît de multă bogăție ar fi
10 avut stăpînii lui. Abia Vodă izbutise, cu mari cheltuieli și nespuse greutăți, să care de la Viana vreo două canapele cu scaunele lor îmbrăcate în damască de mătase și așezate cu grijă într-un chervan captușit cu paie și avînd un coviltir de pînză groasă întinsă
15 pecercuri.

încolo, așa era peste tot odaia de primire, iar tot la fel se înfățișa și cea din ulița Nemților-cu-coadă, cu mica osebire că în părății ei se află un ocol de
20 firide, cu perdele de borangic cusute în mătăsuri și fluturi, prin crăpătura căror se zăreau ori ciubuce de iasomie cu mari imomele de chihlibar înflorate în peruzele, ori mătânii de preț, călimări de argint de pus în brîu, iatagane și cuțite cu mînerile numai pietre scumpe și chiar, în una din ele, bătută pe
25 fundul peretelui, o minune de icoană lucrată în sîdef și adusă de la Ierusalim de cine știe ce neam al boierului.

în niște dulapuri cu geamuri scobite în zid, unul în dreapta, altul în stînga ușei, vedeai însă și cărți, dar nu pe franțuzie, ci toate legate în piele ca niște
30 ceasloave și cu tiparul pe o hîrtie scorțoasă de cînd cu Papură-Vodă...

Cît despre gazete, nu prea se pomenea alta decît
35 *Vestitorul țarei românești*, dată la lumină de obște cunoscutul Carcalechi, ce era trîntită pe una din sofale și în care se citea că regele Neapolului a fugit pe un vapor la Gaëta, cetate tare de pe marginea mării, în care s-a închis. Mai dai cu ochii, pe o meșcioară, și de *Curierul, da ambe sexe*, lîngă niște
•b mătânii de chihlibar. Dar pe masa cea mare dintre

cele două paturi, pe o tavă smălțuită cu verde, se desfășură, eu multă vioiciune de vopseli, intrarea sultanului în geamie, urmat de vizirul și de pașalele lui, printre zarfurile de argint ale ceștilor de cafea ce încărcău tava.

5

Dar din țigarea unui ciubuc rezemat de masă tumul încetase de a se ridica, și tăcerea de afară și din casă rămânea neclintită, iar vremea nouă, nici dînsa, n-a mai aprins acea țigare.

NUVELĂ ÎN SCRISORI

Odinioară, între doi inși, foști camarazi de școală, unul aflător într-o vreme în Craiova și celalt în București, s-au schimbat următoarele scrisori:

5

Craiova

Este sigur că nu-ți mai amintești de mine. Dar în liceu am stat în aceeași bancă. Oricum ar fi, eu voi virna să nu te uit și să te iubesc, Nu-ți ascund că, dacă-ți scriu, aștept ceva de la prietenia d-tale; ești astăzi, — cel puțin pentru mine, — cel mai mare poet al țării și cel mai mare artist.,, Citește, te rog, alăturatele versuri, și spune-mi ce crezi despre ele. Te asigur că vreau să fii sincer. Vei putea să hotărăști dacă sunt sau nu poet.

10

15 Nerăbdător, aștept răspunsul.

București

Ce glumă, scumpe prietene! Nu știi de ioc ce zici. Să fii ce sunt? Dar iată ce sunt. Născut și crescut în avuție, sunt uneori în luptă cu cele mai mari lipsuri — și sunt soț — și sunt tată.

20

Cum trăiesc însă? E o curată minune... Știi eu cum trăiesc? Este drept că guvernul îmi lasă puțința să-mi

amanetez medalia „Bene-Merentri’ de clasa întâia, cu care m-a cinstit.

Craiova

5 Și eu care credeam... A!... eu care-mi inchijniara
că locuiești un palat... Ce-mi scrii mă spăimîntă.
Însă... tot vreau să fiu poet.

București

Dar dacă n-ar fi decît atît...

10 Educația, instrucțiunea, adîncile cugetări și lungile
veghe, lupta cu arta, cu defăimarea și ingratitudea,
mi-au nimicit sănătatea. Tinerețea mi s-a dus. Ilu-
ziunile mi-au zburat, speranțele m-au părăsit. Inima
15 inii bate iute. Moartea îmi șuieră în piept. Ostenesc
ușor; mi-e tot una de ies sau stau în casă. Ah! zilele
cu soare ale copilăriei mele! unde sunt? Ah! entuzias-
mul! unde este el? Unde, credința? Și copilul de
odinioară — el? unde este? unde pletele lui bălaie,
și unde sufletul lui aripat?

20 Oameni mîrșavi, cărturari fără știință, și, pe cît
de ticăloși, pe atît de nedrepti, pentru ce ini-ați luat
voi*aceste bunuri? Aveați dreptul să mi le luați? Voi
mă înzestraserăți cu ele?

25 Nevinovat, v-am adus cu inima curată cîntece
înalte... Am luptat pentru versul și graiul românesc,
și eu ce m-ați răsplătit?

M-ați înjurat, m-ați îmbăiat, m-ați țintuit pe
crucea defăimării și m-ați Jăsat în prada tuturilor
nevoilor...

30 Iubitul meu tovarăș de școală, dulcele meu prieten,
iată ce este gloria... o umbră.

35 Dar nu ți-am spus tot: simțirea mea, în neîncetată
războire cu oamenii și cu arta, s-a ascuțit. Sunt bolnav
din tălpi la creștet. Cel mai mic lucru mă face să
sufăr. Cînd aud pe cineva că are să-mi dea vreo veste,
tremur: mă aștept la una rea. lini petrec viața chemînd,
din zori în noapte, moartea, moartea, odihna sfîntă
și singura răspîată pe care o mai doresc.

în București, sunt un străin: rudele mă batjocoresc,
prietenii de odinioară trec pe lângă mine îngîmfați
de culmile lumești pe care le-au atins. Dumnezeu! pe
cine am omorît ?

5 A! Da: zic unii că m-ara atins de idolul lor. Ziarele
lor m-au anatemitat. Nu este secătură care să nu
voiască aă-mi dea lecțiuni literare și nu este om, cît
de jos căzut, care să nu-și ia sarcina să mă învețe
moralitatea.

10 Mi se pun în socoteală greșeli și păcate pe care
nu le-am făcut. Dușmanii mă înzestreză cu un suflet
care nu este al meu. În zadar am pus acest suflet
în scrierile mele...

15 Nici viața mea, nici ele, nu sunt ținute în seamă.
M-am arătat într-un timp cînd iimba română nu
era decît o gîngăvire. I-am încordat mușchii prin stil
și prin îndoirea consoanelor, în cuvintele care cereau
aceasta prin origina lor. Am înavuțit-o, împletind
20 într-însa termenii cu ajutorul căror lumea nouă să-și
poată exprima subtilitatea simțirilor. Am coronat-o
cu imagini strălucite sau cu epitete parfumate și gin-
gașe. I-am dat, în sfîrșit, lărgimea și puterea ce-i
lipseau. Versul se trăgăna și suna calp. I-am pus
25 aripi de flăcări și de azur, și pironindu-3 de cel următor
cu rime ce au meritat să fie numite de diamant, I-am
dus spre slăvile frumuseței, spre uimirea chiar a străi-
nilor. Însă trecutul meu este iitat. Tot ce am scria
este oropsit. Hodorogeile sunt numite astăzi versuri,
iar obștea românilor nu mai cugetă prin ea. Așteaptă
30 să cugete pentru ea cei cu averi sau pozițiuni sociale
și reproduce papagalicește ce i se spune.

Răspunde-mi acum, iubite, mai vrei să fii poet?

Craiova

35 De ce nu pot să-ți scriu ce înfiorări m-au cuprins
citindu-te. Mă mulțumesc să-ți spun că ai pierdut
considerarea unei părți a celor de astăzi, dar că ai
eîștigat-o pe urmașilor. Cunosoc războiul ce s-a pornit
împotriva-ți. Dar să zic ca dușmanii d-taie... Să zic
că cel, pe care ei spuneau că l-ai izbit, a fost cu

adevărat un om mare. Tu ai putut să te înșeli asupra lui, dar n-ai fost fățarnic. Ai văzut într-însul un stricător ai limbei, fiindcă scîlcia cuvintele, și un suflet străin de al neamului nostru...

5 Ei! și!... — De cînd oare nu mai poate ceva să-și spună părerile, și sosit-a din nou timpul ca — dacă nu te unești cu prostimea — să fii răstignit ori lovit cu pietre? Inșă unii spun că te-ai ridicat împotriva unui nebun, care nu se putea apăra. O zic ei, dar eu

10 știu bine că n-ai făcut-o.

Să mă unesc, cu toate acestea, cu dușmanii tăi și în această privință. Să trîmbețez și eu că ești inimă rea și pizmătareț. Dar scrierile tale nu răinîn, și atunci ce sunt? Nimicit-a ceva pe ale lui Bacon și știrbitu-s-a

15 cît de puțin din ale lui Byron și Goethe, fiindcă amîndouă aceste mărețe culmi ale simțirei și ale cugetării n-au ținut socoteala, în focul luptei, de starea sufletească și mintală în care știau că. dușmanii lor se află?

20 Știu că ți s-a zis laș. Dar tu care ai lovit ai fost unu!, iar cei care au apărat, ori s-au făcut că apăra, au fost *mii*. Nu te-ai dat înșă înapoi. Ai ținut piept furtunei. De care parte a fost lașitatea?

25 Mă întrebi dacă tot vreau să fiu poet? Da: vreau să-mi lipsească, cum ți s-a întîmplat poate și d-tale, pîna și pîinea zilnică. Da: vreau să mă disprețuiască toți, dar să rămîn demn de stima mea. Că voi fi învins, este sigur. În timpul în care trăim, banul, el singur, este stimat. în timpul în care trăim:

30 . . . Virtutea este-o crimă,

Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă".

Dar fie și așa: tot se va găsi unul să strige cînd voi muri: „Onoare viteazului care nu și-a ascuns nicio-dată gînduriile”.

35

București

O! Suflet tînăr! Mi-ai împrumutat aripile tale și povara anilor nu mai mă apasă. Mai este oare nevoie să-ți spun acum, că poți să te ridici deasupra veacului tău, tu, care ai putut să-mi redai avîntul?

Aide! înșiră, prin urmare, rime și fii artist, de vreme ce ești poet; îndură mizeria și, printre neajunsuri, printre defăimări și suferinți, eîștigă conștiința talentului tău în mijlocul lîncezirei obștești. Fii prieten al adevărului printre răi și fățarnici; nu slugări printre slugi; poartă-ți fruntea sus printre nemernici.

5 Ajută pe cel mic și fă-l mare, ca să fii lovit mai Urziu de el. Învață carte pe cine n-o are, pentru ca puțin în urmă să fii numit *agramat* tot de el; pierdeți odihna și somnul spre a nu îi îngăduitor cu rima greșită ori cu dezmățarea ritmului. Aleargă după frumos, după această nălucă ce a dus în prăpastie pe atîți; însetează după idee; flămînzește după artă; îmbată-te de tot ce este formă, de tot ce este culoare și armonie.

15 Iată, nobile craiovean, iată, scumpe prietene, ce este poezia și iată ce drum ți se deschide drept înaintea ta — urcător — alergător pe margini de prăpăstii, dar ținut neîncetat către cer, patrie perdută, după care singur poetul suspină încă.

20

NĂLUCI DIN VECHIME

PITARUL

5 Era o iarnă geroasă și rea pentru săraci, cea în care
ani daL întâia oară cu ochii de hietul pitar. Să-l îi
văzut cu cit canon înainta prin zăpada fără pîrtie și
cu spatele adus cîrlig, v-ar fi fost milă de ci și dumnea-
voastră, dragi cititori,

10 Cînd mi-am dat seama că stă podmolit în ninsoare,
sub fereastra mea, i-ain bătut fără voie în geam, i-am
făcut semn să intre în curte și l-am poftit în casă.

Purta pe cap șapcă cu cozoroc, ca pravoslavnicii
einovnici ai ruseștei împărății, și își strîngea mereu
)a piept antemil de lustrin negru pe care vîntul i-l
lua afară, viscolindu-i-l încoa și încolo.

15 Rămas singur-singurel din veacul iui, multe văzuse
și multe pătimise și, azi, fără să mai aibă vreo rube-
denie, și nici măcar vreun cunoscut din vremurile
bune, se prăpădea între pereții umezi ai unui coteț
în chip de odăiță dintr-o mahala depărtată a Bucureș-
tilor, pentru care plătea im icosar pe lună.

20 Fiindcă nu putea să cerșească, căci fusese și el om
cu casă, și cu masă, trăia din ciornele pe care le sco-
tea pentru împricinați după hrisoavele scrise în slove
cu trei caturi și ce se aflau cîteodată pe la tribunale
și, cîteodată, pe la arhivă, dar pe care nimini, acum,
2) nu ni ai știa nici să le citească, necum să le tălmăcească,
așternîndu-îe pe hîrtie, pe înțelesul lumii noi.

Vai de el și de el, că greJe zile apucase...

5 Dar cînd i se aduse, pe o tavă așternută cu șervet,
răcitură pe o farfurie, bez cașcaval de Olanda, îmbră-
cat într-o coajă roșie, și vin de-ăl roșu într-o carafă
de cleștar, i se mai îndulci obida și, după ce-mi mul-
țumi frumos, prinse la Jimbă, cu umerii obrazilor
îmbujorați.

10 Iar de cîte nu-mi mai vorbi el! Că apucase și dom-
nia lui Mihai Șuțu-voievod, care era scurt la stat,
urît foc, și negru harap, dar care, la zîfe mari, pășea
mîndru și cu mîna în șold, printre rochiile de sara-
sir ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua dome-
nească îl întîmpina cu un mare zgomot de tipsii
15 lovite unele într-altele, și în vreme ce muiații lui în
fir ciohodari îi cîntau:

20 Nalt ești,
Oacheș ești,
Sprînoenat ești,
Frumos ești,
Hura! Hura!
Să trăiești,
Să-mbătrmești,
Măria-ta!

£5 Iar Vodă-Șuțu, ghebos și urît cum era, se furlan-
disea nespus de mult și trecea prin fața mettrhanelei,
și printre eiohodarii lui, cei pe două rînduri așezați,
cu mîna dreaptă pe iataganul din brîu...

Că nu era el degeaba Vodă.

30 Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus și altele,
s-a dus, cum a putut, prin nămeții de zăpadă, și n-am
mai văzul de atunci altul prin Bucureștii aștia mari.

BABA-CLOANȚA

5 Ți de-a pomenit-o n-a uitat-o, iar ăl de-a auzit nu-
mai vorbindu-se de ea, își scuipă de mai multe ori
în sîn, cum i se spune de odrasla lui Aghiuță.

5 Dar spaima cea mare e a celor care locuiesc iarna
la țară, avîndu-și casa pe lîngă cîte una din acele
păduri în care Miază-Noapte se pitește ca o moghin-
deață ori, cînd e să dea năvală prin eite-o curte de
creștin, se umflă ca o goșgogea claie de fîn.

10 Oamenii de pe-acolo, de-aia nici nu ies noaptea fie
chiar în pridvoarele caselor că, haidî! — se pomenesc,
cît s-ar freca la ochi, cu ea în cîrcă, mai ales că alde
Baba-Cloanța, o pustie de vrăjitoare a satului din
marginea codrului, a pus-o la mîna și o trimite să
15 umble, și pe unde vrea și pe unde nu vrea, cu toate
că, ziua, o ține închisă într-un năpîrstoc, nedîndu-i
drumul decît noaptea, cînd o asmute să se repeadă
aci asupra unuia, aci asupra aiuia, purtată zvîrna
într-im cauc de ciuturi, ce-o ia prin văzduh, dus de
20 patru fusuri ce se învîrteau și ce se răsuceau ca niște
alte alea...

25 Cîteodată, bătînd din piuă și cutreierînd, cu o
falcă în cer și cu alta în pîniînt, ale cîmpuri și ale văi,
se alegea praful și paraginea de casele pe lîngă care
trecea și băga strechea în cirezile ce-i ieșeau în cale.

Așadar, Baba-Cloanța, cura o botezaseră toate fetele și toate mătușele din sat, și cum îi zicea până și gaga Sanda, era așa de vestită încît i se dusesse pomina în mai toate satele dimprejur și îmbelșugarea se așezase în vatra căscioarei ei de la capul podului mai la vale, și dincolo de cruci, sub un povîmiș de deal ce, doar să dai cu zburătura, și-l ajungi.

5 Și vezi că, nu știa nimini pe meșterul care i-o zidise, că într-o dimineață, ai care trecuseră pe sub coastă 10 zăriseră acolo căscioara ieșită ca din pămînt și ca și mm ar fi fost pe locul ei de cînd lumea, iar pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă și sfărîmîndu-și fusul de ziceai ce e asta.

15 Și să nu vă fie cu supărare asupra-mi, boieri dumneavoastră, că eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care le-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți, fiindcă trăiseră în vremea stelei cu nouă cozi și a zăpezei roșii și ce, de n-ar fi fost, firește că nici nu s-ar povesti, mare.

20 Să băgați, prin urmare, bine de scamă, cei din ziua de astăzi, că oricît ați îi de cărturari și de mehenghi, n-ați scăpa de ea cu una cu două de cum ați supăra-o, 25 căci — s-o știți mai-nainte — ea n-a murit, ci trăiește tot în casa ei de sub povîrnișul dealului din salul al cărui nume s-a pierdut, și — babă a dracului cum e, fiindcă a dat mîna cu Al-din-baltă (ptiu! ucigă-l toaca) — v-ar aduce la ea călări pe cîte-o piăjmă sau pe cîte o trestie de-a lungă, cum l-a adus și pe Miță al Stanchi (ăl pe care-l luase la melenție) la 30 Trana a Păunei...

Iar cum v-ar aduce, v-ar da să beți apă nencepută fără să știți și ați vedea-o zîna de frumoasă, oricît, ar rîde satul și orașul, dacă nu v-ar arunca cumva pe Miază-Noapte în circă...

35 Și vă povestii dumneavoastră așa, și încălecai pe-o sea.

CĂNĂRIȚA

Pe-atunci li se punea petec roșu.

5 Oricîți feciori de boieri s-ar fi dus pe la ele, și oricîți bani ar fi avut, nici una nu scăpa de el. Li-l cusea binișor pe rochie la hagio, și să fi poftit vreuna să-î scoată că vedea pe dracu.

îi cususe petec și Cănrîiței, dar fiindcă Dumnezeu îi detese pâr să-i treacă de brîu în jos, ea și-l lăsa pe spate, și nu se mai vedea din el al mai mic eolțulefç.

10 Dar ce-o supără mai mult nu era tocmai petecul, arde-l-ar focul! ci dragostea ce prinsese de al fecior de boier mare, cu ochi de mură și cu gură de mărgean.

Sărăcise ea, nu e vorbă, pe citi sărăcise, dar acum o pățise de-a binele, că și-ar fi dat pană și viața pentru Drăgușin, al mai mic dintre feciorii vel-ciucerului, un ciapcîn ce făcea să sece apa în puț cînd se uita la ea...

15 Că toate au plată și răsplată, și măcar că avea acum Cănrîița casă mare, în Podul Caliței pe unde apuci la Antim, atît o ajunseseră blestemele multora cît nu mai avea odihnă, iar vorba cîntecului:

De foc inima mi-e arsă
Și eu ochii n-am închis...
Cum să-i închid cînd ei varsă
25 Piraie de foc- aprins.

Ce folos dar și de butca ei, și de năbădăioșii armăsari albi ce-i rîncezau în grajd îngurluindu-se ca doi porumbei? Și ce-i foloseau până și giuvaiericalele cînd, afară de ochii și de buzele îndrăgitului, neste-

5 mate să-i placă nu mai vedea?

Cu vino-ncoaee, și frumoasă ca o cofetură, ai fi crezut că se frînge de-i strînge-o mai tare în brațe, Cănărița însă sta de la o vreme posomorită, — îi ninsese și îi ploua, pesemne — tot așteptînd pe Drăgușin care nu mai venea.

10

Iar cînd colo, ce să afie? Că-i crescuse puiului ei aripă, și că zburase spre alt cuib — spre al fetei marelui logofăt Alecachie, unde, de altfel, îl îndreptase și tat-so și mă-sa fără vreo nădejde de izbîndă, până

15 ce el n-o văzuse la nunta fetei Lui Vodă, cu părul ei de aur împletit în coade și dîndu-i ocol frunței și capului ca o coroană de soare!

De frumoasă, era cum nu se poate mai mult, dar parcă fata vel-logofătului o întrecea, și apoi, cînd îl cunoscuse pe Drăgușin, prea ușor îl robise că, del el nici nu era decît un băiețandru, iute și aprins la dragoști trupești, ca Loți țingăii de vîrsta lui...

20

Fiindcă de la mine s-o știți, băieți și fete, cînd e armăsarul clrlan și iapa mînză sunt dați dracului și unul și altul.

25

Și așa se întîmplase, pe cît se vede, și cu al Drăgușin al Cănăriței că, acum cînd el nu mai avea tulle pe buze, ci, deasupra zîmbetului de mărgean și măr-găritar, mijitoare mustăți ca două subțiri sprincene răsturnate cu vîrfurile în sus, altă gîndire și simțire se ivise într-însul, și

30 se mai rămîna multă vreme să conăcească la hanul unde numai cine n-avusese bani ori nu vrusesc nu dormise un ceas-două, ori și o noapte întreagă...

35 Așa că, cu vrerea lui Dumnezeu, se însură cu fata vel-logofătului, pe cînd biata Cănărița, din ziua în care află, patului se așternu, pre duhovnic chemă,

și la urmă giuvaierurile ei împărțind pe Ia toate-fetele sărace din mahala, sufletul și-l deto în obida dragostei, lăsîndu-și casa pustie în Podul Caliței, unde am văzut-o și eu după ce i se spărseseră gemurile și i se crăpaseră zidurile, luînd-o în stăpînire, noaptea, blîncleța lunci albe și, ziua, buruienile dărîmăturilor...

5

CĂPITANUL DE POȘTĂ

Noapte fără stele, și doi inși în cupeul de moda nouă ce cobora domol Coasta Grecilor dus de treisurugi. Cei doisprezece cai care îl trăgeau, înhămați la ei doicîtedoi, abia își mișcau picioarele, bătăgăindu-și încet clopotele, căci cunoșteau drumul, pietricică cu pietricică, de cînd îl tot bătuseră, și îi știau întortocherile, răsturnișurile și fâgașurile. Pe dinaintea vederei drumeților, copacii de pe creștutul dealului se poceau ca niște iezme negre ce urcau tot mai sus cu cît trăsura cobora mai mult. Dar, de la vale, se zări urcînd înspre culme o namilă. Era o trăsură de vremea veche, grea, largă și cu zonturi. Închisă cum era de orice parte, abia se putea zări, prin geamurile porțițelor, o malotea îmblănită ai un chip stafidit de femeie, pe al cărei cap era strîns legat și înnodat un bariș, găteală a unei vremi duse, pe cînd alta, cu desăvîrșire nouă și tînără, înainta.

Hărăbaia trecu pe lîngă caretă cu o mare zornăitură de geamuri și peste puțin se făcu una cu întunerecul, iar în curtea poștei intră trăsura mai ușoară a zilelor ce urmau să vină.

Dealuri de băligar ce se ridicau în această curte, așezate lîngă un pîrleaz din împletituri de nuiete, arătau că în grajdurile popasului pentru cai și călători, trebuia să se fi aflat zilnic un număr însemnat de mîrțoage.

Cînd cupeul intră pe poartă, treoînd șanțul șoselei pe o podtștă de lemn, și izbuti să fie oprit lîngă prispa unei căscioare cu șirul lui de cai frînt în două, în ușa din peretele de curînd văruit, căpitanul de poștă se și arată cît clipești din ochi: fiindcă, un depeu, și încă înhămat cu doisprezece cai, nu era glumă.

Cu temenele și fringeri de mijloc destule, bătrînul, ale cărui mustăți erau albe și tunse scurt pe buze., și care își trecuse repede un anlercu negru peste tăclitul vărgat cu albastru, pe fund portocaliu, deschise-portița cupeului și, urmîndu-și închinăciunea, pofti pe preacinstitele fețe să-i facă nemărginitul hatîr să se răcorească cu o dulceală în umilitul lui lăcaș și să soarbă și o ceașcă de cafea pe care fata lui o făcea cu caimac și cît mai mult nu se poate de bună...

Apoi, cînd cei din nSuntrul trăsurei coborîră, dînsuJ, cu șapca cu cozoroc verde într-o mîină, și dînd cu capul aproape de pămînt, îi băgă în săliță, iar de acolo, în odaia ce ținea gătită penlru întîmplătorii oaspeți. Paturile ei, unul într-o parte a ferestrei mici și cu geamurile cartosite, iar altul în partea dimpotrivă, erau așternute cu cearcafurii lucrate în fistoanc și la căpățiile lor aveau perine împodobite cu horboțică de-a bună, cumpărată de pe la tolbașii care umblau drumurile țarei românești.

Pe masa coperită cu o albitură lucrată în igliță, între două sfeșnice de alamă galbenă, frecate cu cenușe și schinteietoare ca aurul, un coșuleț din cuișoare înșirate pe fire de ață samanie coprindea în ei flori din linirii felurite, iar, între ferestre, îngălbe-neau tîrtăcuțe și gutui.

Icoana Maicei Domnului, bătută într-un colț de perete și adăpostită de niște perdeluțe de mătase cusesute cu fir, nu vedea candela stingîndu-i-se și arăta evlavia din casa căpitanului, păzînd tot într-o vreme pe călători de nenorociri.

Pe mica poliță de sub icoană, îmbrăcată în plisă albastră, stau așezate ouăle încondeiate și ouăle roșii de la trecutele Paști și coșulețul cu flori de ceară al lumînărelei cu care fata lui se dusesse la învierea din biserica satului vecin.

In sfîrșit, pe unul din rafturile dulăpiorului din perete, se vedeau sub geamuri obicinuitele și pravilnicele condici, cu fețele șnuruite toate și purtînd pe fiecare pecetia stăpînirii. Într-una, în cea cu scoarța neagră, drumeții nemulțumiți de felul cum își făcuseră căpitanul și surugiii datoria — cunoscută sub numele de Condica neagră, își însemnau necazul pătimit și vai de căpitan cînd ajungea condica la București... în cealaltă, ale cărei scoarțe erau albe, nu se treceau decît vorbele de laudă ale celor pentru care toate merseseră strună...

Dar unde sunt acele vremuri și unde e bietul căpitan?

Că de s-ar scula azi din groapă, și ar vedea Bucureștii de acum, și drumurile de la țară, pe care aleargă niște zmei năprasnici ce varsă fum și foc pe nări și pe gură, cît și năzdrăvanele paseri ale văzduhului ce bagă boala în oameni cu hîrăitul și vîjiitul lor, mai că s-ar întoarce să-și urineze somnul liniștit lîngă crucile de voinici ale surugiilor lui, căroră, cu atîta rîvnă le striga, cînd soseau chiuind și plesnind din bice:

— Bine-ați venit, băieți, și să trăiți!

CEAUȘUL

Irmilicii și rubielele, părăluțele, sfanții și sfântuicile, acești bani nu-i știți, după cum habar n-aveți nici de icosari, nici de firfirici de treisprezece și de douăzeci și două, și după cum nu știți nici de ceașii de poștă și nici de cine erau ei.

Cel de la poșta de la Vadulata, de care mi-aduc aminte ca și cum l-aș fi văzut ieri, purta o venghiercă roșie de postav, fără mîneci, găitanată cu șnururi de fir pe cusături, cusută apoi pe de-a-ntregul în alte fire-turi, și era încălțat cu nădragi de dimie albă, găitanăți de asemenea, de-a lungul cusăturilor și pe lîngă pozunare însă cu șnururi albastre. De la genuchi în jos, picioarele îi erau strînse în poturi castanii, și dincolo de venghiercă lui cu totul scurtă, cămașa de bumbăcel albă, scurtă și ea, îl înconjura cu crețurile-ce-i scăpau din brîul de piele, țintuit în alămuri, în care-și ținea pistoalele și cuțitele.

Ceașii erau ca un fel de isprăvnice sau de vătăfi ai surugiilor. Ei îngrijeau să fie cai la grajd, ori să-i aducă de la ciair, și tot el întreba pe drumeți cum i-au adus surugiii, dacă au fost mulțumiți dedinșiși de cai, iar la sosirea și la plecarea trăsurilor, se iveau lîngă porțițele lor, le deschideau sau le închideau. În vremea asta, cu căciula de oaie neagră cu fund roșu în mîna stingă, în cea dreaptă primea bacșiturile^

cîte doi sfañți de obicei și cile un icosar cind se întim-
pla să aibă a face cu un călător mai însemnat.

Dar să fi fost numai sfañți, și numai la anu șt la
mulți ani icosari, că bacșișurile tot erau treabă mare.
5 Ungeau bine osia trăsurilor și mîna ceaușilor, fiindcă
ocaua de carne se vindea nouă parale; vadra de țuică
pe 60, și cea de vin pe optzeci. Un cal bun ți se vindea
pe 38--40 lei vechi, și luai o vacă cu lapte cam tot
cu atît.

10 La plecarea trăsurilor aveau însă mai mult haz ceau-
șii. Nu încetau să suduie pe surugii cu fel de înjură-
turi... Sfinți și dumnezei și cruci și răsucucii

Dar cînd nu-i cădea în palmă decît un sfañț-doi,
să fi auzit alți sfinți și dumnezei, și alte cruci și răs-
15 cruci ce răsunau însă numai pe seama celor din tră-
sură...

— Ei! și? Parcă azi nu e tot așa? — Sfinți și dum-
nezeii

SURUGIUL

In memoria mult regretatei
Cecilia F]orea Stăncescu (din Craiova)-

5 Căruța poștei, de dimineață,
Din zorii zilei, pe drum era
Și surugiul ce a sa viață
Pe cai petrece, plesnind striga:

10 „Minați cu toții domol la vale,
Mereu spre culmea ce o zăriți,
Acolo-i poșta, sfîrșit de cale,
Unde voi trebui să odihniți.

15 Voi odihni-veți, dar ticălosul,
Eu n-am odihnă pe-acest pâmînf,
Sufletu-mi zboară la-ntunecosul
Al dragei meic slăvit mormînt”.

Cu obrazii pîrguiți în soare, frumos băiețandru era
surugiul dintre Talpa și Ciocănești. Din zori, el go-
nea de-a-n călare pe drumul dintre aceste două poște,
ca și cum ar fi fost pe moșia lui.

20 Plesnind din bici și cîntînd, cu cămașa desfăcută
pe piept în arșița soarelui, cît și pe viscoluJ cumplit,
puțini sunt oamenii de pe acolo care să nu-l fi văzut
în vremea lui trecînd înfășurat într-un vîrtej de pul-
bere roșie, ca într-o manta de frumusețe.

Cînd te uitai mai de aproape la el, îl vedeai că c
cu chipul cam pistruiat, dar degeaba! că el tot în-
gheța apa în puț dacă se privea înăuntru.

Sfinte tare! Și cînd mina, cum se ducea ca viatul.

5 Dar hăirile? Cît de departe i se auzeau, și cum știa
el să le umple cu nespusa vioiciune a răsăritului ori
cu atingăloarea duioșie a-nserărei.

Să se mai mire cineva că se topeau după el toate
fetele din Ciocănești, și că cele din Talpa îl priveau
10 Loate pe sub ochi.

Din căciula de oaie neagră părul lui scăpără soare
și, de departe, Ruxanda, fata hangiului de la Talpa,
părea că simte pe grumaji, și între sînurile ei, arză-
toarea gîdelătură a caierelor de aur înfocat ce i se
15 duceau de după urechi de-a lungul gîtului sau ce-i
băteau fără veste obrajii.

Dar și el, să fi avut ori să nu fi avut de dus ușoa-
rele olacuri ale stăpînirii, ori grelele trăsuri ale dru-
murilor de atunci, că tot odihnă și liniște n-avea, ci,
20 mai totdeauna, alegîrdu-și un roib sau un murg ce
mînca pămîntul, tot între Ciocănești și Talpa alerga...

Cum au fost însă fetele de cînd lumea, și cum au să
fie pană la sfîrșitul veacurilor, așa și Ruxanda, cînd
feciorul vătafului boieresc din Tărtășești veni în pețit
25 la tătina-său, ochii i se scurseră pe brățările de sticlă
pe care acesta i le aducea de la tîrg, și pe drumul poștei
alți surugii minară și hăiră.

VERIGĂ-ȚIGANUL

Cînd se potcoveau purecii cu nouăzeci și nouă de
potcoave și cînd boierii mari erau suflete de oameni,
țărani nu duceau lipsă, deși nu li se dase pămînt de
5 nimini. Fiecare din ei, cît era țara de largă și de lun-
gă, clăcași se născuse și clăcași rămăsese, ba pe mo-
șia unuia, ba pe-a altuia, și fiecare muncea din greu.
Nu însă fără folos. Fiindcă mai toți, măcar că nu erau
tocmai ocrotiți de boier ca niște copii ai lui, aveau
10 parte la rodul pămîntului, din munca și sudorile lor
răsărit. Cei mai mulți din stăpînii de moșii, ie dau
pămînt să-l are și să-l lucreze pe seama lor, și alte
dați li se da pogoane în dijmă, după învoielile fă-
cute. Li se mai îngăduia să-și pască vitele pe izlazu-
15 rile moșielor, să taie și să ridice de prin bălți rogoz
și trestie, spre a-și înveli casele, pătulele și staucele,
să pescuiască și să se bucure de multe alte folosințe.
Boierul avea în sfîrșit în sat o sumă de fini și de fiie,
botezați ori cununați de el. Pe lângă astea, el mai cu-
20 noștea, pe nume și după purtări, pe fiecare locuitor,
fiindcă în mijlocul lor se născuse și trăise cele mai
multe zile ale vieții. Moșii nu c-rau, de altfel, de
ieri, de alaltăieri, în stăpînirea unora sau altora.
De altă parte, boierul fiind de obicei tare și mare la
25 Căimăcămie cît și la Vornicie, tăia și spînzura, fie
la Craiova fie la București, și, prin urmare, fără voia

lui, niinini nu se atingea de țărani ce-i avea pe moșie. Din dragoste pentru ei, veneau ori nu veneau eu o găină la subțioară plocon, ori cu o basma de ouă în mână, pe-âl de fusese luat la miliție, tuns să fi fost pe tobă, că tot îl scăpa. Dar asta nu era destul; știa să scoată pană și din ocna, fiindcă del nu era el degeaba boier!

Așa poreclitul iobag n-avea apoi, nici el, cheltuieli prea mari. Cu din ce muncea, țăranul își plătea fără bătaie de cap birul, linbeșugarea nu-i lipsea nici din casă, nici din ogradă. Mălai se afla din prisos până și la cel mai sărac. Muierile îngrijeau să-și pună cloștile pe ouă. Măcăneau și gîrîiau ratele și gîștele dintr-un cap al satelor lacelalt. Porcii grohăiau prin cocini. Cît despre țoale și straie, nu le cumpăra nimini de la tirg. Sfirăia fusul și troncănea războiul pe sub pomi și prin cămăruțele răcoroase cu cîle-o ferestruie înl-unul din pereți, și cu cîte un ochi de geam în ușă.

Țigani, care fuseseră până bine de cmînd robi, DU se vîltau nici ei, îi slobozise la leatul patruzeci și opt, *Libertau* lui Iliad ș-a lui Maghieru; a lui Teii și a lui Rusetachie-Berlicu-mucalitul; a lui Firfirică Brătianu ș-a altora, dar ei nu vruseseră să treacă robi la zisa cucoană, pe care n-o știau dacă e cu arțag, ori ba!... Cu parul să-i fi luat de la vechii stăpîni — afară de cîțiva — și nu i-ai fi gonit. De curtea boierului nu i-âr fi despărțit nimic. Și poate că aveau și dreptate. Cum puteau, cei mai mulți, să se dezvețe dintr-o dată, de robie? Prin curțile prin care trăiau, duceau ei lipsă de ceva? Mînceau cît vreau, și chiar, mai des decît s-ar crede, dormeau tot pe atît, iar, dacă erau bătuți, cîteodată, le cădeau și bacșișuri în palmă. La Paști și la Crăciun, precum și la alte zile mari, li se împărțea cămăși și nădragi de pînză. Dar ei căpătau și destule alte țoale de la cei de a căror curte țineau.

Verigă-Țiganu fusese născut și el în o asemenea curte. Dar de copil își luase lumea în cap și pricepuse că nu e nimic mai scump decît să fii de sine-stătător, să poți să pleci dintr-un loc în alUil cînd vrei, să ră-

mîi acolo atîta cît ți-e placul, să te scoli și să te culci cînd ți-e pofta; într-un cuvînt, să n-ai să dai nimă-nui socoteala despre nimic.

Își luase el lumea în cap, dar cu o *viuță*, pe care și-o legase de gît, purtînd-o azvîrlită pe spate, de cum îi fusese dăruită de feciorul zapeiului, fiindcă îl auzise într-o zi cîntînci din frunză. El mai învățase să cînte și cu naiul și, totdeodată, îi trăgea din fluier, aproape cu același meșteșug ca ciobanii de pe piscurile munților. Dipla îi era totuși mai dragă. Pe iîngă cîntecele ce prinsese de la alții, el mai scotea din ea și sunete ce erau șoptitoarea curgere a apelor și vijeliosul freamăt al codrilor. Cine se întîmpla să-i încapă atunci sub vraja arcușului, dacă era bătrîn în tinerea, dacă era tînăr se simțea întors spre copilărie. Un sunet al lui era floare; un altul, vîlceaua cu iarba verde și cu mireasma ei; un altul era luna și stelele, iar altele, ce se iuțeau și se împreunau într-un virtej arzător, se făceau soarele cu lumina și înflăcărarea lui. Iar el, aceste toate nu le învățase de nicăieri și nu și le cînta decît sieși. Însă ce rămlne ascuns? Fusesse auzit de unii și de alții, și vestea i se dusesse de la Mălăiești pana la Valea-Boului, și de la Valea-Boului până sub namilele de munți de la Polovragi.

Nici prea înalt, nici prea mărunț, oacheș de tot și cam buzat, el nu era nici urît, nici frumos. Purta și el, ca și alți lăutari ai vremii, o venghiercă roșie fără mîneci, ce s-ar fi asemănat cu a ceaușilor, dooă ar fi fost cusută cu fir și nu găitănată cu arnici albastru. De sub ea, o cămașă de pînză țărănească i se cobora în cute pană ceva mai sus de glezne, înflorită pe poale cu trandafiri lucrați cu mîrta, din linuri ca focul, între frunze aci verzi cît mai mult nu se poate, aci mai șterse și, uneori, mîncate de rugină...

Că așa îi plăceau lui Verigă cămășile, și se găseau și destule fete să-și strice ochii să i le coase până și în mătăsuri.

El mai purta, în urechea stîngă, un cercel de argint, cu o floare de pirozele pe dînsuî, și de care nu

se despărțea, pesemne unde se topea de dragul ochilor albaștri.

5 Cucoanele, cînd își adunau, în beciurile culelor, pe țărancele de pe moșii la clacă, pentru ca, împreună cu ele, să toarcă, să depene ori să cufe porumbul, făceau ce puteau ca să aducă și pe Verigă, spre a le trece urîtul.

10 Și, cu adevărat că, de cum cele de față se oboseau, și de cum își isprăveau și poveștile, pe vioara lui Veriga se pornea să cînte privighetoarea, să fluiera mierla și să-și spună numele până și cucul.

15 în ochii lui se aprindea un soare puternic, pe cînd, pe sub arcuș îi curgea Jiul cu luncile și poienile lui, cu Ilene-Cosînzene așteptîndu-și feții-logofeții în razele de argint ale dimineții, ori învîrtind hore în asfințitul soarelui, cu sălbi de mari costandinași la gît! Dar încet-încet, el ajungea la rîuri și la pîrfuri, și arcușul i se domolea, șoptea nespus de dulce, nu mai era arcuș, ci chiar Amaradia și Gilorluî pe albiile
20 lor; gongonea ca ele pe sub zăvoaiele de ulmi și se schimba în povestea mărginirilor de codri, cînd mai erau braniști ca ale Cornetului și Adîncatei, în care să viersuiască pișca-n-floare cu pene de aur și cu cioc de mierlă.

25 Dar Verigă își lăsa deodată vioara, și luîndu-și aci naiul, aci frunza, Oltul cu toți voinicii lui, cu aurul lui de sub roșiile și rîpoasele maluri ale Slatinei, cu haiducii lui pîndind în noptoasele păduri ale Teșlului, își umfla apele, amenința cu ele pe dușmani,
30 le seca și iar și le umfla, și sfîrșea prin a-și toarce duișia în sunetele neasemănatei doine ce face până și pe străin să plîngă: „Oltule, Oltulețule...”

35 Să se fi uitat vreo fată la Verigă, în acea clipă n-ar mai fi văzut pe țigan. În locul lui se afla un Făt-Frumos al visului cu negrii ochi înecați de soare. Fruntea îi era bătută de aripile de purpură ale înfriguratei simțiri. Se depanau, se depanau de pe virtelnița șezătoarei subțirele fire ale borangicului și creșteau din ele ghem după ghem, iar tot așa, fie că Verigă
40 își mlădia pe coarde arcușul, fie că îi zicea din frunză ori din nai, se depăna, se depăna cîntecul lui, în b«

ciul ce pieria din vedcrife tuturilor, preschimbat în jarul unui întins cîmp de grîu, în o zgomotoasă apă a munților, în sărutările îndrăgostiților, în tropăirile horei sau în duișia ciobăneștilor cavale.

5 Cucoana, carc-și torcea liniștit caierul din brîu în mijlocul cumetriei finelor și în al celorlalte țărance, se simțea și dînsa tîrîtă în vârtejul sunetelor și, poruncind să i se aducă vrăjitorului un urcior de vin de Golul-Drîncei, își retrăia tinerețea.

10 Dar, în ale lui, Verigă se afla mai cu seamă la govii, cum erau bunăoară cele care se întindeau în bătătura culei lui cuconu Andronache din Sclipești. De altminteri, fapt și era că, în nici o altă curte boierească, atît el, cît și țărani, nu erau mai bine primiți. Pentru
15 a-și vesti cît mai din vreme petrecerea, boierul punea cu noaptea în cap să bată toba în dealul lui Popa-Pește și, tot cu noaptea în cap, porunca să fie scos din pivniță vasul de țuică, spre a i se da cep și a se înfunda în el o slăvină nouă.

20 Țărani, care îi știau obiceiul, nu așteptau să treacă vremea și plecau, ba dintr-un sat, ba din altui, pe căprarii, și fiecare cu cîte ceva în mîna ori la subțioară.

25 Dacă govia se da de Paști ori în Dumineca Tomei, basmalele și sînurile cămășilor gemeau de ouă roșii și încondeiate, plocoane pe care cuconul Andronache, după ce mina îi era dusă la gură și la frunte, le primea cu dragoste și voie bună. Dintre țărani, se aflau destui care să vină și cu un miel-doi în brațe. Alții fă-
30 ceaii să guițeze un purceluș cu rîtitl aproape trandafiriu de fraged ce era, aducîndu-l ca să-l crească cuconu și să-l aibă de Crăciun. Alții se iveau, fie cu cîte un iepure, fie cu pești verzui și argintii, în plasa în care fuseseră prinși și unde se zbăteau încă.

35 Boierul, vesel și primitor, vorbea fiecărui cu inima deschisă. Pe unul îl întreba de păsul lui, pe care i-l știa. Pe altul de copiii lui, însă nu scăpa din vedere să dea în primire argaților și muierilor din curte plocoanele.

40 Dar cei veniți, dau ocol vasului cu țuică, lîngă care, pe o masă îungă, anume încăputat'ă de un meșter

tîmplar din Vlădimir, se încurcau o sumedenie de mici căni de pămînt ars și smălțuit, ca de un cinzee, iar slăvina vasului sclrțlia din greu.

5 Ieșit ca din pămînt, Verigă da buzna printre țărani și le trăgea pe vioară ca de mama-dracului. Băițandrii își azvîrleau căciulile ba pe ochi, ba le poticneau pe-o ureche, și Întindeau între dînșii o horă voinicească, briu de brîu și inîna în mîna, bătînd pămîntul cu picioarele, sărind și chiuind.

10 Ei! și să fi văzut pe Verigă cum — în mijlocul lor — sarea și el în sus cu vioara cu tot, și cum cu toate astea degetele nu i se desprindeau nici dimprejurul minerului arcușului, nici de pe coarde, nelăsînd ca nebunia sunetelor să-și înceteze o clipă ametoarea pornire.

15 Muierile și fetele începeau însă să-și arate cîrdurile pe coastă în sus, și alte plocoane intrau în curte, se apropiu smerite de cuconul Andronache.

20 În fruntea lor veneau finele și mititeii fini, care, ei, abia se țineau pe picioare. Una dintre dînsele, fina Mărgărita, nu tocmai, bătrîna, dar uscățivă și rușinoasă foc, mînase din urmă în curte, cu o nuia de alun, vreo douăsprezece capete de curci și curcani, și tot i se părea că îi este ploconul prea mic, și se vîicărea boierului că, sărac' de ea și de ea! vremurile

23 îs grele, și că ce să facă.
O fată de vreo optsprezece ani, fina Catrina, n-adusesse decît vreo trei puici, o oală de smîntîna și urdă. Dar o alta, — fină și dînsa, îi călcă în urmă cu patrii găini legale de picioare într-o mîna, cu un cocoș în

30 alta, și cu o vadră de lapte bătut, frumos coperită, pe cap. Tot ca mai avea sînul plin de ouă proaspete, printre care, și două de gîscă, și unul de curcă. Erau și femei care aduceau bibilici, pe cînd una, în puterea vîrstei, abia putea să țină în brațe un păun.

35 Argații nu mai pridideau plocoanele și isprăvnicelul își încurca răbojul. Erau duse în cămară, ba străchini cu unt proaspăt, ba azime calde, și chiar întregi donițe cu fragi timpurii de pădure.

40 Verigă însă băga boala în toți. Abia se spărgea o hora că începea alta. Zguduia pămîntul aci sîrba,

aci mocăneasca. Fetele nu-și mai plecau ochii în jos. Se împingeau în băieți, dau pe brînci ca ei, și ca ei săreau în sus. Nu mai le era milă de zavelcile lor cele în mătăsuri și fluturi lucrate, și nici de ciorapii lor

5 cu găurele, cei cu undrele înflorați și făcuți.
În vremea asta, femeile mai în vîrstă se așezaseră, care sub pomi, care în umbra prelungită de culă peste curte, și le mergea gura, priveau hora, și tănuiau între ele de multe și mărunte. Nevasta lui Costantin

10 Drăcea, cit și a lui Dinu Mustătea, ai căror bărbați erau amîndoi țărani chiaburi din Sclipești, își dau cu coatele și-și făceau semne arălînd că preteasa intră în horă, purtînd pe sub o fustă de stambă roșie, împodobită cu horboțică albă, un malacov, pe care

•5 i-l dăruise stăpîna satului parohiei sfinției-sale, așezat între dealurile Vocnei.
Această preteasă era tînără de tot și vorba despre frumusețea ei mersese departe. Din păcate n-o prea

20 tăia mintea și vrea să s-arute tocmai ce nu era. Malacovul îi făcuse o mare bucurie, și așteptase cu nerăbdare hora Sclipeștilor, spre a se lăfăi printre țărani, gătită brezaie la cap cu flori de cutie, luate din Tîrgu-Jiu, ca și cum ar îi fost cine știe ce cucoană. Se întîmplă cu toate astea că, pe loc ce hora o luă mai iute,

25 mișcărilor repezi îi împinseră malacovul, pe care ea și-l pusese sub fustă pe pielea goală, descoperindu-i picioarele pană la șolduri, ce fură văzute albe ca doi stîlpi din dreapta și din stînga unei uși de biserică. Bărbații chihoteau zgomotos și țărancele pufneau.

30 Dar sfinția-sa băgă de seamă împrejurarea și scăpă pe preteasă din horă.
Verigă scoase în acea zi din minți pe cei mai înțelepți. Fete și băieți, mai cu seamă după masa de la

35 douăsprezece, pe care o luară — după îngrijirea lui Andronache, — pe niște lungi seînduri coperite cu peșcbire și bătute pe țaruși — se pomeniră vrăjiți, iar cînd, spre seară, hora se desfăcu, mîini de foc căutară prin întunerile alte mîini de foc, și buzele se uscară de jar...
Iar Verigă, care o porni și e3, mai cîntă la multe govii, dar cu vremea se duseră și goviiile și Verigă, după cum și curțile boierești s-au dusl...

ISPRĂVNICELUL

Lui Charles Ad. Cantactnino, poci al secolului XVIII, rătăcit în secolul XX și în Homânia, precum și rarului amic.

5   Acea ce este astăzi îngrijitorul de moșii era înainte vreme isprăvnicelul, cu osebire că îngrijitorul de moșie de astăzi este ori grec, ori neamț, ori cine mai știe ce lighioană de neam, pe când isprăvnicelul ce am
10   pomenit în copilăria mea era român neaș și se alegea totdeauna printre frunțașii satului, așa că mai niciodată nu era tîrgoveț.

Isprăvnicelul pe care l-am pomenit în copilăria mea să numea Ion și era în slujba moșului meu care avea o desăvîrșită încredere într-însul.

15   • Ion era un om mai mult nalt decît scund, și cam de vreo patruzeci de ani. El îngrijea de ale moșiei și de ale casei. Chelar la pivnițele pline cu buți de vin ori de rachiu, nu clintea niciodată din ele măcar un singur dram; cît despre jignitele pline cu grîu, faină, porumb, mălai, fasole, mazere și cu alto roade
20   ale cîmpului, deși erau lăsate tot pe mîna lui, el își îndeplinea și această sarcină cu aceeași frică a lui Dumnezeu și cu aceeași cinste și omenie către lucrurile stăpînuhii.

25   Împotriva îngrijitorilor de moșii din ziua de azi, cari se cam codesc, și încă cumsecade, la lucru mult, vremea a frumoasă a lui Ion isprăvnicelul era vara, cînd munca esle afară la eîmp în toiul ei și cînd abia

ai vreme să îmbuci o bucătură-două, dacă te îndeletnicești cu căutarea pămîntului.

5   Și sâ-l fi văzut cu cîta bucurie privea el la pătu-
lele, hambarele și jignițilo ce se împleau cu grîu ori cu porumb și cu orz, ai fi crezut că toate acele
10   îmbelșugate roade sunt ale lui iar nu ale stăpînuhii. E adevărat că pe atunci, stăpîinii de moșii țineau la slugile muncitoare și credincioase, căci moșiile, dimpreună cu locuitorii de pe ele, rămîneau în aceeași
15   casă, scoborînd din neam în neam, așa că stăpîinii lor nu erau cei cari sunt astăzi în cea mai mare parte.

O singură dată îmi aduc aminte să se fi supărat moșu-meu pe isprăvnicelul său.

20   Era tocmai în vremea culesului prunelor și Dumnezeu trimisese în vara aceea o binecuvîntată mană peste toate ale pămîntului. Eram copil ca de vreo șapte ani, dar nu voi uita niciodată grămezile de prune ce se strîngeau sub fiecă pom și ce mergeau crescînd, că băieții și fetele veneau mereu cu postăvile încărcate,
25   și părea că prunăria n-o să se mai sfîrșească de cules fiindcă da în anul acela roade îndoite.

Moșu-meu se bucura mult, și pe cînd bunică-mea rămăsese să îngrijească de rostul casei, colindînd aci prin argeaua ce răsuna de patru războaie puse în mișcare, aci prin cuhnia în care se pregăteau lăpturile, smîntănurile și unturile obicinuite la țară, el coborîse la povarnă din vale.

30   Ion o pățise însă de data aceea fiindcă detese zi după zi cu dregerea vaselor povernei și, după cum îmi spuse mai tîrziu, supărarea lui moșu-meu îi păruse cu atît mai mare cu cît o întîmpina pentru întîia oară.

35   Dar toate trec... și astăzi dorm. cîteșitrei la umbra bisericuței ce albește din depărtare pe albia frumoasei văi a Amaradiei: moșu-meu într-același mormînt cu bunică-mea, iar credinciosul isprăvnicel lîngă dfrișii.

Și astăzi, acea înflorită moșie înțelenește și intră pe mîni străine... Am revăzut cîmpii, odinioară roditori de atîtea bucate, triști și coperiți cu mărăcini,

5 vesela prunărie prin care m-am jucat de atâtea ori, părăginită și cu pomi uscați pe jumătate; pivnița ce gemea de greutatea buților, deșartă; argeaua ce răsuna de zgomotul a patru războaie în mișcare, schimbată în staul de vite... și pretutindeni, jale și părăginire: pînze de păiajeni și iarbă a ruinei...

Căci vremea isprăvnicelor a trecut și a venit timpul îngrijitorilor...

CĂMĂTARUL

Du-te la Kir-Năstase, zicea, în vremea de altădată, boierul ori neguțătorul, celei mai credincioase slugi, dacă sfirșea paralele.

5 Și sluga se ducea la Kir-Năstase, cu răvaș ori fără, și se întorcea cu tecșila doldora. Că sluga era, ca și stăpînul ei, crezută pe cuvînt. Iar fiecă județ avea cîte im Kir-Năstase.

10 Cel pe care l-am apucat eu era pîrttecos și mărunt, gras și roșcovan la față, și purta jiletcă albă, cu Ian!, de aur gros și lat pe după gît în jos.

15 Lua numai doi galbeni pe an, peste dobînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot i se zicea de lume cămătar, spunîndu-se că se va alege praful de el și de copiii lui.

Cu toate astea, citi n-ar binecuvînta acum pe un asemenea cămătar, căci el, după alelalte toate, nu lua zălog, pe banii ce da, nici ecarete nici giuvaere. Ba nici zăpis la mînă nu cerea.

20 Săraca noastră țară românească! Adică ce rău a făcut ea ca să nu fie lăsată în seul ei de bătuții la cap care ne-au stricat toate rosturile românești? Adică — oameni buni și creștini ai lui Dumnezeu — nu putea să meargă țara noastră înainte și fără Hbertaua
25 de azi — moft al mofturilor — cît și fără egalitaua lor, și alte multe bazaconii, ce s-au dovedit că simt

smintenii curate, și re au nenorocit pe atita lume.⁴ Căci, uitați-vă puțin împrejur, și luați-o de la uliței drepte și largi, ce nu se potrivesc nici cu verile nici cu iernile noastre, și spuneți-mi: nu erau mai eu
5 rost întortocherile de ui îți și îngustimile lor, ce adăposteau iarna de crivăț și vara de îngrozitoarele călduri? Negreșit: bune sunt canalele pe sub uliți, și trebuiau să se facă, dar casele, din care unele sunt mai nalte de cum era turnul Colței, făcute de oameni

10 cu scaun la cap sunt? Apoi, Bucureștii aștia întregi, unde nu mai e decît cărămidă și piatră, nu ar fi fost ei mai frumoși și mai căutați de străini dacă ar fi urmat să se împodobească eu noi fermece potrivii, firei noastre și locului, păstrîndu-și, cu «cumpătate,
15 micile lui case cu coperișuri țuguiate și cu strașini late în mijlocul roditoarelor grădini ce Ic înconjurau?

Fie că ticăloase maimuțe mai sunt și oamenii!

Oricum, însă, cămătari de felul lui Kir-Năslase — măcar că pe-ăl de care vorbim l-a prăpădit Durne-
20 nezeu — n-o să mai avei» oricît am dori unul.

E adevărat că și dînsul începuse să se facă vinovat de o foarte grea ticăloșie și iată cum s-a înfăptuit
întlia oară asta, și de ce, pesemne, și-a luat pedeapsa de la Al-de-Sus.

25 Lucrul se petrecu, după cum îmi spuse un moșneag pe care moartea îl uitase pe pămînt, tocmai într-o iarnă din cele mai geroase.

Afară sufla groaznic crivățul și poleiul izbea în geamurile înghețate.

3° Și, zang-zang — se auzi oprindu-se o sanie la poarta lui Kir-Năstase... El își luă în grabă în umeri o cașaveică de tibet verde căptușită cu oaie și deschise ușa.

— Sluga dumitale, Kir-Năstase, îi zise atunci un
35 voinic în puterea vîrstei. Și intrînd în casă, el îi mai spuse că nevasta îi e în facere, că a rămas fără o lăscaie în pungă, și că mare nevoie ar avea de vreo mie de lei.

Dar se întîmplă eă:

40 — Mă, Kir-Năstase în sus, mă, Kir-Năstase în jos,

fii om de omenie, Kir-Năstase, și tura și vura. toate fură degeaba.

De omul la aman nu se scapă însă ușor, și, după
5 multă logoriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în acea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului. împrejurările
g au adus ca să-mi între catagrafia lor în mîină și iat-o:

„Lucrurile zălojite de mine, Stancu Boiangiu., la
10 anul una mie opt sute patruzeci și nouă, leatul de la Christos, în a nouăsprezecea zi a luni lui ghenai'ie:

1. Una rochie de satintur lucrată anevato,

2. Una malotea de ghiermesut îmblănită cu sangeap.

3. Una pereche paftale argint suflat cu aur, cu
15 cincisprezece pirozele pe fiecare, avînd în mijloc un bob de mărgăritar de-ăl mare.

4. Una rochie de cors pembè, lucrată în flori de aur.

5. Una altă rochie de belacoasă, cu mucavale tiglie-
lite cu fir pe dinsa.

6. Una scurteică de moar gros ciadiriu, căptușită
20 pe de-a-ntregul cu eacom de-ăl adevărat".

Dar dacă Stancu Boiangiu își va mai fi scos sau nu
lucrurile astea, nimini nu mi-a putut spune. Atîta
doar să știe: că a început să-i meargă rău cămătarului;
25 că a sărăcit cu lotul; că i-au umblat copiii, multă vreme, goi-pușcă prin mahala, și că, la urmă, i-au murit toți unul după altul; că, iar, vecinii l-au găsit
țeapăn într-o dimineață de iarnă în pridvorul casei
lui, ale cărei geamuri vîntul le spărsese, pe cind
poleiul țacănea-țacănea pe cioburile cîte mai rămăse-
30 seră în pervazurile ferestrelor, și pe cînd se năpusteau nămeții de ninsoare pe podelele odăilor și pe coperișul
desfundat...

DIN PERIODICE

CÎNELE DIN VĂCĂREȘTI
(Nuvelă originală)

PROLOG

Văcăreștii au fost odinioară o frumoasă monastire.
5 Astăzi este cel mai trist penitenciar, după cum eufemismul oficial botează pușcăriele, spre a îndulci ceea ce acest cuvînt ar avea de prea dur și de prea fioros.
în mijlocul curții, cum intri, se ridică biserica, construcțiune splendidă în interior, oarecum împuitoră în exterior. Din nefericire, picturile cari-
10 ornează fațada, privite de aproape sunt de un ridicul care te face să surzi. Nicăieri casele chinezești, fulgerele și trăsnetele stacojii, sînții și dracii cu coadă sau fără coadă, nu au fost răspîndiți cu mai multă
15 profuziune. Capriciul decoratorelui a mers pînă a desemna pe pereți un soare cu picioare de om!

Tinda bisericii este susținută de vreo zece colonne
do granit cu soclul sculptat. Aceste colonne dau bisericii un foarte maiestuos aspect. în interior sunt vreo
20 patru colonne tot de granit, colosale și sculptate peste tot. Aceste colonne ar face admirațiunea celor mai dificili. Pardoseala tindei și a interiorului bisericii este de lespezi de marmură albă.

Afară de biserică mai este un paraclis foarte frumos.
25 încolo nimic. Nimic dedt ziduri văruițe.

Celulele deținuților sunt luminate prin cîte o singură fereastră de temniță, foarte apropiată de tavan. Ușile sunt de lemn masiv, și în partea lor superioară au cîte

o mică fereslnjie spre a permite sentinelei să se uite înăuntru. Mobilierul este în general compus dintr-un pat de fer și dintr-o mescioară. Altceva nimic. Pereții arată pretutindeni o nuditate în toată puterea cuvîntului. In timpul zilei, arestații, cari nu sunt puși la secret, au libertatea să se preumbe prin curtea penitenciarului.

5 Prima noapte ce petreci în Văcărești nste fioroasă. Ideca că te afii sub același acoperământ cu atîți ucigași și răufăcători, îți face o impresiune din cele mai rele. încuiatul zăvoarelor, strigătul: „C'ne e acolo?” al sentinelor sunt asemenea de natură a-ți mări neliniștirea.

10 Ceea ce-ți produce însă efectul cel mai teribil este că, la ora cînd zorile de seară încep să bată, auzi un cine urlînd în curtea penitenciarului, într-un mod îngrozitor.

15 A doua zi, la aceeași oră, cinele reîncepe urletele și vaietele sale. Și în toate zilele, observi aceeași ciudată coincidență între bătaia zorilor de seară și urletele aceluia cîne.

20 Împins de curiozitate, întrebî cauzele acestui fenomen. Iată atunci ce ți se povestește.

25 Capitolul I NUM'A

30 In anul 1872, într-un mic orașel de munte, pe care-l vom numi C..., din districtul Y..., se celebra, în biserica principală, căsătorirea unei tinere copile de vreo șasesprezece ani. Mireasa era de o frumusețe rară, ochii ei albaștri aveau delicata nuanță a viorelelor; talia ei era subțire și flexibilă; părul ei era de un blond atît de auriu înecî nu se putea alege din riul de beteală care-i cădea grațios pe umerii rotunzi și albi. Ea purta o rochie de atlas alb, coperită de tunică de danteU și ridicată în partea stingă, unde era prinsă în rochii; 35 printr-un gingaș buchet de miozoUs, această dulce floare, atît de delicată, care pare că șoptește amanților: „nu mă uita!”

Toaleta miresei era simplă, dar elegantă și lipsită de orice exagerațiune provincială.

5 Să vedem acum care este fericitul soț? Dacă am judeca privind numai pe mireasă, negreșit că am presu-pune un june tot atît de simpatic, și astfel, această pereche ar fi cea mai potrivită, și nunta cea mai frumoasă.

Din nefericire nu este astfel

10 Acela care dă mîna miresei, nu este nici tînăr, nici frumos. Capul său e pleșuv, ochii în fundul capului, obrazii rotunzi și roșcovani, nasul căzut pe buze și, în fine, proeminența burței sale lasă cu mult înapoi picioarele, care sunt scurte și cam sucite.

15 Numele său este Gheorghe Iencea, fost băcan și acum proprietar mare, alegător în colegiul I (!). După nume, îl vedeți cit de colo că e grec și nu vă înșelați. Secretul înavușirei sale nu e greu de ghicit. A venit din țara grecească sărac lipit, atît de sărac chiar, înecî na avea parale nici să-și cumpere o doniță spre a putea să vînză bragă, el era redus a vinde sîmburi de dovleac prăjiți, cari prin unele districte se afeccionază foarte mult de mahalagii, și pentru ca să-și înobileze acest gust, ei au decorat sîmburii de dovleac cu pomposul titlu de mezelicuri!

25 Iencea al nostru striga toată ziua pe poduri acest soi de marfă. Adunînd ceva parale, se făcu bragagiu; din bragagiu, plăcîntar; din plăcîntar, simigiu; din simigiu, cîrciumar; din cîrciumar, băcan; din băcan, cămătar și din cămătar ajunse proprietar mare, bez alegător în colegiul I.

30 Aceasta este întreaga carieră ce a parcurs nobilul mire, cu succesul obicinuit tuturor măslingiilor din țara grecească, care cînd vin la noi n-au după ce bea apă, și preste cîte un an îi vezi în trăsuri că te stropesc cu noroi, ba cîteodată se întîmplă de-i vezi ajungînd chiar miniștri. Cît despre deputați, nu mai e nici vorbă! Camera e plină de ei; de aceea și țara merge de minune!

40 Întrebarea e acuma, cum de a consimțit frumoasa copilă ce era alături, ca să devie soția cnconului Iencea, zicem euconului, căci acum Iencea, vînzătorul

de mezelicuri, pe rînd bragaiu, plăcintar, cîrciuniar, avînd atare, e coconit do toată lumea.

Să mai zică demagogii roși că n-avem aristocrație!

5 Dec!... Apoi coconul Tencea nu stă de față și alte o mie de persoane simandicoase tot. ca d-lui.

E cestiunea însă de a aprofunda misterul însurătoarei lui lencea.

10 Părinții d-soarei Alexandrina, căci astfel se numește mireasa băcanului, d-nul și d-na Seeretescu, erau plini de imaginațiune.

— Trebuie să fii fericită, a zis boier Secelescu, pitar dinainte de 1848, că te cere d-l lencea, care arc 5.000 de galbeni venit pe an, eînd tu n-ai nici o zestre,

15 — Ia-l, fata mîinii, a zis cucoana Smaranda, să te vază maica în trăsură cu armăsari și cu lavrele poleite, — lencea își făcuse și livrele, — ca să crape de necaz lelița Ruxandra, lelița Anghelița și cucoana Porfira, a cărei fată a îrabătrînit nemăritată și lelița Săftica... și...

20 Și toate lelițele din lume!

— Nu-l iau, a zis fata, pentru că iubesc pe Predilă Stroian, și am jurat c-o să-l iau pe el...

— Ba o să iei pe lencea.

— Ba n-o să-l iau.

25 — O să-l iei! a răcnit tatăl său, boier Seeretescu, pitar înainte de 1848.

A trecut însă o lună, două, trei, și Alexandrina rezista mereu.

30 Boier Seeretescu imagină atunci să joace o comedie care reuși. Predilă Stroian era studinto în facultatea din București. Alexandrina îl văzuse de eiteva ori în timpul vacanțiilor și-l iubise.

35 El era frumos, de acea frumusețe virilă care se găsește numai la popoarele de gîntă latină, și avea un tip adevărat românesc, căci era adevărat român, după cum îl arată și numele. Era brun; două sprîncene negre și arcate îi umbrea ochii carii erau plini de foc; părul său era lung, mlădios și naturalmente buclat; nalt do statură, fruntea largă, rînile și picioarele mici.

40 Caracterul său era dulce și entuziast; inima sa nobilă.

Afară de timpul vacanțiunei, Predilă Stroian era silit să petreacă tot timpul în București din cauza studiului. El urma la Drept. Dar dacă Alexandrina îl iubea, în schimb Predilă o adora.

5 Acestea zise, să revenim la boierul Seeretescu și la stratagema ce imaginase, în înțelegere cu tutorele lui Predilă, căci părinții îi muriseră demult.

io într-o seară tutorele care era vechi amic cu Seeretescu, se afla la dînsul, ca dîn întîmplare. Doamna Seeretescu și cu Alexandrina erau fașă.

— Să aducă dulceață și cafea! strigă boier Seeretescu, bătînd din palme, după cum era obiceiul înaintea zaverei, pentru a chema pe robii țigani sau chiar pe servitorii pămînteni.

15 Un fecior intră.

— Dulceață și cafele zise domnul Seeretescu din nou.

— îndată, cucoane!

Dar feciorul nu ieși.

20 — Ce stai aici, dobitocule, strigă pitarul dinainte de 1848. Nu m-ai auzit?

— Ba am auzit, cucoane, dar vream să vă spui că a venit un fecior de la d. Găgăuțescu — numele tutorelui — și zice că a venit o depeșă de la București.

25 — Ce s-o fi întîmplat lui Predilă! strigă Găgăuțescu, — prefăcîndu-se speriat. De obicei nu-mi depeșează niciodată.

— Va fi poate bolnav, zise boier Seeretescu.

30 — Lucru nu e de mirare, adăugă cucoana Smaranda, călînd să-și ție rîsul, căci am auzit că în București umblă de la o seamă de vreme o grămadă de boli, și lelița Săftica mi-a spus că a auzit de la cocoana Porfira, că s-a ivit chiar holera.

Alexandrina păli.

35 În timpul acesta feciorul ieșise și, după ordinul lui Găgăuțescu, introduse pe feciorul acestuia în casă.

— lătă ștafeta care a sosit de la București, zise feciorul.

Găgăuțeseu sări de pe scaun, luă din mina feciorului presupusa depeșă și o deschise cu o mîină tremurîndă.

40 Dar abia își aruncă ochii asupra ei și căzu pe scaun punîndu-și batista la ochi.

— Ce e? Ce e? strigară într-o voce boier Secretescu, cocoana Smaranda și Alexandrina, mai palidă ca ceara.

— Predilă a murit azi-noapte! șopti Găgăuțescu, ca și cum ar fi fost înecat de suspine.

5 — Predilă a murit.! strigă Alexandrina, scoțînd un țipăt sHșietor și căzu jos fără cunoștință.

Apa, oțelul de trandafiri inundară într-un moment pe nefericita copilă care, după un lung leșin, reveni tn fine la viață.

10 Comedia era jucată.

Predilă nu murise. Depeșa era făcută de un amic al lui Găgăyțescu, din București, cu care acesta se înțelese prin scrisori ca să-i dea o asemenea depeșă.

15 Boier Secretescu rămase deplin mulțumit de vechiul său amic Găgăuțescu și peste vreo trei luni cununia Alexandrinei cu Iencea băcanul se celebră după cum am văzut la începutul acestei narațiuni; căci Alexandrina, care fusese mult timp bolnavă și care avea presimțirea că va muri în curînd, nemaiavînd ce iubi, nu se mai opuse la voința părinților săi, nutrind chiar secreta speranță că această căsătorie va accelera, prin noile suferințe ce-i va aduce, moartea ei.

20 E adevărat că o vedem la începutul narațiunii atît de frumoasă cu beteala de mireasă pe cap, dar în același timp e și atît de palidă, îneît asistenții nu-i dau un an de viață.

25 Suferința i-a mărit grațiile care o împodobesc în loc de a i le distruge.

Aceasta e ordinea naturei.

30 Florile mor, dar veștejindu-se îmbălsănesc aerul cu dulcele lor profume și ornează cîmpiile cu dalbele lor frumuseți.

Capitolul II IX SEAHA NUXTEI

35 Era în luna iunie. Aerul era dulce și profumat; pase-rile cîntan prin dafini și prin boschete. Nu departe de orașul C..., diligenta care venea de la București descindea o repede coastă, încărcată cu călători. Printre

persoanele care ocupau fundul diligentei, se afla și un june, a cărui nobilă figură brună se distingea dintre celelalte. Acest june nu părea să aibă o etate mai înaintată de 21 sau 22 de ani.

5 — Mai avem mult pînă, a sosi la C...? întrebă el pe unul din vecinii săi.

— Vreo două ore încă, așa cred, răspunse interpelatul.

10 Și după acest răspuns, junele, care părea foarte impacientat de a sosi, se cufundă într-o profundă reverie.

Numele său era Predilă Stroian.

Cursurile de la Facultatea de drept se terminaseră și vacanțiunea începuse.

15 Predilă venea la C... să petreacă lingă idolul său, Alexandrina, timpul vacanțiunei.

El era fericit și în acel moment visa poate o fericire și mai mare... Căsătorirea lui cu Alexandrina îi părea asigurată:

20 „Încă un an de laboare, cugeta el, și voi obține diploma de avocat; atunci Alexandrina e a mea. Părinții ei mi-o vor acorda desigur. E adevărat că n-am nici o avere, dar voi avea o carieră și viitorul pentru mine. Și apoi nici Alexandrina nu e avuta”.

25 Astfel cugeta junele Predilă. Aspirațiunile sale s-ar fi realizat poate, dacă n-ar fi avut a face cu un om ca Secretescu...

între aceste, umbrele serei acoperiseră cîmpiele, dar diligenta era la poarta orașului.

Peste un quart de oră ea sosi în curtea poștei.

30 Aci, Predilă fu întîlnpinat de un amic al eău, cu care fusese conșcolar și căruia îi telegrafiasse sosirea sa.

După ce primele momente do efuziune amicală trecură de o parte și de alta, Predilă observă cu mirare că amicul său este vestit de gală. Amicul său era în frac.

35 — Dar asta ce mai e ? zise Predilă, rîzînd. Cu știrea mea nu am ajuns nici ministru, nici prefect, nici măcar vreun biet procuroraș, pentru ca să mă primești în frac.

40 Aceasta poate să vie cu timpul, îi răspunse pe același ton amicul său; deocamdată aceste vestminte

de gală nu te privesc; cestiunea este că la nouă ore trebuie să mă duc la un bal, la o nuntă unde sunt invitat.

— O nuntă!

S — A! Bine zici, că n-ai cum să știi!... ș-apoi cum era să afli? în București ai cu totul alte ocupațiuni pentru a te îngriji să ții seama nunților cari să fac prin orașul nostru..

— Dar ce nuntă? întrerupse Predilă.

10* — A lui lencea băcanul.

— Negreșit că a luat vreo văduvă avută, dar bătrână și urîță tot ca și dînsul?

— Te înșeli. Mireasa lui lencea se distinge prin contrariul de ceea ce zici; ea e săracă...

15 — Ce fel? lencea cămătarul, să ia de soție o săracă!...

— întocmai. Tencea cămătarul a găsit de cuviință că a luat destulă camătă asupra banilor și s-a decis pentru cîtva să se ocupe și de sexul frumos.

— Atunci mireasa lui lencea e frumoasă și tînără?

20 -- Și una și alta.

— Dar numele ei?

— Alexandrina Secretescu.

La aceste cuvinte, Predilă îngălbeni și începu să sovăiască. El se rezemă de perete ca un om beat.

25 — Ce ai? strigă amicul său, luîndu-i mîna cu vivacitate. Ești mai galben ca un mort!

— Nu e nimic articula Predilă, cu slăbiciune, cătînd să se conșină; nu e nimic! repetă el,... o amețală..., osteneala drumului...

30 — Și, readunîndu-și forțele, se depărtă ca un om în demență.

Să lăsăm acuma pentru moment pe nefericitul june, și să ne transportăm în casa d-lui Secretescu.

35 Curtea era plină de trăsuri, ferestrele vărsau torente de lumină și muzica cînta arii de veselie în antreul casei.

În salon, balul începuse a se anima, deja.

40 Invitații soseau cu grămada. Fără a ne opri să pierdem un timp prețios, descriind luxul fastuos, dar lipsit de bun-gust al doamnelor din ace] oraș, părerea mea este să trecem îndată la mireasă, frumoasa Alexandrina.

Retrasă într-un unghi al salonului, ea ședea, palid* și tristă, pe o canapea. Albaștrii săi ochi înotau în lacrimi. Iluziunile ce perduse, speranțele ce se stinseseră în virginalul său sîn, o turmentau în acel moment mai mult ca totdeauna.

„Această sărbătoare, cugeta ea, o destinasem în gîndul meu lui Predilă și dînsul nu mai e! Beteala nupțială care îmi încinge fruntea, acum vreo 4-5 luni încă, mă vedeam, în reveriile mele, punînd-i> 10 pentru Predilă! Și astăzi el nu mai e!... Pentru un altul am pus beteala nupțială!

Pentru un altul!..”

15 Și o imensă disperare se întipărea în figura copilei; sprîncenile ei se contractau de durere; inima ei zvienia și ochii i se umpleau de Jacrămi ce putea abia să oprească. Danțulse învîrtea fantastic prin salon, și muzica... cînta.. cînta... cînta, ca și cum ar fi vrut să insulte la durerea Alexandrinei.

20 Mirele, lencea băcanul, umbla din grupă în grupă; adresînd la fiecare cîte un cuvînt, înfrăcat, îngulerat și țînîndu-și gîtul țeapăn ca un adevărat mojiç speriat.

25 Din timp în timp el se apropia de Alexandrina, adresîndu-i complimente pe care să sforța să le facă dulci și alese, dar cari, în realitate, nu erau decît niște banalități vulgare și ordinare ca omul ce le adresa.

Orele 10 sunară.

Balul era în tot paroxismul său. lencea se apropic din nou de Alexandrina, îi prezintă brațul său și trecu cu dînsa în camera atenantă, transformată în bufet.

30 — Ești frumoasă, d-șoară, și dac-ai ști cit te iubesc!...

Alexandrina înfiorată începu să tremure.

35 Tencea își explică de îndată această emoțiune în favoarea sa și atrăgînd-o către o canapea, ce se afla lîngă o fereastră care da asupra gradinei, o forță să șează și continuă de a-i adresa cuvinte cari de cari mai nesăbuite.

40 Fereastră era deschisă. Un arbore, care era în dreptul acelei ferestre, scoase deodată un freamăt lung. ea și cum ar fi suflat vintul cu putere.

Dar afară atmosfera era liniștită, și nici cel mai mic zefir nu adia. Iencea vorbea mereu și Alexandrina continua de a ține tăcerea. Grecul însă atribuie această tăcere naturală timirlității unfii tinere copile, și luînd curagiu, voi să-i înconjure talia cu brațul...

Alexandrina dete un țipăt, dar același freamăt care se mai auzise încă se produse din nou, și aproape în același moment, un om sări de pe fereastră în casă și cu un revolver ce ținea în mină făcu repede foc asupra lui Iencea.

Iencea căzu.

— Predilă! strigă Alexandrina și căzu jos făiu cunoștință.

Capitolul UI

FERICIREA

La sunetul ce produse detunarea revolverului, lumea din salonul vecin alergă spăimîntată.

Tabelul ce o aștepta aci era înfiorător: Iencea zăcea pe seînduri în mijlocul camerei și cu cămașa sîngerată; Alexandrina leșinată pe o canapea, și Predilă lingă dînsa, palid, cu sprîncenile crunte, aștepta evenimentele cu sînge rece.

Învălmășeala fu mare. Cîteva doamne leșinară. D-nul și d-na Secretescu, crezînd că Alexandrina e moartă, scoteau țipete îngrozitoare.

Într-un moment, salonul balului, atît de animat, atît de vesel, cu pușin înainte, se deșertă și reintră în tăcere.

Vestea despre cele întâmplante se răspîndi cu rapiditatea fulgerului și mai mulți medici dimpreună cu poliția sosiră îndată.

Dar Iencea era mort.

Alexandrina, după cîteva ore, își reluu simțirile, iar Predilă, nefericitul june, fu arestat,

în ce mod însă se explică brusca aparițiune a lui Predilă...

Să retrogradăm puțin:

Lectorii își aduc aminte, fără îndoială, poziționetr în care îl abandonarăm.

Predilă, dacă nu ne înșelăm, părăsise pe acel amic care ieșise să-l întîmpine în curtea poștei și care-i dedese fatala noutate, într-o stare de surescitațiune morală nedescriptibilă. El luase cu pași repezi drumul locuinței Alexandrinei, intrase pe ascuns în grădinița asupra căreia da fereastra camerei în care văzurăm petreeîndu-se drama ce am expus, și se urcase în arborile care se ai'la lingă acea fereastră.

Motorul care îl împinsese de a-și alege tocmai acea fereastră, este că el o văzuse deschisă și că, totdeodată, observînd arborele din dreptul ei, cugetase, cu drept cuvînt, că acela era punctul cel mai favorabil pentru a putea observa cele ce se petrec înăuntru. Intențiunea lui era de a vedea încă o dată pe Alexandrina, fără ca să fie însă văzut de dînsa, și de a se sinucide în urmă.

Fatalitatea voise însă ca Iencea să-și conducă mireașa în acea cameră și să se așeze cu dînsa pe canapeaua de la fereastră în cestiune, spre a-i vorbi de amor.

La această vedere, Predilă tremură. De mai multe ori pvisese mîna pe revolverul ce avea la sine din călătorie; de mai multe ori pusese mîna pe acel revolver spre a ucide pe grec, însă se conșinuse... Dacă Iencea nu și-ar fi permis să înconjoare cu brațul său profanator talia frumoasei copile, poate că lucrurile s-ar fi schimbat și ar fi luat cu totul altă t'ață...

Dar Iencea, fără să știe, își răpi și această ultimă șansă de salvare...

La acea vedere, Predilă își pierdu rațiunea și sări în cameră de pre arborele asupra căruia se afla...

De aci înainte cunoaștem cele ce s-au întîmplat. Să revenim la Alexandrina.

Cînd ea reluu cunoștință și deschise ochii, văzu, în jurul său, pe părintele și pe mama sa.

— O! ce vis urît am făcut zise ea cu o voce stinsă.

Apoi, după o lungă pauză, ideile lămurindu-i-se sîrigă:

— Dar nu! Acesta n» a fost vis! Am văzut pe Predilă, cum vă văz!... Predilă!... Revolverul!... lencea!...

Și articulînd aceste cuvinte căzu iar în slăbiciune.

5 A doua 7.1 fiind mai bine, părinții săi fură siliți să-i descopere tot.

Ei îi confesară hidoasa comedie ce jucaseră în privința morței lui Predilă, spre a o decide să accepte de soț pe lencea și justă punițiune: fură siliți sase umilească dinaintea propriului lor copil!...

10 Cînd Alexandrina află că Predilă trăiește, uită toate suferințele ce îndurase; își îmbrățișa părinții și, înarmîndu-se cu o energie rară sexului slab, în loc de a se dezola, se dete speranței avînd ferma convicțiune că o așteaptă un viitor fericit și că Predilă nu va fi cor-

15 damnat.

Peste cîteva zile obținu permisiunea de a-i vedea.

— Predilă! exclamă ea, la prima întrevedere, și căzu pe sinul junelui.

— Te iubesc î murmură el, ștergîndu-și ochii care
•20 i se umpleau de lacrimi.

în tot cursul prevențiunei nu tu zi, de la obținerea permisiunei de a-l vedea, fără ca Alexandrina să nu vie să-l viziteze., Ei erau fericiți!

Dar veți zice:

25 — Aceasta era o fericire?

— Da, voi răspunde eu. Erau fericiți pentru că sperau și puteau să-și destăinuiască tînărul lor amor!

30 A spera este o fericire atît de dulce, după mine, îneît aş fi foarte mulțumit dacă-mi va fi dat să sper pînă la finele vieții mele.

Dar Predilă și Alexandrina nu sperau numai. Ei să și iubeau! In consecință fericirea lor era îndoită.

Amorul și Speranța nu constituiesc oare fericirea cea mai deplină ce poate să existe?...

35 — Așa este! îmi veți răspunde, dar Amorul și Speranța nu formează decît o fericire *relativă*.

Aveți dreptate!., Dar spuneți-mi, vă rog, dacă să poate cumva să existe in lume fericirea absolută?

Predilă și Alexandrina erau dar,, fericiți!

Capitolul IV

JUSTIȚIA

Ziua deznodatei acestei situațiuni se apropia. Sesiunea juriului începuse. Opiniunea publică ar fi fost desigur în favoarea lui Predilă, dacă aprigii monopolizatori ai discursurilor funebre din acel oraș nu ar fi alergat cu grămada să toarne fiecare cîte o ieremiadă pe mormîntul lui lencea.

5 Să-i fi auzit, ai fi crezut că lencea fusese un sfînt, un om laborios și plin de virtute, care-și cîștigase-averea în modul cel mai onorabil, cel mai conștiincios, care făcea onoare orașului și celelalte.

întrebați însă văduvele și orfanii spoliați prin carnetele sale!...

15 Lumea știa, fără îndoială, ce preț să pună pe acele elogiuri, dar lumea uită lesne relele ce i le-a făcut un om cînd acel om nu rmai este.

în fine, în ziua de 20 septembrie, avu loc comparațiunea lui Predilă dinaintea juriului.

20 Sala era plină de asistenți; prevenitul se apără singur și cu un talent rar. Prezintă Alexandrinei îi însu-tea forțele.

El se declară culpabil; regretă faptul comis; explică cum că intențiimea sa nu era de a ucide pe lencea, ci de a se sinucide, după ce va fi văzut pe Alexandrina; înlătură *premeditațiunea*, de care îl inculpa procurorul? explicînd prezența revolverului la sine prin circumstanța că se afla asupra-îdin călătoria ce făcuse venind din București; arată că in acele momente nu s-a mai

30 gîndil de a trece p-acasă și că prima lui mișcare a fost-eie a alerga ca un nebun, la locuința d-lui Secreteseu: îndată ce amicul său îi dedese, în curtea poștei, vestea fatală despre căsătorirea Alexandrinei cu lencea, și, în fine, vorbi asupra acestei teme mai mult de trei ore continuu. Asistenții erau uimiți, jurații emoționați și, după toate aparințele, Predilă avea să fie achitat.,

35 Din nefericire, acești oameni să lăsară a fi induși în eroare de sofisticile concluzivmi ale ministerului public.

Asupra întrebării dacă Predilă este culpabil de omucidere cu premeditațiune, ei se pronunțaseră în mod afirmativ și Curtea condamnă pe nefericitul june la douăzeci de ani de muncă silnică!

5 Indignațiunea în auditoriu fu imensă.

Alexandrina, palidă dar forte, se apropie de Predilă, Curagiul îi șopti ea. Nimic nu e încă pierdut! într-adevăr, săcurea justiției se mai afla încă reținută de un fir de ață.

10 Tăiat și acest fir, ea trebuia să recadă asupra condamnatului și să-i lovească cu toata crudelitatea conținută în acea sentință. Acest ultim fir, care reținea săcurea justiției era: recursul în casațiune!

15 Se va stinge oare și această ultimă rază de speranță, sau va deveni un focar?...

Cine poate ști!...

Capitolul V IN VĂCĂREȘTI

20 Peste câțva timp de la condamnarea junelui Predilă, recursul ce făcuse în casațiune fu în fine judecat.

Alexandrina se afla în acea zi oarecum abătută, neșliind ce rezultat va avea acest recurs.

25 Tristă și uimită, ea sta retrasă în camera sa și, la fiecare dată ce se deschidea țîșa, tresărea, căci hiase înțelegere cu avocatul lui Predilă ca să-i telegrafieze imediat modul în care s-a rezolvat cestiunea...

Deodată d-na Secretescu intră veselă în camera fiicei sale lîiuînd o telegramă în mîna,

30 — S-a casa! S-a casat! strigă d-na Secretescu, căci acumă consimțea la căsătoria Alexandrinei cu Predilă.

Alexandrina, la cuvintele mamei sale, pâli de bucurie și, lăsîndu-se să cadă în genuchi:

• Dumnezeul meu, îți mulțumesc! șopti dînsa plină de o sacră emoțiime.

35 Apoi rădicîndu-se, luă din mîna maicei sale telegrama și o citi. Telegrama anunța casarea sentinței și trîmîterea procesului dinaintea Curței de juriu din București.

Alexandrina comunică îndată iubitului său prevenit fericita noutate. După o săptămînă de la casarea sentinței, Predilă fu transferat în arestul preventiv din capitală, adică în Văcărești,

5 Alexandrina venea eu marna sa să-și vadă fidanțatul aproape în toate zilele, căci ea, de la transferarea lui în Văcărești, venise să se stabilească în capitală.

10 într-o zi, un mic cîne favorit al ei se luă după trăsura stăpînei sale, care se ducea să facă lui Predilă vizita obicinuită, și nu voi în nici un chip să se reîntoarcă acasă.

Alexandrina opri trăsura și-l luă cu dînsa.

15 Dar cînd fu ca să plece de la Văcărești înapoi, oînele începu să chelălăie învîrtîndu-se în jurul lui Predilă, ca rum ar fi voit să rămîna cu dînsul și ca cum i-ar fi implorat protecția.

Această manoperă a cînelui fu înțeleasă de Alexandrina și ea zise junelui său fidanțat:

20 — îmi pare că micul meu cîne Aurel — numele cînelui — voiește să rămîna cu tine, Predilă!

— Atît mai bine, răspuse acesta; eu voi îngriji de dînsul și-mi voi crea astfel o distrațiune.

25 — Conservă-l atunci! zise Alexandrina, și s& depărta. Micul Aurel arătă îndată o mare iubire lui Predilă, și în curînd acesta îl luă în atîta afecțiune ineît nu se putea despărți un moment de dînsul.

Capitolul VI ACHITAREA

30 Cu o zi înainte de ziua Infățișării, Alexandrina veni către seară ca să vadă pe Predilă. Ea îl află trist și abătut,

— Ce ai, amicul meu? zise Alexandrina cu închietudine.

35 — Mu prea sunt bine, îmi simt capul cam greu; dar nu e nimic...

— Vei fi răcît poate?...

— Se vede... o ușoară răceală, răspuse Predilă sîorțîndu-se a surîde spre a o liniști.

Alexandrina petrecu două ore în acea zi cu logodnicul ei, vorbindu-i neîncetat de speranțele sale, de viitorul lor, încoragindu-l și îndemnându-l să aibă încredere în justiția societății.

5 Cînd se pregăti să plece:

— Adio! îi zise el, depunînd un sărut pe fruntea ei.

— La revedere! șopti Alexandrina.

După plecarea fidanței sale, Predilă, care se conținuse în prezintă ei, fu silit să reintre în celula sa...

10 Gărzii veniră pe la șapte seara, după obicei, să tragă zăvoarele la ușă și să încerce lacătele. Ei nu remarcară nimic de neobiceit, A doua zi, la zece ore și jumătate dimineața, Predilă fu pornit în căruța celulară, ce servește la transportul areștilor, spre localul Curții de Apel din București, unde se țin ședințele Curții cu jurați, Indispozițiunea lui crescuse.

15 El se plîngea de o durere de cap extraordinară și ochii îi erau injectați de sînge și aruncau priviri rătăcite. Cu toate acestea el avu forța să se conție și spiritul destul de lucid ca să răspundă cu cea mai mare claritate la întrebările președintelui Curții și ale juraților. Astă dată însă renunță de a se apăra singur și acceptă asistența mai multor membri din baroul capitalei, pe cari pozițiunea lui avusese darul să-i intereseze și cari veniseră să se înscrie pentru a-l apăra din oficiu.

20 Jurații, emoționați de pozițiunea acelu nenorocit tînăr, după elocentele pledoarii ale avocaților lui, aduseră un verdict negativ asupra tuturor întrebărilor. Predilă era achitat.

30 Alexandrina leșină de bucurie cînd auzi pe președintele Curții pronunțînd fraza sacramentală: „în consecință, declarăm pe Stroian Predilă achitat de pîra ce i se aduce și ordonăm să fie pus în libertate, dacă nu va fi deținut, pentru alte cauze.” Cei ce observară pe Predilă în acel moment, remarcară că fața îi devenise foarte palidă și ochii i se roșiseră și mai mult.

40 Cu toate acestea, un ultim voiaj era necesar la Văcărești. Înainte de a îi lăsa liber, Predilă trebuia să mai meargă o dată în grea penitenciarului pentru a fi șters din registrul de încarcerare. El luă dar loc,

pentru ultima oară, în căruța celulară care îl adusese în capitală.

5 Cînd sosi în curtea penitenciarului, sentinela, care nu văzuse pe Predilă ieșind din căruța cînd îi deschise ușa, intră înăuntru. Dar părul i se zbîrlî pe cap de oroare,

Predilă, eu figura de astă dată vînălă, cu ochii sîngeroși, cu sprîncenile contractate, zăcea pe banca sa fără mișcare.

10 El era mort.

Tot personalul penitenciarului fu la moment în picioare, și medicul sosi...

El declară că Predilă a fost lovit subit de o congestiune cerebrală fulgerătoare.

15 Corpul lui Predilă fu transportat la spital.

La 8 ore seara sosi și Alexandrina cu tatăl și cu mama sa. Ea venea să-și ia fidanțul.

Fața ei rîdea de bucurie.

20 — Predilă e achitat! strigă ea, întîlnind pe un funcționar al temniței.

— Domnișoară — zise acestalundu-imînașiîndrcp-tîndu-se cu dînsa către spital — domnișoară, Predilă se află aci.

25 — în spital, exclamă Alexandrina cu vocea înecată de lacrimi. Va să zică indisponerea de ieri a fost mai gravă de cum credeam?

— Foarte gravă, răspunse funcționarul, care-și întoarse capul spre a ascunde lacrimile ce-i tremurau în ochi.

30 Alexandrina intră repede în spital.

La vederea corpului fidanțatului ei, rece, neanimat și înconjurat de funebre făclii, ea dete un țipăt, și cu ochii rătăciți, cu figura contractată, izbucni după aceea într-un rîs strident, teribil!

35 — Alexandrine! copila mea! strigară într-o voce d-nul și d-na Secretescu, care o urmaseră înăuntru

40 — Cum! o să mergem la biserică?... strigă Alexandrina rădieîndu-și ochii asupra părinților, cari deveniseră livizi și perduseră orice expresiune. Afară plouă de varsă, adaogă ea, și arhiereul trebuie să ne aștepte

ca să ne cunune!... Cum o să mergem la biserică?
Ei'a nebună.

Părinții ei o depărtară îndată de la acea scenă
dușeroasă. Starea ei însă fu neremediabilă!

5 „Cum o să mergem la biserică?” repeta ea adesea,
cu acel accent trist și monoton comun alienaților.
„Afară plouă de varsă, și arhiereul trebuie să ne aștepte
ca să ne cunune!”

Ce teribile punițiune pentru părinții ei!

10 Micul câine, Aurel, după mormântarea lui Predilă,
nu voi în nici un mod să se depărteze de Văcărești.

*

în fiecare seară la orele 7, cind încep să bată zorile
— în acole momente a murii. Predilă — vine sub
15 fereastra ceJulei ce nefericitul june a locuit atîta
vrome și scoate un urlet dureros și lugubru care înfio-
rează pe oricine-] aude.

CIRJALIUL (Nuvelă originală)

Capitolul J

5 „Nu sunt tîihari tîlharii, ci lîihari
cei carii ne făc să devenim tîlha:”.

De cînd s-au întîmplat cele ce-mi propun a nara în
cursul acestei scrieri, sunt aproape șasezeci de ani.

10 În acele timpuri, satele nu erau nepopulate ca astăzi,
căci, orice s-ar zice, proprietarii erau pe atunci mult
mai omenoși decît cei de acum. Mare parte dintr-Înșii
locuiau la țară și ajulau pe săteni să poarte grelele
erau aproape deșerte, și lipsa era mult mai simțită
15 la orașe deei la sate, care, erau cu toate aceste, atît
de populate.

într-unui din aceste sate din districtul Iași, trăia
boierul de neam Costache Mironescu dimpreună cu
soția și cu frumoasa Smărăridița, o tînră copilă de
vreo patrusprezece ani, fruct al acestei fericite căsă-
20 torii.

Costache Mironescu iubea fără îndoială pe Smărăn-
dița, dar el ar fi iubit-o și mai mult dacă ar fi fost
băiat.

25 într-adevăr, cea mai mare dorință a sa fusese ca să
aibă un fecior. Din nenorocire însă, destinul merge
totdauna în opozițiune cu dorințele noastre, astfel că,
se întîmplă foarte aciesca tocmai contrariul de ceea
ce am dori să se întîmple.

Trăia Ce nețreșcu, frontispiciu.

Cu ce era să plătească, bietul om, doctorul, moașa și doctoriile, din trei nenorociți galbeni ce avea?

5 între acestea caii ședeau înhămați la trăsură și să înnopta din ce în ce mai mult, fără ca Mironescu să ti luat încă vreo deciziune.

Pe când bătrînul cugeta la greua sa pozițiune, ușa de la odaia în care se afla dimpreună cu fiica sa Smărăndița să deschise cu bruschete și un om intră.

10 Kl era înalt, chipeș și voinic; putea să aibă douăzeci și cinci de ani; purta un piețtar roș lucrat cu flori de mătase și de fir; cioareci albi și strîmți în picioare, cusuți cu găitan albastru; în cap căciulă de piele de oaie neagră, din care un păr negru și stufos scăpa pe umerii săi, peste cari era azvîrlită o sub& aibastră ce-i încadra de minune piețtarul său col roș și întregul său bust. Mijlocul său era încins strîns cu un lat brîu roșu, în îndoiturile cărui mai multe cuțite cu mîner scump lucrate și mai multe pistoale erau înfipte. în partea stîngă atîrna un iatagan; în picioare purta cizme pînă la genunchi.

Astfel era aspectul noului-sosit. La vederea lui, Smărăndița făcu o mișcare de surprindere și de admii-ațune, iar Mironescu mirat:

25 — Ce vrei, băiete, și cine ești? întrebă el cu supărare.

— Ce vreau?... Vreau bani! Cine sunt?... Sunt Cîrjaliul. Cîrjaliul!

Acest nume este încă foarte bine cunoscut mai eu seamă peste Milcov. Cei ce au trăit în timpii lui să înfioară chiar acuma pronunțîndu-l.

30 Cîrjaliul era un vestit haiduc, venit la noi din Turcia. Unii susțineau că este albanez, alții bulgar sau sîrb, și, în fine, alții afirmau că ar fi român trăit de copil în țara turcească și că numele lui de Cîrjali, care înseamnă în turcește viteaz, i s-ar fi dat pentru curagiul ce arătase de mic copil, pe cînd alții pretindeau că această poreclă i-ar fi venind de la cîrja ce luase unui episcop.

40 Oricum ar fi, omul care se introdusese la Mironescu în casă într-un mod atît de neașteptat și de cutezător era Cîrjaliul, vestitul Cîrjaliul l

La auzul acestui nume, Mironescu începu să tremure iar Smărăndița se stăpînea cît putea ca să nu-și piardă cunoștința.

5 — M-ai auzit! repetă Cîrjaliul cu un ton dur ȘL amenințător. Îmi pare că voi aceștia despoiați îndestul norodul ca să aveți bani. Mironescu căzu în genuchi,

10 — Nu striga așa tare, zise el cu o voce rugătoare. Nevasta mea este în odaia de alături în muncile nașterei. Cît despre bani, n-am decît acești trei galbeni. adăugă el, scoțînd punga din buzunar și arătîndu-i-o, ia-i și Dumnezeu să te ajute.

15 Fața lui Cîrjaliul să îndulci ca printr-un farmec. — N-ai decît trei galbeni, zise el cu blîndețe, dar cum o să întîmpini cu această sumă cheltuielile ce o să fii silit să faci?

— Tocmai la aceasta mă gîndcam și eu, reluă Mironescu cu disperare.

20 — Liniștește-te, zise Cîrjaliul, întinzînd mîna bătrînului și ridieîndu-l de jos, liniștește-te și nu-ți mai fie teamă de nimic. Eu am venit să-ți cer hani, dar fiindcă n-ai și te găsești într-o asemenea împrejurare, Cîrjaliul va fi acela care îți va da cît îți trebuie.

Mironescu și Smărăndița rămaseră înmărmuriți.

25 — Ține, zise el scoțînd o pungă din peptaruî său; am o sută de galbeni, jumătate sunt ai tăi!

30 Și cu o mișcare repede vărsă în mîna tremurătoare a Mironescului cam Ia jumătate din strălucitoarele bucăți de aur ce conținea punga. Ochii bătrînului și ai copilei se umplură de lacrimi,

— Cucoane, zise în acest moment o servitoare deschizînd ușa odăii în care se afla soția Mironescului, cucoane, să-ți trăiască feciorul.

— Cel!... Să fie cu puțință! strigă cu veselie Mironescu, uitînd și scena ce se petrecuse și pe Cîrjaliul.

35 — Poftim înăuntru dacă nu mă crezi, A se repezi în odaie cu iuțea fulgerului fu pentru Mironescu durata unei secunde.

40 Smărăndița rămase singură în fața frumosului haiduc, aplecă ochii cu timiditate în jos și se făcu roșie ca para focului, simțînd scînteietoarele priviri ale Cîrjaliului ațintate asupra ei.

— Nu cumva că te-arn speriat! zise Cîrjaliul uimit de frumusețea ei. Copila voi să îngîne un răspuns dar emoțiunea îi tăie vorba. Această emoțiune era departe de a îi din cauza spaimei; ea era produsul unui simțimint tainic care nu o agitase încă pînă atunci, în prezența unui alt bărbat.

Cîrjaliul se apropie de dînsa și șezu pe o laviță.

5 Scoțînd apoi din degetul său un inel de aur împodobit cu o piatră de rubin, luă mîna copilei înainte de a avea timp s-o tragă înapoi și-I petrecu în deget.

10 — Păstrează-l frumoasa mea copilă, ca aducere-aminte de la mine, zise ci cu o voce ale cărei inflexiuni erau armonioase ca sunetele unei harpe.

15 Privindu-l îți vei aduce poate aminte cîteodată de Cîrjaliul.

în acest moment ușa se deschise și Mironescu intră cu fața strălucitoare de bucurie, ținînd în brațele sale pe noul-născut.

— Dacă e așa, mă poftesc la cină, zise vesel Cîrjaliul.

20 — Bravo! strigă Mironescu cărui îi trecuse toată spaima. Vom sărbători împreună nașterea fiului meu. Fără să știe pentru ce, Smărăndița simți o mulțumire adîncă în sufletul său despre rămînerea Cîrjaliului.

25 Peste o oră, Mironescu, Smărăndița și Cîrjaliul serbau, dinaintea unei mese încărcate de bucate, nașterea pruncului ce avea să se numească Ioan.

Cina se termină prin închinarea Cîrjaliului în sănătatea lui Mironescu, părinte la șasezeci de ani!

în acea noapte Cîrjaliul rămase în gazdă acolo.

Trecuseră șase luni de la noaptea în care vestitul haiduc se introdusese în casa Mironescului.

35 Seara se întindea peste eîmpuri și în depărtare se auzeau ducele sunete ale fluierilor ciobanilor, cari, așezați împrejurul cîte unui foc, cîntau doine melancolice pe cînd turmele strînse împrejurul lor aromeau liniștite la auzul acestor cunoscute sunete. Luna să înălța strălucitoare pe azurul cerului, risipind în mici

bucățele dantela norilor alburii ce întâlnea în cale. Cîmpia era luminată ca ziua, în apropiere se afla casa Mironescuții care părea a fi cufundată în cea mai deplină liniște și aceasta era natural, deoarece,

5   îa țară, proprietarii și țărani se culcă mai devreme.

Smărăndița locuia o mică odăiță dosnică. Pe cînd însă, toți dormeau, ea singură părea că veghează, căci ferestrele odăii sale erau luminate.

10   Dar, lucru straniu, acele ferestre erau întredeschise și un murmur confuz de voci ieșea dinlăuntru odăii.

— Vino, zicea o voce bărbătească, vino, iubita inimei mele și îți jur că-mi vei fi soție. Părinții tăi, carii n-ar vrea să ne unească astăzi cu nici un preț, ne vor ierta după ce vom fi uniți.

15   — Ce zici? răspundea o voce tînără dar spăimîntată. Să părăsesc pe mama, pe tata?... Să le pricinuiesc la bătrînețe o durere atît de mare! O! aceasta îmi este cu neputință și n-o voi face niciodată. Chiar aceea ce am făcut, primindu-te în vremea aceasta în odaia mea, mi s-a pare un lucru foarte vinovat. Dar am

20   făcut-o pentru că te iubesc și pentru că-mi scriai că mă iubești...

— Mă iubești! reluă vocea bărbătească cu un ton nedescris. Mă iubești, și te împotrivești a mă face

25   fericit și nu vrei să răscumperi sufletul omului care zici că-l iubești și care e pierdut prin faptele sale, prin fărdelegile sale. Mă iubești și te tragi înapoi spăimîntată cînd voi ca să-ți iau mîna! Nu, tu nu mă iubești și eu nu fac să nască în inima ta o altă simțire decît

30   aceea a groazei. O! puterea lui Dumnezeu e mare și ceea ce mi se întîmplă nu este decît drept. Sînt atît de vinovat îneît orice pedeapsă ar vrea să trimită asupra mea mi s-ar părea prea mică.

— Taci, taci, zise tremurătoare, vocea femeiască.

35   Asemenea vorbe îmi sfîșie inima. Zici că mă împotrivesc la fericirea ta, eu care mă simt torturată pînă în suflet cînd îți întâlnesc privirea. Zici că îmi trag mîna mea dintr-a ta pentru că îmi pricinuiesti spaimă, cînd strîngerea mînei tale revarsă în sufletul meu o dulce bucurie și cînd n-o trag înapoi decît pentru că simt că nu e bine aceea ce fac.

40

În acest moment adierea vîntuții deschise fereastra și stinse luminările.

Pentru prima oară buzele frumosului Cîrjali să con-

5   topiră cu ale tinerei copile într-o arzătoare și lungă sărutare de amor...

.....

Cit timp a ținut beția lor nu o poate ști decît aceea propice adiere a vîntuții.

10   Tot ce se știe însă, este că, în vărsatul zorilor, un armăsar negru și repede ducea în fuga mare, departe de acele locuri, pe un tînăr chipeș și voinic, al cărui pieptar roșu strălucea la primele raze ale soarelui, și pe o frumoasă copilă ale cărei brațe albe ca zăpada strîngeau mijlocul mîndrului călăreț.

15   Aceasta se petrecea pe la începutul anului 1820, care fu un an de lacrimi pentru părinții Smărăndiții și un an de fericire pentru tînăra copilă care devenise soția frumosului Cîrjali.

Retrasă dimpreună cu dînsul într-un mic sat din

20   Basarabia [...], viața lor era o întreagă dezmiardare.

Cîrjaliul, care jurase o ură neîmpăcată marilor pînîntuhii și mai cu seamă turcilor, uitase cu totul și viața sa trecută și jurămîntul său. Atît e de adevărat că o femeie poate să facă dintr-un om tot ceea ce

25   voiește!

Din nenorocire, o întîmplare neașteptată veni să redeștepte în sufletul său ura sa un moment amorțită.

Se știe că în acele timpuri, țara, ca și astăzi, gema de mulțimea veneticilor, cu diferența numai ca, atun-

30   cea, veneticii erau turcii și fanarioții, pe cînd în zilele noastre, cei venetici sunt numai nemții, și dacă ne e permis să întrebuițăm o expresiune a unui vechi general român, sunt „capetele de urs de la nordul Germaniei”.

35   Să revenim la narațiunea noastră.

Cîrjaliul și Smărăndița trăiau dar, fericiți, într-un sat din Basarabia [...]. Un singur nor însă, venea din cînd în cînd să încrețească marmoreea frunte a Smărăndiței. Părinții săi nu-i deteseră încă binecuvîntarea, n-o iertaseră.

40

5 într-o zi însă ea primi *de* la mama-sa o scrisoare prin care o chema lângă dînsa, căci tatăl său fiind greu bolnav dorea s-o vadă înainte de a-și da cea din urmă suflare. De Cîrjii nu se făcea în scrisoare nici o vorbă.

10 A decide pe soțul său la o despărțire, nu era lucru ușor; a pleca eu dînsul împreună ar fi fostă să expune la blestemele tatălui său murind, și a risca de a vedea puterea punînd mîna pe el, căci capul său să pusesse la preț.

Dar o femeie poate tot ce vrea, și mai cu scamă o femeie iubită.

15 într-o dimineață ploioasă și tristă, Smărăndița sui într-o chibitcă înhămată cu patru cai, surugiii hăiră, caii porniră, clopotele începură să strângăne și Cîrjii cu buzele încă umede de sărutarea despărțirei, cu ochii plini de lacrimi, rămase mult timp în același loc, urmărind chibitcă cu ochii și făcînd să filfăiască batista ea în aer, în semn de adio, pînă ce
20 o văzu dispărînd în depărtare.

Și cînd se deșteptă din uimirea lui și cînd se văzu că a rămas cu adevărat singur și că această despărțire n-a fost vis, el își coperi fața cu mîinile sale și se puse să plîngă ca un copil...

25 Dacă unul din vechii săi tovarăși de haiducie l-ar fi văzut într-acel minut, nu l-ar fi putut recunoaște desigur...

30 Către seară el se întoarse cu pași înceți către căsicioara în care locuia, dar cînd calcă pragul ușei spre a intra în odăi, inima lui se strînse și mai mult. Intrînd însă înăuntru ochii lui se umplură din nou de lacrimi.

35 Nimic nu e mai dureros decît de a reintra în casă după pîecarea vreunei ființe iubite. Toate odăile țî se par pustii. Ai toate și de toate și-ți lipsește tot! Pretutindeni este același gol ca și în inima tal Apoi, cînd îți arunci ochii împrejur și vezi, colo un fotoliu păstrînd încă forma corpului, dincolo un trandafir ce s-a desprins din cosița sa la momentul plecării și
so a alunecat pe covor, mai departe, cartea sa favorită din care se exală încă parfumul buzelor sale, acea

5 carte care conține o întreagă poemă de amor și pe care ai răsfoit-o atît de adesea împreună cu dînsa, întreprînd neconținut cursul citirei prin pasionate sărutări și făcînd astfel iluzhmea să devie o realitate; cînd vezi toate aceste și cînd cele mai mici gesturi, ce le mai mici fapte ale acelei ființe îți revin în memorie. o! atuncea simți cu adevărat toată durerea unei des-
părțiri.

10 Nu zicem că Cîrjaliul văzu cele expuse, dar ml.rînd în odaia de culcare, zări pe o mescioară de chiparos ghitara Sinărăndiței; această gitară era toată lucrată cu sedefuri și eu flori de argint. Cîrjii i-o detese în ziua cununiei lor. El o avea de la tatăl său și ținea foarte mult la dînsa, mai cu seamă că avea supersti-
15 țiuinea că poartă noroc.

Cu cîteva zile înainte, Smărăndița voind să cînte o scăpase din mîna și căzînd jos se spărsese.

A doua zi primi și vestea prin care muma-sa o chema să vie cît mai în grab'.

20 — Vai, zisese atunci Cîrjii către Smărăndița, ghitara nu s-a spart zadarnic. Acesta e un semn rău; ceva îmi spune că drumul ce vrei să faci, dacă îți vei împlini dorința, o să-mi pricinuiască mari dureri, mari suferinți!

25 Cînd, după plecarea Smărăndiței zări acea gitară sfărîmată:

— Inima mea e sfărîmată ca și dînsa I strigă el ca disperare. Fie ca presimțirile mele să nu să împlinească, adăogi el.

30 Și pentru prima oară de cincisprezece ani căzu în genuchi, făcu semnul crucei și, înălțînd ochii în sus, să rugă...

Cînd ieși din odaie înnoptase, dar rugăciunea îi detese putere...

35 C a p i t o l u l u i

Nu vom urma pe Smărăndița în călătoria sa, ci ne vom transporta la Iași unde ajunse fără nici o întîmplare înseninătoare, ca de acolo să treacă la

moșia tatălui său. Dar aci fu silită să să oprească o zi, căci puterile o părăsise cu desăvârșire.

Ajunglnd în vechea capitală a Moldovei, Sraărăndița porunci surugiilor s-o ducă la banul ce va fi mai bun.

În acei timp, lașii fiind încă capitală, erau mult mai populați ca astăzi și o mare afluență de călători veneau să umple hotelurile sau mai bine zis hanurile, fiind pe atunci în modă limba turcească și grecească, după cum cu câțiva ani în urmă era la modă limba franzească, și după cum astăzi este cea nemțească.

Astfel hotelurile pe atunci se numeau hanuri. În urmă hanurile se numiră hoteluri și astăzi în fine, hotelurile se intitula cu armonioasa denumire de *Gasthäuser!*

Această digresiune încheiată aci, cată să spunem că Smărăndița putu cu mare greutate să găsească o odaie goală.

Hanul în care se scoborî Smărăndița era în mare parte ocupat de Zamet-bei și de suita sa.

Zamet-bei era trimis de către poartă cu o misiune secretă pe lângă scaunul Moldovei. Cu toate aceste, incognitul său nu era de loc bine păzit, căci un turc nu poate călători fără o întreagă armată de servitori după dînsul, și știm că această clasă de oameni esle departe de a fi discretă.

În momentul cînd chibitea Smărăndiței se oprea dinaintea porței hanului, Zamet-bei, care prînzise, sta lungit alene pe un divan în pridvorul din fața uliței și-și fuma ciubucul.

El părea a fi un om ca de șasezeci de ani. Figura sa nu era repulsivă dar desfrîul își imprimase asupra trăsăturilor sale neștersul său sigil: ochii erau aproape stinși; obrazul galben și zbîrcit ca pergamentul, barba seină, încurcată, hidoasă și nasul lung și căzut pe buze. Aceasta despre fizic; cît despre moral îl ghicește oricine. În cap purta o cialma ca toate cialmalele turcești, adică multicoloră: galbenă, roșie și mai eu scârnă verde, — ca steagul lui Mahomet! Hainele sale se compuneau dintr-un fel de antereu lung și

îmblănit pe margini, de culoare albastră, iar șalvarii săi erau atît de largi înît ar fi putut să încapă într-înșii zece copii. Doi arapi cu iataganele trase ședeau stîlpi, de-a dreapta și de-a stînga divanului, pe cînd mai mulți robi se îmbulzeau împrejur, cari cu ciubuce, cari cu cafele, șerliete și alte deliciauri orientale.

În fața divanului sta secretarul lui Zamet-bei, ai cărui ochi mobili denotau falsitatea caracterului său și micșorimea înimci sale. Acest secretar se numea Mehmed-efendi. El sta drept și cu mîinile în piept, într-o atitudine plină de umilire, și de cîte ori Zamet-bei îi vorbea făcea cîte o temenea plină la pămînt, ducînd mîna dreaptă la frunte și la piept, iar cu cea stîngă lua polpana antercului lui Zamet-bei și o săruta.

Zamet fuma din lungul său ciubuc, sorbind din timp în timp și dintr-o ceașcă de cafea fără miner, pusă într-un zarf de argint, cînd trăsura Smărăndiței se opri la poarta hanului. Gîrbovul bei își aruncă ochii cu distracțiune ca să vază ce călători sosesc și vîzînd chipul frumoasei Smărăndița fu cît p-aci să-i scape ceașca de cafea din mînă. În ochii lui cei stinși fulgerară cîteva seînte și întoreîndu-sc către Mehmed:

— Uită-te, zise el; ai mai văzut vreo altă hurie ca această copilă?

— Alah! să vă dea zile lungi și fericite. Ea ar fi demnă chiar de haremul Padișahului!

— Așa; dar cred că nu i-ar șede rău nici într-al meu!

— Luminele talc sunt mai mari ca lumina soarelui, stăpîne; cuvintele tale sunt înțelepte ca versetele din *Coran*— Ghiaura e frumoasă și se va face după cum veți porunci.

— *Alah Kcrim!* (Dumnezeu să ne ajute.) Au uita însă, Mehmed, că am isprăvit treburile și că plecăm mline seara. Fă pînă atuncea cum vei ști mai bine, pentru ca să se îplinească dorința mea. Ghiaura, după cum ai zis, e frumoasă și simt în pieptul meu bătînd din nou patimile tinereței...

— Voi face așa precum vă e voia, stăpîne. Ghiaura va pleca mîne dimpreună cu noi.

în timpul ce se urma dialogul acesta, în pridvorul banului, Smărăndița se scoborise din ehibitcă și intrase înăuntru. Pe dată ce hangiuul îi deschise ușa singurei odăi ce se afla goală, ea se aruncă pe pat ca să se odihnească, poruncind hangiuului să-i aducă cai de poștă a doua zi dimineată.

Între acestea înserase de tot. Mehmed-efendi chemă pe hangiu, îl întreabă când pleacă noua-sosită, și aflind că zisese să-i fie gata caii în ziua, porunci hangiuului să spună că nu i-a fost cu putință să găsească.

A doua zi de dimineată când Smărăndița se deșteptă și chemă pe hangiu, acesta-i spuse că n-a putiit: să găsească cai de poștă.

Oricine își poate închipui supărarea și neliniștea ei, însă, neputînd să facă altfel, fu silită să tacă și să aștepte.

Ziua se scurse lungă și agitată pentru Smărăndița care, ardea de dorința de a-și revedea părinții și locurile unde crescuse. Ea se revedea deja în acea casă Tinde copilărise, lingă muma și tatăl său, în mijlocul tuturilor acelor ființe care o iubiseră și o legănaseră pe brațele lor, și în fine, ochii săi zăreau deja acele dealuri albăstriei carii apăreau în depărtare ca spuma norilor dimineței și acele văi frumoase, umbrite de brazi sau de stejari și smălțate cu o rîndrețe de flori felurite ce îmbată respirațiunea și uimesc vederea.

Acolo își petrecuse și copilăria și primii ani ai junimei sale; sub umbra acelor brazi ea începuse să viseze pentru prima oară, în acele văi înșelătoare se ducea să se răcorească de un foc ce-i ardea peptul și ce-i era încă necunoscut. Ea avea dar dreptul să cugete cu nerăbdare la acele locuri și să se uimească în fața suvenirii ior.

Și, în adevăr, Smărăndița se lăsa a fi luată de aceste gânduri și ochii se umpleau de dulci și călduroase lacrimioare.

Pe când ea visa deșteaptă în modul ce-am descris, ușa odăii se deschise și un om de credință, ce Cîrjali îi detese pe drum ca să-l aibă pe drum drept proiector la vreme de nevoie, intră înăuntru.

~ Stăpîină, zise e\ speriat, Zamet-bei, care locuiește tot în acest han, a pus la ainîndouă ușile ale gangului care duce la odaia dumatăle cîte doi arapi de caraulă, carii nu lasă să intre nici să iasă nimini; eu abia am putut intra în gang printr-o fereastră.

— Ce zici, Dobre? strigă Smărăndița înfricoșată.

— Zic că e întocmai cum spusei, stăpîină. Ba ceva mai mult. Se vorbește că Zamet-bei ar avea de gînd să te ducă cu dînsul în țara turcească.

Biata Srnărăndița începu să-și frîngă mîinile de jale și de durere, cînd ușa să deschise din nou și hangiuul apără în prag cu un aer respectuos.

— Cuconiță, în sfîrșit a dat Dumnezeu să găsească cai și am pus de i-a și înhămat la o butcă a mea, căci chibitcă cu care ați venit s-a frînt cînd am vrut s-o bag subț șopron.

Smărăndița nu mai știa de bucurie, iar Dobre sta prostit în mijlocul casei neștiind cum să explico o asemenea întîmpiere.

Într-un moment se adunară toate cîte erau prin odaie și Smărăndița, Dobre și hangiuul scoborîră scara.

Ceea ce numise hangiuul butcă și ceea ce pe atunci se numea astfel, era o imensă caretă cu zonturi și cu arcuri, vopsită pe dinafară cu galben și în loc de geamuri la uși, avea un fel de gelozele care se puteau imobiliza după voință.

Surugiii erau călări cu biciurile în nișă, gata de pornire.

Ușa butcei se deschise de către hangiu și Smărăndița intră înăuntru. Dobre se pregătea s-o urmeze, dar hangiuul fără ca să-i dea timp închide ușa cu repeziciune, sări în lături și surugiii plesnind din bice porniră în fuga mare iăsînd pe hangiu freeîndu-și mîinile de mulțumire și pe Dobre înmărmurit lingă el.

Zamet-bei cu stiita pomi peste un ceas după Smărăndița și ajungînd-o afară din oraș se urcă lingă dînsa și peste ețeva zile trecură cu toții Dunărea în vilaietul Dobrogei.

Dobre fu aproape de a fi ornorît de arapii lui Zamet, pe care hangiuul îi asmuțea asupra lui, ca să scape de un om ce i să părea primejdios pentru viitor. Plecarea

grabnică a lui Zamet îl scăpă însă și el putu să ia drumul către Basarabia, unde și sosi în curînd în satul în care locuia Cîrjali...

5 Cît despre hangiu, Mehmed-efendi, secretarul boiului, îi numără două mii de mahmudele de aur.

Capitolul IV

10 Eram în anul 1821. Tudor Yladiinirescu peste Olt ridicase stindardul libertății. La vocea lui, satele și orașele, văile și dealurile, munții și cătunele sălfaseră din amorțeala în caro stau cufundate cu rușine de mai bine de un secol.

Tudor înainta către București cu iuțeala fulgerului și ajunsese în Colintina unde se opri.

15 Trecuseră două săptămîni de la răpirea Smfirăndiței. A doua zi de dimineață, un tînăr cu păr negru și creț, oacheș și frumos la față, se prezentă dinaintea cortului lui Tudor. Era Cîrjali. El aflase prin Dobre cele întîrplate și voia să-și răzbune. Nu spuse lui Tudor nici că-l cheamă Cîrjali, nici de unde vine; îi
20 spuse numai că vrea să slujească țara și astfel fu primit în oștire.

Peste cîtva timp, Tudor, avînd trebuință de un om care să știe limba turcească pentru a-l trimite la poartă cu o a doua deslușire despre revoluțiune, Cîrjaliul
25 i se înfățișă îndată.

Fața lui avea aerul să insuflă tutulor încredere; afară de aceasta el avea să mai aibă și alți
30 cîtiva tovarăși, oameni bine cunoscuți de Tudor. Eroul român hotărî să trimeată pe Cîrjaliul cu ceilalți ca tîlmaci.

O dată ajuns la Constantinopol, Cîrjaliul întrebuița toți banii ce mai avea ca să afle dacă Zamet-bei locuiește acolo și în ce parte a orașului. Cheltuiala și ostenețile lui nu fură zadarnice. Zamet.-bei care era
35 de o familie însemnată și ocupase funcțiunile cele mai înalte, nu putea în adevăr să locuiască *devii* în capitală căci, care este în adevăr turcul ce s-ar afla în pozițiunea lui Zamet și ar părăsi Stambulul?

Un samsar grec, căruia Cîrjali îi promisese o sumă bunicică dacă va descoperi locuința lui Zamet, veni într-o seară să bată la ușa lui.

5 -- Intră, zise Cîrjali.
-- Am găsit ce cauți, zise el cu bucurie.
-- Unde? în ce loc? du-niă la minut.
-- Zamet-bei locuiește într-un palat de vară răpitor, zidit, pe malul sting al Bosforului, dar el nu se află
10 acolo decît de cîteva zile,
-- Cînd l-aș putea întîlni prin oraș? întrebă Cîrjali crunt.

15 -- Niciodată, căci, de cînd s-a întors, nu mai iese nici ziua, nici noaptea; el își petrece viața la picioarele unei tinere moldovence, pe care a adus-o cu dînsul acum în urmă.

Cîrjali îngălbeni ca ceara.

-- Haidem, zise el.

20 Și ieșiră. Grecul îl duse prin niște uliți pustii și întunecoase pînă îl scoase în fine pe malul Bosforului, pe unde nu erau decît vreo cîteva rare palate.

25 Palatul lui Zamet era depărtat de mal și în mijlocul unei gradine, dar după malul pe care se afla Cîrjaliul și cu grecul ce-i servea de conducător, apărea scaldat de limpezile ape ale Bosforului un chioșc de o eleganță rară și luminat de un milion de candelă cu feluri de culori, ale căror seînteii feerice aureau suprafața fluviului.

Acest chioșc era rezervat plăcerilor și orelor de repaus ale lui Zamet-bei.

30 În acest moment chiar, el se afla înăuntru, îngenueheat lîngă divanul pe care, nudă și adormită, ședea întinsă Smărăndița. Beiful îi da în toate serile o doză de opium, pentru a-și satisface patima lui cea brutală.

35 Fie presimțimînt instinctiv că are să afle pe Zamet în acel chioșc, fie dorința de a se apropia cît se va putea mai mult de casa ce conținea pe soția sa și pe omul ce ura mai mult în lume, Cîrjaliul, la vederea aceluia chioșc strălucitor de lumină, chemă un caiedgi și intră singur în luntre, azvîrlind grecului o pungă
40 ce conținea cincizeci de mahmudele.

După. ordinul ce detc, caicclgiul stătu sub ferestrele
acelui chioșc, apoi, apucindu-se cu nuna de o balus-
tradă de piatră, ajunse cu capul la nivelul ferestrei
și sfărâmându-l de dintr-o lovitură de iatagan într-o
mie de bucăți, se precipită înăuntru.

O a doua lovitură dată cu iuțea fulgerului culca
la pârînt plin de sînge pe bătrînul și mizerabilul
Zamet-bei. Luînd apoi în brațe pe Smărăndița și
repezi cu ea pe fereastră și intră, fără a întîmpirict
vreun obstacol, dimpreună cu dînsa în ambarcațiunea
caicdgiului înmărmurit de ctte văzuse.

— Mîna, zise el, și-ți voi da o sută de mahmudele.

Și văzînd că frica îi tăiasc puterile, apucă singur
lopețile și începu să despice repede valurile Bosforului
adormit...

.....
Peste cîteva zile Cîrjali se reîntoarse în Basarabia
cu frumoasa Smărăndița, dar sărmana copilă era
nebună.

Răzbunarea îl consilie în curînd să intre în luptă
cu turcii și vru să se reîntoarcă la oastea domnului
Tudor, dar află pe drum peirea acestui nenorocit erou
la Tîrgoviște. Atuncea să angajă în rîndurile Eteriei
condusă de Ipsilante. în curînd puterile lui Ipsilante
fură însă zdrobite și Cîrjali retrecu în Moldova unde
luă o glorioasă parte la bătălia de la Sculeni, făcînd
un mare măeei în rîndurile turcilor, dar zdrobiți de
număr, luptătorii rămași în viață, dimpreună cu
Cîrjali, trecură la Chișinău.

Pașa din Iași însă îl reclamă și-l obținu de la autori-
tățile rusești, dar el înșelă guarzii și fugi.

Desperarea Ini Cîrjali despre trista stare a Smărăn-
diței creștea din zi în zi și se transformă în ferocitate
în contra oamenilor și în special în contra turcilor¹.

Smărăndița era tot frumoasă și aceasta îi al, ița și
mai mult ura și setea de răzbunare.

Cîrjaliul, pe care Amorul îl întorsese pe calea cea
dreaptă, căzu iar în cele dinții rătăcirii ale sale, cu
diferința că acuma era și feroce. jEl ucidea fără milă
femei, copii și bătrîni, fără diatmoțiune de naționa-

itate și teroriza Moldova într-un mod nemaiauzit în
timp de trei ani.

CH despre turci, să zice că el a ucis în acest decurs,
cu propria sa mîna, mai mult ca la două sute.

în fine, la 1824 fu prins și spînzurat. Cine va con-
damna oare pe Cîrjali? El a păcătuit mult, căci a
iubit mult, deci trebuie să i se *ierie mult*.¹

Și apoi, dacă nenorocitul Cîrjali nu ar fi fost per-
secutat din copilărie de turci, ar fi devenit oare
bandit?...

Dacă, în fine, turcii, nu ar fi venit să-i răpească
soția, ar fi reluat el acea cale pe care alunecase înl îi?

Smărăndița, după moartea Cîrjaliului și a părin-
ților săi, s-a reîntors la Mironeștij unde trăiește pînă
astăzi, în etate de aproape 70 de ani.

Mintea ei însă n-a mai revenit!

AȘA SĂ FAC BANII (Nuvelă orientală)

Nu mai ne aducem aminte care din bătrînii noștri au povestit pe la unii alții basmul ce ne propunem a scrie sub titlul de nuvelă; destul că a ajuns pînă la noi, fără a-și pierde nimica din acel caracter oriental care-i face frumusețea.

Fără alt preambul, vom intra dar în subiect.

Intr-un mic orașel din Turcia, pe la oare an vă va plăcea, trăiau doi frați: unul se numea Aii, celalalt Hasan. Amîndoi, după cum se întîmplă adesea, își semănau foarte mult la chip, dar nicidecum la caracter. Aii era leneș; Hasan lucra din zi și pînă în noapte. Aii, în calitatea sa de leneș, nu îmbrățișase nici o profesiune; Itasan însă ca om muncitor, în imposibilitate de a-și face o altă carieră, să făcuse sacagiu.

Cu toate aceste, ca o bătaie de joc a destinului, vedeai întotdeauna pe bietul Hasan desculț și zdrențeros, pe cînd din contra, Aii care nu făcea nimic, era bine îmbrăcat și sta la cafenea alături cu pașalele.

Ce făcu Aii, ce drese, nu știm, dar într-o bună dimineață, să pomeni secretar al pașei vilaietului, pe cînd bietului Hasan îi mergea din ce în ce mai rău. El ajunsese aproape tot atît de slab ca și măgarul cu care căra apă, și, spre mai mare belea a capului său, se și însurase, înțeît, într-o zi, să pomeni cu o spuză de eopii în vatră și sărac lemn.

„Drept este, cugeta el adesea, ca eu, care muncind de cum se luminează și pînă sfințește soarele, să nu-mi pot cîștiga nici chiar pînea din toate zilele, pe cînd frate-meu Aii, care n-a muncit niciodată și care n-a făcut decît să stea la cafenea și să bea ciubuc, să îmbo-gățească și să ajungă tare și mare?”

Și după această cugetare, îi venea să își încrucișeze brațele și să nu mai facă nimic, dar puțin în urmă, țipetele copiilor cari cereau pîine îl deșteptau din amorțea și bietul om își relua hamul și praștia, adică măgarul și sacaua.

— Așa a fost să fie! își zicea el la urma urmelor. Destinul sau fatalitatea păstra însă lui Hosan o surprindere și mai mare.

Fratele său Aii, care ajunsese acuma secretar al pașei, ceea ce în Turcia nu este un personaj de puțină importanță, se însura și luă de nevastă pe fata acelui pașă.

Puțin după aceea, cu banii ce luase de zestre, își cumpără casă, moșia și via, și în sfîrșit se duse să facă o călătorie la Stambul, visul de aur al oricărui turc.

Ajuns o dată la Stambul, cu toate că Aii avea o mulțime de scrisori de recomandățiune de la socrul său, pașa, către alte pașale mai mari, el însă nu se grăbi de loc să facă viz de dînsele.

Aii, după vechiul său obicei, de lene și trîndăvie, care nu-l părăsise un singur moment, dete zi după zi și în vremea aceasta, continuă a-și fuma regulat narghileaua într-una din cele mai mari cafenele ale Starabulului.

Intr-o zi, marele vizir trecînd călare pe dinaintea ușei acelei cafenele îl văzu și se opri înmărmurit. Aii semăna, trăsura cu trăsura, cu singurul fiu al său, care-i murise de un an.

Marele vizir se opri dar, descăleca și intră în cafenea. Cînd ieși afară peste cîteva minute, marele vizir avea în dreapta sa pe Aii și dimpreună cu dînsul reintră la Conaki.

Oricine înțelege că semănătura lui cu fiul vizirului îi procură cea mai înaltă favoare a acestuia.

Au trecut multe zile și Aii primi vestea că socrul său murise. Aii fu trimis ca pașă în locuî său și se întoarse acasă încărcat de darurile cele mai scumpe.

5 În timpul acesta bietul Hasan, fratele, ajunsese într-o sărăcie și mai cumplită. Sacaua cu eare-și cîștiga pinea se stricase și nu mai putea ține apă, măgarul slăbise atîta de mult încit cu greu ar mai fi putut-o tîrî și, spre culme a nenorocirei, Treo doi copii îi căzuseră greu bolnavi și nu numai că nu avea cu ce să-i cate dar nu avea nici cu ce să-i hrănească.

10 La auzul că fratele său Aii s-a făcut pașă, se hotărî să se ducă la dînsul și să-l roage să-i vie în ajutor.

Hasan își luă inima în dinți și o porni către conacul pașei. Cînd era însă ca să intre pe poartă, carauale încrucișară puștile și-i opriră.

15 — Ce vrei, bre? să răsti una dintr-însele la el.

— Voi să văd pe frate-meu, Ali-pașă. La acest răspuns soldații începură să rîdă și să-l ghiontuiască.

20 Hasan făcu însă atîta gură îneît fu auzit de ciubucgini pașei, și astfel putu să intre în curte.

După multe rugăciuni, Hasan izbuti în sfîrșit pînă la pașă.

25 Aii cînd îl văzu abia putu să-l recunoască, dar îi dete voie să-i sărute pulpana antereului și după ce-l milui eu vro cinei mahmudele, să sculă să treacă în altă odaie.

— Aman! strigă nenorocitul sacagiu, mai stai puțin Aii, că am să te întreb un lucru ce nădăjduiesc că nu-ți va fi cu supărare.

30 — Spune, zise Aii cu îngîmfare.

— Vream să te întreb, vorbi atunci Hasan cu hotărîre, cum tu, fratele meu, care n-ai muncit de loc ai putut să te îmbogățești și să ajungi pașă.

35 Aii să întoarse și șezu pe divan grecește și apoi bătu din palme.

Ciubucgiul intră.

— Narghilea, bre.

Aducîndu-i-se îndată, pașă luă narghilea din niîna ciubucgiului și începu să tragă dintr-însa.

40 — Iacă cum am făcut bani și cum m-am făcut pașă, zise atunci Aii, întoreîndu-se către Hasan.

— Dar bine, cum?

— Uite așa; trăgînd din narghilea, și AU suflă împrejurul său un nor de fum albastru și aromatic

— Așa?

5 — Așa.

— Bine, dacă e așa! își zise în sine Hasan și ieși. întoreîndu-se la nevastă acasă, Hasan care dete prin tîrg și își cumpărase cu o parte din banii ce-i dedese pașă o frumoasă narghilea și tutun, să așeză jos pe o rogojină și începu să fumeze.

10 Lucrul dură o zi, două, trei, pînă să isprăvi și cealaltă parte a banilor.

— Bre, Hasan, îi zise atunci nevasta, tu stai și bei mereu tutun cu blestemata de narghilea ce ți-ai cumpărat și eu, și copiii, murim de foame.

15 — Taci, nevastă, c-așa se fac banii, zise Hasan și continua a umple odaia de fum.

— Nebun ești! strigă biata lui femeie disperată, stînd cu narghilea la gură să fac banii?

20 — Așa să fac banii, răspundea Hasan, eu un accent gutural și flegmatic, și fuma mereu.

— Scoală-te, Hasane, vino-ți în fire, Hasane! îi zicea mereu nevasta.

25 Toate însă fură în zadar. Hasan rostea pe același ton fraza lui invariabilă.

După cîteva zile, nenorocita, care credea că bărbatul său a înnebunit, și care murea literalmente de foame, nemaivînd ce vinde de prin casă, se hotărî să închirieze unui cărauș de pămînt și de nisip ce locuia în vecinătate, măgarul, singura avere ce-i mai rămăsese.

30 Căraușul să învoi, plăti chiria și plecă cu măgarul.

După o săptămînă, avînd să care pămînt pentru o zidărie, noul stăpîn al măgarului îl înhămă la căruță și o porni afară din oraș.

35 În timpul însă ce-și umplea căruța cu pămînt, tot săpînd dete de o comoară.

Bucuria căraușului era nedescriptibilă dar lăcomia lui și mai mare.

40 După ce dete jos pămîntul din căruță și și-o încarcă cu aur, cu mărgăritare, diamante și rubine, nemulțumit, cu atîl să apucă să sape și mai afund...

Deodată însă pământul începu să se clatine împrejurul său și înainte de a avea timp să sară în lături, se scufundă dimpreună cu dînsul.

5 Măgarul rămas singur așteaptă pînă seara dar văzînd că așteaptă degeaba și cărăușul nu se mai întoarce, plecă căire oraș și tîrîș, grăpiș ajunsese în dreptul porții lui Hasan. Măgarul începu să răgească casă-i deschidă.

10 — Scoală, Hasane, strigă nevasta, auzind glasul măgarului, și du-te de deschide poarta că ni s-a întors măgarul acasă.

— Du-te Iu; eu nu mă duc; răspunse Hasan cu acea încăpăținare care caracterizează pe rnahometani.

Nevastă-sa începu să-l blesteme și plecă bombănind spre poarta casei.

15 — Hasane! Hasane! Scoală de-mi ajută să bag în curie căruța la care e înhămat măgarul, că e plină cu aur și cu pietre scumpe!

Hasan însă, fără a se turbura, nici nu-și scoase narghileaua din gură.

20 — Du-te tu; eu nu mă duc, zise el cu sînge rece. Lasă să vie norocul la mine căci dacă m-oi apuca să alerg nu după el, fuge.

Și urmă să Lragă din narghilea, umplînd casa de fum.

25 Nevasta făcu ce putu, și izbuti să care aurul și petritele scumpe în casă.

După ce să isprăvi căratul și să urcă mormanul de aur, de diamante, de mărgăritare, și de felurite alte nestemate pînă în tavanul odăii, Hasan să îndură să lase jos mațul narghilelei și după ce să uită mult timp la ele înmărmurit:

30 — Vezi, nevastă, c-așa să fac banii, strigă el; dacă nu m-aș fi hotărît să nu mai scot narghileaua din gură și dacă aș fi cărat apă cu sacaua ca în trecut, ai mai fi fost tu silită să închiriezi măgarul și ne-ar mai fi găsit prin urmare o minune ca asta?

35 — Așa e! zise nevasta; dar nu e în toate zilele bairamul!

Basmul nostru, iubiți cititori, se încheie aci. La citi însă din scamatorii noștri politici nu se poate aplica.

Cîți nu au zis și zic încă fumiiulu-și ciubucul și încrucișîndu-și brațele:

— Așa se face politica!

5 Și este drept să recunoaștem că mulți dintr-înșii, cî toate că n-au făcut nimic alta decît a-și fuma ciubucul, au izbutit să se vază tam-nesamă în capul bucatelor, pe cînd o mulțime din cari munceau și muncesc ca Hasan, sunt muritori ele foame...

10 Să nu se culce însă pe urechea aceasta scamatorii despre care am vorbit, căci: „Nu e în toate zilele bairamul!” Iar acei cari an muncit ca Hasan să continue- cu munca tot. pentru acest cuvînt.

LÎNA DE AUR
(Poveste sîrbească)

Orice s-ar zice, sîrbii sunt un popor de viteji; ci
reamintesc pe eroii lui Homer. Cîntecele lor războinice
sunt niște epopee, basmele lor au farmecul și spiritul
miraculos al poveștilor orientale. Iată unul din cele
mai renumite basme dintre cîte să povestesc pe
țarinii Moravei.

La Kraguievaț trăia odată un vînător ce se numen
Ianko Lazareviț. Acel vînător era regele munților.
Cu toate că n-avea nici o altă avere decît. o căscioară
înconjurată de eîteva rădăcini de viță, el trăia în îmbel-
șugare și voioșie dimpreună cu nevasta și copilul său.
Mai mulți stupi de albine ce avea îi ținea casa întot-
deauna cu o rniere proaspătă și îmbălsămată, și cîțiva.
pruni, amestecați împrejurul casei printre rădăcinile
de viță, îi îmbelșugau locuința cu cel mai bun rachi
de prune din toț județul. Cît despre cărnuri, pușca
sa făcea ca masa să-i fie întotdeauna încărcată cu cele
mai bune vmaturi. Iepuri, căprioare, cerbi erau
proprietatea mîndrului vînător, de. la un cap al jude-
țului la altul și, cînd la Belgrad, la Vuuin, la Pesta,
și chiar la Constantinopol. vreun bogătaș simțea tre-
buița de a avea o frumoasă blană de vulpe sau tle
pele de urs, nici unul nu SG adresa declt lui Lazareviț,
vestitul vînător de la Kraguievaț.

Dar fericirea este întocmai ca floarea cîmpului co
se ofilește și cade vestejită in aceeași zi.

Într-o frumoasă noapte de toamnă, Lazareviț, pe
cînd să afla la vînătoare, zări în depărtare un fel de
lumină surprinzătoare. Copacii pădurii apăreau lumina-
nați unii după alții, dispăreau în umbră, iar lumina
înainta mereu. În același timp se auzea zgomotul
ce făcea pămîntul călcat sub picioare precum și frea-
mătul crengilor uscate ce zăceau desfrunzite jos. Ianku
Lazareviț sări deodală din tufărișul în care sta tupilal,
căci un țap de mărime gigantică se ivește pe potecă
la vale de pariea unde auzise zgomotul. Ochii acelu
țap extraordinar păreau că varsă foc și lina sa mătă-
soasă și lungă strălucea ca razele soarelui. Ianko
își umplu repede pușca, dar țapul, cu o intime mai
mare decîl a trăsnetului, se azvîrli drept. în cale înaintea
sa și-l răsturnă jos.

A doua zi, in revărsatul zorilor, niște pădurari ce
se duceau la privighere, găsiră pe bietul vînător întins
de-a curmezișul drumului și deja înțepenit de răceala
morții.

Pădurarii făcură o targa de crăci și duseră în oraș
corpul nenorociiului vînător al cărui sînge curgea
șiroaie din trei răni adinei și largi ce-l omorîseră. Pe
bietul vînător îl îngropară și totul se sfîrși. Dar in
acea casă atH de fericită ale cărei ziduri Ianko Laza-
reviț le făcuse să răsune de atîtea ori de mîndre cîntece
de voioșie, nu se mai auzi decît gemetele desperate
ale unei văduvi și decît suspinele imui orfan.

În bucurie sau restriște, anii trec însă și tîrăsc cu
dinșii bucuriile sau întristările noastre! Stoian, fiul
lui Ianko, din copil se făcu bărbat. Cea dîntii dorință,
ca și cea dinții patimă a sa fu vînătoarea. Prin vinele
lui Stoian nu curgea zadarnic sîngele tatălui său!
De mic copil chiar, cea mai mare bucurie a sa era de
a privi sau de a pipăi cu mîinile pușca tatălui său,
atuncea cînd sta atîrnală în cui.

În ziua însă, cînd el ceru mamei sale de a-i încre-
dînța acea armă năprasnică și de a-l lăsa să plece
la vînătoare, biata femeie începu să plîngă.

Nu, copilul meu, îi zise ea, cu nici un preț nu-ți
voi da această pușcă. Nu e destul că am rămas fără
bărbat j vrei oare să rămîn și fără tine, fiul meu?

Stoian tăcu, îmbrățișă pe raumă-sa, dar a doua zi începu să-i facă aceeași rugăciune. De astă dată izbucii, căci făgăduințele sale de a fi cât se poate de băgător de seamă precum și mingiierile sale tăcură pe biata mumă a nu i se mai împotrivi,

in revărsatul zilei dar, Stoian, beat de bucurie, desprinse din cui pușca și plecă în Cuga prin văi și munți, prin crînguri și păduri. Și cit e ziuica de mare, Stoian vîna într-una. Cînd veni însă noaptea, el se puse la pîndă în același loc chiar unde murise tatăl său.

Noaptea era întunecoasă, tinfirul vînător, stăpînit de osteneală, se simțea căzînd fără voce într-un fel de piroteală care este întotdeauna prevestitoarea somnului, cînd auzi deodată un mare zgomot ce-l făcu să tresară și să deschidă ochii mari. El zări atuncea un fel de lumină surprinzătoare... Copacii pădurii apăreau luminați unii după alții, dispăreau în umbră, iar lumina înainta mereu. În același timp se auzea zgomotul ce făcea pămîntul călcat sub picioare, precum și freamătul crengilor uscate ce zăceau desfrunzite jos. Fără a sări din tufărișul în care sta pitulat, Stoian își umplu pușca...

Deodată un țap de o mărime gigantică să ivi pe potecă la vale, de departe unde auzise zgomotul, Ochii acelui țap extraordinar păreau că varsă foc și lîna sa mătăsoasă și lungă strălucea ca razele soarelui.

— Stoiene, Stoiene, strigă el, am omorît pe tatăl tău și ie voi omori și pe tine.

— Lă nu, răspuse tuiărul, căci cu ajutorul lui Dumnezeu, acela care va fi omorît vei fi tu.

El ridică atuncea repede pușca și ochi atît de bine pe țap încît el se rostogoli jos fulgerător de un glonț drept în mijlocul frunței. Stoian se azvîrli atunci asupra țapului și începu să-l jupoaie... Mai în același moment însă, o femeie, mare, înaltă, cu părul negru și mlădios, cu ochii verzi să arată înaintea lui. Acea femeie era ursitoarea pădurilor.

— Stoiene, îi zise ea, tu mi-ai făcut un mare bine, căci m-ai scăpat de un vrăjmaș. De azi înainte voi fi

dar sora ta. Cînd vei avea trebuință de sprijinul cuiva, gîndește-te la mine.

Tînărul vînător mulțumi fermecătoarei năluciri și se întoarse la Kraguievaț, fericit și vesel de vînatul ce aducea cu sine. Ajuns aci el jupui de tot țapul, și-i atîrnă mătăsoasa piele în fața patului său. Dar lîna acelei pei lumina toată odaia. Veneau toți din toate părțile ca s-o vază și Stoian, ca și tatăl său, fu proclamat rege al munților!... Și nu era fată care să nu-i zîmbească dulce ori pe unde trecea!

În acele vremuri păgînii erau stăpîni peste Serbia.

Reșid, pașă al Belgradului aluncea, era un fost ienicăr, care poate să fi fost viteaz în vremea lui dar care nu mai era acuma decît un bătrîn egoist și grosolan ce-și petrecea viața sa bînd, funiînd și dormind. Spre a governa un popor a căruia limbă o disprețuia și a căruia religiune și moravuri nule putea suferi și mai puțin, el avea drept sfetnic un renegat, venit nuse știe de unde și care era unul din acei nelegiuți fără credință, fără inimă și fără suflet, înavuțindu-se din prăzi și nedreptățiri. Iacub (astfel se numea acel om de ispravă) avea o frunte scundă și niște ochi de vulpe. Nasul său era încovrigat ca ciocul unui șoim.

Un proverb popular zice că un turc face mai mii Uit stricăciune decît zece lupi. Iacub, deși renegat, nu dezmințea acest proverb, într-o zi pe cînd Reși J venise prin împrejurimi de Kraguievați, Sacub ce-l întovărășea, începu, după obiceiul său, a strînge birul de la locuitori, se înțelegea însă că în folosul său iar nicidecum într-acela al pașci. Cît să spunem însă, spre a fi drepti, că din aceea ce strîngea da și o a treia parte stăpînului său, care nu da nici o părțică sultanului.

Cînd Iacub intră și în casa lui Stoian, renegatul fu izbit de pielea țapului ce strălucea, atîrnată în cui, ca razele soarelui.

E adevărat că lîna mătăsoasă și lungă a pelei acelui țap nu era nicidecum lîna ci fire de aur curat.

Ochii lui Iacub schinteiară îndată de cupiditate.

— Băiete, zise el tînărului vînător, iată, iată o

pele minunată! Paşa îi vi mulţumi desigur, dacă le vei duce cu dînsa să i-o hărăzeşti în dar.

— Felea aceasta e a *meu* şi nu am de loc poftă s-o dăruiesc nimănui.

5 — Ei bine! vinde-o atunci, paşa ţi-o va cumpăra.

— Eu n-o am de vînzaiv, răspunse Stoian.

— Cîmpăneşte-ţi vorbele, tinere, zise Iacob încrun-tindu-se. Mîndria e cumătră cu nenorocirea şi paşa aro-mina lungă... Această peit» î_mi place. Iţi poruncesc să mi-o dai.

10 In loc de-a răspunde cev», Stoian Îşi desprinsese puşca din cui şi pofţi pe Iacob să iasă afară.

Iacob se grăbi s-o stoarcă, dar oprindu-se un mo-ment în prag zise:

15 — Va veni o zi cînd te vei căi amarnic...

Cînd sosi la casa unde lăbărise Reşid-paşa, îl găsi la masă bînd într-un pahar de aur vin de Semendria.

— Gustă şi tu din vinul ăsta, zise el lui Iacul). E minunat. Dacă l-ar încerca Şeikul-Islamul, ar da pentru un singur pahar foarte versetele *Coranului*.

20 — Ce e drept, vinul nu este prost, răspunse rene-gatul. Vinul ce-mi aduc însă aminte că am băut la Smirna, nu i se poate asărnu! E adevărat că bătrînul paşa ce stăpîneşte Smirim are acolo o vie ai cărei struguri sunt mai buni decît oricare alţii.

25 — Gît e de fericit, zise Ro-jid, ce începuse a se îmbăta.

— Şi cine te împiedică Bă fii tot atît de fericit ca el, zise Iacob. Cunosc chiar în acest judeţ un om, anu-me Stoian, care poate priti vrăjile sale să sădească în opt zile o vie tot ca cea do la Smirna. Dar cu toate că eşti paşă, nu cred că îl *vni* face să te asculte.

30 — Aide de! zise Reşid înălţînd din umeri. Trimite acum îndată la el acasă un ienicer care să-i spuie că-i poruncesc să-mi sădească în opt zile o asemenea vie ai cărei struguri să fie copti în a opta zi, dacă nu vrea să i se taie capul.

35 — Iîine, răspunse Iaculj setos de răzbunare. Pelea ţapului va fi peste opt zilfi a mea, adăugă el în girului lui.

40 Cînd ienicerul aduse lui Stoian întristătoarea ştire, el se puse pe plîns.

— Vai, mamă, suntem pierduţi!

— Nu ţi-am spus, zise biata femeie, că patima ta de vînătoare te va perde cum a pierdut pe tatăl tău?

5 Disperat, Stoian ieşi din casă şi să puse să alerge prin văi şi prin munţi. Cînd sosi însă în pădurea în care omorîse ţapul năprasnic, se întîlni cu o fată ce şedea nemişcată în drum.

— Frate, îi zise ea, de ce plîngi?

10 — Ce-ţi pasă? răspunse el cu ochii în jos. Tu nu poţi nimic pentru mine.

— De unde ştii? răspunse ea; vînătorul ridică atunci capul şi recunoscu în acea fată pe ursitoarea pădurilor. El se aruncă plîngînd în braţele ei şi ii povesti necazu-rile sale.

15 — Nu e nimic! zise ursitoarea, aibi nădejde, frate, căci eu nu te voi lăsa. Du-te la paşa şi întreabă-l unde vrea să-i sădeşti via şi spune-i să puie să brăz-deze locul, ia la urmă o ramură de busuioc, sădeşte-o în cea dintîi brazdă şi culcă-te liniştit; în a opta zi via va fi gata şi strugurii copti.

20 Stoian urmă întocmai poveţele ursitoarei şi pe locul pe care se trăsese late brazde din porunca paşei, sădi îndată o rămurică de busuioc. Dar el avea foarte pu-ţină încredere în făgăduinţele ursitoarei şi să culcă plîngîndu-şi soarta. A doua zi, în răsăritul soarelui, dete fuga ca să-şi privească brazdele. O mulţime de-rădăcini de viţă ieşiseră din pămînt ca prin farmec. A treia zi ele începură să înfrunzească, a şasea zi, şt oi toate că era încă primăvară, aracii începură a se încărca de struguri şi, în sfîrşit, a şaptea zi dînşii erau copti așa precum sunt strugurii prin august.

30 Stoian alese cîţiva din cei mai buni, îi puse la teasc şi duse paşei o ploscă de must şi o tavă încărcată de razachie.

35 La vederea acelei minuni fiecare rămase înmărmu-rit de mirare afară de paşa, căci așa sunt marii pă-mîntului. Nimica din ce făc alţii nu lise pare demn de mirare. Şi paşa nici că mulţumi bietului Stoian.

40 — Ei bine, zise el însă lui Iacob, așa e că puterea unui paşă e fără margini! Cînd cineva e paşă, n-are tre-

buință nici de ști, nici de a avea nimic: banii și învățătura celorlalți sunt ale sale!

— E mare înțelepciunea ta, răspunse Iacub pașei, făcându-i o temenea. Tocmai de aceasta nădăjduiesc
5 că nu te vei învoi ca via ta să nu se asemuiască în toate cu cea de la Smirna.

— Ce? lipsește cumva vreun lucru viei mele? întrebă Roșiei încruntându-se.

— Da, îi lipsește turnul de fildeș care să ridică în mijlocul celei de la Smirna.

— Numai atîLa? zise pașa rîzînd. Apropie-te tinere. Dacă de azi într-o lună nu-mi vei zidi în mijlocul viei un asemenea turn, să știi că pun să-ți taie capul. M-ai auzit?... Du-te.

15 Stoian alergă la mamă-sa plîngînd:

— Vai, mamă, suntem pierduți!

— Aibi nădejde, fiul meu! Du-te în pădure, căci poate vei întîlni pe cea care ne-a mai scăpat o dată.

20 Stoian alergă îndată în locul unde întîlnise pe frumoasa ursitoare a pădurilor și o chemă de trei ori. Ea-l auzi și veni spre el zîmbind și îi ascultă în tăcere păsul său.

— Nu e nimici zise după aceasta ursitoarea. Aibi nădejde, frate, încă eu nu te voi lăsa. Du-te la pașa și cere-i să-ți dea o corabie, trei sute de butoaie de vin, două sute de litre de rachiu și doisprezece tîmplari. Suie-te cu ei în corabie și mergi drept înaintea ta. Cînd corabia va ajunge între doi munți, scoboară-te din corabie, golește gîrla ce vei întîlni de-a curmezișul drumului și umpie-o la loc cu vin și cu rachiu. Elefanții vor veni în murgii tul serii să se adape la gîrlă, dar vor cădea jos beți morți. Pune apoi pe tîmplari să le taie cu herăstraiele dinții și întoarce-te la urmă cu ei acasă. Și cum te-i întoarce, du-te în mijlocul viei, ia o ramură de busuioc, sădește-o acolo, și culcă-to liniștit: peste opt zile turnul de fildeș va fi gata.

35 Stoian făcu tot ce-i zise ursitoarea și se întoarce acasă. Iacub însă îl credea pierdut și își zicea cu bucurie:

40 — De azi în opt zile Una de aur este a mea!

Dar a doua zi turnul de fildeș începu ca printr-un farmec, să iasă din pămînt. A treia zi un cat întreg era gata. A șasea zi, răsărise cîte șapte caturi și, în sfîrșit, a șaptea zi turnul de fildeș era desăvîrșit, cu coperiș cu tot, care era cu tol.u și cu totu de auri

5 La vederea acelei minuni fiecare rămase înmărmurit de mirare, afară de pașa. Căci așa sunt marii pămîntului: nimica din ce fac alții nu li se pare demn de mirare. Și pașa nici că mulțumi bietului Stoian.

10 — Ei bine, zise el însă lui Iacub, așa o că puterea unui pașă e fără de margini?

— E mare înțelepciunea și puterea ta, răspunse Iacub făcându-i o temenea. Tocmai de aceasta nădăjduiesc că nu te vei învoi ca turnul tău să nu se asemuiască în toate cu cel de la Smirna.

15 — Ce? lipsește cumva vreun lucru turnului meu? întrebă Reșid încruntându-se.

— Da, îi lipsește Domnița Mărilor care era închisă în turnul de la Smirna pînă a nu fugi înapoi la tatăl său.

20 — Numai atîta? zise pașa rîzînd. Apropie-te, tinere. Pleacă, du-te să-mi aduci pe Domnița Mărilor! Dacă de azi într-o lună nu mi-o vei aduce, să știi că pun să-ți taie capul. M-ai auzit? Du-te,

25 Stoian alergă la mamă-sa plîngînd:

— Vai, mamă, suntem pierduți!

— Aibi nădejde, fiul meu! Du-te în pădure căci poate că vei întîlni pe cea care ne-a mai scăpat o dată.

30 Stoian alergă îndată la locul unde întîlnise pe frumoasa ursitoare a pădurilor și o chemă de trei ori. Ea-l auzi și veni spre el zîmbind și-i ascultă în tăcere păsul său:

— Nu e nimic! zise după aceasta ursitoarca. Aibi nădejde, frate, căci eu nu te voi lăsa. Du-te la pașa și cere-i o corabie mare. În corabie pune să așeze douăsprezece prăvălii de lucruri scumpe. În acele prăvălii pune neguțători, pe doisprezece din cei mai frumoși tineri sîrbi și îmbracă-i ca pe niște cnezi. Pleacă la urmă, și cînd corabia ta se va opri între două dealuri, scoboară-te jos că acolo va fi palatul Domniței Mărilor. Ia-ți după aceea flautul tău și cinci fetele

din împrejurimi vor veni la fîntînă cîntă-le doine sîrbești. Poftește-le apoi în corabie să vie să-ți vază mărfurile și fă-le la fiecare cite un dar. Și cînd fetele se vor întoarce în oraș vor zice: „Niciodată nu s-a văzut corabie mai frumoasă, mărfuri mai bogate, neguțatori mai frumoși și mai de ispravă”.

Domnița Mărilor va auzi vorbele lor și va veni să vaciă corabia, mărfurile și neguțatorii. Și cum s-o uroape corabie tu să dai poruncă să întinzăpînzeleși să plece cu dînsa. După aceasta însă va fi greutatea, căci Domnița Mărilor e fermecătoare și poate tot ee vrea. Dar urmează povețele inele și vei izbuti.

Zicînd aceste vorbe, ursitoarea pădurilor se apropie de un pîrîu ce scobora din munți și chemă un somn ce înota în fața apei; apoi smulgîndu-i un solz i-l dete lui Stoian.

— Ia solzul ăsta, îi zise ea, și cînd vei avea nevoie să-ți faciă cineva vreo îndatorire în fundul apei, aruncă-l în mare și cheamă pe frate-meu, somnul, să-ți vie în ajutor.

Ursitoarea se uită după aceea în sus și zărînd un vultur ce se năpustise pe un biet porumbel, șuieră de trei ori și amîndouă păsările veniră împăcate să se anine pe grumazii ei. Și de pe fruntea vulturului luă o pană, iar porumbelului îi smulse din aripă o altă pană, și le dete pe amîndouă lui Stoian.

— Ia penele astea, îi zise ea, și cînd vei avea nevoie să-ți faciă cineva vreo îndatorire în aer, aruncă vîntului aceste pene, și cheamă în ajutoru-ți pe frate-meu vulturul și pe frate-meu porumbelul. Acuma, adio, frate. Am sleit pentru tine toate tainele vrăjitorului și de azi înainte nu mă vei mai întîlni în cale-ți și degeaba mă vei striga.

Stoian mulțumi surorii sale, ursitoarea pădurilor, și făcu tot ce-i zise. Corabia ce-i dete pașa se opri între doi munți; fetele ce veneau la fîntînă aă ia apă ascultară doinele lui Stoian; el le pofti în corabie și le încarcă de daruri, iar cînd se întoarseră în oraș nu mai spuneau în dreapta și stingă dccît aceste vorbe: „Niciodată nu s-a văzut corabie mai frumoasă, măr-

furi mai bogate, neguțatori mai frumoși și mai de ispravă”.

A doua zi Domnița Mărilor, urmată de douăsprezece tovarășe, veni la țarm unde se afla minimala corabie. Stoian alergă intra întîmpinarea ei și o călăuzi să intre în corabie.

Dar îndată ce Domnița Mărilor cu tovarășile ei se aflară în corabie, Stoian porunci să întindă pînzele și plecă cu dînsa.

Domnița simțînd că corabia a început să umble, fu coprînsă de teamă și ieșînd pe coviltirul ei scoase dintr-o colivie ce o adaseaeră tovarășele sale un papagal și-i zise:

— Păsărică dragă, zboară de vestește pe tatăl meu că streinii m-au răpit.

Papagalul plecă, dar Stoian aruncă îndată vîntului pana de vultur, strigînd:

— Vulture, frate-meu, vino-mi în ajutor!

Și vulturul ivîndu-se în creștetul norilor se azvirli ca trăsnetul pe bietul papagal și-l sfîșie cu ghearele lui de oțel.

Domnița Mărilor privi atunci pe Stoian cu niște ochi disprețuitori și-și aruncă inelul în mare.

Vaporul să opri îndată ca și cum ar fi dat de fund. Zadarnic vîntul umflă pînzele sale întinse; o tainică putere îl ținea țintuit pe loc.

Stoian aruncă atunci la rîndul său în apă solzul somnului strigînd:

— Frate-meu, somnule, vino-mi în ajutor.

Și somnul, ivîndu-se în creștetul valurilor, se confundă în fundul mării și înghiți inelul ce domnița azvîrlise, iar vaporul porni îndată cu pînzele umflate și cu fală legănîndu-se pe pîntece.

Domnița Mărilor scoase un strigăt de supărare și coborî în odaia tovarășilor sale. A doua zi, în revărsatul zorilor, chemă pe Stoian și-i zise:

— Pot dintr-o vorbă să te schimb pe tine, pe vaporul tău și pe toți cîți suntem pe dînsul în steiuri de peatră și nu-ți vei mai revedea astfel țara ta. Uită-te însă colo, la acea stîncă: dintr-însă țîșnește pîrîul nemuririi. De-mi vei umple această cofiță cu apă din

ea, sunt gata să te urmez. Dar bagă bine de seamă: pîriul e păzit de un zgriptor și nici unul dintre cîți au încercat să se apropie de fi nu s-au mai întors. Dacă vei izbuti, vei avea în mine pe cea mai bună și credincioasă prietenă.

5 în loc de ai răspunde, Stoian îi luă cofița din mină și amncind vîntului pana de porumbel, strigă:

— Frate-meu, porumbel, vină-mi în ajutor!

10 îndată, un porumbel mai alb decît zăpada se zări în creștetul norilor și veni să se anine pe grumazii lui Stoian. El îi dăte atunci cofița în cioc și porumbelul plecă cu ea în zbor. Peste o jumătate de ceas el se întoarse înapoi și Stoian putu să dea îndărăt Domniții Mărilor cofița, plină cu apă de-a nemuririi.

15 — Îți mulțumesc, prietine, îi zise atunci frumoasa Domnița cu o voce înduioșată. Acuma sunt gata să te urmez. Unde vrei să mă duci?

— Te duc la stăpînu-ineu, pașa, răspuse Stoian.

20 — Așa! zise Domnița coperindu-și obrazul cu iașmacul său. Și zîmbi. Cealaltă parle a călătoriei se săvîrși în liniște.

Cînd se află la Kraguievaț de întoarcerea vîntorului fu sărbătoare mare. Lumea se adunase din toate părțile ca să iasă întru întimpinarea Domniței Mărilor.

↳ Intrarea în oraș fu din cele mai frumoase. Venea întîi Domnița Mărilor purtată de un cal arăbesc cu frînele și cu șeaua muiate în aurării și pietre scumpe. Urmău, după aceea, cele douăsprezece tovarășe ale ei și cei doisprezece tovarăși ai lui Stoian. Stoian mergea alături cu Domnița Mărilor. Frumos, mîndru, dar trist, înfățișarea lui fermeca pe toți.

10 Cînd sosi la palatul în care o aștepta pașa, Domnița își lepădă iașmacul; Reșid, la vederea acelei minuni de frumusețe, alergă s-o ia în brațe. Ea îl îmbrînci 35 însă așa de tare că de nu se afla Iacub să îl sprijinească, da pe spate.

— Stai, frumoasă sălbatică! Ce ți-a făcut robul tău pentru ca să te porți astfel cu el? zise pașa gîfîind.

10 — Ești un obraznic, zise Domnița. Nici nu mă întrebî cine sînt, nici cum mă cbeamă și te apropii de mine ca un turbat. Află că pentru ca cineva să poată nădăj-

dui a-mi fi bărbat trebuie să fie înzestrat cu o îndoită frumusețe. Cu frumusețea trupului și cu frumusețea sufletului!

5 — Sufletul meu e foarte tînăr, zise pașa. Cit despre trup, aș da o împărăție de-aș avea-o pentru ca să-l întineresc. Fie numai pentru a trăi o zi fericit, alături cu tine, iubit de tine! Dar vai, cînd ai îmbătrînit o dată, bătrîn rămîi pînă mori.

10 — Nu e adevărat, zise Domnița. Iată, eu am o cofiță plină cu o apă ce-ntinerește: Apa nemuririi. Pune să-ți taie capul și după aceea cum te voi uda cu o picătură de apă din această cofiță, vei învia tînăr și frumos ca un tînăr de douăzeci de ani.

15 Pașa se uită împrejur-i și zărind pe Stoian zise: — Nu mă îndoiesc de loc de puterea acestei ape. Dar să-i cercăm mai întîi minunile pe acest frumos băiat. Apropie-te, raia; pentru ca să întinerești și mai mult o să pun să-ți taie capul.

20 — Sunt destul de lînăr, răspuse Stoian, pentru ca să nu am trebuință de a mă face mai tînăr. Cu toate aceste, urmă el privind pe Domnița Mărilor ce-i făcu semn, sunt gata să mă supun. Pașa cbemă atunci un ienicer, care dintr-o singură lovitură reteză capul frumosului Stoian. Toți scoaseră un același strigăt de groază!

25 Domnița Mărilor se apropie însă de Stoian și aruncînd asupra-i cîteva picături din apa nemuririi, îl făcu să învieze de o mie de ori mai frumos și mai tînăr de cum era.

30 Bătrînul pașă, nebun de gelozie, strigă:

— Iute! Iute! întinerește-mă Domniță fără a mai perde vremea.

Și el chemă atunci un ienicer, se întoarse către Iacub și îi zise:

35 — Iacube, prietinel meu, eu nu pot să întineresc singur și trebuie să întinerești și tu dimpreună cu mine. Ienicerule, să ne tai dar capul la amîndoil Iacub îngălbini, dar ienicerul îi reteză capul. După aceea căzu și capul pașei.

40 — Slujitori, zise atunci cu glas poruncitor și rece frumoasa Domnița a Mărilor: luați de aci aceste leșuri

și dați-le clinilor să le mănînce. Astfel știe să pedepsească Domnița Mărilor pe cei ce au cutezat să se poarte prost cu dînsa.

5 Turcii însă se încrunțară; dar sîrbii traseră săbiile și ziseră: „Nenorocire celor ce să poartă rău ca femeile!”

Și un bătrîn turc răspunse:

— Ce s-a făcut, s-a făcut! Niminea nu-și poate ocoli ursita!”

10 Turcii și sîrbii să îinpăcară atunci și Domnița Mărilor zise lui Stoian:

— De azi înainte-ți sunt nevastă!

Și trăiră ani mulți și fericiți, iar casa ce au locuit stă și azi în picioare. Deasupra ușii acelei case se află înscris acest cuvînt sîrbesc: „Svobodnost”,

15 „Libertate”.

POMUL MĂRGĂRITEI

Fiind copil, bătrînul arendaș mă lua adesea în brișcă sa cînd se ducea după treburi. Odată merseserăm pînă la un cătun mai depărtat, al cărui nume nu este înscris nici cbiar pe harta geografică.

5 Era în cele dintîi zile ale lui octombrie. Niciodată natura, în ochii unor artiști îndrăgostiți de fețele searbăde cu cari toamna investeste cîmpii și pădurile, nu pare mai cu desăvîrșire frumoasă, decît la acea epocă a anului.

10 Copaci și cîmpi desfrunziți treceau fantastic pe dinaintea ochilor noștri, răsfrîngîndu-se ca printr-un zăbranic prin aburii Oltului. Piscurile sălbatiche ale dealurilor apăreau ca niște nămeți de umbre albăstrii.

15 In zare, departe, se arătau limpezile ape ale fluviului ce seînteia și clocotea în valuri spumegoase, pe după o perdea de sălcii și de plopi, ale căror frunze argintii îi forma un strălucitor briu. Zgomotul apei ajungea adesea pînă la noi, cînd slab ca cea din urmă suflare

20 a unui om ce trage să moară, cînd impunător și zgomotos ca clopotele unei biserici.

Să înserase cînd sosirăm la poalele unui colnic, sub care se afla micul cătun despre care vorbii.

25 Brișcă se opri în pragul unei colibe din care ieși îndată un flăcăiandru ca de douăzeci de ani ce ne pofți înăuntru.

— Ei bine, moș Gheorghe, ce mai e nou? întrebă arendașul pe țăranul de care deterăm întrînd.

— Să trăiești, cucoane, da' fata ne e greu bolnavă...

5 Ne uitarăm împrejur și zărirăm lungită pe niște velințe o copilă ca de șaptesprezece ani, veștejită de boală și palidă ca o frunză pe care viatul de toamnă o mișcă încoa și încolo și stă s-o smulgă de pe ramură,

10 Plăviță și cu ochi albaștri, cum te uitai la ea simțeau îndată că tînăra copilă nu mai are mult de viață și că oftica îi roade plămîinii.

De mică copilă, sătenii o porecliseră Friguroasa, din pricină că-i era frig mereu, toamna ca și primăvara, vara ca și iarna. Dar cînd venea mai cu seamă iarna, îi era frig mititiebii!

15 Ghemuită într-un colț al vetrei, îi clănțăneau dinții în gură și-i tremura carnea după ea vargă!

Arendașul se uită mult în tăcere la biata fată și apoi, întoreîndu-se către tatăl ei, zise:

20 — Ce stai de nu faci focu, moș Gheorghe? Nu vezi că e frig, foarte frig în casă?

— Ba văd, văd, da' de-aicea la pădure e departe și nu mai avem acasă o singură așchie de lemn. Mîne în ziuă însă...

25 — Pînă mîne e un deal ș-o vale, moș Gheorghe! Nu vezi că mititica e-nghetată de frig?

Tatăl se apropie atunci de fie-sa:

— Mărgărîto, îi zise el cu un glas mîngîietor, de ce nu vrei să mă lași să pun să taie pomul tău?... S-ar face așa de cald-năuntru...

30 — Nu, nu, tăiculiță. Pomul meu e al meu și mai bine voi s-aștept pînă mîne.

Arendașul întrebă pe bătrîn de ce ține așa mult copila la acel pom. El ne spuse că fiindcă fusese sădit de un cioban cu care Mărgărîta se logodise dar care murise de un an.

Și după aceasta el se strecură încetîșor afară.

Dar deodată, Mărgărîta sări drept în picioare pe patul ei de velințe și arătîndu-ne cu ochii rătăciți ușa pe care ieșise tatăl ei:

40 — Opriți-1, opriți-1, strigă ea, că-mi taie pomul!

Și mai în aceeași vreme se auzi afară zgomotul unui topor și căderea zgomotoasă a pomului Mărgărîtei.

— Aide, fetică, zise tatăl ei reintrînd în casă cu un vraf de lemne, scoală-te și vino să te încălzești.

5 El o luă apoi în brațe și o așeză încetinel pe vatra sub care începu în curînd să trosnească bieteale crăci ale pomului Mărgărîtei, singurele rămășițe ale dragostei trecute.

10 A doua zi și a treia zi revăzurăm pe Mărgărîta. Ea sta nemișcată în același colț de vatră cu ochii ațintiți asupra focului.

A patra zi o revăzurăm iar. Dar era cam abătută.

15 — Iacă, ne zise ea cu o voce plină de melancolie, s-a sfîrșit și cu pomul meu: bucata ce vedeți pe foc este cea de pe urmă, și ea nu mai are de ars decît o clipire-două...

Ne aruncarăm ochii fără voie asupra vetrei și văzurăm o mică flacără albăstrie ce mergea stingîndu-se. Pe moment părea că se mărește întinzîndu-și limbile pe vatră în sus dar ea scădea iar, slabă și tremurătoare ca flacăra unei candelă de pe mormînt.

25 Acea flacără mai tremură încoa și încolo, o dată, de două ori și apoi se stinse cu totul, iar capul Mărgărîtei se aplecă încetinel pe umeri, pe cînd din buzele ei se exală acel suspin din urmă al celor cari mor și al cărui zgomot este ca freamătul de aripi al unui suflet ee-și ia zborul!

Ne apropiarăm de dînsa: Friguroasa murise.

30 Astfel să stinse acea curată flacără de tinerețe, a cărei reamintire se redeșteaptă fără voie în mine, decîteorivăd întiul foc de iarnăaprinzîndu-se în sobe-

LUNTRAȘUL
(Nuvelă originală)

Se află pe țărmul Mării Negre un orășel al cărui
5 nume nu este de trebuință ca să-l știm. Vecinie bătut
de valuri tumultoase, acea salvă răsunătoare ce
izbește auzul ca tunurile mai muHor baterii împre-
unate, îl umple de un zgomot perpetuu și sinistru.
Populațiunea aceluși orășel era compusă, ca în toate
10 porturile de mare, de o diversitate de naționalități.
Turci, greci, albanezi, muntenegreni, ovrei, bulgari,
dalmați, maltezi își dau cu eotu! și contribuiesc, prin
tipurile și costumurile lor, să dea locului o nuanță
pitorescă ce farmecă.

3 5 Orășelul conținea multe case cu două rinduri, dar
nu era nici una ca să întrecă pe a unui bogat
grec din șapte ostroave.

Luntrii erau multe în port, dar nu era nici una
mai sprintenă decât a luntrașului maltez, Griti.

20 Neguțătorul grec avea o fată ce să nimea Athena,
și vrînd-nevrînd, vă voi povesti tot vechea poveste
a dragostei.

Dar ce corelațiune poate să existe, între Griti, un
simplu luntraș și între bogatul neguțător?

Faptul e&te simplu.

25 Neguțătorul era bătrîn, Griti era tinăr. Povestea
mea este naivă ca o idilă: Athena iubea marea; Griti
era marinar; Athena era greacă; luntrașul era maltez.

De ce însă, e&te natural ca tocmai acolo unde există
disproporțiuni sociale, amorul să fie și să-și facă
cuibul pe un abis?

5 A! Iată marele mister! Amorul naște, poate, tocmai
din acele disproporțiuni, din acel contrast. El se
atinge cu IUsul prin acest punct: dacă un ministru,
ar încăleca de exemplu pe un măgar, — ați rîde. Dacă
o fată bogată ar veni incidentalmente în contact cu
10 un om din popor, frumos și tinăr, — ar iubi. O fată
bogată este în adevăr stenahorisită de vecinica cravată
albă a tinerilor de salon; mănușile *jaune paille* sau
gris perle o fac să cadă în nevricale, și, în fine, reden-
gota neagră de ta Prinziian, îi fac efectul unei livrele
de cioclu. Un Endimion pierde foarte mult cu pălărie-
15 claque sub braț, cu cizme cu tocure englezești și
cu vecinica coadă de frac de care să agață mai mult
de cincisprezece secolii de prejudiciuri soțiale!

Athena, frumoasa fată a neguțătorului grec, împăr-
20 tășea desigur aceste opinii, în ziua în care, sărind
voioasă în luntrea tinărului maltez, se lăsa s-o plimbe
mai mult decât trebuia, și, privindu-l, pentru întîia
oară poate descoperi un lucru de care nu-și detese
seama pînă atunci: că maltezul era tinăr...

25 Și, pentru că proverbul francez nu minte eînd zice
că o dată ce ai făcut primul pas, celelalte îl urmează
cu repeziciune, Athena mai făcu descoperirea că
mijlocul său este foarte bine proporționat, că își înclină
capul cu o grație nespūsă pe umărul drept, și că legă-
tura îndoită cu neîngrijire pe sub gulerul bluzei sale
30 albastre, flutуреază în aer într-un mod foarte poetic...

Se știe însă că descoperiri de asemenea natură
sunt foarte simptomatice atunci cînd sunt făcute de
o tinără fată și că ele duc departe,...

35 De la bluza cea albastră, era dar natural ca Athena
să-și împingă descoperirile și mai în sus de legătură...

Gîtul frumosului maltez, ale cărui vine apăreau în
relief sub pielea ușor bronzată de soare, fusese modelat
desigur cu mult amor de rauma-natură și dacă delu-
șorul ce să numește gîtlej nu ar fi fost ceva mai
40 pronunțat declt de ordinar, nu ar fi lăsat loc la nici
o observare critică. Cu toate aceste, Athena urcă,

tîrîș-grăpiș, peste movila despre care e vorba și sosi deodată la buze...

5 Buzele nu sunt de o mică însemnătate în figură și Athena ce nu-și fixase ochii decît pe nuanța buzelor pălite de anemia nedespărțită de aceea ce să numește o bună educațiune, nu fu puțin uimită văzînd via roșeață ce le colora; tuleiul care umbrea pe cea superioară avea niște reflexe ca acele pe care le emite aurul călit în foc...

10 Luntrașul nu era cu toate aceste frumos în deplinuî înțeles al cuvîntului, dar părul său îi cădea într-o dezordine atît de grațioasă pe frunte și ochii săi, a căror culoare era nehotărîtă ca a mării, scăpărau din cînd în cînd o schinteie atîta de vie, încît obrazul său

15 înnegrit de arșița soarelui, părea înfașurat într-o aureolă luminoasă-

Athena văzuse aceste toate, și nu știu pentru ce, un nor de roșeață i se răsfrînse pe față...

20 Griti nu văzuse nimic și mina... Brațele lui, goale pînă la coate, să îndoiau sub impulsunea ce da lopeții și apăreau mai musculoase ea întotdeauna, din mîneele răsfrînte ale bluzei albastre. Mîna... și corpul său se apleca înmlădios, urmînd mișcărilor ce trebuia să imprime lopeților; marea murmura sub presiunea lor...

25 — Oprește, zise deodată Athena.

Și pentru întîia oară poate, Griti o privi cum trebuie să privească un bărbat pe o femeie...

Luntrea se opri atunci, dar valurile izbînd-o o făcură să tremure, și Athena își petrecu instinctiv brațele

30 pe după gîtul maltezelui...

Cînd valurile trecură:

— Mîna, mîna! strigă Athena rușinoasă...

Dar Griti nu mai mîna.

COSTICĂ

(Nuvelă originalii)

5 Numele i l-am spus. Este una din acele searbăde și poetice figuri ce să întîlcînce uneori pe ulițele noroioase ale Bucureștilor.

Ochii lui mari și negri, fruntea lui largă și umbrită de un păr mlădios, păreau că spun ceva, dar vorbele lui nu spuneau mai nimic.

10 în școală fusese cel mai leneș; rămînea repetent în mai toate clasele și băieții îl huiduiau.

Nu-și făcuse nici un prieten de copilărie, și de aceea, văzîndu-l pe podurile Bucureștilor, cunoștințele de căciulă ce avea, nu puteau să știe nici dacă e din București, nici dacă e fecior de boier, nici dacă e fecior de parvenit.

Ura poeziile și poeții.

Ura femeile.

Ura societatea.

20 Și cu toate aceste, poeziile îl fermecau fără să vrea, căci era poet.

Femeile — oacheșe sau plâvițe — treceau noaptea pe dinaintea ochilor săi pe jumătate închiși, ca niște năluciri.

Societatea îl atrăgea, căci nu era mizantrop.

25 Mulți erau mirați de un caracter ce să dezmințea pe fiecare moment în asemenea fel.

Inima sa era un fel de gazdă ce nu Închidea casa
la nici o simțire.

Erau momente cînd era bun, momente cînd era rău.

Fără a fi citit pe Lara, era un fel de Lara.

5 Fără a fi citit pe Rola, era un fel de Rola.

Crud ca Neron.

Blond ca Isus.

Adine ca Darwin.

Domol ca Platon.

10 Rob al cărnii ca un satrap.

Dezmățat ca Neron.

Sfiicios ca Iosef.

Elocvent ca Cicerone.

15 Astfel este Costică, și vocea sa vibrează aici ca o
melodie, și răsună aci ca un răcnet.

Dacă ar fi avut avere, ar fi Antichristul, și ar fi
tîrît în urina sa lumea, îngrozită și fermecată.

Ar fi semănat aurul cu același dispreț, fie pentru
a face un act de virtute, fie pentru a se cufunda în
20 vreo faptă mirșavă.

— Mario, zicea el într-o seară de primăvară, unei
tinere copile, te iubesc!

Și căzuse la picioarele ei, și brațele lui îi înconjurau
mijlocul, și buzele lui se apropiau de buzele ei.

25 Despletită, copila îl ruga și se desbătea tremură-
toare.

— Mă vei face soția ta, Costică?... voiesc să știu
mai întii aceasta, strigă Măria deodată, atinsă ca de
un șarpe sub întiia sărutare a tînărului.

30 Costică tresări. Brațele lui se dezlănțuiră; mina
lui se răci; ochii lui se acoperiră de o ceață întune-
coasă.

— Nu; răspunse el în sîrșit. Tu nu vei fi soția mea
niciodată.

35 — Niciodată? zise copila... A! dar eu nu pot să
primesc o asemenea iubire. Fugi! Părăsește îndată
această odaie în care am avut nesocotința să te primesc
fără știrea părinților mei!

Tînărul se sculă fără să zică un cuvînt, își luă
40 pălăria și deschise ușa.

Măria rămăsese în mijlocul casei,

— La revedere! îngîină ea.

— Adio! răspunse Costică și trase ușa după sine.

*

5 Măria îl auzi coborînd una cîte una treptele scării.
Avea șasesprezece ani și inima ei bătea cu repeziciune.
Se repezi la fereastră. Costică era deja în uliță și
pasul său răsuna pe trotuar.

— Costică! șopti Măria.

10 — Domnișoară!

— Revino. Voi să-ți vorbesc.

— Nu.

— Te rog.

— Voi veni mîine.

15 Și el se depărta.

Măria îl privi pînă nu-l mai văzu. El dispăru la
colțul unei uliți în paltonul lui cenușiu.

În doua zi noapte, Costică se reîntorsese. Ea l-aștepta
de mult.

20 — Și va să zică nu mă iubești? zise tînăra fată.

— Ba da.

— Atuncea mă vei face soția dumitale.

— Nu.

— Mă vei iubi cel puțin totdeauna?

25 — Nu cred. Tot ce știu este că acuma te iubesc.

Nu știu ce va fi mîine.

— Dar...

— E zadarnic. Fii a mea și vom vedea...

- O!

30 Atîta cinism, sau, cu alte cuvinte, atîta sinceritate
o rănise în delicateța sentimentelor ei. La această
exclamare, Măria înclină capul.

— Ce voiești, domnișoară?... Dumneta ești dintr-o
lume ideală... Ai citit romane... Voiești jurăminte...

35 — Domnule...

— Da; și ai socoti ca o mare jertfă dacă ai urma
inimei și naturei. În realitate însă nu faci nici o
jertfă și dacă m-ai iubi, dacă aș avea dreptul să te
strîng la pieptul meu, ai vedea că aceea ce socotești
40 ca o jertfă nu e decît un îucru firesc, decît...

Măria plîngea:

— Este cu puțință, îngîină ea, să iubesc un ase-
menea om, căci îl iubesc, da!

Costică se apropiase de ea:

5 — Pentru ce plîngi, zise el încet ca o suflare,
îclinîndu-se asupra ei...

— Te urăsc, domnule... O!... te urăsc... Costică!
zicea Măria.

Noi știm ce prețuiește ura unei femei...

10 Și buzele lor se împreună într-o lungă sărutare.

Costică n-a luat pe Măria și după dtăva vreme a
părăsit-o.

15 Măria n-a găsit nimica mai bun decît de a se face
călugăriță.

Dacă a făcut bine Costică, nu știu.

Dacă a făcut bine Măria, nu știu.

Dacă ara făcut bine să scriu această întîmplare, nu
știu.

20 Ce știu este că aceea ce să numește căsătorie este
o instituțiune omenească, pe cită vreme Amorul, fie
ca simțire, fie ca simț, este o instituțiune divină.

CARTEA DE POEZII

Culegerea de versuri era tipărită în limba engleză
și coprindea traduceri din poeziile lui Musset, poe-
zii de ale lui Shakespeare și Lord Byron.

5 Numai ochii ce au văzut luxoasa ediție a unei anto-
logii române, tipărită în englezește de Stanley, pot
să-și facă o idee de frumusețea, bogăția și îngrijirea
unei cărți de versuri ca cea despre care este vorba.

10 Ca și *Antologia* lui Stanley, fiecă pagină era de o
nuață deosebită, așa că ele formau o scară de culori,
în care, de îa albastru, roșu, galben și verde, se co-
bora, printr-o serie gradată de nuațe, pînă la celo
mai searbăde tonuri. Cînd se ajungea la alb, simfo-
nia culorilor reîncepea a se urca treptat pe aceeași
15 scară muzicală și a cînta pe aceleași tonuri de nuațe.

Pe lîngă aceasta, fruntea fiecărei foi era împodo-
bită cu flori și cu himere, tipărite tot în culori, de
la care scăpa împrejurul versurilor un întreg ames-
lec de frunze ce șerpuiau în cerc și le încadrau în cîte
20 un fel de medalion artistic.

Veneau apoi începuturile fiecărei poezii, ilustrate
cu acuarele, ce înfățișau scene din operele celor trei
mari cugetători:

Musset, Byron, Shakespeare!

25 Și cum zăcea cartea pe o rnescioară, razele soarelui
se jucau pe marginile scoarțelor legate în catifea

roșie, și pe dunga poleită a fețelor; iar vîntul ce pă-
trundeă prin geamurile deschise le făceau adesea ca
să-și schimbe locul, să alunece de-a lungul acelei
dungi, însuflețind cu aurul lor viu, aurul mort în-
tins asupra ei, sau să flutureze pe cîte una din acua-
relele din fruntea paginelor ce să răsfoiau!

Schinteile ce scăpărau atuncea erau armonioase
și formau un cîntec de aur irizat cu roșul viu al ru-
binului, cu verdele strălucitor al smaraldului și cu
flacăra cerească a safirului.

Și după capriciul vîntului ce întorcea foile cu o
mină nevăzută, apărea uneori cîte una din acele
acualele, înfățișînd: aci pe Romeo în tricoul său de
mătase vînătă, cu inelele unui păr atît de negru îneît
bătea în albastru și cu chipul său de adolescent pa-
sionat; aci pe Lara, înfășurat într-o manta neagră și
cu toate întunecimile misticismului pe frunte. Al-
teori iar, era Rolla ce-și arăta redengota sa modernă
și chipul său sarcastic și dulce: Lucifer și Azraëi per-
sonificați într-o singură figură!

Și modulată de soare, cîntocul ce aluneca pe dunga
poleită a cărții părea că încoronează, cu armonia lui
de culori pe un fund de aur, simțirile și gravurile din
carte, mîngîind cu razele lui verșurile întocmite din
niște șiruri de puncte, rotunde și negre ca niște măr-
găritare negre!

Iar dacă vîntul mișca perdelele mai cu putere, pa-
ginile vibrau atuncea, întoreîndu-se una cîte una, și
un auz inspirat putea deosebi în vibrarea lor un s-mit
refren de nume:

Musset, Byron, Shakespeare!

Și niiozotisirile delicate, cusute cu mătase albastră
pe panglica ce servea de semn cărții, păreau că pun
și ele, peste acel refren, simbolica lor neuitare:

Musset, Byron, Shakespeare!

Și acel refren era celebrat și de fețele de hirtie ve-
lină, și de vîntul ce mișca rețeaua albă a perdelelor,
și de soarele cu aurul său viu pe poleiala moartă a
cărții, și de miozotisirile delicate cusute cu mătase
albastră pe panglica ee-i servea drept semn.

Așa că poemele dinăuntru ei erau mai jos, poate,
de cîntecul fără voce al razelor, cu felurite nuanțe,
al hirtiei veline și al miozotișilor de mătase albastră
ca caliciuri împetrișate de mici puncte galbene!

Și în acel moment, poate că nu se afla atomă să nu
cînte.

Iar din toate vibrările țîșnea:
Musset, Byron, Shakespeare!

CAVALERII TROTUARULUI

I

FIUL VORNICULUI

5 Oamenii de saloane, bogați sau săraci, par a avea o tendință disprețuitoare pentru acei care în mijlocul Bucureștilor de azi au ajuns a fi declasați.

10 Hainele lor rupte, cizmele lor scilciate, îi face să strîmbe din nas, și *cavalerii din societate* ocolesc pe *cavalerii trotuarului* care poartă adesea sub zdrențele nenorocirii o inimă nobilă cu avînturi generoase și simțiri de adevărat cavalerism ce se resfrîng pe chipurile lor palide.

15 Politețea lor, chiar, nu este mecanică, ci vine mai întotdeauna de la inimă.

20 *Cavalerii ai trotuarului* SG pot numi toți ojn^nii nesiguri de pîinea de a doua zi: studenți săraci, foști funcționari onești ce află toate ușile puterei încuiate, fii de proprietari ruinați prin greșelile lor sau ale părinților și oameni din diferite alte categorii.

25 În această spumă a societății bucureștene, trebuie căutat cu toate aceste și spiritul și inima, lucruri de care, dacă ar trebui să judecăm după stratele mai înalte, ar trebui să disperăm.

30 Când îi vezi trecînd seara pe trotuare, unii îmbrăcați mai bine, alții mai rău, cu ochii în dreapta și în stînga, să nu credeți că să uită după cutare feneie

frumoasă. Ochii lor urmăresc altceva: întîlnirea vreunui prieten sau a vreunei întîmplări: vînarea unui leu sau doi, într-un cuvînt.

5 O! și cîți nu ar plăti cu sîngele lor acel leu! Unul n-a mîncat de două zile; altul a fost dat afară de stăpîna casei și n-are unde dormi; cutare n-a fumat o țigare de nu se ține minte, iar cutare îngâlbinește de durere cînd să gîndește să se întoarcă acasă la ai săi cu mîna goală, ei care îl așteaptă ca pe o provedință

10 De ce, de ce n-au voce noroioasele pietre ale stradelor ca să povestească toate dramele ce au văzut defilînd, că poate societatea ar deveni mai bună și aproapele ar ajuta pe aproapele său!

15 George, fiul marelui vornic, cugeta desigur astfel, cînd, cu toată voința sa de a munci, se văzu într-o zi pe uliță fără nici un căpătîi, cu averea pierdută și cu fratele și bătrîna sa mumă de susținut.

20 Mai cu seamă că pe atuncea, George și fratele său nu aveau decît un palton de îmbrăcat, și cînd îl îmbrăca unul celalt rămînea acasă, tocmai ca nemuritorii eroi ai lui Murger.

25 Oricine înțelege că George ar fi preferat mai bine să muncească decît să moară de foame dimpreună cu fratele său Nicu, căci amîndoi erau inteligenți, nelipsiți de instrucțiune și în floarea vîrstei.

30 Nenorocirea celor doi frați era, însă, tocmai instrucțiunea relativă ce primiseră, căci cu ea nu se puteau face nici hamalii, nici tăietorii de pietre.

35 Și astfel, hamalii și tăietorii de pietre erau mai fericiți decît George și fratele său.

Bătrîna lor mumă, ea care era o sfîntă și-i iubea pînă a suferi tot și a nu se omorî, le spunea adesea cu melancolie dar cu resemnare aceste triste adevăruri.

40 Și în neputința de a munci cu brațele, George care era cel mai mare dintre ei, alerga ziua și noaptea ca să obție o funcțiune.

O funcțiune?...

Toate ușile se închideau în fața lui. Aprozii de pe

la ministere ajunseseră să-I cunoască ca pe un cal breaz.

O funcțiune?

5 „Funcționarismul este o plagă” este răspunsul invariabil al puternicilor când nu le ești rudă, nepot, strănepot, sau văr ori cel puțin protejatul cuiva.

Protectori?

10 Dar putea oare să aibă protectori George, fiul unui fost mare vornic, când tatăl său făcuse bine la o rmil-țime de oameni?...

Rude?...

Și cine mai e rudă cu im om sărac, cu o familie căzută?

15 La noi în România, când moare cite un om care a jucat un rol însemnat în stat, și când acel om moare sărac, toți se aruncă asupra urmașilor și familiei lui ca niște corbi de pradă și când din puținul ce a rămas mi a mai rămas nimic, pustietatea se face împrejurul acelei case ca împrejurul unui loc ciumat.

20 Acei care-ți mîncaseră în casă sunt cei dîntii ca să-ți arunce cu piatra.

Și lozincă tutulor este același cuvînt: persecu-țiunea.

25 Fără îndoială că George a aflat mai tîrziu acestea, și că atunci când bătea pe la toate ușile era plin de speranțe ce-i înșelau mereu și ce renășteau mereu.

Și George se lupta cu viața ca un erou, pe când fra-tele său Nicu, presupus ca slab de piept, ședea acasă lîngă amărîta sa mumă.

30 Pozițiunea acelei familii devenea din ce în ce mai grea. Iarna era grozavă și lemne în casă, neam.

Căci de-abia să putea înnodea zi cu zi, cu cei doi sau trei lei, pe care putea să-i vîneze George, de pe la *cavalerii trotuarului*, prietenii săi.

35 Ei erau tot atît de săraci ca și dînsul, tot atît de nenorociți. Însă cavalerii trotuarului au și ei momen-tele lor de bogăție și atunci să ajută între dînsii, iar ajutorul lor nu este nici milă, nici împrumut, între dînsii există un fel de comunitate: cel care se întîmplă ca să aibă într-o zi dă aceluia care este în lipsă și așa mai încolo.

Așa că pentru George și familia lui, momentele critice nu erau în zilele din cursul lunilor ci în acele de la începutul lor, epocă în care trebuiau să plă-tească chiria, dacă nu vreau să fie dați în uliță.

5 Căci cele două odăi în care locuiau, izbutiseră să le găsească nemobilate și să li se îngăduiască a le plăti cu luna.

Criza cea mai grozavă să pronunță pentru George cam pe la sfîrșitul lui decembrie.

10 Fratele său Nicu, de suferințe morale și de mîncare rea sau neîndestulătoare, căzu greu bolnav.

15 Fu o sfișiere nedescrisă pentru muma sa, când îl ridicară ca să-l ducă la spital la Filantropia, unde George avea un prieten, student în medicină care se afla intern al spitalului și-i făgăduise a da fratelui său o odaie deosebită de sălile comune.

Dar sărmana mumă își stăpîni în sfîrșit durerea pentru că lucrul era trebuincios de vreme ce căuta-rea bolnavului acasă era peste putință.

20 Și birja ce ducea pe fiul ei se depărta cu zgomot, pe cînd biata mumă cu ochii deschiși mari și cu pri-virea în gol cugeta, poate, că dacă în zilele ei de fer-icire i-ar fi spus cineva că are să vie o zi cînd fiul său va fi dus la spital pentru a nu muri din lipsă de cău-tare ar fi ris ca o nebună.

25 Cele trei săptămîni, cît ținu boala lui Nicu, fata-litatea fu din ce în ce mai nemiloasă pentru George.

30 Adesea se prefăcea că a mîncat la birt, pentru a nu se atinge de puțina hrană ce mai putea procura mu-mei sale.

Sleise toate mijloacele și toate încercările de luptă și nu mîncase de trei zile, cînd se duse să vadă pe Nicu la spital, care intra în convalescență și care la sosirea lui se afla tocmai ia dejun.

35 — Nu mîncîni și tu, îi zise Nicu cu o voce încă sla-bă, arătîndu-i puiul ce avea dinainte și golind un pahar de minunat vin roșu.

Lui George i se părea că știe și fratele lui și tot spi-talul că este mort de foame.

40 Și stăpînindu-și printr-o ultimă sforțare de ^nîn-drie foamea ce-și ascuțea cuțitele în stomacul său:

— Mulțumesc, răspuse el; am dejunat la un prieten, și...

Și în acel moment odaia se învîrți cu dînsul, sticla cu vin, paharele, bucatele de pe masă, începură să joace fantastic pe dinaintea ochilor săi, și căzu jos fără cunoștință.

Cînd, peste cîteva ceasuri, doctorii izbutiră să-l deștepte din leșinul său, frigurile cerebrale se dec larăseră, iar astăzi, o cruce de lemn nevopsită abia-i însemnează morrnîntul în cimitirul de Ia Șerban-Vodă.

II

MIHXEA-ADRTAN

Cine dintre băieții de petrecere, de acum cîyiva ani, nu a cunoscut pe tînărul farmacist Mihnea-Adrian?

Mai mult scund decît înalt, avea niște ochi vii pe un chip simpatic, iar pe fruntea lui, înaltă și largă, se încrețea un păr negru și scurt; nările sale erau foarte mișcătoare și dovedeau o natură poetică și o inimă simțitoare.

Cu toate aceste, Mihnea-Adrian nu era poet în înțelesul comun, căci nu scrisese un singur vers.

Dar dacă a pleca noaptea pe lună și a se duce pe jos la Filaret, întovărășit de unul sau doi prieteni, fără alt scop decît a bea apă de la fîntînă de pe marginea șoselei nu este o poemă, — atunci nici Mihnea-Adrian nu era poet.

Soarta însă, îl făcuse farmacist, și aceasta era o adevărată disperare pentru dînsul.

De origină din Transilvania, luptase mult ca să ajungă să-și facă o carieră, și tocmai după ce-și o făcuse, văzuse că s-a înșelat în alegerea sa.

Ce însemnează în adevăr un farmacist?

La noi, în țară, a fi farmacist este a fi spițer, și a fi spițer este a nu avea dreptul să aspiri Ia o poziție socială mai înaltă: drumul consideratiunii pare a-ți fi cu desăvîrșire închis.

Și Iihnea-Adrian se amărea adesea, căci își simțea aripe cu care ar fi vrut să zboare mai sus decît cerul carierei sale.

De cîte ori nu-l auzeau prietenii săi vorbind în această privință cu vocea lui simpatică și plină de o dulce elocvență!

Și cum se întîmplă în toate naturile alese, susceptibilitatea sa era foarte dezvoltată, așa că se simțea umilit și amărit.

Meavînd acea putere demnă de admirație ce face pe om să se ridice deasupra prejudiciilor, Mihnea-Adrian era zdrobit de ele.

Și pentru acest cuvint, pînă și nașterea sa îl umilea, iar nimic nu l-ar fi rănit mai mult decît dacă prietenii săi ar mai fi aflat pe lingă celelalte ca are și un frate băcan în piața Amzii.

O susceptibilitate atît de nemăsurată influențase treptat asupra caracterului său și-l făcuse să deviebanuitor și mizantrop.

De la un cîrd de vreme, ieșea pe strade și în locuri publice din ce în ce mai rar. I se părea că toata lumea se uită la el cu dispreț, că-l știe că este spițer; i se părea chiar, că niciodată nu era îndestul de bine îmbrăcat; că pălăria sa este ridicolă; că culoarea hainei sale nu se mai poartă și cîte altele de asemenea fel.

Întrucît privește convorbirile ce avea, în fiecă cuvînt căuta să afle dacă nu care cumva, cineva îl atinge asupra nașterei, carierei sau îmbrăcăminte sale.

Și cu cît trecea, cu atît caracterul său se pleca și mai mult pe acel povîrniș și îl împingea către un deznodărnînt fatal.

În inima lui Mihnea-Adrian se dezvolta mereu un fel de nemulțumire surdă cu un fel de dezgust imens pentru lume și pentru viață.

Veselia lui de odinioară i se ștersese de pe față precum se șterge de pe petalele unei flori ce vestejește culorile strălucitoare ce o împodobeau.

Și, izolîndu-se treptat de lume, ajunsese să nu mai simtă nici o mulțimiire și să nu mai vorbească cu

încredere decît lui Gostin, prietenul cu care locuia.

În acea epocă a vieții sale, Mihnea-Adrian ajunsese a fi farmacist la spitalul Colțea și cu tot caracterul său înăspriț deja, nu era camarad care să nu-l iubească și bolnav care să nu-i fie recunoscător.

Căci, cu toate contrastele ce se ciocneau în inteligența sa, Mihnea-Adrian era și rămăsese o inimă delicată și nobilă, un om demn de o mai bună soartă.

Așa că femeia care l-ar fi iubit, ar fi aflat în pieptul său o comoară de devotament și un suflet de semi-zeu.

Iar dacă acea femeie i-ar fi cerut sîngele, Mihnea-Adrian n-ar fi stat la îndoială și și-ar fi deschis vinele ca să-l dea pînă la cea din urmă picătură.

Din nenorocire, femeile nu ghicesc, într-o figură bizară și melancolică, furtunile arzătoare de iubire supraomenească ce nu așteaptă decît momentul de a izbucni.

Și apoi, atuncea cînd femeile au trebuință de o inimă, se duc mai adesea s-o caute tocmai acolo unde lipsește.

Cu toate acestea, Mihnea-Adrian dacă mai avea o dorință, era însăși aceea de a vedea că un suflet a răspuns la al său și că nu mai este strein și singur pe lume.

Cu un asemenea caracter, cu o asemenea inimă, se înțelege de la sine că Mihnea-Adrian era unul dintre acei oameni care la cea dintîi femeie care li se întîmplă în cale, cad în adorațiune, prosternîndu-se dinaintea ei ca în fața unei sfinte sau a unei minuni de frumusețe.

Și cum Mihnea-Adrian locuia cu Costin, acesta-l duse să prînzească într-o zi la amanta sa, o cusatoarească pescuită de Costin într-o seară, de pe bulevard sau de prin apropierile lui.

Iar cînd Mihnea-Adrian se întoarse acasă se culcă pe o parte și pe alta, însă nu putu să închidă ochii, și în acea noapte dacă cineva ar fi vrut să-i vorbească, el n-ar fi putut desigur să răspundă la toate cuvintele decît prin aceleași două și neschimbate silabe ale numelui ei:

Mimi.

Căci întreaga lui ființă nu mai era decît un cîntec, nu mai era decît un refren:

Mimi.

Astfel, inima, cugetarea și făptura iui toată nu șoptea decît:

Mimi.

Cît se va fi luptat Mihnea-Adrian cu amorul său nu să știe.

Însă într-o seară, pe cînd prietenul său Costin se întorsese mai devreme acasă și dormea, Mimi îi deschise ușa odăiței sale din strada Puțu-Spătarului.

Și Mihnea-Adrian, care pînă în acea zi luptase cu simțurile sale și nu cunoscuse încă nici o femeie, își agăță verginătatea corpului său de adolescent de perdelele murdare ale odăiței din strada Puțu-Spătarului.

Prietenii săi îl întîlniră pe neașteptate a doua zi seara la Fialkowski și să mirară văzîndu-l atît de vesel, iar ce-i miră și mai mult fură cele trei pahare de coniac, pe care Mihnea-Adrian le deșertă unul după altul, el care nu bea niciodată.

Iar a doua și a treia zi, nevăzîndu-l nimini reapărînd la farmacia de la spitalul Colțea, unii dintre camarazii săi se duseră să-l caute acasă, îngrijindu-se ca nu cumva să fie bolnav.

Și în același timp, în pădurea de ia Mernanii, în care a încercat să se omoare poetul Nicoleanu, se descoperea un cadavru, umflat, desfigurat, cu figura pătată de vînat și de galben, cu ochii injectați de sînge și cu gura convulsionată.

Autopsia constată moartea prin stricnina, iar poliția, identitatea cadavrului prin următoarea scrisoare găsită în pozonamul hainelor cu care era îmbrăcat.

„Costine, zicea acea scrisoare semnată de Mihnea-Adrian, mințind prietenii noastre, am săvîrșit fapta cea mai grozavă, căci am făcut pe Mimi să te înșele cu mine. Nu căuta să-ți răzbuni asupra-mi și iartă-mă, pentru că în momentul cînd vei citi această scrisoare, nu voi mai fi.”

5 Astfel a trăit și a murit Mihnea-Adrian, tînărul farmacist de la spitalul Colțea, sleind într-o singură noapte toate voluptățile omenești spre a se deștep-
ta din acel vis în fundul unui mormint, în care s-a aruncat de bună-voie, pentru a fi înșelat încrederea unui prieten al său.

III

LI DOUĂZECI DE ANI

10 Titu era un băiat prea dezvoltat pentru vârsta sa, dar frumos de pica: capul său fusese întocmit de natură după chipul semizeilor greci; ceea ce înfățișa un contrast era, însă, corpul său ce părea a fi fost
15 făcut pentru o figură mai pătrată, pentru niște trăsuri mai aspre. Musculatura gîtului, a brațelor și a picioarelor, cînd i se încorda se preschimba în niște
20 mănunchi tari ca piatra. Spătos și cu pieptul larg, avea ntîinile mici, și de asemenea încălțăminte sa nu întrecea cu mult încălțăminte le femeiești.

20 Astfel era Titu, și făcut pentru a fi iubit, mușcase cam de timpuriu din mărul oprit ca și alți tineri de vârsta sa.

25 Dar cu toate acestea, la 20 de ani inima lui Titu rămăsese curată și sufletul său era plin încă de un fel de castitate unită cu un respect tainic pentru femeie, simțiri ce lipsesc adesea chiar la făpturile ce n-au trecut pragul copilăriei.

30 Acele simțiri puneau în ochii tînărului un farmec mai mult. Femeile care-l vedeau nu puteau să-l uite și fetele-l visau noaptea înclinîndu-se asupra lor cu părul său negru și scurt ale cărui ușoare ondulări îl făceau să semene cu suprafața unei ape încrețită puțin de suflarea dimineții.

35 Nu era oare și viața sa, o dirninaată curată și frumoasă, iar zîmbetul său, nu era oare și el, mărgăritarele albe ce le deșiră zorite în revărsatul lor?

Și-l visau femeile și fetele, deși cele mai multe cînd îl întîlneau pe uliță nu-i cunoșteau nici numele, ca să poată cel puțin să și-i șoptească și să se îmbete

de armonia lui, precum se îmbătau de flacăra aci mistuitoare, aci plină de o nespusă dulceață ce scapără de sub genele sale crețe.

5 Căci trotuarul Bucureștilor nu văzuse încă băiat mai frumos la chip, nici mai bine făcut la corp.

Lili mai ales, fata siapînei casei in care Titu avea o odaie cu chirie, murea după el, la 16 ani neîmpliniți.

10 bar Titu știind că nu și-o poate face nevestă, căci muma fetei era o negustoreasă bogată, iar el era un băiat orfan și sărac, sa făcea că nu baga de seamă la privirile ce-i arunca Lili de cîte ori trecea pe dinaintea ei spre a se duce la cancelaria unde era slujbaş.

15 Așa că, cu cît **Lili** se uita mai mult ia dînsul, cu atît Titu pleca mai mult ochii în jos.

Și fcăiaul de 20 de ani, care mușcase cam de timpuriu din mărul oprit, părea că este o fată mare, iar Lili părea a fi băiatul de 20 de ani.

20 Nu că inima sa era nesimțitoare, nu că tăceau dorințele în pieptul său, dar înzestrat cu un caracter leal, simțiri și dorințe i se predau învinse. Și patimele, ce ca niște cai sălbatici ar fi voit să-l ducă în placul lor, rodeau zadarnic frîul unei voințe nemiădioasă ca și mușchii săi de oțel.

25 Astfel că în noaptea de la începutul lui decembre pe care Lili și-o alesese pentru a-i vorbi altfel decît cu ochii, caracterul său rămase tot în picioare, adică, tot nobil, cavaleresc și leal.

30 Și i-ar fi fost ușor lui Titu să se folosească de amorul arzător al lui **Lili** și de nevinovăția ei copilărească cînd veni să-i bată în ușa odăii la 2 ceasuri dinspre ziuă.

85 „Scapă-mă, Titule, îi zise ea, deși-i vorbea pentru întîia dată, căci mama vrea să mă logodească mîne cu un arendaș, și te iubesc”.

40 Și cum era udă de ploaia rece ce se vărsa cu găleata prin curtea ce străbătuse pentru ca să ajungă la casa de la poartă, unde locuia Titu, Lili, fata de 16 ani, intră înăuntru despletita și muiată sub mantelul ce-și aruncase pe umerii goi.

Oh! Și acei umeri erau atît de rotunzi și de aibi, iar sub broderia cămășii, sîmirile ca două portocale mari erau atît de fermecătoare, înțit Titu Închise ochii pe cînd Lili aruneîndu-i-se de gît își punea inima ei pe a lui și se lipea de dînsul atît de strîns înțit acele două corpuri păreau a nu fi dectt unul.

Iar în acele minute, fericirea licări pe sub pleoapele aplecate ale ochilor iui Titu: o clipă încă și aceea fată eu părul despletit și lung pînă dincolo de genuchi, frumoasă ca o nălucă dintr-un vis de tinerețe, era să fie a lui.

O clipă încă, și el, Titu, băiatul orfan și sărac, cavaler al trotuarului și cînd este și cînd nu este slujbaş, putea să se folosească de mințea exaltată a unei copile pentru a-i răpi nevinovăția și pentru a sili în urmă pe părinți a-i da și zestrea și fata. O clipă încă, și toate sărăcia suferită, toate umilirile îndurate, erau să rămie în domeniul trecutului și la rîndul său, încălzit bine, hrănit bine, putea să ia și el drumul puterii și al mării ca atîți alții care dacă însemnează ceva o dătoresc numai unei însurători de același fel.

O clipă încă... O clipă...

Și buzele lui Titu, cărnoase și roșii ca două lipitori, se apăsară pe buzele lui Lili... Corpul său fu străbătut de o zguduire electrică. Musculatura gîtului, brațelor și picioarelor sale se arcui pe sub pielea sa oacheșă și se prefăcu într-o rețea încordată ca funiile unei corăbii în mers.

Și Lili, sub strînsoarea lui Titu, tremura la gîtul său precum tremură o frunză mușcată de vintul arzător ce alargă prin pustiile Saharei...

O clipă încă... O clipă...

Dar deodată brațele lui Titu se dezlănțuiră dinprejurul mijlocului ei și ochii i se acoperiră de o ceață întunecoasă.

Apoi, năpustindu-se către ușă, „ar fi o infamie”, strigă el, și năvăli afară cu fruntea goală prin ploaia amestecată cu zloată pe care i-o bătea vîntul în obraz...

Astăzi, Lili e măritată, iar Titu a rămas tot ce a fost: frumosul cavaler al trotuarului cu ochii aci umezi de voluptate, aci fulgerători de lumine ce nu se pot uita.

Și dacă-l văd femeile și fetele mari, tot îl visează înclinîndu-se asupra lor, cu capul său de Apolon pe un corp de centurion roman.

IV

CAZUL LUI MANOLE CLEȘANU

Umblase cît umblase Manole Cleșanu, și cînd cu slujbă, cînd fără slujbă, ajunsese pană a se însura, devasta pe care și-o alesese cu toate că nu era de potrivă numelui ce purta, dar era frumoasă de țî-era dragă lumea să te uiți la ea.

în ziua cînd se cunună cu dînsa în biserica de la Sfînta Vineri, toți prietenii și chiar toți cunoscuții lui Cleșanu uitară că aceea femeie nu era decît o ungu-roaică de rînd și să grăbiră s-o înconjoare adueîndu-i omagii și curteniri ca îa o regină stăpînitoare.

Și din acea zi, Manole Cleșanu, declasatul de ieri, își reluă în societate locul pe care-l ocupaseră păriiții săi, iar cu toate că nu luase de pe urma nevastii sale un ban de zestre, treburile începură să-i meargă din bine în mai bine.

Săritura pe care o făcu astfel de pe trotuar în caretă fu bruscă, dar ea nu-l miră de loc.

încrezător precum sunt mai toți bărbații și înzestrat cu o bună doză de vanitate, Manole atribuia repede schimbare a pozițiunii sale, capacității deosebite al carii proprietar își închipuia că este.

Adevărul, însă, era că dînsul nu se afla clecît proprietarul unei femei răpitoare.

Și pentru că înainte de a-i îi nevastă, trăise cu Ludomira în legături tot atît de strînse, profesorii ce-i detese umpluseră golul unei lipse desăvîrșită de educație și de învățatură.

Ludomira putea să treacă dar, drept o femeie din societate, mai ales că nu era bărbat care să n-o ad-

mire și să n-o dorească cind o vedea trecînd în amurgul serii pe șoseaua Kiseleff, mai adeseaori călare pe un cal sălbatic și iute, decît răsturnată în caleașca sa.

5 Ea părea atuncea o adevărată nălucă din pustele Ungariei cu coama ei de păr negru ce bătea în albastru și cu mijlocul ei subțire, strîns într-un corsaj de catifea verde.

10 Cutele îungei sale amazoane fluturau încoaci și încolo în vîntul nopții printr-o serie de ondulări voluptuoase.

Și cum era alba ca laptele și cu ochii arzători ea jăratul, fluturii ce se învîrteau împrejurul ei își ardeau adesea aripele și-i lăsau pe rochie brazdele prafului lor de aur.

15 Căci ce nu putuseră să-i insuflă profesorii ce-i detese Manole pentru a-i forma inima și mintea, era, pe lîngă spiritul de care era lipsită, virtutea ce este sigiliul naturelor alese.

20 Manole însă o iubea și nu vedea nimic, nu-și da seama despre nimic.

Încrederea ce avea în femeia sa era atît de mare, îneît nu se sfia s-o știe acasă în tovărășia unuia sau a mai mulți prieteni, pe cînd el își vedea de treburile sale.

25 Unii, în fața unei asemenea încrederi, nu se dau înapoi de-a atribui lui Manole un caracter odios.

30 Dar cînd într-o noapte de vară, Cleșanu surprinse pe frumoasa Ludomira la genuchii săi cu un arendaș, bogat dar nerod și grosolan în toată făptura lui, mulți își schimbă pînă pînă părerea.

Ce se petrecu în acele minute în inima bărbatului înșelat, numai el, care-și pierdea într-o clipă toate iluziile sale, o poate ști.

35 Trăsnetul de l-ar îi izbit tot atît de fără veste, l-ar fi încremenit mai puțin.

40 Ochii i să opriră în orbite și rămăseră țintă în timp de cîteva secunde, fără ca să mai aibă vreo espreșiune; toate fibrele corpului său se contractară spasmodic, iar în mintea sa să făcu un fel de haos în mijlocul căruia disperarea cu nebunia scoteau un fel de ris fără sunet.

El ar îi putut să-și facă dreptate cu înlesnire, mai ales pentru că ∞ la locul în care se afla, n-ar fi avut decît să întindă mina pentru a-și alege orice armă ar fi voit din acele ce formau panoplie pe pereții din apropierea sa; brațele sale însă rămăseră nemişcate, și numai după o lungă silință, putu să articuleze cîteva cuvinte.

5 — Din acest moment, doamnă, zise atunci Manole adresîndu-se către adulteră, nu mai ești femeia mea, 10 însă redîndu-te libertății nu voiesc să te redau mizeriei. Noul dumitalc bărbat va fi dar acela cu care m-ai înșelat.

15 Ludomira îl asculta năucită pe cînd arendașul galben ca un mort tremura varga sub fulgerele ce scăpărau din ochii lui Manole.

— Dumneata, domnule, reluă Cleșanu, poți să dai brațul doamnei și să ieși. Bagă însă de seamă: de astăzi într-un an vei fi mort sau cununat cu femeia mea.

20 Și Ludomira, pleeîndu-și fruntea, părăsi casa bărbatului la brațul arendașului cu care îl înșelase.

Iar de voie, de nevoie, arendașul care știa că Manole Cleșanu nu glumește, să cunună la anul cu Ludomira, și acela care le fu naș fu însuși Manole.

25 Răzbunarea lui Cleșanu, care nu voise să azvîrle pe uliță pe femeia care-l trădase pentru a o vedea muritoare de foame, se îndeplini astfel, și ceea ce-i puse culme, fu faptul că pînă la celălalt an, Ludomira înșelă și pe noul său bărbat.

30 Astăzi niminea nu mai întîlnește pe Cleșanu, și nu să știe ce a devenit.

35 Incît despre Ludomira, părăsită în voia soartei de bărbatul sau de-al doilea, care n-a avut generozitatea celui dîntii, a ajuns din cădere în cădere să-și piarză pînă chiar și cea frumusețe răpitoare ce a făcut nenorocirea lui Manole și să bată ca femeie de uliță nesipul gradinei Rașca.

40 Ūrită sub pudra ce nu-i poate ascunde zbîrciturile, cu părul formîndu-i doul cîrlionțe lipite de tîmplă lîngă fiecare ureche, cu greu ar mai recunoaște chiar Manole în cea femeie îmbrăcată ou cîte un

corsaj bătător la ochi, pe Ludomira de odinioară, care trecea în fuga calului pe șoseaua Kiseleff, frumoasă și albă ca o nălucă din pusele Ungariei.

V

O IDILĂ

5

Andrei fusese prezentat Măriei, frumoasă greacă din Galați, la cofetăria Giovani ce era situată pe atunci pe drum de palatul regal.

10 Măria era întovărășită de mătușa ei și se oprise acolo spre a lua o înghețată.

Prietenul ce prezintă pe Andrei, îl întrebă la urmă dacă o găsește frumoasă.

15 Dar Andrei nu răspunse nimic, căci adevărata admirațiune ca și adevărata bucurie, ca și adevărata durere, n-are cuvinte.

Măria era o fată de 16 ani, cu părul negru, cu pielea obrazului albă, cu mijlocul subțire, răsărită și mlădioasă ca o trestie, cu genele lungi, cu sprâncenele de madonă și cu ochii visători.

20 Oh! frumoasă era Măria, greaca din Galați!

Și o iubi Andrei, cum știe să iubească un *căvaler al trotuarului*!

25 Iar când îi duse întâiul buchet de flori și începu să-i vorbească de amorul său și de dorința de-a o lua în căsătorie, ea se roși cum se roșește o piersică în soarele de vară.

Și încet inel, Măria îi șopti că crede în amorul său, dar că o presimțire îi tot spune că dînsa nu este făcută pentru fericire.

30 În ziua când se despărțiră, căci Măria trebuia să se reîntoarcă la Galați la părinții săi, ea-i zise pe nume.

Și aceasta a fost tot... Tot, și Măria a dispărut ca un vis fericit din viața lui Andrei, căci el a jertfit amorul său fericirii mumei sale, al cărei sprijin era.

35 „Datoria înainte de toate” era deviza lui Andrei, și el știa că fiind al Măriei nu mai putea să fie al mumei sale.

LA VIZITĂ

(Scene din viața bucureșteană)

i

LUNI

5 Intră mai întâi pe ușă o doamnă renumită pentru... (trebuie să fim politicoși cu sexul frumos)... pentru inteligența ei. Acest fapt a și pricinuit porecla ce poartă și care, cu toate că este numele unei pasere domestice, nu este mai puțin răsunătoare.

10 Stăpîna casei este una dintre cele parvenite care, pentru că sunt bogate, se cred și de vișă mare.

— Ai auzit?

~Ce?

15 — Cum? Nu știi că prietinei dumitale i-a murit băiatul?

— Nu mă interesez de morți, răspunse stăpîna casei.

— Ai dreptate; mai ales cînd n-a fost treabă mare de el.

Pauză.

20 Intră o altă doamnă.

— Ce vreme frumoasă!

— Admirabilă!

— Ai fost la Șose?

— Nu.

25 — Cum se poate? Pe așa vreme frumoasă?

— În adevăr, am făcut rău, căci vremea este foarte frumoasă.

Aci altă pauză.

O doamnă cu bărbatul său se ivește la ușa salonului.
— Ce timp nesuferiți Când frumos, cind urît, — nu știi cum să te mai îmbraci!

5 — În adevăr, zise stăpîna casei, timpul este prea schimbăcios.

— Și se răcește așa de lesne, zise bărbatul.

— Da, boli în toate părțile.

Nouă pauză și cu intermezzo, încrucișarea următoarelor dialoguri:

10 — Dar cu slugile?... Nu este așa că am ajuns rău de tot?

— Apropo, doamnă, mai aveți acel minunat bucatar care face o galantină atît de bună?

15 — Negreșit că-l mai am; însă trebuie să-i sufăr toate capriciurile.

— Cît sunteți de fericită!

— Și face galantină tot atît de bună?

— O! Mi-aduc prea bine aminte de cea pe care am mîncat-o. Era de gușă de curcan...

20 Stăpîna casei:

— Cu fisticuri.

— Era delicioasă.

Stăpîna casei:

— Nu este așa că era delicioasă?

25 Afirmare din nou, intrarea unei noi vizite și iar pauză.

Era o doamnă în negru; figură de conservă în oțet; ea semăna foarte mult cu o cioacă sau cu una din acele păpuși de cîrpă pe care o pun țărani prin vii sau prin arături ca să sperie paserile.

30 — Închipuți-vă, de unde viu?

— De unde?

— De la vară-mea! A făcut un băiat care a și murit.

35 — Bine că n-a făcut decît unul căci am văzut-o acum cîteva zii și bănuiam doi, zise stăpîna casei.

— Atîta mai lipsea! zise vara vorbind din virful capului. Eu zic: bine că a murit și cel pe care l-a făcut. Avere n-are nici ea, nici el...

— Dar se zice că bărbatul său are viitor...

40 — Viitor, vorbe late... Așa se zicea și de bărbatu-meu cînd l-am luat, întrepruse buna verișoară. A!

Oiii! apropo de bărbatul verii mele... Nu-mi vorbiți *ih* dînsul... Sunt indignată...

— Și de ce?

r> — Este un monstru... Închipuți-vă că i-a părut rău de moartea copilului, dovadă că i-ar fi părut bine d-a mamei.

— Evident. Este un monstru.

— Ce om nerușinat, *ma chère*.

ut -- Însă, obiectă cu timiditate un nou-sosit, se zicea că se iubesc și...

— Și... și... Te amesteci, domnule, în multe, dar...

— Dar?

— Ești prea bun la suflet, zise luîndu-și seama vara cea în negre.

15 — Și ^{va} & ^{zi} & tot ai avut dreptate cînd s-a făcut această nuntă?

— Se-nțelege... Un om cu desăvîrșire stricat. Scrie în gazete, tipărește cărți

io Doamna în negre, sau mai bine zis vara cea bună, se sculă și salutînd din înălțimea celor cincizeci de ani ai săi, ieși.

Intermezzo între cei rămași și stăpîna casei.

— Wsurat de un an abia și dorește moartea nevetei sale!

25 — Mărturisește însă că a cîștigat o înrudire strălucită.

— Strălucită. — Cu toate aceste, doamna X este într-altfel o femeie foarte bună.

— Mai ales pentru bărbați.

30 — Ar fi și mai bună, zise stăpîna casei înrăită fără motiv, dacă n-ar slăbi cu biletele prin care îmi cerșește cîte 10 sau 15 franci dp coșniță...

35 — Bine, zise un profan, știm că bărbatul său a cîștigat acum cîteva ani un proces de mai multe sute de mii de franci..

— Să mai fi fost...

Pauză.

— Dar procesul maiorului G...?

— E condamnat, *ma chère*.

40 — Condamnat? Și doamna X... nu ne-a spus nimici

— Cum vrei să vorbească de maiorul?...

— A! Da; inii aduc aminte; însă e mult do atunci; mult de tot...

Pauză și o nouă vizită.

— Mare eveniment: Balla Y... peste două săptămîrî.

5 — în adevăr:¹ -- Y... să dea bal?

— Ali-am și comandat rochia...

— Cum e?

10 — Pompadour. Atlas trandafiriu — pulpă de nimfă uimită; cute Wateau; buchete de trandafiri prin ea și un val de dantele... Va fi delicios....

— Și eu ini-am comandai pe-a mea, zise o nouă sosită. Va fi de culoarea „prună”, domnule.

— Delicioasă această culoare...

— Fermecătoare...

15 — Și voi purta și un buchet de prune la corsaj...

Pauză. Plecarea rochiei-prună.

— Uf! cu buchetul ei de prune! zise stăpîna casei. Bine că știu, — să mi-o garnisesc pe-a mea cu corcodușe.

20

II

MARȚI

D-rta N. primește marșile. Salonul său este împodobit cu mobile de preț, dai* ele sunt așezate ca la tapițer. Nici un tablou pe pereții goi, nici o statueta pe etajerele încărcate cu felurimi de mărunțișuri, în a căror alegere gustul nu a predominat.

25 — Ce mai faci, scumpa mea? Ești bine?

Și cucoanele se sărută, dacă sunt în intimitate.

30 — Vi fost la *Fintîna Blanduziei*? Ce frumoase versuri! Ce limbă de auri

Toate doamnele din societate vorbesc astfel, căci d. Alecsandri a ieșit la modă ca fracurile roșii la Paris.

O altă doamnă cu bărbatul său deschide focul con-vorbirei astfel:

35 — Viu de la prințesa S.

Sau:

— Aseară am fost la marchiza A.

Sau iar:

256

— Prințesa mi-a spus, marchiza mi-a zis... Apropos: ai văzut pe prințul G.? Nu ți se mai urăște cu el... Ei! dar micul baron?...

5 Dintr-o altă parte a salonului, o doamnă mică la statură nu se depărtează de ale palatului. Bărbatul său este dintre curtenii slujbași primiți intim de perechea regală:

— Majestatea-sa regele spunea tocmai lui Nicu...
Sau:

10 — Ani vorbit reginei despre aceasta și regina mi-a zis...

Mai aproape de stăpîna casei se află o altă doamnă:

15 — Și cum îți spuneam, scumpa mea, la balul *Furnicei*, numai eu, și am vîndut marfă de optzeci de mii de francii

Două doamne măritate de curînd:

— Jean este nesuferit. Nu vrea să mă lase să valțez.

— Pe mine nu vrea să mă ducă la bal.

20 — Este adevărat că are caiițăil Dar, — gelozia! Gelozia!

— Al meu n-o face din gelozie ci din zgîrcenie. Acest ducto se petrece a *mezzo voce*.

Bărbații lor:

25 — Sunt foarte fericit... cu ioate aceste, — deunăzi, mă cam speriasem. Închipuiește-U că mă întorc de la bal... Nevastă-mea învîrtise pînă la ziuă vreo patruzeci de valțuri și ieșind aprinsă din căldura jocului, a răcit. Am adus pînă la ziuă vreo patru doctori... în finei Acum este întremată.

30 — A! Și eu sunt fericit!... Dar... închipuiește-ți. Zece baluri pînă acuma, și la toate am fost silit s-o duc... Conturile îmi pîoua... M-am spetit...

Un domn care face politică:

— Orice s-ar zice, guvernul nu cade.

35 Stăpîna casei, — în convorbirea generală:

— Sublocotenentul?... Nu e urît de loc, — și bine crescut!

Doamna X, care-i deschide în toate nopțile ușa iatacului:

40 — Ce gust ciudat ai, *ma ckere amie*! E anost, — nesuferit chiar!

257

O doamnă bătrînă către alia:

— Nemții?... rău faci de vorbești de dînșii... Desigur că cei din suita prințului n-au fost așa de bine crescuți ca cei din vremea noastră, dar tot sunt, cum-secade.

Muscalii?... Degeaba, mi-i faci ha/! Firește că cei cari au venit după ducele Nicolae și după împăratul au cam uitat tradițiunile, dar tot fac mai mult decît nemții!

Se înțelege că toate acesfe să șoptesc, pe cînd, din mijlocul convorbirii generale, răsare cîte un cuvînt sau cîte un petec de frază, ca:

— *Bengalina! Broșeul* e de preferat!

— *Vuaiful* e mai de sezon! — *Briola! Viile de Bacharest!* etc.

Unii vin, alți pleacă: prezența mi se mai fac. Noul cod al științei de salon voiește ca în case să se intre de-acî înainte ca în cafenele.

Și vizita s-a făcut. Relațiunile soțiale să întrețin. Prin unele case poți să fii despăgubit cu cîto *un: Five o'clock!*

SFINX

Timpul este umed și cenușiu. O ceață deasă s-a lăsat asupra capitalei, ceață ce învelește în zăbranicul ei opac felinarele de pe stradă, între geamurile cărora, flacăra gazului se ridică, roșie spre vrful ei, iar mai aproape de țeava, risipită, albastră. Calea Victoriei, către unul din capătul ei, deși nu sînt decît unsprezece ore ale serii, este aproape pustie. Singuri gardiștii, în uniformele lor noi cu nasturi galbeni schinteind subț gaz, eu sulite galbene pe coifuri, măsoară trotuarele, se reazemă de cîte o poartă, unii vioi încă, alții cu ochii jumătate închiși, iar alții, plimbîndu-se și fluierînd. Uneori, un trecător, cu galoși în picioare, în palton, cu pâlările naltă pe cap, sau un ungurean, rîndaș la cai, ieșind din cîte-o circiumă cu brațul trecut pe după grumazul unei fete tinere momită pe trei sferturi, împestrițează monotonia predominantă. Alteori, duruitul unei trăsuri sau al unei birje se aude; felinarele roșii, pe mijlocul uliței, licăresc ca doi ochi de jărat: cailor lovesc cu potcoavele lor de oțel cremenea, schintei vii sar scăpărate, năluca domnului sau doamnei ce ocupă trăsura se arată o clipă, umbra ei, a cailor și a vizitiului joacă pe zidul alb al unei case viu luminată de felinarul de la poartă, apoi, totul dispare ca un fulger, ca niște imagini ale unei lanterne magice;

tropotul cailor, zgomotul roatelor, scade, se pierde în depărtare! strada reia fizionomia oi; gardiști cu nasturi galbeni schinteind sub gaz, cu sulite pe coifuri, se plimbă în lungul trotuarelor, adorm rezemați de porții sau fiuieră din cînd în cînd. Și ceasornicele își urmează mersul cadențat; cîte un orologiu, pe care de abia îi auzi din pricina depărtării, bate sferturile, jumătățile, ceasurile, iar cîinii latră pe stradele învecinate, se încaieră, se drăgostesc; alții, ja\re mici ce au fost odinioară favoriți de casă, îmbătrîniți și lăsați acuma în voia lor, hănțaiese nesfîrșit, cu aceleași sunete, cu aceleași lătrări.

far pe cînd noaptea înaintează, cu toate că orele trei au sunat de mult, în casa doamnei Orfeanu, ferestrele ce dau pe Calea Victoriei, cinci ferestre în șir, urmează să fie luminate pe după perdelele lor de dantelă. Doamna Orfeanu are desigur mijloacele de a lumina toată casa, — zece mii de galbeni venit, — moșteniți de la soțul său mort înainte de noaptea nunței, căzut de-a-n picioarele în mijlocul bisericei Sărindar, — un atac de apoplexie, — pe cînd preoții cîntau pe isaia dănțuiește muiiați în fir și în lumina policandrelor de bronz încărcate cu făclii. Domnu Orfeanu îi dăruise însă, înainte de săvîrșirea nunței, averea sa; formalitățile privitoare la aceasta fuseseră îndeplinite de cei mai buni avocați, și, doamna Orfeanu, cu toată contestarea rudelor soțului ei, intrase în stăpînirea inoștenirei. Dînsa se afla, după moartea lui, într-o situațiune ciudată. Purta titlu de doamnă, dar, în realitate, avea puține drepturi la astfel de numire. Inima ei, cugetele ei, persoana ei întregă strălucea feciorelnică, dînsa vedea lumea, societatea cu aceeași ochi ca ai unei fete scăpată de curînd de studii: prin urmare, timp de mai bine de doi ani după o văduvire atît de neașteptată și de tragică, totul o povățui să trăiască retrasă, în singurătate, aproape izolată. Cu toate acestea, de cîtva timp, candelabrele, lămpile, se aprindeau în fiecare seară în salonul cu cinci ferestre înșirate pe Calea Victoriei. Dar tot într-o vreme, trecătorii puteau să vadă luminîndu-se și ferestrele unei odăi situată în dependențele casei.

Cum întîlnise Eliza Orfeanu pe sublocotenentul Teodor Mirtescu, cum ajunsese Eliza sâ-l iubească, cum Stan, soldatul lui Teodor, ademenise pe fata din casă a d-nei Orfeanu, fată ce nu împlinise cincisprezece ani, sunt întrebări pe care tinerii de orice treaptă soțială, le pot dezlega cu înlesnire.

Destul că orele trei și jumătate sunaseră, cînd, Teodor, după perdelele de dantelă ale salonului, izbutea să smulgă întîia sărutare. Soldatul său îi luase înainte cu o jumătate de ceas, păcătuiind firește împotriva regulilor de tactică și strategie obicinuită.

Și, fără să sune alte fanfare decît ale buzelor pe buze, redutele nu se mai împotriveau dușmanului învingător decît pentru a se preda cu onoare. În acele momente hotărîtoare, se auziră loviri zgomotoase și repetite, loviri ce răsunau în ușa odăiei de pe dependențe. Fata de casă, nevoită să deschidă, dete ochi cu un impiecat ce aducea o telegramă, iar, puțin în urmă, ofițerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezerteze. Și cînd Eliza rămase din nou singură cu sublocotenentul Mirtescu, ea îl găsi atît de ridicol cu zgîrieturile lui încă sîngerînde pe un obraz ce i se părea cu un moment înainte schinteietor de frumusețe, cu nădușeala ce-i picura de-a lungul franței, cu părul în neorînduală, cu înfățișarea lui stîngace, îneit, roșeața i se șterse de pe față, și un rîs i se urcă pe buze, rîs ce izbucni în hohot și ce răsună încă în inima lui Teodor,

iar, dintre sublocotenent și soldat, soldatul singur fu mai fericit căci sărutările fetelor din popor, cînd se dau o dată nu se iau înapoi.

Cît despre doamna Orfeanu, timpul ce a trecut i-a ridicat acea intîia floare de tinerețe ce-și scutură fețele și parfumele pe obrazurile de optsprezece ani; mulți după Teodor s-au încercat zadarnic să învingă, să facă să nască între candelabrele aprinse acea simfonie cerească, compusă din roșeață, din fiori voluptoși și din sărutări nebune. Pe cîți inși nu a părut că-i îndeamnă chiar Eliza Orfoanu! într-un timp, un văr al ei, student de 19 ani, cu figura de fată, duse lucrurile departe. Păruse la început rezervat, puțin

PE DEALUL-SPIREI

cutezător: apoi, era atât de frumos, încît doamna Orfeanu ce n-avea decît patru ani mai mult decît dineul, se simțise zguduită de o putere mai presus de a ei. Buzele lór, într-o noapte de iarnă, tot cețoasă, tot posomorită, se uniră. încă două sau trei momente și îngeri se vor coborî din cer să le șoptească un eîntec dulce și nesfîrșit... cînd, deodată, necutezanța tînarului, rezerva lui, se schimbă în furtună arzătoare... brațele lui se făceau brutale, gesturile lui ridicole pentru ochi ce au vederi chiar în astfel de minute, părul i se zbîrlea, iar buzele arse de flacăra vîrstei i se cojeau. La atingerea lor, virginitatea doamnei Orfeanu se revolta. Bietul ei văr, în focul luptei, împiedicat de o etajeră, o răsturnă și căzu el însuși de-a lungul pe spate, cu gura căscată.

Rîsul fatal al sublocotenentului Mirtescu, fatal la toți care veniseră după dînsul, se urcă din nou pe buzele ei și izbucni zgomotos și osînditor ia urechile tînarului.

— Aide, Victore, îi zise dinsa în urmă, ridică-te, cred că nu vrei să stai în această pozițiune pînă la ziuă.

Și ieși.
Iar bietul Victor, cu părul încă zbîrlit, cu sudoare picurîndu-i pe frunte, cu buzele pîrlite și negre, deschise ușa salonului, se pomeni pe Calea Victoriei, la unsprezece ore din noapte, iar, pierdut în ceață, nebun și cu păsuri repezi, se duse cu gesturi pe care nu le putea stăpîni. În vremea aceasta, trecători împaltonați și cu pălării înalte, sau rîndași ungurenești, &e în cruciau pe sub felinarele galbene.

în urcușul stradei Cazârmei, pe Dealul-Spirei, se află o casă cu înfățișarea jumătate de țară, jumătate de oraș, ce domnește culmea din stînga acelei strade.

Pridvorul ei, larg și adăpostit de un coperiș lat, înaintează cutezător spre marginea platformei superioare a unei etajări de terasamente. Vița de Canada îl ascunde vara festonîndu-i strașina cu verdeața ei deasă sau încolăcîndu-se pitoresc de după stîlpii moderni ai impluviului,

Această casă cu urcătoarea ei curte, cu drumul șose-lat și umbrit de copaci bătrîni ce pleacă de la poartă și duce la peronul din dos, intrare de geamlîc ce se aseamănă unei mari și vesele colivii de cristal, odihnește de zgomotul orașului, de amărăciunile vieții. Fără voie, te gîndești la timpul clasic al poezilor latini retrași în vile delicioase pe care le datorai mîrinimiei lui August sau Mecena.

De altă parte, cînd te uiți din pridvor către Bucureștii prăvăliți de vale sau urcători către dealurile opuse, turnurile, edificiile mansardate, tinicheaua coperișurilor, varietățile de colorit, petecele de grădini, iar peste toată această panoramă, prăfuirea de aur a căldurei orientalizînd civilizarea încă proaspătă a orașului voievodal, îți umplu vederea cu senzațiuni învietoare, îți întineresc inima, îți șterg din memorie

cruda experiență a unui trai petrecut In mijlocul unui conglomerat neomogen...

5 Acolo, însă, unde începe adevărata poezie a locului, este în fața peronului de care se vorbește. Fericitul proprietar, cîrind nu iese în pridvorul ce domnește ulița Cazărmei, se poate crede la țară. M-aș lepăda bucuros de partea mea de rai, pentru pajiștea de iarbă verde ce se desfășoară de la treptele scării, pentru braniștea de copaci ce fremătează mai departe și

10 astupă priveliștea acesteilalte părți de București, pentru puțul rustic, iar mai ales pentru izolamentul, pentru seninătatea și pentru tihna filozofică a culmei. Și cu toate aceste, orașul se oprea acum douăzeci ani cu mai multe sute de stînjeni înapoi. Orașele sunt ca națiunile: trebuie să se ivească anume oameni ca să le pună în mișcare, ca să le facă să onduleze ca marea sau să urce către periheliile lor. Acum vreo douăzeci de ani, de un asemenea om avea nevoie această parte a capitalei. Dacă o stradă poartă astăzi numele

20 lui, nu e mult. Modest dar stăruitor, el s-a ivit mai întii sub înfățișarea unui slujbaș mic, doritor să-și întrebuițeze puținele economii într-o achizițiune oarecare. Dar în loc să se facă proprietarul unei căscioare de mahaia, precum se obicinuia atunci, a preferat să iasă din barieră și s-a făcut proprietarul unei întinderi teritoriale de mai multe pogoane. Pe această întindere, se află astăzi stradele: Minotaurul, Ecoul, Schitul Maicilor, o parte a stradei Antiimiî, fără anu-

30 mîra strada cu numele său. Cum va fi fost cînd era tînăr, nu mi-l pot închipui. Silueta lui ce nu este cunoscută astăzi numai de-a lungul uliței Cazărmei, ce este astăzi destul de familiară chiar stradelor Vienei, Parisul sau Londra, ni se înfățișează neîncetat ca una ce n-a putut să profileze vreodată decît aceeași

35 pălărie de pîslă neagră, pe același păr, alb și tuns scurt. Statura seacă, redengota corectă, la gît legătura de a cărei albeață constantă nu mă pot mira destul — iată omul!

40 Dar dacă nu-mi închipuiesc pe Barbu Lăzureanu tSnăr, necinstit sau necumpătat nu mi-l pot închipui.

Este adevărat că cei cari nu cunosc decît superficial pe proprietarul din strada Cazărmei, nu-l iulesc. In felul său de a vorbi, în umbletul și în gesturile sale, se află un oarece pe care francezii îl numesc

5 "*cassanL*" Puțini însă cunosc viața exemplară a acestui bărbat modest, cu inteligența pătrunzătoare, — unul dintre cei din urmă bucureșteni ai generației vechi.

10 Dacă ar ști că scriu despre el, s-ar supăra. O fac, sub farmecul naturii lui complexe, sub farmecul tristei sale vieți, însă desfășurată fără grabă; domoală iiv mersu ei, cu toate că înaintează cu păsurei sigure către cucerirea unui scop final. Sînt apoi unele tipuri sufletești, sau numai externe, ce nu-și aparțin lor și dintre care îmi propun să vă schițez cîteva.

15 Deocamdată, ce mă preocupă este complexitatea naturii bătrînului meu prieten care, născut pentru a fi poet, a avut luciditatea de spirit și puterea psihică să se ferească de povîrnișul fatal celor cari intră în viață fără mijloace de trai sau cu prea puține. Pe lingă aceasta, trebuie a se mărturisi în toată cinstea că țara noastră n-are trebuință de literatură, de poezie, de celelalte. Cîți sunt cei cari citesc? Apoi, dintre aceștia, cîți cari sunt în stare să prețuiască ce citesc și cîți iar, judecă cu seninătate nepătimașă pe „nitiit”?’Ce să mai vorbim de tablouri și de statuie? Ne trebuiesc firme pentru prăvălii și pietre cioplite pentru morminte.

20 Aceste și le va fi zis înaintea mea proprietarul din strada Cazărmei, cînd s-a apucat să-și deschidă pe Dealul-Spirei sorginta proprietăței sale actuale. Dar cîți nu-și vor fi zis același lucru și nu l-au fi imitat? Înțelepciunea cea adevărată stă în *a zice* și *a face*.

25 Ce a făcut Barbu Lăzureanu este cu atît mai onorabil pentru ei, cu cît poate să cugete astăzi, să folosească, postmortem, pe fiii de țărani, cu roadele muncii sale, destinînd, pentru instruirea lor, cea mai însemnată parte a avutului agonisit.

30 Cu toate aceste, mai anul trecut, poezia, multă vreme năbușită în sufletul bătrînului meu prieten, era cît pe aci să-i joace o festă, la făcut să viseze

un moment, de pe culmea dealului său, la culmile
ceva mai nălticele ale Parnasului.

5 Dar, după cura zice proverbul: „*tout est bien qui
finit bien*”. Un altul decât Lăzureanu ar fi cheltuit o
mie lei sau două, și și-ar fi adunat la un loc versurile,
— păcate de tinerețe ale multora, și uneori chiar de
bătrânețe.

10 Tot vreo două mii lei a cheltuit și bătrînul meu
prieten, dar în loc fiă-și colecționeze aceste păcate a
preferat să dea la lumină o bună traducere în proză
a *Paradisului pierdut* de Milton și a făcut o operă
folositoare.

15 Nu este însă mai puțin adevărat că, în mijlocul
Bucureștilor actuali, silueta lui este umbra demo-
dată a timpului vecbi.

PAȘTE

A fost o vreme cînd noaptea Pastelor era, pentru
copilul blond *re* a fost odinioară, o poemă mistică,
un cîntec făcut din senzațiuni.

5 Parfumul smirnei, sfejnicele înalte, luminările de
ceară, împodobite cu zambile viorii, norii amorfi ai
tămîiei întunecînd văzduhul bolților, preotul răsărind
de sub perdelele de purpură ale altarului, splendoarea
10 îmbrăcămintei lui de mag asiatic, taina darurilor
purtate pe cap sub înfășurarea sfîntă a petecului de
mătase trandafirată cu florării de aur, sutele de ochi
clipitori ai flăcărilor roșii deasupra cerei albe, genu-
cberile evlavioase, icoanele cu ochi dulci și lungi
15 ale maicei lui Christos, aripau pe copilul blond ce a
fost odinioară către întrezăriri de aurore diamantii.

Și copilul blond auzea coruri de îngeri.

20 A fost apoi o vreme cînd, noaptea Pastelor, pentru
adolescentul oacheș ce a fost odinioară, era o poemă
țesută tot din senzațiuni, dar omenească ca cei
douăzeci ani ai săi.

Văzduhul bolților putea să fie înalt, preotul să aibă
odăjdii rîuritoare de schinteieri, ceara să ardă cu
cîmpiri de flăcări roșii, smirna să-și dea sufletul par-
fumat pe cărbunii sfîrșietori ai cădelnițelor, darurile
25 să se-nfășoare cu strălucitul misticism ale religioaselor
stofe ; ce răsărea din largul cuprins al bisericeii, nu mai

era nici chiar chipul maicei lui Christos, — erau ochi profani ce se adînceau în ai lui, erau genucherile virginale pe care forme delicate Ic săvîrșeau de la o icoană la alta, printre ecourile deșteptate de sărutări evlavioase, de buze fremetînd în lungul catapetezmei.

5 Și adolescentul oacheș auzea coruri de patimi.

Și mai este o vreme cînd, pentru copilul blond și pentru adolescentul oacheș ce au fost odinioară, — ambii ajunși pe culmea vieții, — noaptea Paștelor 10 își tace poema, își muțește vibrațiunile.

Este că amîndoi, este că amîndoi au murit fără moștenitori.

15 Și deasupra mormîntului lor comun, izbucnesc în nopțile de Paște, — urcătoare — urcătoare — ureătoare, — coruri de demoni.

CONTELE DE CINCI CENTIME

Contele de cinci centime nu este o ficțiune. L-am cunoscut într-un timp trist pentru mine, și cu toate că nu era decît *Conte de cinci centime*, mi-a venit 5 în ajutor cu peste patru mii lei.

Dar să povestesc mai întîi această istorie ce va părea un basm din *O mie și una de nopți*.

10 Persecutat de oameni, probabil din cauza răutății mele și din a caracterului meu, eram redus, cu copiii mei, cu toți ai mei, la cea din urmă extremitate.

Se aflau nerozi — nu e vorba — cari să susțină că sunt poet mare al țării, dar generalitatea era înțeleaptă și zicea că dacă n-am funcțiune — precum de altminteri nici n-am mai avut de patru spre zece ani și 15 nici nu mai voiesc să am astăzi — se zicea că guvernul are dreptate să mă lase să mor de foame fiindcă sunt un netrebnic.

20 Această opiniune s-a confirmat de atunci încoace atît pentru guverne cit și pentru public, de vreme ce funcțiune n-am mai putut să iau în momentele cînd, învins de reslrișln, m-ain plecat și pînă la umilirea de a mă face solicitator.

25 Oameni ca mine și ca alți de felul meu nu sunt în adevăr buni nici chiar să fie numiți epistați, și niai ales d. Lascar Catargiu, voinicul bătrîn, m-a făcut să înțeleg că cei ca de-alde noi nu suntem trebuin-

cioși decît la răsturnări de guverne, pe cîtă vreme sunt alii oameni — aceștia cei serioși, cei de ispravă — ce pot să ia parte, ei și ou ai lor, ia diferitele capitole ale bugetului.

5 Gestiuena însă este de a se ști cum am cunoscut pe *Contele de cinci centime* și cine este el?

Iată:

L-am cunoscut în ajunul Crăciunului.

10 Mi s-a arătat sub forma unui bătrîn, înalt, bine format, cu capul rotund, pleșn — cîteva fire de păr numai — om pe care îl mai văzusem pe stradele bucureștilor fără să-i știu numele, dar care iubea pe oricine era sărac și cinstit, și care citise versurile mele și le admira.

15 A venit ia mine acasă fără să-l știu cine este și în ajunul Crăciunului mi-a adus bani, m-a scăpat de peire pe mine și pe ai mei, deși o parte din lume zicea că sunt un netrebnic și eu toate că guvernele, împreună cu cel actual cu tot, nu mă judecau volnic decît
28 pentru răsturnări nu și pentru buget.

De unde aflate caritabilul om că sunt în răstriște, Dumnezeu singur ar putea-o spune, dar fără să mă cunoască decît din scrierile mele, *patru mii lei* mi-a adus *Contele de cinci centime!*

25 *Contele de cinci centime* mi-a zis că de atunci încolo nu-mi va mai merge rău, și de aturi'i încolo rău nu rai-a mai mers, fiindcă omul era om al lui Dumnezeu.

Dacă însă, el nu m-ar fi ajutat. deciL pe mine, n-ar avea drept decît la recunoștința mea personală.

30 Dar nu este așa.

Toată averea lui a cheltuit-o din bunătate de inimă. N-a fost sărac pe care să nu-l miluiască, nenorocire pe care să n-o ajute. Și ce a dat dreapta, stînga n-a știut. Unuia i-a dat un leu, altuia un napoleon, altuia
35 trei-patru, altuia două sute, unui al treilea patru sute, și așa mai încolo cu zecile de mii lei.

Iar cînd n-a mai avut aproape nimic, schimba în fiiece zi ce mai avea, în gologani de eție cinci centime, iar acești gologani îi semăna în drumul său, de la
40 Fialkowski pană în strada în care locuia, îi semăna în mîineie săracilor pe care îi întîlnea.

Copiii de prin mahalale l-au supranumit *Contele de cinci centime*, și sub acest, nume a rămas cunoscut nobilul bătrîn, sintul apostol al carității creștinești în veacul al nouăsprezece.

5 Acest om în vîrstă de optzeci ani, trăiește încă. Se va supăra, o știu, că am scris despre el, dar eu sunt cel supărat pe mine că nu pot decit să scriu, și revoltat adine că, cu toate solicitările ce am făcut în favoarea sufletului dumnezeiesc, cînd la Eforie
10 cînd la alte instituțiuni spre a i se veni în ajutor — fiindcă el singur deși nu mai are nimic n-ar cere de la nimini nimic, — nu s-a putut obține pentru acest om venerabil, cunoscut bine do toți cei cari au suferit, decît nepăsare.

15 O! secol mizerabil, în care se trăiește viața pe care trebuie s-o ducă astăzi, în țara românească, *Contele de cinci centime*, vecinie nemuritorul Constantin Christodorescu — iată ci i-am spus numele — va fi înfierarea la.

20 iar tu, bunule părinte, nobilule și neuitatul?, iarlă-nifi că am dat drumul simțirei inele pe cînd încă trăiești și că le-am numit.

O JUDECATA

Un biet creștin se însurase și el, ca să treacă în rîndul oamenilor.

5 Nevasta lui însă se brodi să fie o poamă și jumătate, li făcea numai zile fripte și tot ea se văita și tot ea îi certa de dimineața pînă seara.

Fiind bun la suflet, nu zicea nimic și-și vedea de treabă, pînă într-o zi aspida de nevastă-sa, ca să-l scoată din sărite, îi spuse că-l înșelase și că din cei 10 trei copii ee aveau, numai unul era al lui.

— Care e al meu? întrebă el.

— Nu-ți voi spune, pentru ca să nu știi care e al tău și să-i iubești și pe ceilalți în hatîml celui adevărat.

55 De astă dată omulețul își pierdu răbdarea, dar nu mai zise nimic. Numai, cînd i-a venit ceasul morței, a făcut testament și a zis: „Las toată averea fiului meu cel adevărat; celorlalți doi nu le las nici o para chioară”.

20 După moartea lui, cei trei fii se luară la ceartă și, se înțelege, neputînd să se învoiască, se duseră la judecată.

25 Judecătorul, neputînd să dea de eăpătii, se ghidi cîțva și la urmă hotărî astfel. Corpul mortului să fie spînzurat de un pom și cei trei fii să tragă cu săgeți în el; iar eel care va nimeri drept în inimă, acela să fie moștenitorul.

Ilotărîrea se și îndeplini, f>oi din fii traseră fiecare eite o săgeată și înneveriră unul mai departe, altul mai aproape de inimă; dar cînd trebui să tra^ă și cel de-al treilea, acesta se opri și zise:

5 — Mai bine sărac lipit, decît să lovesc eu în trupul tatălui meu!

Și aruncă arcul cu săgețile.

Alunei judecătorul strigă:

10 — Acesta-i adevăratul fiu, ?, trup din trupul lui, căci sîngele apă nu se face! Ceilalți sunt copii străini. Și lui deci hotărî să i se dea moștenirea.

CEL DE PE URMĂ OBRENOVICI

în a treia republică franceză, și în luna lui septembrie din anul 1911, ca dată. Ca amănunte ale mediului, un searbăd soare de toamnă, cu un vînt subțire ce trece pe asupra terasei celebrei cafenele „Vaohette” din Paris. Aci venea odinioară Moréas care își retrăia sufletul său de antic în fluiditatea de aur a unor strofe aproape eline.

Apoi, în sus și în jos, precum și în celelalte părți, orașul cel mare, Parisul — Parisul în cer și pe pământ, — Parisul peste tot. în cer din sus urcă, în adevăr, sub formă de domuri uriașe, cum e al Panteonului, de turnuri masive ce par năprasnice gîturi fără capete, cum sunt ale bisericii Notre-Dame sau sub formă ascuțită ca ale limbilor de femeiuști zdravene, cum este giuvaergitul turn al Sfintei Capele. Departe de tot, scheletul goliciunei timpului modern se înfățișează prin schela de fier a lui Eiffel. Iar acest Paris se ivește așa cum este din fiecă parte a orizontului: casc ce mărginesc strade înguste și nesfîrșite se prăvălesc de jur împrejur de pe colinele înconjurătoare cu graba zgomotului și banalității lor și, tocmai ca niște escadroane luate la goană de dușmani, se duc de-a dreptul în Sena, unde, împreună cu monstruoasele canale de scurgere ale orașului, par a voi să se libereze de ticăloșia și murdăria modernismului

lor, de lașitatea sufletească și fizică a foarte mulți dintre locuitorii lor actuali.

Dar iată că, de pe trotuarul din partea opoaiă, un tînăr cu caschetă de șofer pe cap și îmbrăcat într-un veston complect cenușiu — tînăr de tot — douăzeci și cinci de ani poate — trece schiopătînd pe un picior de lemn bulevardul Saint-Michel și, de departe, ca și cum m-ar fi zărit și recunoscut, se uită spre mine.

Lucru ciudat totuși: infirmitatea lui nu-l împiedică să se strecoare cu dibăcie și iuteală printre automobile și trăsuri și, într-o clipă, se află dinaintea mesei la care stau. Salutîndu-mă apoi, precum singur un gentilom poate s-o facă:

— Desigur, domnule, zise el, sunteți... — și mă numește.

— în adevăr, dar...

— Știu, nu mă puteți cunoaște. Iată însă numele unchiului meu. El nu vă e străin, cred — căci v-a fost prieten.

— Fără îndoială, așa e. Sunt prin urmare fericit că te văd, și...

Poftit, tînărul luase loc la masa mea, dar abia șezu și începu să-mi povestească multe și puține — viața lui — zicea dineul.

Fusese ciclist și alergător de fond — pe cît afirma. Fusese, și cîștiga bani cu banița.

Celebru în Ungaria, și celebru la Viena și la Berlin, în Italia și Spania, de ani nu-și revăzuse țara. Nu-și revăzuse nici pe mama lui care-l așteptase zadarnic. Și acum totul se sfîrșise. El nu mai era decît un mort.

Germania și Italia, Spania, nu-i vor mai aplauda izbînzile. Ademenitoarele manole din Granada nu-și vor mai desprinde roșiile garoafe din păr pentru a i le azvîrli în cale. Fatală îi fusese o alergare de viteză săvîrșită pe bicicletă în Barcelona. Ea nu se mulțumise sâ-l scurteze de un picior și îi scurtase și orice mijloace de trai. în nimicise. Căcicemaiera elacum?... Și iată cuvîntul pentru care se hotărîse a se întoarce spre locul său de naștere. Iar cît de departe se afla acest loc? Tocmai la capătul luinei. Acolo unde sfîrșește Europa și începe Asia. Și acolo unde parcă revede

pe mama sa cu ochi scînteietori de bucurie la gîndui că-l va îmbrățișa, însă cu ei înlăcrimați la celalt gînd: că-l va revedea așa cum este azi.

5 Cu totul și cu totul frumos, acest băiat avea trăsuri în cari, deși se amestecau nuanțe străine celor eline, nu retrăiau mai puțin vechile zile ale Atenei și ale Spartei. Cu desăvîrșire însă caracteristic într-insul erau buzele lui frămîntale de înfrigurarea unei vieți puternice și pe cari freinătau cuvinte aprinse din cari
10 păreau că pornesc vîrtejuri de patimi covîrșitoare. Ființa lui exterioară, cît și cea lăuntrică, îl deosebiau astfel de mediul modernist al Parisului de azi, de artificialitatea și de îmburghezirea domnitoare, de snobismul celor cari altădată au știut să fie cind caldeani, cînd elini și latini.

15 Dar cînd el îmi dezveli stupiditatea împrejurărilor în care se zbătea— gonit din hotelul unde trăsesese și cu bagajele oprite de hotelier — iar aceasta din pricină că — zicea dînsul — i se furase vreo cîteva
20 mii de lei colectați de prietenii săi din Barcelona, graiul i se făcu vijelios...

— înțelegi d-la aceasta? O înțelegi? Să rătăcești de două zile printre sublima și monstroasa nepăsare ce se numește Paris, în pungă numai cu cîteva lei
25 rămași din Întîmplare într-însa, și fără puțință de a-ți schimba cămașa de pe trup... înțelegi d-ta aceasta?

împrejurările vieții sunt însă pentru fiecare așa cum suni ele și, cu toate că nefericirea lui mă atinse,
30 puțin îmi stătu în pulînță să fac pentru a i 3e schimba pe ale lui.

Dar el era dintre cei cari au în suflet rezerve de energie. Tinerețea îl ajuta de asemeni. Cei tineri, chiar cînd au fost avuți, pot să doarmă mai prost și
35 să se mulțumească și cu o bucată de piine uscată, fără să se simtă nefericiți. Este visul trandafiriu al vîrstei, sunt aripele de aur ale lunei lui mai. Și în acest mod — cu toate că va fi suferit cîlva — zvelt și aproape
40 voios se duse să facă cunoștință cu micile conace, numite hoteluri, ale cartierului latin și cu mîncarea

ce îndestulează pe studențimea săracă și pe muncitorime.

Iar o zecime de zile curse, — mai mult poate, nu însă
5 fără să aud zilnic sunînd pe asfaltul trotuarului din fața lui „Vachette” cicoănirea acelu picior de lemn ce-i vestea de departe sosirea; dar, din fericire pentru
tînăr, un eveniment neașteptat se însărcină să i-l schimbe într-unui de cauciuc și să-i redea puțința
să-și urineze călătoria.

10 Cu toate acestea, cînd la terasa aceleiași cafenele, el îmi povesti întîmplarea — foarte simplă în fond: un amic al tatălui său întîlnit din întîmplare — și după ce începu prin a voi să-mi înapoieze sumele ce-l
împrumutasem...

15 — Domnule, domnule, strigă deodată mai fremătător de simțire decît întîia oară, iartă-mă că nu ți-arn spus adevărul. Te-am mințit. Nu sunt cel pe care-l crezi. Sunt altul...

20 Și scoțînd din buzunare teancuri de extrase de ziare și teancuri de scrisori le azvîrli pe masa.

Crîmpeie din periodice și cotidiene germane și spaniole, ungurești, trecură astfel pe sub ochii mei, cu portrete ale sale, urmate de lungi coloane în care se vorbea despre dînsuî, și cu scrisori ce-i erau adre-
25 sate în diferite orașe ale Europei. Pașapoarte și alte acte îi stabiliră, în sfîrșit, în mod netăgăduit, identitatea, și din fața mea dispăru tînărul de mai-nainte și fu înlocuit cu un altul, cu însuși fiul morganatic al unui rege și cu însuși cel de pe urmă coboritor al
30 neamului său, cît și cel de pe urmă comite de Takova sau, altfel zis, cu principele Milan Cristici Obrenovici.

✱

35 S-ar putea vorbi multe despre ce a fost viața lui. Dar reaua-voință, defăimarea și spiritul de hrăpire al celor cari-l dezbrăcase de avere — vreo două milioane pare-se — sumă încredințată de decedatul rege Milan prietenului său, cornițele Zichy — s-au însărcinat destul — căutînd să travestească adevărul — să-l pună, dimpotrivă, într-o lumină mai mare.

Jalnică odraslă a unui sînge care a fost vărsat de vitejii săi străbuni pentru cauza Serbiei — slnge care mai tîrziu a țîșnit de sub săbiile și gloanțele miseleștilor ucigași ai regelui Alexandru și ai reginei

5 Draga, Crisluci Milan Obrenovici n-are în fond în sarcina lui alte păcate dect ale ușurinței vîrstei și ale unei firi zvăpăiate. Mama sa, frumoasa Artemisă, dacă nu mă înșel asupra numelui ei, era fiica unui foarte avut bancber grec din Fanarul Constantinopolului. Sub îndemnul unei ambițiuni fără margini, ea a înconjurat pe copilul ei, încă de pe cînd era mic, cu un lux nemaipomenit, i-a dat o educațiune desăvîrșită, și în loc de jucării, a pus în leagănul lui un sceptru și o coroană.

10 Din nefericire pentru ea, și pentru fiul ei, dîrisul moștenise pornirile sufletești ale tatălui său, împreună cu o aplecare neînlăturabilă de a sfida convențiunile sociale și de a nu ține nici o socoteală de micile virtuți burgheze.

15 în inimă cu un sînge arzător, el s-a lăsat să fie tîrît în vijelia pustietoarelor plăceri și, încrezător în dragoste și prietenie, a încăput pe mîna lingușitorilor și a frumoaselor ungueroaice din Budapesta. Averele sa — sau mai bine zis cele șase sute de mii de coroane austriace pe cari le-a putut obține de la micii comiți Zichy, după moartea tatălui lor — se topi cu ușurință pe mîinile lui.

20 Viața ce a început pentru dînsul în urmă a fost crudă. Dar această viață a fost cu atît mai tristă cu cît, după odiosul asasinat al regelui Alexandru, nu era exclusă puțința ca el să ajungă să domnească peste Serbia. În definitiv, oricare ar fi fost lipsa sau insuficiența formelor legale ale nașterii lui, ei nu era mai puțin un Obrenovici, nu era mai puțin un fiu de rege și, mai cu seamă, nu era mai puțin cel de pe urmă coborîtor al neamului său.

30 Dușmanii Obrenoviceștilor știau despre aceasta, căci pe acest Obrenovici-stîngaci — și care nu mai este astăzi decît un Obrenovici-picior de lemn, dînșii izbutiră a-l scoate carte exofilă, propunîndu-i, cînd îl văzură ruinat, prin oarecari impresari anume impro-

vizați, să deuteze într-un circ pe prețul de trei mii de lei pe seară.

Principele, alteța regală, partizanii pe care îi avusesse ici-colo, totul se risipi atunci, pieri ca un abur.

5 Dar datoriile pe cari le contractase pe la diferiți cămătari începură să-i alerge lătrătoare în urmă și se poate spune că dacă n-ar fi fost pe tronul Austriei împărat un Franz Iosef, a cărui prietenie pentru regele Milan e cunoscută, sărmanul tînr ar fi fost prăvălit și mai jos încă.

10 Atingător cu totul este însă că acest Obrenovici se află acum în Paris spre a se duce — după accidentul de automobil căruia îi datora pierderea piciorului, iar nicidecum basmului ce-mi povestise — se ducea — ghiciți unde? — la Biarritz -- la chiar acea regină Natalia care datora mumei lui o parte din restrîștea din viața ei -- și se ducea la dînsa spre a încerca pe lîngă ea un suprem și uimitor demers.

15 Nu se va reaminti acum sfîrșitul tragic al tuturor membrilor fostei dinastii sîrbești. Dar voi zice că față de cel de pe urmă coborîtor al ei un gest dumnezeiesc ar fi de schițat. Căci oricît ar fi suferit regina a cărei soartă a dat atît de vorbit presei europene, acest Obrenovici, singurul care se află încă în viață, are în vinele sale un sînge generos și poartă în piept o inimă leală.

20 Și aci se încheie deocamdată epilogul sîngeroasei tragedii de la conacul din Belgrad ce nu a mai lăsat în urina ei decît pe un Obrenovici-stîngaci și, în același timp, pe un Obrenovici-picior de lemn.

MAESTRUL DIN OGLINDĂ

0 noapte de Anul nou și, sub ferestrele mele, Parisul, iar eu în odaia caldă și voios luminată de electricitate. În acea seară nu ieșisem și mă aflam singur.
5 Când zic singur, greșesc, căci eu ședeam pe un jeț, iar maestrul din oglindă ședea pe un altul. Și el vorbea, iar graiul lui era aci limpede ca o noapte cu lună, aci răzvrătit și întunecat. Câteodată însă acest grai al lui era și nespus de duios.

10 01 maestrul din oglindă, șezînd pe un scaun ca și mine, și sernănîndu-mi ca două picături de apă!

— Negreșit, îmi spuneau vorbele lui, mulțimea care-ți vede numele prin ziare, ți-l înfășoară cu slavă...

15 — Uiți că cei care mă pomenesc, n-o fac deeiț ca să mă spurce...

— Apoi ce e asta dacă nu glorie? Și același lucru e și pizma lumei cînd te vede trecînd pe strade în lutul vesmintelor și al ghetelor de lac aau în plasa miresmelor în care te prinde buchetul de flori din automobilul ce te duce cu 60 de kilometre pe oră spre soartă.
20 Mă iartă, voiesc să zic: spre nemurire.

De altminteri, tu faci și de minune pe grozavul, căci chipul tău adevărat, ce ți-ar da pe loc de gol suferința luptelor și umilințelor — nu se mai zărește de 3oc,
25 atît de bine ai potrivit pe el masca trufiei și a unei desăvîrșite mulțumiri de viață.

— Dar...

— Nu lua osteneala să-mi spui că așa trebuie să urmezi. Lumea Le respectă, și îți faci aslăzi afacerile cu ea, tocmai pentru că nu crede că ai nevoie de dînsa...

5 Cu toate aceste, fiindcă ești crezut dintre fericiiții pămîntului, și fiindcă nu-ți umpli scrierile cu văicăreli, cei mai mulți spun despre tine că ești numai un meșter al formei. Căci lumea își zice cu drept: ce fond poate să aibă cine n-a suferit?

10 — Știu, răspunsei maestrului din oglindă, a cărui frunte se răsfrîngea acum pustiită de trăsnete în apa liniștită a cristalului, știu, și-am spus-o și eu odinioară — odinioară! — în limba pe care o vorbeam atunci:

A fost a mea mîndrie să par nepăsător

15 Și lumea să mă creadă că sunt nesimțitor.

O pauză... Dar tăcerea mea nu ținu mult.

— Ei da! — sunt oameni care respectă răstriștea din soarta lor. Dînșii nu-și dau durerea în stambă — nu fac din ea un obiect de speculă pentru a desfăta
20 pe public. Rănilile primite și laerămile vărsate și le ascund. Și au fost amare lacrămile, și dureroase rănilile. Fiindcă, orice s-ar zice, slava se cumpără scump. Ei! maestre din oglindă! maestre! Ui! Lă-te puțin la eul meu din trecut — tu care stai acuma atît de liniștit sub sticla ce te-a prins — uită-te și ai să mă pricepi lesne...
25 Pană la vîrsLa de 14 ani, bunăoară, auzeam și eu că se află pe pămînt oameni care u-au nici cu ce se hrăni, nici unde se adăposti. Dar vorbe de-alde astea n-aveau nici un înțeles pentru auzul meu de atunci, și pentru feciorul de bani gata pe care îl întrupam. Să n-aibă cineva ce mînca? Dar cum să fie aceasta cu puțință? Adică ce fel? Dacă vrerm asemenea cineva era tînăr, n-avea el părinți? Cît despre
30 cei mai în vîrstă, n-aveau ei case și moșii?

35 Vezi, prin urmare, bine, scumpul meu maestre de sub geam, care mi-era nevinovăția, și cît a trebuit să mă coste mai tîrziu lipsa în care m-au azvîrlit împrejurările.

— Dar pe mine? dar pe mine? strigă maestrul din oglindă. Căci și pe mine mă ajunse blestemata asta
40

de lipsă cu toate că și eu fusesem născut și crescut
ca și tine în casă de oameni cu dare de mînă. Nu-mi
pare însă rău:

5 M-am luptat cu traiul zilnic și cu soarta ne-
mpăcată

Sub a căreia sandală, inima-mi însîngerată
Chiar și astăzi e strivită — fără-nvins a mă fi
dat.

10 Frumusețea vieții poate însă că nici nu e alta.
încheie maestrul din oglindă.

— Știu, știu, strigai eu de pe scaunul meu, căci
aceeași e viața pe care am trăit-o la rîndu-mi.

Însă cu glas mișcător, și ca și cum nu l-ar fi auzit,
maestrul din oglindă urmă:

15 — Ți-am spus că răstriștea și lupta sunt frumuseți.
Acum îți voi spune că ele sunt, poate, singurele — căci
ascultă.

20 Puteam să pier de mult dacă neajunsurile nu m-ar
fi răzvrătit împotriva obștelor nătîngi; dacă noroaietele
ce mi se azvîrleau în obraz nu mi-ar fi ridicat sufletul,
și dacă mintea nu mi s-ar fi încordat, clipă cu clipă.
Astfel a venit o zi cînd am simțit că sunt cineva, și
să te simți cineva e totul. A fi cineva, scumpul meu
25 maestre, o știi ca și mine, e a fi o putere. Pizma și
ura celor răi și mici m-au făcut bun și mare. Așa s-a
întîmplat, fără îndoială, și cu tine. Mulțumește însă
lui Dumnezeu, cum îi mulțumesc și eu, căci dacă ești
astăzi maestrul cel de pe scaunul de mătase și din
30 automobil — și pe care îl hulesc încă mulți — tu ești
și maestrul din oglindă, pe care nimini și nimic nu-l
mai poate atinge, și cînd, mîine, oglinda se va sparge...

- Ce va fi?...

35 * — Cînd oglinda se va sparge,.. Oh! maestre care
ai suferit atît, cînd oglinda se va sparge, vei fi și
mai mare încă, căci vei fi atunci maestrul cel din
inimi.

40 Iar Parisul curgea sub ferestrele mele, și la același
ceas — dincolo de zări — sub cerul frumoaselor cîmpii
românești, curgea și un alt oraș — curgeau Bucureș-
tii — pe sub ferestrele celor care fac parte din su-
fletul meu...

OU A DK PA^Ti

Tot verde și veselă reafli în amintirea mea larga
vale pe care o mărginește de o parte și de alta două
5 lungi șiruri de dealuri albastrii. Din creștetul Carpa-
ților desprinse, aceste dealuri fug — fug într-una și se
duc într-o goană nebună ca și cum ar voi să ajungă
mai iute la Dunăre, pe deasupra căreia trec printr-un
salt uriaș, spre a nu se mai opri decît pe alte creștete
10 — pe cele ale Balcanilor spre care urcă — și în
care se topesc pînă a nu mai întocmi cu dînșii decît
un corp și un suflet. Această vale urmează firește să
fie și astăzi împetriștată cu flori— aglici, cicoři al-
bastre, printre care se amestecă ici-colo maci roșii
și garofițe peme. Mai cu seamă azi, cînd Pastile
15 vine din nou, ea își desfășoară negreșit tot ca și altă-
dată cutele ei de covor oriental, așa înțit a rămas tot
valea pe care am iubit-o și pe întinderea căreia frumoșii
mei ani — cei cînd nu eram încă decît un copil —
au zîmbit ca niște zori primăvărâtece ori au schin-
20 teiat cu blîndețea razelor soarelui de mai.

Amaradia, rîul de argint și catifea verde ce o des-
parte în două, urinează fără îndoială să șoptească în
ducerea ei pe sub sălcii și ulmi basme și doine altor
copii. Cît despre moară, care nu măcinase alte grîne
25 și alt porumb decît cele crescute pe moșiile noastre
strămoșești, ea urinează do asemenea să st^a ghemuită

in aceeași umbră împăciuitoare și să toarcă întocmai
CA o pisică oglindită de apa ce curge și luată de tim-
pul ce fuge.

5 Dar iată că la una din cotiturile amintirii mele
începe să se ivească și el, el, prea scumpul meu Bîr-
caci, pîrîl ce se umflă de cite ori plouă la munte
și ce se face atunci năbădăios și mugitor. Malurile
10 Ini sunt coprinsc de-o întregă încurcătură de mărâ-
cinișuri verzi și înflorite. In tot timpul verii matca
lui e seacă și se văd atunci pietroaiele pe care le cară
de veacuri, Dumnezeu știe încotro, și a căror cărare
n-o isprăvește niciodată. Iarba înecă această matcă
în luna lui cuptor și prin ea se amestecă spice de
15 seacă și de ovăz sălbatec. Pe malurile lui de cite ori
n-am cules eu porumbe vinete și stifoase, al căror
gust aspru face gura pungă, și de cîte ori n-am adunat
de pe acolo și mure. Caprelor mai cu seamă, le plăcea
să dea buzna printre măracinișuri, pe cînd ciobă-
nașii dragi, cu pălării de pîslă neagră înghirlandate
20 cu flori de răsură, cîntau din cite un fluieraș oltenesc,
cînd sub povîrnișul malului, cînd sub umbra podului
de birne peste care, dacă treci te duci drept spre Po-
metești, sau spre Adîncata.

25 Și de cite ori — de cite! nu l-am trecut și eu acest
pod, fie singur, fie în tovărășia fraților mei, sorei și
maniei mele. L-am trecut și cu bunica mea, cu ea,
al cărei păr albise oaie, așa că, de la o vreme, nopotînd
să albească mai mult, se apucase să se facă iar bălai,
bălai ca un fuior smuls din caierul soarelui. O! săr-
30 mana liunică! Dar cit de dulce își doarme ea acum
somnia de veci la umbra bisericii de țară zidită
de neamul nostru.

35 Și cit de neuitată a rămas pentru mine frumoasa, du-
ioasa bisericuță, de vreme ce ea singură îmi e sîntă
dintre toate cite le-am văzut de atunci încoa? Căci
de cite ori n-am auzit eu într-însa dumnezeiasca slujbă
pe care popa Smarandache o săvîrșea îmbrăcat în
odăjdiile de mătase țesute cu îir de aur și în mijlocul
unui nor de fum de tămîie și de smirnă. Bietul popa
*0 Smarandache! S-a dus și el, dar parcă-l văd încă cum
înainta sprijinind cu o mîna deasupra capului sfin-

tele taine — cuminecătura — purtate într-un potir
schinteietor, dar pe care îl ascundea de ochii tuturor
sub o basma de mătase portocalie găitanată cu argint.
5 Bărbații din biserică cît și muierile, precum și noi copiii
— hiuecuvmtate vremuri! — ne plecam capetele cu
umiliță spre lespezile de piatră, ne frîngeam în
două și credeam că deasupra noastră cerurile s-au
deschis cu bunătatea și mînXuirea lor...

10 Dar despre zilele Pastelor, cum să nu-mi aduc aminte
în orice țară m-aș afla? și cum iar, adueîndu-mi aminte
de ele, să nu revăd altarul sfînt al bisericii, masa
jertfei, și deasupra ei sfeșnicele de aur curat pe care
muma mea le trimitea de la cula din deai, in ele cu
15 luminări din ceară lucrate în poleieli și flori, jos,
împodobite cu zambile roșii ori albastre?

20 ÎSu poate să fie prin urmare mirare că, astăzi, cînd
Paștele s-a întors și cu loate că toți al mei din trecut
nu mai sunt, și cu toate că eu însumi mă aflu departe
de țară cu sute de poște, cale prin suflet și prin gînt
peste depărtare, peste timpul ce a curs și tot în acea
25 biserică intru, tot pe vechiul popă Smarfindacho îl
aud spunînd patimile lui Hristos, povestind învierea,
pe cînd pe mine, tot copil mă reafllu. Și între tata-
moșii și maica-mare, între tatăl meu și muma mea,
îngenunchez din nou ca odinioară, țîn din nou de
mîna pe fratele meu care a murit, pe sora mea care a
încetai de a fi.

30 Copilăroase zugrăveli, deși fermecătoare, răsar pe
pereți împrejurul meu, boierii din cari s-au tras muma
mea — bărbații de-o parte și femeile de alta — țin-
nînd la mijlocul lor pe palme biserică pe care au zi-
dit-o, și spre care in-am reîntors cu totul refăeîndu-mi
sufletul și inima cum era și sufletul și inima lor.

35 Și cit de bine este, Doamne! să te mai faci copil
cite odată și să mai trăiești frumoasele zile de Paști
cari au fost.

40 Căci nu poți să trăiești decil frumoase zile de Paști,
dacă mai ales le poți petrece pe moșii din neam în
neam la tine ajunse, și dacă ai și o culă în deal, și
o bisericuță în vale.

lată însă că minunea s-a împlinit, și că nu mă mai simt acum nici departe de țară, nici urgisit de noroc. Departe nu mai mă simt fiindcă pentru un suflet nu este depărtare și aici urgisit de noroc nu mai pot să fiu de vreme ce în locul bunurilor pe care le-am avut, am acum pe altele mult mai de preț, fiindcă acestea se află în sufletul meu și fiindcă ic iau cu mine unde voi și le scot la iveală cJnd ini-e placul. Prin urmare:

— Hristos a înviat!

Da: a înviat, pentru că și zorile zilei sfinte au albă&trit pe culmile dealului din potrivă și au străbătut nu numai printre geamurile bisericii dar și în mine.

Și dinăuntru locașului sfint ieșim acum cu mic, cu mare. Și cu mic, cu mare purtăm, caie luminări, care lumnînărele de ceară aprinse în mâini. Dar în vremea aceasta, bucuria obișnuită ne așteaptă pe colnic sus, în odaia de mâncare a înaltei cule văruiată cu alb și ce tresare dintre florăria și primăria ei cu paLriarcalitate vechiului timp românesc. Popa Smarandache, el care este sărbătoritul acestei bineevvîntate zile, nici vorbă că este pofit să ia parte la ospăț. Masa e încărcată cu toată îmbelșngarea casnică: mie-lul rumen, ceapa verde, gîștele grase, claponii cu hrean, limbile afumate și alte mezeluri, abia mai au loc pe ea. în fiecă capăt, și la mijloc, vin apoi coșulețele cu ouă roșii, încondeiate, galbene și viorii, cu altele, în sfîrșit de toate fețele.

Și de cîte ori se ciocnește, se aude cîte un: — „Hristos a înviat” — la care se răspunde cu cîte un: „Cu adevărat a înviat!”

Și cît de mult se mănîncă și cît de mult se bea — și cîte glume se schimbă, și cum nu se supără și nu se îmbolnăvește nimeni...

Fiindcă este și Pastele, ce e drept...

Doamne sfinte! dar iată că în fundul unui coșuleț — în care fusese ascuns de mama-roare se vede — descopăr un ou cum n-am văzut altul. El nu e nici încondeiat și nu e nici de lemn. Nu poate să fie decît de zahăr, dar e așa de bine lustruit și vopsit cu roșu

Pitarul

Era to iom* ^muutfi «a pmlr strici ...ca fa «fe
an dff toEais oam cu Prit# d* teicii pjitt. Scti S, R,
ilu m rta am toarnă prin iSpada pSS p&lle, și *
spateje a
tfejEjir. niani <U&Ti

in-bt Je*«efciji m?r. "saiii tAitt fifa voie In S*o& "7, 2&h
fr-jr Hruu se sfurî în ciuț", și E-am psfit hi ca'a;...
Pura l' rak tapti tu juzefx, ta pra-cilevfi&ii
nifOvfiel id Jiisseti impariif. V ^ stingea nstrMj In
pi*pt atijur* iii ife lWiffli reS'u. p> * P're v'iuJ | /
viMToandu-li Sîsîl și ticoiQ

?*mas stufiir din vpBtil lvi, in Bi*Jre«Ut scetor
să mai
a cu-
Bestuț ryl vrvmfut buni: -sț pji&fui ințj penejă
n&h&h
d*păit3i3 * ^Lmit*itef. pentru tatt piUf ve
icosar

el om
e sco-
scrie în siove
"ia JSI CISISI (1HS * nr-U. t&I* Od3l* p* la Brebivâ,
"dr p* "mri stimeni, -atu", ny filai lî& red st *
S&e necun& la t&st&iasC& a&stern&ngu k de b&rt-
tie. ... "v&st&al lunei noui.

Voi (*, l) și de lIE greie z&e apucase l.
Dar când i-se aduse pe o lav& ustern&u cu șerveț.
r&cturi pe o f&rfuse, bez cașov& de Olanda, îmbr&ă-
cat într'o coaj& roșie, și vin de-ăi roșu într'o car&ș&
de c&st&or, i-se mar îndulci obida, i după ce mi mul-
fumi frumos, p&ns& te tinj&ă, tu Miffli R&K&h&". la-
bujor&h.

Iar de c&te nu mi mai vorbi #P Cil **?«*?i pitt& E&
Doamna lui Al&ol Ș&lu-V
u&ă-f&e, și negru-b&ru&h, dar care, în z&ie un&ri, p&ș&u
m&ș&ru și cu mâna în gold, prin&te ro&ș&ie de m&ș&u
și ale c&oc&nel&e, în vreme ce, m&te&h&ng&ia Do&ne&sc&ă
și în&mp&in ca un mare z&om& de ț&ș&ă l&v&te un&le
într&h&ie, și în vreme c&ă, ro&ș&ti l&u în fir c&ă&ă&ari
și c&ânt&u:

„M&e e&ă,
„O&ch&e e&ă,
„Sp&re&e&e& e&ă,
„Fr&nc& e&ă,
„M&e! M&e!
„S&ă v&ș&e&ă,
„S&ă m&h&ng&e&ă,
„M&e&e Te!e

Iar Vod& Ș&u, g&ie&e& și u&ș&e cum era, se fur&la-
&ș&ia susp&u de mult, și tre&cu prin f&ie, m&te&h&nel&e,
și prin&te r&h&od&ari lui, cei pe dou& rânduri az&er&ti,
cu mâ&u dre&ș&te pe în&ng&er&u din br&u și cu cea st&ng&ă
în gold.

C&ă nu are s& de go&ă Vod&.
Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus și al&e,
m&ș&u cum s& p&ș&u prin un&ș&e de s&ș&ă, și n&mi
mai v&ș&u de s&ș&u pe s&ș&u al&u cu el prin Bacu-
ce&ș&ă și&ă m&ș&u.

M&te&ng&e M&e&od&e&ti

.....
.....
.....
.....
.....

Alexandre Macedonski

BALALAÏKAS

Contes Scytho Slaves

La ville La Jolie et les Roses. — Oeuf
de Paques — Comment On Devenit
Riche Et Ruisant. — L'Khône
De Saint-Nicolas. Un Royaume
en Mars.

Le Jardin des Oubliettes au Quartier Latin

PARIS

1911

Ms. fr. 209, foaia de titlu, f. 1 r.

5
10
15
20
25
30
35
40

încît, dacă nu l-ar tăia pe mijloc un chenar de poje-ială, l-ai crede ou cu adevărat. Gînd îl deschid, găsesc într-o parte a lui, sub sticlă, un staul al Domnului nostru cu mici oi și un mic măgar lucrute din zahăr, cu flori de argint și de aur crescute printre ele, și cu chiar Domnul nostru Isus Hristos în iesla lui. În cealaltă parte a oului, și tot sub capac de sticlă, e învierea cu soldații căzuți cu fața la pămînt și cu cel care s-a dat jertfă pentru mintuirea omenirii ridicîndu-se la cer.

Dar bine, de trei ori bine să fii copil și să crezi. Și de patru ori bine este să ai miel gras și cozonac la masă, să fii între ai tăi, să ciocnești ouă roșii și bălțate și să zici: „Hristos a înviat” — și să ți se răspundă: „Cu adevărat a înviat”.

Și de tot bine mai este să ai la țară o mare sau o mică cuîă pe deal sau pe vale — și să aibi pe deasupra pămîntiiri de arat la o moșie-două, sau chiar și la trei ori la mai multe ~ iar după aceasta să ai și pe un popă Smarandache oarecare pentru ca să-i dai un icusar sau un galben spre a se ruga la Dumnezeu în locul tău, și în schimb el să te hărăzească cu iertarea păcatelor.

Iar dacă se întîmplă să fii dăruit și cu cîte un frumos ou de Paști în care s-ar afla, sub sticîă, un staul al Domnului nostru lucrat din zahăr, cu un giuvaior de copilaș în el, ai cărui obraji să fie rumeni și albi, ce fericire ar putea să fie mai mare decît cea dacă ai vedea acolo și un miel să stea gata să behăiască și un măgar care să se pregătească să răgească?

— Hristos a înviat! Hristos a înviat!
— Cu adevărat a înviat!

Dar ce rău este că, atunci cînd el înviaza, să se întîmple să fii dintre marii acestui pămînt, să ai cozonac bun pe masă și să uiți de cei cari n-au nici pîine. Și să uiți că mielul behăiește:

— Hristos a învi-i-i-a-a-t...

Și că măgarul îi răspunde:

— Cu adevărat a învi-i-i-a-a-t.

însă lumea trebuie să meargă cum merge, cu toate că nu cred că lui Dumnezeu trebuie să-i tie plăcut

ca Ilristos să fie omorât în toți anii și să reînvieze neîncetat câte o zi-două în fiecare an fără ca însă să reînvie/e niciodată de-a binelea.

5 Dar oricum ar fi, refă-mă copil, Doamnei refă-mă copil ca să mă mănînc rozonac bun, miel rumen și gîscă grasă, și ca să mai am și eu câte o biată culă de moșie și câte cinci-șase moșii de câte o biată culă...

Iar dacă așa va fi, voi behăi atunci și eu ca mielul care behăieșteși voi răgi și eu ca măgarul care răgește...

BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AI TRANDAFIRILOR. ORAȘ AL BUCURIEI

5 Vremea de mult, acea vreme veche despre care nu se mai știe aproape nimic, răsare încă, ici-eolo, în câte o minte.

Și această vreme face pentru cîtiva să se ivească niște București ce nu mai sunt.

10 Dînșii îi văd astfel încă de la începutul lor, și îi văd sub înfățișarea unei mantale de pădure cu copaci de veacuri și, pe alocuri, cu răriș/ti peste cari să potopește soarele atunci cînd nu se troienește zăpada, mînată de crivăț din vârful Carpaților.

Dar cum a prins viață orașul, la început, printre acei nămeți de frunze, este ou totul fermecător.

15 Cînd, în adevăr, Bucur-Ciobanul s-acoborît pe curge-rea Dîmboviței, avutul Iacob al acelor vremuri, vîzînd că locul este prielnic pășunatuiui, s-a apucat mai întîi să-și facă conac din trunchiurile de copaci pe care i-a dat jos în dreapta și în stînga și, mai tîrziu, s-a apucat să întindă pe lingă dînsul și o îngrădire de tîrlă.

Văzînd apoi că oile i se înmulțesc, și că nu e supărat de nimeni, a ridicat un locaș sflnt, făcut și dînsul tot din copaci tăiați, iar acesta a fost Biserica hîi Bucur.

25 Rariștea s-a mai lărgit cu vremea, și s-a prefăcut în pajiște cu iarbă înaltă, pe care, Dumnezeu știe cum, au încolțit răsaduri de lalele și au înflorit de-ți era dragă lumea.

După acest Bucur, au mai venit și alții asemănați lui, și Jocurile lor de popas au fost însemnate cu câte o locuință. Casele de gard, lipite cu lut, și bordeiele băgate pe jumătate în pământ, au început, atimei s-o

T> ia razna, când pesle cimp, când peste deal și vale. Dar fiindcă lumea era credincioasă și trăia în frica lui Dumnezeu, pe lângă altarul lui Bucur s-au mai ridicat și altele; iar treptat, ele s-au făcut mănăstiri și chiar Curți domnești, pe când colibele și bordeiele-au rînduit în cătune, în sate și lînguri, cu metohuri și meLohani, printre stejari și ulmi, printre măcșii ce au fost altoiți, și-au dat în sfîrșil mina și au pus temelul Bucureștilor de azi.

10 Pajiștile cu lalele nu s-au desființat însă pînă de curînd și trandafirii de dulceață și cei de lună năvăleau din curți, în uliți, și răspîndeau peste oraș mirsele lor.

15 Nici t'orbâ că locuințele nu semănau cu casele de acum. Pînă și ale boierilor nu erau prea răsările, dar aveau srașini late și pridvoare pe stîlpi de lemn ori e zid și erau înfășurate de grădini.

21) Turcii au fost, multă vreme, o pacoste pentru țară, dar stăpînirea lor vremelnică avu și părțile ei bune.

25 Căci fapt adevărat este că dinșii au îndrumat la săparea de puțuri. Ia zidirea de cișmele, la facerea de cimitire, la creșterea albinelor și gîndacilor de mătase, din ale căror fire femeile își torceau borangieuL Și odată cu dragostea apei, turcii au mai adus dragostea pomilor roditori și florilor.

30 Astfel s-au sădit la noi: piersicul, iasomia, liliacul și multe alte neamuri de pomișori, pomi și flori.

Au mai adus acești turci cu ei și smerenia femeiei fală de bărbat, rînduiala casei ce i-a fost lăsată pe rînînă, țesutul pînzelor și al scoarțelor, cit și îndeletnicirea cu toate cele domestice.

35 Partea cea rea era că dinșii, cînd veneau cu sabia asupra țării, măcelăreau fără cruțare și jefuiau de-ți era mai mare mila.

10 Cum s-a făcut însă, cum nu s-a făcut, Bucureștii n-au încetat o clipă să alerge cu păsuri grăbite către viitor. Și cu tot prăpădul și năpasta pe cari prăvăli-

rea păginilor peste țară le aducea, au început să se ivească pe Podul Mogoșoaiei, și prin mahalale, case boierești mai de seamă, și traiul a prins a se îmbunătăți. Să fi fost locuiți acești București de oricare alt neam decît al nostru, acel neara ar fi părăsit do mult văile și dealurile pe cari se află capitala și ar fi rupt-o la fugă să se așeze tocmai în munți, cum n-au mai stat neam de novaci ori de jidovi.

5 Dar bucureștenii aștia au fost oameni zdraveni, ce nu știau nici de grijă, nici de frică, căci zadarnic veneau și turcii și tătarii, căci cum veneau așa se duceau, și bucureștenii pe loc rămîneau.

10 Și deci iar vedeai că, în locul caselor dârimate ori arse, se înălțau altele, și tot așa vedeai că înfloresc din nou trandafirii, că urcă pe garduri pînă pe coperișuri și că bat cu talazurile lor de flori rumene și de flori roșii ca para focului, zidurile bisericilor și mănăstirilor. Muierile frumoase îi tăiau ca să-i pună în glastre și în păr, iar băiețandrii ca să-i înfigă după ureche ori să facă cu ei ghirlande Împrejurul părăriilor de plslă. Vremurile de băjenie ori de boale cumplite nu puteau nici ele să întunece prea mult pe locuitorii acestui oraș.

25 Cit de amărltă să le fi fost viața, ei își puneau flori la pălărie, luau clte un lăutar-doi să le tragă câte un pui de cîntec, se duceau primăvara pe Citnpl Lalelei să petreacă, făceau Maiul cu miel fript și cu ouă răscoapte pe iarbă verde; trăgeau toamna ia măsca mustul-muștulețul și, în sfîrșit, își trăiau viața înainte pînă ce o isprăveau și cu dînsa, de erau duși sa fie Inmormîțați în preajma câte unei biserici. Să fi văzut însă și atunci cu cită veselie erau purtați către locașul cel de pe urmă. Cei rîmași, rude ori prieteni, așterneau cu un cearceaf alb un fel de targă, ce era apoi ridicată de doi inși la cap și de doi la picioare și dusă sub oranisul de mătase pembè sau de catifea portocalie mărginită cu ciucuri de fir și, sub care, răposatul o itia spre biserică, în mijlocul unui vesel taraf de lăutari.

40 Din acest București n-a rămas aproape nimic. Unde mai sunt cîmpurile din mijlocul orașului, din a că-

ror iarbă ieșeau maci înfloriți, zambile, lalele, colili-
lii? Unde mai sunt și acele curți de case ce păreau că
nu se mai sfârșesc și-n al căror mijloc sălcii și plute
bâtrâne umbreau o cișmea de zid văruiță, pe care
5 însă era zugrăvită Maica Precista cu Domnul nostru
Isus Cbristos în brațe, îmbrăcată într-o manta al-
bastră împodobită cu stele.

Dar curțile în cari se plimbau cocorii și păunii?
Dar cele din cari se ridicau stoluri-stohiri fel de fel
10 de porumbei? Apoi cucoanele cu maiotele de cati-
fea havaie cusute în mărgăritari ori cucoanele legate
cu bariș conabiu la cap și ce îngrijeau de găște și gă-
ini, de rațe și curcani? Coborîtoarele lor dîrîie pe
poduri în automobile ce duc la teatru și chiar la chan-
15 tant, dau ocoluri pe la cinematografe și cofetării și
nici nu mai știu dacă e acasă, prin bucătării, vreo oală
la foc. Ce să mai întrebăm de trandafirii de prin curți,
pentru că astăzi nici nu mai sunt curți. De cum e un.
Joc gol, se înalță pe el o acasă: locul a costat 5.000 de
20 lei, se mai cheltuiesc :15—20 de mii și se scot la iveală
trei subsoluri, trei odăi sus, două mansarde, baie,
tout-à-l'égout, parchet și electricitate — iar, soco-
teala rotundă, chirie 8.000 de lei.

Cine ar mai fi nebun să păstreze curți pentru niște
25 prăpădite de flori și pentru niște jerpeliți de pomi?

Și cu toate acestea, un București al trandafirilor
mai rămăsese acum cîțiva ani pe dealul Cotrocenilor,
acolo unde locuia un popă de la biserica cu același
nume.

30 Se afla pe înălțimea acelu deal, și-n stînga șose-
lei prăfuite, o casă cum sunt mai toate în mahalalele
noastre. Dar la spatele gardului înalt, ce închidea cur-
ticica popei, dealul se prăvălea deodată pînă spre o
întinsă cîmpie și întocmea o largă și adîncă văgăună
35 scobită acolo de mîncătura apelor.

În acea văgăună, spre a nu se zice prăpastie, își fă-
cuse înțeleptul popă de la Cotroceni faimoasa lui gră-
dină ce va fi rămas, cred, în mintea acelor cari vor
fi văzut-o, ca un petec de rai. Trebuie a se ști însă că
40 această grădină era sădită și răsădită numai din
trandafiri, afară de o boltă de coacăze ce se afla în

fundul ei. Trandafirii acestei grădini, vestiți în toți
Bucureștii, se vindeau, cei mai de rînd cu cinci lei
suta, iar cei mai de seamă cu zece. Cum treceai pe
5 porțița gardului, după care nici nu bănuiai că poate
să fie așa cuib de fericire, privirea ți se rătăcea deo-
dată pe ceva greu de spus. Pe amîndouă coastele
văgăunei se agățau trandafiri stufoși. Încărcați de
frunze și flori; iar în vale, tocmai în fund, alți tran-
dafiri numai unul și unul. Un izvor de apă, nu știu
10 de unde ieșit, șerpuia printre dînșii și se ducea lim-
pede și săltăreț, aproape albastru cîteodată, printre
im pietriș alb, întîlnind în drumul lui și bolovani
împrejurul căror apa ce spumega părea că fierbe.

Mai creșteau și flori de cîmp pe marginile acestui
15 izvor: frumoase romănite și floarea albastră a neui-
tărej. Căci nici nu puteau să fie uitate pomenitele
locuri. De sus de tot, din capul unei înguste scări,
făcută din trepte tăiate în pămîntul nisipos, valuri
de frunze și de flori se duceau de colo-colo la cea mai
20 ușoară adiere. Dar ce era cu totul frumos, era verdea-
ța acestor frunze, verdeață ce pornea de la fața cea
mai spălăcită, și ce era de-o frăgezime neînchipuit
de dulce, pentru a urca spre un verde cu totul puter-
nic, verde ce cîteodată părea că se face albastru,
25 atît de mult se închidea. Sub povîrnișul coastelor,
în umbra lor deasă, cu toate că străvezie, lumea de
frunze ajungea să pară neagră. Pe coastă în sus, a-
colo unde soarele bătea mai mult, se întîmpla să
vezi și frunze ce se rugineau. Aceste talazuri miș-
30 cătoare ce șopteau un cîntec de liniște și de tinerețe,
de viață nevinovată și de adevărată fericire, erau
din cînd în cînd spumegate de moile și lungile ondu-
lațiuni ale înfiorărilor de trandafiri albi. Se zăreau
de asemenea și înalte creștete de valuri, ale căror culmi
35 erau întocmite din sute și din mii de trandafiri
cu totul și cu totul rumeni.

Florile Împărătești, atît de căutate de poeții din
Șiraz și Ispahan, împrumutau uneori piersicelor și
caiselor fețele lor cărnose și ademenitoare. Dar de
40 necrezut de frumoși erau trandafirii ce seînteiau ca
purpura, ce păreau cîteodată sînge și cîteodată fia-

căre. Petalele lor erau aci rubini și aci hiacint și granat. Mă prind că nicăieri nu se vor fi adunat attea popoare de trandafiri la un loc.

5 Se aflau printre dînsele și trandafiri de argint curat, și galbeni ca aurul cel mai feciorelnic. Dar ce plutea peste tot erau aripile de azur, lucitoare de aur fluidic, ale unui vis oriental. Căci fiecă floare de trandafir vorbea cu cealaltă prin ajutorul parfului. Și fiecă vorbă a acestui grai era o îmbătate
10 dumnezeiască — cîntec de flaut și clar de lună — glas de privighetoare și delicată muzicalitate, venită de dincolo de viața pămîntească.

15 Popa de la Cotroceni scotea, zice-se, din rodul muncii lui, — acea grădină — un venit de treizeci pînă la patruzeci de mii de lei pe an. Va fi lucrat lăcomia sau, în termeni bisericești, arghirofilia, la neaștep-tata întrandafirare a prea fericitei surpări de deal?

20 Cu toate acestea, zisul popă, să-i binecuvînteze Dumnezeu țarina dacă a murit, a trebuit să fi fost poet. A pus din sufletul lui cîte o pîrticică în fiecă floare a lemnului de trandafir, și blestemați să fie sălbaticii ticăloși cari o vor fi pustiit-o, dacă cumva această rămășiță a Bucureștilor de odinioară nu se va mai fi aflînd acolo. Păcat numai că bietul popă
25 n-a vrut să-și facă și o casă după felul vremii duse, în ograda lui din față ce da pe șoseaua Cotrocenilor. Căci ce fericit ar fi trăit el sub strașinele late ale unui coperiș de șindrilă, pe unde ar fi venit rîndunele să-și facă cuibul! Oricum ar fi însă, grădina lui, așa cum era, parcă o văd încă, și parcă îi cobor treptele
30 ce mă duceau în adîncime și ce ștergeau din inima și mintea mea lumea de astăzi, Bucureștii cei de acum.

35 Cerul aJbustru al frumoasei zile de mai, cînd înfloreau aci trandafiri, curge parcă și acum deasupra franței mele și, din visul de atunci, nu mă deșteaptă nici astăzi decît urletul și fluieratul îngrozitor al balaurului de fier și de oțel ce varsă foc și fum pe nări, pe gură, și ce duce, ca și atunci, departe de tot, pe șine, viața și tinerețea atltor — a tuturilor.

40 Căci așa este scris — să trecem — după cum a trecut tot ce a fost înaintea noastră, și tot ce va fi după noi.

OCEANIA - PACIFIC - DREADNOUGHT

5 Era în ajunul anului 1952, iar vasul uriaș, acest *Breadnought* al păcei, pe care înaita finanța franco-anglo-americană îl pusese de vreo 20 de ani în executare, trebuia în curînd să fie inaugurat prin contactul ce avea să ia cu apele oceanului.

De ici, de colo, se mai zvoneau încă critici, prin grai sau prin ziare, cu privire la opera de necrezut ce se întreprinsese. Dar, mulțumită celor 2 miliarde
10 pe cari companiile de însemnătate maritime, asociindu-se, le ceruseră prin subscriere de acțiuni de 3a publicul lumii întregi, se îndreptase pe cale bună înfăptuirea ciudatei concepțiuni. În fond, această concepțiune da ființă nu unui vas, ci unui pod urab-lător — a cărui platformă se uita foarte de sus la
15 valuri, căci le predominia de ia o înălțime de 50 metri, și suprafața ei era deopotrivă cu întreaga întindere a Parisului.

20 Sprijinită pe o pădure de stîlpi de oțel, întreale căror împerecheri se aflau, la distanțe calculate, roți cu un diametru de 20 de metri, și ceriu intrau în apă decît pe jumătate deoarece biconvexitatea lor pîntecoasă cuprindea aer comprimat, spăimîntătoare plută părea, deasupra valurilor, o bestie de apocalips.
25

Stîlpii de oțel pe lingă că erau foarte puternici, se mai aflau întăriți și prin legături între dlnșii făcute din lanțuri și din panglici de oțel ce păreau niște liane, așa cum se încurcau în toate părțile și cum sfidau orice izbiri și zdruncinări.

La e înălțime de 30 metri era o altă platformă — inferioară — care era închisă pe margini pînă la înălțime de 5 metri.

În acest așa-zis subsol al plutei fuseseră instalate numeroase uzine de producere a forței adunate de la cele peste 10.000 de motoare.

Aceste motoare acționau roțile cari, purtînd în pîntecele lor aer comprimat, susțineau dasupraapei întreaga schelă, ele necufîndîndu-se într-însa decît pînă la căpățînele lor.

Zisul sistem, la drept vorbind, nu era însă ceva nou. Încă de la așrșitul secolului al XIX un inginer francez, anume René Bazin, îl propusese și făcuse chiar cu el mici încercări între Franța și Englitera.

Viteza, după cît demonstrase inginerul, nu putea decît să fie sporită prin faptul că roțile nefiind înzestrate cu linguri sau lopeți precum se urma pînă la rftnsul, nu aveau să mai întîmpine împotrivirea apeî, ci aveau să alunece prin ea.

Se înțelege de la sine că, pentru construirea minunatului *Dreadnought* al păcei, tunurile și chiar puștile națiunilor europene fuseseră rechiziționate și topite, iar la urmă schimbate în acea masă de oțel ce se ridicase și înaintase an cu an tot mai departe peste unde. Și tot de la sine se înțelege că inginerii, arhitecții, cît și lucrătorii din toate țările își găsiră acolo întrebuițarea timpului și răsplata largă a muncii lor.

Dar după ce acest uriaș chemat să lege continentele între ele și pe care nici o furtună n-ar mai fi putut măcar să-l clatine — mai ales pentru cuvîntul că valurile cele mai înalte nu urcau mai sus de 30 de metri și că, așa fiind, nu dedeau de nici o rezistență, ci treceau printre deșirarea schelei — după ce dar el fu cu totul gata, se începu o altă lucrare, aceasta și mai de necrezut.

Pe întinderea platformei, ce de la țărîm se ducea pînă în zare, societăți de construcțiuni de case se apucaseră să înalțe lungi paiate cu cîte un singur rînd, zidite din piatră ușoară ce se numește spumă de mare sau din aluminiu. Pe această platformă începură să alerge strade ce se duceau în cele 4 puncte cardinale și bulevarde întrerupte de piețe largi, de grădini și parcuri așezate pe pămînt adus anume și printre cari curgeau rîulețe de apă limpezi, pe cînd altele izbucneau din bazinuri și se prăfuiau peste iarbă și flori ca o pulbere prizmatică.

Cele 2 miliarde ajunseră cu prisosință pentru a duce la bun capăt lucrările. Și acum, cam pe la sfîrșitul anului 1952, înmărmuritorul *Dreadnought* al oceanelor se prelungea de-a lungul Țărîmurilor pp lingă cari fusese construit, sprijinind totdeodată pe înălțimea lui cea de 50 metri haosul unui oraș ale cărui margini se ștergeau în depărtare. Cheiurile ce-l înconjurau erau, de altă parte, sădite cu copaci umbroși și înveselite cu boschete de trandafiri înfloriți.

Cît despre orașul în sine, el cuprindea, afară de grădini și monumente, diferite și mari clădiri ce serveau mărfurilor ca locuri de depozitare, precum și altele, mai numeroase și mai mari încă, rezervate cerealelor și animalelor. Teatre și cafenele, cazinouri pentru ruletă și diferite jocuri „de noroc”, cit și săli de serbări și de petrecere se întîlneau la fiecă pas. Confortul apartamentelor ce erau închiriate cu luna, cu săptămîna, și chiar și cu ziua, atingea cea mai înaltă culme.

Un milion de pasageri se aflau în sfîrșit în iarguf lor în cuprinșii neîntrecutului oraș. Dar pasagerii ce se înscrieseră trecuseră de mult de un milion și se prevedea că atunci cînd vasul se va pune în mișcare, va fi pe dînsul o îmbulzeală ca și cele din orașele de tot mari. Mărfurile și grinele umpleau magazinele cu vîrf și îndesat, iar pentru a se înlătura orice întîmplări nenorocite, se hotărîse ca stradele ce erau podite cu plăci de aluminiu să fie secționare pe mijloc: și să se miște singure pe roate și pe șine puse dede-

subtul lor — o secțiune într-o direcțiune, a doua în
alta — iar aceasta cu o iuțea de 6 km pe oră. În
stradele mai înguste, se pusese în circulație mici și
«șoare trăsuri din Împletitură de papură, de paie și
din trestie de mare.

Aceste trăsuri erau duse prin oraș cu iuțeli deose-
bite de bicicliști ce se înhămau la ele sau le împin-
geau cu zdravene apăsări de pedale în direcțiunile
dorite. Se desființase astfel zgomotul asurzitor al
autobuzelor (rămase în memorie ca niște masto-
donți preistorici) și al greoielor automobile pe care
industriașii nu le modificaseră într-adins pentru a-și
putea trece fierăria veche, și al tracțiunii prin cai,
tracțiune ce de altminteri nici n-ar mai fi fost eu
putință de vreme ce omenirea, care evoluase între
anii 1900 și 1952, mîncase toate aceste animale așa-
numite nobile, nemăslînd la ordinea zilei decît
hoii și măgarii.

Subsolul orașului fără pereche era tot așa de sur-
prinzător ca suprafața lui. Dintr-însul energia pe care
numeroasele uzine o răspîndeau în toate suburbiile
întreținea mișcarea ziua și noaptea, fie că ea s-ar fi
schimbat în lumină orbitoare, fie că s-ar fi făcut căl-
dură sau adiere răcoroasă încărcată de parfum.

Mai trebuia, firește, 2 miliarde pentru a clădi
orașul și a-i înzestra subsolul cu dinami și cuptoare,
cu canalizări și alte lucrări de cari nu poate fi lipsită
nici o grămadă omenească.

Dar aceste două miliarde fură și ele subscrise într-o
clipă.

Domnul du Grégeois — cel care avusese ideea de
a clădi acest *Dreadnought* — era un inginer a cărui
faimă se dusese departe în lume, și el își stabilise
calculule cu atîta siguranță încît ceea ce spunea era
îndată crezut numai pentru că spusese de la
el.

Și de fapt ce însemnau în fond aceste patru sărmene
miliarde față de veniturile pe cari aveau să le aducă
și față cu progresele ce aveau să fie îndeplinite în
cîte patru colțurile lumii deodată?

Pe veci învins, orcanul își va dezlănțui zadarnic
puterea. Valurile cele mai despletite, strigătele cele
mai groaznice, mîinii de tigrii și iureșe de elefanți,
toate acestea n-aveau să mai însemneze nimic față
cu uriașul ce va supune după voința lui adîncurile
în cari un munte cît Himalaia s-ar scufunda și ar
dispărea ca un sloi de gheață.

Acest titan va aduce dar, pe vreme bună ori pe
vreme rea, prosperitatea din pîntecele lui, de la o
lume la alta, cu aceeași seninătate, și va restabili
între popoare curentele sufletești slăbite, va lega pe
om de om într-ima și aceeași confederațiune: cea a
unui neîncetat mers spre progres. Dacă se va mai
adăoga la aceasta că numai cele 12 curse, pe cari

Oceania-Dreadnought le-ar face pe an de la un continent
la alt contineit, transportînd de fiecă dată un milion de
călători, a cîte 100 lei de fiecare, ar da un venit de un
miliard două sute milioane, oricine va putea să pri-
ceapă că dividendele de cari aveau să se bucure acțio-
narii erau să fie nebunești. Un alt venit de cel puțin
un miliard urma să fie încasat tot anul pentru mărfu-
rile și produsele agricole încredințate vasului. În
sfîrșit, casele de pe platforma lui, ce fuseseră cezio-
nate mai multor societăți de clădiri, trebuiau, pe cale
de impozite puse de societatea fondatoare, să mai dea
ca beneficii acționarilor sume ce ar fi trecut și ele
de un alt nou și rotund miliard. Cifrele, precum s'ar
vede, se revărsau ca o apă din matca ei, așa că nu
mai putea fi nici vorbă de capitalurile puse în joc.

Cu toate acestea, deși totul părea gata, deși pe
srade fluturau steagurile celor trei mari state aliaste,
și anume: ale Franței, Engliterei și Statelor-Unite,
Oceania-Pacific nu se mișca încă din loc, rămînea
alăturat cu țarmii golfului de Gasconia.

Tînte ca de nebunie, acțiunile urcau la niște culmi
fantastice. Părișii ale lor, din eîte 500 îei una, se men-
țineau de o lună pe toate piețele financiare la cîte
480.000 lei fiecare și păreau în momentul de a atinge
jumătatea de milion. Acționarii puseseră deci mîna
pe averi turburătoare.

Toamna însă se apropia și odată cu sosirea ei veni și ziua hotărâtă pentru inaugurare, sau altfel zis, pentru pornirea spre New York a mișcătorului oraș.

Pentru a se înlesni puțința călătorilor ce alergaseră din toate părțile lumii spre a fi față la această solemnitate, se făcuseră cîte 100 de căi ferate paralele ce vărsau zilnic călătorii pe coasta Gasconiei, nu cu sutele de mii, ci cu milioanele. După cit se spunea, cifra celor sosiți șovăia de mai bine do o săptămînă între 12 și 14 milioane.

Companiile asociate ale construirii vasului își luaseră din vreme măsurile pentru a putea să ofere locuințe unei asemenea migrațiuni de popoare. Ele clădiseră, pe o întindere de peste 60 km a țărmurilor, hoteluri peste hoteluri și vile lîngă vile. Case italienești, englezești și rusești ridicate din materiale ușoare, și pînă și locuințe arăbești și indiene eît și cule românești, se deșirau împesrițindu-se cîteodată cu locuințe japoneze și chineze.

Această nouă îoviLură financiară a domnului du Grégeois îl urcă dintr-o dată la rangul de împărat al păcii și de rege al aurului.

În ce privește acest aur, este și drept a se spune că el nici nu mai încăpea în lăzile de fier ale confederatelor societăți. Se mai poate spune că din cauza prea inarei abundențe a zisului metal. Franța se găsea în pragul unei mari catastrofe.

Nu mai era om care să nu se îi îmbogățit și foarte puțini rămăseseră cei cari mai voiau să muncească. Agricultorii și comercianții, industriașii, lucrătorii și pînă și haïmanalele ce nu erau pînă atunci decit niște „tîrîe-brui” își aveau acum depozite însemnate de bani în aur la Banca Franței, la Creditul laonez, și în alte mari bănci. Cei cari fuseseră mai prevăzători, nu așteptaseră ca prețurile pămînturilor și caseilor să crească, ci își cumpăraseră, care moșii, care castele, care %ii și case de speculă.

Odată cu grămădirea aurului, crescú însă și prutul oricărui obiect, iar kilogramul de carne nu se mai vîndu decît pe 100 lei și jimbla pe 20.

Parisul, fiindcă se golise de locuitori, căci toți alergară spre golful Gasconiei pentru a face bani, rămăsesse văduv de automobile, do autobuze și de trăsuri de piață. Nu mai era cine să urce în ele, nici cine să le conducă. Nu mai funcționau nici chiar tramvaiele, iar prăvăliile erau mai toate închise; și nemărginitul oraș murea uliță cu uliță. S-ar fi crezut că a trecut peste el o ciumă și că s-a sfîrșit pentru dînsul de veci orice activitate omenească. Cei cari îl părăsiseră mai iniîi fuseseră miniștrii și autoritățile cari dedeseră fuga acolo unde în toate părțile licărea și zdrăngănea aurul. Sergenții de poliție nu mai aveau nici ei ce păzi, pentru că nimeni nu mai avea zor să fure, iar apașii ce băgaseră spaima în atîți bogătași erau acum mari și pîntecoși proprietari.

Dar ziua cea mare soșj. Ivirea ei fu vestită de 1.000 de lovituri de tun ce izbucniră în tot lungul golfului.

Milioanele de răsuflări ce gîfuiău în acea clipă în fața mării se schimbară înlr-o aripă de furtună, care trecu deodată peste valuri și le ridică în sus răzvrătite. Bolțile cerului fură zdruncinate și se cutremurară de trei ori.

Dar cînd, sub caldul și tînărul soare al întîiilor zile de aprilie, *Oceania-Pacific-Dreadnoaght* fu pus în mișcare de puternicele lui motoare, ci a cărui construcțiune pasionase în timp de 20 de ani populațiunile cele mai depărtate ale pămîntului, și cînd fu văzut că înaintează cu orașul lui, pe ale cărui strade mișuna lumea ca în Parisul de odinioară, milioane de milioane de strigăte se ridicară detunătoare și, izbindu-sc de cheurile orașului, se întoarseră, trimise înapoi de izbire, și măturară pe țărm din fața păifînlului o sumfi de hoteluri și case pripit și ușurel clădite.

Oceania-Pacific însă își urma drumul neturburat, se ducea cu largile lui bulevarde împodobite cu ci-reși înfloriți, cu castani pe ale căror ramuri, petale de flori trandafirii puneau o zăpadă primăvăratecă, se ducea către ora cea nouă, iar New York și universul întreg îl salutară, și în timp de ani numeroși,

acest *Dreadnought* al păcei și fericitei cară bucuria și bunul trai — toate satisfacerele sufletești și materiale — de la un continent la altul.

Cu toate acestea...

S Cu toate acestea, veni o zi când nu mai voi nimeni să muncească. Și fiindcă nimeni nu mai vru să pună mina pe nimic, nu mai fu în curînd, — oricît s-ar fi plătit, — bucată de pîine cit de mică, afara dacă n-ai fi plămădit-o și dospit-o singur.

10 Din această cauză, comerț, industrie, artă, muncă a pămîntului, orice, încetă de a fi și fiecă popor se cufundă cu încetul în barbarie. Nu mai erau pe străde nici măturători, nici lampagii cari să aprindă felinarele, nici prăvălii unde să se mai vîndă ceva, nici poliție, nici hoți și nici funcționari. Birturi nu mai erau de asemenea *AT* teatre și mai puțin. Unde erau să se mai găsească nebuni cari să gătească bucate, nebuni cari să le servească la mușterii, și alți nebuni și mai mari cari să se urce pe scenă, să țipe, să plîngă, să eînte, să urle, ori să se strîmbe la public? Toți erau bogați.

Din fericire, un sindicat de bancheri, și n-ar fi de mirai a ca el să fi fost chiar cel care clădise *Oceania-Pacific*, se uni să transporte în diferite părți ale

tt subsolului vasului o nespus de mare cantitate de dinamită, și dîndu-i foc îl azvîrli într-o noapte în aer. Rezultatul: lumea se puse din nou pe hioru; se reinviră brutari, prăvăliași, birtași, polițit; și chiar apași, și lumea urmă să fie, tot ca înainte, bogată și săracă, 30 fericită și nefericită.

Dar să nu purtați sîmbetele, scumpi cititori, acestui sindicat.

Ci să ziceți împreună cu mine:

Fie-i țarina ușoară acestui *Pacific-Dreadnought*.

ZIUA L'NEI FETE VREDNICE DE LUMEA NOUĂ

Mă rog: fata de lumea nouă a fost crescută în pension, de pildă la „Madam Papilian-Cucumete"! Și ce frumos o la „Madam Papilian-Cucumete"! Pe 5 că fetele sunt învățate să zdrăngăne ase ă clavirul — game peste game — tarara-ra — cu ajutorul căror vor face mai tirziu pe respectivii lo\ stăpîni să intre în năbădăi — ori să fugă de acasă, pentru ca ele să-și poată primi scumpele *flirturi* — O!... și cit 10 de nevinovate sunt aceste scumpe *flirturi* cu pantalonii cu dungă, cu vestă fantezie de mătase răscăcărata pe piept — adică pardon! pe torace și închisă într-un singur nasture pe datorie; — pe lingă 15 — pe Ungă multe altele — la „Madam Papilian-Cucumete" este și coreul pentru a se merge la conferințele d-lui Funk Brentano, care în *intervievări* va spune că Franța n-are azi pe Delavrancea, nici pe Caragiale ca autori de teatru.

Bine că au aflat-o cei care nu știau că Franța n-are 20 în adevăr nici pe Caragiale, nici pe amicul Delavrancea, ci numai pe Rostand al lui *Cyrano de Utergerac* și al lui *VAiglon* și numai pe Maeterlinck și ne alți cîțiva *mascalzoni* d-ăștia...

In sfîrșit, fata vrednică de vremea nouă are, precum se vede, de învățat multe, atît la pension olt și în aiară de pension.

Ea — între altele — trebuie să știe că o pălărie de la patru sute de lei în jos nu face parale — și trebuie să mai afle — chiar de la mâ-sa, uneori — că această mumă a ci a fosL o proastă, fiindcă a fost cinstită și s-a jertfit o viață întreagă, căci e lucru vechi
5 aceasta că toate mamele se jertfesc o viață întreagă pentru năvingii lor de copii și dobitoacele lor de bărbați — trebuie să afle dar, că ilustra ei congenitoare s-a jertfit acea viață întreagă etc.

10 Fata vrednică trebuie să mai știe că dacă vrea să-și țină rangul și să *bage mesa* pe vreun *moțunache* spre a o lua în căsătorie, nu se cade să pună mina pe nimic în casă.

15 Asta nu e treaba dumneaei. N-a făcut-o oare pe dumneaei *papa și mamita?* — și — dacă cumva n-a făcut-o *papa*, apoi, (iespre mămița nici îndoială că ea a dăruit-o țarei, și câteodată Europei... Deci, fiindcă ea nu s-a făcut singură, s-o ție cei cari au făcut-o...
20 încolo, dînsa e fată prea deșteaptă ca să nu-și îndeplinească datoriile. Și, înainte de orice, e datoare să învețe *tango* — că e așa de drăguț acest dans în care — foarte *modern styl* — băiatul se înfige în' fată și fata în băiat — afară de momentul cînd băiatul —
25 delicioasă simulare l — se face că ridică ușor picioarele pentru ca fata să le ridice cît mai sus pe amîndouă.

Ea cunoaște iar că n-ar mai fi de trai dacă între 7 și 6 n-ar da cîte un tîrcol pe Podul Mogoșoaiei, fie chiar dacă ar ninge și ploua, și dacă n-ar izbuti să
30 încurce trotuarul dintre Episcopie și Bulevard, întovărășită de venerabila ei mamă, un ceas de-a binele...

Vine în sfîrșit, *Five o'clock-u*\, altă oboseală pentru sărrnănică! Acest *five o'clock* este ce era înainte
35 *sindrofia* ce, de obicei, se ținea după masă, cam de la orele 9 seara în sus.

Dar ce are a face? Lumea s-a civilizai! Bietele femei erau apoi și prea năpăstuite. Nu li se îngăduiră luxuri ca al *sindrofiei* sau ca al contimporanului *five o'clock* decît după ce cădeau rupte de osteneala rostului casei, de al bucătăriei și de cîte alte osteneli.
5

Acum, cucoanele și cuconițele, în *lumea cum se cade*, au cîștigat drepturi. Nu mai pot să fie roabe — și ea să taie scurt pofta bărbaților de-a se aștepta la vreo gospodărie de la ele, au născocit...

10 Ați cam ghicit ce, dar o să vedeți din ce în ce mai mult dacă veți urma citirea,...

ZIUA UNUI FUNCȚIONAR MIJLOCIU

5   Trei sute de lei leală, după cincisprezece ani de
muncă silnică — și după toate celelalte — înșurat,
patru copii — o nevestă cu penaj a) cailor de dric
la pălărie — și păcatul tutunului. La birou e un per-
sonaj. Dar la opt și jumătate, trebuie să fie acolo.
PHnea guvernului l — Săracul — și câte iluzii a
10   avut. A fost și el odată băiat levent — când nu era
înșurat — se înțelege. Se pieptăna cu *breton* — avea
credit la croitori, la cizmari — deși nu era încă decît
copist. Dar era băiat nostim — ce are a face? Plăcea
— al naibii! la cucoane — avea credit și la ele, și
15   își luase bacalaureatul. Mofturi spunea câte poștești.
Nenorocirea lui — a fost o pețitoare. Altfel urma
Dreptul — unde se înscrișese — și ajungea minis-
tru. De cum s-a înșurat înșă — pane! Zestrea a fost
numai pe hîrtie, și din anul înfîcî — i-a venit un capi)
— apoi un a] doilea — un al treilea și al patrulea —
20   iar în anii ce au urmat' cîte un alfc copil de fieoe
an — noroc că au murit — că ar fi avut acum 14.
Și totuși a înaintat. Dar pe măsură ce arăta zel mai
muît era mai rău văzut atît de șefi cît și *de* oamai'azi,
și tot încet-încet — a început să nu mai aibă credit...
25   bietul băiat! nici la cucoane, nici 3a croitori. Mustața
i-a tot crescut și și-a lăsat-o pe oală — hainele a în-

ceput să le poarte cîte un an, apoi doi, apoi să le uite
vîrsta.

5   Nevasla înșă, mai deșteaptă ca el, nu s-a lăsat.
Cura a făcut, cum n-a făcut, își ține casa pe picior
de o mie de lei pe lună. N-avea ea degeaba gropițe
la gură și vino încoa.

Dar e vorba despre dînsul. Personaj la birou, și
punctual cum nu se mai poate, apoi aspru și cu ifos,
și foarte ocupat.

10   Pînă la 12 fumează un pachet de țigări funcțio-
nare și scrie și vreo trei concepte... între 12 și 2 acasă
— pentru a dejuna — dar cucoana — aș, n-a gătit
nimic — dînsa îi ia regulat leafa aproape întregă
dar strigă regulat: „Masă? — De unde să gătesc?
15   —Cu ce? — Nu cumva crezi că cu mizeria ce-mi
dai se ține casă cu chirie de 2.300 lei pe an? Apoi,
copiii? Uniformele? Cărțile? Dar eu?... Aidil Cară-tel
O să te văd eu ce-ai să-mi faci cînd n-oi mai fii"

20   Și — judecînd drept — așa și este. De aceea, el se
cară — reia drumul biroului și la băcănioaradin colț
cumpără cîteva smochine pe care le mînincă acolo,
între șase și șapte se întoarce acasă — cucoana a
dat servitoarei de astă dată să cumpere brînză, să
25   facă mămăligă pentru copii — supă chip este, sunt
și mere — ce vor mai mult? Ea — se va întoarce
tîrziu — cînd? cine știe? e la o prietenă — totda-
una e seara la o prietenă. Copiii se culcă. — El? ce să
facă? Plinea stăpînirii! Trebuie să fie a doua zi dimi-
neață la birou.,.

30   **Și..**

Așa e viața. Pentru aceasta sforăie dus.

Iar a doua zi e la birou...

POSTUME

VISELE HAȘIȘULUI

Intr-o zi, după prînz, era în luna lui august, un june palid la față ședea rezemat alene pe o elegantă dormeză de mătase albastră, care cu cîteva îotoliuri scunde, de aceeași stofă, forma amobiliamentul salo-
5 nașului în care se afla.

Etatea lui putea să fie de 3a douăzeci și doi pînă la douăzeci și trei de ani, dar trăsăturile ostenite ale
10 figurei sale, paloarea care-i acoperea fața, îl arăta mult mai înaintat în etate de cum era. O decepțiune teribilă se citea pe fizionomia sa.

Numele său era Constantin.

In momentul cînd începe această narațiune, el ținea în mîna o mică bombonieră de argint cizelat.
15 Ea conținea mai multe pilule de hașiș ușor aurite.

„Haidem, își zise el în sine, întredeschizînd-o. Să vedem dacă și lumea viselor hașișului este tot ca aceasta.” Și zidnd aceste cuvinte, luă cu delicatețe una dintre acele pilule aurii și o înghiți.

20 Trecuse o oră. Constantin, care dormea cu ochii deschiși, vede în acest somn factice apărîndu-i albă Nălucire, frumoasă ca idealul unui poet, figura sa avea culoarea acelei specii de coral alb, ușure nuanțată cu trandafiriu, ochii săi erau ca acel azur palid
25 ce afectă bolta cerului după apusul soarelui. Sprîncene lungi și subțiri se desenau deasupra ochilor săi;

un păr buclat și moale ca mătasea avînd toate reflexele aurului îi descindea în cascade pîrtă la talie, care era atît de subțire incît o brățară i-ar fi putut servi de centură. O parte din sîinii ei se întvedeau printre gazul vaporos cu care era investită.

5 La această vedere, Constantin, cu obrazii înflăcărați, cu ochii schinteietori, căzu la picioarele ei:

— Cît ești de frumoasă! murmură el în delir! Oi lasă-mă să-ți sărut frumoșii crini ce răsar pe sînul tău!... Lasă-mă să-mi reazim buzele mele pălite la flacăra buzelor tale de purpurii Lasă-mă să contopesc ochii mei cei negri cu ai cerului tăi ochi!... Dacă ai ști cît sunt de iubitor și cît de mult sufăr, dacă ai ști că toate femeile care credeam eă mă iubesc m-au trîdat, m-ai lăsa să sorb sufletul tău după buzele tale și ai sorbi pe al meu de pe ale mele!

10 Și frumosul june se tîra la picioarele Nălucire! și ea îi surîdea cu dulceăță și îi întindea mîna pe care o acoperea cu înflăcărare sărutări, dar în momentul cînd se ridica de jos ca s-o strîngă în brațele sale, Nălucirea dispăru și în locul ei i se arată imediat o frumoasă casă de țară.

Acea casă avea în fața ei o grădină îneîntătoare! Dalii roșii, camelii, trandafiri, miozotisuri, mărgăritărele, iacinte, micșunele și o mulțime de alte flori cu culorile cele mai vii și mai dulci, cu parfumurile cele mai suave, se amestecau grațios unele cu altele și formau un labirint odoriferant de flori, de frunze și de verdeăță.

30 Casa care era mai în fund cu zidurile sale albe, cu verzile gelozele de la ferestre, cu rețeaua de volubilis care acoperea o parte din fațada sa, era ca o adevărată teбайдă și respira un aer de fericire și de liniște. Junele nostru, la vederea acelor minuni, rămăsese estaziat; revenit puțin din uimirea sa, se apropie de una din ferestrele casei, ce se afla deschisă, împins de curiozitate. Dar abia își aruncă ochii în interior și un surîs tînăr și dulce se ivi pe buzele sale. Camera ce avea sub vedere conținea vreo cinci persoane: un bărbat, o femeie și trei copii.

Femeia și bărbatul ședeau cu spatele la fereastră; tatăl ținea pe genunchii săi un mic prunc, alb, rumen și inocent ca un înger.

5 Mama zîmbea cu tinerețe unui altuia care sejuca la picioarele sale cu mica sa surioară.

Pacea conjugală cea mai deplină, fericirea cea mai fără de nori predomină în interiorul acelei camere.

10 Acilea, nici un amic de casă nu se arată, chipul ironic cum se întîmplă atît de adesea în viața reală. Acilea soțul, cu soția sa în cea mai perfectă armonie, acilea copii pe genunchii părinților lor iar nu pe mîini mercenare.

Dar deodată bărbatul și femeia se întoarseră cu fața către fereastră...

15 Minune!... Femeia era alba Nălucire a lui Constantin, iar în bărbat se recunosc pe sine însușii

20 Nebun de fericire voi să se repeadă în casă, dar grădina, casă, femeie, copii se făcură ca printr-un farmec la moment nevăzute toate și el rămase singur, iar cînd se deșteptă din uimire, se văzu transportat între umedele ziduri ale unei mansarde întunecoase și culcat pe un pat din cele mai mizerabile...

25 Singur în acea mansardă — reținut în pat de căldura frigurilor, turmentat de foame, în cea mai cornpectă mizerie, ațfel să vedea Constantin.

30 Pe cînd suspina și se lamenta asupra destinului său, e zdrobit de friguri și de mizerie, ușa mansardei se deschise cu violență și contrariu după cum se întimplă în viața reală, cînd este nenorocit, un amic intră.

— Am auzit că ești bolnav, bunul meu amic, exclamă el cu afecțiune, și de aceea am alergat cît am putut mai iute. Dar ce ai? Frigviri, desigur! Mă duc și revin imediat cu un doctor și cu ceva proviziuni de mîncare. Și amicul ieșind, se întoarse peste puțin cu un doctor, aducînd și o butelie ce conținea un vin roșu ca rubinul și împuternicitor și mai multe alte proviziuni de mîncare.

40 Așezîndu-se apoi la căpătîiul bolnavului, îl veghe pînă seara cu o solicitudine maternă. Dar seara cînd Constantin reînsănătosit voi să-i mulțumească, ami-

5 cui său, cu o modestie rară, se furișă încetinel afară
ca și cînd ar fi făcut rău iar nu bine. Modestie demnă
de imitat, dar ce nu întîlnim decît în viața factice
a hașîșului. Constantin, scăpat de friguri, se sculă
ca să iasă din acea mansardă dar n-apucă să pună
mîna pe clanța ușei și mansarda se făcu nevăzută, iar
el se pomeni în același timp pe Piața Teatrului în
București.

10 Toate ferestrele erau luminate cu cîte patru lumî-
nări, arcuri de triumf ce străluceau de candelă verzi,
roșii, albastre, galbene și albe să înălțau pretutin-
deni cu această inscripție pe frontispiciu: „Trăiască
România!”

15 Poporul se îmbulzea pe Podul Mogoșoaia în sune-
tul muziuelor și la lumina torțelor,

— Ce s-a întîmplat?

20 Tocmai această întrebare se pregătea s-o pună
junele nostru celui dinții cetățean, cînd arcuri de
triumf, popor, stradă, muzică dispăru și Constantin
se deșteptă într-un formidabil strigăt de: „Trăiască
România!”

25 Ce păcat, zise Constantin, deșteptîndu-se, că ase-
menea lucruri sunt numai în visele hașîșului și cu
toate acestea, nimic n-ar fi fost mai posibil de pîs în
practică!

Dar ce să-i faci? altfel este lumea, nu e vina mea!

INEDITE

GOVIE

Că azi o Ti altfel pesle Olt, o ii. Dar in vremurile de mult, govie nu se da decît la vreo curte boierească. Horele se dau la hanurile de pe la drumurile mari
5 ori la vreo circiumă de prin sat.

Nu năpădiseră nici legiuirile sfranțuzești, nici ad-
vocații, nici portul străin peste biata țară, iar peste
Olt, bunăoară, sătenii trăiau eu frica lui Dumnezeu
și a boierului. O să spună unii că era rău, dar uite!
10 eu zic că era bine fiindcă și mic și mare avea cu ce
trăi și cu ce se înțoli.

Plasa Amaradiei, din județul Dolj, era mai ou
seamă, acum vreo cincizeci de ani, petec de rai al
lui Dumnezeu pe pămînt.

De la Valea-Viei și pînă sus în munte satele se
țineau lanț, urcau oînd pe dealuri, coborau cind pe
vale, și peste tot cîntau apele și păsările, iar omul
binecuvînta pe Dumnezeu.

Boierii trăiau apoi și ei mai mult pe la țară. decît
20 la oraș, și nu luau zece piei din spinarea muncitorilor.

Puteau dar să dea govie de cite ori venea Paștele,
Obejeniile, Sîn-Petru, S-ta Măria mare și Sfinta
Măria mică și, d-ici de dimineață băteau tobele cind
25 în cîte un pisc de deal, cind din altul pentru a chema
pe țărani la govie la cîte o curte boierească.

Că așa era obiceiul, și se aduna lume din lume, creștini buni ai lui Dumnezeu, femei, bărbați, bătrâni și copii, de prin șapte sate dimprejur.

5 Și nu veneau numai cei de pe cureaua Popei și cei din Goești și din Viădinei dacă era govია la Pometești ori la Adîncata — ci veneu și cei din Mălăești și din Milești, iar mai de 3a deal, cei din Negoiești și din Gura-Voinei, precum și cei de la Moara-Sîrbului, iar fiindcă mulți și multe erau finii și fi-

10 nele boierilor care dau govია, nimini nu venea cu mîna goală.

Se porneau din zorii zilei, care cu ouă roșii ori încondeiate în basma — dacă govია se da în Duminica Tomei — care cu ouă albe și foarte muți aduceau și mici — mielușei în brațe, ori găini și cu găște, rațe.

15

Ți-era dragă lumea să vezi pe acești oameni cinstiți și buni, cit și pe nevestele și fetele lor, care toți și toate își iubeau stăpînii de ar fi intrat în foc pentru ei.

20

Dar și ce stăpîni aveau! Pe- unii îi scăpa de miliție, pe alții îi lecuia de boafe cu doftorii aduse de pe la oraș, pe alții iar îi scutea de liangarale, îi apăra de pilul zapeiului, îi scotea, în sfîrșit, din multe și mari belele.

25

Goviile de le-am apucat eu în bătăturile culei din Pometești ori caselor din Adîncata nu pot să le uit.

Se aduceau la aceste govii pînă la cîte o sută de nuci și pește, 1.000 de ouă se așezau la putini sub stratouri de mălai, fără să mai număr ouăle roșii și ouăle încondeiate.

30

Apoi găștele și curcanii, găinile?

Singură fina Mărgărita aducea cu ea, mînînd din urmă, cincisprezece găște plocon și aproape tot atîția curcani.

35

Căpătîină, în i'runtea adîncîcenilor, aducea, pe lîngă mei și oaie, brînzeturi și smîntîină, străchini mari do unt, oale cu lapte bătut, pește proaspăt.

40 Radu Mustăța, Dinu Drăcea, Ion Cuticru, Dinu Mustăța, Stancu al lui Pîrvu — unii din Pometești, alții de pe cureaua Popei, nu se lăsau nici ei mai pe

jos, iar oamenii din Vladimir gîndeau și la copiii boierului, aduceau sînturile în ciururi cu plasă, mierle, și cîte prin minte nu-ți trece.

5 Cei din Goești, ca să-i întrecă pe toți, făceau curamă între dînșii și te pomeneai cu cîte un plug la care înhămau juncani albi și își dau și ei prinosul lor.

Dar boierul știa și el să fie boier — lăsa aproape pe nimic învoielile, îngăduia pașterea lăstanului în pădurile lui, cununa, boteza, înzestra fete. Pe lîngă

10 aste, punea de se desfunda, de cîte ori era zi de govie, un butoi de țuică veche de cîte 10 vedre și o butie de vin de cîte 50 vedre, iar cucoana porunceea de se înșirau mese lungi-lungi la umbră, le încărcă cu blîduri de păsat fiert în lapte, cu străchini cu ostropel de pui de găină și cu multe alte de-ale mîncării.

15

Lăutari, plătiți tot de la curte, începeau la urmă să-și tragă aghioasele, iar tobele, din patru piscuri de dealuri deodată...

POVESTIRI
ÎN LIMBA FRANCEZĂ

ANTUME

MARGUERITE

C'est vous, baisers de flammes, votts chuchottements et sourires qui êtes le bonheur et le charme de la jeunesse.

S La vierge était enlacée de ses bras aiasi que d'une ceinture; ses lèvres contre les siennes tressaillaient de volupté; un nuage les enveloppait et la lampe jetait les deraiérea lueurs.

— Oh! ne la laisse pas mourir, lui disait la jeune
10 **file** rougissante.

Et lui:

— N'ea prends pas souc), Marguerite, car l'Ainour a allumé la sienne!

L'USURIER

— Va chez Kyr-Nastasse, disait jadis à un de ses fideles domestiques, le boyard ou le negociant, dès que l'argent venait à nianquer à la maison.

5 Le domestique allait chez Kyr-Nastasse, lui contait la gêne moimentanée de son maître et, non sculewent,, l'usurier ne mettait pas en doute le *âira* du domestique, quoiqu' celui-ci ne produisît aucune preuve à l'appui, mais ii le renvoyait meme, a qui de droit, muni d'unc somnie plus ou moins considerable.

10 C'était le temps patriacal, le bon vieux temps roumain où la confiance n'avait pas de hornes, où les prêts sefaisaient demainàmain; la parole d'un homme suffisait pour garantir n'importe quelle somnie: les lettres de change, les formalités hypothécaires, les emprunts sur gages, soni toutes chosos d'importation occidentale.

20 Aussi, jamais, de ce tenips-lâ, un usurier ne se fut permis d'aceoider plus de crédit à Tobjet qu'à la valeur de la parole donnée. De plus, l'usure ne montait en aucun eas à plus de douze pour cent.

25 Kyr-Nastasse faisait donc fructifica ses petites économies et, bien que les choses ne se passent pas auirement dans tonte l'étenduc de la Roumanie, ehacurt prophétisaiL à l'usurier une mauvaise fin,

En attendant, Kyr-Nastasse, qui 4tait un rougeaud court et pansu, faisait la roue dans son gilet blanc a boutons de corail rouge. Sa chaîne de montre, en or massif, se tortillait autour des revers de son gilet et retombait avec un cliquetis qui lui chatouillait l'ouïe.

5 Et Kyr-Nastasse voyait son péeule augnienter journallement, et journallement aussi, Kyr-Nastasse engraissait, Kyr-Nastasse était heureux !

10 Mais pendant une soirée d'hiver, cotnme ii était à tisonaer son feu, chaudement vefu d'une *scourteir.a* en laine du tibet d'un verL cru, ii entendit, mêlé au bruit du vent qui fo^jettait la neige contre les vitres, le tintement des clochcttes d'un traîneau.

15 Et zing, zing... le traîneau s'arrêta devant la porte de sa maison.. Peu de temps après:

— Votre serviteur, Kyr-Nastasse, lui dit un grand jeune homme qui venait d'entrer, devinez pourquoi je me trouve chez vous à pareille heurc? Une, deux, vous ne devinez pas? Eh: bien, ma femme est en couches et je n'ai pas le sou... Vous allez rae prêter, je respère...

20 — Vraiment? fit l'usurier?
— Mais ii me semble.
— Cest que, messire Stanco, votre teinturerie est dans de plus mauvais draps que votre femme, Dieu vous îa garde!

25 L'usurier était ce soir-là de très mauvaise humeur; ii accumulait prétexte sur prétexte; enfin, ii finit par lui demander un gage.

30 À cette proposition saugrenue qui ^taît à coup sûr sans précédent, Stanco, le pauvre jeune homme, ouvrit de grands yeux au fond desquels miile édairs s'entrecroisaient.

35 Mais sa femme était à geindre à la maison, et nécessité n'a pas de loi.

Stanco revint donc une demi-heure après en apportant les objets suivants qui avaient appartenu à sa défunte mère. En voici l'inventaire:

40 „Objets engagés par moi, Stanco le teinturier, en l'an du Christ 1S48, le 19 du mois de janvier.

Une robe en satin-Tours avec une garniture *anevato*.
Une autre robe en corse broché d'or; un manteau en
beltacosse et enfin la robe de mariée de ma grand'mère
toute *ensarassir*.

5 En foi de quoi etc."

Stanco reçut son argent et partit, mais deux mois
se passèrent à peine et l'usurier se vit l'objet du mé-
pris général: les négociants et les boyards de la ville, en
apprenant qu'il avait osé mettre en doute la bonne
10 foi du jeune homme, s'étaient ligués contre lui et
avaient juré sa perte.

Aussi, le rougeaud pansu de jadis avait-il disparu
pour faire place à un autre Kyr-Nastasse, vieilli et
desséché.

15 L'usurier avait perdu tous ses procès et son argent
avait passé en frais. Les enfants tendaient déjà la main
sous les auvents des boutiques et Kyr-Nastasse les vit
mourir un à un, frappés de maladie ou de misère,
Enfin, pendant une nuit d'hiver, tandis qu'il était à
20 grelotter de froid dans un misérable taudis, il crut en-
tendre parrai le vent qui fouettait la neige contre les
vitres glacées, le tintement des clochettes d'un traî-
neau.

Et dans la fièvre de sa maladie ce lut un traîneau
25 qu'il entendit s'arrêter devant sa porte.

Kyr-Nastasse se leva et courut ouvrir vêtu de sa
scourteica en laine du tibat d'un vert jadis cru et qui
à présent était en loques et avait sa couleur primitive
à demi-passée.

36 Le lendemain on le trouva mort dans la neige:
C'est que Dieu punissait les usuriers du bon vieux
temps!

LA LETTRE DU BON DIEU

Les trois chers petits êtres, — le plus âgé n'ayant
point atteint sa douzième année, — gazouillaient, ga-
zouillaient.

5 Et le gentil gazouillement signifiait ceci:

— Conte-nous, père, disait-il, conte-nous quelque
chose de vrai et qui te soit arrivé.

Je vais le faire, répondit une voix douce; et le père
attirait à lui Tainé, tandis que la mère, assise dans
10 un large fauteuil, tricotait de plus belle. Les deux
autres petits la taquinaient de temps à autre. Mais elle,
la bonne mère, restait calme et souriante.

Le thé, déjà servi, fumait dans de mignonnes tasses
en porcelaine...

15 Et voici que le père commençait son fameux conte
de la chose qui lui était arrivée.

— Vous n'ignorez point, mes enfants, ce que c'est
qu'un journal...

20 — Certes non, interrompait l'aîné, et plus d'une
fois ceux que tu rédigeais ont plané au plus haut des
airs, — magnifiques et incomparables cerfs-volants.

— Puisqu'il en est ainsi, poursuivit le père, vous
savez ce que c'est qu'un journal, mais vous ne savez
pas ce qu'il en coûte quelquefois à ceux qui le font
25 paraître.

Et le thé servi fumait dans les mignonnes tasses en porcelaine.

Or n'oubliez jamais ceci, — non ne l'oubliez jamais, mes enfants: Votre mère et moi, nous fûmes réduits par les circonstances, — l'époque en est encore proche, — à vendre tout ce que nous possédions. Dans cette extrémité, nous prîmes logement dans une maison, qui n'en était point une. C'étaient, — enclavés dans un terrain vague, — de vieux murs croulants et verdâtres de moisissure. Mais voici qu'un matin nous n'eûmes point de quoi acheter du pain. Et dès que vous vous vieilliez, c'était à grands cris que vous demandiez votre café au lait. Angoissé, je m'étais levé avant le jour, mais je n'étais point vêtu. Sur les sept heures, comme j'étais à me demander à quel expédient recourir, le facteur entronvrit la porte de l'entrée et y jeta un volumineux paquet de journaux. Ces journaux, hélas! C'étaient les miens, et ils m'étaient renvoyés intacts un peu de partout.

Habitué à cette visite matinale et presque quotidienne, je devinai immédiatement l'intrus. Aussi, du lit à la porte, ne fis-je qu'un bond. Puis, une fois dehors, je ramassai les misérables feuilles, je les piétinai, les déchirai, et les dispersai de ci-delà. Tout à coup, une lettre s'échappa d'entre les journaux. Je me baissai pour la saisir, mais elle ne m'était point adressée. Sans doute, ce n'est qu'accidentellement qu'elle s'était glissée dans les replis de ma feuille. La première pensée qui me vint fut de la jeter à la poste. Mais un sentiment plus fort que celui de ma volonté m'envahit, et fiévreusement je déchirai l'enveloppe. Je n'eus pas ma surprise. Qu'il vous suffise de savoir que la lettre contenait quatre billets de vingt francs et que je ne restituai cet argent que longtemps après.

Or, mes enfants, cette lettre n'était-ce point une de celles que le bon Dieu envoie parfois à ceux qui souffrent ?

Mais qu'il en soit ainsi ou autrement, tel est le nona que je lui ai donné...

— Papa, oria un des petits, — et du café au lait, — en eûmes-nous ce jour-là ?

— Oui; seulement, depuis, nous le remplaçons par du chocolat.

5 Et sur cette boutade le père se tut. L'aîné qui avait écouté tout pensif, se jeta brusquement à son cou et se prit à sangloter.

Mais le thé servi fumait dans de mignonnes tasses en porcelaine.

LES DEUX MECQUES

Blanche et morne, la neige, dè~solante de tristesse,
 tombait. Et le soleil râlait derrière la montagne. Ce-
 pendant, au fond de l'âtre oii agonisait une flamme,
 5 des ombres vacillantes surgirent, bizarres. Elles flo-
 tèrent un instant le long des murs, puis s'évanouirent.

Le génie du poète chancelait pareillement.

Mais les yeux où ne passaient que de vagues éclairs
 brillèrent enfin.

Une fixité étrange les illumina.

Et sous l'auvent, la flamme, longtemps indécise,
 jaillit. Rouge et blanche, elle se tordit serpentine,
 puis monta ailée.

Un verbe mystérieux emplit dès lors l'âme du re-
 15 veur.

Et sa pensée se mit à remonter le courant des joirs
 écoulés.

Il se revit guidant l'interminable caravane de ses
 illusions. De beaux éphèbes marchaient en tête.
 20 Et leurs noms étaient: Foi, Pitié, Amour, Espoir.

Mais les déserts de la vie sont arides, et ils ont en-
 glouti plus d'une caravane.

Soudain ses pensées se turent et plus la flamme
 montait claire, plus le front pâli se rasserenait.

Et dans l'air vibrèrent des paroles d'or.

Or voici ce que ces paroles disaient:

„Au temps jadis, vivait dans Bagdad un nommé
 Mahomed-ben-Hassan-ben-Ali..."

— Poète ne pleure pas.

„Se sentant mourir, ce Mahomed appela à lui son
 5 fils unique..."

— Poète ne pleure pas.

„Et c'était le nommé Ali-ben-Mahomed-ben-Hassan.

Approche-toi, lumière de mes yeux, et bois mes
 paroles, 6 mon fils! s'exprima le vieillard en cette
 10 heure suprême.

Et il ajouta:

Immense est ma fortune, — celle dont tu vas héri-
 ter, ô mon fils... — Que Dieu t'ait en sa sainte garde...

Mes esclaves se chiffrent par milliers... — Et qu'il
 15 te les conserve...

Mes armes sont innombrables... Puisse-tu n'en
 avoir jamais besoin!

Les bouts d'ambre de mes chibouques sont enrichis
 de pierreries...

Mon trésor...

Approche-toi de mes lèvres et bois mes paroles, ô
 mon fils!... mon trésor contient en or monnayé de quoi
 acheter un royaume.

Et dans les ténèbres des caves, les diamants, les éme-
 25 raudes, les rubis, les saphirs, les opales flamboient en
 de grandes jarres...

Les turquoises et les perles emplissent de fongs cof-
 fres.

Mais eolle ton visage tout contre le mien, ô lumière
 30 de mes yeux! — c'est toi que j'aime encore mieux.

Et sous les grands sycomores de mon jardin lorsque
 j'allais m'asseoir et rêver paisiblement c'est à toi que
 je pensais, 6 mon fils! La lune y filtrera toujours à
 travers le feuillage noir son vague et pâle sourire, mais
 35 je ne serai plus. Et resteras seul dans la vie.

— Aimes-le pourtant, ce jardin, ainsi que je l'aimais...
 Écoules-y chanter l'eau dans les vasques de raarbre
 rose. Suis les frais ruisseaux le long des talus gazon-
 nés et laisse les corbeaux croasser sur ma tombel
 40 C'en est fait. Mes yeux vont se fermer, et notre beau
 ciel pâme de soleil n'y mettra plus sa gaieté. Il hennit

et s'impatiente le noir coursier. Toutefois écoute:
cette fortune, je ne l'ai point acquise en marchant dans
le droit chemin. Promets-moi de ne t'en jamais écar-
ter".

5 Et tombant à genoux le jeune homme lui en fit le
serment solennel.
Puis le vieillard ferma les yeux.
Et les années passèrent.
Et l'émir se consumait dans l'oisiveté.

11 II en pleurait de douleur.
Mais brusquement le désir de voir la Mecque le
saisit.
Oui, lui aussi il s'en irait passer sous la porte par
où ses ancêtres s'étaient écoulés dans la nuit des temps.

15 Mais pour y atteindre droite ligne il fallait traverser
le désert. Et y arriver par des voies détournées
eût été enfreindre l'engagement pris au chevet de
l'agonisant.
Et le jeune homme hésita longtemps.

20 Mais par une magnifique matinée de Mouharem, —
ses esclaves armés et dûment équipés, — Ali-ben-
Mohanied-ben-Hassan se mit à la tête d'une caravane.
Ses kavas et ses varlets chevauchaient de superbes
coursiers;

25 Puis venaient ses officiers de bouche et ses pages;
Et trois cent dromadères suffisaient à peine à porter
les provisions,
En bon ordre la caravane sortit de Bagdad.
Le ciel était criblé d'or pâle et l'orient tout rose.

30 Et lorsqu'on eut gravi le versant de la montagne,
Térnir donna l'ordre d'arrêter.
C'était pour jeter du haut de la blanche monture qui
balançait au-dessus de sa tête une tente de pourpre,
un dernier et mélancolique regard sur les minarets de
35 la ville.
Klargies, les prunelles de l'émir se veloutèrent et
deux larmes en jaillirent.
Puis il demanda à boire, et on lui apporta un vase
plein d'eau.

40 Cette eau lui parut plus douce que le miel.

Car on l'avait puisée à la fontaine qu'ombrageait
le datier qui l'avait vu jouer enfant.

Mais comme la caravane allait se remettre en marche,
auprès de cette même fontaine un être bizarre surgit:
5 C'était un homme difforme et farouche.

Son visage était hideux, et ses vêtements pous-
sés étaient des misérables loques;

Son front était bas, mais un placide sourire déguisait
la noirceur de son âme.

10 II cachait son envie sous un masque de sainteté
béate.

Et c'est à regret que l'émir le vit approcher de la
source et s'y désaltérer.

Pourtant, une pitié le prit.

15 Et le dromadaire, faisant sonner ses grelots d'ar-
gent, balançait au-dessus de la tête du noble voyageur
la tente de pourpre qui flambait dans le soleil levant.

— Comment te nommes-tu? fit-il enfin.

— Je me nomme Kara-Gheuz-ben-Pehlivan, corn-
20 mença par dire celui-ci, et Mecque est le but de mon
voyage.

Un sourire éclaira les yeux de Témir;

Puis il dit au Kara-Gheuz:

25 — Et comment espères-tu d'y arriver en l'état où
je te vois?

Mais voici que je le veux du bien:

Choisis telle de mes montures qui sera à ton goût;
Nous ferons route ensemble;
Et tu seras mon hôte.

30 Mais le Kara-Gheuz répondit:

— Garde chevaux et chamelles;

Toi et les tiens vous n'aurez jamais assez;

Quant à moi, je sais mon chemin;

Et le tien est celui-là, et le mien est celui-ci.

35 Ce disant il tourna sur ses talons, prit la gauche et
s'enfonça dans un sentier tortueux.

Mais de beaux arbres fruitiers y tamisaient le soleil;
De gais oiseaux garouillaient dans le feuillage des
hales.

40 Chuchoteuse, une brise odorante jonchait la terre
de pétales roses.

Et l'émir suivit des yeux Je Kara-Gheuz et demeura longtemps pensif.

Mais la caravane se remit en route et Ton atteignit à petites journées le désert;

5 Et pendant des semaines les grelots des chameaux tintèrent parmi les sables;

Et lorsqu'on arrivait à une oasis verdoyante, c'était fête:

Les officiers couraient le djérid;

10 Les chameliers se contaient de vieilles histoires;

Le maître s'enveloppait dans les nuages bleuâtres de son narguilé-, et Mecque, la blanche vision de son rêve, lui apparaissait dans les éclaircies de la fumée.

Et Ton repartait;

15 Et les jours se succédaient pareils.

Les grelots continuaient à tinter à travers le désert; Et Mecque, la resplendissante de beauté et de lumière, n'émergeait point au-dessus du fauve océan des sables.

20 Puis, comme les oasis se faisaient plus rares,

L'eau baissa dans les outres,

Et les chameaux se mirent à mourir une à une;

Et un à un les chevaux tombèrent aussi;

25 Seuls les hommes s'en allaient deux par deux et trois par trois.

Dans l'air se croisaient des cris lugubres;

Et juché sur sa fidèle inonture qui balangait au-dessus de sa tête la tente de pourpre, vint le jour où l'émir se trouva seul.

30 Mais, ô bonheur! —resplendissante de lumière et de beauté Mecque lui apparut.

Seulement plus l'émir poussait son dromadaire, plus la ville sainte reculait dans les profondeurs du désert.

Mais lui, courant sus au mirage, haletait;

35 Et il ne sentait plus ni faim, ni soif:

Mecque, la resplendissante de beauté et de lumière, lui souriait aux bornes du désert.

Mais voici que le soleil torabait à l'horizon;

Ses feux ensanglantaient la plaine;

40 Et le dromadaire fléchissant sur ses jarrets roulait dans la potissière écarlate.

Ali-ben-Moharaed-ben-Hassan tournait alors des yeux mourants vers Mecque qui, resplendissante de beauté et de lumière, lui souriait aux bornes du désert.

5 Et comme il allait fermer ses yeux pour toujours il vit dans la rouge apothéose du couchant le Kara-Gheuz-ben-Pehlivan passer hideux et difforme sous la porte triomphale de Mecque la terrestre.

10 Maia au même instant la vision d'une autre Mecque lui emplît les yeux.

Et rayonnant de bonheur ineffable, c'est dans cette Mecque-là qu'il entra.

FARIBOLES ET GENTILLESSES D'ANTAN
ET DE TOUS TEMPS

I

- 5 Le cabinet d'une Excellence. L'Excellence bâillant
à Thuissier:
— Faites entrer.
LE SOLLICITEUR: 3e...
L'EXCELLENCE: Oui, je sais...
LE SOLLICITEUR: Pourlan!...
10 L'EXCELLENCE: Voyons, voyons, cola sera...
LE SOLLICITEUR: Votre Excdence m'en a, ii est vrai,
déjà donné l'assurance au mois de...
L'EXCELLENCE: Ent'in quoi?
LE SOLLICITEUR: Nous sommes déjà au Io de...
15 L'EXCELLENCE: Mais puisque je vous dis que vous l'au-
rez, cette fonction, Quoi? vous n'êtes pas content?
— Que voulez-vous de plus? Je vous nomme, na!
LE SOLUCITEUR (*se confondant en remerciements*):
Je... je... je n'oublierai jamais...
Ud L'EXCELLENCE (*bon enfant*): AUEz, allez, ne me re-
mercioz pas; au revoir. (*Il le pousse amicalement
par les épaules hors du cabinet.*)

II

- 25 Mèrae soène, mênies personnagcs. L'Excellence bâil-
lant, à l'huissier:
— Allons, faites entrer.

LE SOLLICITEUR: Je...
L'EXCELLENCE: Ah! Cest encore vous? Diablc! Mais
vous êtes difficile à contenter vous! Puisque je
vous ai dit que je vous la donne, cette fonction...

- 5 LE SOLLICITEUR: Aussi...
L'EXCELLENCE: Saprستي! Saprستي! Comme vous y
allez, comme vous vous montez. Dites donc?
Combien de fois faut-il ce qu'on vous je répète?
Vous l'avez, la fonction, elle est â vous, tout
10 â fait â vous, faites-en ce que vous voulez et
fichez-moi la paix... (*Il le pousse amicalement
vers la porte.*)
LE SOLLICITEUR: Mais...
L'EXCELLENCE: Youlcz-vous que je vous fasse jeter
15 par un autre que moi â la porte?
LE SOLLICITEUR: Mais... cela me passe enfin... Nous
somme le Io de...
L'EXCELLENCE: Bon. Nous y sommes, eL puis?... Que-
voulez-vous que j'y fasse? Au revoir, au revoir...
20 mon bon, vous l'avez la fonction... vous l'avezT
tenez vous le pour dit.
(*L'Excellence referme la porte sur Le Solliciteur.*)

m

- — Faites entrer.
25 II-EME SOLLICITEUR: Excellencc, j'ai eu l'honneur de
vous remettre une pétition...
• L'EXCELLENCE: Pour une fonclion?
LE SOLLICITEUR: Oui.
L'EXCELLENCE: Ma foi, cette pctition?... voun'avcz
30 pas de ehance; elle s'est, égarée...
LE SOLLICITEUR: En voici une autre.
L'EXCELLENCE: Très-très bien: placez la ici bicii en
évidence. Cest cela, j'y penserai. Et — revenez,
— revenez...
• 35 (*Le SolliciLeur sort en se confondant en remerciements,*)

IV

— Faites entrer.

LE SOLLICITEUR: J'ose espérer que votre Excellence a pensé à donner une solution favorable à ma demande.

L'EXCELLENCE: Une demande?

LE SOLLICITEUR: Oui, celle de ma pétition.

L'EXCELLENCE: Ah! vous n'avez pas de chance, vous; cette pétition...

10 LE SOLLIGITEUR: Enfin?

L'EXCELLENCE: Elle s'est égarée.

LE SOLLICITEUR: Mais...

L'EXCELLENCE: Mais quoi? Es-ce que vous n'égarez jamais rien, vous? Diable, êtes-vous prétentieux!

15 LE SOLLIGITEUR: En voici une autre, Excellence.

L'EXCELLENCE: Bien; très bien, très bien. Placez-la là, tout devant moi... C'est ça... et revenez...
(*Le Solliciteur sort.*)

V

20 — Faites entrer. (*Au Solliciteur.*) Oui, je sais, c'est pour cette pétition.

LE SOLLICITEUR: Votre Excellence est bien bonne de s'être souvenue.

25 L'EXCELLENCE: Je n'oublie jamais rien; soyez certain. Et cette pétition était?

LE SOLLICITEUR: Ainsi que votre Excellence le dit!

L'EXCELLENCE: Certes; cependant, que voulez-vous? Elle s'est égarée, cette pétition.

30 LE SOLLICITEUR: Mais c'est la troisième.

L'EXCELLENCE: Ah! Eh! bien; donnez-m'en une autre;

LE SOLLICITEUR: En voici, Excellence; j'en ai apporté une dizaine.

Peut-être en restera-t-il un exemplaire.

35 (*Il sort de mauvaises humeur, et jette la porte avec colère
Tête, de r Excellence.*)

VI

— Oui, oui, faites entrer.

III-IÈME SOLLICITEUR: Votre Excellence m'a prononcé de me nommer à Craiova...

5 L'EXCELLENCE: Et je l'aurai fait de grand cœur. Mais, cette place, mes collègues ont décidé de la faire échoir à un autre.

IIÈME SOLLICITEUR: Que ce soit alors Giurgevo.

L'EXCELLENCE: Donnée.

10 III-IÈME SOLLICITEUR: A Ploesti.

L'EXCELLENCE: Donnée, donnée.

IÈME SOLLICITEUR: A Buzeu.

L'EXCELLENCE: Impossible.

15 III-IÈME SOLLICITEUR: A Galatzi? Braila? Iassy? Bacău, Turnu-Severin, Tîrgu-Jiu?

L'EXCELLENCE: Allez toujours.

LE SOLLICITEUR: A Neamtz, Slatina? Dorohoi? Sinaia, Mizil? Văleni? Tecuci?

20 EXCELLENCE: Pourquoi vous arrêtez-vous? Tout cela, c'est donné, vous dis-je...

LE SOLLICITEUR: A Petroșani? A Fălticeni? A Bîrlad?

EXCELLENCE: Non; toujours non.

LE SOLLICITEUR (*impatiente*): Mais enfin oui? A Tourtoukaïa peut-être.

25 L'EXCELLENCE: Bravo; vous y êtes. (*A part*). C'est pour la première fois qu'on me parle de cette ville. Où avais-je la tête? (*V Excellence sonne. Au chef de cabinet qui entre.*) Vite qu'on fasse un décret pour Mr. Je le nomme à l'emploi de... enfin, vous savez... en la ville de Tourtoukaïa...

30 LE CHEF DE CABINET: Mais, Excellence, c'est en Bulgarie.

FARIBOLES ET GENTILLESSES D'ANTAN
ET DE TOUS TEMPS

If

Cabinet d'une Excellence.

- 5 LE SOLLECITEUR: Mais enfin, vous teniez un autre langage en opposition...
L'EXCELLENCE: Ah! maison. Seulement, que voulez-vous? Moi, vous le voyez bien d'ailleurs, je n'ai lutté que pour les principes...
10 LE SOLLECITEUR: Et moi? Ne l'ai-je point fait, dites? Voici bientôt vingt ans que...
L'EXCELLENCE: Et! bien! Bien ne vous tenez-vous alors pour satisfait?
LE SOLLECITEUR: Permettez... Vous savez quels services éminents je vous ai rendu...
L'EXCELLENCE: Oui, oui...
LE SOLLECITEUR: Done, si cela est, pourquoi ne me nommez-vous point?
L'EXCELLENCE: Quoi? Est c'est vous qui me pariez ainsi?... Vraiment, vous perdez dans mon estime.
20 LE SOLLECITEUR: Pourquoi?
L'EXCELLENCE: Mais je vous croyais désintéressé.
LE SOLLECITEUR: Je le suis.
L'EXCELLENCE: Et, avec ça, vous me demandez une préfecture?...
25 LE SOLLECITEUR: Parbleu.
L'EXCELLENCE: Mais les principes...
LE SOLLECITEUR: Les principes?... Cest pour eux.

L'EXCELLENCE: Vous dites?

LE SOLLECITEUR: Ce que j'ai dit.

L'EXCELLENCK: Pourtant, c'étaient dono une préfecture que vos principes?

5 IJE SOLLECITEUR: Ma foi...

L'EXCELLENCE: Comment? Comment?

LE SOLLECITEUR: Comme ça... — Voilà.

L'EXCELLENCE: Et c'est à moi que vous osez dire cela?

LE SOLLECITEUR: Ce me semble.

10 L'EXCELLENCE: Diantre! En avez-vous de l'audace.

LE SOLLECITEUR: Et vous? Na! Moi je ne vous demande point un ministère, et vous l'avez, vous, le ministère.

L'EXCELLENCE: Mais un ministère, celan'est point une

15 fonction, mon cher.

LE SOLLECITEUR: Cest vrai, c'est une sinecure.

L'EXCELLENCE: Et puis, c'est pour les principes, que je l'occupe, mon cher, pour mes principes à moi, pour ceux du parti...

20 LE SOLLECITEUR: Oui, c'est tout-à-fait ça et si je vous demande cette préfecture-là c'est évidemment dans le même but.

L'EXCELLENCE: Ah! Ah! Mais c'est qu'alors, cela va, mon cher... Et que ne me le disiez-vous des le commencement? Seulement...

25 LE SOLLECITEUR: Quoi?

L'EXCELLENCE: Il vous faudra travailler.

LE SOLLECITEUR: Quelle blague. Est-ce que nous travaillons nous autres? Soyez tranquille. J'en saurai faire aussi une sinecure. Et n'aurai-je point, tout comme votre Excellence, un directeur, un secrétaire, un chef de cabinet, des chefs de bureau...
30 Avez, ne vous en inquiétez point. Je ferai tout à fait comme voire Excellence.

35 L'EXCELLENCE; Vous vous croyez donc de taille à me copier?

LE SOLLECITEUR; Pourquoi pas?

L'EXCELLENCE: Voyons, développez un peu... Que je vous entende.

40 LE SOLLECITEUR: Je commencerai d'abord par venir le moins que possible à mes bureaux.

L'XCBLBNCE: Hum! C'est déjà quelque ehose.
 LE SOLLICITEUR: On m'apportera chez moi les papiers
 à signer, — je parle des plus importanta.
 5 L'XCBLBNCE: Tiens, mais c'est que vous n'êtes pas
 bête...
 LE SOLLICITEUR: Je ne prendrai jamais de jour d'au-
 dience...
 L'EXCELLENCE: Sapristil De mieux en mieix... et en
 10 avez-vous de l'esprit mon bon!
 LE SOLLICITEUR: Enfin et si d'aventure on vient à
 m'aborder dans la rue...
 L'EXCELLENCE: Et bien?
 LE SOLLICITEUR: Je rembarrerai Timporton de plus
 15 belle... „Ce n'est point ici monsieur, que...“
 L'EXCELLENCE: Bravo!
 LE SOLLICITEUR: Fuis je ne manquerai jamais la
 moindre occasion de tenir de beaux discours,
 de parler de principes, de patrie, de la dynastie
 20 tres auguste...
 L'EXCELLENCE: Parfait. Charmant. Plus que char-
 mant: divin. Je comprends... Je conimence à faire
 ecole... Mais c'est tont naturel...
 LE SOLLICITEUR: Toutefois, si pourtant ii arrive que je
 25 ne puisse m'esquiver — car cela arriye — vous
 le roconnâtrez.
 L'EXCELLENCE: Sans doute... Donc, que ferez-vous
 alors?
 LE SOLLICITEUR: Je serai paternei, caessant, souple,
 30 enchanteur. Je promettrai tout. „Cela se fera;
 cela se fera“; „N'en doutez pas; voyons, —mais
 donnez-moi seulement un peu de temps... Que
 diable! Vons n'etes pas un turc, vous; un hun!
 un ostrogothe? Et ne savez-vous point corabien je
 35 m'interesse à vous? Aviez-vous merne besoin de me
 parler?“
 L'EXCELLENCE: Venez que je vous embrasse. Vous y
 etes. Bravo l Bravo l... Et ce que le monde est bete,
 mon cher... Mais zut! ne le lui disons pas,..

FARIBOLES ET GENTILLESSES D'ANTAN ET DE TOUS TEMPS

III

Bureau d'une section au Parlement.

5 1-ER DEPUTE: Alors quoi? Vous voulez couper les
 vivres aux microbes?
 2-ÈME: N'émargent-ils point sulfisamment au budget?
 1-ER: Mais je docteur Babinèche est célèbre?
 2-fiME: Et qui lui a donc fait cette réputation?
 10 1-ER: Les microbes donc.
 2-fiME: Babinèche est à ce que je vois quelque chose
 comme leur chei de file?...
 1-ER: Ma foi... Et ne les craignez-vous point ces mi-
 crobes?
 15 2-ÈME: Sans doute: ce sont des puces...
 1-ER: Partant, ne vaut-il pas mieux qu'ils devorent
 plutât un petit, tout petit coin de notre budget
 que nous-mêmes?
 2-ÈME: Cest vrai. Toutefois, remarquez qu'avant le
 20 docteur Babinèche nous n'en avons point de ces
 puces-lâ. Je le soupçonne fort de les avoir appor-
 tées de Hongrie dans ses gregues.
 1-ER: Il en est capable. La question est que, d'ou
 qti'ils nous viennent, nous les avons. Donc...

2-fiME: Et ce Babinèche ne peut-il se contenter de moins d'argent?
3-ÈME DÉPUTÉ (*se mêlant au débat*): H'm! Vous ne savez pas ce qu'im microbe est vorace.
5 2-ÈME: À ce compte, ils vont nous coûter les yeux de la tête... J'ai oui dire que rien n'est plus prolifique que ces especes d'animaux...
1-ER: Avec le Lemps, Babineche arrivora toutefois â en i'aire tout ce qu'il voudra.
10 2-ÈME: Mais comment?
3-ÈME: Voilâ aussi ce que je me demande...
1-ER: Il leur sert d'abord une soupe â l'oignon...
2-ÈME: Alors, c'est qu'il les loge?
1-ER: Je crois bien: Il en tient Institution publique
15 et les prend en douceur pour en faire ensuite des scapets... Ce sont ses pensionnaires...
3-ÈME: Est-ce assez indigne cette façon de vous assassiner les gens...
1-ER: Que voulez-vous, mon cher, sed lex...
20 3-ÈME: Permettez; cependant ne vous serable-t-il point qu'on pourrait bien reduire un peu leur budget?
1-ER: Que dites-vous? Babineche n-a jamais assez d'argent pour en faire leur culture.
25 2-ÈME: Ah! Il les cultive?...
1-ER: Mais oui...
3-ÈME: Et ensuite?...
1-ER: Ensuite, ii en fait graduelJement degenerer la race en y mariant te typhus au cholera, la peste
30 an tetanos...
2-ÈME: Joii metier que celui de ce monsieur-lâ...
1-ER: Nous avons bien celui des harponneurs de chiens dans la rue.
2-ÈME: Et vous en etes content?
35 1-ER: Ceia me donne un peu sur les nerfs, que voulez-vous? Mais on se fait â tout...

3-ÈME: Cest comme moi. Dans les commencements, cela m'embêtait d'être député. Je commence toutefois â m'y faire et voilâ que je me remets â ronfler â la chambre tout aussi bien que lorsque j'étais au sénat.

5

1-ER: Mais, eoncluons...

2-ÈME: Bon, bon, c'est tout conclu. Donnons â Babinèche le pain quotidien de ses commensaux, maia qu'il nous fiche la paix et ne nous vende plus de son eau tirée en bouteille...

10

OEUF DE PAQUES

C'est toujours verdoyante que je revois l'heureuae-
et large valide que limite une longue chaîne de monta-
gnes bleuâtres.

5 Des Carpathes descendues, ces montagnes galopent
en une course folie jusqu'au Danube, qu'elles franchis-
sent d'un bond, pour ne s'arrêter que dans les Balkans[^]
en qui elles fmissent par se fondre.

10 Et c'est toujours émaillée de fleurs, et pareille à
un harmonieux tapis oriental, que je me la représente
cette vallée, elle que j'ai tant aimée, et ou mes belles
années, celies oii je n'étais qu'un enfant, se sont pas-
sées.

15 L'Amaradiâ, capricieuse rivière tendrement gazouil-
lante et douceraent gaie, mais que, par endroits, les
saules endeuillent de leur ombre, y poursuit, tran-
quillement, ses méandres. Quant au moulin, lui avec
quj j'étais en sibonneamitié, et qui avait une si douce
20 chanson pour n'avoir jamais moulu que la ble[^] ou le
mais sur nos terres ancestrales, ii se remet, pelotonne
comme un chat, à ronronner la suave fraîcheur des
ormes et des chênes-lièges, se propageant à la surface
de l'eau qui court et parmi le temps qui fuit.

25 Voici, toutefois, qu'à un tournant de ma mernoire,
mon très cher Barcache se prend à poindre, et à me
conter, lui aiissi, tout ce que ses ondes ont reflète de

fleurs jolies, d'idylies agrestes, Ses rives sont tout em-
broussaillées de ronces et d'arbustes en fleurs d'oii
les clairs pétales qui s'envolent au moindre souffle
printanier, s'en vont, tels des papillons, dans l'aube
5 emperlée de rosée.

Ce Barcache n'est point une rivière, et cen'est point
non plus, un torrent. il tient de la première et du
second. Tantôt paisible et tantôt impétueux, son lit
- pierreux est, au fort de la canicule, complètement à
10 sec. L'herbequî, alors, l'envahit, monte de compagnie
avec la foile avoine, les bleuets et les pâquerettes
à l'assaut des bords escarpés,

Combien souvent n'y ai-je point cueilli les baies
sauvages, dont mon palais garde encore la saveur
15 un peu âpre mais saine, en dépit des ans depuis écou-
lés... Et combien souvent, ne le passâmes-nous point
son pont rustique, — ^pont en poutres branlantes, —
moi et mes frères, ma soeur et ma mère, grand'inère,
aussi, — la pauvre vieille l — elie qui, à présent, dort
20 d'un si doux sommeil, dans la vallée, à l'ombre du
clocher antique.

Puis, combien cette église tout hvimble et petitesoit-
elle, n'est-elle point restée, pour moi, majestueuse et
sainte, aimée et vénérée?... Souventes fois, de plus,
25 n'y at-je point revu officier le pope rustaud, en l'y
ressuscitant tel qu'il était, — haut de taille, grand
de barbe, de brocart fleurdelisé d'or et d'argent
vêtu, enveloppe' de nuages fauves etbleus. — • encens
et myrrbe que des enfants de choeur lui prodiguaient
30 avec force balancements de brûle-parfums?

Solennel et grave, le pauvre saint-homme avançait à
pas lents, — pas de roi, — mais sans oublier de sou-
tenir au-dessus de sa tête le mystère des mystères de
la très sainte religion chrétienne, — la seule vraie, —
35 une simple coupe en vermeil, et que cachait, en pârtie,
un mouchoir en soie rouge lamé d'argent et rebrodé
d'or.

Les hommes et les femmes, tout comme nous qui
n'étions, de ces temps, que les enfants, tombaient en
pâmoison devant lui, croyaient, — 6 jours bénis! —
40 voir les cieux s'ouvrir, oubliaient misères et maux.

Quelle est pourtant, l'approche de Pâques nouvelles, et it'importe le pays où je me trouve, que je revois le rustique aute] de [l'humb]e maison à Dieu consacrée, resplendir de millecierges et des flambeaux
5 que ma mère y faisait, à cette occasion, du familial castel descertdre?

Or, qu'elles remontent autour de moi, ces froides murailles et que les êtres qui me furent chers y reparaissent comme dans un cadre leur appartenant en propre, que le prêtre y reprennepied lui-même, établi en son ancienne et hjeratique silhouette, et qu'une *ioh* encore il y refasse parler Dieu sous les voutes sonores dans la simplicité de son verbe. Enfant redevenu, moi, j'irai m'agenouiller devant lui pour y retrouver ce que la vie m'a ôté. Et je recommunierai en Dieu entre grand-père et grand-mère, entre père et mère, et tenant la main de mon frère mort, de ma soeur morte.

Simple de lignes et placides, — modestes enluminures murales, — les ascendants, — âmes d'une époque disparue, — s'éclaireront d'un sourire en voyant ce retour de mon âme vers la leur, eux qui logèrent Dieu encore mieux dans leurs coeurs que dans les temples qu'ils leurs élevèrent, et me béniront, sans doute.

Oh ! comme il fait, donc bon d'être enfant !

Et comme les Pâques sont radieuses pour les tous petits., en des manoirs ancestraux surtoût..

Point de sanglot, cependant: Le Christ est ressuscité. Le bonheur, la justice, la bonté vont redescendre sur terre. Et je ne me sens plus loin de mon pays. Des milliers de lieues ne m'en séparent plus. — Et — vérité ou mensonge, — me revoici Penfant de jadis. Puis, — miracle sans précédent peut-être. — ce n'est point à court demoyens que je me retrouve. Accru au contraire en richesse, me voici du coup un vrai Crésus.. Et de fait, la majeure partie des biens que possède à l'heure qu'il est, ne se peuvent comparer à nuls trésors. Car ils sont, en effet, ces biens-îa incalculables, et ils me suivent partout puisque c'est de mon coeur que je les tire quand je veux et oii je veux.

— Le Christ est ressuscité... est ressuscité !

Vous qui ne le croyez pas, vous avez évidemment tort. L'humble ôglise n'est-elle pas là, et ne le certifie-t-elle pas, tandis que tous en sortent portant de
5 grands ou de petits oierges à la main, et que tous se pressent de rentrer chez eux pour l'azyme, y rompre et manger l'agneau pascal ?

Ces cierges, d'ailleurs, lumières falotes qui ressemblent à des insectes d'or et déjà s'éparpillent à travers la oampagne, en portant eux-mêmes au loin la nouvelle.

Quoi qu'il en soit, et pour celui qui continuera malgré tout à ne le point croire, que ses yeux se fixent un instant sur la montagne, et ils s'emplieront d'une gloire merveilleuse.

Mais, preuve encore plus certaine que les autres, ne se dresse-t-elle point là-haut, féerique sous les prismes des lustres, la grande salle à manger du château, et ne s'emplit-elle pas des hôtes que le festin des Pâques y rassemble, habituellement ?

Le pape Smarandaki, le piva fêté des hôtes de ce jour béni, y prend, naturellement, part.

Et toufi, la table ployant sous les victuailles, rayonnent de bonheur plaisant à regarder les oeufs rouges qui, sur de grands plats, s'étagent en pyramides, à la manière et à s'intéresser aux arabesques en couleurs vives dont un nombre est orné... Héurtés — selon le rythme de l'Église d'Orient — les uns contre les autres avant que d'être mangés, ces oeufs provoquent continuellement l'affirmation „que le Christ est ressuscité”, suivie immédiatement d'une confirmation: celle „qu'en vérité il en est ainsi”¹¹.

Or, et cela étant solidement établi, le raki d'un trait avalé et les oeufs happés, on s'en donne de la mangeaille à s'en gâver. Mais ni les agneaux servis en leurs entiers, ni le jauibon et la brioche, les poulardes et les oies ne semblent rassasier personne, effectivement, à peine le soir tombe-t-il, que c'est sur de nouveaux frais qu'on repart, et que le Christ, lui qui a vraiment si bon dos, ressuscite de plus belle.

Voici pourtant un oeuf de Pâques un peu drôle. Il a aussi l'air par trop sournois pour ne pas être en pos-

5 sion de quelque adorable petite surprise manigancée
à deesein par grand'mère... Bien que tout au fond d'un
large panier tapi, j'ai vite fait que de le déouvrir
et d'en trouver le fin mot du my stère. S'ouvrant par
son milieu, cet oenf qui, extérieurement, est rouge
comme les autres, est, en réilité, une exquise sucrerie
dont les de»x concavités contiennent, sous verre, t'une
Ja mignonne figuration de notre Seigneur-Dieu.-Jé3us-
Christ en personne, ou, plutôt, un amour de chérubin
10 blanc et rose et l'autre, î'étable oii le Sauveur vint au
monde. Des lis en papier d'argent et des roses qui pa-
raissent faites d'or éolant, raagnifient la gloire de
l'Enfant-Dieu, tandis que, dans l'étable et proche la
crèche, l'agneau semble bêler et l'âne braire...

15 Oh! qu'il fait bon d'être enfant.

Et qu'il fait bon, surtout, d'avoir père et mère,
grand-père et mère-grand, frères et soeur; un agneau,
convenablement rûti à la broche, un gentil petit castel;
20 de belles petites terres de labour, de la bonne bri-
oche avec, et par dessus le marché un pope quelconque
qu'on invitât à festoyer le jour des Pâques, pour, en
temps utile, en obtenir l'intercession très sainte auprès
du bon Dieu, du Dieu bon.

25 Toutefois, si les Pâques sont belles, et elles le sont,
— • convient-il enoore pour qu'eHes le soient pleine-
ment, que l'exqnise sucrerie, le joiî petit oeuf rouge
s'ouvrant par son milieu, ne leur fasse pas défaut, et
qu'on y voie sous verre l'enfant Jésus très rose et très
30 blanc dans sa gloire de papier d'ar,gn,t et d'or tan-
dis, qu"à ses côté3, la merveilleuse étable 6"igera plus
que jamais l'agneau prêt à bêler et l'âne prêt à braire...

35 Mais combien laides et affreuses sont elles les Pâ-
ques des pays où les puissants du monde s'en, donnent
des oeufs de toutes les couleurs, et de la brioshe la
meilleurs, tout en laissant bêler les humbles et braire
les sots__

•— La Christ est ressuscile... Est res8«scit←-é-è.

— En vélité ii est... est... ressuscité-è.

40 Et bien qu'on ne lui permette point une seulle année
de pour de bon mourir, nul ne le fait pas un seul jou

pour de bon revivre ici-bas où chacun î'appellie et où
personne n'en vewt.

5 Qu'il en soit, néanrnoin, seion 3ea invocâions faus-
ses ou sincères de ceux qui évoquent le rédempteur,
qui Taltendent ou le disent venu; que la Pâque leur
donne tous les bonheurs, et qu'elle ne ramene simple-
ment pour moi que les humbles fleurs de l'Araaradia
avec la saine foi d'antan et la bonne joie d'antan...

10 Et ce sera assez pour qu'â mon tour je dise: „I.e
Christ «st, ressusçité... araen!"

LE PALATS CANTACUZÈXE

Bien que simple, cette bâtisse qui se développe tout en façade sur la *Callea Victoriei*, dénonce un esprit élevé, équilibré et point retors. Très franche, cette façade est comme un indice certain de Târne loyale et du cœur chevaleresque qui l'a fait de terre surgir.

Le chef du parti conservateur, S.E. Mr. Georges Cantacuzène y fait revivre ses vibrations intimes, l'atavisme de passées royautés, d'empires brouillés dans le temps Byzance et le raffinement des Valois — ces deux grandes pages d'histoire impériale et royale dont les Cantacuzènes sont issus — y éclatent nettement, tantôt sur la façade, tantôt dans la bibliothèque et dans la salle des fêtes, mais seulement dans ce Bizanço avait de noble et les Valois de majestueux.

Cette salle de fêtes surtout promet d'être une merveille. Octogone semble-t-il, — en tous cas circulaire, — soutenue par des colonnes trapues ornées des cariatides jouissantes qui s'échelonnent le long du soie bassement portant la galerie, n'appartient point à un style bien déterminé, mais a le don de rejeter l'esprit dans le passé rappelle les temps révolus, est inagnifique de grandeur, suggère mille images, réveille de leur poussière l'Autocrator au front gemme d'escarboucles, aux yeux de feu, au manteau impérial histoire d'or, tout martelé de pierres précieuses, avec,

à la suite la Kyrielle des notaires, des proto-notaires, des spathaires et des proto-spathaires, des grands dignitaires de Tempire, des jouvenceaux gagnés de soie ou de velours, des belles dames au teint de lis, aux prunelles de jais, de tout cet empire on fin qui n'est plus, et qu' hélas, nulle nation ne pourra faire revivre, malgré le progrès, malgré les arts, malgré surtout la civilisation.

Marbres reluisants, les murailles de l'entrée, fulgurent. Tentures de soie. Les grands et les petits salons ronronnent leur luxe; livres magnifiques et portraits d'ancêtres, la bibliothèque est troublante d'incitations nobles, sérieuses, héroïques, et de partout, en ce palais Cantacuzène, qui ostentative demeure d'un capétien en ses aïeux d'abord en Byzance introné et puis en grande et petite Valachie oint roi, ne se dégage qu'une Tunique fit rare initiation d'un autre palais, celui-ci aientrenient majestueux et grand.

L'âme même du seigneur et maître des lieux, — celle que les contemporains connaissent encore si peu, pour n'en avoir point franchi le seuil, — mais qu'on la postérité élargira en Panthéon de vraie gloire romaine, on summum de dévouement au pays.

Et tel est pourtant le palais Cantacuzène...

LE DERNIER DES OBRENOVICZAU QUARTIER
LATIN

En troisième république, septennaire de Fan 1911 et —
par un pale soleil d'automne un peu frais peut-être,
5 la terrasse de „Vachette" battant son plein, encore que
Moréas ne soit, plus là, pour y faire, dans For fluidi-
que de stances presque grecques, revivre l'immortalité
de son âme.

Puis, Paris dans toutes les directions. Paris au ciel
10 et sur la terre; au ciel en dômes arrondis de Pan-
théons — en fines pointes d'aiguilles de Sainte-Cha-
pelles, en carcasses de Tours Eiffel; — sur terre fin
froides pierres de taille de vieilles et hautes maisons.
et en l'inextricable tohu-bohu de chaussées semblant
15 n'émorger de chaque point de l'horizon que pour mieux
dévaler vers un même et impérieux but: celui d'attein-
dre la Seine, d'y plus vile déverser — tels de mon-
strueux égouts — le trop plein de leur modernisme
veule et gras — flasque.

Mais casquette-chauffeur sur chef, et légèrement in-
clinée à droite, complet-veston gris et jambe de bois.
— un ficloqué — jeune, très jeune encore — vingt-cinq
20 ans au plus — traverse la chaussée.

Chose bizarre pourtant: prête et se faufilant entre
25 autos et voitures, pointe droit sur moi, s'arrête devant
la table où je me tiens, et me désageant en un large

salut qui exclut néanmoins la moindre nuance d'hu-
milité:

— Monsieur, me dit-il, interrogatif, et en me nom-
mant.

S — Parfaitement, c'est bien moi, mais...

— Je sais, vous ne pouvez me connaître. Quoi qu'il
en soit, voici le nom de mon oncle, il est de vos amis,
je crois.

10 — Ah ! mais — en ce cas — m'exclamai-je, heureux
— et absolument — veuillez en être persuadé.

Lui, cependant, à peine assis, bref et par mots ha-
chés, me conte son histoire.

Cycliste et coureur de fond, à ce qu'il me dit, il ga-
gnait des cents et des mille. Cycliste en Hongrie, à
15 Vienne et à Berlin. C'est depuis des années qu'il
n'était plus rentré dans son pays, n'avait point revu
sa mère. Mais, à présent, fini. Il n'était plus qu'un
mort.

L'Allemagne et l'Italie — l'Espagne n'applaudiront
20 plus à ses performances. Les manolas de Grenade ne
lui jetteront plus leurs oeillettes rouges. La chute qu'il
avait fait dans Barcelonne, après lui avoir emporté
la jambe, l'avait tué en fassonnant net, et en lui
coupant, en même temps, la bourse. Et c'est vers le
25 sol natal que cette chute le ramenait — Oh ! combien
loin — au bout du monde, là où finit l'Europe et où
commence l'Asie — et là aussi où sa pauvre vieille
attend les yeux brillants de joie à la pensée de le
revoir et empuisé de larmes à savoir qu'elle le re-
30 verra enfin.

Beau gars, du reste, gestes empreints de fierté, et
traits rappelant en quelque sorte ceux des temps hél-
léniques, sa voix qui ne cessait d'aller mettait sur ses
35 lèvres frémissantes d'une exceptionnelle exubérance
de vie et de passions violentes, comme une colère.
Car voilà; sa mauvaise étoile foudroyait, pour ainsi
dire dans une misère encore plus pitoyable... Une ul-
time ressource, les quelques milliers de francs dont
le vélo-club de là-bas l'avait nanti au moment du
40 départ, venait, elle aussi, à lui manquer. Perdue, éva-
porée, envolée — Dieu sait où et comment? et dès

Io Iroisième jour de son arrivéo à Paris— la minoe liasse do pajieis bleus dont la guigne l'avait déloslé, comrnnpça d'i.boTfl pai¹ son absence. par le faire mett.ro à Ja porte de Fliôtel qu'il liabitait, mais oii on no lui garda pas moins le bagage en fourrière.

— Comprenez-vous ça? Comprenez-vous ga? Et sans une chemise â se jeter sur le dos, ot metlre depuis deux nuits â errer dans Paris- - piîteux, misérable — el depuis deux jours â ne rien avoir â se mettre sous la dent. Comprenez-vous ça? Le comprenez-vous?

Or, la vio esl. pour chacun ce qu'elle est, ce qu'elle peut êtro, et eneoire que l'mfortuuo de cot homme venu à moi d'une fason tellement inopinée fut réeife et qu'elle me touchât, le mauvais quart d'heure qiii'il eot â passer dura quelques dîx jours.

Mais étant do ceux qui font bonne mine à mauvais jeu, ii prii la chose presque gaïment et c'est d'un pied alerte qiii'il s'en fuL lier connaissance avec les louches hôtels du quartier et, les copienx ropas faits d'un jambon-pain-noir ou —luxepourtant rare — d'une choû-croute garnie.

Quoiqu'il en soit la terre tourna, les heures s'égrèrent, et c'est de fort loin et Tayonnant, que je le vis reparaître une après-midi à la terrasse du même café.

Il n'eut point le temps de prononcer une parole qu'il mo fut facile de deviner qu'un évènement heureux s'était produit dans sa vie.

Un ami de son défunt père, ine dit-il, rencontré par hasard, l'avait mis en niesure de pouvoir concluer son voyage.

Et sans même reprendre haleine ii voulut d'abord me rendre le peu que jc lui avais prêté.

Puis — • et sa voix fremissait et vibrat sur ses lèvres encoire plus puissante qu'au momont de notre proinière rencontre:

— Monsieur, monsieur, pardonnez-inoi, je ne vous ai pas dit la vérité, jc vous ai menti. Car, oui, je ne suis point celui que vous croyez, — et par gestes saccadés, brusques, • — ii en'etalait devant moi les preuves ê'idontes: passeport, journaux où, longuement, iJ n'était souvent qyestion que des choses le regardant

de près; portraits que différents périodiques allemands et slaves donnaient de lui; lettres, tout ce qui, enfin, sert ââtablir indâniablement l'éât civil d'un homme.

Et c'était en effet lui. Lui, le fils morganatique d'un roi, dernier de sa race et deruier comte de Takona:

Le prince Christitsch Milan Obrenovicz en personne.

Ce que fut sa vie, la malveillance, la calomnie, la rapacii de ceux qui le dépouillèrent de sa fortune — dans les environs de deux millions je crois, et que feu le roi Milan avait laiss^s entre les rnains de son ami le comte Zichy — l'ont assoz dit — assez exagéré et travesti pour qu'il n'en soit que peu question.

Infortuné rejeton d'un sang qui a coulé pour la Serbie, et quo les basses intrigues et les rnisérables conspirations on fait par la suite, jaillir â flots, ii n'a pêché — au fond — quo par son trop de jeunesse — ce qui arrive â nombre de fils de famille — que par sa Ugèreté.

Sa mère — le bolle Arthémise — si je ne me trompe pas sur son nom — fiile d'un richissime banquier grec du Phanar de Constantinople et d'une ambition qui ne connût point de bornes, Tontoura, des son bas âge, d'un luxe inoui, lui fit donner une éducation royale, et plaça un sceptre et une couronne parmi les hochets de son berceau.

Malheureusement pour oile et pour son enfant, celui-ci tenait du roi son père le caractère emporté, les passions sauvages et désordonnées, le peu de cas qu'il faisait, des conventions sociales, des plates vertus bourgeoises.

Ardent et fougueux au plaisir, croyant à l'amitié et à l'amour ii se laissa embobiner par les flatteurs et enjôler par les belles hongroises de Budapest.

El sa fortune — ou plutôt les six cents miile couronnes autrichienaes qu'il put obtenir des jeunes comtes Zichy après la mort de leur père â eux îondit â vue d'oeil, ne fut bientôt plus dans son esprit qu'un souvenir — un beau rêve peut-être — mais mi rêve.

Et c'est alors que commença pour celui qui possédait toutes les chances de devenir un roi après l'odieux assassinat du dernier des Obrenovicz directs — du roi Alexandre, son frère — une vie d'aventures et de misères sans égale, étant donnée surtout la haute lignée dont il était issu,

Et c'est alors aussi, que les ennemis de sa race, réussirent à ta fletrir définitivement cette vie en sa personne — du, moins au point de vue royal — en la forçant de débuter dans un cirque, à raison de trois mille francs par soirée que les impressarios improvisés lui offrirent délibérément.

Ce fut, par conséquent, la débâcle complète — tout un écroulement — une déroute telle que oncques on n'en vit de pareille. Et quant à l'altesse royale, au prince — pauvre here désormais, belas! — C'est de vile en vile et d'hdtdtel en botei qu'il dut fuir...

Dettes montant à le submerger; expédients auxquels il fallut bien recourir; déménagements à la cloche de bois que la particularité de certaines circonstances malheureuses et imprévues se charge d'enseigner aux plus fiers; prisons où, parfois, le jetaient les impitoyables aboiments de l'infamale meute qui ne cessait de le harceler — tels sont, en substance, les principaux incidents d'une vie qui — malgré tout — appartient à l'histoire.

Et cet Obrenovicz — ce fils d'une rivale l'ayant emporté, dans le temps, haut la main sur la reine Nathalie — s'en allait — après la chute d'antoniobole qui l'avait fait jambe-de-bois — car telle était la vérité et nulle [ms. tăiat, n.n.] ce sujet par lui imagine — s'en allait enfin — devincz ou? — je vous la donne en mille, comme on le dit — il s'en allait à Biarritz et chez cette même reine Nathalie — oui, chez elle! — pour l'implorer de lui venir en aide et qu'il implora peut-être.

Et, maintenant, sans rappeler ce qu'il y eût de tragique dans la fin de la plupart des membres de l'éteinte

dynastie serbe, un geste divin ou un geste auguste seraient peut-être à faire...

Par qui? Voilà ce que j'ignore.

Néanmoins, dans l'unique Obrenovicz; qui en reste — tout jambe-de-bois qu'il est — coule malgré ses erreurs — pésadiiles et emportements de jeunesse à vrai dire — un sang généreux et dans sa poitrine bat un cœur loyal.

Ce qui ne signifie pas que l'exil ait jamais corrigé les rois.

LA VILLE — LA JOIE — ET LES ROSES

Néo-latine, bien qu'en territoire scythe bâtie, cette ville qui s'appelle en réalité *Boakoureshti*, mais que les occidentaux nomment Bucarest, était, au temps jadis, la ville de la joie et des roses.

Un patriarhe genre biblique, autrement dit un vieillard du erû, possesseur de nombreux troupeaux et dont le nom était celui de *Boukour*, eu fut, dit-on, le fondateur.

Ce père „La Joie” qui avait du haut des Carpathes fait suivre à ses brebis le cours de la Dîmbovitza, était parvenu à découvrir, parmi les sombres forêts de cette époque, une sorte de vaste clairière, et en s'y fixant il y avait élevé une rustique chapelle.

Ce fut là, paraît-il, la cause première qui nuisa en une ville devant, plus tard, suffisamment faire parler d'elle, des sites pittoresques que les forêts environnantes recouvraient aux confins du raonde.

Toutefois, est-il juste d'établir que, l'actuelle capitale de la Roumanie, ne prit quelque importance qu'à partir de la première moitié du XIXe siècle.

Les rosiers, il est vrai, y poussèrent nombreux et on ne peut trop comment à dater de ces temps mêmes. Point d'habitation, si modeste fut-elle, qui n'en eût ses variétés et les cloîtres et les monastères, dont on vit se multiplier les hautes clochetons et les fortes

murailles, en furent naturellement submergés. Les magnifiques fleurs persanes et indiennes prospérèrent ainsi et fleurirent-elles, un peu partout. On vit alors cette merveille: sollicitée par l'ardeur du soleil, plus d'une tige projeta la pourpre et Tor de son éclosion sur le faite des murs, en effondra d'éblouissants bouquets sur les toits et mit des roses jusque dans les arbres.

Coquettes, les jeunes filles et les jeunes femmes s'en piquèrent dans les cheveux de vraiment incomparables. Les beaux gars en firent à leur instar, leur profit, car les couvre-chefs qu'ils portaient, feulres à larges bords, comme ceux des bergers grecs et troyens, en reçurent des guirlandes d'idylle.

La ville pourtant, n'en avansa pas plus vite pour cela, et durant de longues années encore, elle continua à ne point être qu'un campement hâtif...

Bois et pierres, terre battue et briques, dureies au soleil, furent pour la plus part du temps, les matériaux dont les maisons s'en allant par mille chemins au diable vauvert étaient construites. Plantées sans aucun ordre, et ne s'essayant que rarement à esquisser des rues, ces habitations dégageaient toutefois un oliarme ensorceleur, invitait au calme reposant d'une vie qu'assagissaient les grands arbres entourant les enclos, et que les fleurs des jardins, les roses surtout, embellissaient d'une ineffable douceur.

Neanmoins, les vastes forêts qui séparaient ce groupement humain du reste de l'empire s'éclairciraient bientôt. Turcs et Talaies, cosaques et russes, hongrois et bulgares, cent autres invasions, poussèrent au-dessus du pays leurs galops et leurs ruades, s'y entrecroisèrent en éclaircies fauves ou blafards, y furent du feu, du sang, du désespoir, — puis disparurent.

Les églises, ce les, tinrent bon et il s'en trouva qui — fût encore inouï — présenterent aux réverbérations des levers et des couchants des tours recouvertes en toile...

Quant aux rosiers, malgré les sauvages randonnées des incursions anéantissant tout sur leur passage, ils en parurent comme jamais. Il en poussa de

terre en pleine rue et ce sont sans doute les morts que
fa cruauté couchait par milliers dans la pousière des
sous-sols qui recouraient à ce dernier moyen pour revivre un peu sous ce soleil d'or et de ce ciel bleu à tout
5 jamais perdus par eux.

De leur côté, les habitations prirent un aspect plus
conséquent. D'humbles qu'elles étaient, elles comin-
cèrent à planter sur des rues qui s'alignèrent des por-
ches dans le genre grec, que des colonnes en briques
10 oui tos cie"pics de plâtre et passées au lait de chaux se
dressèrent à soutenir. On y eut, enfin., la lumineuse
surprise de quelques villes mi-arabes, mi-byzantines
qui, toutes fraîches et souriantes parmi le feuillage
argenté des trembles, s'imprégnaient, le soir, de l'om-
15 bre mauve et rosée des bouleaux.

Et c'est ainsi que la ville fut.

Pendant, comme rien d'occidental n'y avait point
pénêtré, des étages ne s'eschafaudèrent pas les uns sur
les autres, n'y escaladèrent point les cieux.

20 Immenses, les cours que rafraîchissaient de minces
filets d'eau, étaient en partie mangées par une herbe
nienne que les pissenlits piquaient d'or. Mais des plan-
tes mauvaises projetaient leur verdure plus sombre, et
leurs fleurs violacées sur la fraîcheur de ces commen-
25 cements de prairies. Et, cachet tout oriental, sous l'é-
plorement de saules, ou sous la bleue frondaison de
hauts noyers, des édicules carrés, fontaines violem-
ment peintes de madoes drapées de couleurs écla-
tantes, d'apôtres Pierre et Paul, versèrent l'eau comme
30 un lait bienfaisant.

Rouges-gorges et pinsons, merles siffleurs, tous les
oiseaux des arbres s'en égayaient et battaient des ailes,
tandis que, les cris des hârons et des paons s'unis-
sant aux gloussements et aux jaoassements des basses-
E5 cours, tenues d'habitude sur le derrière des maisons,
en signalaient aux passants les approches.

Les grandes dames des lieux, tout comme celles des
temps nouveaux, plus peut-être, traînaient après elles
40 force brocards chatoyants et velours, en balayaient les
parquets despièces, les allées des jardins. Paraiscomme
des chasses, -voilées de fins tissus qui semblaient faits

de rayons de June, les bras lourdement chargés
de bracelets qui se renvoyaient les ^clairs de millo
gemmes, les cheveux entrelacés de perles et fleuris
de turquoises, ces fées nonchalantes ne tenaient
5 cependant point au repos leurs menottes aux doigts
incendiés de diamants et lactés d'opales. S'adonnant
du matin au soir aux soins du ménage, rien n'échap-
pait à leur activité. Confitures et sorbets qu'elles con-
fectionnaient, diverses autres occupations qui les ré-
10 clamaient sans cesse— telle la surveillance du tissage
des tapis et de riches soieries nommées borandigic.—
ne les empêchaient guère de monter à leur ^ér. Grabies
d'époux, boyards somptueux, barbus et ^étus comme
aux temps de Darius, plus d'un coup de leur façon.

15 Mais ce qu'elle s'en est allée dans la brume neutre
des passés morts cette Ville-la Joie et les Roses... Ce
qu'elle s'en est allée avec sa colfine de Philarète qui
n'est plus qu'un banal Parc d'Exposition défunte,
et son lac de purélé argenté et blentée de Héréstré,
20 et comme les boyards d'antan, s'ils ressuscitaient, ne
reconnaîtraient point la cité qui leur était tant fami-
lière, celle qu'ils aimaient tant, qu'ils pressuraient
quand-même, ne fut-ce qu'en douceur...

25 Au demeurant, les manants qui dorment leur bon
sommeil sous les verts tertres des monastiques champs
de repos, regretteraient également, s'ils venaient à
renaître cette ville morte, leur ville à eux, tout en
rues tortueuses et bordées de palissades en bois.

30 Car pour ce qui est des maîtres d'alors, point n'était
difficile de s'arranger avec eux, et le don d'un certain
nombre d'oeufs frais, de quelques poules bien grasses,
joint à plusieurs livres de bougie en cire fleurdelisée,
y suffisait, d'habitude, amplement. Il est vrai que les
placides despotes qu'étaient ces boyards, se fâchaient
35 parfois et faisaient fouetter à coeur-joie ceux qui
encore encourageaient leur disgrâce... Néanmoins com-
pensation il y avait, puisque Io Hospodar, dont la
jouissance ne connaissait point de bornes, n'hésitait
pas, tout boyards qu'ils étaient, à les soumettre au
40 même traitement et à la seule différence près qu'ils

leur laissaient la puissance de recevoir la *sehlague* sur tapis rouge.

5 Quoi qu'il en soit, boyards et menu peuple, restaient gais. Cantonnés dans une philosophie pleine de sens, ils laissaient le mal passer. Et si un peu de joie leur venait, ils en profitaient largement. Insoucieux des lendemains, c'est presque à tout moment qu'on voyait des jeunes gens et des hommes faits parcourir les rucs par troupes nombreuses, tandis que les musiciens
10 tziganes, dont ils s'accompagnaient, leur versaient dans l'oreille le gaipépiement demand'olines et le doux épanchement des violons. Les jeunes filles qui, derrière les volets mi-clos des fenêtres, les guignaient du coin de l'oeil, leur jelaient parfois une rose, qui une
15 branche de saule musqué en fleurs,

• Et toute était la vie et la mort elle-même, toute est restant cruelle, ne revêtait point ce caractère funèbre et désolant qui en fait aujourd'hui le plus horrible des épouvantails. Elle fauchait de droite et de gauche,
20 déniait impitoyable, mais au fond, chadma la considérait comme un triomphe remporté sur la vie. On croyait à la résurrection, au jugement dernier, aux récompenses futures.

Tout de rose, de bleu ou de rouge recouvert, le cercueil
25 où le défunt disparaissait sous des monceaux de fleurs, s'en allait, à travers les rues, placé sur un dais en velours frangé d'or, porté sur un somptueux brancard à bras d'homme, et précédé ou suivi d'une gaie fanfare d'oriflâmes claquant au vent et de bannières. Les
30 laouhari, qui conduisaient le mort vers sa demeure suprême, tiraient de leurs flûtes de Pan des sons exquis. C'étaient comme des voix d'anges qui couraient à l'encontre de celui venant à eux et qui, pour ainsi dire, éloignaient graduellement la terre de lui, l'abolissaient à jamais.

La cobza et les violons sur lesquels les flûtes de Pan greffaient leurs mélodies, tâchaient pendant ce temps de rappeler bien qu'en vain, les jouissances sensuelles de l'on alié, et par là de le rattraper à ce qu'il laissait.

40 Colombe éblouissante de lumière, son âme s'essorait déjà vers les avatars nouveaux des insondables profon-

deurs célestes et les siens mêmes en semblaient heureux.

5 Cependant, pour cette contrée où tant de roses fleurissaient, et où la vie et la mort y étaient deux douceurs presque égales, la grande cruauté était celle de riuiver. Effectivement, la bise s'y déchaînait en hurlements de loups et en miaulements de chats. Elle cinglait les visages de milliers de lanières de cuir. En ville de formidables tombées de neige, qu'on n'enlevait
10 d'ailleurs jamais, isolaient les habitants les uns des autres. Mais ni les boyards, ni le menu peuple n'en avaient cure, les forêts se trouvent proches et nul ne se faisant faute de chauffer son poêle à blanc. Au surplus, le traînage consolait de tout, égayait tout... Des
15 chevaux de race, harnachés de larges toiles blanches, et qui couraient les rues attelés à la russe, employaient comme de gigantesques ailes d'oiseaux, s'agitaient, mille argentières clochettes sonnaient de par la ville le fier-vreux branle-bas général de la joie.

20 Que, néanmoins, il ne soit plus question de ces hivers. Et puisque le temps des roses est revenu, qu'ils fassent oublier autant qu'ils le peuvent l'acier Bucarest — la inisère — et les caïms.

25 Elles n'ont, du reste, qu'à le fortement vouloir pour y réussir. Et de fait, à quelques centaines de mètres du royal Palais de Cotroceni, tout un coin de vieille ville persiste à se maintenir à la barbe du gouvernement, dernier-eri du nouveau royaume, dont l'évolution mondiale peut à si bon droit s'enorgueillir. Sur le
30 haut plateau qui, du côté de la campagne, se laisse brusquement choir dans la plaine, une habitation de pope s'y montre en effet sous des épais ombrages qui lui déversent leur fraîcheur.

35 Et tout au fond de l'enclos et derrière la palissade en bois que perce une porte vermoulue, le jardin, où plus tôt l'«boulis que les eaux ont amené à se produire en cet endroit aux flancs mêmes du plateau -- gouffre se creusant en abîme et qu'une dizaine de terrasses en grès à peine descendues retirent hors du temps et des
40 sites «nvironnants.

Plantées de rosiers, les profondeurs et les parois de cet entonnoir déferlent avec des houles et des remou& de verts qui sont tantôt des verts tiès tendree, des vert& d'eau et qui tantôt remontent jusqu'à des verts bleus.

5 et bruns et s'engouffrent finalement, des verts-brique qui, eux, l'aïtomne venue, seront les verts de feu.

Les roses qui surnagent parmi les verdure plus sombres, en frangent les ondulations et, toutes éclatantes. de blancheur, en sont eomme l'écume.

10 D'autres, celles là, pareilles à de larges traînées de sang, rappellent un champ decamaguet sont, lout aussi bien, des roses de joie, devie et d'amour. H y en a qui, franchement ipanouies en un jaune éblouissant, sont des calices d'ivresse, ultra-terrestre et de pureté, et ce:

15 sont là, les roses d'or. Celles qu'on nomme les roses-thé ne se peuvent compter. Elles sont innombrables et ii y a jusqu'à des roses couleur d'abricot qui sont comme des saveurs.

20 Très grandes dames, les roses mousseuses, veloulées, mais hérissées d'épines ne se mêlent guère aux autres et tenant à part, retiiées à l'^cart, comme un five o'clock thea [sic] des plus selects.

Mais d'autres encore, les roses foHes, celles-ci en queique sorte ébouriffées et le nez toujours en l'air, leurs tuniques de pétales délicieuaernent cliiffonnées ou retroussés, se penchent gracieusement droite et de gauche, dansent un pas de ballet féerique, avancent., reculent, semblent venir à vous et rien qu'à vous effieurer le visage et les lèvres se changent en baisers.

30 De ces dernières ii y en avaient des l&gions et que le vent faisait galopper par files, masquaient-elles et démasquaient-elles tour à tour un caboulot qui, au deîà de l'enclos, où finissait l'éboulis, surgissait au bord du ohemin.

35 Abrit^s contre les ardeurs du soleil sous une v&randah. en branchages fraîchement coupés, des tziganes, aux yeux de topaze brûlée, y ahanent sur leurs violons, tandis qu'à l'ombre la vertigineuse hora qui court sur le gazon d'une pelouse, emportée dans sa roade sauvage magnifiques jeunes filles et beaux jeunes gen».

40

Cependant le train de Constanza qui vient à passer ?n un fracas tout coup de tonnerre ébranle un instant le sol et rappelle à l'heure présente... Puis, le calme reprend. Seulement, les violons muets, le peu qui restait encore de la viile de Bouicour s'eïface et sombre dans les noires volutes de fumée que l'impitoyable dragon laisse après lui.

5

Ce qui ne veut nullement dire que l'acituelle capitale de la Roumanie est dépourvue d'attraits.

10 Elle développe, au contraire, sur de belles et larges mes, de merveilleuses façades de palais.

POSTUME

COMMENT ON DEVIENT RICHE ET PUISSANT

5 Une grande viile sur te Danube que Roustschouk.
Grande puisque les autres sont petites. Toute en rues
zigzaguant entre les hautes inurailles des maisons, dont
quelques moucharabies rompent à peine la sombre
monotonie.

10 Derrière ces amas de pierres et de briques, des arbres
qui dépassent souvent, dénoncent la fraîcheur et la
tranquillité de ces ombrages tant chers aux turcs, et de
ces veTgers merveilleux qui'on ne voit qu'en Orient.
Un ciel tellement cloisonné d'or, que, presque pâle,
précipite un afflux de sang aux coeurs et, dans l'ain-
Mance bleue et violette des rues, des îlaques de soleil
15 orangé qui s'étalent un peu partout, qui grimpent le
long des murs ou flambent sur les toits roses et verts.

20 Or, c'est dans cette viile qu'Aii et Hassan, les deux
frères de ce conte, vivaient. Marié et père d'enfants
nombreux, — «ne marnaaiïle! — l'aîné, Aii, était la-
borieux et industriel. Toutefois, et bien qu'il peinât
du matin au soir, il ne réussissait que difficilement à
nouer les deux bouts. Hassan, par contre, était un
franc vaurien. Il est vrai que son labeur à lui: flâner
dès l'aube, s'asseoir devant les cafés parini les lau-
riers roses en fleurs, et se laisser vivre, ne l'enrichis-
25 sait guère. Mais, du moins, Hassan avait-il sur son
frère l'avantage de ne se jamais faire du mauvais sang.

À part son goût bien décidé pour la flânerie, ce qu'il aimait encore c'était de s'étendre à l'ombre ou de s'y fêner jambes croisées et, du haut des terrasses surplombant le port, de regarder Teau couler.

5   Était-il pourtant, ce Hassan, un poète, un rêveur, — moins et plus peur-être, — un homme à grandes pensées? Que nenni, et bien qu'on l'aurait dit à le voir immobile durant des heures, et les yeux mi-clos, et perdus dans le vague.

10   Au fond, sa nature était tout autre, et Allali seul savait si seulement il s'arrêtait une ou deux fois l'an à des spéculations intellectuelles...

15   Son entière activité raisonnée se réduisait à ne poursuivre qu'un but: celui de peiner le moins possible, et de jouir le plus, de se couler douce la vie quand même. Du reste, il y parvenait sans trop de secousses, car le grand nombre de Lures vénérables qui, à cette époque, ornaient la ville de leurs barbes blanches. Tavaient en une fort grande estime, et justement à cause de son silence, de son air grave et, de sa solennité.

20   Ne répondant à aucune des questions qu'on lui posait ni oui ni non, ne donnait son avis sur quoi que ce fut, il se contentait, dans la plupart des cas, de Kocher la tête, d'y aller d'un semblant de sourire, de cligner tantôt d'un oeil tantôt de l'autre, et, tout au plus des deux...

30   Évidemment, une telle attitude ne pouvait que le faire bien venir auprès des gros bonnets de Fendroït, et pas un de ceux le connaissant qui ne lui offrit chaque jour, l'un le café, l'autre une montagne de riz farcie soit de confitures soit de dattes, et sur étagère en bois; d'autres, des viandes ragoûtantes; les plus riches des pâtisseries et des friandises... Et, pas un qui ne lui mit aux mains, qui le chiboue, qui le narguile. De plus, chaque fois qu'on parlait des deux frères, pas un à ne les élasser ainsi: „Aii? Mais un crétin que cot animal... Un propre à rien. Et dire, si c'est Dieu possible, que Hassan soit sorti de la nienne mère!"

40   Aussi, les propos d'aller leur train...

La véritable est, qu'en Occident, un bonhomme de Tenvergure de Hassan aurait vile tonné au personnage. On en eut fait, en mettant les choses au pire, pour le moins un chef de parti, un président de la Chanibre ou du Senat, et il serait mort, après une vie bien remplie, chargé de gloire et d'honneurs.

En Orient, les choses se passent autrement: on en tenait compte, nul doute sur ce point, mais on se contentait de lui donner la pâtée.

10   Sur ces entrefaites, ce pauvre diable d'Ali, qui méritait bien son sort, irimait et peinait, en frère aîné qu'il était, levée avant le jour, sa femme, — une mégère, — ne s'attardait pas à le mettre dehors...

15   — Fainéant, lui criait-elle, édentée et ongles crochus teints de héné tendus vers lui, vas-tu cioupir tonte lasaintes journées sur ton derrière, et n'entends-tu pas les enfants qui s'enragent de l'aim? Ouste, donc! et vide-moi la place plus vite que ça, fils de Şeytan, ou tu auras affaire à moi. Le tonneau est au Taraba, et ton âne tout attelé t'y attend. Tu n'as qu'à le simplement faire marcher et à le suivre, Quant à l'eau des sources de Macmour, elle doit être, ce matin, plus fraîche que jamais, et rien que de la puiser te sera un plaisir ineffable. Prends seulement garde de ne pas oublier de la crier à haute voix dans les rues, sans quoi, tu n'en vendras pas un traître seau, et ce serait, cette fois, notre perle à nous, comprends-le...

25   Ce discours et d'autres, assaisonnés de eris et d'inveclives à non avoir que faire, tombaient, drus, sur les épaules d'Ali, et c'est en se bouchant les oreilles qu'il détaillait journellement de compagnie avec l'âne cahotant Taraba, par des chemins défontés, vers les fameuses sources de Macmour.

30   Pourtant, si le hasard dirigeait, ses pas du côté des terrasses fleuries de lauriers roses, et qu'il y vît Hassan mangeant son pilaf ou déglusant tranquillement son café, tout en s'enveloppant des bleuâtres nuages de son narguile, il ne pouvait s'empêcher de lui en faire des reproches ou même de lui jeter des

40 injures.

Mais, caressant sa barbe noire, Hassan qui ne lui répondait pas, de se fendre simplement de son sourire. Tout au plus, et cela ii ne le faisait-il que si son frère se prenait à l'engueuler, cHgnait-il d'un oeil, pour, placidement, se remettre, en fin de compte, à son kef.

5 Bien quen'endecolerant pas, Aii s'était tant raisonné qu'il avait fini par accepter son état qu'il était. Allah, d'ailleurs, îe voulait ainsi, et puisque cela était, pourquoi s'en empoisonner inutilement la vie?

10 Sur le sort de son frère pourtant, une bonne âtoïie sernblait, en effet, s'être fixée à demeure, si bien qu'un jour, de riches marchands qui partaient pour Stamboul le lui dtèrent des yeux en l'emnienant avec eux.

15 Or, Aii, tout â sa vie de peine et de niisère, l'oublia-t-îi peu-â-peu et, résigné à son sort, continua-t-il à ne point adresser le moindre reproche à Allah. Des l'aube, sa femme le jetait presque à la porte du taudis. Car, des l'aube, l'âne l'y attendait attelé à Tarabâ.

20 Ce qui fit que le temps coula.

Cependant, c'est â Stamboul que s'accomplit pour Hassan le miracle des miracles, celui-lâ même qui devait litte'alement stupefier Aii par rapport a l'immutabilité des lois qui régissent la destinée des humains.

25 II va de soi que Hassan, une fois dans la ville des sultans, ne changea quoî que ce fût â ses habitudes, et bien que la vie y fut plus difficile, lescafés y'e tant plus nombreux, ii s'assit tantôt aux terrasses des uns, tantôt aux terrasses des autres, et oligna plus que jamais

30 soit d'un oeil, soit de l'autre,... II lui arriva meme d'y cligner, — et souvent! — des deux â la fois. Mais, disons-le, non point sans résultat, car les montagnes de rix, — fussent-elles farciees de confitures ou de dattes, — fussent-elles simplement agiement-

35 téBS d'ailes de pouîet.s, de cuisses et de croupions, — venaient de tous côte's â lui, et se pressaient, si nombreuses, que c'^tait un régal rien que de les voir se inettre en marche pour lui être servies, cette fois sur assiettes en t'aienee vraie, frangées de verts,

40 et dont les bords, qu'enjolivait la graisse de mouton safranée, paraissaient être coulés en or.

Hassan y eut aussi des pâtisseries au miel â se succer les doigts, et des narguilés glougloutants de rêves que les opalines volutes de l'aromatique tumbetschi es-soraient vers les paradisiaques zones de l'extrase, la où tout, ce qui est se subtilise jusqu'à ne plus e'tre qu'ailes d'azur et que mer de félicité rose.

5 C'est donc assis devant un de ces cafés qu'ii vit poindre, par un ensoleillé dimanche du mois de Gülhané, dans les lointains d'une place, une fastueuse cavalcade houssée d'or, aigrettée de panaclies, miroitante de pierreries et grand-vizir en tête. Mais, ce qui, tant pour Hassan que pour ceux qui virent îa circonstance se produire, prit les proportions d'un événement extraordinaire, ce fut le fait que, — bien qu'enievé au triple galop d'un cheval fougueux, — le noble porteparole du Dieu-vivant sur ia terre, îe grand-vizir lui-même, à peine fut-il â la hauteur de Hassan, et lui jela-t-il un coup d'oeil, qu'il fit ployerd'unemainsûre l'indomptable coursier sur ses jarrets et l'arrêta net devant lui.

10 Surpris, Hassan cligna d'un oeil, oligna de l'autre, et, se levant phis mort que \if, i] attendit son sort.

15 Celui-ci ne se fit point longtemps prier pour dire son mot de;isif. Effectivement, le très éclairé et très puissant dignitaire de l'unique empire qui fût encore en ce monde digne de ce nom, commanda, sans plus, aux gens de son escorte, de donner un cheval â Hassan, et ii l'emmena à sa suite dans son palais.

20 Cependant, pour aussi bizarre que pârût cette aventure, elle trouvait son explication naturelle en ceci: que le grand-vij;ir n'avait eu qu'un fils, qui était mort sur ses vingt-trois ans, et que Hassan lui ressemblait comme deux gouttes d'eau.

25 Ce qui fit que ce denier eut l'occasion d'y aller de plus belle de son sourire, et de cligner des yeux tant qu'ii voulut. Et c'est ainsi qu'en deux temps et trois mouvements, ii fut nommé d'abord pacha, puis gouverneur général du villayète du Danube dont Roustschouk était le chef-lieu, au fond la ville même où

30 Hassan et son frère étaient nés.

Mais alors que le nouveau gouverneur y fit soa enlrée quasi-triompnale, et que Tidentité du pacha y ful établie, nul n'en fut plus marri que le pauvre Aii. Quant aux autres, pour la plupart, et selon leurs dire, ils s'y attendaient tous...

N'avaient-ils point, el de longue date, prévu les haules destinées de Hassan? Quoi de plus juste, conséquemment, que ce qui lui arrivait? Le hasard a beau jeter un diamant parini de vulgaires cailloux. Tôt ou tard, un rayon de soleil qui tombera sur lui, en révélera la véritable nature, et miile mains s'empresseront de le recueillir pour le remettre dans sa véritable valeur. Ceci est acrit: donc, que ehacun se le repasse et eu fasse son profit,

Néanmoins, Aii qui eut vent un des premiers de la fortune de son frère, s'acheniina le plus tôt qu'il put vers le konak du gouvernement pour tâchor d'y voir son frère.

il rencontra, ehacun le comprendra, plus d'un obstacle à l'accomplissement de son desir.

Les soldats, qui ne le connaissaient pas, le inalmenèrent, suffisamment. D'autre pari, les familiers du nouveau gouverneur, que celui-ci avait traînés à sa suite de Constantinople, en Pentendanl se targuer de sa qualité de frère du pacha le couvrirent de lazts et de quolibets.

Aii, qui n'en persista que d'autant leva un si grand bruit autour de lui que, finalement, on fut bien forté de porter à la connaissance du gouverneur ce qui se passait.

Introduit auprès du représentant du grand-seigneur, hei et bien son propre frère, Aii resta bouche-bée.

Assis, ou plutôt couché sur un divan recouvert de soie lamassée d'or, et drapé dans un cafetan en lampas vert, le pacha était superbe de gravita.

Ses doigts, constellés de rubis, de bârils et de saphirs, brillaient comme les étoiles du firmament. Passés à sa ceinture, des yatagans enriehis de topazes, de turquoises, l'imprégnaient corame d'une douceur de fleurs des champs fraîchement écloses.

Rouges, et pailletées de clinquant, des babouehes aux bouts gamis de glands en chrysocal, gantaient ses pieds de cuir fauve. Le turban en inousseline de soie d'un vert tendre aveo, à son eroiseinent sur le front, un radieux soleil, en faisait un èlre de majesté ei de sagesse infinies.

Aii en fut frappe' au point de ne pouvoir parler de longtemps.

Mais Hassan, non sans avoir délicieusement joui — ii faut le reconnaître — de la stupéfaction et du trouble de son frère, le fit, — contrairement à ce qu'Ali pouvait conjecturer, — asseoir avec bonié sur le divan même où ii faisait son perşii.

Ensuito, de deux ou trois claquements de ses mains grassouillettes, heurtées l'une contre Tautre, ii appela les esclaves qui, au signal familier, accoururent et déposèrent devant le pacha les sorbets et les fruits obligatoires dans ces sortes de circonstances. Le moka, qui leur succéda, fut servi en de mignonnes tasses en porcelaine émaillées de roses mourants et de bleus dont la douceur ne peuL-ôlre dite. (lihiboucs et nargnilés, se mirent de la pâtie, et tout ceci se passa ainsi que cela se doit parmi les vrais croyants, soleanellement, et sans un mot d'articulé.

— Inschalîah! finit, tontefois, par exclamer Aii, la dernière halenée de tumbetschi lantée de par la chambre, — inschalîah! — est-ce bien toi, Hassan?

À quoi, Hassan ne fit que clinger d'un oeil, et eneore que flatté de l'impression qu'il avait produîte sur son frère, à peine l'honora-t-il de ce qui pouvait tout aussi bien passer pour une grimace que pour un sourire.

Puis, plus Aii se rmontait, d'autant Hassan le laissait déblatérer. Quoi? Lui un pacha? T'n gouverneur-général lui? Ah! mais non: c'est qu'iln'avallerait point une bourde de cette grosseur-là. Il préférerait plutôt croire, — et celapouvait être, — qu'un mauvais esprit, — qui sait? — Şeitan, en personne peut-être, — avait, pour lui jouer un mauvais tour et le faire dainner, pris les traits de son frère? Quant au véritable Hassan, à cette pourriture, c'est depuis longtemps qu'il

devaît avoir reçu la récompense de sa veulerie, de sa fainéantise.

5 Point démonlé, Hassan qui caressait sa barbe que quelques reflets de henné rosissaient déjà, atlendit que la colère de son frère tombal, et lorsque celui-ci fut au bout de son exaspérat ion, et qu'it lui demanda comment ii était parvenu à cette hançe fortune, c'est d'une main preste qu'il saisit son chiboue, et que, du tuyeau en jasmin, il tira bouffée de fumée sur bouf-fee...

10 — Regardel regarde, Aii! lui cria-t-il ensuite, — tout en lui désignant ies volutes qui s'enroulaient et se déroulaient à travers 3a pièce, — regarde; car c'est en la lançant tout simplement cette fuméc et comme je le fais en ce moment, et tout en demeurant jambes croisées et bras au repos, que tu me vois otu je suis et ce que je suis...

20 Ce disant, Hassan qui cligna francheinent en nième temps des deux yeux. eut, pour la première fois de sa vie im sourire complet et, se levant, ii remit quelques pièces d'or à son frère, et le congédia.

25 AH s'en retourna donc chez lui. mais pensif à n'en pouvoir tirer un mot, et rien que décidé à se remettre à sa tâche journalière... Les cieux, pouvaient, désormais crouler autour de lui et sur Jui; les siens pouvaient, périr; sa femme, gueuler à voïonté... Ni, ni, fini, c'e-tail bïcn fini, et ii avaii, clos son bilan, — et ce n'est que muni des quelques livres de Labac blond et d'une natte par lui en route acheUès, qu'il remit les pieds dans sa niaison.

30 N'y trouvant point la mégère, pour le moment en Lrain de faire Fimportante avne des commères du voi-sinage, ii put, tout à son aise, y dérouler cette natte, s'y installer, et, entouré de son tabac conime d'un remjart, envoyer au piafond, à 3'instar de son frère les merveilleuses nuées,

35 SeulemenL, et ceci dès que l'édentée eut fait fondre en pendeloques d'oreilles et autres frasques l'or que Hassan lui avait donné, — ce qui ne demanda pas beaucoup de temps, — la noble compagne de sa vie,

qui, dans les commencements, avait montré patte de velours, refit la sorcière.

Mais Aii avait changé du tout au tout...

5 Menaces, ni prières, les injuros elles-mêmes, le trouvéi-ent de glace et de marbre.

10 Les cris dea enfants affamés, leurs pleurs n'y purent pas dava^ntage et les voisins appelés à la rescousse dJrent, eux aussi, battre en retraite. C'en était fait: AH était fou, archifou, fou à mourir de rire et à crever de rage ou de douleur.

15 Quant à lui, ii laissait dire, et mie ne bougeait de sa uatte. Et s'il condescendait à parfois émettre quelques paroles à l'adresse de ceux dont les objurgations devenaisnt par trop violentes, elles se résumaient toutes en cet axiome unique: Que richesse et toute puissance ne vienn^nt jamais à ceux qui courent après elles. Qu'il faut, au contraire, se tenir tranquille sur son derrière, fumer et attendre.

20 Sa femme qui, pour aussi mégère qu'elle fût, n'en était pas moins mère, commenc.a, de guerre lasse, par vendre le tonneau et l'arabâ, et, en dernier lieu, l'âne. Sa gueuse de nichée eut donc des os à se mettre sous la dent, fait dont, sans doute, ii lui sera tenu compte au jour du partage des baclavas dans le paradis de

25 Mahomet.

30 Quoi qu'il en soit, les trois joyeux compagaons ma-çonsqui achettèrent les dépouilles d'Ali, liés eomme ils étaient d'arnitié musulmane, — la plus sûre de toutes, — tombèrent d'accord pour faire servir l'âne et Tarabâ a« charriage du sabie, et se mirent en mesure d'en obtenir à contentement d'un trou qu'ils creusèrent aux environs de la viile. Mais k le pousser si loin ce trou, ils firent tant et, si bien que le diable y montra un jours ses cornes sous Taspect d'un mirifique trésor en or monnayé, pierres précieuses et lingots d'argent.

35 Rayonnants de bonheur, AUah sait combien, ils y descendirent à plusieurs reprises et en lestèrent Tarabâ à se rompre. Néanraoins, et au moment où ils allaient ressortir du trou pour de bon, ses parois qui s'effondrè-

rent tout à coup sur eux les ensevelirent à jamais dans cette gueule d'eu fer.

L'ânc, cependant, resté seul et voyant le soir torhev et les coups auxquels ii était fait, ne pas venir, se mit à biaire de toute ses forces; puis, la nuit étant déjà sur tout, ii reprit de hii-même le chemin de la viille, où ii rentra avec sa charge, qu'i] conduisit, et non point, comme on pourrait le penser, vers la demeure de ses nouveaux rnaîtres, mais bel et bien devant la porte d'Ali.

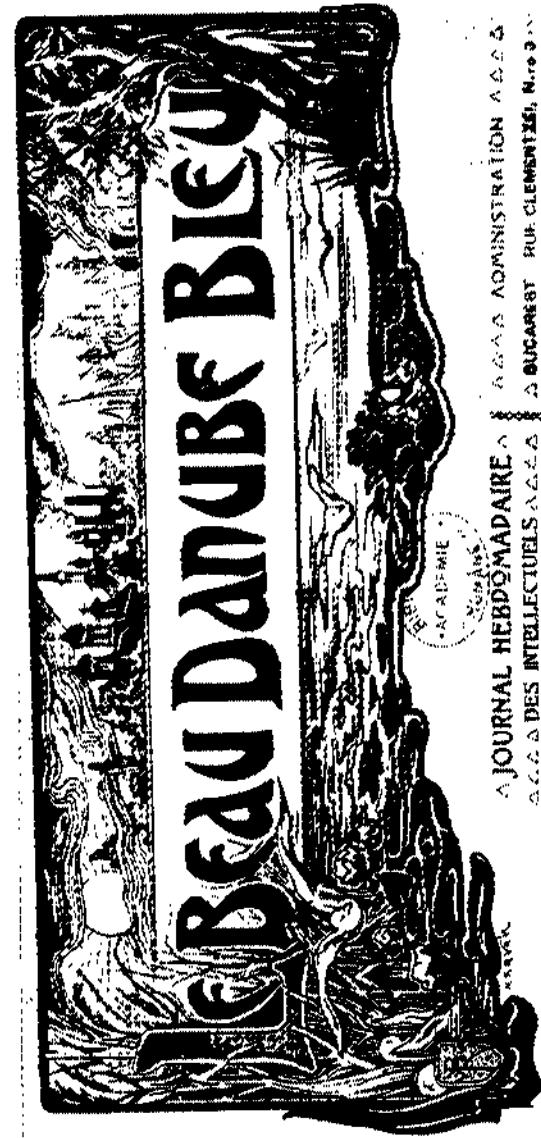
Or, les braiments que derechef iî y poussa réveillèrent la femme d'Ali qui n'eût qu'à les entendre pour reconnaître le bourriquet. Se mettre d'un bond sur jambes et courir dehors, y voir stationner dans la rue Tâne et l'arabâ, monter sur l'étroite charrette et y fourrer son nez, fut, pour la femme d'Ali, l'affaire d'un instant.

Mais lorsqu'eile vit ce qui s'y trouvait, elle n'en put croire ses yeux, et c'est en coup de tonnerre qu'elle entra dans la chambre où Aii, qui ne perdak pas son temps à dormir son soûl, continuait, acroupi sur la natto, à pousser dans l'air ses nuages de fumée.

— Ousle dono ! et lève-toi, malheureux, lui cria-t-eîle dès le seuil îranchi. Lèves-toi, et viens m'aider à ranger en lieu sûr le trésor que notre âne, qui est revenu, nous a rapporté dans l'arabâ.

— Vas-y Loi-même, femme, si tu veux. Quant à inoi, mie ne bougerai, car c'est ainsi que toute puissance et richesse viennent, et tiens-le-toi pour dit, cette fois.

Or et argenf., — comme du reste on le pense, — et joyaux aussi — ne denieurèrent point longtemps dans Tarabâ. Soigneusfmient, et à plusieurs reprises recueillie par la femme d'Ali, cette fortune ne forma bientôt aut mir de son mari qu'un éblouissant rempart *da* grosses pièces d'or, de lingots d'argent, de pierreries, que celui-ci contemplait d'un oeil, semblait-i?, indifférent. \eanmoins, et à peine le tout **futil** en place, qu'Ali, désroisant jambes et bras, et se levant, mû comme par

Lac Beau Danube, 109, rue Clemenceau, B. 109.

Portretul poetului Ia maturitn'o.

un ressort, ii empoigna son chibouc d'ime main formidable et fit pleuvoir sur l'cchine de la mégère de tels coups qu'il le lui cassa sur le dos,,.

5 Puis, d'une voix â effondrer les murs du taudis sur eux:

— Te l'ai-je pas dit, drôlesse et fille du diable, que c'est ainsi que richesse et tonte puissance viennent à qui les sait attendre? Or, oustcl maintenant, et àton tour vide-moi la place.

L'ICÔNE DE SAINT-NICOLAS

Pâoome Théodorow Livine vieillissait sous le harnais. Capitaine à vingt-cinq ans, capitaine il restait à ses quarantetrois ans finissant. Les causes? Selon sa mère, l'ancienne princesse Livine, son manque de foi absolu eu Dieu, ou plutôt dans les saints qui sont son essence, et dans les prêtres qui le représentent. D'autres attribuaient sa mauvaise fortune à la disgrâce en laquelle le tenait une Grande-Duchesse dont il avait, dans le temps, capté les faveurs, et qu'il avait lâchée, fort insolemment d'ailleurs, pour une jeunesse quelconque au piquant minois, ravalée le long de la Perspective Newslú. Quant à lui, c'est simplement à la guigne qu'il s'en prenait. Mais que la malchance vint de ceci ou de cela, il ne restait pas moins capitaine et ne vieillissait pas moins. Beau, il l'était encore, à de certains jours; seulement, les cheveux blancs qui frisottaient sur les tempes, dénonçaient l'hiver proche, et faisaient un cheval de retour dont rien ne pouvait retarder désormais l'irréparable déchéance. De plus, l'amertume qui, parfois, navrait ses yeux et son sourire, ne se mettait que trop souvent de sa partie, lui dévalait cette grâce et cette fraîcheur qui sont pour les traits ce qu'est le soleil pour des champs de blés mûrs.

A vrai dire sa situation devenait intenable. Les pires de ses camarades lui marchaient sur le corps. D'aucuns s'étaient, tant et si bien démenés qu'une fois chetive de régiments, ils corsèrent leur jeu de telle façon que ce leur fut un rien de décrocher des olympiennes constellations les fameuses trois étoiles, et de les fixer à demeure sur leurs épaulettes.

C'est ce qui fit en effet qu'il pensa de nouveau plus d'une fois sa retraite. Au fond, n'était-ce point ce qu'il avait de mieux à faire, et pourquoi ne s'en irait-il pas vivre dans un des domaines de sa mère par exemple, n'importe où, pourvu que cela fût loin de la ville vaine, parmi les blés et sous les feux du soleil d'été, et en plein désert de neige Thiver, avec coin d'un bon feu, le samovar tournant et ronflant, et tandis que les loups hurleraient dans la campagne à s'en donner à cœur-joie?

Evidemment oui, et c'est à cela qu'il devait s'arrêter, mais quoi? sa mère, puis les habitudes prises, des milliers de liens très subtils qui semblent si faciles à rompre, et que, si souvent, la mort seule est appelée à détruire?

Un espoir pourtant allait poindre pour Livine. Tout autocrate qu'il était le „petit-père", en réalité le Czar, lui aussi, et bien qu'il lui en coûtât, — semblable en ceci au plus humble de ses sujets, — dut se sournetter à l'inévitable et passer l'arme à gauche. Or, avancements et décorations, munificences en argent, mille autres grâces et faveurs, se déverseraient pour sûr à l'occasion du nouveau règne, tout au moins à celle du nouveau couronnement. La princesse, dès que la nouvelle eut sa confirmation, accourut chez son fils et n'y alla point par trente six chemins. Qu'il le reconnut ou non, c'était son manque de religion qui était la cause de tout. Et, à preuve, le fils des Dalloubkiewitz qui ne sortait d'une église que pour entrer dans une autre, et qui, tout en étant vicieux et presque stupide, ne cessait d'avancer par larges enjambées vers les hauts sommets. Népoutschki enfin, un autre mauvais drôle et crétin il est vrai, mais comme les papes le prouvaient! N'en faisait-on point un aigle et, en haut

lieu, ne témoignait-on point de la plus grande confiance en son génie qui ne se pouvait comparer qu'à celui des Nesselrode ou des Mentschikoffs? Que dire de Kokotschkine? de Nicolaiewitsche Brakotschkew?
5 des deux Trouklanda? des quatre Potrowieff? des cinq Tschourine? Enfin, la princesse le sermonna tant, elle pria si éloquemment, pleura et se moucha à de si nombreuses reprises, qu'il finit par se rendre à ses raisons, C'était dit et juré: il ne manquerait plus les
10 offices du dimanche; paierait largement les prêtres; brûlerait jour et nuit l'huile la plus pure dans la veilleuse en argent qui pendait devant l'icône de Saint-Nicolas à la tête de son lit, icône que sa mère elle-même avait placée là de ses propres mains; en outre, il s'engageait de faire maigre un jour par semaine, et cela pour que Dieu le remit de ses péchés.

Sur ces assurances, la princesse rentra chez elle très certainement rajeunie et enchantée, car elle savait que tout ce que son fils promettait il le tenait.

20 En ce qui est de Livine, son contentement fut médiocre. Mais il n'y avait pas à revenir sur des engagements comme les siens. Le vin était tiré, et c'est sans trop regretter qu'il s'exécuta.

Or, ce fut une belle journée que celle attendue par
25 les cent vingt millions d'habitants de l'Empire russe. Les canons tonnèrent. Le peuple se porta en foule dans les rues et sur les places publiques. Le soleil brillait à éblouir sur les coupes d'or des églises. Il roulait son or jusque dans les flots agités de la Néva et, par
30 endroits, en criblait violemment les visages de la multitude grouillante. Les casques, les fusils, les baïonnettes, les ourasses en acier, se renvoyaient éclairs sur édairs. Les éclats de la musique semblaient eux-mêmes faits d'or et rejaillir au loin en une lumière
35 torrentielle, en miroitements de pierres précieuses. Et parmi tout cet or et toute cette lumière, quelque chose de plus éblouissant encore se montrait... L'Empereur, l'impératrice, — or, argent, gemmes, — avançaient sous un dais dont la pourpre mûrissait et
40 dont les franges incendiaient les augustes visages. Entourés d'aides de camp, de dames d'honneur, de grands-

ducs et de princes, ils n'avaient plus rien d'humain. Leurs êtres charnels, leurs vices, tout disparaissait dans l'immense brasier de reflets, de couleurs, de lumière, de magnificence indicible.

5 Des centaines de milliers de mains applaudissaient. On criait, on hurlait de joie. La folie de l'enthousiasme courait comme un orage et débouchait de toutes les rues pour envelopper dans son cygne un homme et une femme, deux pauvres souffles de vie qui, pour
10 un moment, secoururent des dieux, la Divinité toute peute-re,

Rentre à Petersbourg de Moscou-la-Sainte, le très humble et très altier Potentat s'en allait ainsi, triomphalement radieux et en grande pompe, vers l'accomplissement de son sort. Le sourire aux lèvres et les prunelles de joie remplies, il vivait son rêve, et
15 voulait — pauvre chose que de vouloir pour un monarque surtout — que tous ses sujets eussent sinon leurs vingt-quatre heures de bonheur, du moins l'oubli momentané de leur peine, quelques rayons d'azur céleste dans leurs enfers...

A cet effet, et par ses ordres, dans toutes les villes, comme dans les moindres bourgades de son empire, le vin coula. A Petersbourg, dans les nombreux chefs-lieux de provinces, de départements, — anciennes capitales de royaumes, de Duchés et de Principautés — les fontaines publiques, convenablement truquées, ne versèrent, que des alcools, — bière ou kwasa, vins rouges ou blancs. Il y en eut à ne débiter que des
25 torrents de raisiné fumants, fortement, sucrés et épicés.

Les festins populaires ne furent point non plus des moindres. Des boeufs coupés par quartiers énormes y
30 figurèrent; des innombrables troupeaux de moutons y furent dévorés, et les pores vautreés dans leur graisse n'y purent être comptés. On s'asseyait à ces banquets improvisés, sous cieus libres, par quinze et vingt mille personnes qui venaient s'y reconforter à tour de rôle.

Quant aux autres munificences impériales, elles tomberent dru et au petit hasard de tous les côtés à la fois... Des employés de rien du tout se virent gratifier de milliers de roubles; d'autres eurent des trois et

des quatre décorations. Nombre d'allemands furent créés, ainsi que cela se doit, qui barons qui comtes. Les avancements dans l'armée roulèrent an avalanche, trompetèrent retentissants.

5 Levé oc jour-lâ de très grand matin, Pacâme Théodorow attendit l'apparition de *VOfficiel*, qu'il n'eût entre les mains que sur les sept heures, avec une impatience fébrile. Son uom, en effet, ne devait-il pas y figurer? Commandant, ii le serait cette fois, cela
10 ne faisait pas l'ombre d'un doute, — et, qui sait? une bonne petite décoration, y serait jointe, l'Alexandre Newski ou le Saint-Georges, — excusez du peu. Au fond, on les lui devaient toutes deux, et ii lesrecevraient, sinon avec joie, du moins avec décence, convenablement. Ce ne serait point d'ailleurs Sainte-Anne qu'il mettrait à la porte, si cile se hasardait â s'y présenter, Il savait trop pour cela ce qu'on doit aux dames. Enfin, on verrait. Pourvu qu'il constelle un peu, tout ordre, — diamants par ci et rubis par lâ, — fait bien, surtout lorsqu'on sait le porter, — et quant à ça ii s'en chargeait, po-si-ti-ve-ment.

20 Seuleinent, voilà: lu et relu d'abord, minutieusement épiluché ensuite, le Eulletin qui contenait en ce nnméro du „tout" et pour „tous les goûts", ne le nommait, lui, nulle part. Des crétins â tous moments, par files interninables, colonnes serrées après colonnes serrées, • — et point une seule fois de Livine. Nom de Dieu de nom de Dieu et miile tonnerres avec! — c'était â n'y pas croire et, pourtant, l'évidence apparaissait clairc, ne se pouvait nier...

30 Sur ce qu'il tempêta, et sur ce que fut sa déception, point n'est, besoin d'insister, Et, vraiment, sa contrition de six mois, — offices écoutés en tonte patience, jours de maigre, popes largement payés, icâne de Saint-Nicolas â tout moment, graissée, — et de quelle Iunie? — ah ! nom de Dieu de noms de Dieu ! au beau résultat que tout ça l'avait conduit, et ce qu'il leur en revaudrait, ce résiiltat, aux prêtres, aux saints, â sa mère...

40 Mais ne pouvant se dispenser d'assister à la parade aux panaches, c'est d'une humeur massacrate qu'il

s'y rendit, et qu'ensuite, le soir venu, ii revint chez lui.

5 Violentment sonnée, l'ordonance, un rustre, ne le vit pas plutôt la figure renfrognée, les lèvres serrées et arpentant de long en large la chambre qu'elle flaira dans l'air le chambard qui se préparait...

^ Aussi, le lourdaud se tint-il prudemment sur le pas de la porte, et tout en le guignant du coin de l'oeil attendit-il, postare réglémentaire et mains aux coutures du pantalon, le décliaînement prévu,

10 Toutefois, l'éclair ne jaillit pas de sitôt, et ce n'est qu'après nombre de tours et de détours â travers la pièce, et qu'après avoir considérablement louché du cotó de l'icône dont la veüleuse allumée apothéosait le manteau en argent et la couronne d'or, que la capitaine clama d'une voix formidable:

15 — • Qa! Toi d'lâ-bas! T'ai-je donc appelé pour te tenir devant moicomrae une borne?

— Mon eapitaiie..

20 — Pas un mot de plus ou je te jette par la fenêLre. Croirais-tu, par hasard, que je i'ai oublié que je suis capitaine. dis?

- Ca...

25 — Oui, oui, capitaine, et îche-moi le câmp, et un peu plus vite quo ça, tu m'eatends?

Mais comme le soldat entr'ouvrait la porte:

— Tu ne me comprends donc pas, misérable? T'ai-je ciit de sortir ou de t'en aller au diable? Est-ce tout un, (ja, réponds?

30 — Capi..

— CapiLaine, oui, je le suis, jc le sais, tu me l'as assez dit: Alors, que veux-tu de plus quadruple fils de coclion. et mauvais drôle? Donc, c'est dit, eL Jlus n'aj besoin de te le répéter. Tu me rapporteras de suite — de suite, un paquet de verges souples et solides...

— De... de verges?..

40 — Tu vas peut-être me <iire que tu ne sais pas ce que je te demande, idiol? Tu en as pourtant goûté, de Icur bois, porci dinè aussi et parfois soupé... Y est-tu cette fois?

— Corn... Compris... bégaya le malheureux qui, plus mort que vif, tourna sur ses talons et sortit.

Puis, le paquet de verges apporté, et non sans quim Pacôme Théodorow eut de nouveau louehé vers l'icône

5 que la veilleuse continuait à magnifier de sa flamme:
— Bon! daigna-t-il marmonner,— c'est ça.

Et désignant l'image du saint, il ajouta d'une voix de sLentor:

10 — Déoroche-moi à présent cel OHbrius-lâ, et jette-le moi face à terre.

Stupéfaite, certes, la bête à deux pieds n'hésita cependant qu'un instàrit...

15 •—Or, verges en mains, commanda Pacôme quand la chose fut faite, et cent et un coups au derrière du caffard tout conime les cent un, guenlements des canonsd'aujourd'hui, rnatière à engrais! parachevâ-L-i) foudroyant.

Bien et dûment fustigé, le Sainl ne s'en plaignit point, ponr sûr.

20 Toutefois, que le moujic en eut parlé à un seul ou à plusieurs de ses camarades, le fait est que l'affaire s'ébruita quand-même.

25 En peu de jours, la cour et la viile ne causèrent plus d'antre chose. Un grand norobre même en poussa des cris d'indignation; d'autres, tout en plaignant sincèrement Livine, selon eux devenu subitement fou, l'en blâmèrent avec sêv^rité; quant à d'autr^s, ils enfirent siraplement des gorges chaudfis.

30 Le Czar, qui ne l'apprit que le plus tard de tous, en fut horrifié. Que cela ait eu Jieu, c'était de"jâsansprécâdent. Mais qu'un officier, qu'un capitaine, qu'un prince, à son service, officier dans son impérial et auguste Pr^obrajenski-Polk, eut accompli l'aote innommable, voilà ce qui dâpassait son entendement.

35 — Prince, dit-il à Livine, •—lorsque ie capitaine, mandé auprès de lui, fut en sa pi^sence, — prince, m'expliquerez-vous ou nierez-vous?

40 Et la voix de l'empereur s'efforçait de rendre calme tremblait un peu.

Mais celui-ci, qui se voyait perdu, n'hésita pas. Révohé contre les criants passes-droits dont il avait été victime, il paria au Czar d'homme à homme, franchement, rudement, et le demi-dieu surpris de ce langage nouveau pour lui, l'écoula, l'encouragea presque à ne lui rien cacher, fut enfin ce que ceux qui président aux destinées des peuples devraient toujours être. Une Russie nouvelle, une hu mani te dont il n'avait pas meme l'idée alors devant les yeux que les brouillards

10 et les nues des hautes cimes rendaient impropres à percevoir les réalités tantôt hideuses et tantôt cruelles. Et ce qu'en de brefs éclairs de lumière il vit d'injustice partout, de misère, de souffrance, de lâchetés et de flagornerios, d'horreur et de désespoir, de prière et d'appels vainement poussés vers les cieus, toucha telleTneit ce coeur encore neuf, que des larmes lui en vînrenL aux yeux... Aussi, prenant la main de Livine qui, finalcment, s'était agenouillé devant lui:

20 — Re merciez le bon Saint-Nieolas, générai-prince Livine, lui dit-il, car c'est pour que la vérité puisseparvenir jnsqu'à nous qu'il s'est de hii-même voué, en grand et aaint martyr qu'il est, à la fustigation. Mais comme ce scrait d'un exécration exemple, conclut le Czar, ne l'c rôpôtez à persoioie.

25 Ce qui n'crnpêcha nollement Tjivine, monté subitemeat au somniet de la hièrarchie militaire, d'affirmer de lemps à autre que les saints, parfois, ont eux aussi, tout comme les pauvres diables, besoin de corrections corporelles.

30 Et cela doit être puisque, bien qu'au vingtième aiècle, on parle d'y revenir, et dans Paris même, — du moins pour oes derniers...

DU PROFIT POUR TROIS

Svetozar Niksitsehe se morfondait à ne plus être une excelience, gouverneur de province, gros comme le bras.

5 Serbe d'origine, mais issu d'une famille élabiie en Russie depuis Catherine-la-Grande. ii avait un jour perdu pied, — Dieu sait comment et pourquoi, — et malgré lous les malgré, ii n'était plus arrive a se repêcher,

10 Cela le chiffonnait au bout du compte, bien que son état de fortune ne laissât rien à désirer. Saint-Petersbourg l'en consolait parfois, c'esl sur. Il y avait son palais, ses habitudes, son monde. Toutefois, — avait-ii tort ou raison. — ii se sentait diminué. Son club?

15 oui, ii s'y trouvait à l'aise. Cest là, d'ailleurs, qu'il perdait, plus d'une fois, des sommes rondes. Donc, beau joueur, — et personne n'aurait pu dire le contraire. Ce qui n'ajoutait pas peu à la consideration qu'on luimarquait. Puis, et ce n'était point chose mince pour sa vanité, les *douchlnhas* tout en rrollets du théâtre Michel, ne lui menageaient point, ouvertement, leurs faveurs. On le savait partout, et on en parlait. Quel heureux coquin que ce Svetozar l ne cessait-on de répéter, Et chacun de l'envier. En plus, fringant

25 cavalier, et caracolant sur ses trente-cinq ans avec force voltiges, presqu'en cadet fraîchement ©MOU 201

de l'École militaire impériale, monocle à l'oeil, poitrinant, et moustache au vent.

Quoi qu'il en soit, la vie sans l'uniforme brodé d'or dont l'avait sanglé, sur ses vingt-aept ans, un
5 ministre ayant de près connu sa mère, la vie sans l'écharpe officielle, — soie et or, — lui pesait étrangement. D'autre part, Jes Niksitsches ses aîeux, gouverneurs de province de père en fils, et jusqu'à leur mort, quittaient pendant lanuit, e land est inement, leurs lombes, se fauilaient dans son sommcil, et le tiraient par
10 ks pieds ou le bourraient de coups à lui défoncer les côtes.

Et de vrai: était-il un Niksitsche à ce point dégénéré pour que rien ne put réveiller son amour-propre et
15 pour qu'il se laissât continuellement débouter par ces pleutres que sont les ministres et, notamment, par celui qu'esl le ministre de l'intérieur? Par Saint Ivan-Blagorostschew et par Saint-Nikodème-au-pied-bot, — par tous les autres saints aussi, — les goîtreux comme
20 les lépreux, — par la Sainte-Croix qui décore la tour de laTroïtza de Nijni et sur laquellepercheune cigogne qui s'y est fixé à demcure depuis cent ans, en se tenant sur le pied gauche cinquante, et cinquante sur le droit; enfin, par sa moustache qu'il consenlait à
25 faire tomber sous les ciseaux du premier barbier venii, cela ne sera pas, — mille fois non, cent mille fois l

Et non pas que la vie de province lui cortvint. Il la connaissait. trop pour n'en point sentir lui venir tantôt des bâillements, tantôt des nausées, mais ii se
30 devait à son nom, & sa halite lignée, à la Russie, au Czar.

Il ne s'amuserait pas, ii le savait, là où on l'enverrait, — quelque trou affreux fait de rues étroites, boueuses ou noyées de poussière, de maisons basses et
35 plètes, aux pignons idiots affectant des colonnades de Louvro, seulement, voilà: le maréchal de la noblesse lui rendrait visite; on lui présenterait les armaux aux cérémonies officielles; chacun le saluorait bas, se tiendrait droit devant lui; on lui demanderait des faveurs, des grâces; ii représenLerait le Czar presque Dieu, —
40

et c'était quelque chose ça puisque ees ancêtres l'avaient tous été".

5 Pourtant, remonter à ce sommet ne semblait plus pour lui aussi aisé que par le passé. Les démarches qu'il tentait en ce sens, auxquelles il s'acharnait, ne donnaient aucun résultat. Sa mère n'était plus là, — morte la sainte femme; puis, les ministres se succédant au pouvoir ne l'avaient connue ni de loin de près,

10 Kabroué sur le gouvernement de Calouga qu'il sollicitait, il se rabattait en vain sur ceux d'Ekaterinoslav, de Nikolaiewsk, d'Astrakan et se heurtait aux mêmes difficultés pour ceux d'Asie. Diable! ça se corsait, on pouvait le dire, et il maigrissait et verdissait à vue d'oeil, déconcerta, parfois, au point d'oublier de redresser sa moustache au fer chaud, de lui donner la désinvolture habituelle. Si, du moins, l'actuelle excellence se fut trouvée en possession de femme, — jeune ou vieille, — il en eût fait son affaire, — 15 20 25 30 35

Une idée, cependant, à force d'y penser, lui venait. Et c'eût été, vraiment, un bon tour à jouer au salaud. La Markowna, une cascadeuse un peu juive, dont il s'était amusé quelque temps en un coup de caprice, pouvait amplement y pourvoir. Car, pour intelligente, clic l'était en diable. Or si, de velour vêtue, — robe à traîne bien entendu, et chapeauté genre „comine-il-laut", — elle se décidait de passer pour sa coeur à lui, Niksitsche, — affaire de solliciter l'excellence en sa faveur, — nul doute qu'elle ne réussit à lui avoir l'oiseau bleu, en d'autres termes à lui dénicher le gouvernement voulu. Ce serait donc, en coupe, — attelage tintinabulant de grelots, — et armée de cartes de visite fin bristol,

„Madame de Brastacoff,
née Niksitsche"

qu'elle filerait sur le palais du département de l'intérieur, et que les et caetera suivraient...

Consultée, la Markowna n'y mit point une trop forte opposition et, robes et roubles aidant, le grand joup arrivé, elle soigna du mieux qu'elle put ses dessus et ses dessous.,,

5 Le fait est qu'à n'être considérée que superficiellement, avec ses cheveux roux séparés en deux bandeaux très sages, et les yeux baissés pudiquement, elle était délicate, la peste!

10 Néanmoins, quand le ministre eut devant lui la carte que l'huissier déposa sur son bureau, à voir ce nom qui ne lui disait presque rien, il fit légèrement la moue.

— Quelque vieille foie, sans doute! s'exclama-t-il eu repoussant du doigt le fin bristol.

15 — Que nori, excellence; oh! que non...

— Jeune alors?

— Dix-huit ans, au plus, et jolie à croquer: un bon-bon fondant, répondit l'huissier.

20 — Tu dis? Mais introduis donc, nigaud! cria le ministre. Et surtout ne permets sous aucun prétexte qu'on ne dérangeât pendant l'audience, ajouta-t-il en se levant guilleret et en se frottant les mains.

Madame de Brastacoff, tout en ayant laissé chez elle la Markowna, fut plus que charmante pour l'excellence.

25 L'Excellence, de son côté, ne lui marchandait pas les prévenances, les politesses. Avec une souplesse de mouvements étonnante pour son âge, il courut au devant d'elle, lui prit gaillardement une main, puis l'autre, l'encouragea à lui conter ses peines, si elle en avait, se déclara à ses ordres, lui promit d'exaucer d'avance ses désirs, et quels qu'ils fussent.

Mais comme elle continuait de tenir les yeux à terre, bien qu'elle pensât lui éclater au nez derrière plusieurs reprises, il la conduisit à une chaise longue qui se trouvait, probablement, dans son cabinet pour qu'il s'y reposât des fatigues que lui donnaient les affaires de l'Etat, la fit asseoir, et tout en lui tripotant tantôt une main tantôt l'autre, il parut prendre le plus grand intérêt à ce qu'elle lui disait.

40 — Oui, sans doute, acquiesçait-il de temps en temps, votre frère le mérite bien. Seulement, que vouiez-vous?

Le gouvernement d'une province! pensez-y, ma chère enfant...

5 — En I c'est justement ce que je fais, minaudoit ingénument la Brastacoff, et vous le lui donnerez, monsieur le ministre., Que diriez-vous, par exemple, de celui de la Sibérie Occidentale?

i 0 — • Mais, voulut protester l'excellence bien qu'elle se serait avoué avoir retrouvé ses vingt ans, c'est un royaume, ni plus, ni moins, que vous ne demandez pour votre frère.

— Et où serait le mal puisque je m'en irai passer mes deux, trois mois d'été là-bas, et c'est à vous que je devrais d'en être un peu la petite reine?...

15 Puis, ot avant que le ministre put articuler la mohv dre parole, la Brastacoff qui fit comp le tem ent l'enfant, lui posa la main sur la bouche et la lui tint fermée de force avec une gentillesse telle que le haut dignitaire on perdit du coup la tête, la lui empoigna cette main et lui mangea les doigts de baisers, les bras...

20 Les „Oh" et les „Ah" qui suivirent, les „non-non, je ne veux pas, ça ne sera pas"; le „mon Dieu"; les: „mais vous êtes un misérable... c'est odieux... odieux", la courte lutte et la longue défaite, tout ça passa en un tourbillon qui emporta dans ses volutes non
25 seulement la Sibérie occidentale, mais l'anneau même du ministre, un magnifique solitaire fin brillant dont l'excellence, affolés de reconnaissance, fit présents à la „petite reine", pour qu'elle se le niontât en pendentif.

30 Svetozar Niksitsche put conséquemment, des le lendemain annoncer & son club, dans les coulisses des théâtres et un peu par tont, le grand malheur qui le frappait. On l'exilait, c'était certain. Mais quoi faire? Telle était la volonté suprême. Il devait se soumettre,
35 et partirait résigné. Néanmoins, on en revenait parfois... Il s'appliquerait, lui aussi, à n'y point laisser ses os...

Certains de ses amis qui l'entendirent, rentrèrent chez eux, blêmes et les dents claquant de rage. Deux
40 en firent la jaunisse.

Quant à Niksitsche, un *moh* après, il préait tranquillement possession de son gouvernement. Toutefois, à peine eut-il le temps de s'y installer qu'un ordre du ministre vint le surprendre par un urgent
5 rappel à Saint-Petersbourg, pour affaires de services, ajoutait le télégramme.

Et, lorsqu'après des nuits et des jours de chemin de fer, il se retrouva devant l'excellence:

— Mon cher Niksitsche, s'entendit-il dire, ébahi;
10 vous vous creusez en vain le cerveau pour deviner la raison qui m'a fait vous rendre en si grande hâte, et de si loin. C'est simplement pour vous présenter tous mes compliments au sujet de votre charmante
15 sœur, Madame de Brastacoff. C'est en même temps, une femme de tête, dites-le lui bien de ma part, Elle vous a eu un gouvernement, et des plus magnifiques et ne s'est réservé pour elle que le modeste brillant
20 de six mille roubles que je lui ai donné. Moi-même enfin, j'y ai gagné quelque chose: Ce que gagnent les jeunes gens,— parfois ou souvent, — à Saint
25 Petersbourg, comme à Paris ou ailleurs... Donc, il y a eu du profit pour trois. De nouveau tous mes compliments, mon cher, et vous priez vous retourner en Sibérie... Vous n'en serez pas rappelé cette fois, je vous le certifie.

Heureusement pour Niksitsche qu'il le reprit ce chemin, mais en gouverneur toujours et quand-même.

Car l'excellence mourut dans la nuit à la suite d'un foudroyant coup de sang.

EN TERRE TRAJANE

5 La Plavitzza, rivière dont le cours s'effectue en terre trajane, après mille méandres et lacets gracieux dont elle coupe par le milieu l'heureuse vallée que fleurit la colza et que dore le maïs, s'attarde, par cette éblouissante journée d'août, au grand soleil de midi.

10 Cependant, toute moussante qu'elle soit, elle ne finit pas moins par s'encaisser entre les digues d'un moulin; — celui du vieux boyard Stambolâ, — et les ormes alternés de saules qui en cet endroit se penchent sur l'onde miroitante, lui prêtent soudain la verdure fraîcheur de leur ombre.

15 Les écluses du moulin sont d'ailleurs fermées et une paix très douce descend sur tout.

Mais des charriots dont les essieux grincent sur la route, se montrent bientôt, et l'animation habituelle, bruyante et vive, reprend de plus belle devant le moulin.

20 Sont-ce toutefois des latins ou des daces que ces beaux gars dont l'idiome est tantôt harmonieux et sonore comme un chant du Dante et bientôt fait de vocables gutturaux rappelant de si près les sauvages et rauques mélodies arabes?

25 Blonds les uns, bruns les autres, ce sont des coins de ciel ensoleillé ou des nuits flamboyantes d'aube qu'il portent dans les yeux.

Quoi qu'il en soit, l'écluse une fois ouverte, l'eau longtemps contenue se précipite écumante, et le moulin se remet à ronronner sa vieille „Doina” vaivaque, cette tant douce chanson d'amour et cette tant douce incitatrice de rêves, tandis que, torses redressés, les gars en gilets bruns s'attachés de ganses noires s'en vont en bras de chemise et ceinturés de rouge s'éparpiller, qui derrière les charriots reprenant à vide le chemin parcouru, **qui** à travers champs.

10 Verdoyantes et jaunissantes, les terres de labour déroulent leurs céréales en larges tapis d'or, mouchetés de vert et de roux, et courent, par ondulations insensibles, atteindre les abords des hautes montagnes dont les crêtes se dressent tout à coup dans l'horizon en troupes tourmentées de bêtes qui se cabrent.

20 Face à l'entrée du moulin et bien plus proches, des collines plantées de vignes et de jardins, portent des villages et des châteaux, vestiges de temps qui ne sont plus, et qui, malgré les jours nouveaux, gardent intact leur caractère mi-patriarcal, mi-guerrier.

25 Or, c'est dans de ces donjons, „coula” byzantine carrée et haute, qu'habite le boyard Stambolâ, et c'est de là qu'il régit ses terres en vieux et paisible bonhomme tout en continuant de se croire seigneur de tenanciers.

30 En aval du moulin qui inonde l'eau chantante et la réduit en une pulvérisation d'une blancheur inouïe, la rivière redescend contre fleurette aux roses et aux bleuâtres cailloux de rives souvent sablonneuses, aussi bien qu'aux gras pâturages qu'elle sillonne parfois d'une traînée d'argent, et qui tout émaillés de boutons d'or et de bleuets, édatent de-ci de-là en de subites fanfares de pavots.

35 Interrompant l'adorable remon, de l'herbe et des blés, et sautant jusque dans les colzas, des pommiers et des noyers revêtent les quelques humbles toits sombrés dans des replis de terrain et y vivant là, de temps immémorial, leurs petites joies, leur très grande détresse, ce qu'en fin, il a été convenu de nommer la paix et le bonheur.

A mi-côté des montagnes inféchiées vers le nord-est et BC rapprochant de la Plavitz à la toucher, un hammeau. Puis, plus bas, l'église au porche qui abrite une façade peinturlurée et dont la tour plaquée de tôle reluit raagnifiquement au soleil].

5

Et nutle fuméc de locomotive ni prochaîne, ni dans le lointain. Seulement, pour animer ce tableau, des envolées de colombes coignant la rustique tour de l'église de battements d'ailes précipités et, s'enlevant peu à peu en des spirales sans oesse r^trécies, trouent, pour ainsi dire, le ciel de leur tendresse, de leur joie de vivre...

10

INEDITE

CE QU'ON RELÈVE PARFOIS
DANS LE CARNET D'UN DÉSERTEUR

26 Août 1877—7 heures du matin. Inoubliable
journée que celle d'hier: Moi et bien d'autres, nous
▷ avons passé le Danube, On m'y a forcé naturelle-
ment. D'ailleurs que je le veuille ou non, ne suis-je
point soldat? Enlevé à mon intérieur, à ma famille,
aussi ai-je dû marcher. Mes camarades dès le grand
cours d'eau franchi, se sont mis à dédancher leurs
10 jambes parmi les rochers qui, à cet endroit bordent
la rive turquie, Essouffés et lialetants, ils esturai, mais
ne cessant de progresser quand-même. Au demeu-
rant, tel était l'ordre. J'ai réglé mes pas sur les leurs.
15 Les officiers —les très jeunes surtout — montrent un
enthousiasme contagieux. Ils semblent persuadés que
mourir pour la patrie est un, devoir et une gloire.

9 heures et $\frac{1}{2}$ a.m., même date. Les feux de fiûe
doit nous ne venaient d'abord que de vagues crépitements
se rapprochent. Ce sont comme de continus et
20 féroces aboiements et les canons, se mettant de la
partie, ce n'est bientôt plus qu'unépouvantable chaos
de grondements, d'explosions, de rugissements et d'é-
clats. Des boulets commencent à passer au-dessus de
nos têtes avec des ululements débêtes inconcevables.
25 Quelques indigènes qui détalent, chassent de ci-de-
là devant eux, qui leurs moutons, qui leurs ânes,
Interrogés à la hâte, tous sont d'accord pour nous

dire que les russes sont en pleine déroute, et qu'eux et nous allons être jetés dans le fleuve.

Un officier — était-ce un, lieutenant ou un capitaine? je ne me le rappelle pas au juste—.s'essaye, en nous voyant faiblir, de relever —comme on dit —

— le moral de ceux qui paraissent affaiblis.

— Et! quoi? Voudriez-vous par hasard fuir?

Puis à un tout jeune qui, de blême se faisait vert:

— Et toi, de là-bas, dis-donc? cria-t-il. Craignrais-tu la mort, triple idiot? Avance alors voir un peu... Ou plutôt, non, — Reste sur place et réponds: Ne mourons-nous pas tous un jour ou l'autre?

Eien entendu, le conscrit ne souffle mot. Mais un bulgare proche —• vieille barbe blanche et paysan des environs —• ôte son bonnet de fourrure et se grattant la tête qu'il hoehâ gravement:

— 'Quant à ça c'est certain, chevrote-t-il, pas un de nous qui ne doive s'en aller. Mais pourquoi mourir avant son Lemps?

La réponse du ruste ne frappa personne si ce n'est moi... Oui; oui, la question était eu effet-là. Pourquoi?... Pourquoi?

Midi. —• Un phénomène irrégulier se produit: Plus on approche de Plevna moins les mille bruits de la bataille nous parviennent. On dirait à peine un voi de grosses manches bourdonnantes avec, par moments, des coups sourds et mats, qui n'impressionnent guère et qu'on ne dirait pas être ceux de quelques centaines de canons vorassant la flamme et la mort.

Une courte halte eu plein soleil et sous le ciel bleu. Chaleur cuisante. Voici, pourtant, qu'un nuage de poussière se lève sur la route et vient droit sur nous. Ce sont les ambulances de la Croix-Rouge —des voitures déconvertées et des charriots garnis de paille.

Nous nous rangeons des deux côtés de la chaussée sur les talus, et le convoi passe, comme une trombe. Beaucoup de blessés, mais très impressionnant surtout le pale jeune homme qu'un de ces véhicules emporte et que la mort semble avoir touché de sion aile.

Deux éblouissantes décorations brillent sur sa poitrine.

— Quelle est sa blessure? demande le capitaine de notre troupe à un groupe d'ambulanciers qui suit à pied.

— C'est un boulet qui lui a fracassé les deux jambes, lui répond-t-on.

Et la voiture où gisait le héros dont les éblouissantes décorations remplaceront désormais les deux jambes, file et va en se rapetissant dans son nuage de poussière qui, lui-même, sous peu, s'efface et n'est plus.

27 Août. — 7 heures du soir. — Notre détachement se trouve enfin, dès les premières lueurs de l'aube, rendu à destination. Vers les neuf heures, le général en chef des quelques divisions roumaines sous Plevna passe notre inspection et nous réconforte de son raimix par des paroles énergiques et vibrantes. Puis, entouré de son état-major, et panache blanc au képi, il rentre dans la baraque en planches lui servant de quartier. Un honneur inédit vers les dix heures: celui d'aïler en compagnie d'un copain, remplacer les sentinelles montant la garde devant sa porte. Le général et ses officiers, que nous entrevîmes assis autour d'une table richement servie, se montraient fort dispos. Ils sablaient le champagne et déclinaient de grand appétit.

29 Août — 10 heures a.m. — Ce que j'ai vu hier n'a pas de nom: Dans les creux des vallons, à l'orée des bois, sur les rocheuses pentes de montagnes abruptes, et jusque dans le lit tranquille d'une claire rivière, rien que des cadavres.

Lundi, 20 octobre. — Le 30 Août, jour de la Saint Alexandre, devait — selon le commandement supérieur des deux armées chrétiennes — se signaler par le coup décisif qu'il porterait aux Turcs. Au surplus, ce jour-là, que la fête patronimique de l'Autocrate magnifiait de sa gloire, était par cela-même désigné pour la réalisation de l'œuvre insigne que le

Grand-Duc Nicolas avait le plus à cœur: la reddition de Plevna et dont il irait offrir les clefs à son Auguste cousin — sur les trois ou les quatre lieues de l'après-midi — eu guise de cadeau.

5 Toutes inécessaires prises de la veille, le signal de l'attaque fut donné — on le comprend — avant même qu'il fit jour et — masses de soldats après masses de soldats — nous nous bécotaient comme un seul homme pour courir sus aux turcs.

10 Préda, cependant, un vétéran qui me flanquait à gauche, et qui, lui, n'était, partant, pas un blanc-bec pour avoir froid aux yeux, ralentit un peu sa marche et — balles sifflant aux oreilles — me demanda „le pour qui? et le pourquoi?” de cette guerre, et „le pourquoi et le pour qui?” de cette mort qui nous attendait?”

15 J'essayais de le lui faire comprendre en employant à l'instar de Messieurs les Officiers, presque les mêmes termes qu'eux et à la même éloquence presque...

20 Mais lui — un butor obtus — ne prenait toute ce que je lui ressassai malgré mes multiples explications — que pour du charabia — ne me parlait que de ses enfants, de sa femme, de sa mère. Il finit même par me couper le sifflet en me cornant d'une voix de tête ces paroles dans mes oreilles:

25 — Ah! ça! boyard, qu'il me dit — chaque individu sachant lire et écrire l'est un peu lâ-bas — vous ferez pas de moi puisqu'aussi bien j'sais à présent de quoi qu'il retourne. — Votre honneur militaire, qu'vous m'dites? Mais c'que j'in'cn bat l' flanc d'cet honneur? Don n'-t-i seulement d'boudin ou d'la soupe aux clioux c't oiseau-là? — Et vot gloire? D'quoi qu'all'est fait la gueuse? D'tuer d's hommes du bon Dieu, et encore d's hommes du bon Dieu. — Pouah! s'qu'vous croyez qu' j'en veux moi? Pouah! — Et n'm'parlez pas d'vot patrie. S'que j'n'sais pas moi qu'all' n'est qu' vot sous-préfet et qu'vos trabans c't épatri? Car pour l'champ qu' j'labou, qui que m'le prendra et-là?

30

35

40. Pis — quoi? Les turcs n'ont-ils point, ete nos maîtres

et nous ont-ils pas laissés nos pop's et l'champ à mon pie' — et tout — nà?

5 Mais comme les boulets tombaient drus dans nos rangs, et que, fils par fils nos soldats se couchaient par terre, et, y restaient, Piéda, à la faveur du désordre qui se propageait jusque vers l'arrière-garde, fit peu à peu le traînard, obliqua à gauche, et finalement, disparut parmi des plants de maïs... — Vit-il-encore? Où est-il? — Dieu. Il sait.

10 Est-ce pourtant à ses paroles ou à moi tout autre sentiment que je dois non seulement la vie mais aussi et surtout la pure et radieuse lumière qui envahit soudainement mon esprit, voilà ce que je ne chercherai pas à connaître.

15 Ce que j'ai me rappelle est d'ailleurs fort complexe et ne peut être exprimé que difficilement.

20 Entendais-je et voyais-je, au fond, ou n'entendais-je et ne voyais-je pas? Était la réalité de ce champ de bataille avec ses ruades et ses galops, ses cris sauvages, ces silences plus effrayants que les plaintes à faire dresser les cheveux sur la tête — n'existait-elle que dans mon cerveau, n'était-elle qu'un cauchemar dont j'allais me réveiller?

25 Des hourras pourtant — et des balles — oh, combien nombreuses ces balles — les flics et les flacs qu'elles font en touchant leurs buts renversent ces hommes par centaines, et...

30 — Plus rien dans le carnet, à part quelques pages à moitié ou de trois quarts déchirées et rendues indéchiffrables à force de ratures et de surcharges.

Mais qui ne comprend pas le reste?

SI LES MORTS...

Si les morts d'il y a cent ans pouvaient revenir une semaine ou deux, trois-quatre jours seulement seraient-ils des merveilles de tout genre que leur présence, s'ajouterait à l'humaine vie actuelle.

Et, d'abord, des villes qu'ils ont habitées et qu'ils ne reconnaîtraient pas; Un Paris, un Berlin, une Londres et une Vienne qui, sans doute, les laisseraient ébahis, béants.

Ahuris, ils se demanderaient sur les lieux-mêmes qui leur étaient si familiers si on ne leur conte point en leur disant que telle large avenue, que tel boulevard, occupent exactement les emplacements des étroits et sombres quartiers au sein desquels ils naquirent, qui virent leur enfance et leur adolescence, et qu'ils laissèrent, en s'en allant imperturbablement figés dans leur physionomies respectives... — Mais où est-elle donc passée la mercerie du coin, le drapier d'en face et le café mesquin et mal éclairé, dans lesquels ils pénétraient recueillis, presque respectueux, comme dans un temple. Puis, où, toutes ces bonnes pâtes de consommateurs, s'amusant pour un rien, criant et tempêtant, chevauchant, innocemment, ou avec force grands gestes, leurs dadas favoris: qui, la liberté et la fraternité; qui, l'égalité et les droits de l'homme; l'apologie de la révolution, les

droits de l'homme, et même parfois, celle de la sainte alliance des peuples.

Ce qu'ils verraient, ce qu'ils liraient, ce qu'ils entendraient les stupéfieraient. Et c'est, de surprises en surprises qu'ils marcheraient... Dans la littérature, un Lamartine faisant ou laissant pour la première fois parler la personnalité du sentiment; un Chateaubriand, aux périodes larges et harmonieuses, magnifique de beauté majestueuse comme les amples vagues d'un océan tout resplendissant de soleil; un Victor Hugo, détruisant tout et réédifiant tout, un surhomme monstrueux de beauté et de force et qui plie un siècle presque en son entier à ses lois; un Byron en Angleterre, un Goethe, un Schiller en Allemagne. Et des peintres: ceux qui commencent à Delacroix et qui vont jusqu'à nos jours... Et des romanciers: les Dickens, les Balzacs, Dumas-père. Puis encore des poètes, mêlés, de toute nationalité; un Edgar Poe, un Musset, un Hoffmann, l'olympien Leconte de Lisle, la flûte de Pan des Verlaines et des Mallarmés... Que d'autres encore, très grands aussi mais trop nombreux à nommer...

Quant à la science, ce n'est pas par quatre chemins qu'elle y est allée. Les grattes-cieux d'Amérique, maisons à vingt et trente étages dépassés, et de combien, par les trois cents mètres de la Tour Eiffel. Des voies ferrées sillonnant l'Europe de rails, vous emportant à du soixante et à du quatre-vingt l'heure; des dirigeables, planant au-dessus de campagnes et des villes et tout recouvrent, les hommes oiseaux que sont les Santos Dumont et ses pareils...

D'ailleurs, d'autres choses inconcevables en foule: Une force à peine entrevue au début du dix-neuvième siècle, l'électricité transportant la pensée, parole ou dessin, l'image aussi sur les fils d'araignée que l'on a ensuite nommés *télégraphe* et les faisant parvenir fidèlement à leurs destinataires, à des distances innouées; les charriant à d'im bond franchir les plus hautes montagnes, l'océan et pouvant leur faire le tour du monde en un clin d'oeil.

Des villes enfin qui sont des rangées de palais; des
magasins qui sont des villes et cette même âlectricité
s'affolant â devenir le long dea rues et dans l'inté-
rieur des maisons,tantôt des étoiles,tantôt dessoleils,
5 Eclatant tantôt en nappe de lumière blanche et tant-
tôt se niinbant d'orange ou de rouge; de bleu ou
de mauve; l'electricite poussant des voitures sur des
voies a rails ou simplement sur des routes; donnant,
aux jets d'eau des reflets magiques; devenant de
10 Texpansion calorique portâe â des deux ou trois miile
degre"s; relevant la force des malades; devenant de
l'^nergie inécanique et de Tenergie vitale.

D'une autre part, l'hotnme avide de bien-être
s'ingéniant âtvre vite et bien,, substituant aux tra-
veaux manuels le travail des mûchines. Le fer et
15 l'acier s'animant â devenir des machines â coudre ou
â éerbe; des autoraobiles; des appareils â tricolor,
â faire de la dentelle...

Aht Si ces morts de cent ans.,
20 Mais les plus huppés d'entre eux croiraient-ih sen-
leraent â leurs yeux, ne se supposeraient-ils point dans
une auire planète?

Eh ! Eh ! la force de la vapeur â elle scule, tout meni-
bres de l'Institut qu'ils auraient été, les prosterne-
raient ^bahis devant ses mervilles. Et, que diraient-ils
25 sculement, ces bons et naïfs morts, devant la photo-
graphie et ses progrès, devant le gaz qui ilambe,
Aclaire et réchauffe, devant le phonographe ei sos
dérivés, boîtes déjà vulgaires et rösantes, mais qui
30 n'en reproduisent pas moins la voix et la musique,
avec leurs nille inflexions et avec une netteté pres-
que parfaite.

Oh! les bons morts...
35 Mais, âbienpenser, ne dirait-on point de nous aussi,
dans cent ans, dans moins encore: Oh ! les bons morts.

ADDENDA

POEME ÎN PROZĂ

CEI DOI ÎNGERI

— Unde te duci, copilă, la un ceas așa târziu! Miezul nopții a sunat de înuît, șoptea unei fecioare îngerul cel bun.

5 — Grăbește, îi zicea îngerul cel rău; el te așteaptă diseară sub leasă înflorită a leandrelor.

Copila, la auzul celor două voci, se oprea cîte o clipă nehotărîtă.

10 îngerul cel bun îi striga: oprește; miezul nopții a sunat de mult.

îngerul rău: grăbește, el te așteaptă diseară sub leasă înflorită a leandrelor.

Cel bun îi arată primejdia de a se duce la întîlnirea ce-și detese cu palidul strein.

15 Cel rău, j-î arăta așteptînd-o cu neastîmpăr, i-l înfățișă mai frumos ca totdeauna: ochii lui visători, părul lui ondulat, statura lui înaltă, treceau și retrecan pe dinaintea vederii sale.

Și copila nu mai stătu la îndoială.

20

Nu trecu multă vreme și o corabie cu toate pînzele pe catarte se depărta repede de Jschia.

O copilă plîngea în tăcere pe o stîncă din marginea mării.

Copila care plîngea era Fecioara care nu ascultase de vocea îngerului ce] bun.

Corabia ce se depărta ducea în sînul ei pe frumosul strein.

5 Copila a privit mult corabia, și, în urmă, noaptea s-a coborît și a învelit corabia, copila și soarta ei, iar soarta ei n-a mai ieșit niciodată din noapte.

*

10 Însă de atuncea, oricine trece la lumina hmei sari la întunericul norilor pe poteca ce urmasse aceea nenorocită, aude niște șoapte tainice:

— Unde te duci, suspină vîntul, ierburile și frunzele; miezul nopții a sunat de mult!

15 — Grăbește, murmură în depărtare valurile mării; el te așteaptă de aseară sub leasă înflorită a leandrelor!

SORA DE CARITATE

O sală arcată. Un șir de paturi. Două lămpi cu lumini îndoioase. Gemete! O! totul e durere și-ntunec. E spitalul în toată puterea cvivîntului. Durerea scrîjnește dinții. Priveliștea strînge inima. Setea arde plămii, O rază a soarelui ar înveseli toiul. —

5 — Raza soarelui lipsește. Un zîmbei, ar liniști durerile. — Zîmbetul lipsește. Mîngîierea ar descinde inima. — Mîngîierea lipsește.

10 Ușa să deschide însă. O femeie îmbrăcată în negru intră. Un zîmbet pios îi flutură pe buze. În sală s-a făcut, lumină. Raza soarelui nu mai lipsește. Priveliștea s-a înveselit. Inimele să deschid. Durerile se liniștesc. Bolnavii o privesc uimiți; o așteaptă uimiți; uimită ea înaintează spre ei. Și ci...

15 Ei știu bine că au o soră într-însa. E o soră de Caritate.

POEMA POEMELOH

PE ȚARMUL MIRII

(Idilă)

Aș vrea să soriu o poemă a cărei țesătură ca o rățea
subțire să fie dantela urzită de soartă pe gherghelul
vieții mele.

5 Coprinzînd înțelesul și neînțelesul, inima și spiri-
tul, văzutul și nevăzutul, să dezvăluiesc taina veci-
niciei, să leg cerul cu pămîntul, materia cu spiritul,
și cînd voi depune condeiul, să pot zice că am scris
10 poema poemelor, iar vibrările harpei mele să ondu-
leze în valurile spațiului, purtate din secolii In secolii
ca vibrările harpei regelui Oavid!

Aș vrea... și deja toate puterile-mi sunt încordate;
coprins de sacrii flori îmi ridic fruntea către cer,
15 dar aproape îndată, o aplec către pămînt și, aud o
voce adîncă răsunîml în mine și zicîndu-mi:

— Ai terminat-o, poete, prin faptul că n-ai înce-
put-o încă.

Poema poemelor este tocmai aceea care rămîne
necrisă. Ea este fără început și fără sfîrșit.

20 Fiecine o simte și o înțelege la rîndul său, dar ni-
meni n-o poate exprima, iar omenirea întregă ur-
mează citirea ei în cartea vecinicii, și ea își are înce-
putul și sfîrșitul în marele Tot, cel fără început și
fără sfîrșit.

5 lini place zgomotul tău solemn ȘL nesipul cel mă-
runt și lucios care acopere țăr murile tale. Sinul tău
palpatează vecinie și parc a fi sinul unei fecioare la
primul fior al amorului. Priveliștea ta e imensita-
tea. Coțzii cîmpii verzi, înflorate de spumă ca iarba
împetrițată de ghioceii primăverei. Coțzii văi adînei
10 ca abisurile cele mai înspimîntătoare dintre munții
sălbateci. Munții tăi sunt niște gigantice năluci cari-
și schimbă forma ca norii cerului. în liniște, — vocea
ta e monotonă și dulce și sufletul meu se umple de
o maiestoașă armonie; delfinii se joacă pe încreți-
turile valurilor tale și urmează barca ce-mi leagănă
15 visătoarea somnolență și în care adorm ca un copil
la sînul mamei sale. În mînie, — ridici note stri-
dente și teribile și vocea ta pare a fi vocea urgiei;
corabia fuge dinaintea furtunei cu vîntul care să
jелеște în funiile catargelor sale, și, valurile, izbînd-o
20 de-a curmezișul, detună ca zgomotul salvei de tu-
nuri pe care o trag marinarii vaporului în momen-
tele de suprem pericol ce precedează naufragiul.

O, Mare! Fii liniștită ca să-ți împurpureze soarele
mantaua ta cea verde și să-ți argintii iască luna cutele
25 tale catifelte, pe cari adesea, noaptea, și le învești
singură în fosforescența ta radioasă;

Fii liniștită ca să zboare asupra ta bărcile cele cu două pânze și cari par ca niște mari fluturi cu aripe albe;

5 Fii liniștită ca să aud clopotul cel ancorat la o milă în depărtare de țărâm, sunînd alene vecin iea sa alarmă;

10 Fii liniștită ca să te cutreier în barca poeziei cu zefirii snflînd în pînzele sale de purpură întinse pe semelele-i eatarle cu coardele de fir împletite cu măr-găritari!... La cîrmă, — am Amorul, care, ținîndu-i cu dreapta minerul său de sedef, cu stingă deșiră pe valuri razele și miozoturile ghirlantei sale. La lo-peli, - am șase băieți tineri, cu păr blondin și cu ochii azurii și cari cîte șase sunt frați gemeni născuți
15 din Venerea, purtînd cîte șase același dulce nume. Ei suni fiii Plăcerii și să numesc: „Plăceri”! Lope-țiile lor sunt de mărgean trandafiriu și fiecare miș-care ce fac cu ele, îmi dau cile un nou fior!

20 Fii liniștită ca să se scalde în tine frumoasa Cliloe, al cărui păr deznodat să plutească grațios și liber sărutat de undele tale cari cunosc chiar cele înaf ascunse farmece ale acelu corp modelat de Natură după corpul sculptat de Phldias cu o măiestrie neapropiată de n im ini!

25 O, Mare! Fii liniștită ca soarele Gloriei să poleiască flamura Națională ce port la acea barcă și s-o facă să fluturcz în mijlocul celorlalte bărci de dife-rite națiuni, precum flutura învingătoarea flamură a vaporului-amiral în mijlocul bălăliei de la Trafal-gar!

30 înăsprește-te însă, Mare, dacă Ea nu va voi să vie în barca mea; fă clopotul tău de alarmă să sune ca un nebun și ia-mi acea barcă pe aripele fala furtu-noase, sfîșiindu-i pînzele, rupîndu-i cordelele, de o
35 ridică pînă la nori ca s-o precipiți în urmă pînă în fundul abisului tău, mai mic decR al inimei mele!

O, Mare — dacă nu-ți va fi dat să legeni amorul nostru purtîndu-l din val în val, în sunetul tău armo-nios și rnonoton — leagă-nă încai cadavrul meu și
40 scoate-l la țărâm într-o zj cînd va veni Chloe ca să se scalde!

ÎNTRISTARE

Întristarea mea este valul întunecos al mării, pe care o putere necunoscută îl împinge afară din adn-cimi nemăsurate.

5 Inima mea este o stîncă bătută vecinie de vînt și de furtună.

ie Lacrimele mele nu sînt boabeie de rouă ce strălu-cesc pe florile întredeschise; nu sunt măr-găritarele ce atîrnă de genele lungi ale amanților; nu sunt măr-gelele de opal aeînteind in soare. Pentru mine nu sunt flori, nu e amantă, nu e bucurie; lacrimile mele sunt picăturile topite ale plumbului nenorocirei.

LA...

5 Aș vrea ca lipit de corpul tău să mi se deschiză
toate vinele pentru ca sângele meu să pătrună în
vinele tale și să curgă amestecat, împreună cu sân-
gele tău, — atîta dîi mult te iubesc!

*

10 Aș vrea, nesimțitoare, să-mi smulg inima din piept
și s-o arunc clinilor ca s-o mănînce, pentru ca să n-o
mai simt că bate la vederea ta, — atîta de mult te
iubesc!

*

Aș vrea ca să concentrez într-un minut viața ome-
nirii întregi și acel minut să ți-l jertfesc ție, — atîta
de mult te iubesc!

CĂTRE POEZIE

5 Cu iarna ce a întins pe ulițele noroioase stratul
său alb și strălucitor, Poezia a zburat din cuibul ini-
mei mele, întocmai ca o rîndunică.

5

*

Pe care catart de corabie va trece ca oare în țările
găzduitoare ale soarelui, cînd trăsnetul din lunile de
vară a zdrobit catartele de la corabia Speranței?

*

10 Dulce pasăre călătoare, te vei mai întoarce la cui-
bul deșert cînd va reînflori liliacul, sau vei uita dru-
mul?

*

15 Eu te aștept la gura căminului și cînd vei bate cu
aripa ta în geamurile odăii-ți voi desebede ca întot-
deauna. dacă voi avea putere să mă duc de la scaun
pînă la fereastră!

INIMA MOARTĂ

I

Muza m-a hiat de mîină și m-a coborit, ca pe Danie,
în Infern, în pustietatea unei ininii moarte.

5   întunereeu] predomnea, dar cu înoe^lîi, începui să
zăresc o nemărginită Sahară.

II

Xu erau flori și nu erau nici arbori pe care să cîn-
te privighetorile. Numai o tristă cucuvea țipa din
10   cînd în cînd și părea că zice: „E” sunt singura stă-
pîină a acestor locuri”.

III

Arborul Generozității zăcea dărîmat și cu ramurile
mistuite de trăsnetele Ingratitudine]. Avînturile în-
15   cremeniseră într-un colț: cu aripiJe tăiate de foarfecile
de oțel ale timpului. Mila zburase ca o pasere din cui-
bul ei, la suflarea viscolelor vieții și acuma sta trîn-
tită jos și fără suflare. Amorul era întins de-a lungul

în coșciugul dezamăgirilor născute din amăgiri. Egois-
mul, chiar el, nu mai avea flori pe ramurile sale us-
cate, atîta este de adevărat că aceia care nu mai
simte, nu mai iubește pe nimeni, și că acela care nu
5   mai iubește pe nimeni, nu se mai iubește nici pe sine!

IV

Cînd m-ani reurcaf afară, m-am pipăit și, simțînd
că inima mea bate încă, am mulțumit lui Dumnezeu.

JALE

Luna este palidă ca fața unui mort și strălucește
ca făcliile împrejurul unui coșciug.

#

5 Cerul pare a fi un întins lițoliu iar meteorele ce
cad în infinit par a fi lacrămile durerii.

*

Cine oare a murit? Pentru împărați nu plîtge nici
cerul, nici pămîntul.

10

N-a murit nimeni. Moartea este numai în inima
mea; durerea, numai în ochii mei. Alții văd luna
strălucitoare și stelele ca ochii *ce iubesc!*

DREAPTA ȘI STINGĂ LUI DUMNEZEU

Doi ochi însuflețiți de o flacără bizară priviră într-o
zi natura.

Și cei doi ochi văzură:

5 Văzură insecta microscopică purtînd război aîtor
insecte; paserile, distrugînd insecte; oamenii, dis-
trugînd paserile; timpul, distrugînd pe oamenii cari
nu se distruseseră singuri.

10 Și aceeași ochi priviră în altă zi natura; aceeași
fiacără bizară licărea într-înșii.

Și coi doi ochi văzură:

Văzură insectele reîascînd; animalele și flora pă-
mîntului renăscînd de asemenea. Timpul ce distrusese
lotul renăscuse totul.

15 Și sufletul ce licărea în cei doi ochi strigă: „O!
Dumnezeule! Dreapta ta este Timpul și stingă ta
este lot Timpul, și ce distruge stînga ta, dreapta ta
face să renască!

20 O! Dumnezeule! Dreapta și sînga ta sunt întinse
și asupra-mi: credința, speranța, iluziunile pe care
îni le-a luat timpul, mi îe redă tot el,

O! Dumnezeule! Cum să nu cred și în ziua *Drep-
tății*, rînd astăzi sunt într-a *Nedreptății!*”

CINTECUL PROZHE

Marc și sacru nume,
Patrie!
Mamă a tuturilor,
5 *Ingrată uneori, dar iubită tot dau na,*
Patrie!
Cer sub care ne-am născut,
pământ pe care am crescut,
limbă pe care o vorbim,
10 plaiuri, văi, munți, dealuri, șesuri — întinsuri în
care odihnesc oasele părinților noștri, țărîna stră-
bunilor noștri,
amintire a copilăriei,
însetoșare a celor rătăcitori prin lume:
15 a ebreilor, a țiganilor, a polonilor,
dulce patrie,
te salut,
te salutăm!
Nu, tu nu ești o ficțiune,
20 nu; tu rm ești o ficțiune, pentru că suntem, și suntem
prin tine.
Cugetul nostru întîi, este al tău,
Cugetul nostru din urmă, al tău este;
cine te iubește, se iubește pe sine;
25 cine te înalță, pe sine se înalță;

cine moare ea să trăiești tu, moare ca să trăiască el în
ai lui.
Zadarnic voiesc să te desființeze unii,
tu rămii;
5 ești neperitoare ca omenirea;
te transformi, dar nu mori.
Și ești tot bună,
și cu toți mărînimoașă.
pe fiii tăi rătăciți deopotrivă îi hrănești ca pe fiii tăi cei
10 buni, și copacii tăi, deopotrivă le umbresc îeagănilor;
Soarele tău deopotrivă le rîde;
florile tale deopotrivă îi îmbată de parfume;
iar atunci cînd ei mor,
pe mormintele celor răi ca și pe ale celor buni,
15 deopotrivă scuturi flori de salcîmi, flori de tei — petale
de trandafiri,
Patrie!
Leagănul celor din care m-am născut,
viața mea,
20 viața noastră a tuturilor este a ta.

TRADUCERI

CHATEAUBRIAND
CEL DIN URMĂ DINTRE ABENCERAGI
(urmare)

- 5 Un cer încântător, im aer curat și delicios cufunda
sufletul într-o tainică langoare, de care, cliiar călă-
torul ce nu făcea decît a trece prin acea vale, cu greu
să putea apăra de a nu fi eoprins. Oricine putea să
ghicească, trecînd prin acele locuri, că acolo, pati-
mle tinere și amoroase ar fi pulut să stingă cu în-
10 lesnire pe cele eroice, dacă, amorul cel adevărat, n-ar
avea întotdeauna trebuință să fie însoțit de glorie.
- Cînd Aben-llamct descoperi vîrfurile turnurilor și
creștetele caselor Grenadei, inima începu să-i bată
cu violență. El se opri un moment în loc și, incruעי-
15 șîndu-și brațele pe pep), privi în jos către oraș cu
ocliii înrouași de lacrimi. Conducătorul său se opri
la rîndu-i și zărind lacrimile CP brăzdau fața nobi-
lului călător, ghici că arabul își vedea vechea lui
patrie.
- 20 — Prietene, zise în fine Abcngeragiul rupînd tă-
cerea. Alali sâ-ți dea xiJe lungi și fericite, dar nu-mi
ascunde adevărul. Cum se numește acest oraș ale cărui
turnuri strălucesc ca stelele deasupra unei păduri!'
- Acele turnuri sunt ale Alharnbrei și acel oraș c
25 Grenada.
- Dar celălalt castel, care se înalță acolo pe coli-
nă.³ întreabă din nou Aben-ilarnet,

— Se numește Generaliful, răspunse spaniolul. În castelul acesta se află o frumoasă grădină de chiparoși, în care, unul din Abenceragi fu surprins la genuchii sultanei Alfaima. Colo, mai departe, acele elegante portaluri încărcate de arabescuri, se numește Albaycinul, și aci, la picioarele noastre, aceste turnuri sunt turnurile numite purpurii. Fiecare cuvânt ce auzea ieșind din gura conducătorului său, străpungea dureros inima iui Aben-Hamet.

10 Cit este de trist a fi silit să aibi recurs la un străin spre a-ți spune care sunt, palaturile în care au locuit odinioară străbunii tăi, și, de a asculta tot de la un străin, istoria vieții lor.

15 — Aide! să mergem! zise Aben-Hamet, după clevta momente. Să mergem, căci așa a fost să fii Dumnezeu a voit-o! Curagiu! Francisc I al Franciei nu este oare el, un puternic rege, în castelul de Madrid, reținut prizonier? „Așa a fost scris!”

20 La urmă, coborîră coasta, către Grenada. în drumul lor, trecură pe lângă un vechi stejar. Acel stejar era celebru, prin lupta ce avu loc sub umbra lui, între Mussa și marele cavaler de Calatrava, în timpul domniei celui din urmă rege al Grenadei, Boabdil. După aceea sosiră în dreptul frumoaselor 25 aleuri ale preumblării de Almeida, și pătrunseră, în fine, înăuntrul orașului pe poarta Elvirei. În centrul sosiră în centrul unei mari pieți, pe care, se află un han, (ținu) de niște arabi din Africa, pentru compatrioții săi, pe carii, comerțul de mătăsării îi atrăgea la Grenada. Aben-Hamet să coborî dinaintea 30 ușei aceluia han și intră înăuntru. Dar, Abenceraginul era prea agitat, pentru a cugeta să se odihnească puțin în odaia ce i se dete.

35 Ncmaiputîndu-se opune sentimentelor! ce se îmbulzeau în inima lui, el ieși în mijlocul nopții spre a se preumbla în stradele Grenadei. El spera, ca singur și neajutat decât de instinct, va găsi drumul palatelor locuite odată de străbunii săi și că le va recunoaște ca și cum le-ar mai fi văzut.

40 — Poate, își zicea umblind cu agitațiune Aben-Hamet, acel înalt edificiu ce zăresc, colo, în fundul

stradei, a fost locuința Abenceragilor. Poate pe această piață acum solitară, se celebrau în zilele de glorie ale Grenadei strălucitele sărbători despre care am auzit vorbindu-se atîta. Aci, continuă el ca în delir, 5 trebuie să se fi executat acele magiei quadrile, în haine de mătase și de aur. Colo trebuie sase fi înălțat tronul califului Grenadei, care, asistă totdeauna la aceste sărbători.

10 Dar vai, în loc de a mai răsuna pe acea piață fanfarele trâmbițelor și eîntecile de amor, domnea cea mai adîncă tăcere. Orașul își prefirase cu totul locuitorii, învingătorii se odihneau pe cenușa învinșilor!

15 — Dorm, dar, mîndrii spanioli, strigă junele maur indignat; dorm liniștiți sub acoperămintul caselor strămoșilor mei! Și eu, Abenceragiu, veghez singur, necunoscut, solitar, părăsit de toți, la porțile palatelor părinților și fraților mei! Aben-Hamet se afundă în asemenea triste meditațiuni, asupra destinului omenesc, asupra loviturilor sale, carii, răstoarnă 20 imperii, asupra acelei frumoase Grenade surprinsă de vrăjmași în mijlocul petrecerilor, și care, deodată, se văzu silită a-și schimba cununile de fier, pe lanțurile grelei sclavii. în cugetele saie delirante, i se părea că-și vede pe concetățenii săi, părăsindu-și căminele îmbrăcați în haine de sărbătoare, 25 ca niște oaspeți goniți deodată dintr-o saia de bal, de locul unui incendiu.

30 Toate aceste imagine, toate aceste cugete, se grămădeau, se îmbulzeau în sufletul lui Aben-Hamet; pînă de durere și de regret, el cugeta mai cu seamă a executa proiectul tainic ce-și pusese de mult în minte și ce-l adusese la Grenada: aurora îl surprinse afundat în aceste cugete. El însă: rătăcise pe stradele Grenadei; el se depărtase de hanul unde trăsese și se 35 afla într-o suburbie solitară a orașului. Toată lumea dormea însă, nici un zgomot nu se auzea; ferestrele de la case erau ermeticește închise: singur numai glasul cocoșului proclama în locuințele săracilor, reinturnarea zîfei, și cu ea, a suferințelor, a necazurilor, și a muncii. 40

După ce mai rătăci cîțva timp, spre a se apropia de centrul orașului, dar fără să izbutească, auzideschizîndu-se în apropiere de el poarta unei case. El văzu ieșind o tînără femeie, îmbrăcată ca acele regini gotice sculptate pe monumentele bisericilor noastre. Corsagiul său de atlas negru scbinteia de perle asemenea negre, desemnîndu-i con turcie unei talii elegante și subțiri. O fustă seurtală sa să se întrevadă piciorul său mic și admirabil în lineamentele sale; în sfîrșit, ornantiJă de dantelă era cu grație prinsă de părul său ale cărui bucle onduloase se resfirau împrejurul obrazului său; cu mîna sa stîngă, coperiia de o mînușă subțire și parfumată, ea strîngea cuteleacelei mantilii asupra peptului său. O doamnă de companie o însoțea și înaintea, un mic pagiu, ducea pe o perniță de catifea roșie, scump lucrată în fir și mărgăritare, cartea sa de rugăciuni. Doi lachei, strălucitor îmbrăcați, urmau la distanță. Frumoasa necunoscută se ducea, fără îndoială, la biserica din apropiere, ale cărei clopot pus în mișcare chema cu vocea sa sonoră și melodioasă pe credincioși la rugăciunile de dimineață.

Aben-Hamei, văzînd-o, crezu că vede pe îngerul Israfil, sau pe cea mai tînără dintre huriile raiului iui Mahomet. Spaniola, nu mai puțin uimită și surprinsă, văzîndu-l, îl privi cu admirațiune. Turbanul său, vestmintele sale de atlas, brîul sau roșu împodobit cu arme, îi înnobilau și mai mult frumoasa figură. Oprindu-se în loc ea făcu semn maurului de a se apropia de dînsa:

— Siniore maur, îi zise ea, pari a fi străin în Grenada și a te fi rătăcit?

— Sultană a florilor, răspunse Aben-ilamet, delicii ai ochilor omenesti, o, sclavă creștina, cea mai frumoasă dintre verginele Georgiei, da, ai ghicit, sunt un străin și am rătăcit.

Bianca asculta cu răpire acest limbagiu nou pentru dînsa, și al cărui accent oriental părea a conveni atît de bine locuinței feelor, pe care ea o parcurgea cu amantul ei. Amorul străbătea în inima ei din toate

părțile; simțea genunchii inuindu-se și era silită d&a se rezima mai cu putere de brațul conducătorului ei. Aben-Hamet susținea dulcea sarcină și repeta mergînd: „Ah! de ce nu sunt un strălucit Abenceragiu!”

— Mi-ai fi plăcut mai puțin, — zise Bianca, — căci așa fi fost mai turmentată; rămii obscur și trăiește pentru mine. Adesea un cavaler celebru uită amorul pentru renume.

— N-ai fi avut să te temi de acest pericol, — replică Aben-Hamet cu vioiciune.

— Și cum m-ai fi iubit dacă ai fi fost un Abncora-giu? zise urmașa Șimenei.

— Te-aș îi iubit, răspunse maurul, mai mult decît gloria și mai puțin decît onoarea.

Soarele descinsese sub orizonte, în timpul preumblare; celor doi amanți. Ei parcurseseră deja întregui palat x^lhambra. Cîte suveniruri nu se agitau în memoria lui Aben-Hamet. Aci își readucea aminte de acele frumoase sultane carii aspirau parfumele ce din vase de argint se împrăștiau în aerul grădinei. Colo, în acel azil retras, ele se împodobeau cu frumoasele găтели ale orientului. Și era Bianca, era o femeie adorată, ce povestea frumosului june toate misterele haremului Alhambrei.

Luna, înălțîndu-se, răspîndea lumina sa înduioasă în sanctuarele părăsite și în tindele deșerte ale Alhambrei. Albele sale raze desemnau pe iarba partorelor, pe zidurile sălilor, dantela arhitecturii aeriene, boitele acelor galerii, umbra mobilă a apelor țîșnitoare și acea a arbuștilor legănați de zefir. Privighetoarea eînta într-un chiparos ee se înălța deasupra acoperișului unei giamii în ruine, și răsnetul ei repeta cîntecele. Aben-Hamet scrise, la lumina lunei, numele Biancâi pe marmora safei celor Două-Surori: el însemna acest nume în caractere arabe asL-fel ca voiagion.il să aibă un mister mai mult de devinat în acest palat de mistere.

„Maure, aceste jocuri sunt crude, — zise Bianca. Să părăsim aceste locuri. Destinul vieței mele este hotărît pentru totdeauna. Ține bine minte aceste

vorbe; musulman, sunt amanta ta fără speranță; creștin, sunt soția ta fericită".

Aben-Hamet răspunse: „creștină, sunt sclavul tău nenorocit; musulmană: sunt soțul tău glorios".

5 Și nobilii amănți ieșiră din acel pericolos palat.

Pasiunea Bianchei creștea din zi în zi și aceea a lui Aben-Hamet sporea cu aceeași violență. El era atît de încîntat de-a fi iubit pentru el singur, de a nu da-tora nici unei cauze străine simțirile ce inspira, încît
10 nii destăinui] secretul nașterii sale fiicei ducelui de Santa Fé: el își făcuse o deosebită plăcere de a-i spune că purta un nume ilustru în ziua cînd ea va consimți de a deveni consoarta lui. El fu rechemat însă fără veste la Tunis: mama sa, lovită de o boală fără vin-
15 decare, dorea să-și îmbrățișeze fiul și să-l binecuvînteze înainte de a părăsi viața. Aben-Hamet se prezintă la palatul Bianchei. „Sultană, îi zise el, mama mea va muri. Mă cheamă pentru a-i închide ochii. Îmi vei păstra tu amorul tău?"

20 — Mă părăsești — răspunse Bianca pîlînd. Te voi mai revedea vreodată?

— Vino, — zise Aben-Hamet. Voi să primesc de la tine un jurămint și să-ți fac altul pe care moartea singură îl va putea zdrobi. Urmează-mă.

25 Cu toate că fața sa era acoperită cu un văl, Aben-Hamet recunoscu pe fiica ducelui de Santa Fé. El se opri și îi zise: „Vii tu oare să cauți pe Lautrec în acest templu?"

— Lasă la o parte o gelozie vulgară, răspunse
30 Bianca. Dacă nu te-aș mai iubi ți-aș spune-o. Eu viu aicea ca să mă rog pentru tine. Tu singur ești pentru mine tot, Mi-aș da chiar sufletul meu în perzare pentru a scăpa pe al tău. Nu trebuia să mă îmbeți cu veninul amorului tău ca pe urmă să nu te hotărâști să te închini la aceiași Dumnezeu ca și mine. Tu ai
35 adus neliniștea și turbtirarea în sînuî întregii mele familii; fratele meu te urăște; tatăl meu e încovoiat sub sarcina unei dureri cumplite pentru că nu voicști a deveni soțul meu. Nu vezi tu, în sfîrșit, că, chiar
40 sănătatea mea slăbește? Privește în jurul tău acest

azil al morței: Ei bine! mă voi odihni în curînd în sînul său, dacă nu te vei grăbi să îmbrățișezi legea creștinească. Gindește-te, Aben-Hamet, că focul ce aprinde o făclie, este și acela ce o consumă.

5 Bianca intră, după aceste cuvinte rostite cu uimire, în biserică și lăsă pe Aben-Hamet încremenit. S-a isprăvit. Abengeragiul! e învins; el e gata să renunțe la religiunea sa; îndestul s-a abătut și s-a lup-tat. Teama de a vedea pe Bianca murind de durere
10 învinge toată tăria sufletului lui Aben-Hamet, „Și cine-mi spune, își zicea el, că Dumnezeu creștinilor nu este singurul Dumnezeu adevărat? Acel Dum-nezeu cată să fie întotdeauna Dumnezeu sufletelor nobile, din momentul ce este acela al Bianchei, al
15 lui Lautrec și al lui don Carlos".

Aben-Hamet așteptă dar cu nerăbdare ziua vi-toare, spre a se duce să vestească pe Bianca de hotărîrea ce a luat, schirnbîndu-i astfel viața sa de în-tristare într-o viață de bucurie și de fericire!

20 A doua zi se și duse la palatul ducelui de Santa Fé, dar află că Bianca plecase dimpreună cu fratele său la palatul numit Generaîifui, unde Lautrec da o sărbătoare. Agitat de noi bănuieli, el se ia pe urmele Bianchei. Lautrec văzîndu-l că s-arată în pragul sălii de petrecere, roșește; cît despre don Carlos, el
25 întîmpină pe maur cu o politețe rece, în adevăr, dar prin care se strevedea stima.

Lautrec și cu nobilii săi oaspeți se aflau tocmai în mijlocul serbării. Cele mai frumoase fructe ale Span-
30 niei și ale Africei fuseseră servite pe tăvi de argint incrustate cu pictrii scumpe. Într-una din sălile ace-lui palat, numită sala cavalerilor, zidurile erau tape-tate cu portretele principilor și cavalerilor învingă-tori ai maurilor de Grenada.

35 Spada ultimului rege al Grenadei era atîrnată dea-supra acelor portrete. Aben-Hamet, plimbîndu-și ochii împrejurul sălii, își ascunse durerea.

Generosul Lautrec văzînd că Ahenceragiul își fixa, fără voia sa, ochii asupra spadei lui Boabdil, îi zise:
40 „Cavaliere, dacă aș fi știut că-mi vei face onoarea să asiști la această serbare, nu aș fi celebrat-o în această

sala. Am văzut, cu toate aceste, pe cel mai viteaz dintre regi predîndu-și spada sa, în mîinile unui vrăjmaș fericit...

5 — Vail strigă maurul coperindu-și fața cu mîna, cineva poate să-și piardă spada sa ca Francisc I, dar ca Boabdil!...

10 Noaptea înainta. Sala se ilumină ca printr-un farmec de o mulțime nenumărată de facle și convorbirea luă un alt curs. Don Carlos fu rugat de a povesti descoperirea Mexicului, El vorbi, dar, de acei continent necunoscut cu o elocință vie și pompoasă, naturală națiunii spaniole. El povesti nenorocirile lui Montezuma, moravurile americanilor, minunile săvîrșite de vitejia castiliană și chiar cruzimile de care
\ă compatrioții săi se făcuseră capabili. Vorbele, descrierea ce Don Carlos făcea exprimîndu-se asupra acelor țări încîntau pe Aben-Hamet. La rîndul său, el făcu tabloul imperiului otoman de curînd așezat pe ruinele Bizanței, nu însă fără a da oarecare regreturi primului imperiu al lui Mahomet, timp fericit în care, comandantcile credincioșilor vedea strălucind în jurul să» pe Zobeida, floare a frumuseței, și pe acel generos Ganem, sclav din cauza amorului. Cît despre cavalerul de Lautrec, el zugrăvi curtea galantă a lui Francisc I, artele renăscînd din sînu] barbariei, gloria, lealitatea și cavalerismul vechilor
25 timpi, împreunate cu politețea secolelor de civilizațiune.

METZENGERSTEIN

5 Wilhelm, conte de Berlitzing, cu toate că era dintr-o familie naltă, la epoca în care se petrece a-eeastă poveste, nu era decît un băl_rîn, flecar și neputincios. Nimica nu-l osebea de ceilalți oameni afară de o ură nebunească împotriva baronului Frederic Metzengerstein. Pe lîngă aceasta, a doua patimă ce avea în suflet, era vînătoarea și caii, așa că, măcar că era foarte bătrîn, vîna și călărea necontentit.

10 Baronul Frederic nu-și ajunsese încă la vîrstnicie. Tatăl său, un ministru de stat, murise tînăr. Muma sa, domnița Măria, îl urmase curînd. Frederic împlinea abia optsprezece ani. Opisprezece ani la oraș, nu par o vreme lungă, dar la țară, în pusnicia unui
15 caste] feudal, pendula sună ceasurile cu vibrări adînci, ce dau o mai mare înseinnătate]mpului scurs.

20 În temeiul unor împrejurări deosebite, tînărul baron intrase în stăpînirea moșiiilor lui, îndată după moartea tatălui său. Hareori magnat unguresc s-a văzut în capul unei așa averi. Castelele sale erau numeroase, clar cel mai frumos era cei de Metzengerstein. Granița acestui domen nu fusese niciodată stornicită cu desăvîrșire, iar grădina castelului coprindea între zidurile ci ca la o mie de pogoane.

25 Intrarea în stăpînire peste o asemenea avere a unui proprietar atît de tînăr și a cărui fire cam începuse

să fie cunoscută, nu putea să lase în îndoială pe vecini asupra purtării viitoare ce noul baron va avea. Și în adevăr, numai în trei zile, moștenitorul întrecu fala lui Irod și a tuturor despoților din vechime. Desfrînări rușinoase, trădări nedemne și cruzimi nemai-auzite, Încredințară repede pe clăcașii săi înfiorați că nici supunerea lor, nici muștrarea lui de cuget nu le va chezășui de-aci înainte averile, sufletele sau trupurile, de ghearele acestui sîmbure caligular. Către noaptea zilei a patra, se băgă de seamă că grajdurile castelului vecin, Berlifitzing, luaseră foc, și părerea tuturor fu că, cel care făcuse și această izbîndă era tot baronul MetzengersLein.

Cît despre tînărul magnat, pe cînd castelul dușmanului familiei sale se mistuia, el, — după înfățișare adîncit în cugetări -- părea că n-aude și nu vede nimic din înălțimea odăii unui turn în care se retrăsese îndată ce flăcările începuseră să bîntuiască locuința vecinului său. Păreții acelei odăi, îmbrăcați cu covoare de preț și cam trecute, înfățișau chipurile ciudate dar mărețe ale străbunilor săi. Ici, preoți înveștmîntați cu purpură și blănuri de cacom, demnitari pontificali ce puteau cu un singur „nu vreau” să nimicească hotăriri papale ca și hotăriri împărătești, dincolo, posomoritele chipuri ale prinților Metzengerstein, călări pe armăsari bine legați, căi-cînd peste leșurile dușmanilor căzuți; dincolo, în sfîrșit, albele năluce ale Evelor de vremea veche ce păreau că plutesc pe fundul covoarelor în mijlocul unor nori sică joacă ceardășe închipuite. Dar pe cînd baronul asculta sau se făcea că ascultă zgomotul mereu urcător ce-i sosea la auz dinspre castelul Berlifitzing, și, pe cînd poate că se gîndea la mijloacele de a săvîrși vreo nouă mișelie, ochii săi se întoarseră fără voie către un cal uriaș al cărui pâr ca focul părea că se zbirlește și ce era înfățișat pe unul dintre covoare. Acel cal, — precum se rostea legenda, — era al unui strămoș cruciat al familiei dușmanului său. Calul sta în marginea stingă a covorului, nemișcat ca un stei, pe cînd, ceva mai în urma lui, un călăreț

amestecat cu pulberea drumului murea sub pumnul unui Metzengerstein. Pe buzele lui Frederic se ivi un zîmbet drăcesc, cu toate aceste, cu cit se uita mai mult la cal și la călăreț, cu aUt se simțea coprins de un fel de groază... Dar zgomotul de afară se făcea asurzitor, și baronul, dîndu-și o ultimă silință, izbuti să-și întoarcă privirea de la acel covor năprasnic și să și-o îndrepteze către fereastră... El văzu atunci o izbucnire de lumină roșie ce da foc cerului și cîmpiei..

Cu toate aceste, puțin în urmă, privirea sa se reînapoie către covorul ce atirna în perete. Spre marea sa mirare, baronul văzu, însă, că de acea dată, capul calului își schimbase locul și că, în ochii săi, pînă atunci neînsuflețiți, se aprindeau două jăratice...

îngrozit de spaimă, tînărul magnat o apucă șovăitor spre ușă, dar cînd era să pună mina pe clanță, un fulger de himină mai vie și mai roșie săgeta prin fereastră și-l înfășură. Uimit, el se întoarse, și fiindcă fu din nou silit să se uite la covor văzu cu o groază nouă că armăsarul de pe dînsul era coprins în acea lumină de jurîmprejur, sîngerave ciudată ce-i da o înfățișare împielițată, • - cal de flăcări și de urgie.

Spre a se liniști, Frederic Metzengerstein deschise în sfîrșit ușa, ieși afară, cobori scările. Dar la poarta castelului, trei scutieri de-abia puteau să ție de căpăstru un cal uriaș și cu părul ca fața focului.

— Ai cui este acest cal? Unde l-ați găsit? întrebă tînărul cu o voce mînioasă și tot într-o vreme răgușită și stinsă de groază, căci în calul ce i se aducea recunoscuse pe tainicul armăsar de pe covorul din odaia turnului.

— El este proprietatea măriei-voastre, răspunse unul din ei; cel puțin nimini nu-l cere ca fiind al lui. Noi am pus mina pe dînsul în momentul în care, înfășurat de fum, năvălea afară din grajdurile castelului l-ierlifitzing. Ke-am gîndit atunci că va fi un cal din herghelia contelui, însă nici unul dintre servitorii săi "n-au voit să-l recunoască ca aparținînd bătrînului, și, așa fiind, vi-l aducem.

— Ciudat," zise baronul cugetător. Dinsul este, *in* adevăr, un cal de preț. Bine dar. De vreme ce mi l-ați

adus, — al meu să fie. Ei este rău și sălbatic, însă un călăreț ca Frederic Metzengerstein va ști să domolească un cal, chiar dacă el s-ar fi năucit să iasă din grajdurile iadului.

5 In vremea aceasta, un băiat de casă înaintă repede și șopti ceva la urechea baronului: de pe covorul din odaia turnului, calul uriaș ce lîneezise pe dînsul veacuri întregi se ștersese, nu mai lăsase mei
io o urmă dintr-înști], — căl de flăcări și de urgie ce a fost și ce pare că n-ar fi fost, niciodată.

La acele șoapte, baronul îngălbenește, dar niniini nu putu să afle ce se petrece, și dînsul porunci băiatului să închidă de veci odaia turnului castelului.

15 — A aflat năria-voastră despre moartea jalnică a contelui lierlifitziiig-! îi zise unul dintre vasali după ce băiatul plecă.

— Xu, răspunse baronul tresărind. Ce? A murit, zici-tu? ... Și un zimbet repede îi lumină fața.

20 — Da, a murit, și a murit în flăcări vrînd să-și seape herghelia, i se răspunse.

— (Le grozăvie, zise baronul rărind silabele și eu liniște. Apoi, reintră în castel.

25 Dar din acea zi, purtarea lui Frederic se schimbă și se făcu atit de ciudată îneît toată lumea vorbea despre ea.

30 Nu mai schimba nici un cuvînf. cu nimini, nu avea nici un prieten și nici o fală nu se putea lăuda că a spurcat-o pupăza pe nemîneate, cînd întîlnea pe baron. Apoi, el ieșea din ce în ce mai rar, iar cînd ieșea nu-l vedea niniini decît călare, — călare pe armăsarul cel uriaș, cu peri ca focul, — pe calul de flăcări și de urgie.

35 Într-o noapte vijelioasă, Metzengerstein se deșteptă din somn ca și cum l-ar fi mișcat cineva: era patima calului, patima de a-l călări, mereu, într-una, pîna va cădea mort unul din doi, — călăreț, sau dobitoc. Și astfel, încălica din nou și se ducea din nou, săgeată și nălucă prin întunecimea nopței, vije-lie prin mijlocul unei vijelii. Dar înainte de a se vărsa
40 de ziuă, un foc izbucni la castel și în puține minute, zidăria întregă, palat și turnuri, era încolăcită de

șerpi roșii, galbeni și albaștri. Fiecare fereastră părea a fi un ochi de jărat. Săteni, strînși împrejur se luptaseră la început, însă acuma, stau cu brațele încrucișate...

• 5 Deodată, pe drumul ce duce la poarta castelului, se ivi o priveliște înfiorătoare... Era un călăreț cu capul gol, cu părul luat de vînt, stropit de noroi și zdrențuit, de ghimpii scaietilor, ce venea, ce alerga purtat de armăsarul de sub el, cu chipul convulsionat,
10 cu picioarele moarte în scări, fără putere de a mai lupta, cu hățurile scăpate din mîini, cu ochii deschiși mari asupra castelului...

15 Și dintr-o săritură, armăsarul trecu pe călăreț pe sub poartă, se repezi prin mulțime, o lăsă în dreapta și în stînga lui, iar dintr-o aită săritură, cal și călăreț se făcură nevăzuți în mijlocul flăcărilor și a zidurilor ce se surpau de toate părțile.

20 Zorile, în sfîrșit, se iviră, vijelia se astîmpără, dar o flacăra albă, giulgiu din urmă, înfășură încă multă vreme rămășițele castelului Metzengerstein, pe cînd un rior, în forma unui cal uriaș, rămînea plutiitor peste dînsule.

CHINUL PRIN SPERANȚĂ

Mai întâi — oricît de necrezut ar fi lucrul, — ce este la ordinea zilei, ce a prins rădăcină în viața noastră politică, ce călăuzește secolul al XIX-lea, este

5 *Chinul prin speranță.*

Unul dintre principii prozei franceze, Villiers de l'Isle-Adam, a scris sub acest titlu o nuvelă, — măr-găritar fără semen. Însă puțini, fie aici, fie în Franța au citit-o. Îndeobște, scriitorii cei mari, n-ajung să fie prețuiți de mulțimi decît dupe trecere de ani.

10 Nuvela despre care se vorbi a fost tradusă în românește de Spartali și publicată în unul din ziarele capitalei.

15 Pot dar s-o rezum aici, să deslușesc ce este acea nuvelă, ce însemnează *Chinul prin speranță.*

Torturile de odinioară ale închișițiunei spaniole sunt cunoscute în aproape totalitatea lor. Este, însă, una — cea mai grozavă poate, — rămasă mai în umbră.

20 Iat-o:

Membrele ereticilor sau ale așa-numiților necredincioși, o dată sfărîmate, cărnurile, o dată smulse de pe acele corpuri, prin clește, înaltul tribunal se gindea să încheie chinurile nenorociților printr-o o-sîndă supremă. Dînșii erau astfel hotfîrîți la moartea prin flăcări și rugul pe care avea să îndeplinească

actul de credință (aulodafe) se înălța de cu noaptea, în cea mai mare piață a orașului. Dar îndată ce apu-nea soarele ultimei zile ce precedea creștinescul aci, inareie închizitor înlra în chilia osînditului. Blajin

5 îi vorbea, blajin îl săruta, blajin îi punea în vedere chinul ce urma să îndure pentru mîntuirea lui, pen-tru binele, pentru răscumpărarea sufletească cu care avea să fie dăruit.

10 înfățișătorul lui Christos, ieșea după aceasta cu pași măsurați, îl lăsa singur. Însă, cea din urmă vorbă a lui era mai lotdauna un același îndemn milostiv la resemnare,

15 Buneoară: „odihnește-te, fiule, în liniște ca să poți mâine să te arăți demn de favoarea ce ți se face”. Cu alte vorbe: „ca să poți să fii trimis mîine plocon lui Dumnezeu, fript și rumenit după toate regulele artei”.

Nenorocitul, multă vreme după plecarea venerabi-lului preot, rămînea încremenit. Cu toate aceste, trep-tat, se dezmeticea, se uita împrejur, se tîra pe brîrci spre ușă și...

— O! Dumnezeule mare! O! Dumnezeule ce faci minuni! — ușa, ușa era deschisă, uitată nezăvorită, și chiar, o! Dumnezeule mare! o! Dumnezeule ce faci minuni! — crăpată pe sfert. Cîte speranțe îl năvăleau nu sunt de spus. Poate... poate că lui Dumnezeu i se făcuse milă. Poate,... și ajutîndu-se cu miinile, cu picioarele, se pomenea într-un coridor lung, într-un coridor întunecos, luminat numai ici-colo de cîte-o candelă roșie, de cîte-o candelă albastră. Dar din vreme în aîta, zgomote de păsuri se auzeau de-a lungul coridorului, îl opreau cu răsufllarea pe buze, cu ochi hipnotizați pe întuneric de spaima că va fi descoperit, că va fi rebăgat în negura carcerii, fără speranță, în bezna care bîjbîise idiotizat, săptămlni sau !uni, secole întregi de deznădejde, vecinicii de-nfiorări. Dacă îi bătea inima, dacă-i zvîcneau tîmplele, întrebați-l să vă spună. Și mai întrebați-l cum ajun-gea la capătul coridorului, cum se ridica să cerce noua ușă ce întîlnea, cum o afla deschisă, și cum deodată — fără tranzițiinne — simțea că o răcoare parfumată

ii umple plămîinii, ca o grădină cu portocali și lămîii,
îl înconjoară, se desfășoară sub cerul stelos al unei
nopti Madrilense? în fund — munți — pe deasupra
unui zid puțin înalt, — văi și păduri, iar jurîmpre-
5 jur, — aer! cer albastru! pomi înfloriți! libertate!

Scăpat! da,—torturele, inchiziția, flăcările de a
doua zi dispăreau, nu mai erau decît un vis urît. Reîn-
cepea viața; se reîmbărca pe corabia speranței; albele
ei pînze se rotunjeau umflate de adierile unei
10 dimineți poleite; Mediterana era trecută, ajungea
la Alger sau Oran; o casă, dintre frunzătura fra-
gedă a unei lese de pomi tineri, îi zîmbea, părea că-i
deschide brațele: intra înăuntru, se refugia în sînul
naturei; trăia numai pentru natură și pentru copiii
15 lui; Îmbătrînea fericit, se stîngea domol și dulce, între
ai lui: strănepoții îi închideau ochii... aer, cer
albastru! pomi înfloriți, libertate.

Dar, — o, Dumnezeule mare! O! Dumnezeule ce
faci minuni! — cu toate aceste, cînd trecea pragul
20 celei din urmă împrejurări, cînd de visurile lui nu-l
mai despărțeau decît îndeplinirea lor, — O! Dumne-
zeule mare! O! Dumnezeule ce faci minuni! — umbre
negre se iveau, brațe de fer îl încleștau... Ei! —
erau ei erau slujitorii sfîntului oficiu! ofițerii răs-
25 cumpărării sufletești! era marele inchizitor, era înfă-
țișătorul lui Christos pe pămînt, erau flăcările rugu-
lui de a doua zi! Ei! — erau ei! era mintuirea de
veci.

Cam astfel, — deși cu alte cuvinte, este povestea
lui Villiers de l'Isle-Adarn. Ce se întîmplă în viața
30 noastră politică este asemuit.

Da: trebuie să nu se mai ascundă adevărul. Tre-
buie să se spună cu glas tare că țara întreagă este su-
pusă de prea multă vreme la aceeași tortură morală.

35 Al domnilor miniștri de astăzi, domnilor miniștri
de ieri și alaltăieri, încetați cu *chinul prin speranță!*
Este timp.

VIAȚA DE AZI PE MÎINE

(Roman de *Henri Murger*)

1

ÎNTOCMIREA CENACLULUI

5 Iată cum întîmplarea mă puse în contact CAI indi-
vizi a căror asociere frățească trebuia să întocmească
mai tîrziu un cenaclu pe care autorul a cercat să-l
facă cunoscut publicului în cursul acestei cărți,
10 într-o dimineață, — cea de 8 aprilie, — Alexan-
dru Schaunard, un tînar care cultiva artele liberale
ale niuzicei și picturii, fu deșteptat fără veste din
somm de cutcurezările unui cocoș din vecinătate, ce-i
servea de ceasornic.

— Ei! își zise Schaunard, pendula mea mi se pare
15 că înaintează. Nu se poate să fie deja *astăzi*.

Gîndind aceste cuvinte el sări jos, — nu din pat, —
ci dintr-un fel de mobilă ciudată, — invențiune a
sa ce-i servea noaptea de pat iar în timpul zilei înlo-
cuia celelalte mobile absente.

20 La urmă, fiindcă frigul era mare, Schaunard se în-
fășură grabnic într-un fel de fustă de atlas roz presă-
rată cu stele de carton poleit. Acest halat improvizat
fusesse uitat la el după un bal mascat de o bulevardis-
tă ce se încrezuse în făgăduielile lui Schaunard, care,
25 în acea noapte, își detese aere de marchiz cu ajutorul
cîtorva chei și rogoale de tinichea ce-i sunau în
pozunare.

După aceasta, Sehaunard deschise obloanele ferestrei. O rază de soare, asemenea unei săgete de lumină, străbătu pe loc în odaie și-l sili să zgâiască ochii încretați încă de somnolență. In același timp, cinci ore sunară la orologiul unui tura din apropiere.

5 -- Va să zică este în adevăr ziuă, cugetă Sehaunard, rnâ mir, zău. Dar, adăugă el, consultînd un calendar de perete, nu se poate. Ziuă?... indicările științei sunt de acord în această privință: ele arată că 3a epoca anului în care mă aflu, soarele n-are voie să răsară înainte de 5 ore și $\frac{1}{r}$. Și cu toate acestea, nu sînt decît 5 ore iar soarele a răsărit. Culpabil zel! Deci, astrul împrejurul cărui gravităm n-are dreptate. Am să mă jeluiesc împotriva-i la biroul *Longitudinelor*. Așa.

10 — Ce mă fac eu însă? — nu e de glumă! Ziuă! Ziuă! Ziuă! suntem în 8 ale luni!

Schaunard se apucă atunci să recitească o somațiune ce i se lăsase la domiciliu de portărei. Hîrtoaga îl soma ca pînă la ora 12 să deșerte localul, plătiind tot într-o vreme onoratului său proprietar, d. Bernard, suma de 75 lei, prețul chiriei nevărsată pe trei termene.

— Noroc, cugetă Sehaunard, că pînă la 12 mai sunt încă 7 ore. Aidem! să te vedem prietene, pe unde ai să scoți cămașa?

25 Artistul începu să-și îmbrace zorit paltonul, un vestmînt a cărui stofă fusese odinioară păroasă, dar ce era atinsă de mult de o pleșuvie venerabilă, cînd deodată, ca și cum ar fi fost mușcat de o viespe, se apucă să sară prin casă executînd faimoasele păsuri de cancan ce-i cîștigaseră în balurile publice o glorie netăgăduită decît de poliție ce-l punea uneori la regulă.

— Iată, iată, strigă el, îmi pare că sunt pe urmele ariei a cărei compunere o urmăresc de atîta vreme. E ciudat cît de mult te deșteaptă aerul dimineții.

35 Și tînărul, aproape vînat de frig, se apropie de clavier, un instrument hodorogit, și așezîndu-se dinaintea lui, începu să-l cutremure prin niște acorduri furtunoase.

450

— *Do, sol, mi, do, la, si, do, re, bum, bum. Fa, re, mi, re:* — nu, acest *re* dă aci un sunet falși Al trădător de *re*, mizerabil *re!*... — Dar să vedem dacă nu merge mai bine în *minor*. Negreșit. Nici n-ar putea să nu se potrivească, de vreme ce, trebuie să se arate cu dibăcie melancolia unei tinere fete ce sfoiază o margaretă într-un lac albastru. Sper că ideea mea va impresiona. Un lac albastru, nici vorbă, dă coloarea. Nu se va putea zice că sunt un poet incolor.

5 Dacă aș putea însă. să-mi spun părerea cu sinceritate, aș spune că poezii de baltă sunt deja prea multe. Dar îndrăznește, mă rog, să crîcnești dacă-ți dă mîna. Bălți, — ne trebuie bălți: — argintii, albastre, verzi, numai bălți să fie. Apoi, pe aceste bălți, trebuiesc nuferi sau margarete, iar pe țarmuri, cîte o fată care să le sfolieze melancolic. Care librar te-ar imprima altfel? Așadar, scăparea e în baltă. *Do, sol, mi, do, la, si, do, re;* această frazare nu este tocmai rea. Ori cine va înțelege imediat că este vorba de o margaretă.

10 Iată acum și lacul albastru... Așa: umed, azurat: *Fa, mi, la, sol.* Tocmai. Îmi mai rămîne să frazez tînguirea fetei eînd își ia adio... Iată... inspirarea sosește: *re, do, re, si.* — Tii! da' frige, — *mi, re, do,* — mi-a mai rămas un sertar de la scrinul pe care l-am ars, — *do, do,* — n-ar fi rău să fac pușin foc... — N'u; n-ar fi rău, dar aș perde momentul favorabil... Inspirația e capricioasă! Mai bine să mai aștept pînă oi îneca fafa.

30 Cerul este înstelat
Ochiul ei e gîndurat...

Ce fel? Ei! dar cum se poate, să nu bag de seamă decît acum? Mizerabil poet! Vorbești de o fată cu un singur ochi. Și vrei să compun, eu, Sehaunard, o melodie chioarei tale?...

35 *Do, do, re, do, do!*
însă lacul azuriu
li zîmbește *argintiu,*
Incă-odată, *ncă.-odal!*

Din ce în ce mai bine: un Jac *azuria* care nu *m*
mulțumește pe atlt și se face și *argintiul* Dar încă-
odat!? Ce limbă o mai fi asta — Schaunard, prietene,
5 fă însă bine de taci: nu știi că romanța e de mamele
poet despre care strălucitul critic și academician spune
că nimini înaintea lui n-a dat limbei franceze o așa
frumusețe de forme...

Do, do, re, do!

Lacrimi curg pe a ei față

Ea ridică moale brață.

Aleo! Va să zică în loc de brațe, — brață, iar în
loc de *moi*, brațe *moale*?... Bravo! Dar tu caută-ți de
treabă, Schaunard; — poetul este repoeat și dacă
15 critici scrierile morților ești un infam, mai ales că s-a
convenit a se pune bustul de bronz al *marrelui* în gră-
dina Luxemburg.

Ea ridică moaie brață

Și s-aruncă printre nuferi

Și suspină: Ce să suferi?..

Eravisimo: aceste sunt idei. În: „ce să suferi” este
o întreagă filozofie; aci trebuie să fim gravi.

La, soi, și apoi, finalul un *do* lung, *dooo!* s-o cânt.
toată... *Do, sol, mi, do*...

Aș! nu merge, — *Si, do, re, sol*.. Nu merge de
25 loc... E drept că și poezia este infamă... A!... O idee!
este mai bine să compun eu una.

NOTE ȘI VARIANTE

ANTUME

CARTEA DE AUR

Coperta: Al. Macedonski / *Cartea de aur* / București.

Foaia de titlu: *Cartea de aur* / a lui / Alexandru Macedonski / București / Stabilimentul grafic Albert Baer / Strada Numa-Pompiliu, 7.9./1902.

Urmează un studiu introductiv, p. 5—25, semnat apocrif, „Un discipol”, care aparține — fără îndoială — poetului. îl reproducem:

DESPRE ALEXANDRU MACEDOXSKI

Note biografice și critice

Alexandru Macedonski este născut la 1854, marie în 14, și este fiu al generalului Alex. D. Macedonski, fost ministru de război și general-șef a toată puterea armată din România și Moldova. Mama sa, care odinioară prin frumusețe, inteligență și instrucțiune a fost una din reginele societății mari bucureștene, este născută Fisența, o veche și strălucită familie de peste OH, astăzi stinsă, care a dat lui Matei Basarab un mare vornic vestit prin înțelepciune. Mihail Fisența, străbunul poetului, a servit în Rusia în garda imperială sub numele de Fiseiiski și a primit titlul de conte de la împărăteasa Caterina II-a.

Prin tată, neîntrecutul poet coboară din o familie polonă care a domnit în Lituania și care își trăgea origina din familia princiară de Biberstein, una dintre cele mai puternice de pe Rin. în familia poetului se află, în această privință, documente doveditoare și ele însele sunt sprijinite de cele coprinse în *Eraldica Poloniei* din biblioteca imperială din Viena. De altminteri, armăria familiei Maceciotski — nume ce în limba polonă se scrie Maczedonski — atestă această obirșie, fiind armăria Biberstein-Rogala.

Dar nu e aci locul a se face istoricul complet a) originei unui «in de geniu ale cărui titluri de nobleță cele mai mari suni viața *m* plină de vitejie și virtute, scrierile sale și înălțimea caracterului său. In fond, dinsul, cu toate că prin tată este din o clasă socială înaltă, și cu toate că prin mamă este rudă de sînge cu Brăitoii, cu Urdărenii și cu alte neamuri boierești fruntașe, nici nu 5-a reclamat de o altă nobleță decit de cea ia care îi dă dreptul intelectualitatea sa uriașă și adtncn erudițiune ce transpiră din fiecă rînd pe care îl așază pe hîrtie.

Modest discipol al acestui apostol al literatiirei române, o altă sarcină mi-am impus atunci cind s-a hotărît ca aceste pagini să apară sui) îngrijirea mea. Pentru a 7ii-o îndeplini voi începe prin a i-ezuma, pe cit de scurt îmi va fi putincios, viața sa, oprile sale, sufletul său, direcțiunea sa literar;!, tot ce este de natură să pună în plină și sinceră lumină, pe om și pe poet...

Macedonski, în liceul din Craiova, era o natură concentrată și serioasă, și cu Lyate că nu era între premiați, avusese darul încă de atunci, să inspire simpatii ce i-au rămas credincioase. Expansiv și totdeodată sfios, viața lui se schițează de atunci chiar, ca o luptă cu sine...

Această luptă a fost mare și poate că durează încă în poet care nu o dată spune intimilor cit rău i-a făcut și îi face sinceritatea și timiditatea... Și-J poate închipui oricine ce era pe băncile școalei, în acest oraș al Craiovei pe care J-a iubit atH... Dar, pentru ca oricine să poată avea o idee deplină despre ce era Macedonski copil, se va da aci un portret pe care i-l face un fost camarad de liceu, d. Ernest Arnoldt, director al Institutului de băieți „Arnoldt” din capitala Oiteniei. Acest portret nu e decît o scrisoare, dar are o însemnătate ce, cu timpul, va merge crescînd. Nimic nu este în ade-văr mai greu decit să fii om mare pentru cei cu cari ai stal într-o bancă, și magistrul preaiubit mi-a mărturisit, nu o dată, că nu este omagiu care să-i fi fost mai prețios decit cel pe care i l-a adus Arnoldt, sau decit cel al poetului G.O, Gîrbea, profesor la gimnaziul Cantemir, un alt camarad ai său care, de pe tribuna Ateneului, proclamă în o seară memorabilă gloria radioasă a lui Macedonski.

Iată acea scrisoare:

„Iubite amice și fost conșcolar,

Mi-ai făcut o deosebită plăcere prin amintirea-ți de acum 30 de ani; tablouri uitate, acoperite de păiejenişul și de mucigaiul timpului, deodată s-au înfățișat lucitoare, in vechea lor splendoare,

memoriei mele, și am văzut între altele, pe acela al unui tinăr înalt, palid, blond, cu părul lung, huclat, care-mi arăta la școală portretele iubitelor sale rude și mă onora cu confidențele sale. Știu că simpatizam mult cu acel camarad, căci avea gestul blind, vocea dulce și fugea de cei zburdalnici dintre condiscipoli i săi. \u m-ara mirat cînd am auzit că acel tinăr este poet — din cei mai gustați astăzi; era natural, avea firea idealistă.

Mulțumesc amicului de odinioară de bunul său suvenir și-l rog să creadă că acest suvenir este absolut reciproc.

Te rog spune poetului acest lucru și că mă închin înaintea geniului său.

Ție, dragă Alexandre-, un sliake hand din inimă.

Ai tău,

Ernest Arnoldt

Craiova, I'i febr. '98\

Cind Macedonski părăsi din clasa Y-a liceul din Craiova și plecă în străinătate pentru a-și depune bacalaureatul în Geneva, el, deși abia copil, era, prin energie, aproape om la o etate cind alții se joacă cu zmeul, și era aproape savant prin cunoștințele ce-și însușise singur prin citirea bibliotecii tatălui său, — între trei și patru mii volume. Cu toate aceste, tinărul înalt, palid, blond, cu părul lung și buclat, rămase cu gestul blind, cu vocea dulce, sfios ca o fată, — dar — contrast izbitor, — începură să se afirme la acea epocă și îndrăzneli ce atingeau uneori temeritatea. Cam de la 14 ani, Macedonski călători singur, se conduse singur, și nu abuza de libertatea sa. Pe rînd, studie în Viena, în Geneva, la Universitatea din Pisa și Neapol, locui în Florența, în Roma, în Turin, vizită Parisul, Marsilia, Nisa, Lyon, petreevi cîtva în München, colindă Tirolul, Știria, Karinhia, Boemia, își împlu ochii de privesți colorate, de aer albastru, de soare luminos.

Macedonski al acelor timpuri e înfățișat de cei cari l-au cunoscut ca un fărmeător. Incinta pe oricine și făcea pe oricine sô se mii'e.

Entuziasmul și vioiciunea sa, puterea sa de raționament, bună-tatea și temeinicia prieteniei sale, răsar din toate scrisorile cei sunt adresate...

De altă parte, omul fizic atrage deopotrivă. Ochii săi adinei hipnotizează. Pe strade, multe capete se întorc să-! privească, iar în Italia nu i se mai zice decit „frumosul Cirezian”.

Reîntors în țară, în 1873, temperamentul său combativ îl aruncă în politică. Intră în partidul liberal și fu unul dintre membrii fondatori ai acestui club în prima sa formațiune. În publicistică debuta din 1870, când publică în *Telegraful român* din Sibiu o poezie. George Barițiu, marele patriot și literat ardelean, îl compară cu Schiiler în întîile lui mauifestațiuni. În 1872 dă la lumină un mic volum de versuri: *Prima verba* ce fa întîmpinat de presa politica și Jiterară cu termeni de tot măgulitori. Dar corentu) politic, în 1873, se făcu vijelios. Poetul se schimbă în ziarist și întemeie în București ziarul *Oltul*, Domnitorul, astăzi rege, era atacat cu violența de mai toale ziarele și de mai toți oamenii de stat din opozițiune. La o asemenea școală oameni maturi n-au rezistat. Poetul alunecă pe un povîrniș primejdios. Popularitatea îi îmbată. Nu văzu abisul sub roze. Versurile sale politice, pamflete și satire mușcătoare, îi purtară numele până în satele cele mai depărtate. Ziarele nu mai erau citite decît dacă coprindeau versuri de dînsul.

În 1875, guvernul se însărcinează să-i dea o strălucire și mai mare arestîndu-l și deținîndu-l în prevențiune în temnița de la Văcărești timp de trei luni și jumătate. A fost apărut la curtea de jurați de douăzeci și trei de avocați, cei mai celebri ai baroului, și achitat.

Puțin în urmă, purtat pe brațe de popor, vorbi în meetingul de la Mazar-Pașa.

În 1876, împrejurările se schimbă; liberalii iau puterea. Dar mama lui a pierdut averea, e ruinată. Cu multă greutate obține a îi numit prefect cu titlu provizoriu al județului Bolgrad. Trei luni, și demisiona. Cu iluziunile pierdute, rămase în opozițiune, nevoit, firește, să se alătore de dușmanii de ieri. Corentul antidinastic începu să fie nutrit atunci de dinasticii din ajun. Anul 1877. Războiul. Un ziar cotidian apăru, *Vestea*, cel sntii ziar ce s-a vîndut în București cu cinci centime. B ziarul poetului. Lupta e mare la Plevna, dar lupta e tot atît de mare în București.

Încheierea păcei aduse o liniște, un fel de înfrățire între partide. Poetul e numit locțiitor de prefect în Dobrogea, administrator al gurilor Dunărei, și la urmă, inspector generai financiar și inspector al monumentelor istorice, iar mai-nainte decorat cu Bene-Merenji, clasa Ia. Aceasta e ultima lui funcțiune. În total: *optsprezece luni de serviciu public*.

În anul 1830, el fondează *Literatorul* împreună cu Bonifaciu Florescu și avînd ca ssjretar de redacțiune și ca administrator pe d. T.M. Stoenescu. Această revistă este începutul unei epoci. O gru-

pare se făcu. Aproape toți scriitorii de însemnătate, au luat parte în acea mișcare sau a fost produsul ei.

În 1883, o epigramă neadresată nimănui, nepurtînd nici în frunte nici în corpul ei vreun nume, a fost luată drept cal de bătaie pentru a se începe contra *Literatorului* și contra lui Macedonski o campanie mișească. Insultele triviale curg. Presa se coalizează pentru a nimici pe poetul *Noptilor* și pe ducătorul înainte al mișcării lui Heliade. Discipolii săi îl părăsesc. Cei ridicați de dînsul îl lovesc. Nu mai e ziar care să nu-l atace. Impopularitatea îl coperă cu cenușa și noroiul ei.

Dar Unărul înalt, cu părul lung și ondulat, blond, cu vocea dulce, rămîne neclintit. El crește, pe cînd ceilalți scad. Versurile sale se fac de diamant.

Și, insurat la 1882, o căsătorie de înclîiațiune, cu domnișoara Anna Rallet, coborîtoare din Ghika, din Slătineni, din Cîiipineni, — zadarnic viața i se întunecă și zadarnic îl înfășoară lipsa... Liniștit și optimist, credincios în dreptatea lui Dumnezeu, îndură orice, și zîmbește la orice ultragiu...

Cu toate aceste, din vreme în alta, orice răbdare are margini, cite un ziar al său apare...

În trăsuri generale, aceste sunt evenimentele de căpetenie din viața poetului. Activitatea lui e complexă: pamfletar, ziarist, om de litere, poet, om de știință, el a mirat și a pasionat secolul său.

Opera sa de căpetenie nu este o poemă sau o bucată de proză: această operă este însăși limba română careia el i-a imprimat sigiliul definitiv al plasticității și al coloarei. *Noptile* sale, *Psalmii*, poema sa dramatică *Vodă-G'uza*, *Formele*, *Un beneficiu*, *Ocnele*, *Stepa*, întregul volum *Excehior*, — volumul său francez *Bronzes*, tragedia *Saul*, — operile sale neimprimate încă, — peste opt volume de scrieri alese — totul îl face neîntrecut.

Nu există nici prozator, nici poet român al cărui nume să poală fi alăturat de al său.

Rămîne singur și neimitabil după cum în viață s-a aflat izolat și mîndru.

Cartea de aur ce se publică astăzi este pictură și viață. Stilul și limba sunt orchestrări ce vor răspîdi o vecinică glorie asupra lui și o vecinică rușine asupra epocii ce l-a batjocorit și disprețuit.

Fie că s-ar citi *Pe drum de poștă*, acest vîrtej al unei galopări de cai în timp de optsprezece ore, în care sufletul poetului și al mamei sale este schițat, fie că s-ar citi *Zi de august*, sau orice alte Pagini din acest volum, nu va fi om, afară de năîng și de pizmaș,

care să nu recunoască hi această carte un monument fără seamăn ridicat in onoarea Hteraturei și țarei române.

Pe lângă aceasta, *Nălucile din vechime* vor dovedi fiecărui că dacș Macedonski a evoluat spre o limbă literară științifică, n-a făcut aceasta din neputința de a scrie în cea veche...

Nălucile din vechime sunt, precum au și fost numite atunci ciud, cu mulți ani în urmă, au fost publicate răzlețe și fără semnătură prin ziare, mărgăritare unice în literatura română.

Ce supără însă pe foarte mulți e ortografia. Aceasta e firesc. Ignoranța nu se împacă decît cu ignoranța. Dar literatură fără ortografie tiu se face în nici o țară. Ortografia sa coprinde în sine istoricul fiecărui cuvînt și este innobilarea limbii române. Macedonski, ca și Ion Heiiade Rădulescu, a cărui ortografie a adoptat-o aproape în generai, — lăsînd la o parte numai suprimarea semnelor de pe vocale, și pe q întrebuițat de Heliade în ioc de c, la: *acest* și la altele, — duplică consoanele, atunci cînd trebuie să le dublice, și la scrierea cuvîntului reurcă la originea lui, — la cea latină dacă el se află în limbă din vechime sau 3a cea elină și la cea franceza dacă ne-a venit pe această cale. Cunoașterea acestei ortografii este literatură reală, și pentru aceasta bucherii o reprobă. Lor ie place să zizăie și fug de armonie și de zbor fiindcă știu bine că n-au asemeni vocațiuni.

Dar marele poet n-a ajuns negreșit rîintr-o dată, nici la această ortografie, nici la culmea pe care se afiS. Cînd a început să scrie, să cugete și să simtă, nu exista o limbă literară propriu-zisă. Admirabila limbă a lui Ueliade era prea specială pentru a putea să ajungă limba literară întregului românism. De altă parle, școala lui Barnuțiu exagerase. Bolintineanu încetase de a scrie. Heiiade și Alecsandri tăcuseră. Principele Rogala, un savant orientalist, eonșingen al poetului, descrie admirabil în *Revue Internationale* din Paris această mișcare în literatura română și ivirea lui Macedonski, in no. de la 31 dec, 1892. Treptat, materialul adunat de Heliade, de Barnuțiu, de Alecsandri, de Aug. Treb. Laurian, de Barițiu, de Dimitrie Aug. Laurian, de Odobescu, de Ion Ghica, de Grig, Alexandrescu, de Bolintineanu, de Grandea și de alți luptători ai iimbei și litoraturei, se limpezi și se coordona sub condeii lui, și treptat, de asemeni, aduse el însuși contribuțiuni la limba și la scrierea română, ce nu sunt cel mai mic titlu de glorie pentru el. Forma îl răpi zilnic mai mult, statornicind că fondul nu poate sa fie altui decît ce-l face forma să apară. Dușman botărît al d-lui Maiorescu, ținu pept acestei invadări a provincialismului în cetatea

sintă a literelor. Versificarea și proza lui Macedonski îl ridică și îl vor mănținea în toți timpii mai presus de toți. El este un legiuitor, ale cărui legi estetice au fost adoptate de chiar dușmanii săi. Cît despre fond, cugetare mai înaltă și simțiri mai delicate nu s-au produs. Faptul că, adesea și-a dezbrăcat versurile de formă tradueîndu-le în proză franceză și că a stîrnit cu toate aceste admirațiunea tutuioar, dovedește aceasta cu prisos. Treizeci și unu de ani de viață de publicist l-au dus la acest apogeu. A scris în toate genurile literare. A dat naștere la o mișcare tot așa puternică ca cea a lui Heiiade. Munca sa a fost de titan și cine 31 cunoaște de aproape, și îi sLie munți de manuscrise, se poate mira ca abia 3a etatea de 48 ani activitatea sa a realizat asemeni minuni. Cînd i-a ajuns lui timpul pentru aceasta? A scris în toate ziaarele române. A avut el însuși vreo douăzeci de ziare proprii. A scris în numeroase zi&re străine. A publicat sute de studii politice și sociale. A fost nuvelist, conferențiar, dramaturg, critic, poet, filozof... —A fost, itir, om de societate, tată de familie, soț...

A stat în relațiuni cu cei mai mari oameni ai ț&rei și cu cei mai fruntași literați francezi... CA. Roselti, Ioan Brătianu, Kogilnicfanu, V. Boerescu, Manolaki Kostaki Epureanu, P. Gbika, ÎSiico-Jac Blaremburg, Bosianu, Ioan Ciînpineanu, N. Crețulescu, C. Ciîmpineanu, V.A. Irechiă, G. Vernescu, Alecsandri, Gr. Alexandrescu, ision, Ion Ghica, Hasdcu, l-au cunoscut și unii l-au admirat, alții i-au fost prieteni, iar toți au văzut în el un om de înaltă valoare, in Paris, a stat in legături intime cu Leconle de Lisle, cu Alph. Daudot și cu țoală pleiada strălucită a Franței. Cei ieșiți din mișcarea „Literaturului” sunt numeroși și unii iluștri. Astfel, Duilm Zamfirescu, frații Alexandru și Trandafir Djuvara, Mircea Dimiriade, Traian Demetrescu, Cincinat Pavelescu, Scarlat Crescu, Constantin și Anton Bacalbașa, D. Teleor, Dumitru Stăncescu și o întreagă seric de mult talentați scriitori mai tineri sau mai în vîrstă aparțin acestei mișcări, sau, ca Traian Demetrescu și alți, sunt cu totul zămisliți de ea. [...].

Dar, pentru ca cititorii să-și dea cu desăvîrșire seama despre înălțimea poetului preaiubit pe care îl sărbătoresc aceste rînduri, este bine a se ști că poezii de ale sale au fost traduse în limba germană, engleză, italiană, franceză, greacă și chiar in limba ebraică. Nizzet, un ilustru literat belgian, îi dedică poezii și îl numește mare și nepieritor poet încă din 1877. Bruto Amante și contele de Ouberoatis scriu despre el cu căldură in Italia. — Marco Antonio Canini SI citează in cursurile sale la Veneția, Franceehini, Bossi, fin

conferințe în cari îl glorifică. Paul Maraton, Charles Fuster, doctorul Janvier, d. du Cleuziou, Gabriel Sarrazin, Richepin, M-me Juliette Adam îi adresează scrisori, îl iubesc și îl admiră.

Nici un român n-a dus mai departe și mai sus numele țarei sale. Scrierile sale se întîlnesc în paginile diferitelor ziare și reviste franceze 3a cari colaborează... Astfel, numele său schintiează pe rînd în *Revue Contemporaine* (colaboratori: Zoi a, Richepin, Loti, Alph, Daudet și alții) încă din 1884; în *Nouvelle Revue*, în *Journal des Débats*, în *Revue Française*, în *Revue Internationale*, în *Walonie*, — ziar din care a ieșit întreaga mișcare simbolistă, — în *Lého de ia Semaine*, în *Revue Bleue*, în *L'Inde'pendance Litte'raire*, în *Pestker Lloyd*, în *Journal de Florence*, în *To Paron* (Atena), în *Express-OrUnt* și așa mai departe.

El e asemuit aci cu Victor Hugo, aci cu Byron, aci cu Leconte de Lisle sau cu Baudelaire...

L'&cho de la Semaine, revistă pariziană la care colaborează Léo Claretie, Abel Hermant, Jean Richepin, Hector Malot, Drumont, Paul Marguerite, Paul Bourget, Octave Mirbeau și alți scriitori străluciți, publicînd în no. său 397 din 10 mai 1896 un sonet al lui Alexandru Macedonski, se exprimă în următorii termeni:

„D. Macedonski, marele poet român, ne dă înțîietatea unui sonet ce va figura în fruntea prețiosului său volum de versuri franceze ce va apărea în curînd. Suntem fericiți că-l putem oferi cititorilor noștri cari îi vor prețui cugetarea, nu mai puțin ca forma”.

Despre Alexandru Macedonski s-a vorbit în lumea întregă. Geniul său a fost consîntit de cei mai iluștri literați străini. În cărți eu privire la literatură, e pus de francezi alături cu cei mai mari poeți europeni, iar Pierre Loti, într-o scrisoare pe care i-o trimite din Paris și ce se află în posesiunea poetului, îi zice între altele: „Versurile d-tale sunt adînei și stranii, le iubesc și îți strîng mîna cu toată simpatia”.

De altă parte, iată, tot cu privire la marele poet, în ce mod a fost primit volumul său *Bronzes* în cercurile intelectuale din Paris.

La Nouvelle Revue Internationale, cunoscuta revistă a cărei directoroare era principesa Măria Letisia Bonaparte, în darea de seamă din numărul de la 1 februarie, spune:

„Iată un volum de versuri franceze, scrise, — și aceasta nu este de loc banal, — de un român, de poetul volumului *Prima verha* și al volumului *ExceUior*, poet care a fost numit Victor Hugo al României”.

Aci, *Revue Internationale* reproduce sonetul *Avatar* și poeziile *Halte dans „Tarass-Boulba”* și *Haine*.

D. Albert Mockel, fostul director al revistei *La Wallonie*, ce a dat naștere unei întregi mișcări literare și la care au colaborat Verhaeren, Maeterlinck, Stuart Merrill etc, și actual colaborator la marea revistă din Paris *Mercur de France*, într-o scrisoare adresată d-lui Macedonski îi spune între altele:

„V-ați familiarizat într-adevăr cu limba noastră atît de mult încît cea mai mare parte din poemele d-voastră par scrise aici și admir că cunoașteți așa bine secretele versului francez, căci trebuie un instinct sigur de artist pentru ca să poți găsi într-o limbă străină, oricît de perfect îți ar fi cunoscută, subtilitățile ritmului, gradațiunile strălucirii, tot ce face culoarea adevăratelor versuri.

Mi-a plăcut cu osebire *Or j'entendis*, în scurtimea ei de poezie înadîns scrisă astfel.

Îmi place foarte mult *Avatar* și mica poemă verlaineană: *Leurre*. Aceasta din urmă c ușoară, melodică, o muzică frumoasă dar nu și zadarnică.

Dar temperamentul d-tale se dezvăluie mai ales în genul liric, în *Le steppe* sau în *Halte dans tTarass-Boulbat...*

În *Mai*, de asemeni, sunt versuri superbe și de cel mai bun metal.

Personalitatea d-tale se arată, chiar și în limba franceza, foarte puLernică. Dacă te prezinți ca artist sub îngustul vestmînt francez, ce artist, cu mult mai nobil și mai liber, trebuie să fii sub larga și magnifica stofă a frumoasei limbi românești”.

Le Journal des Débats zice:

„Semnalăm atențiunei literaților o carte de versuri franceze, *Bronzes*, editată la București,

Această carte este dedicată Franței, singura patrie a intelectualelor. Autorul, d. Alexandru Macedonski, este deja cunoscut cititorilor noștri; noi am publicat traducțiunea uneia dintre paginile sale cele mai grațioase: *Casa cu no. 10 din strada Trăitau*,

Negreșit, versurile franceze ale d-lui Macedonski nu ajung la înalta perfecțiune a versurilor sale române; ele sunt, totuși, cu totul remarcabile și unele dintre bucățile sale, sonetul *Avatar*, de exemplu, — au relieful și puritatea de linie a unei medalii siracuziace”.

În alt număr, același ziar zice că Macedonski făurește versul francez pe o nicovală de aur și că școala parnasiană poate să recunoască în el pe un maestru.

De la directorul lui *Efimeris Acropolis*, cel mai principal ziar din Atena, d. Macedonski a primit următoarea scrisoare:

„E o adevărată plăcere, foarte fină și foarte delicată, pe care ați
Tut. extrema grafiozitate să mi-o procurați trăimându-mi prețioasa
d-voastră operă: *Bronzes*.”

Am citit-o și am recitit-o de mai multe ori și sentimentul meu
!] voi traduce, deși foarte imperfect, într-o dare de seamă pe care
voi avea plăcerea să vi-o trimit,”

în fine, din partea lui Josephin PèJadan, d. Macedonski a primit
următoarea scrisoare:

„Mulțumesc de o mie (ie ori pentru volumul *Bronzes*, domnule
și scumpe poete; de cum voi avea un prim moment (le reculegere,
îl voi citi, căci suut acum cu totul răpit de foarte călduroasă pri-
mie ce mi se face aici. Totuși, pot cel puțin să vă spun în grabă cit
sunt de măgulit de onoarea pe care mi-ați făcut-o și de plăcerea pe
care mi-a procurat-o scrisoarea d-voastră.

Cu toată simpatia,

PèJadan”

Românul, sub rubrica *Jtăvațfi*, adresează nepieritoiului maestru
următoarele rinduri atingătoare. Xo. 323. 11! fchr. 1£%.

„D-lui Al. Macedonski,

Sărmane confrate, — nici nu-ți poți închipui câtă uimire ma
coprins cind am citit, zilele trecute, într-un ziar din capitală al cărei
proprietar e unul dintre dărimătorii tăi, aceste rinduri:

«Citim următoarele în revista pariziană *L'Ucho de la Semaine*,
relativ la noul volum de versuri al d-lui Alex. Maedonski.

„Primim din București un volum de versuri române intitulat:
Excelsior. Autorul său, d. Macedonski, nu este un necunoscut pentru
cititorii francezi. *Journal des Débats* i-a adus de curînd elogiile cele
mai măgulitoare. El colaborează la *Revue Contetnpormne*, la *Rewe*
Frațitaise, la *Nouvelle Revue*, la *youvelle Repue Internationale* etc.
Este de origină polonă și a primit o educațiune cu totul franceză.
În România reprezintă cu strălucire literatura noastră națională.
Versurile sale române au o formă impecabilă; inspirația sa e pe rînd
suavă și de zbor înalt, iar limba în care scrie este de o energie și
de o avuție așa mare, incit cu drept cuvînt a fost numit de unii Lor-
dul B.vron român”».

Drept e că ai plătit foarte scump, prea scump chiar, aceste laude
trecătoare. Dar tot e bine că încep și cei mai neîmpăcați vrăjmași
să-i recunoască talentul tău puternic, fie măcar reproducind laudele
aduse de confrăți de peste nouă niări și țări.

Pentru țara noastră, acesta e un progres nemăsurat căci niciodată
«intelectualii» noștri n-au fost altfel dect pitici de suflet și uriași
de patimi.

Să nu le ceri, deci, mai mult. Și nici îă pretinzi patrioților noș-
tri să-ți arunce o fănnitură de pine în schimbul mîncei tale, pentru
gloria talentului tău, din dfrpurile pe cari și Ic împart între dînșii,

O, nu! Nu cere stupizilor și tuturor pungășilor să te tinalt.e*
pîna la dînșii!

Mulțumește-te cu simpatiile modeștilor necunoscuți cari te înțeleg.
Sărmanul Dionis”

Revista *To Paron* din Atena în ultimul ei număr se ocupă despre
literatura română.

Heproducind o bucată de proză a poetului Macedonski, *Pomul*
de Crăciun, publicată în *Românul* și *Literatorul*, acea revistă elină
scrie despre dînsul următoarele:

„Alexandru Macedonski s-a născut pe Ia 1854 și este fiu al gene-
ralului și fostului ministru Macedonski. El s-a distins încă de mic
copil în cunoașterea limbei și ca poet îndeosebi. După moartea lui
Alecsandri, ține, incontestabil, cel dinții loc între poeții din țara
română. Poemele lui Macedonski se disting prin originalitatea crea-
țiunei, tonul și frumusețea sculpturală a ideilor, diversitatea formei,
mlădierea și dulceața ei.

Alexandru Macedonski a întrecut pe toți poeții dinaintea lui.
Pe cînd se afla la Paris, a fost redactor la mai multe reviste ale
Franței și Belgiei. Operile sale erau primite cu multe elogii și mult
apreciate. întoreîndu-se la București, mai de curînd a luat direcți-
unea revistei *Literatorul*, ridicînd stindardul reacțiunei împotriva
ceilor cari au introdus în limbă provincialismele și luptînd puternic
pentru frumusețea limbei și întemeierea ortografiei române.

Pentru rodnicile sale lupte pe tărîmul literar n-a cules laurii ce
i se cuveneau, ci a fost răsplătit cu ingratitude și amărăciuni. Din
chiar cîntările poetului se întrevece aceasta.

Pe timpul cînd Vasile A. Urechia era ministru al cultelor, atunci
abia, a fost decorat cu Bene-Mercnti de I clasă.”

(Extras din *Războiul*)

Mercure de France, marea revistă literară din Paris, fondată în
16>2, și la care colaborează Mauriee Barrés, Henri de Rcgner, Remy
de Gourmont, Strindberg, Albert Mockel, Piene Quillard, Stuart
Merill etc, etc, în no. 101, tomul XXVI, fascicula pe mai, 1W9H,
pag. 5t0, coprinde următoarea apreciere asupra volumului de ver-

suri *Bronzes* a] d-lui Alexandru Macedonski, Articoihl este a] unuia dintre criticii cei mai severi, d. Pierre Quijard, D. Macedonski a repurtat cu *Bronzes* un triumf ce va rămînea o glorie vecinică pentru România. Criticul francez merge în adevăr pînă a da ca model pe marele nostru poet, pentru însăși limba și tehnica franceză, celei mai mari părți a poeților francezi contemporani, iar întmîcît privește fondul, regretă numai — și aceasta o face cu o delicateță extrema — că poetul e prea occidental, cu alte cuvinte că nu e destul de barbar.

Iată articolul în cestiune:

Bronzes, — D. Alexandru Macedonski trăiește la București și a scris în românește poeme de o mare frumusețe. *Noaptea de mai*, de exemplu, al cărei singur defect e de a nu fi fost concepută într-o limbă vorbită de cincizeci milioane de oameni, așa precum spune într-o excelentă prefață la volumul *Bronzes*, d. Alex. Bogdan-Pitești. D. Bogdan adaugă puțin mai departe: «întruna din zile a voit să scrie în franțuzește dar nu se scrie, nu se cugetă, nu se simte decît într-o singură limbă». Această carte este un adevărat «tour de force».

Desigur, urmează criticul francez, este un destin singular de tragic cel al unui înalt poet condamnat la o glorie restrînsă, la o înfrîurire mediocră asupra cugetărei timpului său din cauză că idiomul său natal este abia fixat sau întrebuițat de un număr mic de guri omenești.

Multatuli nu ne este cunoscut decît de prea puțin timp și încă în mod imperfect fiindcă a scris în limba olandeză; și totuși, noșg hicim că în el se ascunde un geniu ce ne este frate, mai apropiat mult de noi decît cugetarea cutărui sau cutărui francez din Franța. În adevăr, d. Alex. Macedonski, deși familiar cu limba noastră ca cea mai mare parte dintre compatrioții săi instruiți și culți, a tentat cea mai periculoasă aventură căutînd pentru cugetarea sa, exprimată în limba franceză, un public infinit mai numeros decît cele opt milioane de moldo-români, risipiți în România propriu-zisă, în Transilvania, în Basarabia și în Macedonia,

Într-o dedicație extrem de atingătoare, își consacră cartea sa: *i Franței*, singura patrie a intelectualilor».

Dacă aș îndrăzni să-mi permit o critică față cu un om a cărui limbă și a cărui tehnică sunt, ireproșabile și ce ar putea să servească ca exemplu celei mai mari părți a așa-zisilor poeți francezi contemporani, ar fi cea că s-a supus în mod prea docil influenței domnitoare a lui Leoonte de Lisle și a lui Baudelaireși că nu a lăsat să apară mai des, în limba franceză, sufletul ginței sale, suflet enigmatic, resemnat și violent, ezitînd între orientul mongol și slav,

și între occidentul latin, suflet de servituti și de cruzimi ce s-a exprimat în *Doinele*, în *Horele* și în *Ciuturile haiducești* ale folclorului, suflet necunoscător de orice noțiune morală, și în care, voluptatea se exaspera pînă la singe, pînă la moarte.

În *Faune*¹, *Laîs vîrge* și în *Crépuscule romain*, domnul Alex. Macedonski, conservîndu-și măiestria măreață, a dat totuși drumul acelei furtuni simțuale și brutale, și ar fi de dorit să binevoiască mai tîrziu, și într-o formă tot așa de perfectă, să consimtă cu o mai puțină rezerva influențelor ereditare".

Nu-mi mai rămîne de zis nimic. Asupra nemuritorului poet lumina e făcută. Alții vor contribui în viitor s-o facă maimare. Acest volum poate să fie acum deschis și citit. *Cartea de aur* a lui Alexandru Macedonski va străluci în toate limbile și în toate timpurile.

Un discipol

La sfîrșitul volumului, după sumar („Coprinsul”), o notă precizează:

„Imprimarea *Cărței de aur* s-a executat în Atelierele Institutului de Arte grafice, Albert Baer, în București, Str. Numa-Pompiliu, și s-a terminat în 25 ale luni iunie, 1902”.

Apoi, pe ultima pagină, o listă de opere *De același autor*:

Prima verba: versuri, 1872, Buc, edițiune sleită.

Poezii-Iadeș: 1882, Ed. Heimann, 480 pagini, a 7-a mie.

Excelsior: 1895, a 13-a mie, ed. sleită.

Bronzes: 1897, a 2-a mie, ed. sleită.

Din viața copilărească: versuri — publicate sub pseudonimul *Alma* — gravuri în colorii executate în Londra, ed. Heimann.

Mișcarea literară din cei din urmă zece ani: studiu editat de Ateneu din Capitală, 1877.

Parizina: poemă în versuri, trad. din Lord Byroti.

Jtofo: poemă originală, în versuri, în trei cînturi.

Textul autograf, definitiv încheiat în 1919, sau după 1919: se păstrează în ms. 3.216, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, caiet tip școlar, numerotat de poet de la f. Ir.— 159r. (paginația Bibliotecii, 2r. — 83r.):

„*Cartea de aur* / Povestiri / Cu totul netipărite nicăieri în alcătuirea lor de acum / de / Alex. Macedonski / (cu desăvîrșire revizuite pentru tipar)”.

¹Acasă ta p-df-operă, cînd a fost tipărit în rointneț”, a tost batjocMît de gazetăria roma ui și în specia) de d. Caragiale.

Acest ms. conține, conform *Coprimului* (f. 82):

1. Casa cu n >• 10	de la pagina	t— 7	inel. (2r.— 5r.)
2. Cânărița	„	9- 13	„ (6r.- 8r.)
3. Căpitanul de poștă	„	15— 22	„ (9r.—13r.)
4. Baba-Cloanța	„	24— 30	„ (14r.—17r.)
5. Trecerea Oltețului	„	32- 37	„ (18r.—20v.)
6. Pitarul	„	38- 42	„ (21r.-23r.)
7. Bariera Șimniadui	„ 44	— 55	„ {24r.—29r.)
8. Oțomfvi	„	57- 60	„ (30r.-31v.)
9. Moară pe apă (în text Moară pe Dunăre)	„	61- 66	„ (32r.-35r.)
10. Surugiul	„	68- 73	„ (36r.-38v.)
11. Căii negri	„	74— 86	„ (39r.— 43r.)
12. Verigă-Țiganul	„ 88	— 119	„ (46r.-61v.)
13. Pomul ițe Crăciun	„	120-139	„ (62r.-71r.)
14. Cămătarul	„	HO-151	„ (4v.-77r.)
15. Palatul fermecat	„	155-159	„ (79r.—81v.)

Textul continuă (f. 81r.—v., 159r.—v.) de o aită mână (Ana Macedonski).

O parte din aceste texte, precum și compuneri în proză de bătrânețe, se păstrează într-o primă redactare (epoci, grafii și cerneluri diferite) și în ms. 3.283, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România (ms. miscelaneu, legal, numerotat f. Ir.—69r.):

Căii negri (VI), f. Ir.—5v.

Moaară pe Dunăre, f. 6r.—12r.

Maestrul din oglindă, f. 19r.—30r.

Vraja lunei, f. 31r.—49r.

Pomul de Crăciun, t. 50r.—G4r.

Bariera Șimnicului, f. 65r.—69r.

Copia fotografică a acestui manuscris constituie ms, foto nr. 40, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România.

Alte texte în proză, redactate sau transcrise în epoci diferite, stnt cuprinse și în ms. 3.408, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România (ms. miscelaneu, legat, numerotat f. Ir.—50r.):

1. *Bucureștii trandafirilor și ai veseliei*, f. 2r.—17r.

2. *Pădurea Ulmilor*, f. 18r.—25r.

3. *Soare și griă*, f. 26r.—34r.

4. *Căii negri*, f. 35r.—50r.

Reproducând textul ms. 3.216, nu-i respectăm — totuși — și ordinea textelor, care-și pierde, în redactarea finală, unitatea ciclului.

rilor. De piidă, *Pomul de Crăciun* este intercalat între două *Năluci din vechime* (*Verigă-Țigviul* și *Cămătarul*), *Cămătarul* este urmat de *Palatul fermecat* etc. În acest motiv respectăm, ca peste toi, ordinea cuprinsului volumului și a ultimei apariții.

Că mai toate volumele lui Alexandru Macedonski și *Cartea de aur* vede lumina tiparului [irintr-o serie întreagă de eforturi editoriale, financiare și sociale, metodă în care poetul, de fapt, se complace. La contribuție șint puși, în primul rînd, discipolii și admiratorii, în speță Jean Th. Florescu, solicitat cu suma de lei 500, prin* Ir-o ceremonioasă scrisoare în limba franceză (Muzeul literaturii române, nr. 2.770, inedită). O dată tipărită, *Cartea de aur* trebuia patronată și lansată printr-un protector ilustru, cu relații, pe care Macedonski îl întrevede, cu multe iluzii de altfel, în persoana ministrului liberal Spiru Ilareii. Acesta este solicitat, cu mari insistențe (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, coresp. Spini Haret, nr. 85.9)4, inedită):

„Mult stimată d-le Haret,

Am avut onoarea să caut să vă aflu la minister pentru a vă prezenta omagiul noului meu volum *Cartea de aur*, pe care vă rog a o primi împreună cu aceasta. Aș fi dorit să vă vorbesc prin viu grai, dar ce am a vă spune fiind urgent o fac acum în scris cu încredințarea că nu aceasta vă poate opri de a da o soluție favorabilă petițiunii ce alătur în *xm* osebbit plic. Această petițiune, știu, după cele întii două ale mele e puțin cam hazardată, cu atît mai mult că, iți mișînd la minister spre a ști soluțiunea ce s-a dat celei din urmă a mea, s-a spus trimisului meu de d. șef de birou de la Casa școaklor Coșbuc a mi se spune: *Sa mă las de fleacuri».

Sunt convins totuși că acel răspuns c natural departe de a fi ecoul sentimentelor ministrului pentru care am avut totdeauna cea mai mare stimă, și așa fiind, eu fiind dator » sumă însemnată la ti-pografie, socotesc cădv. binevoind a citi personal cartea mea, veți găsi de cuviință a judeca cu opiniunea dv. proprie după cum negreșit faceți totdeauna cînd vi se spune mult rău și mult bine de un autor. Cu aceasta, d-le ministru, în speranța că veți binevoi să agreați omagiul meu, rămîne la aprecierea dv. a face cu petițiunea mea ce veți socoti drept și a mă pune în cunoștință cit de curînrî posibil de soluțiunea la care vă vți opri.

Suni al dv, prea devotat,
A. Macedonski.

Str. Sculpturei, 12 bis, 1902, iulie, 1",

Solicitarea, evident, date fiind relațiile foarte oscilante afe lui Macedonski cu viața politică în genere și cu partidul liberal în specie, n-are nici o urmare. Poetui, foarte tenace în astfel de împrejurări, revine însă, printr-o nouă petiție adresată „Domnului Ministru al Instrucțiunei și al Cultelor”, înregistrată de Ministerul Instrucțiunei Publice și Cultelor cu nr. 7.970, din 5 mai 1903, Reg. Casei școalelor (Arhivele Statului București, fond Casa școaielor, Dosar nr. 6/1898, p. 236—237):

„Domnule Ministru,

Am mai avut onoarea să vă depun două petițiuni prin care recurgeam la bunăvoința dv. pentru literatură spre a vă ruga să (aceți aeaziunea a 300 exemplare din scrierea mea *Cartea de aur*. Această rugăminte v-o adresam cu alit mai mult că rămînînd dator ta imprimerie suma de 1.500 lei, volumul în cestiune mi se află încă reținut acolo și cu atit mai mult că eu n-am făcut niciodată literatură de amator. În timp de treizeci și doi ani ra-am devotat graiului român și socotesc că trebuie să mi-am și eu partea mea de contribuțiune ia edificiul limbei literaturii române, deoarece pe Ungă faptul că numele meu a trecut hotarele țărej, că poemele mele sunt traduse în limbiie franceze, germane, italiene, engleze etc, însuși maiestatea-sa regele, grațiosul nostru suveran, a binevoit a mă onora Încă din anul 1882 cu medalia Bene-Merenti de I-a clasă. Pe lîngă aceasta, *Prefața* operei mele *Cartea de aur* fiind și tin document istoric-literar de însemnătate oe interesează direct tronul și augusta dinastie, ar fi fost și-ar fi bine, ca o scriere în acest sens să fie înlesnită a se răspîndi. Oricare ar fi formula mea literară ea numără aderenți numeroși și este treaba posterității să judece dacă eu sau alții au fost greșiți și sunt convins, domnule ministru, că spiritul ce vă însuflețește este larg, mai presus de sectarism și de coterii, și că numai lipsa de fonduri v-a oprit să aprobați petițiunile mele anterioare. Acordîndu-mi cumpărarea a 300 exemplare a 5 lei exemplarul, voi putea să-mi dezrobesc volumul de ta tipar și să urme?, înainte cu apostolatul pe care îl duc în afară de orice sprijin bugetisr de 32 ani, și dvs. veți face o faptă frumoasă.

Primiți, domnule ministru, prea osebita mea considerare.

Alexandru Macedonski,
Str. Precupeții noi, 9”.

Și pe această cerere, Spiru Ilaret pune soc și oficiat, la 3 mai 1903, apostila: „Nu se aprobă”, ss. Haret.

Parale) cu aceste operații de culise, Macedonski se ocupă, conform tehnicii sale bine cunoscute și îndeiung verificate, și de „presa” noului volum. De pildă, în *Carmen* [II, 1, 10 sept. 1902], apare o nota la *Știri literare*, al cărei stil este revelator:

„*Canea de aur* este titlul unei opere literare apărută de curînd și datorită marelui literat Alexandru Macedonski.

Apariția acestui uvraj constituind un eveniment artistic, ne rezervăm dreptul ca în numărul viitor să vorbim pe larg și amănunțit de importanța și valoarea cărții d-lui Macedonski”.

într-adevăr, în numărul armator (II, 2, 25 septembrie 1902), un V. Stroe iscălește o recenzie elogioasă, eu încheierea: „închid *Cartea de aur* recomand înd-o călduros iubitorilor de adevărată artă” etc.

Reținem, în același sens, și o altă notiță, în legătură cu „difuzarea” volumului. În *Pagini alese* (II, 9, 18 octombrie 1902, p. 15), Yan-Sil (Oh. Silvan) prezintă la *Opere noi*: „*Cartea de aur*, Al. Macedonski. Un volum, 300 pag., 5 lei”, cu specificarea în notă: „*Cartea de aur* se poate procura de la autor: Str. Sculpturii, 12 bis. Buc”. Această „mică publicitate” este tipic macedonski ană,

Pînă la găsirea unei posibilități de ași vedea tipărit măcar un prim volum de proză, Macedonski concepe o serie întreagă de alte-proiecte, toate de reținut, unele eu reale implicații estetice.

Destul de curioasă pare mai întii o știre privitoare la realizarea — în colaborare — a unui volum de proză (*Bibliografia, Binele public*, V, 20, 23 decembrie 1882):

„Va apare în curînd de sub presă un volum intitulat: *Figuri de zăpadă* de Al. Macedonski și D. Constantinescu-Teleor, conținînd nuvele, tipuri, scene de viață socială etc. Eleganța stilului cit și a tiparului promet a face din acest volum un drăgălaș cadou pentru Crăciun și Anul nou”.

Deși Macedonski avea, încă din tinerețe, vocația colaborării literare cu discipolii, proiectul nu se realizează în această formă, dar ei revine într-o altă regie (*Ecouri, Binele public*, V, 153, 11 iunie 1883):

„Al. Macedonski pregătește volumul al II-Jea de poezii ce va apare cît de curînd. După aceea va ieși de sub presă două volume de *nwek*, unul al d-lui Macedonski și celălalt al d-lui Stoenescu”.

Plină de interes — întrucît trebuie raportată la preocupările „naturaliste” ale poetului, foarte reale la epoca respectivă — este o altă informație reținută de *Românul* (XXXIV, 10 martie [26 februarie] 1890), în cadrul *Știrilor literare*:

„Dl. Al. Macedonski a terminat o nuvela noua intitulată *Floare de apă*. Această nuvelă e deja a șasea din seria nuvelor așa-numite «reprezentative» ale autorului *Noaptilor*’.

Că nu este vorba numai de un simplu zvon de redacție, o dovedește și faptul că noțiunea fusese într-adevăr folosită de Macedonski, care o și teoretizează într-o accepție, am spune, mai ctirînd simbolistă. Căci definiția pe care o dă genuini „reprezentativ” estefoartu asemănătoare cu aceea a simbolismului, din *Poezia viitorului* (1892):

„Simbolismul, în grecește *simbolon*, astfel zis *semn*, este numele modului de a se exprima prin imagini spre a da naștere, cu ajutorul lor, *ideii*”.

Or, în acest mod, poetul se pronunță, cu patru ani înainte, și în dedicația către Bonifaciu Florescu la *Intre cotețe* (București, Editura revistei *România literară*, 1888):

„...Seria mea de *Nunele* — cercare a mea de a face ca «ideea» să nască direct din imagini, iar nu imaginile din «idee» — gen pe care-l numesc reprezentativ...”

De fapt, noțiunea de tot imprecisă, circula și în presă, dar într-un context estetic naturalist. Traian Demetrescu, în *Priviri generale asupra nuvelei* (*Adevărul*, III, 749, 21 februarie 1891), oferă o dovadă precisă:

„D-sa a scris cîteva nuvele, pe care ie-a numit «reprezentative», unele din ele dîndu-ne aspectul unor moravuri sociale ridicule (*Dramă banală*), altele încercînd a ne dramatiza adîncurile unui suflet omenesc străbătute de licăriri de geniu și de nebunie (cum ar fi *Nica Bereanu*), iar altele înfățișîndu-ne colțuri de natură, cu o putere coloristică admirabilă (*Zi de august, între cotețe*)”.

în același sens vorbesc și alte *Știri literare* (*Românul*, XXXIV, 26 mai 1891):

„Dl. Al. Macedonski va pune sub presă un volum de poezii noi, cu totul inedite. Mai toate *Noaptilor* vor fi cuprinsa în acest al II-lea volum.

De asemenea, cunoscuta! publicist va scoate și un volum de nuvele, în care vor fi publicate numai nuvelele aparținînd sistemului reprezentativ”.

Rărnîne totuși un fapt stabilit că Macedonski nu va mai persevera în această idee. De altfel, după 1891, entuziasmul naturalist al poetului slăbește, pentru a se stinge cu totul în pragul secolului (*Literatorul*, XX, 1, 20 februarie 1899). Evocarea acestei curbe estetice în *Opera lui Alexandru Macedonski*, Buc, E.P.L., 1967, p. 105, 586-587.

(p. 13)

ZI DE AUGUST

Publicată în *Revista literară*, VII, 2, februarie 1886, p. 81—95, dedicată: „Prietenului și camaradului meu de liceu Ioan Rădoi”- Republicată în: *Familia*, XXIX, 31, 1/13 august 1893, p. 363-364 și 32, 8/20 august 1893, p. 373-375; *Lumina*, I, 16—20, 26 — 30 aprilie 1894; *Liga ortodoxă*, II, 104, 1 ianuarie 1897, p. 2 — 6; *Cartea de aur*, București, 1902, p. 29—48, dedicată: „Doamnei Smaranda colone! Maleescu, născută Bucșan, castelana de la Parepa, autorul închină cu venerațiune”; *Literatorul*, XXVI, 9, 24 august 1918, p. 4-7.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918.

A — *Revista literară*; B — *Familia*; C — *Lumina*; D — *Liga ortodoxă*; E — *Cartea de aur*; F — *Literatorul*.

După o informație din *Revista independentă*, IX, noiembrie 1887, p. 60—61 („Bibliografie”), Macedonski intenționa să publice, în revista *Le Semeur*, versiunea franceză a acestei „nuvele naturaliste”. Cu redactorul acestei reviste, Vuilliet, poetul se afla într-adevăr, în acea perioadă, în corespondență, cf. Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, Buc, E.P.L., 1966, p. 431.

Personajul Trana preocupă pe Macedonski. O poezie în stil popular *Răspunsurile Trăitei* (anterior *Doina fetei*.) se păstrează în ms. 3-107, f. 1.. Ribl. Acad. Republicii Socialiste România, cf. ediția de față, voi. II, p. 372.

Variante

13—14

1—25; 1—9 Departe de București, între două șiruri de dealuri, de care satele se agață ca niște cuiburi de rîndunele sub ștreășinele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviți. Acest rîu, ce șerpuieste printre pașiștile și arăturile coperite, primăvara, cu talazurile de smarald și de aur ale grîului și ale rapiței, izvorește tocmai din Muntele Crestat. Dînsul, în această parte a curgerii lui, după ce ocolește pe după o braniște de frasin, intră într-un zăvoi de plute și de sălcii unde, întîrziîndu-se cîtva sub umbră, e apucat, în urmă, de zăgazurile de la moara pitarului Stambulache. Dar tainica liniște a zăvoiuului, prin a cărui iarbă naltă cresc românite și gălbenași, e cu totul turburată cînd morarul ridică stăvilarele, și cînd Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jgheburile verzi de mucegai, spre a se măcina pe roata ce se pună

în mișcare. Dinaintea moarei, aproape că nu e ceas cînd doi-trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii cu porumb sau «u griu, și să-i urce înăuntru cu înjurături de cruci pe buze și cu credință nestrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt, pe alocuri, împisilate de iarbă, și se fac, pe altele, țărmi de nesip, cu spărături de mică schinteietoare prin el. Pajiștile și arăturile, cu bogăția lor de bucate, se desfășoară, peste rîu, pînă în poalele dealurilor, și urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, coperișurile do tinichea de ia cîteva biserici sătești răsar licărtoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august. Dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stînga, se ridică, veche și coperită cu șindrilă, biserica comunei Stămbulești, a) cărui turn e ocolit de porumbieci ce se îngurliuesc *F*: Departe de JBucurești, între două dealuri, de cari (care *A*, *D*) se agață satele ca niște rîndurile (rîndurile *JS*) de strașinele (streășinele *B*) caselor, se deschide gura frumoasei văi cu apa Plăvița pe mijloc, rîu limpede «e izvorăște tocmai din Muntele Crestat și ce se duce printre un zăvoi de plute și de sălcii argintii, îngîntînd {Ba îngîntă *E*} șoapte vesele pînă la iocul unde face un cot spre miazăzi spre a intra între (prin-*Ire D*) zăgazurile de la moara pitarului Stămbulache. Apa pătrunde atuncea (atunci *E*) sub o leasă de sălcii (sălcii *E*) ce se împreunează (împreună *E*) cu totul pe deasupra ei, iar strînsă între zăgazuri, dînsa se adincește și totdeodată pare a se imobiliza; fața ei își pierde (perde *E*) nuanțele strălucite pe care (cari *E*) soarele le fulgera peste undele gongonitoare... O liniște tainică străbătută de fioare răcoroase se lățește (lățea *C*, *D*) sub frunze și o melancolie maiestuoasă predominantă (domnește *E*) neturburată. Puțin mai la vale se află însă (omite însă *E*) moara, iar dinaintea (moara). Dinaintea *E*) ei, doi țărani încovoiați de greutatea sacilor ce descară (descărcaseră *C*; descărcară *E*) dintr-un car se opintesc cu înjurături de cruci pe buze și cu credință nestrămutată în suflete. Morarul ridică (ridică *A, C*) în sfîrșit stăvilarele. Apa, mult timp conținută, se repede între jgheburile verzi de mucigai, apoi, de la înălțimea lor, se sparge pe roți cu zgomotul surpăret (surpării *B*), se macină, se prefăce într-o spumă și ca a laptelui și reia ceva mai jos cursul ei liniștit. Malurile acestei ape ce, pe unele locuri devin (se schimbă în *E*) țărături de nesip (nisip *D*) alb și mărunt (mărunt *E*) amestecat cu țepeligi de aur și argint, pajiștele ce se desfășoară dincolo de rîu pînă (până *E*) în poalele dealului din dreapta, conturile depărtate ale acestui deal, casele sătești ce se zăresc pe coastele lui, coperișele de tinichea de la cîteva clopotnițe, Jicărtoare sub cerul albastru al unei zile de august, iar

dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stînga, biserica comunei Stămbulești, stolurile {stoluri *C*, *D*} de porumbieci albi ce dau ocol îngurliindu-se turnului ei de seînduri înnegrite de ploaie și (de *A*, *B*) vreme, se împreunează (topesc *E*) într-o armonie desăvirșită, întocmind toate (desăvirșită. Toate *E*) la un loc, cu multiplele lor nuanțe, triste sau mai vesele, bătaoare la ochi sau mai dulci, (întocmesc *E*) un fel de rai pămîntesc ce schinteiază (scinteiază *D*) pe acest petec de natură sănătoasă, cu verdeța și (cu *B*) cerul nemînjhe încă de fumul niciunei locomotive *A*, *B*, *C*, *D*, *E*.

14—15

10—41; 1—*f* Cu privesc pe această fermecătoare vale, eoii al unei Elade de odinioară, albește, așezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stămbulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa uimi bătrîni; pruni călugărești, cu prune cu gît, galbene și lunguiețe, prunii obicinuiți, duzii prăfuiți și nucii cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt, pe care pomii și copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduși și cîțiva cireși. Jos de tot, sub coastă, licărește oglinda de argint a unei bălți. Pe fața apelor ei nemișcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lîngă maluri, limpeziciunea. Csrul însă îi albăstrește partea de la mijloc, pe cînd, mat spre luncă, ea se prelungește ca un gît, și intră sub întunerecul frunzelor, sîngerat de moșurile roșii ale trestiiilor, Ici-colo, atît pe margini cît și pe mijlocul bălței, nuferi albi și galbeni — trandafiri plutitori — se mișcă după cum îi mîină adierile. Printre ei, boul-bălței, gîndac dintre cei de tot mici, dar al cărui cîntec răsună departe, sare de un sfert de stîngen în sus, sav, cu iuțeli ca ale clipirilor, zgîrnie oglinda tihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mină ageră l-ar trece pe fața unui geam. Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stămbulache, urcă și pomii ce, izbindu-se de gardurile curței boierești, îi dau ocol și o iau la mijloc. Această obștească pornire a văiei spre cucerirea înălțimilor, ce sunt totdeauna în lumina soarelui sau a lunii, amenință, cu rădăcinile pomilor și ierburilor, să spargă gardul care împrejmuește casa pitarului, și, cu vremea, să dea iureș însăși culci, să se agate de ea, să i se încleșteze în ziduri, să-i știrbească temeliala, și, rozînd-o, s-o surpe, și s-o șteargă din fața pămîntului *F*; Cu privesc pe această vale fermecătoare, colț de idilă antică, albește, la jumătatea dealului din stînga, casa cu foșnă de zid a pitarului Stămbulache, iar pe {Stămbulache, Pe *E*} coastă în sus, se urcă (omite se *E*) spre dînsa ulmi (ulmii *A*, *B*) uriași cu frunzătură mă-

runtă (mănuntăjE[^] și deasă, pruni (prunii *A, B*) călugărești cu prune galbene, pruni (prunii *A, B*) comuni ce se încovoiaie sub roadele lor albastre sau roșcate, duzii fduzi *E*) prăfuiți, nucii [nuci *E*] cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt pe care natura ajutată de om pare că-l dă dealului, câțiva corcoduși, doi sau trei vișini își ridică frunțile [frunzele *C, D*] cât pot ca să-și facă loc la soare printre suma de copaci trufași, (Acești pomi *E*) își înfrigrădăcnițe cleștoase în pământul povîrnit dar bogat și răsar din bălării sub formă de trunchiuri și (sau de *A, B, D*) creci noduroase de sub a căror coajă plesnită, mustul unei vieți prisoselnice se scurge zilnic. Jos de tot, sub coastă, licărește oglinda de argint a unui iaz smălțuit pe locuri de verdeața lumei de frunze cc-1 privește din deal, Jnsîngerat (singerat *E*) pe altele de moțurile purpurii ale trestiiilor, împestrițate (pestrițat *E*) pe margini și chiar pe mijloc de (cu *E*) flori de apă, trandafiri plutitori, unii cu petale (petele *C, D*) albe, alții cu petale (petele *C, D*) galbene, ce se rotunjesc ca niște cuiburi și (ce *C*) se mișca, încoa și încolo (*omite E*), în voia celei mai ușoare adieri. Printre aceste flori, boul-Mlței (bălții *A, B, D*), insectă ciudată cu cîntec monoton dar răsunător, țîștește de un sfert de sînjen în sus sau descrie în fața apei și (*omite și E*) cu o iuțea nepomenită semicercuri orizontale ce se încrucișează în diferite puncte. O dată cu vegetația uriașă a copacilor, a pomilor și bălăriilor ce asaltează curtea boierească, se urcă (suiie *E*) zilnic spre dînsa, și spre deal în sus (și mai sus de curte, spre piscul dealului *E*), cîntecul tainic al frunzelor și (*omite și A, B, D*) suspinul firelor de iarbă, dimpreună cu (iarbă. Cu ele împreună vibrează *E*) toată poema de glasuri exalată de viețuitoarele ce mișuiesc printre stufurile de leuștean, de ismă și cimbru înflorit, printre lumea albă și galbenă a mușetelului, printre grupele liliachii (de liliac *E*) ale moțurilor de curcan (curcani *C*), ale laptelui de cuc cu nasturi de aur, alegarofițelor mohorîte ca sîngele sau pembă ca roșeața unei fete mari, flori de cîmp ce nasc și mor cu aceeași aspirațiune: de-a (se *B, C*) urca, de a se înmulți, de-a cuceri generație cu generație dealul întreg, culmea radioasă. Această tendință generală (aplecare obștească *E*) amenință (amerință *A, D*) din ce în ce mai mult gardul curții, dînsul (curței. Dînsul *E*) șovăiește sub presiunile cotropitoare. Câțiva dintre pircaci au căzut deja sub mușcăturile rădăcinilor, un număr dintre ceilalți, găuriți de insecte, apăsați de trunchiuri, stau să cadă, și dacă pitarul n-ar pune să i se dregă împrejmuirea în fiecă a», toată vegetațiunea de pe coaste (coast *C, D*), valea întreagă ar năvăli

înăuntru, ar umplea fumble *A, D*) curtea cu orgia ei de frunze, de arbori (arbore *C, D*), de flori și de (*omite de E*) rădăcini, ar urca pe ziduri, ar făcea (face *A, B, D*) să dispară casa cu aceeași înlesnire ca gardul și s-ar uni cu prunăria din dos ce-și desfășoară mersul ei urcător tot în sus, mereu în sus *A, B, C, D, E*; 8—40 Stambulache însă nu este om să se dea bătut cu una cu două. De cum venea primăvara, punea să smulgă mărăcinii, lăstarele și bălăriile dinprejurul gardului, și cula urma să zîmbească, neatinsă, dealurilor și văilor PUviței, ce se ducea la vale, și căiătorilor ce se duceau la deal ori la vale. În starea în care moștenise el casa și moșia de la părinții săi, voia să le iase pe amîndouă celor care-i vor fi urmași, și mai cu seamă feciorului său întii-nascut — iar la această părere se unea și grăsulia cucoana Paraschiva, preacinstita lui soție. Și tot pentru aceasta, și fiindcă amîndoi bătrînii știau că fiul lor Costică — care de vreo două săptămîni își luase licența în drept — avea să le sosească chiar în acea zi, dînșii, cu toate că își vedeau de treburile obicinuite, simțeau că le saltă inimile, și că nu știu cum să-și mai găsească de lucru, ca să le treacă de urîtul așteptării. În neastîmpărul său, pitarul părăsea, din vreme în vreme, prunăria din dosul caselor, unde, fiăcăi și fete scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, și alerga spre casă, unde, după ce urca în foisor, lua ochianul și se uita lung spre drumul cel mare. Cucoana Paraschiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineielor, îl zărea cu coada ochilor, și, mița și grasă cum era, suia gîfîind scara după el. — Parcă văd ceva, îngîna dînsa trăgîndu-și răsufllarea, dar tocmai colo — departe — de la deal de moara Sîrbului — în dreptul plopilor din hotarul Vîrteștilor. Stambulache își ștergea cu o batistă vîrgată sudoarea de pe capul lui pleșuv și lucios ca un pepene verde, și apropiîndu-și iar de ochian pleoapele roșii, deasupra cărora nu se mai aflau decît vreo trei-patni fire de păr alb, se uita lung spre drumul mare și se uita mai ales de la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrtești *F*: Stambulache însă, nu este om (care *A, B, D*) să îngăduiască o asemenea violare de domiciliu fie ea cît de poetică: așa a moștenit el casa și moșia de la părinții lui, așa vrea să le lase fiului său, iar de această părere este firește și grăsulia cucoana Paraschiva, respectabila sa soție. Pentru acest cuvînt, cu toate că amîndoi bătrînii știu că fiul lor Costică, care de vreo două săptămîni și-a sîrșit studiile luîndu-și licența în drept, are să se întoarcă peste cîteva ceasuri, dînșii, își văd de treburile obicinuite ca și cum inima nu le-ar tresări de bucurie, ca și cum singurul copil ce le-a dăruit Dumnezeu pe vreme de bătrînețe n-ar

fi așteptat cu cel mai mare neastîmpăr. Cu loate acele, din vreme în vreme, pitarul părăsește prunăria din dosul casei în mijlocul căreia, flăcăi și fete scutură pomii (pomii *C, E*), grămădesc prunele întocmind cu ele movile albastre sau brumSrii. În neîniștea ce-J coprinde atunci (atuncea *A, B*), Stambulache se urcă repede în foisor, ia ochianul și se uită lung spre drumul cel mare. Cucoana Paraschiva, din cuhnia unde priveghea bătutul putineilor, l-a văzut cu coada ochiului și, mică și grasă cum este, gîfiind, a urcat scara după el. — Parcă văd ceva, îngînă dînsa trăgîndu-și răsufierea cu greutate, dar tocmai colo, departe, de Ja deal de moara Sîrbului, în dreptul plopilor din hotarul Vîrteștilor. Stambulache, cu o batistă vărgată, își șterge sudoarea de pe frunte, de pe capul său pleșuv, neted și lucios ca un pepene verde, își apropie din nou de ochian ochii căpriei deasupra cărora nu se mai află decît vreo cîteva fire albe ce se zbîrlesc în dreapta și în stîngă și se uită de (*omite* de *D*) la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrteși *A, B, C, D, E*.

16—17

1—41; 1—8 Dar pe drum nu alerga decît praful ridicat de un vînt băltăreț, praf ce se încolăcea întocmind niște vîrtejuri ce dau fuga unele după altele ca bețele unei reșchitori în mișcare. Stambulache își lăsa ochianul, își mai ștergea sudoarea de pe frunte, și cucoana Paraschiva se scohora în argea ca să mai vadă de țesutul scoarțelor. Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se zbegui cu băieții care le siciau ori Je apucau pe la spate și le așezau pe vrute-nevrute pe genunchi. Mai spre fundurile livezei, vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii, și, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogonețe, de cum le alunecau între cămășile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pirlite, și oprindu-li-se între sîni, li se mișcau acolo cu gîdelări ce le făceau să se pornească pe rîs sau să scoată mici țipete. La vederea pitarului, care se înapoiase în ogradă, risetele și glumele încetară și toți se puseră de iznoavă pe lucru. Dintre băieți, unii băteau prunii cu niște prăjini lungi; alții se urcau în ei; alții le adunau de jos și le rînduiau la o parte, movile lingă movile. Și pe rînd pitarul trecea de la unii la alții, pasările, speriate, își părăseau cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrîneau dincolo de vâlceaua ce despărțea primăria în două, iar vîntul băltăreț plutea pe deasupra pomilor ducînd spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute. Trana a Stanchei, fată de treisprezece ani, scutura, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele

necoapte bine mi cădeau, dînsa, sprintenă și rîzătoare, se urca între crecile prunului, măcar că vîntul îi luase pe dedesubt fusta și cămașa, răsfrîngîndu-i-le mai sus de genuchi. Își ținu al dascălului, băiețandru de optsprezece ani, care se făcuse, de drygul mindirului milităresc, călăraș cu schimbul, pasămite că-i pusese gîndul, fiindcă îi toca verzi și uscate, și, mai în glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit înlr-unul din ulmii de dincolo de pîrleazul prunăriei un pui de mierlă cum n-a stat altul, cu totul și cu totul alb — cu grai de aur, și numai pe sub burtă și pe sub aripi surăpură *F*: Pe drumul cel mare nu se plimbă însă decît. praful ridicat de un vînt băltăreț, praf ce se încolățește în spirale și o pleacă de-a lungul drumului în vîrteje altie ce aleargă unele după altele ca bețele (brațele *C, D*) unei rășchitori în mișcare. Stambulache își lasă ochianul, își șterge [iar *A, B, C*] sudoarea de pe frunte, cucoana Paraschiva coboară în argea ca să vadă dacă s-a-naintat cu țesutul scoarțelor și el se întoarce în ogradă. Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră (lăsară *E*) dy cules pentru a se zbegui cu băieții cari (ce *A, B, D*) le înmîrnceau ori le puneau cu de-a sila pe genunchi (genuchi *EJ*, în vreme ce alții scuturau din creci o ploaie răpăitoare de prune. Și roadele gogonețe alunecau între cămășile desfăcute, se duceau de-a lungul piepturilor (pepturilor *E*) pirlite, se opreau între sînurile pietroase [petroase *E*], cu gîdelături nebanatici, cu șiretlicuri idilice, dau naștere la (*omite* cu șiretlicuri idilice, dau naștere la *D*) mici țipete ce colorau și mai mult vorbele virile ale flăcăilor cu sînge ars de soare și cu musculatură încordată. La vederea pitarului, al cărui halat iie stambă galbenă cu veigi șamanii filfăia umflat de vînt, toți și toate (*omite* și toatei?) se puseră de iznoavă pe lucru,... Flăcăii reîncepură să scuture pomii sau să se cațere printr-înșii, fetele își reluară copăile, se apucară să le umple iar, să le descare grăbit peste movilele ce se măreau ca prin farmec, cu toate că, pe sub cămăși, o nădușală potopitoare le prididea de la subțiori (subțioară *C, D*) în jos și le scălda pînă (pană *E*) la călcîie în sudoarea întremătoare a muncii. Și pe cînd pitarul trecea de la o grupă la alta, prunile urmau să rapanească... Paserile speriate își părăseai» cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrîneau de mai bine de o sută ani în fundul ogradei, iar vîntul băltăreț plutea (unduia *B*; ondula *D*) pe deasupra pomilor ducînd către pădure miasele acvatice, germenii fermentare} (fermentării *B, D*) trcstielor căzute și ai plantelor moarte. În vremea «ceasta, Trana a Stbiichci, tată de treisprezece ani, scutura un prun ce creștea mai la (*omite* la *B*) o parte.

bar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau destul de iute, ea, zglobie și veselă, se urca între crecile {crăcile *B*) lui, măcar că vințul îi luase pe dedesub cămeșa și fusta, răsfrîngîndu-i-le în sus de i se vedeau pulpele și genuchii (genunchii *Dj*, Sub prun, Niță al dascălului, dănac (voinic *E*) de optsprezece ani care se făcuse călăraș cu schimbul de poștă, pasămite că-i pusese gîndul, că-i toca verzi și uscate, îi spuneac-a dovedit într-unui din ulmi un pui de mierlă alb *A, B, C, D, E*; 4—40 Trana — șireata! — frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri cel înnebuneau, rîdea, zicea că nul crede, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîte una în gură, po care el o prindea din zbor, și o stringea între buzele lui roșii și mustăți mijitoare. Dar Niță făcea ce făcea, și tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar cînd Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pîrleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocu — bătu-l-ar cucu! — m cuib — la căldură. Și aproape pe negîndite — așa cum n-ar fi crezut nici el că arc să i se întîmple — se pomeniră între ulmii cei mari, cu pîrleazul trecut, și de parte cu totul de culesul prunelor, printre dese tufișuri de măceși și de porumbe vinete, el tot făcîndu-se că nu-și aduce aminte în care ulm e cuibul, și ea tot spunîndu-i că a fost proastă că la crezut, și tot smucindu-se să scape de brațul ce-i strîngea mijlocul,.. Și cum Niță își apropiase obrazul de al ei, el îi jură că are să i-l arate cu adevărat pe năprasnicul pui, și dînd într-o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciniș, se strecură cu ea până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crecile lui, Și fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei, Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să știe cum — că alunecă și cade, dar, odată cu aceasta, simțise că se surpă peste ea și cerul, și pămîntul, și copacul, și Niță, și puiul do mierlă, și tot. Prunăria urma însă să răsune de risete și de glume, de răpăirea prunelor, și strălucia ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile (ie august. Cu toate astea, soarele cam șchiopăta spre apus, și Stambulache, care se uitase la ceasornic, se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră și Costică *F*: Trana, frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei (guri *A, B, D*) dar cu trăsurile încă de copil, se uita pe furiș la el, îi arunca cîte o căutătură dogoritoare în care se amesteca umbra unei temeri nedefinite (nedeslușite *E*), îi răspundea cS nu-l crede, rîdea, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea prune în sin (*omite* cap, îi az-

vîrlea prune în *D*), lăsa cîte una să-i pice drept în gură, iar el o prindea din zbor, o crăpa sub presiunea albă a dinților sau o strîngea între buzele lui roșii cu mustăți mijitoare pană (pînă *A, B, C*) ce o dezumfla ca pe o boabă de strugure (strugur *C, D*) de toată zeama coprinsă în voluptuoasa ei carnațiune. Acest joc ținu cît ținu, dar fiindcă dîușii vedeau că toți prunii dimprejur s-au cules și că rămăseseră singuri, ori fiindcă se simțeau îmbrînciți unul spre altul, se pomeniră mergînd alături printre urcușurile și coborîșurile ogrăzii (ogratiei *E*). Și unde le erau mințile numai ei știu, că în loc să se îndrepte (îndrepteze *A, C, D*) către părțile de unde veneau glasuri, se duceau, poate pe negîndite, între ulmii seculari printre cari (care *A, B, C*) măceșii și stufurile de porumbe se înșirau ca un gard viu. Trana a Stanchii (Stanchei *E*), fetica de treisprezece ani, ar cam fi vrut ce este drept să se întoarcă-napoi. însă Niță al dascălului îi trecuse brațul pe după mijloc, își apropia obrazul arzător de al ei, îi șoptea în ureche despre multe și se jura pe lege că puiul de mierlă nu este născocire, că are glas de privighetoare, că este alb ca zăpada, că trebuie să fie vreo ursitoare care (ce *A, B, C*) s-a schimbat în pasere și că își are cuibul într-o creacă a ulmului al mare. Trana, pe de-o parte da din cap, pe de alta, credea, cu toate că, de ce se apropia de măceși și de ulmul cel mare, inima începea să-i zvîcnească și un fel de frică, frig și căldură, o năpădea de toate părțile; însă glasul lui Niță se făcuse dulce-dulce, brațul lui o strîngea tot mai tare, buzele îi suflau pe obraz o dogoreală nespusă și măceșii erau aproape, ulmii vîjăiau sub vînt, iar într-înșii șuiera o mierlă și cînta o privighetoare. Și cînd amîndoi se făcură nevăzuți, crecile ghimpoase, date o clipă la o parte, își reluară locul obicinuit. Deasupra lor, răgacii reîncepură să zboare și să zbirnăiască (zbirnăie *E*), martori fericiți ai tainei ce se împlinea, ai sărutărilor sălbatice ce pun vineției pe grumaji, ai furtunei arzătoare cu descărcări electrice și cu convulsii (zvîrcoliri *E*) zdrobitoare ("supreme *A, B, D*). În celelalte părți ale prunăriei, aceeași răpăială și aceleași glume răsăreau dintre pomii zgăcinați, dar de astă dată Stambulache nu mai vedea ce se petrece. Flăcăii și fetele ar fi putut să se lase de cules că el nici nu le-ar fi băgat de seamă. Ce? Soarele (se *A, B, D*) cobora.. Cinei ceasuri, și Costică *A, B, C, D, E**

19

24—27 Vorbele, glumele, mișcarea umpleau curtea. Dar butia fusese desfundată de argați, și toți se trăgeau într-acolo și se uitau cu jind la ea *F*: Glumele și risetele umpleau curtea încrucîșîndu-se

cu un zgomot urcător printre caro înțelesul vorbelor se perdeă (pierdea *A, B*), și (*omite* și *A, B, D*) abia cite o dată, nota mai ascuțită a unei voci, țândărirca izbucnitoare a cite unui rîs, obuz (obuzul *B*) vesel ce se spărgea în toate părțile, spinteca uielul furtunos ridicînciu-se deasupra lui. Dar butia scoasă în gîrliciul pivniței (ie argați ce-o (cari o *E*) desfundau tăcu ca zgomotul să scadă *A, B, C, D, E*.

21

16—19 [ar sărind de pe scaun, Costică o apuca cu amîndouă mîinile și o așeză cu sila la masă, spre marele haz pe care ii făceau pitarul și popa Smarandache, și chiar cucoana Paraschiva *F*: Și stăruia să șadă la masă. Floarea care se făcuse roșie ca sfecla, vru să iasă afară. Dar Costică sări de pe scaun, o apucă de amîndouă mîinile (mîinile *JJ*, o așeză lingă el, și in mijlocul hanului pe care-l făcea cucoana Parasehiva, pitarul și popa Giocîrlie, o amenința (amerința *A, B, C*) că de se va scula, o va săruta fărăi altă vorbă *A, B, V, D, E*.

22 — 23

14 — 41; 1 — 5 Hora luase la mijloc focul și chipurile aprinse răsăreau din întunerec. Voinicii care o învîrteau, și despre care avea să se ducă pomina, izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși «u altîțe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se strîngeasau se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brînci, zguduia jbatătura și casa — cutremura dealul. Băieții cei de tot tineri, cu dimie strimță și găitănăță pe picioare, cu scurte mintenc în umeri sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pîslă neagră înconjurată de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, zbućiumau noaptea cu chiote, și intrau și ieșeau din întunerec ca niște năluci. Bine legați — voinici și frumoși — cu buzele abia înseilate de mustăți, sau spelbi — oacheși și roșcați — cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure cite-o inimă, și să nu se desprindă •din horă cu cite-o față... Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot •ce vedea îl fermeca... Bucureștii i se înfățișau deodată urîți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma iui de advocat, •o nerozie. Viața liniștită, fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbuleștilor. Șesul Plăviței, dealurile de dincolo deci; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult docil: le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înecată în întunerec, ii năvăleau

din priviri în minte, din minte în inimă. Urarea, strigătul de: „Ministru I să te văd ministru !” i se părea acum o glumă. In tihna cîmpului, în munca pămîntului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată, desigur, adevărata fericire — singura *F*; Chipurile aprinse cari (ce *A, C, D*; se *B*) răsăreau fără veste din umbră, energia formelor, varietatea îmbrăcăminteii, înfloriturile albastre și roșii ale cămășilor, fluturii de pe cite-o (o *D*) zvelcă, fustele do stambă, cioarecii strimți ai cîtorva băieți, găitănăți de-a lungul cusăturilor, căciulile negre puse într-o ureche sau îndesate pe-o sprinceană, strigătele, chiotele, hora ce se ducea de colo pînă colo (*omite pînă E*), i se păreau lui Costică lucruri noi, cîștigau in ochii lui o însemnătate. De altă parte, dincolo de întunericul biciuit de sfîrcul flăcărilor trosnitoare, noaptea se popula cu taine poetice, cu farmece nespuse. Dealurile din față, pădurile și satele, ghicite mai mult decît întrevăzute, cite un foc ce licărea, șesul despărțit în două de zăvoial Plăviței, biserica înăbușită sub întunerecul (întunericul *D*), surpat pedînsa, îi năvăleau în priviri, în suflet, îi readuceau copilăria, jocurile și fericirile ei, pe Floarea sicîită de dînsul, culcaturile și sculaturile lui (*omite E*), măcănitul de rațe, mugetul melancolic al vacilor chemîndu-si vițeeii, alergările (alergăturile *B, D*) ca să descopere cui-barele găiriilor și (alcDJ giștelor *A, B, C, D, E*; 6 — 28 Și dîndu-sejos din pridvor, el intră in horă, — cam nedibaci la început, — dar, în curînd, dînd și el pe brînci, sărind și el cît zece, chiuind și el, și uitîndu-și da diplomă, ca și cum n-ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, du trebile politice și administrative — de drepturile si datoriile cetățenești... Lăutarii se duceau eind spre o margine a horii •cînd spre cealaltă și urmau — cu flăcări roșii pe obraz — să-și zdrăngănească unul cobza, celălalt vioara. Niță al dascălului, cu boneta de cazarmă pe ceafă, cu cizme împintenate, în pantalonii ce-i trosneau pe picioare, în tunică de dril deschiată la piept, sărea cît zece;

— Uite-așa !/ — Și-așa !/ — Și-încă-așa !/ Trana a Stancbei, pe care picioarele n-o mai duseseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vîntăile și buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Niță. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea cu jeraticul din ai iui, cu părul lui scurt ce scăpără scinteicri roșiatice... *F*: Inșă hora ce la început se trăgănea, se făcuse vijeliosă. Ba alerga acum printre întunerec (întuneric *D*) și lumină cu țepene băți din (de *D*) picioare și cu sărituri ce îde *C, D*) zguduiau pămîntul. Lăutarii, luați la (\\n*C, D*) mijloc, își zdrăngăneau cobza și vioara cu flăcări roșii pe obraz. Niță al dascălului, cu boneta

de cazarmă pe ceafă, cu cizme cu pinteni, în pantaloni de uniformă ce-i trosneau pe picioare, în tunica de dril deschisă la pept (piepl *A fi*), sărea cât zece: — Uite-așa !/ — Și așa! / — Și-DCă-așa I/Trana a Stanchii (Stanchei *E*), la o parte, își ascundea vinețelile de pe gît, ochii bătuți, buzele pîrlite; de abia se ținea... Picioarele î se împleteau (împedea *C, D*) ca și cum ar fi fost beată; vrea să nu se mai uito la Niță dar privirile i se duceau tot către el, căci ci îi furase ochii și gura, o furase toată cu ochii lui de jărtic (jeratic *A, C, D*), cu buzele lui la colțuri cu mustăți mijtoare, cu părul lui (omite lui *C, D*) scurt ce scăpară la lumina focului schi atei roșcate (roșietice *C, D*) *A, B, C, D, E*.

24

25— 28 Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcâneii, și cite-o hanță de ciine, luau în slăpînire noaptea ce se făcea înaltă *F*: Foișorul era pustiu, o liniște fericită se lăsa asupra casei, și răcâneii cu ritmurile lor monotone, împreună cu cite-o hanță de cîne, luau în stăpînire noaptea ce se făcea albastră, ce se înmuia în argint și în schinteieri de safir *A, B, C, D, E*.

(p. 25)

SOARE ȘI GRÎU

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 18, 1 iulie 1896, cu subtitlul „Pastel”. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 19 — 51, datată: „1896, București, iunie”; *Românul*, 47, 118 (9), 4 mai 1903, p. 98; *Literatorul*, XXVI, 17, 19 octombrie 1918; *Universul literar*, XXXVI, 8, 4 aprilie 1920, p. 118.

Textul autograf în ms. 3.408, f. 26r.—34r.

Reprodusă din ms. 3.408.

A — *Adevărul ilustrat*; B — *Cartea de aur*; C — *Românul*; J — *Literatorul*; E — *Universul literar*; F — ms. 3.408.

Ideea de „pastel” apare și anterior în proza lui Macedonski: *Sora de caritate* [(*Literatorul*, I, 16, 11 mai 1880), în volumul de țată, p. 417 și nota, p. 65^t. Ea face parte din preocupările estetice ale primei serii a *Literatorului*, unde Bonifaciu Florescu, după Catuile Mendès, dădea proze poetice înrudite, intitulate *Aquarek*, strînse ulterior în volum sub titlul: *Aguarele și poezii în proză* (București, 1894). Un mic articol program' „Despre aguarele (p. 33 — 36) oferă și definiția genului:

„In pictură, o aquarelă diferă de un tablou. Cari Robert, în tratatul său; *De'aquarelle*, zice: «Au tableau l'empêtement, â l'âquarelle la transparence des tons».

Ut pictura poesis.

O bucată poetică poate căuta a rivaliza cu un tablou, dar pentru aceasta, va imobiliza situațiunile. O aquarelă este o situațiune *fuse sur le vif*; este depringerea pozițiunii în care se găsesc unele persoane la un moment dat, și asimțimintelorce le animă; este un tablou, o fotografie morală cu tonuri transparente. Diferă de un peisagiu în acesta că ne arată Bimțimintele oamenilor, nu acele ce noi înșine le punem în natură. Diferă de un pastel, în aceasta că culorile date pastelului trebuie să semene a fi totdavina gata a se șterge, a se scutura ca praful de pe flutur; stilul nu poate, în pastel, a nu fi văr, dacă un frate cu stilul prețios. Noi am introdus în proza română genul literar al aquarelei. Nimeni n-a făcut încă un bun pastel în proză”.

Variante

25

1—25 Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albăstrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. În urmă, verdeța unei păduri încingea cîmpul cu un brîu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stîngă, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor. Încolo, spre București, șesui se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care grîul își trece vara uriașul talaz de aur. Dar marea de spice galbene era mîncată, pe locuri, de mici cîmpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițelor pembă și în a mușătelului galben și alb. Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de grîu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opinea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii, spy a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Goprînși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paiele ariei, schimbau cite-o vorbă-două, și înfășurîndu-sc în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn, cu privirile pierdute în adîncimea văzduhului *F, D, E*: Șoseaua se ducea înainte, panglică prăfuită, se ducea în albăstrimea zilei, se ducea în aurul soarelui ce fulgera holdele și le înfășură într-o lumină caldă, în urmă, departe, verdeța întunecoasă a unei păduri posomora cîmpul tăindu-l de-a curmezișul și prelungindu-se cu nuanțe eoborțoaie, din ce în

ce mai șterse, către amîndouă capetele orizonului. Înainte, spre București, precum și în dreapta și în stînga căiei, șesul monoton dar scînteietor de soare și de marea riesfîrșită a talazurilor de spice galbene, nu era accidentat de nimic. El se lărgea și se lungea ca o stepă veselă, topindu-sc în marginile cerului, și numai pe unde buruienile și iarba nu fuseseră năvălitate de grîu, (lorile albastre ale cicoare) își mestecau frăgezimea cu garoafe de cîmp, pembé și roșii, cu românite albe, cu aglicc lucioase și liliachii. Trăsura cu patru cai se oprise în drum, în dreptul unei șire de griu de curînd secerat, și pe cînd vizitiul și un om de țară se opinteau să-i ridice osia de la o roată mptă, pe un par aflat în șanțurile șoselei, stăpîinii, spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră, intrau în umbra ei și-ți aprindeau țigările. Coprinși (Iar coprinși *A*) apoi de lenea zilei, se lungeau pe patele ariei de-alături *A*, *B*, *C*.

26

1—40 Dar din preajma lor, ce pînă aci păruse pustie, o ceată de băiețandri ieți la iveală cît ai clipi din ochi, și se făcu roată împrejurul lor. Erau copii de toată mîna, cu păr negru și cu păr bălan, cu ochi de jar și cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneți, alții mai sfioși — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprîncne, care cu pălării de pîslă, înghirlandate cu flori de măceși. Copii ai timpului, piepturile li se arătau pîrlite de sub cămășile desfăcute; pulpele și picioarele le aveau goale. Aproțiați cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dîntii ale Lațiului, ale samniților și sabiniilor. Dar vreo doi, pistruiți, și cu un tort de aur roșu încurcat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare, și care-și făcuseră din Helios singurul Dumnezeu. Drăgăstoși cum nu se poate mai mult, aceștia, cît și ceii alți, aduceau cu dinșii — inimi de aur prin grîul de aur — împăciuirea vieții cîmpenești, curățenia ei. Veniți la seceriș cu ai lor, și întîrziîndu-se împrejurul șirei, zăriseră pe călători și, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se șterg. Dar soarele coborîse. Băiețașii alergaseiă cu urcioarele la un puț din apropiere, și veniseră cu apă de acolo. Drumeții băuseră, iar osia trăsorei fusese cu chiu cu vai proptită pe parul ce avea s-o sprijinească pînă la satul vecin. Călătorii intrară înăuntru. Căii o urniră din loc. Ei o țirau cu greu, dar, în sfîrșit, o duceau. Micii țărani, precum și mai măriceii rămaseră în urmă și, în curînd, șira se depărta și ea. Tîrîș-^rapiș, călătorii ajunseră

în sat, se dcleră jos și minară peste noapte acolo. Dar aurul ce se șterse de pe holdele de griu odată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor... Și unul din ei macină din grîul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o pîine a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea *F*, *V*, *E*: Dar deși cîmpul era (părea *A*) pustiu, ca prin farmec, și cum se întîmplă în basme, din dreapta și din stînga, dinainte și din urmă, răsăriră fără veste copii de toată mîna. Printre ei erau și cîțiva băiețandri cu pălării negre de pîslă și cu flori de măceși la ele. Și ei erau mulți, poate vreo treizeci, — mai mici, mai mari, oacheși, bălani, cu ochi negri sau cu ochi turburi ca un cer furtunos, cu cămăși desfăcute pepept (piept *A*), cupepturile (piepturile ^ pîrlite, — bronz și aramă antică, idilă de-ale lui Tlieocrit sau bucolică virgiliană. Și veneau mititeii, veneau așa cum erau, cari cu căciulile înfundate pe ochi, cari cu pălăriile la o parte ori pe ceafă, naivi și blînzi, țărani neconvenționali, inimi de aur prin grîul de aur, în mijlocul aurului zilei, ei inși-le aur și flori de cicoare, românite și garoafe de cîmp. Și cum rîdcau! Și cîlă bucurie n-aduceau cu ei. Și cum pereau (piept *A*; veneau *C*) umbrele grijei de pe frunțile drumeților! Și cum era de uitat (se uita *A*) orașul! Și cum ar fi dorit ei să rămînă acolo, — mult, mult de lot, — ceasuri lungi, zile întregi, luni și ani, — totdauna. Dar soarele (se *C*) coborîse (treptat *A*). Rusticii aduseseră drumeților apă de băut de la un puț ascuns sub o poticnire a șesului și roata de trăsură, cu chiu cu vai, fu (fusesse *A*) ridicată pe parul ce avea s-o proptească pînă la satul vecin. Călătorii intrară înăuntru. Micii țărani, precum și mai măricei, toți cîți lăseseră în minte neștearsa lor inlipăfîrc, iar puțin în urmă, chiar șesul cu holdele (live-dcle *C*) lui, grîul și ziua veselă se întunecară, periră din ochii fermecați ai acelor fericiți de-o clipă și trăsura, tîrîș-grăpiș, îi duse pană la han unde înnoptară, pe cînd luna ce se ridica și cîni cari lătrau (cîinicehăntăiau *A*) sub seară, înclieiau ziua, sfîrșeau visul *A*, *B*, *C*.

{p. 27)

PE DRUM DE POȘTĂ

Publicată în *Revista literară*, VII, 4, aprilie 1886, p. 271-283. Republicată în: *România literară*, VII, 8, august 1888, p. 15(i—168; *Pe drum de pastă* / de / Alexandru Macedonski / Editura revistei *România literară* j București / Tipografia E. Miulescu, strada Sf. Ionică, nr. 9, 1888 (13 p.); *Familia*, XXX, 11, *V-i* martie — 25 martie 1894, p. 121-123; *VI*, 20 martie/1 aprilie 1894, p. 1S5-138; *Lu-*

mina, I, 1 — 6, 5-10 aprilie 1894; *Liga ortodoxă*, I, 80 — 90, 6—21 noiembrie 1896; *Cartea de aur*, 1902, p. 55—76, dedicată: „Mamei”; *Literatorul*, XXVI, 5, 27 iulie 1918, p. 2-6, cu dedicația: „Preasculpeii, adoratei și eroicei mele mame, astăzi decedată”.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918.

A — *Revista literară*, 1886; B — *România literară*; C — *le drum de poștă*; D — *Familia*; E — *Lumina*; F — *Liga ortodoxă*; G — *Cartea de aur*; H — *Literatorul*,

La apariție, nuvela este primită cu ironii, al căror obiect sînt intențiile naturaliste ale lui Macedonski:

„Meritul de căpetenie al nuvelei este că ea-i *naturalistă*. Dar *naturalistă* nici mai mult, nici mai puțin. Ce mai ziceți onorabili cititori ai lui Zola, careva plîngelî că înotăm în romantism, vreți naturalism? poftim și încă de la cel mai pur...” {Gheaur, *Revista literară*, în *Epoca*, I, 125, 22 aprilie 1886}.

Macedonski intenționa să publice versiunea franceză a acestei „nuvele naturaliste” în revista *Le Semeur* („Bibliografie”, *Revista independentă*, IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61).

O poezie cu același titlu, *Pe drum de poștă*, dar fără nici o legătură cu schița lui Macedonski, publică Mircea O. Demetriade, în *Revista*, 10, 1888, p. 38-39.

În *Literatorul* {1918} dedicația este explicată prin următoarea notă semnată „A.M.”:

„Născută *Fisența* și, prin mamă, din neamul Brăiloilor și Urdărenilor, neam ce era, de asemeni, dinlre cele de tot mari: un *Urdărean*, răstrăbun al mamei mele, s-a căsătorit cu fata lui Șerban-Yodă Cantacuzino (a se vedea: Octavian Lecca). Gît despre Fisențeșli, tatăl mamei mele era el însuși prin mamă, Brăiloi, așa că s-a luat rudă de aproape cu bunica mea și cu dezlegarea preasfintei Mitropolii. Tatăl acestuia a primit titlu de conte de la împărăteasa Calerina a II-a, în serviciul căreia a fost cu rangul de căpitan al gardei sale”.

Izvorul istoric invocat de Macedonski este Octav George Lecca, *Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova*, Buc, 1911, planșa 9-1, passim.

Despre întreaga ascendență maternă a poetului, cf. și *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 34 — 39.

Variante

27—28

1—16 în careta înhămată cu doisprezece cai de poștă, pe care îi mîna trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă, a cărei frumusețe era încă strălucitoare. Lingă ea, un bătețandru, întră treisprezece și paisprezece ani. Dar el părea a fi, după înfățișare, o fire bolnăvicioasă și care avea să șovăiască multă vreme între moarte și viață ... Mama lui, ea care îi purta o neîncetată grijă, se arăta însă, de rîndul acesta, coprînsă de o altă turburare. Dînsa-i venea de la un petec de hîrtie cocoloșită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineața acelei zile, de o rudă a soțului ei, a cărui boală se îngreuiase H: În careta înhămată cu doisprezece cai de poștă, mînată de trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă, a cărei frumusețe era încă strălucitoare, cu toalcă că împlinise sau că (*omite* că A, G) împlinise treizeci și cinci, și u\ tînăr, aproape un copil, făptură delicată ce trecea pragul celor cincisprezece ani ai săi cit o sănătate șovăitoare. Do mna, mama (muma B, C) acelu produs bolnăvicios a cărui nervozitate era extremă, însă ce era înzestrat cu simțire și cu (*omite* cu G) inteligență superioară vîrstei sale, antiteză bizară în care germeii răului și binelui se ciocneau cu desfășurări de puteri egale, scotea de la un moment la altul pătratul de hîrtie cocoloșită pe care se aflau lipite benți orizontale c\i litere de tipar stampate în albastru, — depeșa primită chiar în acea zi de la o rudă a soțului ei, a cărui boală se făcuse gravă, mortală poate A, B, C, B, E, F, G; 21—28; 1—18 Puține la număr, dar coprinzătoare și grozave, aceste cuvinte, care învinețeau pe albeața hîrtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederei soției-mame. Și tot citindu-le, gînduri negre Si întunecau ochii. Soțul ei, își zicea dînsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atîta grabă. Iar fiece cuvînt îi trîmbița în auz marșuri de inmormîntare. Uita că e cu copilul alături, și pe drum, și se credea în București, cu lume multă împrejur; își închipuia pînă și că vede ieșind din poarta Sărindarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, și ce avea să ducă pe soțul ei la locașul de pe urmă... Mii de soldați, cu puștiile aplecate la pămînt, îl urmau, iar pe lingă dînșii ofițerii mergeau cu săbiile trase. Muzicele regimentelor ce se scurgeau răsuna în fruntea, în mijlocul și în coada cortegiului, lungi șiruri de soldați, iar pe trotuare, prin balcoane și pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura domnească, decorațiuni pe sute de

piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari sistatului...
H: Aceste cuvinte, teribile în laconismul lor și în albăstrimea lor, răsăreau de pe fundul alb al imprimatului telegrafo-poștal și treceau pe (*omite* pe *F*) dinaintea vederei (vederii *A*, *B*, *D*) soției-mame (mume *S*, *C*, *D*) pentru a douăzecea oară. Și pentru a douăzecea oară, literile fatale îi umpleau ochii cu schinteieri roșii printre cari, marca țărci (țării *D*), tipărită în negru, puneă doliul ei. În același timp, dintre fiice (fiecare *C*, *D*) cuvânt, fanfare funebre se ridicau. Un dric, pompuos și nălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, apărea ieșind de la Sărindaru. Mii de soldați, oștirea toată îl arma, puști aplecate spre pământ, săbii trase, muzice (muzică *F*, *G*), — în capul, în mijlocul, în coada cortegiului..., spaliere de soldați, soldați înainte, soldați înapoi, trăsura domnească, miniștri și ambasadori (*omite* și *F*) încărcăți cu (de *B*, *D*) decorații, pe jos sau în trasuri, — tunuri, steaguri, popor, lume din lume *A*, *B*, *C*, *D*, *E*, *F*, *G*.

28—29

18—41; 1—11— Dar... Ce?... Să fie cu puțință? Soțul ei, omul cu care a trăit ea douăzeci și unu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, și în toată strălucirea falei lui militărești, nu mai târziu decât deunăzi — abia o lună de atunci — și acum — dintr-o dată totul să fie sfârșit? Dar dacă ar fi așa, atunci ea n-are să-l revadă decât neînsuflețit — omorât? — căci nu încăpea îndoială, un om ca dînsul, care ar fi fugit cu șapte în piept, nu se surpă ușor — dintr-o dată și ca oricare... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mîneat capul — dușmanii! — avea atîția! — și nici vorbă că-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu părul capului și mustăților căzut — urme aie otrăvei ce-i va fi fost dată — cîici: da — și nici nu putea să fie altfel — aceasta era singura și adevărata boală pe care ea o bănuise de cum primise știrea... Aceste gînduri porneau altele... Viața ei toată se înălța din adîncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci era copilăria ei de fată singură la părinți bogați, visurile trandafirii și albastre cărora lecdese aripi, umplîndu-și cu ele viitorul. I se arăta, în sfîrșit, și alesul, — tînarul smuls din lună și din stele și care avea să-i fie tovarăș vieței sau, mai pe omeneste vorbind, frumosul praporgie cu cpolete de aur — feciorul de împărat din basm cu care se și cununa, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpușă — atît de mică era la paisprezece ani — mira, în ziua nunței, pe toți. Dar ce mira și mai mult, era faptul că farmecul ce pusese stăpînire asupra ei nu ținu o zi, nici două, ci un șir întreg de zile, aproape un sn — cînd — după cum trec toate — se risipi și trecu și el. Cu toate acestea, copila nu încetă să-J iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el — deși nu scăpa prilej s-o înșele — așa îi era firea — n-o iubea cu adevărat decât pedînsa... Și părți din cariera lui i se redeșteptau în minte *H*; Ce? Să fie cu puțință? Soțul ei, omul cu care a trăit douăzeci (de *A*, *D*) ani, cu care a împărțit hune și rele, să fi murit în adevăr? Ce? Ea n-are să-l revadă decât sub formă de cadavru cu chipul desfigurat, cu pete vinete și roșii pe dînsul, cu părul capului și (cu *C*) al mustăților căzut, ultime indicii ale boalei pe care a bănuit-o din momentul primirei acelei vești fatale și de care acum (*A*, *G*), de ce cugeta mai mult, pare sigură? Ce?... Ce? Și toată viața ei, copilăria, visele și iluziunile ei de fată unică la părinți bogați (avuți *E*), logodna ei, el — frumos, tînar, cu talie de fată în fracul de praporgic, rochia ci de mireasă, rochie de păpușă, atît era de mică la paisprezece ani, se înălțau încet din adîncimile trecutului, se oglindeau cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei în mijlocul înserării (înserării *A*, *B*) noroase ale unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie (scpUmbre *D* \ septembrie *F*). Veneau în urmă toată lăncuirea de lupte, de speranțe (*omite* *F*), de decepțiuni *A*, *B*, *C*, *D*, *E*, *F*, *G*.

'29—30

11—40; 1—6 Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comanda-mentul suprem al armatei — spre care înaintase prin învățătură și sîrguință neîncetată; strămutările militărești dintr-un colț al țărci la celălalt; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocenele-Mari; ca azvîrlindu-se despletită, între cei care îl înconjuraseră, coperindu-l *ev*. corpul și ocrotindu-l cu inima, soție care strigă soldaților turbați: „trageți!” și dinaintea căreia puștile scapă din mîini și genuchii se pleacă; jzbinda lui — mai târziu — de-a întocmi o armată, scoțînd ca din pământ, regiment după regiment, instruind-c, traducînd din rusește și din franțuzește regulamente; înființînd *batalionul model*, ce avea să fie o pepinieră, stîrnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși: Coronni, Halcinski și alții, iar acum, sub domnia cea nouă, ti altă izbîndă a lui: puțința ce avusese să adune, în tabăra de la tîrceni, 50. 000 de soldați din toate armele, bine in-

struiți, și bine echipați. Cunoscător a douăsprezece limbi, sufler militar prin moștenire, căci cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniei — tatăl acestui om întemeiasă în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rîndul său, ei, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru întîia muzică militară română, și o înființase; iar, nerezemîndu-se decît tot pe dînsul, înfăptuise o Școală militară, o Casă de dotațiune a oastei, un mare ștab domnesc. Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — pe care îl crezuse nepieritor — ru om, ci zeu nesupus legilor celorlalte făpturi pămîntești și pentru care fusese steaua cea luminoasă... De acest om să se despartă însă ea, și să se despartă astfel?... Ce? S-ar putea? *H*: Cariera lui cucerită grad cu grad, strămutările militarești dintr-un colț al țării la celalalt, revolta companiei de la Ocnele-Mari, ea azvîrlîndu-se despletită, între cei cari-l înconjuraseră, acoperindu-l jcoprindu-l *A, B, G*) cu corpul, ocrotindu-l cu inima, scăpîndu-l cu eroismul, soție care strigă soldaților răzvrățiți: „Trageți!” și dinaintea căreia frunțile se apleacă [pleacă *G*), genuchii se încovoae, puștile scapă din mîini (mîni *A, D, G*). Pasiunea cu care dînsul o iubea, slăbiciunile lui de voluptuos ce-l făceau să-i dea rivale, deznădejdea ei, violențele și certurile, căințele și împăcaciunile *I* Ce? Ce? Și acest om pe care-l iubise cu calitățile și (cu *C*) defectele lui, pentru care se devotase douăzeci ani, pentru care fusese geniul cel bun, steaua cea luminoasă, pe care-l petrecuse pînă la „culme”, ca tovarășă credincioasă, acest om să fi murit? De acest om să se despartă ea înainte de timp? *A, B, C, D, E, F, G*.

31—32

7—26 Copacii — răzleți sau mai mulți la un kc — se iveau, cînd la un geam, cînd la celalt, luau înfățișări de o; nuni — de hoți ascunși în noapte și cu pușca la ochi. Uneori șuierăturile surugiiilor sau vorbele lor îngîinate de-a încălcare, erau secotite de *el* ca semnaluri... Îngrozit, își zicea că n-are să mai scape din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lingă mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămîneau deschiși mari asupra înlunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vîjiietoae, și fiori-fiori îl treceau prin inimă. Careta, în vremea asta, urma drumul, și fiindcă era ajuns de tîrg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noapte, și reintrau în întunec, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țaranilor cele abăteau, scîrîntul roților, înjurăturile surugiiilor, se indes;u.

Dar odată cu teama de hoți ce pieră, frica răst urni șuri lor se ridica dintre dealuri, năpădea *din* prăpastia văilor *H*: Grupe de copaci defilau ca niște năluci (nălucă *B, D, E*) negre, povești de hoți îi umpleau mintea... Cel mai mic pom, stuful cel mai neînsemnat i se oglindea în priviri cu proporțiuni gigantice. Creștele noduroase deveneau (se schimbau *Sn G*) puști, trunchiurile luau forme hotărîte, se făceau oameni, haiduci lați în spete, cu căciulile pe sprîncene, cuochi schinteietori... Cîte-o șuierătură *de* surugiu, scurtă sau ascuțită, urmată de vorbe îngîinate de-a-ncălcare, îl (*omite F*) întăreau și mai mult în credința că nu se înșeală, că acele șuierături sunt semnale, că n-aveau să mai (*omite mai G*) scape din acea noapte... îngrozit, dînsul se trăgea atunci de la geam, se ghemuia în colțul său cu urechile vîjeietoare, cu ochii dilatați de întunericul pecare ar fi vrut să-l pătrundă... Contractări nervoase îl scuturau și voind să se facă viteaz, să se amăgească singur, se înfășură în șalul mumei țmamei *F, G*) sale, șal scoțian cu dungi albastre pe fund roșu, punînd fioare și scuturări pe seama unui frig închipuit. Cu toate aceste, minutele aduceau cu ele sferturile și jumătățile de ceas. Careta își urma mersul, iar fiindcă era ajuns de tîrg, șiruri de care începeau să se zărească, treceau ca printr-o lanternă magică în scurtul spațiu de lumina cucerit de felinare. Strigătele țaranilor ce le abăteau, scîrîntul (scîrîntura *F*) roților și înjurăturile surugiiilor se îndeseau. Însă odată cu teama de hoți ce dispărea, frica răsturnișurilor se ridica dintre dealurile ce se înmulțeau, năpădea dintre prăpăstiile văilor ce se deschideau *A, B, C, D, E, F, G*; 88—41; 1—33 Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul lui, în năluci negre, — în haiduci cu căciulele înfundate pe ochi, care se țineau după trăsura, și care se apropiau uneori de porțițele ei pînă ale atinge geamurile. Alte dați, aceiași copaci, coborîți și ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămîneau în urmași iar o ajungeau, însă m loc ca să mai fie tot haiduci, erau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deșelate, goneau sub ei cai, se lungeau — se lungeau, creșteau-creșteau sau se poceau cum le venea mai cumplit. Vîntul le filfia mantalele și glugile; se schimbau în demoni; se înmulțeau cît coprîneau dealurile și văile; erau în fața, în urma, și împrejurul trăsurei. În visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cil și din apropiere, spăimîntătoare hohotiri de risete și fioroase fișări. Dar ceva era și mai grozav: brațele și degetele dracilor se subțiau; inimile li se agățau de porțiță, una o deschidea; iar doi dintre demoni săreau înăuntru.

într-o clipă, unuî își înfigea ghearele în gîtcljul copilului, îi oprea strigătul, pe cînd altul i se așeza grecește pe piept, și rînjea, și sfîșiindu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe sub coaste... O!... și ce căuta el, erau plămîinii, era inima... Dar mama sa se deșteptase. Ea îi auzise răsuflarea scurtă și grea și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite de ceață, îi răcori repede fruntea. UătSile iniraei i se liniștiră, visul se învălmășea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul unei săbii de diamant... în același timp, o lumină venită fără să știe <c unde îl îmbrățișa. Se simțea ridicat în sus — zbură, plutea — și, înfășurat de o nemărginită strălucire, o putere tainică îi fulgera și mai sus încă — dincolo de văzduhurile ciocîrliei — de unde, apoi, graiul lui, ce întrecea în dulceață cîntecul privighetoarei, se răzlețea peste țară, trecea granița, înfășură oamenii, era Dumnezeu făcut cuvînt *H*: Copacii de pe culmi reîncepeau astfel să defileze (să se deșire *G*) pe sub ochii lui, năleau negre, cu forme notările... Dar dînșii, în lec sase schimbe în oameni, în haiduci lați în spete, cu căciulile înfundate pe sprîncene, deveneau (se făceau *F, G*) de astă dată procesiuni de călugări cu glugile în cap co călăreanu întunecimea de pe lingă caretă.... A>oi, ca în balada lui Bürger din albumul ilustrat ce i se dăruise de Anul nou, unele glugi călcau, vîntul le vilfliaprelunginlu-lc printre neșirete (negurile *F*) scăpărătoare, ochii «ălugărilor se roșeau ca nișts cărbuni, fețele lor galbena li se albăstreausau li se înverzeau ca flăcările ce joacă pe cîte un mormînt, d^gatele și picioarele li se lungeau, li se ascuteau... Dînșii deveneau demoni (Ei se schimbau în d:moni *F*; Dînșii luau înfățișări de demoni *G*), st țineau vîrtcjuri grozave ce se ajungeau și ce (*omite* ce *C, G*) so Înzeceau, ce apăreau cînd la un geam cînd la ccllall, ce umpleau tot drumul, înainte, în urmă, la dreapta, la stînga, spre răsărit, spre miazănoapte (spre apus, spre răsărit, spre miazănoapte *B, D, E*), ce se revărsau peste cîmp și peste vale, ce se urcau pe dealuri și o luau de-a lungul muchielor huhuind cu risete spăimîntătoare, dueîndu-sc cu fișii fioroase, cu rînjete și cu (*omite* cu *Ii, G*) scrijnituri și urlete și cu (*omite* cu *Ii, G*) lătrături! Și în mijlocul visului său, pe cînd sudoarea ee-i deschidea porii li lipea de Uemple părul ondulat și moale, un țipăt, un strigăt de disperare nemărginită se încerca (cerca *A, G*) să-i deschidă buzele, dar se (iprea între gîtcljul ce se îngusta, murea fără sunet între falcile ce se înclăștau, iar prin vijelia uietului de roți, dintre demoni se năpusteau •doi, pătrundeau înăuntru, i se aruncau de grumaji, îl coprindeatU

cu (în *F*) brațe de flăcări, îl pironuau sub ei, se așezau grecește pe pieptul lui. Unghiile lor îi sfîșiau cărnurile, scotoceau pe sub coaste. Gheare de fer (fier *C, F*) îi apucau inima, sîngele curgea ... „Destul! Destuii” — „Nu, nu c destul” îi suflau atunci (atuncea *B, D*) amîndoi. Și aceleași gheare i se înfigeau în rărunchi (rărunchi *F, G*), se urcau spre plărnhî ... Muma (mama *F, G*) sa ce (care *A, G*) se deșteptase, auzindu-i răsuflarea aci grea și lungă, aci șuierătoare și scurtă, voise să-l scoale în mai multe rînduri, dar ncizbutind, lăsase (în *D*) jos geamul. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite sub un cer încetat pătrundea fînă la el, îi răcorea fruntea. Bătăile neofînduite ale inirnei i se linișteau, sîngele își relua cursul regulat și deodată cei doi demoni ale căror chipuri deveniseră confuze, se prăvăleau sfărmați de pe pieptul (peptul *G*) său, sub tăișul unei săbii muiați (înmuiați *A, D*) în sehinteieri de briliante și în foc de rubine ... Opaluri ce se deșirau de pe cordele de fir rîurau împrejurul copilului, îi zîmbeau cu irizări licăritoare, se simțea învelit de sus până jos într-o haină (într-un vestmînt *F*) de lumină. Corpul i se făcuse străvăzător. Aripa îl luau în sus. Se ridica într-o splendoare glorioasă și vocea sa, coborîndu-se de la înălțimile amețitoare, înfășură țara, se impunea viitorimei cu modulări de o dulceață nespūsă sau cu rînjetele și (cu *C*) sarcasmele intrupate în armonia largă a deznădejdiei finale *A, B, V, D, E, F, G*.

U

•*)—39 Dar — izbuti-va să ducă viața înstrăinată de țară pe totdeauna? N-o lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut — sufletul — și nu simțise ea, de cîte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — oriunde — că deși nu-i lipsea nimic — că deși o înconjurau curteniri și considerație — îi lipsea ^{și a} — cîva nedeslușit, dar ce înceta să-i mai lipsească de cum repunea piciorul pe pămîntul românesc; de cum veauza graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregii sale vieți? Neapărat că era așa, și că, dacă aceasta se va întîmpla, avea să fie izbită de moarte chiar din acea clipă — însă putea ea să-și jertfească copiii nenorocirilor ce i-ar Ei așteptat și să nu se jertfească mai curînd pe dînsa? Hotărît: odată ce el n-ar mai fi, nu i-ar rămînea decît să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe eare o iubea — după a ci //: *omite A, B, C, D, E, F, G*.

ftă—36

ftO—41; 1—25 Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, deși era încă mic prin ani, se dusese prin cugetare și prin simțire departe. Binele

și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma nici tatăl lui, nici frații și nici camarazii de o virată cu dînsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce tăvăliri de noroaie l-ar fi dus gîndul, dacă acestea l-ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrecea împrejurul și că umbla dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu patimă pe muma lui, deși ascundea cu îngrijire oricui simțirea și gîndul lui. Era slab, și cu toate aceste, mîniile îi erau cumplite. Pe fratele său mai mare, care-l lovise într-o ii, îl urmărise prin toată curtea cu un cuțit, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorît. Era, în sfîrșit, de o mindrie nesuferită, dar și de o bunătate ce nu cunoștea margini. Nu citise, la acea vîrsta, pe Lara, și s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atît de ascuțită sau de bolnăvicioasă, încît, dacă mintea nu i-ar fi fost puternică, această simțire l-ar fi dus la nebunie. Așa bunăoară, nimini nu știa pentru ce-și umplea el pozunarele cu pietre, cu hirtii, cu bucățele de lemn, cu toate nimicurile ce întîlnea în drum, cînd, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decît copilăros, dar nespuse de duios. Ge-și zicea cînd ridica toate acele fleacuri de jos, mișcat, uneori pînă Ja lacrimi, era că lucrurile acele n-au să mai fie întîlnite sau văzute de dînsul niciodată ... Neîncetata curgere a vremei — ce nu se oprește o clipă și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o — îi vorbea, spunîndu-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi mi e ca cea de mîine; că — om sau lucru — astăzi sunt dar mîine pot să nu mai fie, și că dacă cumva tot urmează să mai stăruiească, un mîine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele. *H: omite A, B, C, D, E, F, C.*

38

6—16 Inșă, cu eît se nainta spre bariera Bucureștilor, lumea în loc să scadă, se înmulțea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S-ar fi crezut că e zgomotul unei mări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia și se desfășura în auzuri, pe anumite măsuri, dar neîncetat aceleași. După puțin, răsunară și niște sforări lungi ce ar fi putut să fie asemănată cu uriașa mișcare a mai multor mii *da* foaie ce se închid și se deschid cu regulă. Erau soldații: Armata! Cu bătaii în toba cea mare, cu fanfare de trîmbiți, ea se apropia. *H: înșă, cu cît se înainta spre bariera Bucureștilor, sr producea un fel de îmbulzeală... Trăsurile se înmulțeau (îndeseau A, D),*

Ulița se umplea de lume, iar din depărtare se înălța (înmulțea *E*) o răpăială monotonă ce se apropia mereu și ce se urma cu o cadență stăruitoare. S-ar fi crezut că este o mare în reflux, că un cataclism îndeplinit fără veste a sfîrmat stăvilareie pe care (cari *G*) veacurile le-a pus la gurile Dunărei (Dunării *A, B, D*), că apele sălcii în care (cari *G*) dînsa se varsă s-au ridicat deasupra nivelului obicinuit, și că reintră umflate și spumoase în matca lor preistorică dintre Garpați și Balcani. Gu toate aceste, vijelia ritmică lua proporțiuni deslușitoare, Sforări lungi, ca cele pe cari le-ar produce cîteva mii de foaie în mișcare, se împreunau într-o răsufare gigantică ce se propaga prin ondulările simetrice ale atmosferei odată cu fanfare arzătoare de trîmbițe, cu bătaii în toba cea mare și cu uruii de tunuri *A, B, C, D, E, F, G.*

39—40

20—41; 1—2 *Ba-langa, ba-langa, ba-lang...* fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătate de poștă, pornea iar. Tîmplele îi erau înșă strînse ca de un cerc de fier, Gapu! i se golea de idei. Se uita împrejur să mai vadă — *langa-langa-langa; lang-lang-lo.ng*, se lăsa și, cu capul în colțul caretei, adormea. Copilul, sub aceeași nimicire, simțea că și lui i se pîiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poștă la alta decît două ore. Se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Prunăriile din această localitate licăreau în prîpă, cu vechile lor case boierești avînd pridvoare de zid pe stîlpi, și se făceau nevăzute. Gîmpurile nesfîrșite recoprindeau văzul, se prelungeau fără urcări și coborîri. Soarele, căzut spre apus, împrăștiat pulberi de aur. Scaieții și mărăcinii erau cu totul poleiți. Goana punea pe obrazele surugiiilor flăcări. Zdrențuirile cămășilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau zmei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roșcată. Altul era oacheșiu ca un țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri; cel de al treilea, bălan, și cu toate că era cel mai copil, mîna mai nebunește — *ceara mă-se și Christosu lui tat-so ... H: înșă, cu cîl se nainta, iuțea mersului împreunată cu osteneala drumului luat îi strîngea tîmplele în cercuri îngustătoare. Țeasta i se golea de idei, ochii i se ținteau pe cuiele poleite ce prindeau perdelele, mișcările i se făceau automate, uita de unde vine și unde se duce, își ștergea pleoapele umflate cu apa de trandafir dintr-o sticluță, sau, hipnotizată, se lăsa pe spate cu singura aspirare de-a sosi, de a-și înfunda capul între perini m>î, de-aș trage plapuma pe obraz. Copilul, sub aceiași*

nimicire, simțea că privirile i se împăiejenează {păiejenează *D, G*}, Careta, locomotivă (ie mică viteză, nu mai punea de ia o poștă la alta decât două ceasuri; se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Primăriile din această localitate se desfășurau de arîndouă părțile șoselei (șoselii *A*). Case albe, cu stâlpi și {cu *A, G, D, F*} pridvoare vechi, cuiburi de fericire ascunse între frunziș, fugeau prin desișul rărit, ca niște scurte licăriri. Se ieșea dintre livezile roditoare. Cîmpuri monotone și nesfîrșite umpleau orizontul {orizonul *F, G*}, erau lăsate în urmă, se iveau din nou. Soarele, ce deja începea să cadă de la zenit, aureoliza globul în afelie. Miriadede schinte orbitoare se împărțeau în aer. Pulverea (Pulberea *A, B, D*) drumului se schimba în praf de aur. Scaieții și mărăcinii se polciau. Părul surugiilor se incendia. Excitarea (Excitațiunea *A, D*) goanei le vîlvora obrazurile cu flăcări, le sufla în corpuri virilități aprige. Zdrenguiriile cămășilor dispăreau.

Frumușeți supraomenești îi îmbrăca. Țepenia mușchilor vorbea de drăgostiri nebune cu răstigniri pironitoare și exala farmecul afrodisiac al manifestărilor forței *A, B, (7, D, E, F, G)*.

40—41

8—40; 1—2 Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau în cap; osteneala îi trecea pe sub vederi și niri-șiruri de bobite albe și negre ce se mișcau după partea în care își ducea pleoapele. Aceste bobite tot arătîndu-i-se și tot pierind — ce nu i se destăinuiau decât după oboseli mari—îl îndrumau către închipuri ciudate... Da: pentru ce ochii n-ar cîștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce le lipsesc în stările trupeșii și sufletești obicinuite? Lumi ce nu suni nici bănuite, di? care mintea nici simțurile omenești nu-și dan seama, nu s-ar putea oare să ne înconjoare, să fie lingă noi și noi să nu le știm? Și pentru ce nu s-ar afla făpturi și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederei și pipăitului omenesc? Știe cineva ceva? So spună. A învățat și el în școală — și va mai învăța — dar cunoaște-se-va vreodată ce e lumina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; însă mișcare a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vînd s-o prinzi într-o odaie, ai închis obloanele? în sfîrșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la ci. Profesorii lui spunea că c o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățați și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n-ar fi sufletul n-ar fi nimic. Apoi, cu Dumnezeu, nu merge la fel? E și nu e.

Uite popa, nu e popa. Cu stelele, însă, cum rămîne, ce sunt ele? Unii spun că vreo cîteva sunt pămînturi, iar că cele mai multe sunt sori. Și cu toate acestea, deși ele pot să fie și sori și pămînturi, ele sunt altceva; ființe ale nemărginirii care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc — după cum se plac sau nu se plac. Nici vorbă că ar rîde cine i-ar ști aceste gînduri — dar adevărul era tot cel care i se urca din suflet în mintea lui. Și astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau lot mai departe întunerecul, îl răsturnau, brazdă peste brazdă, spart *H*: Dar ochii păiejenați (împăiejenați *C*) ai copilului se închideau pe jumătate. Clopotele cailor îi sunau în cap, osteneala făcea să-i treacă pe dinainte șiruri de bobite galbene sau albe ce se ridicau și ce (*omite* ce *G*) se colorau la fiecă mișcare a pleoapelor. Dînsuîurmărea fenomenul cu o curiozitate crescîndă: acele mărgelușe erau atît de frumoase, se înșirau cu o diversitate de moduri așa de extraordinară, înecî îl duceau la clădiri de teorii, la conceperi de idei bizare. Da, pentru ce ochii n-ar cîștiga, în momente de supraexcitare, pătrunderi ce le lipsesc în stare normală. Lumi cu totul ncmateriale nu puteau oare să existe și să populeze spațiul nesfîrșit? Lumina, bunăoară, este ea materială? Și dacă este, pentru ce de cum închizi obloanele unei odăi se face întuneric (întunec *E, O*)? Pentru ce nu poți s-o prinzi și s-o ții arestată înăuntru... Apoi înmulțea deducerile, ajungea la suflet, se convingea de existența lui, Dumnezeu cobora peste dînsul cu toată poema imensității. Deslușea hieroglifele cerurilor, se cufunda în albăstrimilc adinei... Timpul și locul dispăreau. Stelele i se grupau împrejur, îi șopteau că ele, împreună cu tot ce este materie, trăiesc de o viață proprie. O! Suferințele și bucuriile gigantice despre cari (care *D, E, F*) îi vorbeau, voluptățile transcendente ce-i spuneau că resimt sub înșfîmîntărilor zguduitoare ale cîte unui soare, sfîșierile dureroase ce-l făceau să priceapă că îndură pe fiecă minut al voluptății (voluptății *j4, i*) saual (*omite* al *G*) rodniceii lor! O! Pîntecelul lor cutremurate sub străpungerea desl orarilor, spintecate sub silnicia nașterilor! O! Izvoririle (Izvoarele *E*) de ape printre crepăturile mamelelor! O! Etopele cu cari împlea spațiurile: ademenirile și trădările, plinsele și surisurile, prelungirile mișunătoare (misuitoare *C, D, F*) de viață ale infinitului, desfrmările sorilor, iniecțiunile venerice, ftiziele lunare, luptele pentru existența ale astrelor, bătlăiile titanice, prăvălirile unor întregi sisteme, cerul plin cu tabere permanente, cu ostași colosali *A, B, C, D, E, F, G* S—20 Dar deasupra marginii

depărtate a câmpului, soarele era de-a șchioapă. Coborîse, și seara ajungea caii din urmă. Cu felinarele aprinse, careta trecea acum prin satul Mogoșoaiei — sat întocmit aproape în întregime numai din țigani brincovenești... Cînti, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și nu prea — începu să se mute pe câmp, de «olo-colo, ca o spuză de licurici ... Soldatul se aplecă spre geam, bătu într-insul; — Bucureștii! c'coniță. Inima mamei trasarea, o lua iute de tot. Furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întii. Lămpile de petrol de pe o parte și de pe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rînd întunere-«ui. Copilul scotea capul și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz, surugiii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta *H*: Dar soarele ce cădea sub orizont dispărea; brazdele lui mohorîte, nuanțate în descreștere cu portocaliul și galbenul topazului sau cu cerneala lilia-chie a arnetistului limpede, se ștergeau repede înecate de nori opaci. Noaptea ajungea caii din urmă; la marginile extreme ale intensității (intensității *A*) razelor vizuale, (acolo *B*, *G*) unde cerul se împreunează (împreună *G*) cit pămîntul, înserarea brumărie, zăbranic de un albastru mai întii deschis și încă străvăzător, se ridica (însus *D*), «aprindea, grad cu grad, pereții interiori ai clopotului imensității (imensității *A, D*), topea colorile (culorile *A*, *B*, *D*, *E*) zilei expirate într-o singură nuanță universală, indigo preschimbat într-un negru desăvîrșit de licăriri ie stelelor ce-l punctau. Careta, cu felinare (felinarele *A*, *B*, *C*, *D*) reaprinse se cufunda (cufundau *B*, *D, E*) din nou în întuneric (întuneric *F*, *G*). O înfinitate de licurici ce păreau case mută dintr-o parte într-alta se arătau în fața șoselei (șoselii *A*, *B*, *D*), umpleau pe momente câmpul... Soldatul se apleca spre geam, bătea într-însuJ: — București, cuconiță! Inima mamei (mumei *G*, *E*) tresărea, o pornea iute de tot, furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rondul întii; lămpile de petrol roșeau pe rînd întunericul (întunericul *G*), copiul scotea capul și se uita înaintea cailor, nu știa ce simțea dar era 'coprins de tremurări nervoase, rondul al doilea se trecea cu ocolire pe după havuz, surugiii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta *A*, *B*, *C*, *D, E, F*, *G*.

(P. 42)

MOARA PE DUNĂRE

Publicată în *Adevărat ilustrai*, If, 20, 15 iulie 1896, p. 2, cu subtitlul „Nuvelă”. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 77 — 79, datată: „1896, iunie, București”, dedicată: „D-lui Ed. Dall'Orso, omagiu”;

Românul, 47, 116 (7), 20 aprilie 1903, p. 82—83, aceeași dedicație; *Traian Demetrescu*, I, 1, 6 septembrie 1909, p. 1; *Universul literar*, XXXVI, 23, 18 iulie 1920, p. 355.

Textul în ms. autograf 3.283, f. 6r.—12 r.; ms. foto nr. 40, p. 47—53; textul definitiv în ms. 3.216, t. 32r.—35r.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Adevărul ilustrat*; *B* — *Cartea de aur*; *C* — *Românul*; *D* — *Traian Demetrescu*; *E* — *Universul literar*; *F* — ms. 3.283; *G* — ms. 3.216.

Edouard Dal'Orso, secretar regal, este un simpatizant al poetului, pe care biografia sa îl înregistrează, cf. *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 308.

ceahna, s.f. — turban.

ratnadan, s.n. — postul cel mare, cu durată de o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul pînă la apusul soarelui.

săin, adj. — cenușiu, sur.

V a r i a n t e

42—48

1—36; 1—16 în mijlocul apei albastre ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pilpiiri de soare pe fiece val, în firul ei, și dincolo de Nicolopol, un pod plutitor stă locului — cine poate să știe de cînd? — prins de fundul Dunărei cu cele două funii căror li se detese (dăduse *E*) drumu-năuntru (dnim-năuntru *E*) avînd, la căpătîiele lor, grelele unelte de fier (ale corăbierilor *E*) ce se înfipseseră adine ân nesip. Scîndurile din care e făcut podul nu se văd. Peste ele a fost cărat și risipit pămînt pe care soarele l-a bătătorit, scofînd din ei, în urma Șncropiteilor ploii ale primăverei, ierburi și buruieni, flori, și chiar mărcinișuri ce crescuseră nalte și stufoase, și ce-l făceau să pară, de departe, un ostrov de verdeață. O magherniță deseînduri, ridicată lapartea lui dinapoi, adăpostește pietrele morii, pe cînd roata ei de apă, așezată în chiar spatele podului, înlr-o schelă de lemn pironită de dînsul, e luată pe desubt (dedesubt *E*) de ducerea Dunărei în jos, învîrtindu-se și scîrîind din adine. Turcii stăpînesc încă vrăjitul țarm. Dintre împădurirea cu pomi roditori a dealurilor, se decsibesc, desprinzîndu-se și crescînd spre cer, albe și subțiri minarete. Grădini, ca cele din *Halima*, se prăvălesc de pe coaste spre țarmi, și pomii lor vin să-și spele picioarele în Dunăre. Ici-colo răsar, dintre deseale tufișuri alo frunzelor, case albe, coperite cu olane roșii, și chioșcuri de lemn, cu geamuri porto-

călii și albastre, roșii și verzi, galbene. O, turcii! cum știau ei să pre-
(iii)ască cele de Dumnezeu lăsate, și cum se foloseau de frumusețile
{frumusețile *E*} lor ca să-și dezmierele traiul și să-i (să-și .E) uitescîrba,
suferințele, urleunile și primejdiile! Și cum, pe țărmurile pe care
le-au coprins, știut-au ei să-și aleagă locurile satelor și orașelor ceau
statornicit, ei t și al caselor ce și-au clădit, și în care s-au așezat... Bie-
ții turci! pe atunci țărmul drept al Dunărei era lot înstăpînirea Jor,
și, prin urmare, plin de poezie, așa că dintru orașele de pe acest țărm,
Nicopolul era, între prăpăstioase le lui dealuri, deopotrivă de îmbietor
ca Grenada, în care Altiambra privește, de pe minunata-i culme, Gene-
raliful ce zînbește pe a lui *G, E*: în mijlocul apei albastre ce curge cu
solzi de aur și de smarald, cu pîlpări (pîlpări *A*) de soare deasupra
fiecărui val (spre partea dinapoi *A*), în firul ei, și dincolo de Nicopol,
acolo unde scapără rubine și se rostogolesc topaze, este (stai)] anco-
rat un pod umblător. Scîndurile din cari (care *C, D*) c făcut nici nu
se văd. Peste pod a fost cărat și risipit pămînt vegetal; ploile, vîntul,
soarele l-au bătut, și, fragedă încă, iarba-l copere (il acopere *A, D*) pe
locuri. Dușumeaua, chiar la margini (*omite D*), dispore sub maluri
neregulate din cari au răsărit mărăcișuri verzi. Privit de departe,
acel petec de teren artificial are înfățișarea unei insule. O baracă de
brad, (de partea dinapoi *D*), adăpostește petrele (pietrele *A, C, D*)
moarei, iar afară, într-o scobitură a podului, din dosul baracei, roata
învîrtită de curgerea Dunărei la vale macină apa monoton, o prăfui-
ieste ca pe o zăpadă viscolită (o prăfuieste încoa și încolo după cum
bate vîntul *A*; o macină încoa și încolo după cum bate vîntul *D*), și
Dunărea se duce, se duce (*omite A*), nici mai iute, nici mat domoală,
nepăsătoare ca vremea, aprigă ca vjața. Turcii stăpinesc încă țărmul
pitoresc. Pe creștetetele dealurilor, minarete (minaretele *A, D*) subțiri
se înalță numeroase și albe în zarea azurie *A, B, C, D*: În mijlocul
apei albastre ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pîlpări de soare
peste fiice val, în firul ei, și dincolo de Nicopol, este ancorat un pod
umblător. Scîndurile din care e făcut nu se văd. Feste pod a fost cărat
și risipit pămînt. Ploile și vîntul au trecut, peste el, l-au îndesat și l-au
bStut, iar soarele a dat la iveală dintr-insul fel de flori și de buruieni.
Pe marginile lui au crescut pană și mărăcișuri ce tot înverzind și
înflorind s-au înmulțit și l-au ocolit eu tufișuri de răsuri și de lemn
ciînesc. Privit de departe, ci zimbește ochilor ca un mic ostrov de ver-
deață. O magherniță din seînduri de brad adăpostește, la partea lui
dinapoi, pietrele moarei, pe eînd roata, ce e învîrtită pe desubt de
curgerea Dunărei, își are osia în o schelă de lemn ce se prelungește

deasupra apei. Această roată, cînd noroiul n-o oprește din umblet,
scîrție și oftează adine, dar nu încetează să spargă oglinda Dunărei
ce se duce, cînd mai iute, cînd mai încet, dar ce rămîne tot. nepăsă-
toare ca vremea și tot aprigă ca viața. Turcii stăpinesc încă fermecă-
torul țărm. Pe creștetul dealurilor se înalță minarete subțiri și albe.
Grădini coboară pe coaste în jos; printre ele se zăresc coperișurile de
olane roșii ale chioșcurilor și ale caselor. Orice s-ar zice despre turci,
ei n-au avut numai un suflet senzual, ci și un suflet de visători. Pe
pămînturile pe care le-au coprins, au știut să-și aleagă toldauna locu-
rile cele mai frumoase și s-au statornicit pe ele. Micopol este un rai
deopotrivă de răpitor ca Grenada între [...] ei, dar la frumuseța lui
se adaugă marea strălucită a privescîntii Dunărei *F*,

48—44

lî—§8; 1—6 Roata de pe plutitorul pod al lui AH urmează însă să
macină apa în sec, căci morarul care s-a dus la tîrg din ajun — fiind
tocmai ramadanul — a uitat s-o oprească. O pisică galbenă ce-și ro-
tunjea spatele în soare se scoală o clipă, își întinde labele, și, reaze-
zîndu-se jos aproape îndată, își închide ochii de jăratice verde și reîn-
cepe să toarcă. Dar o pînză de luntre albește sub stîncile Nicopolului.
Pisica miorlăie fără veste, și, ca și cum ar fi simțit întoarcerea stăpî-
nuhai, se află în picioare, dueîndu-se spre marginea podului, de care
și-agață ghearele. Luntrea, cu pînza îndreptată altfel (de pe vînt *E*),
taie Dunărea pieziș, se apropie de roata morii, ocolește podul, și barba
săină (seină *E*) a lui Aii, cealmaua lui albă, sîngeratăla mijloc de fun-
dul roșu ai fesului, se ivesc. Luntrea e încărcată cu saci de grîu. Pu-
țin încă, și moara nu va mai măcina în sec. Dar în opintea cu descăr-
carea sacilor, umil din ei, mai greu, îl face să șovăiască. Luntrea, pe
care el o legase cu frînghia de vechiul șteajăr, al podului, îi fuge de-
odată de sub piciorul cu care rămăsese în tr-însă, iar doborît se prăv-
lește în Dunăre, se duce adînc, și pisica ce i-a văzut căderea se apleacă
peste valurile ce s-au reînchis (închis *E*) asupra lui. Și (larii) apa curge
la vale, nici mai domoală, nici mai grăbită, aceeași *G, E*: Aii, mora-
rul, s-a dus din ziua trecută la tîrg. Ostrovul plutitor e pustiu. Roaia
dinapoi macină apa în sec. Numai o pisică galbenă, cu ochi (ochii *A,*
V, D) de jăratice (jeratic *C, D*), își rotunjește spatele în soare, iar prin-
tre larga dîră de faină cursă de la ușa baracei pană în marginile podu-
lui, urme (păsuri mărunte *A, D*) de șoareci se (își *A, D*) încrucișează
turmele *A, D* în felurite (diferite *D*) direcțiuni, dau de (pe *C*) față
trîndăvia dușmanei lor sau prea marea lor mulțime. Dar o pînză albă
se lămurește deodată în penumbra stîncilor depărtate ale țărmului

(țărmurilor *D*). Pisica se aplecă peste apă ca și cum ar zări-o. Piaza voltează în vînt, descrie zigzaguri, se mărește și conturul ei se afirmă neted. Luntrea iese dintre (din *C*) brazdele valurilor. Sacii cari o încarcă ar putea să fie zăriți de pe ostrov și treptat, barba albă a morarului, cealmaua iui, sîngerată de roșul violent al fesului ce formează fundul, se deslușesc. Cîteva clipe încă și grîul auriu va fi descărcat, moara va reîncepe (începe *D*) să macine... Și în adevăr, iată că Aii a și prins podul (a prins țărmlu ostrovului *A, D*) cu cîrligul cangei. Luntrea e acum legată, ca de obicei, de țărșul vechi (de marginea podului *D*). Unul după altul, sacii s-au grămădit la ușa baracei. Gel din urmă, mai greu, face însă (*omite* însă *D*) pe bătrîn să șovăiască. Gu un picior în luntre și cu altul pe pod (țărmlu *A*), se opintește. Dar frînghia, râu înfășurată pe după lemn, se desfăce fără veste, și luntrea e luată de un val. În căderea lui, zadarnic morarul cearcă a se agăța le pod. Cîrceie-I paralizază și se duce afund, intră dedesubt (întră sub pod *A, D*), nu se mai vede. Pisica, ai cărei ochi de jărătic (*jeratic C, D*) sclipesc mai tare, ca și cum ar ști ce s-a întîmplat, își ridică coada, își rotunjește spinarea și se apleacă peste apă... iar Dunărea curge la vale *A, B, C, D*: Aii, morarul, s-a dus la țîrg din ajun. Ostrovul plutitor e pustiu. Roata dinapoi, pe care el a uitat s-o oprească, macină apă în sec. Numai o pisică galbenă, cu ochi de jărătic, își rotunjește spatetele în soare; ienea o așează însă iar jos și toarce... Dar o pînză albă se lămurește pe sub stîncile țărmlui. Pisica se apropie de marginile podului ca și cum ar fi văzut-o — și se uită peste ape, Pînia voltează iar peste puțin luntrea taie Dunărea pieziș și vine spre ostrov. Sacii care o încarcă, barba săină a morarului, cealmaua lui albă, sîngerată de fundul fesului, se deslușesc între Dunărea albastră și între cerul albastru și el. Cîteva clipe încă și grîul va fi vărsat din sac iar moara nu va mai măcina în sec. Și în adevăr, iată că AH a și prins podul cu cîrligul cangei. Luntrea e legată, ca de obicei, de vechiu șteajăr. Aii se opintește din greu cu sacii pe care îi duce pe rînd la ușa magherniței. Cei din urmă face însă pe bătrîn să șovăiască pe cînd cu un picior se află încă în luntre. Dar slab încolăcită, funia se desfășoară dintr-o dată. Luntrea e luată de *vn* val. Aii se poticnește și cade. Gu toate aceste, el cearcă să se agate de pod. Iliinile lui nu izbutesc însă să-l prindă și el cade în apă cu capul înainte, intră sub pod, nit se mai vede. În vremea asta, pisica, ai cărei ochi de jărătic sclipesc mai tare, își ridică coada, își rotunjește spinarea și se apleacă peste apă... Iar Dunărea curge la vale *F*,

Publicată în *Românul*, XXXIV, 6—7 ianuarie 1890, cu titlul *Pom de Crăciun*, în seria *Viața bucureșleană*, IV. Republicată în: *Literatorul*, XI, 3, 1890, p. 34 — 35, același titlu; *Literatorul*, XXI, 1, ianuarie 1900, p. 2 — 3, același titlu; *Cartea de aur*, 1902, p. 80 — 84, același titlu, dedicată: „Fiilor și fiicei mele; Alexandru, Nikita, Pavel, Constantin și Anna Macedonski”; *Tribuna Oltului*, I, 5-6, 26 decembrie 1914, p. 1—2, cu titlul *Pomul de Crăciun*, dedicată: Fiilor și fiicei mele: Al exis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Constantin și Nina”, cu următorul P.S.: „Această capodoperă face parte din volumul de proză *Cartea de aur* al marelui nostru poet și va apare într-o ediție nouă, revizuită”; *Dreptatea*, III, 375, 7 februarie 1915, același titlu, dedicată; „Fiilor și fiicei mele”; *Literatorul*, XXVI, 8,17 august 1918, p. 5, cu același titlu și aceeași dedicație; *Universul literar*, XXXVI,1,7 ianuarie 1920, p. 3—4, cu titlul *Pomul de Crăciun*, dedicată: „Fiilor și fiicei mele: Alexis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Dinu și Nina”,

Textul în ms. autograf 3.283, f. 50r.—64r., cu titlul *Pomul de Crăciun* și dedicată: „Fiilor și fiicei mele; Alexis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Gonstantin și Nina”; ms. foto nr. 40, p. 54—68, cu aceeași titlu și aceeași dedicație; textul definitiv în ms. 3.216, f. 62r.—31r., cu aceeași titlu și dedicată: „Fiilor și fiicei mele: Alexis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Dinu și Nina”,

Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Românul*; B — *Literatorul*, 1890; C — *Literatorul*, 1900; D — *Cartea de aur*; E — *Tribuna Oltului*; F — *Dreptatea*; G — *Literatorul*, 1918; H — *Universul literar*; I — ms. 3.283; L — ms. 3.216,

În *Universul literar*, 1920, și în ms. 3.216, o notă la „biserică după nume sfîntui Ioan Sevastos, din mahalaua Cernăteșului, în dosul ființei Jianului: Nume adevărate din Graiova”.

Traducerea în limba greacă a acestei povestiri este semnalată de ziarul *Adevărul* (III, 718, 17 ianuarie 1891), la rubrica *Notițe literare*;

„Revista *To Paron* din Atena se ocupă în nr. ei de la 1 ianuarie de literatura română și dînd în traducere *Pomul de Crăciun* de d. A. Macedonski se exprimă în Telul următor;

«Alexandru Macedonski s-a născut cam pe la 1854. Este fiul valorosului general și fost ministru român Macedonski. El încă de tînr s-a deosebit prin o cunoștință adîncă a limbei sale cît și ca poet. După moartea marelui Alecsandri, poate fi considerat ca cel întîi poet

român. Poamele sale se disting prin vivacitatea creațiunii, tonul și frumusețea ideilor, precum și prin diversitatea, măiestria și dulceața formei, și în aceste calități Macedonski a întrecut pe toți cei dinaintea lui. Pe când se afla la Paris a fost conlucrător la mai multe mari reviste franceze și belgiene, și a avut fericirea să-și vadă operele primite în toate părțile cu măgulitoare aprecieri. Intorcându-so în București, de câțva timp a reluat direcțiunea vochei sale reviste *Literatorul*, ridicând stindardul reacției împotriva stricării limbei prin *proincialisme*. Dînsul a luptat și luptă puternic pentru frumusețea limbei și întemeierea unei ortografii literare. Precum se străvede din chiar versurile sale, ci a fost răsplătit cu amărăciuni și prigoniri. Singurul bărbat de stat ce l-a distins este Ureche, care, pe cînd se afla ministru al instrucțiunei, l-a onorat cu medalia Beno-Merenli de l-a clasă*.

în același sens și o notă a nis, 3.216, f. 62T:

„Această poveste a fost tradusă în limba greacă și publicată cu mari laude în revista *To Paron* din Atena”,

V a r i a n t e

4a

9—21 Maică a Domnului I Și cum te mușca crivățul cu gură de lup! Cu toate astea (acestea *E*; aceste *F*, *G*) — fericite și binecuvîntate vremuri au fost cele care s-au dus (și binecuvîntate erau zilele acelea *E*, *F*, *O*; și binecuvîntate vremuri erau cele duse *I*) ... — Popa Cioacă — Dumnezeu să-l ierte! — venea în ajunul Crăciunului să ne pună patrafirele (patrafirul *E*, *F*, *G*, *II*, *I*) în cap, să-și citească paraclisul pe un sfaņț, să roage pe Dumnezeu (să se roage lui Dumnezeu *E*, *F*, *G*,) să apere casa unde se află (să ferească *G*, *I*): „de ciumă, de foc, de potop, de venirea asupra a altor neamuri”, și să încheie astfel cu glas trăgănat (legănător *E*, *F*, *G*, *I*), dar hoLărit: „Mula, Doamne, fie gura păgînului care nu se închină preacinstitei icoanei talc, (și *G*, *I*) acum, și în vecii-vecilor, amin!” La bisel'icâne duceau apoi pe copii (ne duceam de asemenea copiii *E*, *F*, *G*), de cu dimineața (*omite E*, *F*, *I*), de ne spovedea și ne grijea același popă Cioacă, pe cîte doi sfaņți de fiecare (de copil *E*, *F*, *G*; de cap *I*), în schimbul căror, el ne da, pe lingă grijanie, cam de la cincizeci la o sută de mătănii (și de ne da de la cincizeci la o sută de mătănii *E*, *F*, *G*), spre ispășirea păcatelor noastre, adică a drăcuirilor și afurisirilor ce nu încetau să ne iasă din gură (*de Iu. spre ispășirea, pina la sfaņțit, text omia in F*) *L*, *E*, *F*, *O*, *H*, *I*: *omite A*, *li*, *V*, *D*,

1—5 O ! preacurate și preacinstite iile ale copilăriei, cum v-ați dus, și cum ați luat cu voi și pe pre acu ce micul preot, cu biserica lui cu tot, biserică după nume știutul Ioan Sevastos, din mahalaua Cernăteștilor, în dosul flintinei Jianului *L*, *H*: *omite A*, *li*, *C*, *D*: O! preacurate și preacinstite vremuri! Cum v-ați dus, și cum v-ați dus împreună cu preacucernicul preot și cu biserica lui *St. Ioan Sevastos* cu tot *E*, *F*, *G*, *I*; *G*—23 Dar de ce v-ați dus? că parcă mai mult mă împăcăm cu voi chiar iarna și tot așa mă împăcăm și cu primăriile de-atunci ale orașelor, ce nu dau pe foc să strice drumurile și să noroiască ulițele cu ridicarea zăpezei ce le împlănea cu puf de lebădă, ci lăsau până și ghețoaiele să stea agățate, eit puteau de mult, de strașinele caselor, Dracu e că, aceste ghețoaie se desprindeau fără veste, de cum se ivea moina, și spărgeau citeodată capetele de mojici ce treceau pe sub ele — dar, la urna-urmei, unde era răul? că, și așa, mojicii se îmulțeau ca frunza și ca iarba, cu toate că, poate, nu atîta ca astăzi (*de la cu toate că, pinrî lasflrșit, text omis in H*) ... Dar bine, vor zice mulți: împrejurări ca astea nu li se puteau întîmpla și boierilor? ... De! (*omite H*) — eu le voi răspunde că nu — fiindcă boierii erau drăcoși: nu umblau iarna pe uliți pe jos, ci numai în călești, și încă înveliți în blănuri moi și scumpe *Z*, *II*: Oh ! fericite și binecuvîntate timpuri cînd primăriai nu se grăbea să noroiască podurile, să morfolească stratul de argint al strydei (iernei *A*, *B*) ; cînd nu erau legi comunale să silească pe (*omite B*, *I*) proprietarii caselor cu coperișuri triunghiulare, pe (*omite A*) boierii cu imomelc de chihlibar ai copilăriei inele să dea jos ninsoarea de pe coperișuri; cînd țuțuroaiele de gheață aveau vniy să atirne în libertate, să licărească la soare, să albăstrească la lună și uneori să spargă și capul cite unui moic (să atirne în stalactite, să licărească la soare, să albăitroască la lună *A*, *B*). In acele vremuri parcă și crivățul rușea mai tare, parcă și poleiul era mai sclipitor, parcă și jucăriile mai frumoase, dar parcă și oamenii erau mai avuți (bogați *A*, *B*, *C*, *D*: Dar de ce v-ați dus? că parcă mai mult mă împăcăm (cu voi chiar iarna, și parcă mă împăcăm *E*) tot așa chiar cu primăriile «raselor de atunci care nu se grăbeau să strice drumurile și să noroiască ulițele dindu-i zor cu ridicarea dumnczeieșlei ?ape7i ce ie împlănea cu puf de lebădă, și (ci *E*, *G*) lăsau piuăși ghețoaiele să atirne în voie de strașinele caselor. Dracu e că țuțuroaiele (ele *I*) spărgeau citeodată *E*, *G*, *I*) capetele moicilor, dar, la urma-urmei, unde era răul, că mojicii se îmulțesc și astăzi ca frunza și ca iarba, după cum

se înmulțeau și atunci? O să ziceți că putea să li se întâmple și boierilor așa ceva și iar n-o (s-o *E, G*) brodiți, de vreme ce, (asta /) s-o știți de la mine, boierii (vremei vechi /) nu umblau pe atunci (*omite* pe atunci *I*) decât în călești *E, F, G, /*.

46—47

24—89; 1—19 Ei! copiii mei! Dar voi n-o să pricepeți bine vremurile astea decit dacă veți asculta cu luare-aminte și cele care mai au să urmeze. Bunăoară, că locuiam într-o casă mare, cu coperiș de șindrilă țuguiat, avînd pe fiecă (fiecare *H*) colț ai lui cîte-o scîrjează de tinichea ruginită, ce înfățișa un cocoș, și ce scîrțîia ca un scîrstei (scîrteiff) de cum se apuca vîntul să sufle. Această casă era înconjurată cu stufuri de trandafiri de dulceață ce întocmeau împreju ei niște minunat de vesele grădinițe între verzile zăbrele aje micilor garduri ce le despărțeau de curte. Mare, de te pierdea în ea, era în sfîrșit curtea, din fundul căreia pornea, spre mai pomenita fîntînă a Jianului, o grădină de pomi roditori ce se tot prăvălea până se înfunda într-o mlaștină, în care creștea trestia și papura. Astfel de locuințe nici vorbă că nu tnaj sunt astăzi, și negreșit că nu mai se înfățișează nici Crăciunul ca atunci ... Mai întîi că, fără viscol de ninsoare, el nici nu venea vreodată. Orăpau lemnele și pietrele de ger, dar moșului îi era cald de-a binelea, fiindcă nu se găseau case în ale căror curți să nu stea înșirați stînjenii de lemne. Pe lîngă asta, cînd odăile erau prea mari, ele aveau și cîte două sobe — zidite fiecăre pe cîte opt stîlpi — iar lucrul ăsta îl făcea, se vede, pe Moș Crăciun să fie mai darnic decît e (*omice e H*) acum. Că, să știți; bolțile bisericilor nu răsunau degeaba de osanale (*osanalele/*) și de [*omite de H*] âleluie, și cucoanele mahalalelor, certate pe viață — pe moarte peste tot anul — nu înaintau ele degeaba în mijlocul locașurilor sfinte, și, după multe plecăciuni și temenele, nu o porneau în doru lelii una spre alta pentru a-și cere iertare și a se griji în urmă *L, H*: Această copilărie despre care-mi place să vorbesc astăzi, mi-am petrecut-o într-o casă veche, ceva ca un castel. Ea era (Era *C*) în mijlocul unei curți mari cu spatele la o grădină în care te perdeai (pierdeai *A*), iar jurîmprejurul curței, stîlpi de cărămidă netencuită, ștachete verzi între dînșii. Poarta searcuia într-un zid înalt și monumental, era mai mult arc de triumf decît simplă intrare a unei împrejmui. Dar ce mi-a rămas cu osebire în minte, nu e nici casa cu coridoarele ei întunecoase, nici salonul cel mare, în fiecă parte a lui cu cite o sobă uriașă, nici glasul crivățului ce se văita la geamuri, nici (chiar *A, B*) primăvara cu trandafirii ei de dulceață

înfioriți ce urcau până la ferestre; ce mi-a rămas în minte este noaptea Crăciunului, sunt hainele mele cele noi, catifeaua și dantela lor; greutatea cu care puteam răzbi cu tata și mama până la biserica mahalalei, caii gifitori prin zăpadă, careta amenințată să se răstoarne, dascălul din strana din stînga, preotul muiat în aurul odSjdielor, tămîia și smirna cădelnițată sub bolți -*I, B, V, D*: Și acum copii, să vedeți ce mi-a rămas în minte din una diti acele (*omite* acele *I*) $x \setminus op \setminus \setminus$ ale (noptile /) Crăciunului, și să. vă chibzuiți și să pricepeți ce mi-a fost copilăria ... Locuiam într-o casă (clădire *I*) mare-mare, și (*omite* și *I*) în fundul unei curți mai mari, o casă (clădire *I*) ce era un lung șir de odăi înalte pe beciuri (scunde /) și printre cari (care *E, I*) se încilceau coridoare (ganguri /). Coperișul ei era (acestei case ora /) țuguiat și avea (pe vîrfurile iui /) scîrlele de tinichea ruginită ce țipau d' *ti* ingrozsau cînd le iavîrtea vîntul. În dos se întindea o grădină cu (de *E, G, I*) pomi roditori ce se povîrnea în trestiele unei bălți. Un zid de cărămidă netencuită împrejmua curtea și în el se arcuia o poartă înaltă și largă. Această curte, vara, se desfășura pînă aproape de treptele scării plină de buruieni ori de iarbă mărunță pe care roțile trisurei nu lăiau diră. Dar de o parte și de cealaltă a scării creșteau, feriți de un mic gard de bețe vopsite cu verde, trandafiri (de tot felul, de cei urcători *I*) cari se agățau de ziduri (de cei învoalți și de luna, precum și *E, G, I*) și trandafiri de dulceață; și ci înveseleau și îmbălsămau curtea și casa. Dar iarna, împrejmuirea se umplea de zăpadă, (și /) vîntul o grămădă pe locuri de era greu să mai ajungi la poartă, și șuiera și urla înînt credea că țipă și zbiară toate stafiile și strigoii de pe lumea cealaltă. La Crăciun, mai ales, ninge și viscoala de obicei de ziceai: „Ce e asta?” Să vă mai spun acum ce era (în ce fel se înfățișa /) Crăciunul în asemenea vremuri și în așa case, și cum răsunau bolțile bisericii de osanale și aliluie (alilui *E*)? Să vă povestesc despre cucoanele din mahalaua unde ne aveam rostul, cucoane, care, după ce se isprăvea slujba, înaintau una cîte uru în mijlocul bisericii (bisericii *G, /*), Tăceau temenele și mătănii și apoi, plocon induse și (*omite* și *G, I*) la dreapta și la stînga, înainte și înapoi, își cereau iertare de la fiecă (obraz de creștin care se afla față /) cucoană de față pentru a se putea (spovedi și *I*) griji? *E, F, O, I*.

47—48

20—10; 1—t Al Crăciun — sireacu! Ii aștepta pe toate la casele lor cu purcelu (purcelul /) la tavă, cu cartaboș zdravăn, și cu o sumă de cimați, dintre ai mai bine fripți și gustoși. Chef mare se întindea

deci, după biserică, prin (în *H*) tot orașul, și, se înțelege, că el era și în casa noastră. Dar, de I copii! Fiindcă apele iuți ale zilelor au fîrl în ele și case și moșii, cît și multe altele, după urma cărora mîncam noi — copiii de-atunci — purcelul și cartaboșul, voi face și eu ceva (ca să vă rîmînă în minte Crăciunul copilăriei) și adică-telea; nici mai mult, nici mai puțin decît: Pom de Crăciun. Iar dacă e sî vă spun drept, iată că, fără știrea voastră, l-am și ridicat și împodobit de ieri, eu și muma voastră ... Căci, priviți cum cei ai casei îl și aduc, și îl așează drept în mijlocul odăiei — brad verde cum n-ați mai văzut — și în care am aprins atîtea lumînărele de ceară cîte nu știu (iacă or fi pe cer stele. Dar uitîndu-vă bine ia ci, o să mai vedeți și alta: un păiejeiiiș (păienjenis //) de fire de aur pe care le-am smuis din beteala purtată în păr de muma voastră, cînd, în biserica Sărindarului, și-a legat soarta cu a mea, N'c-au cîntat acolo copii mulți: *Doamne miluiește*, dar dacă el nu ne-a miluit cu multe din cele pămîntești, tot e bine că v-a trimes pe voi în viața și în casa noastră *L, H* \ Mi-a mai rămas în minte și întoarcerea acasă: masa întinsă, limbile afumate, șuncile, cartaboșul, — tot ce era divin și tot ce e profan. Iată-mă însă în anul al treizeci și șaselea al vieții; iată pe tatăl meu dispărut de mult, iată pe muma (mama *C, D*) gata să dispară; în sfîrșit, la rîndul meu, iată-mă și pe mine tata. Dar cu toate că nu se aseamănă Crăciunul meu de astăzi cu Crăciunul meu de atunci, mi-am pus în gînd să nu-mi pară rău de cel vechi, ci să mă împac cu cei nou. Prin urmare, am ori n-am bani, voi face ce nu se făcea atunci, — Pom de Crăciun, — și aceasta pentru voi, scumpii mei (copii *B, C*), pentru tino Alexandre al tatei, pentru tine drăgălașul meu Nikita. Deci băgați de seamă: deschideți ochii voștri mari-mari. Părul vostru cel de aur, privirile voastre cele negre, ființa voastră toată este ce voi să văd că schinteiază ca (la *A, B*) flacăra celor treizeci și șase lumînări de ceară aprinse în bradul verde din mijlocul odăiei. Uitați-vă însă, copilașii mei, uitați-vă pe ramurile acestui brad și vedeți cum strălucește răsfirata beteală cu care mama voastră și-a legat la Sărindar soarta ei cu a mea; printre această beteală sunt agățate și jucăriile ce am cumpărat pentru voi, — jucăriile! aceste schinte, aceste singure schinte de fericire omenească *A, B, C, D*: V-aș povesti despre astea, copii, dar mi-că pînă aș sfîrși, cucoanele ces-aî certat se vor fi certat iarăși, și poate (că /) e mai bine să (vă *E, G, I*) vorbesc (ie cartaboșul, de purcelul fript, de curcanul pe varză ce

ne aștepta acasă ... Fiindcă însă moșiile de pe urma cărora (cărora *E, I*) mîncam noi cartaboși și curcan ca (cît /) și casele, ca și viile, s-au dus de mult, luată (*omite I*) de „Al din baltă, ucigă-l toaca!” nu vă voi mai face poftă degeaba, ci ca să vă rămînă și vouă o amintire a Crăciunului copilăriei voastre, voi face altceva, ce nu se făcea (pe atunci, adică/ț în vremea mea: Pom de Crăciun, mă rog ... Și iată ... Iată că aduc un brad verde în mijlocul odăiei și aprind în el atitea lumînărele de ceară cîte stele sunt pe cer. Dacă vă veți uita însă mai bine la el o să mai vedeți pe creștile (crăcilo *E, G*) iui ceva: (o să mai vedeți /) schintei ere a unor fire de aur ce se întind și ce le înfășoară în străluciri: este beteala cu care muma voastră și-a legat, soarta cu a mea în biserica Sărindarului, unde popii ne-au cîntat atîți „Doamne miluiește” înéit Dumnezeu ne-a și miluit cî o viață din teie-curmeie ... Fiindcă, însă, ne-a miluit și cu voi, oricîl do pe dos nc-ar fi mers această viață, Alexandre, dragul tatei, copilul meu mai mare, iu și eu frații și sora ta, tot veți găsi în acest brad ceva *E, F, G, I*.

48—40

6—40; 1—10 Și iată că, vă zic, acum să vă apropiați ca să vedeți pomul mai bine, și să vă dați tot într-o vreme seama că, atît tu, Alexe, dragul tatei, copilul meu mai mare, cit și tu, Nikituș, care ai venit al doilea după dînsul, și, împreună cu voi, frații și sora voastră, că (*omite II*) veți găsi fiecare în acest brad măcar cîte una din micile minuni pe care Moș Crăciun mi le-a adus să le agăț în crăcile lui, pentru voi. Privește însă, Alexe, ce mai cal a atîrnat el acolo, zicîndu-mi să-l desprind, și să ți-l dau anume ție. El e alb ca o porumbiță și e la fel cu cei care-ți plac. Dar nu te uita că șeaua lui o de hîrtie, pentru că eu îți spun că e de catifea și muiață toată în fireturi de aur ... Vei încăleca și tu într-o zi, dragul tatei, pe un cal adevărat. Cu toate astea, să bagi de seamă să nu te urci pe unul cu numele Pegas, căci cu toate că el poartă aripi la picioare, cea mai de rînd gloabă te va duce mai departe ca dînsul. Pentru tine, Nikituș, nu mi-a adus moșul să pun în pom decît o mitice (minge *H*). Oricum, ea fiind poleită, cred că îți va plăcea ... Pe lîngă asia, vei vedea că, de cum vei da cu dînsa în pămînt, uri în zid, ea va sări mai sus, și va merge mai departe, în loc să-și piardă din puteri ... Așa să faci și tu în luptele vieții (vieții *H*): de cîte ori nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu să te zbîrlcești și să te ridici ții-dici *H*) tot mai sus, că, urmînd așa, doar de-o crăpa ceasul ... sau mincea (mingea *H*). Dar veniți și voi, ceilalți, Pavele, Hyacinlh și

"Nino, deși Crăciunul ți-a îndesat căciula pe urechi și nu mi-a mai •adus alt, — vrînd să tacă haz de mine — decît. un sac cu gogoși de tufă. Eu, văzînd asta, l-am păcălit la rîndul meu, fiindcă le-am mu-iat în aur, și le-am prins, una cîte una, printre frunzele pomului, de unde vedeți cum iau ochii cu strălucirea lor ... Vrînd-nevrînd vi le dăruiesc vouă, dar să nu credeți că sunt un dar de mic preț, căci •nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca ele. Hei! copii! Numai să fiți deștepți, și să căutați să vindeți cit. mai multă din •această marfă, că nu va fi ceas în care să nu vă meargă bine. Fiți, prin urmare, veseli toți. Eu am făcut ce am putut ca să vă aduceți și voi aminte de Crăciunul copilăriei voastre — iar, acum, nevestă, zi să-mi aducă un pahar de vin, <ă voi să-l ciocnesc cu al. cetitorilor m. i. _ . fimin! /., If: Pentru tine, Alexandre, dragul talei, pent.iu tine fiul meu mai mare, iată un cal, - dar ce cal! E roib cum îți place ție, și nu te uita că șeaua lui e de hîrtie, pentru că cu zic •că e de catifea. Și nu te uita că această șea nu e cusută cu fireturi pentru că eu îți spun că sunt fireturi pe dînsa și că e muială în aur. W; încăleca într-o zi, dragul tatei, vei încăleca și tu pe un cal adevărat dar deocamdată mulțumește-te să te uiți la acesta, ori să te joci cu el. însă, în ziua cînd vei fi chemat să încăleci pe un cal adevărat, ține minte, Alexandre, dragul tatei, să nu cumva să te păcălești să încăleci pe unul cu numele Pegas, că cea mai păcătoasă mîrtoagă tot te va duce mai departe decît calul cu numele Pegas. Ta-l acum împreună cu aceste bomboane și împreună cu acest drum-de-fer> cu care, dac-o fi să pleci într-o zi, să te duci unde te va •duce el, numai de țară să nu-ți uiți, pentru că, colțul de pămînt pe -care amsuferiteu, trebuie să fie sînt (sfînt A, B) pentru tine, pentru voi amîndoi, dragii mei, copilașii mei preaiubiți. Apropie-te însă și tu, mititelule, numai bagă de seamă să nu cazi că abia te țin picioarele. Uite! Pentru tine o mince: cu cît dai cu ea de pămînt, •cît atît sare mai sus. în luptele vieții să fii și tu ca dînsa: de cîte ori ie-o arunca norocul mai jos, de atîte (atîtea A) să te ridici mai sus. Dar totdeodată, băiatul meu, iată țcă-ți dau s-o A, B) și o carte din care a învățat fratele tău să dea gologani la săraci. Să-ți spună el •ce este năuntru și să te înveți din vreme să fii și tu milostiv. Că vezi, în ea este (e C) povestea unei mici vînzătoare de chibrituri. Zugrăveala și-o arată cu picioarele goale prin zăpadă și zdrențăroasă ca vai de •ea ... S-ar întoarce acasă, dar tatăl ei e (este B) un bețiv și ar bătea-o de nu i-ar aduce destui gologani. Și biata fetiță, în colțul unde s-a pitit, aprinde unul cîte unul chibriturile de ceară din micile ei cutii, crezînd aă-și încălzească mînușitele vinete, degetele ei

rebegite de frig. Și fulgii de ninsoare ce cad mereu, i s-atîrnă de gene, îi înfloresc părul cel blond, o copăr (acopăr A) binișor-binișor iar lumea ce trece pe lîngă dînsa n-o bagă-n seamă, grăbită cum e* lum.M în noaptea de Crăciun. Tu, băiatul meu, cînd vei fi mare, sS nu faci ca lumea. Să nu faci ca lumea, și Dumnezeu să văi bincucvințeze pe amîndoi, precum și pe ceilalți copii de pe fața pămîntului ce serbează sau ce nu serbează Crăciunul. Zăpadă a copi-lăriei mele, Crăciun al copilăriei mele, rău nu-mi mai pare c-ați trecut. Să mi se aducă un pahar cu vin; voi să-l ciocnesc cu al dumneavoastră, cititori, și fie să-l golim cu toții într-un ceas bun, amin! A, /?, C, D: Uite! Ascuns sub frunze, aici, tu vei găsi un cal, și ce cal! E roib, cum îți place ție, și nu te uita că șeaua lui e de hîrtie pentru că eu îți zic că e de catifea. Și nu te uita iar (omite iar /) că n-are fireturi pe dînsa, pentru că tot. eu îți zic că e muiată în aur ... Vei încăleca într-o zi, dragul tatei, vei încăleca și tu pe un cal adevărat; deocamdată mulțumește-te să te uiți la asta — și bagă bine (omite bine E, G) de seamă, cînd va fi să încăleci pe vreunul (pe vreun cal adevărat I), mai bine să te urci pe cea mai păcătoasă mîrtoagă, că tot te va duce mai departe decît calul cu numele Pegas ... Pentru tine, Nikituș, băiatul meu al doile (doilea E, G, I), am pus în pom o minge (mince E, I) și am poleit-o. Apropie-te și ia-o. Ia-o, și dînd cu ea de pămînt o să vezi că, cu cît o dai (ținești G; arunci /) mai tare, cu atît sare mai sus. Așa să faci și tu în luptele vieții ... Cu cît nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu, pe atît să nu te lași, ci tot mai sus să sări (sari /), pînă o crăpa ... ceasul ori mingea (mincea E, G). Așa am făcut și eu, și tot așa mai fac și astăzi, copilul meu scump. Veniți și voi, ceilalți — Pavele, Nina (Nino E, I) și Hyacint — vouă nu pot să vă dau astăzi decît. aceste gogoși de tufă poleită ce împodobesc așa de frumos pomul... Să nu credeți (însă I, D) că ele sunt un dar de mic preț, fiindcă nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca gogoșile ... Hei! Copii! să fiți (însă /) deștepți, prin urmare (omite I), și să vindeți cît eți {ați E; veți G) putea mai mult din această marfă și (că I) numai bine: vă va merge. Și acum că v-mn dăruit fiecărui cite (omite cîte G) ce-am putut, Dumnezeu să vă dea mai mult ... dar oricum, să vă aduceți și voi (omite și voi I) aminte de Crăciunul copilăriei voastre, cum mi-aduc aminte și eu de-al meu. Iar tu, nevestă, zi să-mi vie-un pahar cu vin, că voi să-l ciocnesc cu al cititorilor mei într-un ceas, bun, amin! R, F, G, I.

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 26, 20 august 18%, p. 3. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 85-87, dedicată: „D-ului Or. N. Mănu, omagiu”; *Universul literar*, XXXVI, 16, 30 mai 1920, p. 243.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 18r. - 20v.

Reprodusă din ms. 3.216.

A—*Adevărul ilustrat*; B—*Cartea de aur*; C—*Universul literar*;
D—ms. 3.216.

Textul în *Universul literar* și ms. definitiv are o notă lacuvînlul *tact*: „numele ce se dă reședinței oficiale a subprefectului”.

pomojnic, s.m. — funcționar administrativ care conducea o plasa.

V a r i a n t e

50

1—12 Vremea veche, o trăsură închisă pe drumul poștei, amurgul, și apoi, noaptea coborîndu-se repede, în sfârșit trecerea Oltețului prin apa ajunsă până la poalele celor două dealuri între care curgea. Pe malul pe care se află satul Balș, casele și pomii lor sub întunec, pe cîad, urcată cu totul în capul coastei, biserica și clopotnița ei, din care se răspîndeau peste lunca toată sunetele deznădăjduite ale clopotului. Țăranii, cu popa și cu pomojnicul plasei în cap, au aprins de-a lungul Oltețului focuri sub rîpa lui. Înainte de-a intra în apă, trăsura a stat cîtva oprită B: Un șir de cai la o trăsură cu lonluri, vremea veche, noapte și marginea Oltețului. Pe malul dimpotrivă, printre copaci, printre pomi roditori desformați de întunec, satul Balș. Ceva mai sus, pe deal, un turn de biserică din care sunetele deznădăjduite ale clopotului aleargă vijelioase peste luncă. Țăranii toți sunt (sînt A) pe malul rîului ce s-a vărsat din dea) în deal. Focuri se «prind sub rîpă de-a lungul. Trăsura a stat cîtva oprită A, B: Vremea veche, o trăsură pe drumul poștei, amurgul și, în sfârșit, apa ajunsă până în poalele celor două dealuri iile frumoasei sale lunci. Pe malul pe care se află satul Balș, casele și pomii zac sub întuneric, pe cînd biserica se deosibeșle întrucîtva căci se afla urcată în capul coastei. Din clopotnița ei se răspîndiră deodată peste luncă sunetele deznădăjduite ale unui vijelios clopot. Țăranii, cu popa și pomojnicul plasei în cap, au aprins do-a lungul Oltețului focuri dese și puternice. Înainte de a fi băgată în apă, trăsura a stat o vreme oprită C.

50—51

12—26; 1—2 Cei dinăuntru au coborît geamurile, și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Doi dorobanți cu schimbul, călări, ce aveau sarcina să abată carele din drum și să vestească la conace despre sosirea înalților călători, izbutiseră să treacă la Balș, fără ca trăsura să-i ajungă din urmă, și sculaseră satul în picioare... Caii, de cum intraseră în Olteț, deteseră înot, înhămați cum erau. Trăsura, luată de apă, plutea tîrîtă la vale, deși caii, duși de surugiii lor călări (omite C), se opinteau împotriva curgerii rîului și căutau s-o scoată cît mai degrabă la mal. Luplîndu-secu moartea, cei care îi minau (flăcăii ce-i minau C) plesneau din bice, scoteau chiote lungi. De sub rîpă, și de pe piscurile dealului, alte chiote le răspundeau... Caii înotau, trăsura plutea, ploaia se vărsa cu găleata. Apa intrase de mult înăuntru ei D, C: Cei dinăuntru au coborît geamurile și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Cîte trei ziceau că nu pot să treacă, că merg la moarte sigură, dar călătorul, fire semeață și aspră, le-a făgăduit bani, i-a amenințat și i-a silit să intre în apă. Doi călăreți cari urmau trăsura au dat vestea în sal. Cu mici, cu mari au ieșit atunci toți țăranii, în frunte cu popa, și la biserică clopotul bălângănește vijelios, sună și răsună de urlă dealul (întreg A). Caii, aproape de cum s-au băgat în Olteț, au dat înot. Trăsura, luată de apă, e tîrîtă. Surugiii luptă cu moartea, plesnesc din bice, scot chiote lungi. De pe maluri alte chiote le răspund... Caii înoată, trăsura plutește, ploaia se varsă cu găleata. Apa a intrat de mult înăuntru A, £; 3—28 Bărbatul sta fără grai lingă nevasta lui, se caia de încăpățînarea lui să treacă Oltețul vărsat. Ea nu zicea nimic... Mîngîindu-i, își ridicase copiii pe genuchi, dar cînd s3 uita pe geam, vultorile turburi ale apei spumoase o băgau în groază, și se ruga cu foc lui Dumnezeu: „Da, el să-i scape, lui să-i fie milă, cîci el singur poate tot”. Chiotele surugiilor și plesnirile bicelor se îndeseau. Dar cele de sub rîpă și cele de pe piscuri se făceau urlete, printre bălângănirile mereu mai jalnice ale clopotelor, și trăsura se ducea tot mai la vale, cu toate că o trăgeau caii tot mai la deal. Dar patru dintre dînșii, cei mai naintați, stau să se înece, și surugiul în scama cui erau își făcu semnul crucei, le tăie șleaurile și se lăsă să fie îuat de apă, împreună cu ei, spre a mai ieși la vreun mal sau spre a nu mai ieși, — Dumnezeu știe. Cu toate astea, trăsura urmase să plutească, și caii care înaintaseră deteră de un prundiș, iar roatele ieșiră fără veste din apă urcîndpe un mal, șicînd vel-clucurul, vel-clucureasa și copiii lor se arătară, zapciul el însuși, care se grăbise să coboare rîpa, îi luă în primire, frecîndu-și cu smerenie mîinile, și seara la

tact se dote iama printre găini și rațe... Ba se găsiră până și potîrnichi ce se aduseră la masă cu slănină sub aripi *D*; Bărbatul începe a fi îngrijit și ase căi de ce a făcui. Soția lui și-a ridicat copiii pe genuchi, îi mîngîie, caută să-i reasigure, dar din cînd în cînd se uită pe geam afară și spăimîntată de curgerea turbure, de bolborosii spumoși, își perde (pierde *A*) cumpătul. Dar ea nu zice nimic și se roagă lui Dumnezeu călduros, sărută mereu o iconiță <y> aur [Maică a Domnului cu sferturi de rubiele lagît *A*]. Chiotele surugiilor, plesnirile (din *A*) bice se îndesesc și de pe mal al le plesniri și alic chiote, aceste mai dese, mai jalnice și mai tari, umplu tot văzduhul, împuternicesc pe cai, îmbărbătează inimile. Cu toate aștea, luată dinapoi de apă, trăsura lot se duce la vale și caii tot înoată, răsuflă greu pe nări, mișcă urechile, ei opintindu-se într-o parte, pe cînd vechea hărăbaie ce (*omite* ce *A*) pare a se lăsa mai greu, (și *A*) trage într-alta. Patru înaintași slăbesc cu totul, sunt (*sint A*) gata să se înece. Surugiul care se află pe unul, își face semnul crucei, taie șleaurile de la calul său cit și de la ceilalți trei, și cite patru, cu el cinci, se duc în jos pe Olteț, spre a mai ieși Ea mal ori spre a nu mai ieși, Dumnezeu știe. În vremea asta, țărani aleargă pe sub rîpă, clopotul sună tot mai tare, popa și-a pus odâjdiile. Dar tocmai eînd se arată că nu mai e scăpare, roatele încep să iasă din apă, caii nu mai înoată, urcă într-o ultimă opintire pe un prun ci iș și zapciul care auzise și el de primejdie și aștepta pe mal (*omite* și aștepta pe mal *A*), își frecă mîinile (mîinile *A*) de mulțumire... Vel-clucurul, elueerea și copiii se dau atunci (*omite* atunci *A*) jos iar el le urează bună sosire *A, B*: Bărbatul stă fără grai lîngănevastă-sa, se caia de încăpățînarea ce arătase să treacă OHçul vărsat. Mîngîindu-i, nevasta lui își ridicase copiii pe genunchi, dar cînd se uita pe geam, spumegate viitori ale turburei ape o spăimîntau. Ea se ruga atunci cu foc lui Dumnezeu: „Da, Dumnezeu atotștiitorul și atotfăcătorul, el să-i scape”. Chiotele surugiilor și plesnirile biclor se îndeseau. Dar cele de sub rîpă cît și cele de pe piscuri, se făceau urlete printre bălăngămirile mereu mai jalnice ale cobiloarelor clopote, și trăsura se ducea, cu toate că n trăgeau caii, tot împinsă mai departe în firul apei. Dcr patru dintre dînșii și anume: cei de tot înaintași, osteniseră să înoate și stau gata să se înece. Surugiul în seama cui erau, își facesemnul crucei, le taie șleaurile cu cari erau legați de ceilalți și se lăsă să fie luat. de apă, cu ei cu lot, spre a mai ieși la mal, sau spre a nu mai ieși. Cu toate aștea, trăsura încetase să mai plutească și caii deteră de un prundiș, iar roatele, ieșind fără veste din apă, urcară pe un mal. Cînd vel-elucurul, vel-clucurea și coconii lor vrură să se dea, zapciul,

care se grăbise să coboare rîpa spre Olteț, le deschise el însuși porțița butcei, luîndu-i cu smerenie în primire și seara la tact sedete iama printre găini și rațe. Ba se găsiră pînă și potîrnichi ce fură puse pe masă frumos împănate cu slănină pe sub aripi *C*.

(p. 52)

CAII NHORI

Publicată în *Adevărul ilustrat*, IE, *l'i*, 12 august 1896, p. 2. Republicată în: *Cartea de nur*, *W2*, p. 88 — 92, dedicați.ă: „Lui Manoel Slătine anu”; *Universul literar*, XXXVI, 4, 1 februarie 1920, p. 51 — 52, fără dedicație.

Textul în ms. autograf, 1.283, f. Ir. - 5v., datat: „București, -18%, 3 iulie”; ms. foto nr. 40, p. 37 — 46, aceeași datare; ms. 3.408, f. 35r. — 50 r., dedicată: „Lui Manole Slătineanu”; textul definitiv în ms. 3.216, f. 39 r. — 45 r., aceeași dedicație.

Reprodusă din ms. 3.216.

Textul de bază include o serie de note:

„1. •• *tarlatari* — o țeșătură cu totul subțire, albă și slrăvăzătoare, și ce, față cu prețurile de atunci, nu era prea costisitoare.

2. — *marșante de modă* — din franțuzescul *marckandes* (neguțătorese).

3. — *Bar io și Brioi* — numele adevărat era *Bar'wu*. Doamna Barieu s-a retras în urmă la Paris dar doamna Briol a urmat să țină magazinul și din cauza multelor conturi neplătite a păgubit tot ce cîștigase. Urmași ai doamnei Briol, în România, sunt d. arhitect Briol și doamna Beșlegeanu-Briol, cunoscuta modistă.

4. — *malavoavele* — nume <e> a fost aplicat de francezi acestei mode după luarea de ei a Turnului Malacov de la Sebastopol.

5. — *tîrnuri* — coșuri împletite din nuiele ce servește la prinsul peștelui.

6. — *alivant.fi* - peste cap, cu josu-n sus.

7. — *Biclard* — s-a căsătorit mai tîr/iu cu fata lui Barhu Catargi. Ret.răgîndu-se în Franța, el a lăsat urmași, din care mai trăiesc probabil coborîtorii.

8. — *Beizadea Mitică* — principele Dimitrie Grigorie Ghika, fost prim-ministru sub regele Carol! în mai multe rînduri și președ. al Camerei și Senal.ului.

9. — *Printîppte Ivrgu*. ••• fiul lui Vodă Stii-bei. El mai trăiește încă la Paris (1919). E în vîrstă de 87 de ani. Are un admirabil castel numit Bocon, la Courbevoie pe Sena. S-a căsătorit cu văduva lui

Fould, ministrul de finanțe al lui Napoleon III și a înfiat pe fetele ei.
10. — *ghieire* — jambiere.

11. — *aghiotantul* — adiotant, adiutant; franțuzește *adjutant* = = aide de câmp."

Notele; 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, cu mici deosebiri de redactare, figurează și în textul tipărit în *Universul literar*. În plus, următoarea explicație: „marele stat — stat major”.

ceapcin, s.m. — șiret, rafinat.

grenadină, s.f. - țesătură rară și subțire, de bumbac sau de mătase.

V a r i a n t e

Textul, în toate republicările, prezintă multe modificări, însă versiunea din ms. 3.408 este total deosehită de toate redactările anterioare, inclusiv de cea a textului de bază. Reproducem, în întregime, această variantă:

CAII NEGRI

Lui Manole Slătineanu

Lume din lume la Șosea, Cuza-vodă trece pe sub teii înfloriți. Cucoanele sunt în număr mare. E mai și au îmbrăcat rochii subțiri. Ale unora sunt de tarlatan cu mici volane mărginite de panglicuțe verzi și albastre. Ale altora sunt de gaz de mătase de transparente trandafirii sau galbene. Vreo trei sunt îmbrăcate în grenadină și dantelă neagră. Și toate sunt înfoiate, au pe sub rodii malacoave. Păiăriile li sunt încărcate cu viorele, eu micșunele și cu boboci de trandafiri. Mode franțuzești. E timpul lui Napoleon al III-lea și al lui Bclard, consulul franțuzesc care a căzut multor bucureștence cu troncu și eare, la urmă, s-a și însurat cu o Calargoaieă. Trăsurile, care mai de care mai luxoase, merg încet, legănat de zăngănilor podoabelor de argint ale hamurilor. Se schimbă zimbete și salutări. Veselia e pe toate fețele: primăvară și domnie pămîntea.

Pe sub alee, sakimii și teii ning zăpadă albă și trandafir. Mătasea fișăie. Briliantele sebințează pe agrafe, în cercei și în inele. Ochii sunt viorele și peruzele, sunt safire de culoarea oceanului și aproape negre. Unii însfiișit sunt flacăre și jar, iar alții sunt iad. Consuli, demnitari ai statului, ofițeri, trec în landouri și cupeuri, încabriolette și trăsuri ușoare, fulgerați de schinteierile fireturilor.

Dar iată o trăsură ce este și mai strălucită ca celelalte. E a ministrului de război. Vizitiul și feciorul poartă livrele aproape ea ce le domnești: frac verde galonat cu argint; jiletă roșie cu nasturi de bronz;

pantaloni roșii de catifea, scurți — și ghetre galbene de postav ce urcă până la genuchi, încheiate eu sidefuri. Căii sunt iuți, zăbalele zăngănesc, capetele și le țin în pământ și fug. Trapul le este repede. Coamele le filfăie și sunt de un negru lucios ca pana corbului. Coadele lor se Urăsc aproape în pulberea drumului. Copitele li sunt văcsuite și lustruite. Și de sus până jos sunt negri, cai de-ai întunerecului și care n-au nici o pată. De altfel, așa îi și dorise comandantul șef al oștăriei și al marelui ștab domnesc.

Toți se uită cu jind la ei, și când în sfârșit se opresc la rontul al doilea, chiar măria-sa Vodă trimite pe un adiutant să-și felicite generalul și să-I întrebe cât i-a plătit.

Cinci sute de galbeni treceau în acea vreme cu multă ușurință de la o mână la alta. Pe atât îi cumpărase. Dar cât se trudise până să-i descopere. Găsise cu două luni înainte, la același geambaș, niște cai aproape la fel cu cei pe eare îi avea, eai tot așa de tineri și canide o măsură cu aceștia, dar nu-i plăcuseră fiindcă erau roibi. Ce căuta el, ce vrea erau cai negri-negri ca abanosul și cit despre preț ar fi fost gata să-i plătească nu cu trei sute de galbeni — bani ce i se ceruseră pe cei roibi — ci, în cap cu cinci sute, și chiar cu mai mult — după cum vor fi și cailor. Geambașul îl înțelese dintr-un cuvânt, și nu mai stăruia să-și treacă roibii... Li rugă numai să aibă puțină răbdare și să-l mai aștepte o săptămână-două, că-i va găsi ce caută.

Când însă, în loc de două săptămâni trecură două luni, și când nerăbdarea mușterului său își atinsese culmea, iată că și cailor furădescopăriți, — ieșiți nu se știe de unde — dar negri-negri ca noaptea și iuți ca focul. Cum era să mai stea la cumpănă ministrul de război, comandant tot într-o vreme și al oastei și al marelui ștab domnesc?

Ba i se păru chiar că a făcut și un târg minunat și că cel păcălit e geambașul. Și apoi, ce erau cinci sute de galbeni la el? Pe zece mii iar nu pe mai puțin vinduse el o pădure de pe una din moșiiile lui zestrare... Și fiindcă din acești bani pusese în gând să-și ia o casă, adică de ce ar da pe dînsa tocmai zece și n-ar lua-o cu opt? Căii fură cumpărați; nu însă și casa, se înțelege... Avea vreme pentru așa ceva — și puse să-i înhame.

Ofițerul său de ordonanță, căpitanul Lizu, îi inspectase înainte de cumpărătoare, îi găsise buni, huni de tot, și nici nu era de zis că așa și erau — cai nu glumă!

Dar iată că, de unde era zi cu soare, un nor coprinse o parte a cerului — nor de vară ce se sparse într-o ploaie repede.

Într-o clipă, coviltirele de la trăsurile se ridicară, burdufele se puseră și fuga începu. Caleașca ministrului fugea ca și aleceiorlalți muritori. Ce să vezi însă? Caii de la ea, de unde fuseseră negri se făcuseră acum de toate fețele. De pe ei curgeau zoaie cind albastre, cînd portocalii, și roibii de mai nainte, roibii po care i-ar fi putut cumpăra tu trei sute de galbeni, luau cu încetul locul cailor negri. Cu toată ploaia care-i spăla, lumea ce se întîmpla să-i vadă, bufnea. Rîse chiar Vodă. Singur comandantul marelui ștab domnesc nu rîse. El se ghemuise într-un colț și-și încruntase sprâncenele stufoase. Dacă ar fi dat în acea zi de geambaș, sau în cele care urma, l-ar fi omorît în bălai. Dar cu (oale cercetările poliției, atît se află despre el: că trecuse în Rusia.

Mui tîrziu rîse în sfîrșit și comandantul marelui ștab domnesc, dar cel care a rîs mai bine a fost tot geambașul.

(p.56) DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

Publicată în *Literatorul*, VIII, 2, decembrie 1886, (1 ianuarie 1887), p. 109 — 112, Republicată în: *Revista ideii*, i, noiembrie 1900, p. 5 — 5; *Cartea de aur*, 1902, p. 93 — 98; *Trăiau Demetrescu-*, I, 4, 27 septembrie 1909, p. 1-2; *Literatorul*, XXVI, 11, 7 septembrie 1918, p. 3-4, cu un moto: „Judecata înșeală, inima nu minte”.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918.

În versiunea inițială, în toate republicările anterioare redactării definitive, nuvela are un alt final, în spirit radical-pacifist. Reconvărtirea la patriotism a lui Al. Macedonski se face sub presiunea atmosferei morale a războiului de întregire:

„Ei da: îmi era frică și nu-mi era rușine că îmi e frică. Ceva mai mult: chiar astăzi, cînd mă aflu la adăpostul distanței ce am pus între mine și laurii eîmpului (ie bătaie, vitejia conștientă a soldatului ce se duce să moară mi se pare un sentiment de demență, folositor guvernelor și tronurilor, dar îngrijitor pentru starea intelectuală a omenirii, caz de histerie croită, ce ar trebui să atragă asupra-i toată băgarea de seamă a specialiștilor.

Să ne închipuim, în adevăr, că toți soldații unui stat atacat arface ca mine. S-ar întîmpla altceva, deeft că statul năvălitor și-ar întinde granițele? Și apoi?... Un tron, un guvern și o firmă mai puțin. Dacă voi lărge acum cadrul ipotezei, Europa, iar mai la urmă lumea întreagă ar ajunge să nu mai întocmească deeft o singură națiune.

Și dacă tot se ține la «Imperii», care altul ar fi mai frumos decît cel al «Omenirii»?

Paginele din carnet se sfîrșesc aci.”

Macedonski se gindea să dea, în 1913, și o versiune franceză, rămasă inedită și neîncheiată: *Ce qu'on relive parfois dans le carnet d'un de'ser-teur*. În volumul de față, p. 403.

(p. 62)

ÎNTRE COTEȚE

Publicată în *Stindardul țării*, I, 2, 3, 4 și 6, din 10, 13, 17 și 24 martie 1888, cu subtitlu] „Nuvelă naturalistă”, dedicată: „Prietenului meu B- Florescu”. Republicată în: *România literară*, VII, 6, iunie 1888, p. 105-114 și 7, iulie 1888, p. 139-147, aceeași dedicație; Al. Macedonski / *între cotețe* / București / Editura revistei *România literară!* 1888 (20 p.ț, aceeași dedicație; *Lumina*, I, 7 — 15, 11 — 12-23 aprilie 1894, fără dedicație; *Liga ortodoxă*, I, 48, W, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, din 17, 19 și 27 septembrie, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, li și 12 octombrie 1896, idem; *Forța morală*, I, 1 — 6, 28 octombrie-2 decembrie 1901, cu subtitlu] „Nuvelă originală”; *Cartea de aur*, 1902, p. 101 -131; *Literatorul*, XXVI, 18 — 19, 2 noiembrie 1918, p. 3 — 8.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918,

A — *Stindardul țării*; B — *România literară*; C — *între cotețe*; D — *Lumina*; T, — *Liga ortodoxă*; F — *Forța morală*; {} — *Cartea de aur*; H — *Literatorul*.

Macedonski intenționează să publice și această „nuvelă naturalistă” în versiune franceză, în revista *Le Serneur* („Bibliografie”, *Revista independentă*, IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61), într-o fază de puternică înfrîurire naturalistă (*Opera lui Alexandru Macedonski*, Buc, E.P.L., 1967, p. 104, 586,-587), ou numeroase ecouri de presă (ediția de față, voi. IV, p. 198 — 200). Despre *între cotețe*, o notiță (*Peleşul*, II, 3, 1887 .. 1888, p. 64) ne informează:

„Nuvela naturalizată (*sie*) a eminentului poet Macedonski, terminată acum, după un an de studii după natură, un cap-de-operă de stil și de limbă, va ieși în curînd de supt presă. Poetul poate o va comunica și revistei noastre, înainte de a ieși de supt tipar.”

„De curînd — declara și Traian Demetrescu (*Alexandru Macedonski, amintiri personale*, tot în *Peleşul*, II, ș, 1888, p. 58) — mi-a citit o poemă admirabilă: *Noaptea de mai* și un fragment dintr-o

nuvelă; *între cotețe*, la care lucra de luni întregi. Mai înainte de a o începe, studia un colț retras al Bucureștilor, o vale coperită cu numeroase grădini și plantațiuni, printre care se găseau case, ce se asemănau mult cu cele din provincii."

Acest „colț retras al Bucureștilor”, de astă dată nu în stil naturalist și poetic, va fi evocai de Macedonski în foiletonul său *Pe Dealul-Spirei (Românul, XXXIV, 21 februarie 1890)*, reprodus în ediția de față, p. 263.

Legăturile poetului cu B. Florescu, vechi prieten și colaborator la *Literatorul* sînt confirmate și de o dedicație pe pagina interioară a extrasului nuvelei *între cotețe*, din *România literară* (exemplarul, deocamdată singurul cunoscut, păstrat în Biblioteca Facultății de Filologie, Cluj, [cota L. 1985, coli. 1], este deteriorat):

„Domniei-sal«
domnului Bonifaciu Florescu,
profesor la liceul Sf. Sava,
București

Iubite prieten,

Din scria mea de *Nuvela*, — cercare a mea de a face «ideca» să nască direct imagini, iar nu imaginile din «idee» — gen pe care-l numesc reprezentativ, am ținut să-ți dedic, ca o veciniei amintire a legăturilor dintre noi, pe cea pe care o cred [„,] și pentru a cărei stilare am jertfit doi ani.

Citește-o, și oricare va fi întipărirea ce [...] te folosi de faptul că-ți este dedicată ca să [„,] dînsa.

A [„,]”

Ultima republicare, în *Literatorul* (1918), include și citeva note:

„1. — *oare* — termen popular oltenesc; păsări domestice,

2. — *pořida* — ciuda.

3. — *pf-ț* — cam aplecală,

4. — *odaia cea mare* — se zicea în vechime salonului/

conabiu, adj. -> vișiniu.

ferdelă, s.f. - baniță,

meremetisit, adj. — reparat, dres, aranjat.

menic, s.n. — unitate de măsură veche pentru cereale, conținînd 1—2 ocale; tain, porție,

rudă, s.f. — neam, seminție, generație, familie.

V a r i a n t e

62

1—17 Casa lui Pândelee Vergea nu era despărțită de inima orașului decît printr-un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliți ce se duceau t&cute spre adîncimea unei văi, în aie cărei funduri, case de mahala se respirau ici-colo. Ulița, ce-i trecea prin fața porței, cobora și dînsa, însă se ducea de-a berbeieaca în nămeții de verdeață prăfuiți ai Cișmegiului. Clădire veche, cu pridvor de seînduri pe stîlpi, cu coperis de șindrilă sub a cărei strașină se adăposteau sule de cuiburi de rîndunele, ea-și da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă. Curtea — cimpie în mijlocul orașului — începea atunci, ca la un semnal așteptat, să cultucezeze, măcănea, gîrăia, lua auzul, însuflețea, într-un cuvînt, împrejurimea cu sute de glasuri II: Casa lui Pândelee Vergea nu era despărțită de centrul orașului decît prin cincisprezece minute de umblet. Cu toate aceste (acestea *F*), izolată de zgomot prin tăcerea uliței coboritoare în culmea căreia domnea, prin locurile virane ce se deșelau la vale de-a dreapta și de-a stînga căii (căiei *G*) încenușală (cenușată *G*) de praf, prin nemștii de verdeață ai Cișmegiului, tihna țărănească ce o înfășură îi era turburată rar. Clădire veche, cu pridvor de seînduri sprijinit de stîlpi de lemn, cu coperis de șindrilă a cărui strașină îi adăpotea pridvorul și ferestrele, dînsa (de obicei *A*) își da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă. Curtea, cimpie în mijlocul orașului, ca la un semnal așteptat, începea atunci să cultucezească, măcănea, gîrăia, lua uimirile, într-un cuvînt, însuflețea împrejurimea cu sute de glasuri .4, *B, C, D, E, F, G*.

U

8—21 Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit se sîngearau. Cerul, într-acolo, lua foc; dintre nori, izbucneau viitori galbene și roșii. Cei a căror înfățișare se schimba de la o clipă la alta, se ti-

gheleau cu pembè. Dar tei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos se subțiau pînă a nu mai fi decît niște ușoare rețele albe ce se încrețeau pe nemărginirile văzduhului, în mijlocul cotețelor salo, semănate în curte cam la întîmplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pândeale se arăta spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și eocîrjat, și cu gîtul împins înainte. întîrziat în acea zi de somn, manifestările zgomotoase cu care păsărimea sa domestică îl primi, înconjurîndu-l cu alaiul ei, umplură dnima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată imai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ccoale JJ: Dintre geamurile casei, cele cari se uitau (priveau *F, G*) spro răsărit se sîngerau, ifir în cer, un incendiu de roșu arzător și de galben cald urca, izbucnea larg și triumfător. Norii deveneau (*omile* •deveneau *F, G*) policromi, se ligheleau cu pembè, se rostogoleau -cătrefe miazăzi, bizari în contururi (eonture *G*) și colorări, seri și eite- •odată antropomorfi, vărğați cu aur pe funduri iiliactiții. Unii, mai "vecini cu stacojelile «e se vărsau în spațiu, se înecau în ele și vil-vorau; dar cei cari urcau către zenit și coborau de acolo către apus îhîrșeau regiunile superioare (ale atmosferei *G*) cu albeți ncmaculad¹. Pândeale, în mijlocul cotețelor sale semănate în curte cam din întîmplare, apărea aluneii, în deplina lumină a zilei, spelb și slab, eu picioarele lungi, cu bustul cocîrjat, cu gîtul împins înainte. întirziat de somn, manifestările zgomotoase cu cari păsărimea sa domestică 31 primi într-o asemenea dimineață, se schimbară, la <iescidorea cotețelor, în adevărate ovațiuni. Vergea nu se simțise niciodată atît <e fericit... Puici (Ptiice *E, F*) albe, pestrițe (piStrițe£, *E, F*), galfcene, porumbate, îl înconjurau .*A, B, C, D, E, F, G*.

64—65

89—41; 1—6 Asaltați de găini, de gîște și de rațe, curcanii și eoeoșii •dau înapoi. înlocuiți treptat, împrejurul stăpinului lor, de stratele mai de jos ale păsărimei, ei își înfoiau degeaba cozile ... Luat la mijloc tle năvala fără s'amăn, și nemaiputînd s-o prididească, Pândeale se bălăbănea, printre gîșLele ce-l apucau de pantaloni sau printre puicele ce i se agățau de baine și cu care se pomenea, cîncl în cîreă •cînd pe umeri *H*: Asaltați de găini, de gîști, de rațe, curcanii și cocoșii perdo.au terenul. Dînșii, înlocuiți treptat Împrejurul stăpînului de ^tratele inferioare ale lagărului permanent, protestau . Pândeale suferea

atunci o năvală fără seamăn și, nemaiputînd s-o prididească, naufragia în mijlocul gîștelor ce-) apucau de pantaloni, în vreme ce puicele i se agățau de baine, îi ciocăneau virful ghetelor. Cu găini pe umeri, cu gîști pe (în *A, B, D*) spinare, omul nu mai știa unde să-și dea capul ... Ar fi vrut să intre în pămînt numai să se facă nevăzut, atît era de izbit în față și înapoi de valurile mereu înnoite ale dragostei domesiii'e de paseri grase *A, B, C, D, E, F, C*.

72

26—4J Biruit, focul murea între părății scrumiți ai chiliilor. Pompierii își incheiaseră lupta și cei mai mulți se azvîrleau dintr-un salt pe furgoane. Locașul sînt rămînea, astfel, în urma lor, însă fiecare ducea în amintirea lui ochii de jeratic sclipitori ai ocolitorului șir de ferestre. UHța se liniștea repede, ajungea iar pustie. Marghioala, care mulțumea lui Dumnezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, pasările ce recădeau în întunerecul nopței își urmau piroteala. Pentru a-și ține de urît, gardiștii reîncepeau să fluiere. Cîțiva derbedei, care de curînd părăsiseră școala și găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremii, crezîndu-se că sunt primejdii pentru guvern, își închipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați în primire de fluierile gardiștilor *H*: împrejurul bisericii, focul învins, murea între părății (pereții *A, B, D*) scrumiți ai chilielur. Pompierii; ieșeau din iutunec mai rar; cei mai mulți, cufețele încă văpăiate,, dintr-un salt se azvîrleau (zvîrleau *B, D*) pe furgoane. Ștregari de mahala, băiețandri de la treisprezece la cincisprezece ani, probașil în dorința dea se iniția din vreme în traiul și în moravurile de cazarma, se foloseau de faptul că ajutaseră la pompe pentru a fi primiți pe capra cite unuia. La urmă, în fuga cailor lăsați în voie, prematurii derbedei își puneau ciupercile de pălării pe o ureche, șuierau printre dinți, se soldăteau din puteri. Locașul sînt (sînt *A, C, E*), între chiliile lui incendiate, ramînea astfel în urmă, dar,, cîți veniseră și citi plecau, se duceau urmăriți de ochii de jeratic clipitor ai ocolitorului șir de ferestre. Ulița reintra cu încetul în pace. Marghioala ce (care *GJ* mulțumea lui Dumnezeu că scăpase biserica, neatinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, fiecare își re-integra domiciliul și paserile, înăuntrul cotețelor, recădeau în] iroteală. Gardiștii, penli'u a-și ține de urît, reîncepeau să fluiera, fugaii: (Niște fugari *Gj* de școala, îngimfați fiindcă găsiseră adăposl pe hi. diferite gazule politice ale timpului, crezîndu-se deja bărbați de stat.

sau poeți satirici de frunte, primejdii pentru guvern, luau fluierile polițienești drept semnale, se credeau urmăriți (și își *A, B, C, E*), ridicau gulerele de la haine *A, B, C, D, E, F, G*,

79

SI—38 pe una din lavițele circiumei, în mijlocul întristării iernei ce înmormlnia Bucureștii sub zăpadă și noroi *H*: pe una din lavițele circiumei ce, de astă dală se ducea de-a berbeleaca cu uliță cu tot, către Cișmcgiul mocirlit, către dezolațiunea fără margini a crecilor fără frunze și a cearceafului de zăpadă întins peste fața gradinei ca peste un catafalc *A, B, C, D, E, F, G*.

(p. 80 O NOAPTE IN SULINA

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 34, 21 octombrie 1896, p. 2. Republicată în; *Cartea de aur*, 1902, p. 132—136, dedicată: „Lui Wilhelm Goldenberg, poetului și amicului ade\3rat”; *Tjaion Dmi-trescu*, I, 8, 25 octombrie 1909, p 1; *Literatorul*, XXVI, 24 22 (4) decembrie 1918, p. ti.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918.

A — *Adevărul ilustrat*; B — *Cartea de aur*; C — *Traian [Demetrescu]*; D — *Literatorul*.

Schița, integral autobiografică, este scrisă sub impresia experiențelor sale de „administrator al plasei Sulina”, modestă funcție administrativă deținută de poet între aprilie și sfârșitul anului 1879 (delalii în *Viața lui Alexandru Maaedonski*, p. 139-141).

Evocă atmosfera din *Thalassa* și, în special, din primul capitol, *Noaptea de argint*. Unitatea percepției și a viziunii artistice este evidentă.

V a r i a n t e

80—81

4 23 aprilie și *St. Gheorghe D*: 23 aprilie *A*; 23 aprilie *B, C*; 7 uriașului fluviu *D*: giganticului fluviu *A, B, C*: *H* cristal curat *B-omite* curat *A, B, C*; 9—2F; 1—8 Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, încăleca brațul Dunărei. Pe unele eoperișuri, grădini de leandrii și de lămii înfloriți imprimăvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caili dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărtări pe care trestia și papura tânără le frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis, furat de răzvrătirea valurilor, amețea. Era străbătut de fiori pe care

nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînl în apele Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo unde soarele își vărsa flăcările din pîn, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi: Soarele. Cînd țărml fu apropiati sunetele de argint ale clopotelor bisericelor pătrunseră în auzul celor din luntre. în locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea regelui George, a cărui onomastică era atunci. De cum luntrea se opri, itifățitorul guvernului, întîmpinat de primar, intră în vultoarea administrativă a localității, ascultă plîngeri, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețata a unui zîmbet ce nu i se dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marele său interes pentru toți și pentru tot ce-l înconjura *D*; Orașul încăleca brațul Dunărei cu case albe, cu minarete subțiri. Pe unele coperișuri, grădini atîrnate (suspendate *A*), leandri înfloriți și lămii primăvărau (imprimăvărau *A*) atmosfera. Nuanțe roze și verzi se fidanțau. Un zbor de libelule, nor azuriu, aibăstrea deasupra Deltei cu depărtări pe cari trestia și papura tânără le frăgezea (înfrăgezea *A*). Administratorul, 26 ani și ochi adinei de visător, furat de răzvrătirea valurilor, amețea, era eoprins (cuprins /!) de fiori pe cari nu-i simțise vreodată. Marea, împinsă de vînt, era, pînă la oarecare distanță, minată în susul Dunărei și un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra apei, pe spațiurile unde soarele curgea torențial, băteau ca niște late aripi de aur ale unor pasări colosale. Cînd țărml fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor bisericeii triumfară. în catedrala orașului, locuit mai mult de greci și de (*omite* de *B*) maltezi, se celebra un Trf-D ;um pentru onomastica regelui Gsorge, De cum luntrea se opri, reprezentantul guvernului, întîmpinat de primar (notar .4), intră în haosul administrativ, ascultă plîngeri, făcu și primi vizite înfășurat de atmosfera înghețată a banalității zîmbetului oficial pe care și-l stereotipase pe buze. Uneori întrepuera convorbirile prin cîte o adeziune, prin cîte o exclamare sau prin cîte o întrebare, fragmente de fraze calculate să dovedească marele său interes pentru cîte i se spun *A, B, C*.

81—82

9—11; 1—7 Gîndul său însă era departe. El i se ducea aci pe marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în •caē se afla; aci, pe luciul Dunărei, și prin rogozul ș papura verde a Deltei. Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe

terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zîna ce se scâldea în apă pînă la briu, i se destăinuia în deplinătatea frumuseței). Brazde de sînge mohorau apusul. Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, și turla unei biserici se desprindeau în contur puternice de pe sidefatele funduri ale serei. Pi' mare, pe Dunăre și prin trestii, rășfrîngerii le soarelui ce-și lua ziua bună, păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arăta coprins de flăcări. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, clădire tot alfit de măreață ca și a Tîni-versitaței din București, în mijlocul orașelului de casc ale impiegaților săi, privea marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum, Înăuntrul odărilor, ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint și (le cristal. Dar, cu încețul, valurile se eafifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer și pe apă. Crinii argintii își deteră suflețele în văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra mării și împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cîtăva vreme, luminos. Nu trecu însă mult și cerul luă, și de acea parte, înfățișarea verzuie a peruzelilor ce îmbătrînesc și mor. Secera de diamant a Junei sehinieia cu o dulceță lăerămoasă. Dinspre vaporul de război englez, „Ctieatrix”, se trăgăncia duișia unui cîntec, toarsă de voci tinere ce păreau că-și revarsă dorul înstrăinare) peste smircurile Seiției ce apucau Dunărea la mijloc și se prelungeau pînă la Jocul unde Darius și-a aruncat, odinioară, vestitul pod *T*); în realitate, gîndul său zbură pe marea de azur luminos ce se zărea de pe ferestrele unor <nse, zbură pe luciul Dunărei ce, muiat în aur, palpita subaltele, sau se rătăcea prin rogozul și printre papura verde a Deltei ce stăpinea orizontul (orizontul *A*) către o altă parte a orașului. Dar seira venea și pulusă respire. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zîna nudă pană (pini *C*) la briu, i se destăinuia cu deplinătate în mijlocul farmecului de ape. Larga brazde de sînge mohorau apusul cu dungi orizontale pe a căror violență brutală, cele două faruri ale portului, minareta geamiei și turla [cu coperiș de tinichea a *A*] bisericeii, conturau exaltate de ace-țași apoteoză. Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, vibrau schinteierile roșii, albastre, aurii și violete ca (*omite* ca *A*) ale prismeii unei enorme revărsări de petre scumpe. Vapjare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul printr-un exotism de forme, de chipuri, de colori și (de *A*) costume. Spre

larg, în direcțiunea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, fulgerat de soarele ce se înecase pe trei sferturi, se mișca în gloria supremă a unei agonii de incendiu. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, •edificiu ca cel al Universitatei din București, în mijlocul cartierului de vile al impiegaților săi, privea marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum el, de sus pînă jos, ar fi fost vestmintat [incendiat *A*] de-o luminațiune fantastică. S-ar fi crezut că, în fiecare cameră, •electricitatea și gazul se întrec pe policandre și forțare de bronz, pe girandole de cristal, să serbeze o cununie de împărat tînăr și frumos, gata să calce pragul thalamului. Dar pe nesimțite, nuanța viorie de pe valuri se catifelă cu întunecările lila ale unui indigo ce se posomora neîncetat (ale unui indigo posomorit *A*). Razele muriră în cer și pe apă. Crinii de argint expirară la apus (*omite A*), Ferestrele palatului se stinseră și căsară guri de beznă asupra clar-obscurului. Apusul singur mai rămase albastru. însă și acel azur se domoli, își perdu vioiciunea spre a se prefăce la urmă în verdele șters al peruzelilor ce îmbătrînesc. Secera de argint a Lunei își opuse scînteierea, și odată cu înnoptarea cerului și a mării, o melancolie dulce se lăți. Dinspre staționarul de război englez, un eîntec trăgănal de voci tinere, ce amesteca suavitatea unor sonorități blînde, slăbit de depărtare, susura împăciuitor *A, B, C; 7—SO* Candițații de matrozi — niște tinereți albe ca un lapte în care ar fi căzui petale de trandafiri - își legănau notele pe ritmul mișcărilor, agățați prin funii sau urcați în virful catargelor. Răcoarea umplea însă stradele cu o mulțime împălăriată de bărbați și de femei. Fiecare umbra fără scop; dar fiecare își mișca împrejurul obrăjilor o batistă, spre a se scăpa de navala țințarilor. Ici-colo, fumegau, pe marginile trotuarului, mici focuri făcute de locuitori tot în scopul de a se apăra de războinicii oaspeți ai sluhărilor Deltei. Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăinuiau frumuseți neasemănate. Forța scapără din coloare și forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi, iar, în fiecare tînăr, ret.ăia un Alkibiade siu un Antinous, ale •cărora trăsături răpeau gîndul spre propilee, spre timpii socratici și spre Rîma lui Adrian. Virilul, în vramua aceasta, se ascuțea. Nori negri și sălbatici dau iureș cerului. Într-o clipă stradele rămaseră pustii. Vai ele se smulseră din funiile vaselor ancorate. Marea și Dunărea răcneau- La miezul nopței, urgia nu cunoscu margini. Geamurile ferestrelor dîrdăiau. Și Sulina se surpa într-un întuneric adine *D: Aspiranții*, tinereți albe ca un lapte în cari ar fi căzui foi de roză, urcați în funii, agățați de catarge, își mingăiau exilul eu duișia rit-

muțui. Dar pe stradele orașului, o mulțime împălăriată se îmbulzea să răsuflă răcoarea. Acea mulțime, spre a scăpa de țințari, neobosită, agita batiste. În aceeași scop, unii dintre locuitori (ici-colo *A*) făceau focuri în drum- Fumul retrimitea pe oaspeții mici și războinici în stuhăria (stufăria *C*) bălței. Chipurile lumii în mișcare, când ajungeau în lumina flăcărilor, licăreau o clipă în apoteoza unei frumuseți viguroase. Forța scapără din coloare și forme. Femeile păreau minuni aleunei Grecii antice reconstituite, tinerii Alkibiazi cu nori creți de păr pe frunte, cu fulgere în ochi, sau Antinouși molatici (lascivi *A*), energii {energici *C*} și abandon suav (molatic *A*), duceau gândul la propilee, spre timpî socratici. Însă aerul serăcorise, Vîntul se ascuțea. Norii alergau. Intr-un moment, stradele rămaseră pustii. Vaiete jalnice, simfonii fioroase ieșeau din funiile vaselor ancorate. Marea și Dunărea detunau. La miezul nopței, urgia din cer și de pe apă înăbușea orașul. Geamurile vibrau (omite *Ci*). Bombardarea furtunei cutremura aerul. Și Sulina, în mijlocul stridenței, se mormînta sub-întuneric *A, B, C*.

(p. 83)

PĂDUREA ULMILOR

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 22, i9 iulie 1896 p. 2. Republicată în; *Cartea de aur*, 1902, p. 137—141, dedicată: „Lui Gr. G. Tocilescu, ilustrul istoric și arheolog”; *Traian Demetrescu*, I, 10, 8 noiembrie 1909, p. 1.

Textul autograf în ins. 3.408, f. 18r. — 25r.

Reprodusă din ms. 3.408.

A — *Adevărul ilustrat*; *B* — *Cartea de aur*; *C* — *Traian Demetrescu*; *D* — ras. 3.408.

Dedicația către Gr. G- Tnciloscu trebuie pusă în legătură în special cu relațiile dintre poet și acest istoric, destul de strinse, mai ales în perioada „afacerii Caion” 1901—1902 (*Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 307—308 și nota în ediția de față, voi. II, p. 278). *aglică*, s.f. — plantă cu inflorescența compusă din flori albe sau roz-albe, parfumate.

somon.iu, adj. — galben-deschis (de culoarea paiului).

V a r i a n t e

88

13—14 cu costiță galbenă, cu ochi de *aglică* />: cu costiță galbenă *A, B, CV* 15—18 Gî de mai multe ori treiera el pădurea el calul. Și de mai multe ori, chipul alb, genele crețe, gurița boboc de răsură, mij-

locul tras prin inel, îi scripiseră prin minte *D*; Și nu o dată o văzuse el. Că de mai multe ori, chipul alb, mijlocul tras prin inel îi scripiseră prin minte *A, B, C*; 18—19 Fata de frumoasă, era frumoasă — n-aveai ce zice *D*: Fata de frumoasă, era frumoasă, frumoasă cît nu se mai putea, și n-aveai ce zice *A, S, C*.

84

14—17 care de bogat ce este, nici n-o știe, niei n-a văzut-o, Dumnezeu să-i dea zile că de bun la suflet e bun, și mai e și român de viță, de la descălecătoare ori mai nainte de descălecătoare *D, A*; care de bogat ce este, nici n-o știe, nici n-a văzut-o *B, C*: 26 lăstari fl, *A*: lăstari și rădăcini *B, C*: 40 dinaintea călărețului *D*; dinaintea ochilor călărețului *A, B, C*

85

1—4 bordeiul, mare și înalt, ieșea dintre frunze pe pajiștea lui verde,, ca un bordei din vremea de demult, unde veneau să poposească *Di* bordeiul, mare și înalt, lung de mai bine de trei stînjeni, ieșea dintre frunze, pe pajiștea iui verde, ca un bordei din vremea de demult, bordei dintre cele la cari veneau să poposească *A, B, C*; 5 care *D*: care, înjugate ori desjugate *A, B, C*; 8 Radu *D*: Călărașul *A, B, C*; 9—10 se duseseră la sat după merinde, nu se vedeau nicăieri *Z*, *A'*, se dussseră se vede la sat după merinde, că nu se zăreau nicăieri *B, C*; 18 borangic *D*; borangic subțire *A, 3, C'* 14 voinic *D*: om *A, B, C*; 15—25 Și în visul ei se lupta cu năluca, chinul aprig și dulce creștea, dar ea nu i se mai împotriva, chinul și-lstrîmjeaacum la pept, se topea în el. Împrejurul ei uimi cîntau o doină duioasă, izmă creată și leușteanul, de pe fîntîna lîngă care se afla cimbrul înflorit, o îmbătau de miresme. Gînd căiăreșul ieși din bordei, soarele lumina de amiezi (era-n amiază *A*). Zîmbetul ce i se agăța de mustăți era parcă și mai trufaș, dar o dulceață nespusă îi îneca ochii și. încăleca și se duse *D, A*: Și în visul ei se lupta cu năluca. Ghinul nimicitor creștea. Deodată deschise ochii, dar chinul îi era în față> buze pe buzele ei, și acestui chin nu i se mai împotriva, îl strîngea la pept, se topea în el. Împrejur, ulmi cîntau o doină duioasă; izmă creată și leuștanul de pe fîntîna lîngă care credea că se află, cimbrul înflorit, o îmbătau de miresme..., iar sărutările îi cîntau pe buze și pe ochi, îi cîntau cîntecul privighetoarei din pădurea ulmiilor... Iar cînd călărașul ieși din bordei, era in de amiezi (era amiază *C*). Zîmbetul ce i se agăța de mustăți era parcă mai trufaș, dar o dulceață nespusă îi îneca ochii. Încalecă și se duse *B, C*.

Publicată în *Literatorul*, 6, 15 octombrie 1892, p. 5 — 6. Republicată în: *Lumina*, I, 10, 15 aprilie 1894, p. 2; *Cartea de aur*, 1902, p. 142 — 145, cu dedicația; „Admirabilului cîntăreț al sufletului român, lui Jules Brun”; *Românul*, 47, 113 (4), 30 martie 1903, p. 58, cu aceeași dedicație; *Noi pagini literare*, II, 6, 22 mai 1914, p. 82 — 83, fără dedicație.

Reprodusă din *N'oi pagini literare*, 1914.

A. — *Literatorul*; B — *Lumina*; C — *Cartea de aur*; D — *Românul*;
E — *Noi pagini literare*.

Despre relațiile poetului cu Jules Brun, nota noastră, în ediția • Φ față, voi. II, p. 302.

V a r i a n t e

86—87

2—3 Gasa, în fundul curței, coprinsă între ziduri, se desfășura maies-toasă în tihna întunericului (în luncreeului *C, D*) *E, C, D*: Casa, în fundul curții, se desfășura maiesluoasă în tihna întunericului *A, B*; 3—7 Și cu toate că orele nopței nu erau încă adinei, strada, dosnică și troienită de zăpadă, era pustie. Porțile curței, închise, zăvoarea cu străjnicie odihna boierească a împrejurime! *E, C, D*: Tar deși dosnică și troienită sub zăpadă, pustie era. Porțile curței, închise, zăvoarea cu străjnicie boiereasca odihna a împrejuririi *A, B*; 11—14 Mustățile sale, umbre blonde, cutezau, ascuțite pe transparența chipului de mascul proaspăt, cutezau către asalturi de voluptăți mortale *E, V, D*: Mustățile sale, mici și blonde, cutezau ascuțite pe transparența chipului său de mascul proaspăt, către asalturi mortale de voluptăți *A, B*; 17—18 Iată însă că orele nesprezece sunau la pendula de abanos cu vibrări de o solemnitate antică *E, C, D*: Orele, la pendula de abanos, sunau nesprezece cu o antică solemnitate *A, B*; 21—24; 1—18 Dar un zgomot ciudat turbură liniștea îngrijitoare a casei. Păreau loviri năbușite, cu toate acestea (aceste *C, D*) stăruitoare, iar uneori, loviri ce aveau tonalitățile brutale ale unei spargerii de uși. Liceseu, care, din nevroza modernă nu cunoștea decât pe a petrecerilor ușoare, nevroză din spumă de șampanie și din petale de trandafiri, nu era spiritist, îndată își dete seama de împrejurare. Nu puteau să fie decit făcători de rele. Pe servitori îi concediasse de cu seară; ferestrele înmormîntate (morrnin Ute *C*) fiind sub transparente de mătase groasă, fațada casei urma neapărat să se arate stinsă de lumină. Curtea

și casa puteau să pară pustii. În timpul acesta, zgomotul, nehotărît la început, cîștiga temei, pătrundea în odaie cu afirmările brutale ale unor sfănnări (sfărîmări *D*) de sclunduri, stridentă voce a lemnului violat în echilibrul afinității lui moleculare *E, B, C, D*: Dar ciudat, un zgomot turbură îngrijitoare liniște a casei. Păreau loviri năbușite, cu toate acestea, stăruitoare. Uneori, acel zgomot împrumuta brutale tonalități: era ca o spargere de ușe. Licescu, din nevroza modernă, nu fusese atins decit de a petrecerilor ușoare, nevroză din spumă de șampanie și petale de trandafiri: spiritist, prin urmare, nu era. Îndată își dete seama de împrejurări: nu puteau să fie decit făcători derău. Servitorii, de cu seara, îi concediasse; ferestrele mormîntate sub mătasea storurilor, înfățișau casa moartă de lumină, împrejmuirea, lesne putea să fie crezută pustie. Dar, nehotărît la început, zgomotul cîștiga temei, străbătea în odaie cu insolentele afirmări ale unei sfărîmări de seînduri, vocea lemnului violat în echilibrul afinității lui multicolore *A*; 27—31 Iar în momentul cînd ușa camerei (unei cameri *C, D*) vecine, forțată și zdrobită, detuna într-o cădere nimicitoare, blondul tînăr păși neturburat către un scaun pe care se afla desfășurarea mătasea de domino roșu și masca oribilă de Satana *E, B, C, D*: Puțin trecu și ușa odăiei vecine, forțată și ea, detună într-o cădere nimicitoare. Atunci, dar tot neturburat, blondul tînăr păși către un scaun. Un domino, mătase sîiigerie, și o mască, Sat.an oribil, aruncate zăceau acolo *A*.

87—88

8f; 1—9 el, — blondul tînăr, — îmbrăca mantia cea roșie de demon cu aceeași liniște ca și cum ar fi fost să plece (replece *C, D*) iar la balul din ajun, și cu masca pusă py obraz, — Satana cu ochi electrici și cu rînjire îngrozitoare. — apărea, — vedenie! (pagină *C, D*) — în pragul ușei pe care o dezăvora (dezăvorea *D*) cu zgomot. Trei strigăte și păsuri de bestii ce se lungeau într-o fugă răpăitoare răsunară prin coridoare și muriră înăbușite în zăpada albăstrie ce troienea curtea... Este că în lume totul nu atîrnă decit de mască *E, C, D*: el, blondul tînăr, "îmbracă mantia, veștmînt de groază. Apoi, cu masca pe obraz, apărea, demon întrupat, în pragul ușci dezăvorfite. Strigăte trei și răpăitoare păsuri de bestii prelungiră zgomotul lor de-a lungul coridoarelor și se înăbușiră stinse de zăpada albăstrie ce vătuiua curtea. Este că printre oameni, suprema putere este masca *A, B*.

Publicată în *Revista literară*, VII, 1, 10 ianuarie 1886, p. 1 — 16. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 149 — 178, dedicată pe pagina de titlu: „Lui G.O. Gîrbea, profesor la gimnaziul Cantemir, poetului, fostului conșcoiar și amicului”; *Literatorul*, XXVI, 1918: 14, 28 septembrie, p. 4—5; 15, 5 octombrie, p. 3—5, dedicată tot: „Lui G.O. Gîrbea, poetul lui Iov, prietenului scump și fostului camarad de liceu”, în notă: „Azi încetat din viață”.

Reprodusă din *Literatorul*, 1918.

A — *Revista literară*; B — *Cartea de aur*; C — *Literatorul*.

în ultima republicare (*Literatorul*, 1918) următoarele note:

„piața Constant in-Vodă — azi palatul Poștelor și Telegrafelor.

Brofi — un mare hotel ce se ridica înainte în locul hotelului «Continental»”.

Și aceasta „nuvelă naturalistă” urma să fie publicată în versiune franceză, în revista *Le Semeur* („Bibliografie”, *Revista independenta*, IX, noiembrie 1887, p. 60—61). Proiectul nu se realizează. Totuși poetul obține o scurtă recenzie a nuvelei sale, în *Bevue du Monde latin* (T. IX, mai-sept. 1886, p. 242), semnată P.[aul] M.[arieton], amic și corespondent al lui Macedonski ca urmare a unei note elogioase în *Revista literarii* (*Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 430 — 431, și nota în ediția de Iață, voi. II, p. 28;). Același schimb de servicii publicistice, și tot în legătură cu *Nicu Dereanu*, i se propune și din partea lui Charles Fuster, în 1896, publicarea nuvelei, în *Revue litte'rmre et artistique*. contra recenziei volumului *Essais de critique* (scrisoare inedită, 26 oct. 1896, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, S 27 (1J/XXX).

Nu același succes obține nuvela în țară, unde un oarecare Mirmidon o numără, în *Epoca* (I, 48, 17 ianuarie 1886), printre *Monstruozițările literare*, declarînd-o „mai prejos de orice critică”.

V a r i a n t e

89-90

19—28; 1—22 In sus și în jos, cît și pe dinaintea lui, tineri cu ghete englezești, și cu vestoane ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, printre cîrdușii de femei cu rochi la modă. Vorbe și rîsete se schimbau de la o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata în ele care, fără să se întîrzieze prea mult prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la Herăstrău și la vila regală. Nicu, așezat pe banca lui, mai

aiesca nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii lui mari și negri jmprumutau fahirilor nemișcarea lor, pe cînd, cu gîndul, se ducea Bpre lumi cu totul altele decît ale vieții zilnice. Privirile lui erau răpite, citeodată, și de vedenii mai pămîntești. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să-l farmece. Și cu toate că nu știa că acest monument se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el mi se lăsa să fie tîrît de criticile scitice ale cărturarilor cu vază care nu găseau cuvinte să bațjocorească pe împietritul uriaș, In ura lor împotriva celui care intetneiasă nu numai limba și literatura română, dar înviasă și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirea lui pri-cepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici o altă operă de artă a scuipt turei din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade de pe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărui redeșteptare luptase atît. Și acum i se părea lui Nicu că îi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau cînd m-am dat vonS întreg?” C: Și pe cînd, sub lumina gazului ce îndulcea verdele închis al teilor, trotuarele de asfalt gemeau sub păsuri dese, tineri cu ghete englezești, cu tocuri scurte, cu pantaloni strimți ce fac să răsără reliefuri-, cu sacouri ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, șovăitori sub un erotism senil, urmăreau cîrdușii de femei cu rochi umflate pe la spate într-un mod exagerat, treceau în sus și în jos, lăsau în urma lor cascadele de note false ale rîsetelor insolente ce izbucneau, ale vorbelor triviale ee zburau din gură în gură ca niști minei azvîrlite în aer, prinse în zbor de mîni dibace și retrecute mai departe. Nicu, în mijlocul aceluia zgomot, izbutea să-și izoleze mințea, vederile, de tot ce se petrece. Cu ochi mari și negri, cu obrazul oacheș, cu buzefremătînde de roșeațasănătăței (sănătății A), cam slab, cu (un A) păr de inspirat, moale și ondulator (ondulator A), cu privirea țintită în timp de ore asupra aripelor (aripilor A) plouate ale vulturului, el își petrecea multe din nopțile de vară fără (ca A) să știe nici cine trece pe dinaintea lui, nici cine-i sunt tovarăși de bancă. Este drept că priveliștea ce-l farmecă cn osebite, era Eliade gigantic, uitîndu-se de sus la palatul Șuțu și chiar la (maiestatea-sa cînd, de pe peronul Universității, trece în revistă trupele din garnizoană A) ceremonia trecerei în revistă a trupelor din garnizoană A, B.

90—91

23—41; 1—14 Oh! Heltade! — Dar pentru ce n-ar fi și el un urmaș al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă tatr-o zi numele, oneît de necunoscut ar fi astăzi, in inima fiecărui

român? E adevărat că, deocamdată, nu era decât un biet student, și un mic, foarte mic slujbaş. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: de la cine și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia CUIIG* științi de citire, buherind *Alexandria*, împrejurul Tirgovîștei, împreună cu niște ciobani, dînd noaptea roată pe lîngă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse și el și unde ajunsese? Mari, Doamne! au fost oamenii aștia de caro *rid* ticăloșii de acum,.. Și visurile. ce-l ademeneau, i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină ori se făceau privighetori cu cîntece nemaiauzite. El trăia, astfel, clipe în care i se părea că stelele se coboară pînă la dinsul, ori uă, dimpotrivă, se urca el singur pînă la acea spuză de aur și de pietre scumpe, și că pierde pămîntul din vedere. Iar cînd se cobora de acolo în lumea tulurilor, ce n-ar fi fost în stare să facă și unde n-ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, eJ se vedea pe rînd de toate. Și de ce nu? Poel, bunăoară, — ei! Oare școlar n-are astăzi cîte o dragoste în inimă și ci te o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și «are școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri și să dea fuga cu ele pe la gazete? Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul avocat, după cum naște poet? De altminteri, nu o statornicit un principiu: *că fiecare cetățean are deplina cunoștință a legilor*, și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege? Și, tot așa, cu privire la orice C: Eliade! Pentru ce n-ar fi și el un Eliade, ca să aibă și el o statuie, albă cum este curățenia ce-i aripeaza sufletul, o statuie gigantică în forul public, gigantică în inima fiecărui român. E adevărat că nu este (însă A) decât un simplu copist. Însă ce face a;ta? Bolintineanu n-a fost și el copist? Bolintineanu ! pentru ce n-ar ajunge (deveni A) și el poet mare, n-ar muri și eJ în dezolațiune ca nici el să n-aibă statuie, căci, ce altă *gloria* mai mare decât s-o meriți și să n-o aibi? Și visurile ce-l ademeneau (astfel A) se coborau sloiuri, se așezau pe fruntea lui ca niște porumbei albi, de o albeață mai străvăzătoare ca lumina zilei, sau ca niște privighetori cu mii de cîntece. În (far în A) acele momente i se părea ca stelele se apleacă asupra-i și-l înfășoară într-o substanță lactee, cum este pe cer lumina nebuloaselor, așa incit se simțea ridicat de la pînînt, pană ce-șilua singur avinul și zbura mai departe, în himea viselor (visurilorA), însplendorea gloriei vecinice. Și cît de mare ejungea; cel întăi (întîi A) dintre oameni! Poet, legist, orator, militar, invenlator! Adică de Ce nu? Poet? Astăzi fiecare (fiece -li școlar are cîte o dragoste în inimă, Cîte o presimțire funestă că odată cu căderea frunzelor... iar fiecare școlar ține să comunici- toate aceste simțiri țan-i, hunei întregi.

Legist? Dar ce? Nu se proclamă în principiu că celățesnul e considerat ca uînd deplină cunoștință a legiurilor existente? - • Orator?... Să i se arate lui Nicu un singur avocat de la judi caloria de ocol care să nu posede în fond arta de a vorbi? A, Ti.

yj—92

14—41; 1—15 Cit despre marea caritățea a armelor, nu naște oare fiecare cetățean soldat și nu poate să ajungă fiecare general ^{sa} u chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor științifice i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era vorba să le gîndești mai bine, nu tocmai membrii Institutului Franței sau ai Societății regale științifice din Londra au făcut descoperirile cele mari... El, Dereanu, n-are decât să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tărîmul unor asemenea descoperiri se simțea mai cu seamă tare. Așa, între altele, cîte zile nu-și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei *mifc&rei prin mișcare*. Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate la o parte. Ele, pe lîngă că dau naștere la cheltuieli ce întrec rezultatul atins, mai sunt și izvoarele unor sume do întîmplări nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă ci, necunoscutul de azi, și omul de care poate se va vorbi mîine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva care să înțeleagă marea lui descoperire, pe care a întemeiat-o pe un principiu atH de puternic. Desigur că, la început, mulți au căutat să-l zdruncine în credința lui. El însuși s-a îndoit, vreme lungă, că-și va duce plămuirea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg, dealtfel, pe dibuite, căci știința sfinșește acolo unde născocirea începe. Fapt este de asemeni că istoria feluritelor izbînzi îndeplinite pe tărîmul științific, arată cît este de potrivnică lumea îndrăznelilor și îndrăzneților. Fulton se duce la Napoleon I spunîndu-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mișcare — drumurile-de-fier — mijloc care-și bate joc de depărtări, care mi ține socoteala de dealuri și văi și de orice fel de alte piedeci. Fulton nu este, cu toate acestea, pentru Napoleon, decât un nebun. El ride, dă din umeri și ajunge la Waterloo, Daguerre, un alt nebun, înfățișează Institutului Franței o amănunțita tălmăcire a descoperirii pe care zicea că a făcut-o. Dar secretarul învățatului at-e-zimînt ia în răspăr descoperirea lui și hotărăște că și acest Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuși un păcălici C: în cît despre nobila carieră a armelor, ce coprinde în sine apărarea patriei, cu alte cuvînt, apărarea bugetului și iegilor, legi votate pretutindeni pentru trebuințe le celor tari, fiecare cetățean, după noua organiza țiu ne, naște soldat

iar fiecare soldat are în raniță, în iipsa bastonului de mareșal, galonul unui general divizionar. Rămîne cestiunca descoperirilor mari. Dar Nicu știa foarte bine că dacă nici una nu s-a efectuat pînăacum, cauza este că puțini români și-au aplicat facultățile intelectuale în această direcțiune. Și apoi, tot există descoperirea făcută de un fecior de popă care a găsit mijlocul să fabrice (de fi fabrica *A*) un vapor ce se poate cufunda (scufunda *A*) și toată lumea cunoaște că experiențe mimeroase au demonstrat pînă la evidență (că *A*) posibilitatea de a cufunda (scufunda *A*) un vapor și de a-l ține sub apă oricît va voi inventatorul (este astăzi un fapt științific realizat *A*), iar aceasta, mulțumită {mai ales *A*} celor zece mii de lei ce s-au acordat de Cameri în scopul zis [în acest scop *A*]. El însă, Xicu Dercanu, n-are decît să voiască spre a da o lovitură de tun pe senin, una dintre acele lovituri al cărei răsunet să se audă în toată Europa. Ce l-a preocupat totdeauna (întotdeauna *A*) au fost mai ales cestiunile comerciale; în această ramură trebuie să se facă cercetări, căci în epoca actuală, orice descoperire, fie ea cît de mare, este condamnată să rămînă embrionară dacă aplicarea ei nu este practică sau dacă este prea costisitoare. Deocamdată, pentru ca să nu vorbească de altceva, mimai el știe eîte zile, cîte nopți nu și-a bătut capul ca să ajungă la traducerea în fapt a acestui principiu: *Obținerea mișeărei prin mișcare*. Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat trebuieș repudiate. Ele, pe Ungă faptul că dau naștere la cheltuieli neproporționate cu rezultatul obținut, produc o sumă de întîmplări nenorocite. De altă parte, fumul de cărbuni mai este de natură să prăpădească sănătatea celor expuși la absorbirea lui. Cu totul altfel] ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi dar poate omul celebru de miine, ar găsi pe cineva (o singură ființă *A*) să înțeleagă marele principiu pecare l-a scos din neant și pecare (*omite* pe nare *A*) l-a formulat într-un mod atît do lămurit. Desigur că, la început is-a obiectat de mulți cît și de inteligența lui superioară, că un principiu, cît de întemeiat (cît de bine formulat, cît de întemeiat *A*), nu este îndestulător să ducă)a realizarea lui. In asemeni (asemenea *A*) materii, se cer probe. Nicu, mai mult decît oricine, simțise valoarea acestor obiecțiuni. Lasă că adesea, practicarea unei teorii nu eorespundecu adevărurile demonstrate teoretic, însă chiar dacă inventatorii nu s-ar înșela niciodată, ci cari merg pe dibuite, căci acolo uude invențiunea începe știința sfișeșts; cum era. să prefacă Dereanu lumea, iar mai ales pe compatrioții lui cari nu admit că un român etc. Și în sfișit, 'istoria diferitelor progrese obținute pe tărîmul științific nu e destul de conciliizătoart¹? Fullori propune lui Napoleon I întrebuițarea aburului ca

mijloc de locomoțiune și marele împărat dă din umeri: Fulton? Un nebun ! Daguerre prezintă Academiei de științe din Paris un raport amănunțit al descoperire! (descoperirii *A*) ce-și atribuia, iar secretarul învățatului corp demonstrează (în mod *A*) matematic (altfei zis științific *A*) printr-un raport rămas celebru că afirmările în cestiune intră în domeniul utopiei *A*, *B*.

92—93

1G—40; i—2 Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu să-și dovedească, atît lui cît și lumii, că nu s-a înșelat. Și iată pentru ce de cîte ori se așeza pe banca din fața Universității, închipuirea și mintea lui, cealunecauîncoași încolo, se întorceau mai des spre mașina pe care, din gînd, o întocmise cu o nespusă desăvîrșire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca și că iuțeala ce va cîștiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburui, nu mai era îndoială. Așa că Nicu o și vedea de sus și pînă jos înfăptuită și așezată pe șine, și se vedeapînă și peei, nicimai mult nicimai puțin decît în Gara de Nord, jobcaat și înmănușat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc € avea să-i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gării i se arăta atunci. Bucureștii întregi erau în picioare. Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime. Îmbulzeala era nepomenită și, în mijlocul oi, multe doamne leșinau. Mulțimea începea chiar să schimbe ghioaturi cu gardiștii. Prefectul poliției se repezea în biroul telegrafic și cerea grabnica sosire a pompelor. Căci nici un public nu se astîmpără mai ușor cu apă ca cel bucureștean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirii lui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aștepta decit regele. Nicu urca în vremea aceasta pe locomotiva lui și, fără voie, un zîmbet trufaș i se arăta la colțul buzelor *C*: Firește dar, că totul povațuia pe Nicu să treacă cît mai curînd de la principiu (principii *A*) la aplicarea lui, (lor *A*), așa că, pe banca verde din fața Universității, își întocmea adesea mașina ce închipuise. Și nu era mecanism care să nu funcționeze de minune: că această locomotivă se va mișca, ba tacă cu o iuțeală superioară aburului, nu se mai putea tăgădăui. Nicu o vedea deja la gară, așezată pe șine, și-n ochii lui de halucinat (*omite A*) vagoanele se întindeau în urma ei într-un șir lung. Peronul ca negru de lume. Toți Bucureștii sdnt în picioare. Delegații presei caulă să-și facă loc prin mijlocul mulțimei. Dar îmbulzeala este nepomenită. Mai multe doamne găsesc oportun să leșine. Încurcătura se mărește. Publicul schimbă ghionturii cu gardiștii. Prefectul poliției se repede înăuntru stației telegrafice ca să reclame sosirea pompelor. Semnalul

de plecare este gata să se dea... Nu st' mai aşteaptă de<it *regele...hi* acest timp, Mieu, îmbrăcat în negru, cu simplitate, asistă do pe plat-forma locomotivei la lot ce se petrece fără ca pe faţa iui să apară cea mai mică nuanţă de nelinişte. Dimpotrivă, un ușor zîmbet de triumf se schițează (uneori *A*) la colțul buzelor lui, ca și cum dtnsul ar voi să arate mulțimei cit de sigur este (Dereanu *A*) de invențiunea pe care toată lumea o va constata în curind *A, B; H— S5* Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei o făcea atunci să-și ridice pălăriile și să izbucnească în strigăte și urale. Trăsura regelui străbătea însă în curtea gărci, iar împrejurul ei se făcea pe loc un gol, Hegclc nu era înăuntrul. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste, zîmbetclc înalte el le împărțea. Roșu și gras sub livreaa curtei, vizitiul întorcea caii și trăgea lingă scară. De sub geamlicul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă șuierătură răsună și, aproape în aceeași clipă, trenul ce se zguduia se punea în mișcare, încet, la început, și apoi din ce în ce mai iute, el, într-o vreme de necrezut de mică, se micșora și se pierdea în depărtare spre nesfîșița mirare și încremenire a celor din gară. Strigătul mulțimei fu uimitor de măreț. Dereanu, care, de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea i se împăienjenează de bucurie. În picioare și cu mâinile înclștate de pereții p lat formeii, veni o clipă cînd el se simți aproape Dumnezeu. Căci iat.ă-1, în adevăr, iată-1 stăpîn deplin pe soarta lui pe care o ținea acum strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute!” erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe cînd mișcările mlinilor lui aiurau printre vîntul care-1 izbea. Ce? îi spunea cugetarea — lumea nu era să fie astăzi a lui? Și n-avea numele lui să cutreiere pămîntul trîmbițat de mii și mii de glasuri? far pînă la moarte, îi mai aştepta oare altceva decît îndeplinirea tuturor voințelor și dorințelor lui? Decît chiar vicierile, ce, treptat, aveau să-J copleșească, schimbate de oameni în virtuți înalte sau, cel mult, în mici greșeli nedespărțite de firea tuturor oamenilor mari *C*: Entuziasmul trece atunci (afuneea *A*) peste o parte a publicului, îl face să-și ridice pălăriile în sus, să salute ou mari strigăte, pe cînd altă parte, ca spicele unei holde de grîu bătuta de vînt, arăta senine vădite de neîncredere (clcotăna capetele încoa și încolo spre semn de neîncredere *A*). Dar nerăbdarea celor cari se află pe peron sfîrșește prin a-și atinge culmea. Dinaintea gărei (gării *A*), în curte, trăsura regelui se strecoară printre mulțimea care face un gol împrejurul ei (așa înclt dînsa apare înconjurată de vreo douăzeci-treizeci de băieți, calfe de cizmari, băieți de băcani, de-abia răsăriți, de la cincisprezece ani în jcs, ce se țin de mersul cailor cu multă greutate, gîfăiesc

și strigă hura cu niște glasuri pițigăiate *A*). Cei din trăsura, un adiutant și o doamnă de onoare, căci curtea e în doliu și m.m.l.l. s-au abținut de a veni, salută cît pot, împart zîmbete înalte *A, B*.

93—94

35—40; 1—80 Aur! putere a puterilor și glorie a gloriilor — zeități ce ridicăți pe cei pe care îi ocrotiți deasupra oricărui altora — voi pentru care nu este altă lege și altă morală decît cea pe care o botăriți voi, iată-vă, își zicea tînărul, iată-vă, în slăpînirea mea, în stăpînirea unui Nicu Dereanu ! Și trenul ce aluneca repede se întrecea cu iuțea vîntului, ajungea aproape pe a gîndului, se pră\ălea peste văi și cîmpuri ca o furtună, țărani de pe marginea șoselei eare-i vedeau trecînd, rămîneau încremeniți și se cruceau. Orașele, ori satele, cît se iveau în stingă și în dreapta lui, se făceau nevăzute cît clipea din ochi. Plopii argintii ce se deșirau pe țărmlu unui jrfu cu maluri nisipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce era neîncetat dinaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cîl. se scurta drumul dintre tren și gara orașului unde era să se oprească, pe at.ît și chipul lui Dereanu se încrunta. Semeția ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nioi un om de pe pămînt, îi părăsea, încleștate pe manivela Mu lui de oprire, mîinile lui își sporeau zadarnic sălbăticia pulcrei pe caie o desfășurau. Dintr-o pricină sau dintr-alta, acest frîu era ca și cum iwr fi fost. S-ar fi crezut chiar că mersul îngrozitor își mărește iuțea în loc să și-o domolească. La curbe, locomotiva și vagoanele săreau pe șine și amenințau cu deraierea. Stația unde trenul era să HC oprească licărise numai o clipă pe dinaintea ochilor lui Deieanu și pierise în zare. În fața și în urma lui, el nu mai zărea decit alba panglică a șoselei cu cele două șine ale ei ce se duceau către neliectărițele zări ale cîmpiei, pe care o tăiau în două. Inșă tocmai cînd deznădejdea lui eia mai marc, căci locomotiva ajunsese acea iuțea dmeolo de care aşteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce bătea în depărtare orele patru dinspre ziuă *C*: Aur! glorie ! zeități ce ridicăți pe om deasupra omeni-rei, deasupra legilor convenționale, deasupra moralei naturale chiar, iată-vă în stăpînirea mea, unui Sic-u Dsreanu !... și trenul ce aluneca repede, necon tenii mai repede, cu iuțea vîntului, se întrecea cu zborul triunghiularal berzelor, se prăvălea ca o furtună peste vale. în depărtare, un oraș apărea cu clopotniți aurite (clopotnițe acoperite cu tinichea albă^-i), cu cruci muiate (înmuiate/J.) în splendoarea unui soare de iulie, cu plopi argintii și verzi ce-și mișcau umbra de-a lungul unui rîucu maluri nisipoase (nisipoase *A*). Cu cît însă distanța dintre Iren și oraș se micșora, cu at.ît se încrunta și figura lui Dereanu. Orgoliul ceadineauri încă îi înfășură toată fimța într-o atmosferă luminoasă,

părea a-lfi părăsit cu desăvîrșire. Mînilui încleștate (de astă dată *A*) asupra manivelei frîuhii de oprire o învîrteau cu o sălbăticie crescîndă. Dar trenul își urma mersul (lui *A*) îngrozitor. Locomotiva și vagoanele trecuseră demult ca niște năluci uimitoare pe dinaintea stațiune! orașului unde trebuia să se oprească. Magaziile de pe linie, stațiunea, orășeniice așteptau nerăbdători, turnurile de biserici, plopii argintii și verzi, riul cu malurile (maluri *A*) nes ip o ase (nisipoase *A*), fulgerară numai un moment pe dinaintea ochilor lui Dereanu și dispăruseră (*omite* și dispăruseră *A*). Dar acum (acuma *A*), în fața și în urma lui, nu se mai vede a decît panglica albă a șoselei cu cele două șine ale ei, ce se întindeau formînd două paralele nesfîrșite în mijlocul monotoniei timpului de-a dreapta și de-a stîngacăiei ferate. Insa tocmai în momentul cînd deznădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese acei maxim [maximum *A*] de iuțea dîncolo de a cărui graniță catastrofa informă, haos de vagoane rupte, urcate unul peste altul, aștepta zdrobitoare, dînsul auzi, sau crezu că aude, sunetul metalic al unui orologiu ce se repetă (repeți *A*) de patrii ori și se prelungi funebru în noaptea ce i se făcuse dinaintea vederei (vederii *A*) *A*, *B*.

94-95

SI—41; 1—4 Cînd Nicu se dezmetici din visele ce-l smulseseră împrejurărilor vieții lui, luna alba aproape ștearsă în petecul de cer din stînga turnului Golței. Doi gardiști, văzînd că se face ziuă, se înfășuraseră în mantalele lor și dormeau pe treptele muzeului. Cîte un pantalon-creț, calfă de măcelar cu mînecele răsfrînte, se ivea pe strada Colței și se grăbea cu păsuri răsunătoare către piața mică. Nicu se întoarse acasă încet; șalele și spinarea toată îi erau înțepenite de răceala nopței. Gîțiva camarazi din facultate îl întîlniră în dosul pasagiului și erezînd că iese (ie la o petrecere, voiau cu orice preț să-l Urască cu ei la „Pisica-Albă”, — pentru a se drege. Dar el se grăbi să se depărteze, în urmă-i cu rîsetele și glumele sărate și nesărate ale acestora *G*: Erau în adevăr pa(ru ore de dimineață cînd Nicu se dezmetici din visul bizar ce-l înfășurase în țesăturile lui precum înfășoară o pînză de păiajen pe prada destinată călăului ascuns în întunecimea pîndei. Cînd studentul se ridică de pe bancă, luna alba, aproape ștearsă în petecul de cer din stînga turnului Colței (Colții *A*). Celelalte constelațiuni trăsuseră peste ele perdeaua albastră a dimineții (dimineții *A*) prinzînd-o cu briliantul colosal al luceafărului. Doi gardiști adormeau pe treptele intrării (intrării *A*) muzeului, și din cînd în cînd, cito un pantalon-creț al unui ajutor de măcelar, spătos și cu brațe musculoase

sub mîneci pe jumătate sumese, flăcău pe care nu se află doică să nu-l urmeze cu ochi lungi, apărea pe strada Colței spre a se grăbi cu păsuri răsunătoare în direcțiunea pieței (pieții *J4*) mici. Nicu se întoarse (reîntoarse *A*) acasă încet; brațele și toată spinarea îi erau înțepenite de umezeala nopței. Picioarele i se împleticeau. Abia mai puteau să-l ducă. Gîțiva camarazi din facultate cari îl întîlniră în dosul pasagiului, erezînd că iese de la vreo petrecere, voiau cu orice preț să-l silească a-i însoți în „Pisica-Albă” pentru a se drege. El (Dar el *A*) se smulse din mijlocul lor și se grăbi să se depărteze, în urmS-i cu rîsetele și cu glumele triviale ale unora ce-l ajungeau ca niște gloanțe *A*, *B*; 11—40 Pe deasupra, prins de niște friguri neașteptate, fu sili să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Cînd reapăru, muștrările ce-l așteptau izbucniră. Cum? dumnealui își închipuia că treburile statului pot să stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească? Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconas, să facă bine să-și dea dimisia... Sunt cincisprezece candidați care așteaptă. — și toți cu bacalaureat — iar în viitor vor fi și licențiați cari să scoată limba după așa bunătate de slujbă. Numai nouăzeci lei și cîțiva pe lună, deocamdată, e adevărat; dar greutatea e sa te vezi în pâinea statului, că, apoi, departe mergi... Mai pune că poți să ajungi și subșef de birou și să te însori... Cini: nu-și mărită fata după o slujbă?... Te mai așteaptă, în sfinșit, spre bătrînețe, și drepturi la pensie, așa că, de la șasezeci de ani încolo — dacă-i atîngi — poți să dai cu căciula în cîini. Dar e] mai cu seamă? El? Nu era oare și student la Drept și nu-i înlesnea slujba puțința să pună mîna pe diploma de avocat și să taie palavre nesupărat de nimeni? Și lucrurile stînd astfel, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor, în loc să prescrie ordine și circulari — să-și facă datoria — se îmbolnăvea... Să bage însă de seamă, de rîndul ăsta i se trece, dar dnd i se va mai înfîmpla va fi înlocuit. Tăcut, și pleeîndu-și fruntea sub muștrări, Nicu se reazează pe obicinuitul scaun de paie ce-i subția fundul pantalonilor și, repunîndu-se în corent cu lucrările de zi, își scîrțîi condeiul pe concepte cam de felul acestora *C*: Cu toate aceste, frigidurile ce-l Irîntiră la pat, îl siliră să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Cînd reapăru, muștrările ce-i așteptau izbucniră furtunoase. Cum? Dumnealui își închipuia (oare *A*) că afacerile de stat pot să stea pe toc fiindcă i-a venit gust să se bolnăvească? Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconas, să facă bine să-ți dea demisiunea. Sunt cincisprezece candidați cari așteaptă, și toți cu bacalaureat. Ce funcțiune cu viitor *I*... Nouăzeci și cîțiva (de *A*) lei pe lutiă, deocamdată, pentru

Cițiva ani, iar la urmă, coronare a carierei (carierei *A*) cu înaintarea la gradul desubșef de birou. Dar perspectiva pensiei? Ce fel? Puțin lucru este să știi că dacă *vei* servi Irri/.cci de ani și voi atinge virala de 60, vei avea dreptul să ai pe saltea, să-ți odihnești bălărnețele, să fii pensionar, să vii regulat la Fialkowski și să bei clte o cafea neagră. Apoi Dereanu mai avea și perspectiva să ajungă (de a deveni *A*) avocat. Și când funcțiunea ce ocupa îi înlesnea aceasta, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor cari-l țineau în pîne, în loc să-și facă datoriile, să prescrie circularile, ordini le, își permitea să ștregărească, să facă pe bolnavul (să SB facă bolnav *A*). Bă bage însă de scamă, de astă dată i se t.roce, dar ia cea întâi (dînlui *A*) ocaziune să știe că va fi înlocuit. Nicu își plecă frunLea sub muștrări, își rcJuă locul obicinuit pe scaunul de paie co-i subția fundul panatalonilor, și, aplecîndu-se asupra mesei pe care zăcea un vraf de hîrtii, începu să se pună în corentul lucrărilor de zi, concepțiuni ce, de obicei (în general *A*), se apropie mult de modelul următor *A, B*.

U~ 97

81—37; 1—19 Dar dacă nu mai lipsea de la cancelarie, închipuirea lui nu-l ducea mai puțin departe de locul unde se afla și departe de viața pe care o trăia. Ga și pe banca din fața Universității, Dereanu uita în acele clipe tot și zilnic își călărea cîte un Ducipal nou. De cîte ori nu se văzuse, bunăoară — vis între alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar și tocmai cînd războiul se declarase. Mobilizarea îl îmbătase atît de mult încîl. nici nu știa cum ajunsese la graniță și cum el și arma română o trecuseră. Destul că acum știa că munții au rămas în urmă și că el se ;fla în mijlocul unei cînipit întinse și prinfe camarazii lui do soartă și de glorie, desfășurați în număr de două sute cinsizaci mii, în ordine $d < i$ bătaie. Dincolo do apă, spro dreapta, <inipia se urca *p*; nesimțite și se. făcea deluroasă. Acele părți do locuri fuseseră mai cu seamă puternic mtărite de aripa stingă a dușmanului. Căpetenia o as tui noastre, în loc să ocolească pozițiunea și să atace, *eu* toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă se izbi de ele. Greșeala lui cea mare fu, apoi, că-si prăpădea armata yirîn pipăiri treptate ale terenului, netrimitînd în foc regimentele de infanterie decît rînd pe rînd. Dușmanii cîștigau terenul și, în curînd, Jupta luă o așa față încîl. cînd generalul voi să-și desfășoare toate puterile, numai putu s-o facă C: Dar dacă renunțase ia visurile lui de sub $ij > r$ liber, dacă teama de a rămînea pe drumuri Î silise să nu mai facă seara preumblări al căror (cărora *A*) rezultat îi fusese categoric pus *MI*

în vedere, el nu renunțase și la voluptatea de a-și lăsa condeiul să alerge pe coala albă într-un mod aproape mecanic. Și cu cît trecea, cu așii aceasta dispozițiune psihologicăparticulară se pronunța [devenea mai pronunțată *A*], lua proporțiunile unei boale, nevroză ce-î făcea să trăiască două vieți, una automatică și tîmpitoare, alta. plină de visuri bizare, creațiuni ce, cînd nu fac să șovăiască echilibrul facultăților intelectuale, își iau avîntul aripate de geniu. în acele momente, ca și pe banca verde, Dereanu uita tot, nu mai știa unde se află, nu mai auzea nimic, De cîte ori, nu se văzuse, vis între ale visuri ale lui, bunăoară la graniță, pe marginile unei ape, pe o cîmpic Întinsă, între mii de soldați, cu bălflia. începută, căci războiul se declarase și inamicul înaintase cu iuțeală. Nicu, care prin imaginațiune intrase ca voluntar (Dar Nicu, care intrase ca voluntar *A*), sosise tocmai atunci (atuncea *A*) cu alți studenți, și, în mijlocul detunăturilor și al confuziunii, nu știa la cine să se adreseze... A-și lua rîndul și a merge înainte era tot ce avea de făcut. Așa și urmă. Camarazii (lui *A*) îl imitară. Fumul îl înconjoară deja. Gloanțele întunecă aerul cernute (de toate părțile *A*) ca de un ciur gigantic. Obuzele zboară, vîjîie, cad, crapă, se țândăresc la dreapta și la stînga lui. Salve de puști latră cînd mai aproape, cînd mai departe. Peste tot, flacăre, baionete, plumb topit, moarte și răcnete *A, B*.

97—98

20—41 j 1—10 în mijlocul fumului și gloanțelor, printre obuzele care vîjîiau și se crăpau ia cădere, Nicu nu-și pierduse cumpătul. El își da de minune seama că bătaia era pierdută. Soldații și începuseră sădea înapoi, iar mulți fugeau. Din fericire, izbit în inimă de un glonț, generalul căzu. însă în clipa cînd groaza și deznădejdea își făceau drumul printre șirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia și care ridicase de jos chipiul divizionarului, punîndu-și-l în cap, se află, dintr-un salt, călare și luă comanda armatei. Mișcarea cy se produse în rîndurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avînt. Cea mai mare parte dintre soldați se repezi pe urmele lu i ca un troian ce se surpa de pe un munte. Ura I Iureș! Cei dinții din soldați cad. Cad și rîndurile ce vin după ci. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările șeleu Statura îi este măreață și gestul magnetic. Asaltul ce se dă pozițiunilor în care dușmanul s-a retransat este hotărîtor. Pe români îi așteaptă poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre veacuri. Cîteva regimente atacă atunci în coastă pozițiunile armatei protivnice. Dereanu înfige cel dintii steagul românesc

pe una dintre ele. Zdrobiți de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. Învălmășeala le încurcă rîndurile. Gloanțele pustelor și proiectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morții abia li se pot număra și, spre seară, oștirea noastră tăbărește pe cîrnpul de băta'e. Ca un glob de aur luna strălucea / Și pe-o vale verde... C: Dintre români, generalul care conduce lupta, izbit în inimă, cade jos de pi? cal, un armăsar negru ce face spume în zăbale. Un strigăt de groază se ridică dintre șirurile noastre. Un alt strigăt, dar acesta de bucurie, îi răspunde: inamicii au văzut căderea generalului român... Roșiorii se azvîrl degeaba na inie. Oastea se înduplecă, se dă înapoi. Bătălia e pierdută. Însă el, Nicu Dereanu, și-a dat seama de primejdie. Dintr-un salt se afla calare, ia comanda armatei. Pe capa pusctiipiul divizionarului și cu spada (lui A) în mîna se aruncă... Din fericire pentru țară, acțiunile lui n-au scăpat din vederea soldaților, și de unde stau gata să fugă, o mare parte se repede pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe coastele unui munte într-o prăpastie. Hura! Iureș! Gsi dinții soldați cail; cad rîndurile ce urmează. Dar Dereanu apare printre fum, ridieîndu-se în scări, cu statura înaltă, cu gestul magnetic. Asaltul ce se dă redutelor inamice este (de astă dată A) notărilor. Armata română merge poate către o peire sigură, însă, în tot ceasul, o așteaptă o glorie vecinică. Cîteva regimente iau în acel moment redutele în coastă. Dereanu împlintă cel întii steagul românesc pe una din ele. Inamicii zdrobiți de toată artileria noastră brH în retragere, goana ce li se dă e pentru dînșiiatîtdedezastruoasă înieit soldații noștri abia pot să mormin teze cadavrele (morții A) armatei de invaziurc A, B; 11—16 O, triumfi O, glorie! Zilele lui Mihai Vitsazu, au reînviat. După încheierea păcei, Dsreanu reîntră în capitala, din circ plecase simplu soldat, în mijlocul flăcărilor dragostei p:>pulare. t se strigă: hura ! i se aștern covoare sub copitele calului și florile răpăiesc de la ferestre peste capul și corpul lui C: O! triumf! O! glorie ! în sunetul clopotelor, pe calul său negru, printre mulțimea de popor eare-i strigă hura, Dereanu reîntră în capitala de unde plecase simplu soldat. Și cînd ajunge pe bulevard, suride cu mîndrie, tr^ce înot pe dinaintea băncei verzi, pecînd gloriosul său (omite său A) armăsar, slăbit de rănile primite, șovăieștu sub greutatea coroanelor (de flori A) aduse de o populațiune în delir... A, B.

'M—10; I—> Nicu auz^a aceste vorbe, dar i se părea că-l lovesc tot ulfilea gl lanțe. Sudori ca ale morței îl cuprindeau, și, ca într-un vis, si ridica d? p.* s:aun, apoi d^sprinzindu-și dintr-un cuier pălăria, își

li'a umbrela și ieșea în curte. Afară, o ploaie pătrunzătoare și mărunță se cernea din înălțimea posacă a văzduhului. Ea spăla pielrile din împrejmuirea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în dulămi roșii și civile, își înfundau căciulele pe ochi C: TSicu "auzea aceste cuvinte ce pătrundeau una cîte una în urechile lui ca atîtea bucăți de plumb topit. Dar sunetele lor se amestecau pentru dînsul în neorînduială, cu vibrațiuni surde ca cele produse de un glas ce ar răsuna într-o pivniță de unde ar năvăli printre crăpăturile ușei desformate de îngustimea locurilor prin cari au trecut, pe gîrlieci in sus și de acolo afară. În timp de un moment, o idee roșie îi injectă ochii. I se părea că cineva l-a azvîrlit de viu într-un cuptor înflăcărât, că limbile șerpuitoare ale grozavului element i se urcau de la tălpi la creștet, că-l mușcau chinuindu-l cu dureri sălbatice, că-l înfășureu și că nu mai avea alt mijloc de a-și scăpa fața, decît să închidă ochii, să cadă la pămînt, cu mînele țmîinile A) pe obraz, în convulsiiunile din urmă ce mișcă epileptic corpurile însuflețite cînd sunt gata să redea capitalul lor de materie groapei renăscătoare. Dar cînd era săsăvirșească faptul, privirile lui întîlniră seîndurile murdare, cu uime de noroi pe ele, cu salivări spumoase ce se rotunzeau alburii, cele mai multe cu proporțiuni modeste, ca și cum ar fi^căzut pe lccurîle unde se aflau cu un fel de sfială, sau ca și cum s-ar fi simțit onorate de a figura alături (alătura A) eu cîteva altele, mai mari, tolănite în largul lor, ca ale domnului arhivar și ca ale cîte unui senator în favoare care, uneori, consimțea să facă să răsune tușea lui respectabilă ;la aurul (beatificat al A) copiștilor pană ce i se da notă despre numărul hîrtiei ce urmărea. Un sentiment de scîrbă, unit cu al amorului propriu ce renăștea într-însul, scăpă pe Dereanu de rușinea de a se da în stambă, iar, pe cînd urechile iui țipau încă, își desprinse pălăria din cuier și ieși fără să zică un cuvînt. Afară, o ploaie de toamnă, monotonă (mărunță A) și pătrunzătoare, se cernea din înălțimea posacă a văzduhului (monoton A). Ea spăla petrele din curtea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în giubele roșii și albastre, își înfundau căciulile pe ochi A, B; 10—80 Nicu, în haina lui neagră, lustiuită de prea multă purtare și roasă la coluri, cu umbrela iu mîna, pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii deschiși și nu vedea, se lovea de cîte un om și de altul, răvășuia pe rînd ulițele, și părea că e un nenorocit care, deși umblă, doarme. în moliciunea ploioasă a zilei, se simțea că e furat de un, fel de amorțeață și că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat și cu un om care ar fi primit o zdravănă lovitură în creș-

te tul capului. Cu toate aceste, zilele trecură pentru Derearm ca și pentru toată himea și, acum, tocmai cînd Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună. Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă de cam îl născuse, se afla cînd la Nisa, cînd la Monte-Cario, unde-i scrisese. Dar jocul la *roșu*. și la *negru*, cu diferențe zilnice de cite două și trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea gîndi să-i răspundă C: Nicu în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare, cu umbrela în mină pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat, cu gesturi moi. E3 se lovea de cite un om (în piept A) de la care apoi își cerea scuze, o lua pe o uliță, revenea asupra păsurilor făcute, o pleca din nou și toate aceste fără să-și dea seama despre ce face, fără ca ideea destituirii (destituirii A) chiar, să vorbească într-însul, să-i redea noțiunea exactă a împrejurărilor, a timpului și locului, sau cel puțin a existenței lui. În moliciunea ploioasă a zilei, un fel de amorțală generală îi coprinse, îi destinsese nervii încordați. Singura senzațiune de care putea să-și dea seama, era un fel de liniște desăvîrșită, odihnă ca cea pe care o resimte un om cînd, după ce a primit o lovitură pe cap, se redeșteaptă, din leșin, într-un așternut proaspăt cu raze piezișe ce se furiează în odaie printre laturile transparentului lăsat. Fără îndoială că durerea are să nască după un moment sau două, și ea. are să fie cu atît mai nemilostivă cu cît și-a suspendat cursul mai mult timp. Gu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu precum trec pentru taată Jumea, cei puțin în aparență, căci fața nu i se schimbase mult, dacă se schimbase cumva, deși acum era în ajunul Crăciunului și ti-avea unde locui de mai bine de o lună. Unchiul său, care se afla la Nisa l-ar fi putut ajuta, dar el găsise cu «ale să păstreze o tăcere elocventă (elocventă A), A, B.

104

33 Și tăcerea recohori peste bulevard C: Și tăcerea renăscu, zăpada urmă să cadă, viscolul să șuiere, pomii să se încovoie sub greutatea mulținaei de fiori albe A, B.

p. 105) COMETA LUI ODORESCU

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 30, 23 septembrie 189G, p. 2. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 179—185.

Reprodusă din *Cartea de aur*, 1902.

Versurile reproduse prescurtat în text („cu aripa zdrobită de-a lumei perfidie / ... cu vise, cu-amor, cu poezie...”) sînt scoase din Al. Depărățeanu [*In fine, Doruri și amoruri*, Buc., 1861, p. 21)]. Au mai

fost folosite ca moto și la poezia *Iubirea lumei* (*Oltul*, I, 1, 14 noiembrie 1873; în ediția de față, voi. III, p. 14—15, 254). Citatul este din memorie, căci versurile lui Depărățeanu sună astfel: „Cînd aripa-ți topită de-a lumii perfidie, / Cazi, trist Icar, cu vise, cu-amor, cu poezie”.

Despre preocupările astronomice și lecturile din Camille Flammarion ale poetului, vorbește și mărturia precisă a lui Traian Demeirescu (*Alexandru Macedonski, amintiri personale, în Peleşul*, II, 5, 1888, p. 57):

„Deschideam cîteodată vorba despre astronomie. Citisem și unul și altul ultimile cercetări ale lui Flammarion. Poetul e religios, teist, și de la o vreme chiar mistic. Mai totdeauna arc surîsul scepticismului în fața științei pozitive. Răsturna într-o clipă legile sistemului planetar, și cu o vorbă dulce și ușoară alcătuia teorii noi astronomice, explica în altfel mersul planetelor, spațiul, materia, după imaginațiunea sa, dar cu o așa putere de imaginațiune, că un moment părea că te convinge. Mă opuneam cu înverșunare mai totdeauna credințelor sale și nu o dată mi s-a întîmplat să-l văd necăjit și încheind discuțiunea cu aceste vorbe: «Te vei convinge mai tîrziu de cele ce-ți spun»”.

Mențiunea de la p. 108, r. 22—26: „Unii atribuiaiu ivirea cometei și sfîrșitul lumei detronării milropolitului-primat..., pe cînd oboreii puneau cometa în socoteala intrării în București a împăratului Austriei”, sînt ecoul direct al cunoscutei „afaceri Ghenadie” din 1896, în care împrejurare Al. Macedonski a jucat, prin ziarul său *Liga ortodoxă* (20 iulie — 10 decembrie 1896), un rol considerabil (*Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 294 — 307 și nota în ediția de față, voi. II, p. 247—2W). În aceeași perioadă (august 1896), împăratul Austriei, Franz Iosef, face o vizită, la București, regelui Carol I.

(P. 110)

PALATUL FERMECAT

Publicată în: *Literatorul*, II, 2, 15 februarie 1881, p. 576 — 578; 3, 15 martie 1881, p. 638—640; 4, 15 aprilie 1881, p. 695—697, 'cu titlul *Palatul fermecat* și subtitlul „Fantazie originală”; *Cartea de aur*, 1902, p. 186 — 189, dedicată: „Domnului N. Xanto, omagiu”, cu titlul *Palatul fărmeecat*; *Observatorul*, I, 218j 5 august 1903, p. 1, cu titlul *Palatul fermecat*, fără dedicație; *Românul*, 47, 129, 130, 131, august 1903, p. 184 — 185, aceeași dedicație; *Traian Demeirescu, i*, 2, 13 septembrie 1909, fără dedicație.

Textul definitiv în ms. 3. 216, f. 79 r. -81 v.

Reprodusă din ms. 3, 216.

V a r i a n t e

Ultima versiune este forma concentrată a primei redactări, mult mai dezvoltată.

Reproducem integral textul din *Literatorul*.-

PALATUL FERMECAT

(Fantazie originală)

Capit. I

Camera mea de culcare

Adesea, stînd la gura sobii și privind limbile de flăcări albastrii care vîlvăiau în fundul ei, m-am gîndit la multe: Ja viața mea care trece, la frumoasele zile ale adolescenței mele, ia hamalii ce cară bagajele de la trăsură la vagon și cîștigă 10 fr. pe zi, și ia hamalii muncii intelectuale ce nu-și cîștigă nici pachetul de tutun cu hîrtie galbenă, atît de trebuincios acelora cari visează și scriu !

O! Sunt desigur oameni cărora asemenea gînduri nu pot măcar ie treacă prin minte; oameni cari, de la Carpați la Vezuviu și de la Dunăre ia Sena, să află pe moșia lor. Acei cari au, sunt în adevăr pe moșia lor, în orice parte a lumii și găsesc rude și prieteni pretutindeni; acei cari au nu pot să înțeleagă ce este a nu avea, și, după ce nu mai ai, de cite ori nu îți sa întimplat să bagi mina ia pozunar în mod instinctiv și să rămîi înmărmurit de mirare de faptul că să poate să n-ai.

Oribil lucru să n-ai, dar mai oribil să n-ai cînd ai avut!

Adeseaori dar, privind focul ce ardea în sobă, mi-am lăsat gîndul să zboare către acele fericite timpuri cînd să mai cobora, din etnd în cînd, cite un Drac pe pămînt, ca să ceară vreunui biet creștin să-și vîndă sufletul pe aur!

Și evocîndu-l adeseaori, mă lăsam a crede că pactul dintre mine și Satan s-a săvîrșit și că sunt milionar... că am, de exemplu, cite un milion pe zi!

Să vedem: ce aș face de-aș avea acel binecuvîntat milion, îmi zi-ceam atuncea I

Și cu încetul, mă pomeneam mobilîndu-mi, odaie cu odaie, un frumos palat. Drept cameră de culcare, îmi alegeam patru părăți tape-tați cu atlas albastru ca cerul, care cădea în cute onduloase de-a lungul lor, separat pe intervale cu cite o torsadăde fier care se termina printr-un ciucure format din mici mărăgăritare. În centrul tavanului strîngeam toate cutele atlasului, ceea ce forma o foarte frumoasă domă îturătoare. Patul era înălțat pe citeva trepte, față în față cu ușa de intrare. Scund și cu răzămătoare răsucite cu eleganță, lemnul său de

trandafir dispărea pe jumătate sub valurile unui polog de Bruxelles ce-I înfășură ca într-un nor diafan. În unghiurile odăii, clte o sprijini-toare de abanos, incrustată cu fir de argint și încărcată ev vase de porcelan, conținea plantele cele mai rare și umplea aerul cu niște parfume Îmbătătoare. Transparentele de fludă trandafirie îndulceau — cer-nind printMnsele — tonurile aurii ale zilei năsăinde; iar din centrul cutelor de atlas ale tavanului, scobora pe două lăntșoare de argint o lampă rotundă, formată din place de sîdef subțiri ca foaia de hîrtie, așa că, ori de cite ori o aprindeai, odaia să umplea cu o palidă lumină, albă și ușor nuanțată cu roșu. Ai îi crezut că este însăși luna care răsare! Camera mea de culcare avea, în loc de ușă, o simplă perdeade catifea ce cădea de-a lungul eișiatingeaparchetul dernozaiccu frezaideargint.

Treptele pe care se afla patul erau îmbrăcate de asemenea în catifea albastră, a căreia palidă culoare să împerecliea cu atlasul ce tapeta părății. Intre două ferestre, o colosală oglindS de Veneția cobora din tavan pînă jos, în pervazurile ei de argint, și, de partea îopușă, apărea în artisticul său cadru de bTonz admirabilul cap-d-operă a lui Tiziano, reprezentînd pe Danae tentată de Jupiter, care se transformase pentru acest scop în ploaie de aur. Răpit din palatul Dogilor, acel admirabil tablou reflecta pe frumoasa sa Danae în oglinda din fața lui, așa c5 însăși oglinda părea a fi ieșită de sub penelul lui Tiziano. Danae, culcată pe pîn^a tabloului în costumul Evei, își zîmbea în oglindă, privind cu drag la ploaia de aur, ce dintre perdelele desfăcute ale patului ei de roze se revărsa asupra-i cu aceleași reflexe aurii ca ale părului ei. La piciorul patului, Amorul, — cu o mîna ridică vălul subțire ce-i ascundea pe jumătate nuditatea, iar cu altă mîna îi trimitea., săruturi i Danae, îmblînzită de ploaia care-i rîura împrejur, nu mai opunea decîi. acea slabă rezistență ce sade atît a de bine femeilor care cad!

Sub acel portret, pe o meșcioară de jasp, un orologiu de lapis-lazuli se înălța grandios, bătînd orek într-un timbru tic cristal de stîncă, și la fiecare pătrar de oră, un mic Maur automatic apărea pe peristilul orologiului ce reprezintă Palatul Bursei din Paris și rupea cite un bilet ipotecar de 50 de franci; ia fiecare jumătate de oră cite unul de 100, iar la fiecare oră cite unul de 500. Micul meu Maur scotea astfel din circulația publică, — pe zi, — bunicica sumă de 16.800 franci în bilete ipotecare, ceea ce făcea că... statul fusese nevoit, numai și numai ca să-mi facă hatîruh să sporească emisiunea bilete-lor într-un mod incalculabil...

În mijlocul odăii și pînă la picioarele treptelor estradei pe care să afla patul, să întindeau patru pei de tigr de Bengal, ale căror gheare

erau cizelate în argint, iar ai căror ochi erau formați, la unul din pietre de onix, la celălalt din rubine, la cel de al treilea din briliante și la cel de-al patrulea din smaralde.

De-a dreapta și de-a stînga estradei să aflau două fotoliuri scunde, cu spatele răsturnat, îmbrăcat tot în atlas albastru și ale căror ținte aveau capete de diamantele. Ciucurii lor erau formați din rînduri de mici mărgăritare înșirate pe fir. — Două statuie, turnate în argint călit în foc, sprijineau, deasupra capetelor, cîte o girandolă, fiecare cu cîte douăsprezece luminări transparente și parfumate.

Să ridicăm acuma perdeaua de catifea de la ușă, ca să ne luata ciocolata în salonaș.—Vom trece pe urmă în salon spre a se introduce din anticameră mu lți mea de rude, de prietini și de oameni..., devotați, cari așteaptă acolo bunul nostru plac de vreo trei ore.

Capit. II Salonașul

Mobilarea salonașului meu m-a costat în adevăr foarte mult, și veți judeca singuri despre aceasta dacă vă voi spune că păreții erau îmbrăcați, de sus și pînă jos, într-un bizar mozaic de melci de toate culorile și nuanțele, ale cărui flori variau între ele. Din distanță în distanță, apăreau în relief pe acel mozaic o serie de colonade de mărgean, zvelte și subțiri, înălțîndu-și spre tavan porticele cutezătoare, capitulurile lor de matostat verde, ușor nuanțate cu vine roșii, afirmău și mai mult roșul închis al mărgeanului.

Lumina zilei pătrundea înăuntru pe sus, căci tavanul era format dintr-o singură bucată de cristal, și era dispus astfel, înțea figura un gigantic acvarium, în care, o mulțime de peștișori cu solzi da azur sau de aur străbăteau apele, repezi și vii ca o rază de lumină. Era o plăcere să-i vezi jucîndu-ți-se deasupra capului, scâlțați în apa iruzată de soare..

Trebuie să adaug că lumina zilei mai pătrundea în salonaș și pe deschizăturile a două mari ferestre gotice, ale căror geamuri, compuse din mici pătrate de sticlă colorate, reprezentau niște rozace, artistic întocmite prin aliarea și apropierea pătratelor de diferite culori.

Aceea ce însă, minuna cu deosebire pe acei ce călcau pragul ferme-catului meu palat, era un fel de clavier de cristal. Clapele lui, formate din plăci de sticlă mobile, variau între ele prin grosime și sonoritate și erau întocmite astfel, încit compuneau o întregă gamă. O serie de picături de apă, scâpînd din partea superioară a clavierului prin ajutorul unor rigole a căror deschizătură să răstrîngea și să lărgea mulțumită unui mecanism special, cădeau pe acele clape, cînd mai mici,

cînd mai mari, cînd molatici și cînd precipitate, și executau operele cele mai grele producînd o armonie cerească.

Acest clavier mă costase venitul a trei zile, adică trei milioane întoemai, și fusese comandat de mine lui Edison, faimosul inventator al telefonului și fonografului, care, în hatînil milioanele mele făcuse și această minune.

De partea opusă clavierului, apărea o colosală oglindă despre al cărei cadru nu vă voi vorbi. Este destul a spune că acea oglindă era combinată astfel, încit, ia fiecare două minute, înfățișa într-însa cîte un tablou : aci o scenă din viața reală, aci o priveliște a naturii. Se succeda pe rînd într-însa, și într-un mod cu desăvîrșire natural, cînd tabloul unui naufragiu, cu Oceanul ce rostogolea valurile sale gigantice, eu corabia culcată pe pîntece și cu catartele rupte, cu pasagerii și cu echipagiul, — pe punte — disperați, — cu mîinile ridicate spre cer; — si cînd, tabloul viu și însuflețit al lui Romeo sub balconul Julietei, în momentul cînd ea îi zice:

„...A! Nu-mi jura pe lună.

Că ea își schimbă fața la fiecare lună l”¹

Și în fiecare zi, să succedau în acea oglindă tablouri noi, așa că acei cărora le-ar fi fost dat să locuiască în salonașul meu vreo cîtevft zile, ar fi putut să vadă pe rînd, pe Isus Cristos, turcînd la calvar și doborît sub greutatea crucei, pe Neron încoronhidu-și fruntea cu roze și dînd ordin să se ardă Roma, pe Napoleon I, încremenit, și el și calul său, în momentul dezastrosului sfîrșit de la Waterloo, pe lord Byron la picioarele marchizei Guiccioli, pe Alexandru tel Mare expirînd la Baliilon. pe Cezar ascunzîndu-și fața în momentul cînd strigă: „Și tu, Brutus”, și pe o mulțime de alți eroi celebri. Iar dacă ai fi privit în oglindă, la aprinderea celor patruzeci de luminări ce-tni inundează salonașul de lumină în fiecare seara, ai fi putut să asiești la defilarea tutulor amorurilor celebre, antice sau moderne, cu formele lor, poetice sau prozaice, musculoase sau eterate... Catilina, în mijlocul orgiilor, Neron, în mijlocul desfrîului, Cleopatra, în mijlocul banche-telor, Si.Xlus Poinpeu, frumosul pirat re-și încărcă nava cu pmze de

¹ Din *Romeo și Julieta*, tragedie în 5 acte și în versuri de Shakspere, prelucrată după textul englez, după versiunea franceză și după textul italianesc întocmit într-adins pentru ^cenă ded. Ernesto Rossi. Această prelucrare formează, pentru meinent, ocupațhmea favorită a d-lui Macedonski. Nota redsetiunii.

purpură întinse pe cordele de argint, în mijlocul amorurilor, Ludovic al XIV-lea, în mijlocul plăcerii de a intra noaptea prin fereastra unei mansarde la Domnișoara de La Vallière, Ludovic al XVI, în mijlocul huiduielii poporului ce-l ducea la eșafod, și, în fine, Francesca da Rimini, în mijlocul întreruperii citirii ce-i făcea gentilul sau scutier!

Încântătoarea mea oglindă reprezintă tot și este «na din cele mai prețioase podoabe ce am în această odaie.

O canapea îmbrăcată cu atlas argintiu, dimpreună cu șase fotografii la fel, să afia de cealaltă parte a odăii, iar dinaintea ei, o masă de mozaic sprijinită de un Amor de marmoră cu aripile întinse, susținea deasupra ei străvăzătorul serviciu de porcelan de Sèvres în care mi să servise ciocolata.

Dacă aş descrie acuma etajerele cu tăblițe de cornalină, încărcate cu acea mulțime de fiecele elegante ce îneintă privirea, sau, dacă aş vorbi de statuia Venerei executată de Canova și pe care o furase Pantazescu în socoteala mea din muzeul de la Louvre, cât și de celebrul grup al celor trei Grații ce-și dezveleau corectitudinea clasică a formelor de-a dreapta ușei de intrare, mi-ar trebui să fac din acest capitol un mic volum.

Pentru a termina cu salonașul meu, este destul să spun că vasede alabastru artistic lucrate să ridicau pe soclurile lor de porfir ale căror largi foi de acantă, ieșite de sub foarfecă de măiestru, îți readucea aminte de Praxitele. Iedera rîura în festoane naturale de-a lungul acelor vase și le coprindea sub rețeaua cea verde a ramurilor ei. Covoare de Persia amorțeau sunetul pașilor, ușa și ferestrele dispăreau pe jumătate sub draperii. Glastre, candelabre, portrete și o infinitate de obiecte de artă, complectau mobila salonașului. Pe o mese io ară dinaintea unei oglinzi, să afla trîntit cu neîngrijire un modest volum legat în marochin. Acea carte era un cadou pe care îl destinam unei doamne oarecare, foarte la modă în acel moment. Deșchizînd acel modest volum, — modest cadou din partea unui bogătaș ca mine, — vedeai că să află compus din trei sute de pagini. Pe pagina în U, citeai titlul cărții, imprimat în limba franceză. Iată-l:

„*Le pios beau livre du Monde*

par

Al. A. M.”

Veți fi ghicit desigur după literile inițiale că ele reprezintă numele meu. Ei bine! cu rizicul de a trece drept cel mai orgolios dintre autori, voi susține că acea carte era în adevăr: „cea mai frumoasă carte din lume”. întoarceți vă rog paginile și veți conveni îndată

despre aceasta, pentru marele evînt că fiecare pagină era formată dintr-o hîrtie monedă de cinci sute franci •

III

Sala de bal

Ați păiruns dimpreună cu mine în camera de culcare și în salonașul fantasticului meu paal,, și astfel, ați putut să vedeți multe, să admirați multe.

Dar oricît ați cugela și oricîte palaturi veți fi văzut, nu vă puteți închipui cum este sala de bai pe care magica verighetă a milioanelor mele a edificat-o în spațiul unei secunde.

Sălile palatului Piti din Florența, Tuilerjelor din Paris, Cazerticid de lângă Neapol și Quirinalului de la Roma, cu toată arciuirea grandioasă a plafondurilor, cu toate picturile și pilaștrii lor, nu pot decît să rămîie foarte pe jos, alături cu sala pe unde să plimbă fantazia mea.

Ea nu să distinge prin tablouri, bronzerii, colonade, sau alte obiecte de artă, și nu este măcar nici aceea ce sunt Maureștile săli ale Alhambrei din Grenada, dar cu toate aceste, este unică în felul ei. Nimini nu s-a mai gîndil a o crea și niminea n-o va realiza.

Ea va rămîie întotdeauna aceea ce este și astfel precum am conceput-o eu: haos fără început și sfîrșit, abis incomensurabil în adîncime, înălțime și lărgime; plină de malițiozitate între pereți, plafondul și parchetul ei de cristal, ce nu formează în sus, în jos și în lături, decît una și aceeași oglindă!

În pragul ușei de intrare ce înfățișează o circonferință perfectă semn al *Infinitului*, te oprești uimit și înspăimîntat de teamă ca să nu ca/i în abisul ce pare că să deschide înainte-ți!

Mă voi opri de aceea și eu pe pragul ei ca nu cumva, iubiți cititori, «ă vă pun în pericol prețioasele dumneavoastră existențe, sau pentru ca nu cumva să vi să intimple aceea ce era să pătească deunăzi la teatrul cel mare, o cucoană de mahala ce să obstina a lua oglinda din fața scării, drepl. o ușă ds intrare, și voia, cu orice preț, să treacă printr-însa.

Din prag însă, oricine arc voie deplină a-și arunca o privire sfioasă în interiorul acelu abis infinit, ca infinitul!

Niminea îns;1, sunt convins că nu va putea să descrie efectul pe care îl produce pentru privitori, danțul fantastic ce sîi încinge la lumina sutelor de schinte fluidice ale gazului, ori de cîte ori ani bunăvoință a da cîte un bal.

Astfel, zilele trecute chiar, cu ocaziunea sărbării zilei aniversarei a nașterii meic, cea mai mare parte din bărbații însurați, ce invitasem

dimpreună cu respectabilele dumnealor consoarte, s-au supărat foc pe mine.

Și știți de ce?

Ei biii! Eu îmi inaugurez sala pentru întâia oară în acea zi, și astfel, pentru întâia oară, s-a putut observa efectul ce produceau perechile de valțuitori atât pe parchet cât și pe plafond!

Incluiți-vă că, în adevăr, lucrul era foarte bizar, căci, pe cind •valțul să urma jos în loată splendoarea lui, el se reflecta atât în adin-ei im-ii nemăsurate ale parchetului — oglindă, cât și în înălțimile stră-văzătoare ale plafondului, executându-se în acest mod, pe lângă valțui real, și două valțuri fantastice și de o natură cu totul diferită și burlescă. Am zis „două alte valțuri”, dar nu știm dacă putem să aplicăm în toată siguranța acest nume la ciudaia combinațiune a mișcărilor fiecărei perechi ce apărea pe luciul reflexiv al cristalului, în strania pozițiune în care unii din bătrâni presupun că să află americanii, când, prin învîrtirea globului, suntem noi deasupra și ei dedesubt, ssiu, cu alte cuvinte, eînd e la noi ziua și la ei noaptea...

Cu toate acestea, am mai dat de alunei citeva baluri, fără ca sala să-mi rămîie goală, și gazul aeriform a continuat de a vărsa lumina sa în interiorul salei prin ajutorul unor tuburi atât de subțiri încît sunt eu desăvîrșire invizibila...

Să înțelege că această combinațiune permite formarea feluritelor bucielo și ghirlanfe de schinte luminoase semănate cu profuziune în sală și care par a nu fi emise de nimica.

Mă grăbesc însă de a ieși din mijlocul imensității sălii mele pen-tru că, — cum stau dinaintea biroului meu și scriu, — focul din sobă mi s-a stins și prin vocea viforului ce urlă afară aud o voce care-mi strigă și pe care o recunosc:

— ia! dar ce ai face cu banii tăi, dacă ai fi milionarul ce te-ai visat a fi; Cameră ele culcare; salonaș; sală de bal; lachei; petreceri și plăceri; automați ca să rupă ipotecare de cîte 500 de franci; de lot și de toate, — dar nici o cugetare pentru săraci, — nici un ban pe care să-l consacri acelor cari ri-au pîine: nimic decît deșertăciunea bogăției j...

A! Și tu ai fi dar ca alții dacă ai avea cît au alții I

Iar strigîndu-mi a;este cuvinte, vocea conștiinței, căci este dinsa, mă scutură do vîhîrie... tiv-nr... Palatul fermecat, dispăre scufundîndu-se neterminat și-mi zic că dacă este o lege fatală ca bogăția să împietrească orice inimă, esle mult mai bine să rămîi: Poet.

Față de această primă redactare, versiunea din *Curtea de nur, Observatorul, Românul și Trăiau Demetresru* constituie o etapă intermediară, concentrată, din care se va cristaliza forma manuscrisului definitiv. Reproducem integral și acest text:

PALATUL rARMECAT

Frumoasele zile s-au dus, dar iată-ină avut, avut cum n-a fost altul, și ca să-mi treacă de urît, am pus să-mi zidească un palat. Fațada lui se întinde pe iungime de un kilometru și e de marmoră aibă... B ca unul din acele palate din Indii sau din basme. Porți monumentale, galerii suspendate, ferestre încadrate în chenare de matostat, de lapis-lazuli, de bronz, balcoane aurite, arabescuri de petre în nuanțe șterse, îl înfloresc. Și pe coperișurile de aur și argint turnuri, «pole, zvelteți de minarete se armonizează pentru a întocmi poema fantaziei și a banului. La scara lui principală se ajunge pe o alee al cărei ricsip este din pcatră de alabastru sfărmlă. Această alee este mărginită, de o parte și alta, ile statui, de sfinși, de tripode pe cari ard parfume. Copaci de toate esențele, încărcăți cu flori și poame, plante gigantice, partere de corole și petale delicate ca aripile de libelule, îl înconjoară, - • îl încadrează. Apa fîșnește din fîntîni, albă ca cristalul; se prăfuește din havuze, rouă-prismaică; ac prăvălește din cascade ca o spumă de lapte; șerpuește, argint curat, pe smaraldul pajistelor; se schimbă în azur și ametist în cupele de onix ale bazinelor; — șoptește, — cîntă. — Cîntă și paserile, — paserile de toate colorile, de toate neamurile, din toate țările, înăuntru, sute de camere, de saloane, de săli. Pereții coridoarelor dispar sub covoare de Persia. Argintul și aurul se joacă pe ziduri. Parchete do aventurină licăresc. Tavanul unei săli e de cristal și nu e decit fundul unui gigantic acvariu. Pești albaștri și trandafirii sebiteiază cu fulgere magice. Catifeaua, mătasea, peile de animale sălbătice, brocartul, dantela, statuele, obiectele de artă, penele scumpe, umplu galeriile... oști de servitori și curteni, de paraziți și bufoni, sunt aci în o mișcare neîncetată. În aripa stingă a imensului patulater, șiruri de camere și de săli reinviază epoca romană a dsuadenței. Sclavi și sclave împletesc gliirlante de roze, se coronează cu crini. Danturi de nudități grațioase flutură în penumbra săli-or. Aripa dreaptă, împreună cu fundul ce completează palatul și dă asupra parcului, «-au fost niciodată străbătute de păsuri profane, în aceste părți ale edificiului se află o sală de o sută metre lungime ai cărei pereți și ai cărei Lavan sunt de cristal ce a fost turnat pe loc pentru a nu forma de toate părțile decît una și aceeași oglindă.

Cînd se intră în această sală, se rămîne mărmurit. Infinitul se adîncește Tără întrerupere, în dreapta, în stînga, în sus, în jos... în o altă sală, sunt ferestre la spatele căror circulă neîncetat, — chiar și noaptea, — o pînză colosală, panoramă succesivă a celor mai frumoase priveliști și orașe de pe fața pămîtilului-!

Alături, — în sala numită a bibliotecii, — pe o masă de aur masiv, se află o singură carte... Această carte este legată în petre scumpe și poartă titlul de *Cartea Cărților*.

Paginile ei nu sunt în adevăr altceva decît titluri de rentă ale tuturor statelor din lume. În vestibulul acestei biblioteci, o penduîă de marmoră neagră. De cîte ori sună la ea sferturile, jumătățile și orele, un înger apare și rupe cîte o hîrtie monetă de o mie lei...

Noaptea, tot palatul e un vis. Lumina este emisă de obiecte, de flori, de lampadare, de pereți și ziduri, de apă, de nesipul aleelor. Colori vii se joacă pe covoarele de iarbă, catifelează frunzele, sărută florile.

Și Loși se închini³ banului, îngentich[^]ază dinaintea banului, ridică osanale auralui...

Dar cînd ies din palatul meu fărmeat, (în acest palat, ce m-a costat două sute milioane, scot porttabacul și cu mirare văd că nu e nici de aur nici de diamante. Și în urmă, cînd voi să-mi fac o țigare, în fundul lui n-o găsesc nici pe aceea.

(p. 113)

DRAMĂ ÎAXALĂ

Publicată în *Literatorul*, VII, 1, 1886-1887, p. 54 — 6;. Republicată în broșură separată: Alexandru Macedonski / *Dramă banală* / Ediția „Literatorului” / București, 1886 (15 p.), cu dedicația pe pagina următoare titlului: „Domnului Charles Fuster / Eminentul scriitor și director al *Rev&s Liit&raire et Anistique* / Paris / Scumpe confrate și amic, / Da, îni zici în ultima d-tale scrisoare, m-aș simți mîndru să fac cunoscută poezia românească în Franța. / Dă-mi voie să-ți ofer dedicarea acestei nuvele ca semn a! celei mai afectuoase amicii și admirări / A. Macedonski / 1886, București”; *Cartea de aur*, 1902, p. 193 — 212, dedicată: „Lui Constant GantiHi, credinciosul meu discipol, poetul simțitor și delicat” ; *Literatorul*, XXVI, 3, 14 iulie 1918, p. 3 — 5, dedicată tot: „Lui Constant CantiHi”. Reprodușă din *Literatorul*, 1918.

A — *Literatorul*, 1886—1887; B — *Dramă banală*; t — *Cartea de aur*; D — *Literatorul*, 1918.

Textul din *Literatnrul* (1886 — 1887, 1918) și din broșură include o serie de trimiteri sub formă de note explicative:

La cuvintele *Sfinu Nicolac belivacă* (p. 120, r. 18):

„Nume exact al unei biserici din Craiova”.

La *căci* (p. 121, r. 8):

„căci lipsește din textul pogribaniei”.

La *cîntase (Aliluia)*, p. 121, r. 30 („Textul exact este următorul”):

„Că tu însuți ești fără de moarte *cda re* ai făcut și ai zidit pre om, iar pămîntenii din pămînt suntfm *zidiți* și în pămînt vom merge precum au poruncit *cela ce* ne-au zidit și au zis: că pămînt ești și ÎD pămînt vei merge, *unde mergem toți*, pămîntenii, făcînd tînguirea cea deasupra gropii *cîntare*”.

La *moarwa* (p. 122, r. 15):

„oVenițb nu se află în text deei o dată”.

În *Cartea de aur* (p. 209) apare doar o singură notă, cu precizarea că „Textul exact este următorul”, privitoare la versetul (în ediția de față, p. 121, r. 26 — 27): „Ca tu singur ești fără moarte cel care ai făcut și ai zidit pre om”. Se reproduce în subsol, cu mici deosebiri de redactare, nota de mai sus, laeuvîntul *ciniase (Literatorul, 1886 — 1887, 1918)*.

În *Literatorul* (Î918), există și alte note:

„*cilindrele de castor* — jobene: se făceau din piei de castor.

•*sarasir* *** pînză țesută din fir de aur. Asemenea rechii treceau eu moștenire din mamă în fată.”

capră, s.f. — arșic scos din încheietura piciorului caprei.

ectenie, s.f. — șir de rugăciuni scurte rostite de preot sau de diacon în cursul serviciului religios.

tuivaiii, adj. — albastru ca cerul; azurii.

iWii, *ichiuri*, s.n. — arșic mare și plumbuit (la jocul *de arșic*;:j.

mială, s.f. — arșic de miel.

pogribanie, s.f. — slujba și ceremonia înmormintării.

tropar, s> n. — scurtă cint. are bisericescă de laudă ia cinstea unui sfînt sau a unui eveniment religios, imn.

vostreasnă, s.f. — eîntare bisericescă la utrenie avînd ca temă învierea lui Ilristos.

Macedonski avea intenția să traducă în limba franceză și această „nuvelă naturalisLă”, pentru revista *Le Semeur*, proiect care nu se realizează („Bibliografie”, *Revista independentă*, IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61).

Personajul *Dramei, banale* — „serdarul Calomfii” — este, fără îndoială, bunicul matern al poetului, pitarul Dumitru PîriiEiiu, soțul RcaUrinei Urdăreariu-Brăiloiiii, decedai între 2 — 5 aprilie 186ti.

Scenariul înmormintării formează scheletul nuvelei (detalii biografice în *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 38 — 39j.

Legăturile lui Alexandru Macedonski cu Charles Fustei¹ sînt menționate în aceeași lucrare, p. 430.

Cu Constant Cantilli, poetul întreține relații sîrinse, amicale și literare, în cadrul grupului de la *Literatorul*, cf. nota în ediția de față, voi. IV, p. 231—2².

V a r i a n t e

113

1—26 Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moșul”, cum îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de o săptămînă. Dînșii plecaseră luna la pension ou inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau într-o doară. Nu scoteau nici o pricepere din literile ce le trecea pe sub ochi. Iși aminteau turburarea și grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moșu... Nu-și dau seama despre întîmplarea ce se pregătea, dar stau pierduți cu ochii în gol. Așteptau ceva și nu știau ce. Acest Laica-moșu fusese, pentru ei, așa de iubitor. El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, sa-i ducă, pe sub seară, la cofetărie. Și tot el, săracul! le ținea parte în orice împrejurări. Ora de recreație sosise. Prin clase, și pe afară, ceilalți băieți se jucau cu mineca și cu arșicele. Dar degeaba, Bî nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească, toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în vîrfurile picioarelor... Reauzeau gîfirea și răsufierea grea a bătrînului — zăreau pe o ușă crăpată masa încărcată cu doctorii. Sticlulele, mai mari și mai mici, cu etichete mărgiDitecu chenare poleite, gătite cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, nu le ieșiseră din minte D: Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moșu”, cum îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de-o săptămînă și dînșii plecaseră luna la pension cu inima zburată. Nu-și dau bine seama de ce avea să se întîmple, dar stau pe gînduri. S-ar fi crezut că așteaptă ceva. Degeaba se jucau băieții prin curte, cari cu arșice, cari cu mineca. întreaga lor ființă sufletească era acasă, în sala străbătută la plecare în vîrfurile picioarelor, auzeau gîfitul și răsufierea grea a bătrînului și între vedeau pe-o ușă crăpată masa încărcată (omite jucăreataj?) cu doctorii. Sticlulele cu etichete de toate fețele, cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, le umpleau vederile A, B: Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moșu”, cum îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de-o săptămînă. Dînșii plecaseră luna la pension cu inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întuneca și mai mult. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau fără să priceapă ce citesc, își aminteau grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moșu. Nu-și

dau bine smirna despre ce pulea să se întîmple, dar stau cu ochii pierduți în gol. S-ar fi crezut că așteaptă ceva. Acest taica-moșu era, apoi, așa de iubitor. El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, și cure îi ducea pe sub seară la cofetărie. Și tot el era cel care le ținea parte în orice împrejurări. împrejurul lor, ceilalți băieți se jucau cu mineca, cu arșicele. Dar degeaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească toată era acasă. în sala străbătută la plecare în vîrfurile picioarelor... Reauzeau gîfirea și răsufierea grea a bătrînului, întrevedeau, pe o ușă crăpată, masa încărcată cu doctorii. Sticlulele <e toate mărimile, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gâlite cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, le rămăseseră în minte, le schinteiau dinaintea ochilor C.

114

15—22 Revedeau foșorul locuinței părintești, înecat de trandafiri ce urcau pînă la stîlpi. Dar grădina de din vale, ea ce se povîrnea pînă într-o baltă de trestii, cit era de frumoasă! Inșă clopotul ce suna penl.ru reintrarea în clasă, amesteca glasul răgușit al pedagogilor eu risetele argintii ale copiilor și cu certurile lor pe capre, pe miele și pe iehiuri D: întrebări în mijlocul cărora copiii se pierdeau pînă în momentul cînd revedeau foșorul casei, împrejur cu trandafiri de dulceată, ștachetele verzi ale curții între stîlpi i lor de cărămidă netericuilă, grădina din vale, verdeața străvezie sub ploaia soarelui, pomii de argint și de aur iu mijlocul poleielei uniwsale a primăverei, lot ce le făcea copilăria veselă, tot ce avea să le-o facă neuitată. Inșă vremea ce trecea deștepta clopotul oe începea să tragă pentru clasă și recreația oprilă în scurl, amesteca glasul pedagogilor aspru și răgușii cu risete argintii, cu certuri pe capre și Ghiuri ,1, B: Revedeau foșorul locuinței părintești, înecai de trandafiri de dulceată ce urcau pînă la stîlpii... O! și crinii din grădinița de sub ferestre și din împrejurul foșorului, cît erau de argintii și cum îmbălsămau- Dar grădina de din vale, cît era ea de frumoasă!... Verdeața ei străvezie sub ploaia soarelui, perni ei de argint în mijlocul poleieb'i universale a primăverei, toL ce le făcea copilăria veselă și tot ce avea să le-o facă neuitată, le rîdea în inimă C; 8—m Copiii se înșirau, în vremea aceasta, și ci luau spre clase. Unii (-rau piăviți, cu pielea obrazului ca floarea de zăzăr, alții oacleşii-ligimi cu ochii de flăcări. Părul unora stKiâna cu mătis; a porumbului; al altora părea fuior de aur. Cei mai mulți îl aveau scurt și creț, negru ca abanosul >au castaniu cu scăpărări <e aramă.

O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai Olteniei, dar și cit de prematuri și de iuți. Mulți încep să aibă ochii bătuți de pe ia doisprezece ani. Sunt însă și câțiva — cei căror li se zice „nerozi” — care se păstrează, multă vreme, mititei și mai măricei, îngeri *D*: Se înșirau astfel și defilau (omite *B*) copiii de toate vârstele și *do* toate staturile, plâviți, oacheși, cu păr creț sau cu păr de mătase, cei de la doisprezece ani în sus cu ochii cercuiți, albastre] simtoniatice, desflorările atmosferei pensioanclor, ale moralității dormitoarelor; ceilalți, mici îngeri, schintei scăpate din adâncimile cerului, picături de lapte și fulgi de zăpadă *A*, *B*: Se înșirau astfel și defilau copiii de toate vârstele și de toate staturile. Unii erau plâviți, cu pelița obrazului cu floarea de zarzăr; alții erau oacheși, țigani cu ochi de flăcări. Părul unora semăna cu mătasea porumbului sau părea a fi un fuior de aur. Al altora, scurt și creț, scapără lumini de bronz, sau, negru ca abanosul, aripa de corb, se nuanța ușor cu albastru. Cit de frumoși copiii sunt cei ai Olteniei, dar cit de iuți, cit de prematuri! Cei de la doisprezece ani în sus aveau deja ochii bătuți, vinețeli simptomatice, desflorări ale atmosferei pensioanelor, ale moralității dormitoarelor... Ceilalți erau din fericire mici îngeri, schintei scăpate din adâncimile cerului, picături de lapte și fulgi de zăpadă *C*.

(p. 124)

BARIERA ȘIMNICULUI

Publicată în *Adevărul ilustrat*, II, 27, 2 septembrie 1896. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 213—316, dedicată: „Lui Mircea Dimitriade, poetul eu înaltă concepție a artei și amicului bun”; *Universul literar*, XXXVI, 1, 28 martie 1920, p. 99 — 100.

Textul în ms. autograf 3.283, f. 65r. — 69r., cu subtitlul „Nuvelă”, datat: „1896”; ms. foto nr. 40, p. 1—5, același subtitlu și aceeași datare; textul definitiv în ms. 3.216, f. 2^{tr.} — 29r., dedicat: „Lui Manole Slătineanu”,

Reprodusă din uis. 3.216.

A—*Adevărul ilustrat*; *B* — *Cartea de aur*; *C*— *Universul literar*; *I*) — ms. 3.283; *E* — ms. 3.216.

Textul din *Universul literar* și ms. 3.210 este adnotat printr-o serie de notf;

„1. — *secretada* — pronumele.

„*I*. — *taman* — tocmai.

3. — *cucoana mare* — cucoana bătrână.

„*J*”, — *contra-datiț* — de la franțuzescul «contre-danse».

5. — *oarele* — colectiv oltenesc pentru toate paserile domestice.

6. — *curtea spile* — curată ca oglinda.

1. — *Pera Opran* — boier care a trăit în Craiova, fost senator, un tip foarte original.

8. — *zăpor* — termen ce corespunde cu oprirea neașteptată pe loc.

9. — *Gilortul* — un râu (Un. Gorj”).

Legăturile de prietenie dintre poet și Mircea Dimitriade sînt evocate în nota noastră, ediția de față, voi. II, p. 382—383.

V a r i a n t e

124—125

1—27? 1—S Erau trei copii și bunica. Mama copiilor plecase la Paris, unde se ducea în toate verile să-și vadă o {fată pe care o avea acolo într-un pension, nevoie mare de scump. Această aripă a Satanei era urîță, nu glumă. Dar așa sunt mamele: își văd pe toți copiii frumoși. Cine știe chiar, dacă cei mai sluiți nu li se par cei mai chipeși. Fata pomenită (Pomenita față *C*) avea nările umflate de bube, Una îi trecea, alta îi ieșea, iar obrații ei păreau două funduri de căldări necositorite. Povestea pupezei sau a bufniței (*omite* sau a bufniței *C*) nu este, prin urmare, nouă. Cu toate astea, nu e rău s-o amintesc... Bufnița sau pupăza, nu prea țiiu minte care anume (Pupăza — dacS nu care cumva bufnița, căci nu prea țiiu minte care din două *C*), se apucase într-o vară să scoată iar pui, cu toate că, ani de-a rîndul, un blestemat de uliu de prin acele locuri, îi mîncase feții-logofeți și crăiesele, din două-trei îmbucături. Dar paserea se învățase minte. Pe de o parte își ascunsese cuibul, de astă dată (și în *C*) așa fel cit uliul să nu-l mai găsească, pe de alta, căutîndu-l și întîlnindu-l, tocmise învoiaia cu el, să-i lase puii în pace. Uliul se gîndi ce se gîndi și, la urmă, făcîndu-i-se milă de văicările ei, nu zise nu, dar o rugă să-i spună cam cum îi sunt puii, pentru ca, dacă îi vor cădea fără voie sub gheare și sub cioc, să-i recunoască și să nu-i facă, din greșeală, harcea-parcea;... Se porni atunci sărmana mumă (mamă *C*) pe laude, iar cînd întîmplarea duse pe uliu lîngă cuib, la priveliștea uoar așa slutenii, nu mai lăsă din ele, fără muștrare de cuget, decît penele. Pe cioroaica de față de! la Paris n-o mîncă nici un uliu, dar pe **frații** ei, rămași cu maica-mare, era să-i mînânce Tudorache vizi-tiul căruia ea îi porunci într-o zi să pună caii la trăsură, ca să meargă la țară *E*, *G*: Erau trei copii și bunica. Mama copiilor plecase la Paris,

unde se ducea în toate veri le. Avea acolo o fată în pension. Acea fată era un fei de țigancă pe care o creștea cu multă îngrijire, neștiind că, mai tirziu, țigancă o să se schimbe în balaoană. Dar așa sunt mame! (era un fel de țigăncușe, cîrnă, cu nările umflate de bube și cu fața ca fundul unei țingiri nccosît. orite; dar cum era, cum nu era, maică-sa o creștea cu multă îngrijire, că așa sunt mamele *B*): povestea puzelei sau a bufniței ce tratase alianță cu vulturul și stipulase cu pasărea de pradă (și făcuse învoială cu pasărea de pradă ca dînsa *B*) să nu se atingă niciodată de puii ei. In acest scop, vulturul îi ceruse semnalmamentele puilor (să-i spună cum îi sunt puii *B*) spre *a* ști, la împrejurare (ocaziune *D*), să-i cruțe! Și ea detese acelesemnalmamente: toți puii oi erau frumoși, ruți din soare, cuconași, care mai de care mai arătos (arătoși *D*), cu totul și cu totul de aur. Vulturul, într-o 7, \, dîfte de un cuib: era al aliatei sale, dar nu știa. La drept vorbind, nici nu putea să-i dea prin {in *D*} gînd una ca asta. Puii cei descriși (zugrăviți *B*) așa de gingaș erau grozav de urțiți, purdalanicii! Pițigăiați, cu cașul pe cioc, niște schilozi și niște ciume, dar de ! buni (dar urțiți cum erau, erau buni *D*) de mîncare, și uliul îi înghiți pe rînd. Cînd se ivi și cumătră aliată, fu foc și ceartă mare. Cu toate astea, dreptatea era de partea uliului (cel care avea dreptate era uliul *D*). Însă, pas de fă pe o mamă să pipăie adevărul cu degetul, cînd e vorba de odraslele ei. Mamele sunt toate la (un *A*) fel: pe toți copiii lor ele-i văd cu stemă în frunte (Că așa sunt mamele: pe toți copiii lor îi văd deopotrivă cu stemă în frunte Di. Ba, uneori, pe cei mai urțiți ori pu cei mai netrebnici îi iubesc mai mult. Așa era și mama care plecase la Paris să-și vadă cioroaița, prăsilă de bufniță ivită nu se știe cum, în cuibul de porumbică, și sāraca de ea de mamă, tocmai pe (de *D*) acea lighioană o dorea (se Îngrijea *D*) mai mult, o răsfața mai mult. de-și (tocmai pe acea lighioaie o dorea mai mult. de-și *D*) lăsase OH pe seama bunicei pe cei drăgălași de băieți cîți (ce *B*) avea. Nu e ivorba că nici (și *D*) bunica nu era muiere rea, nici de rînd, dar era cucoană cam cu toane și înlr-o zi, măcar ca știa că Tudoracho vizitiul e beat, îi porunci să pună caii și pacē, că așa îi cășunase cucoanei să plece nepristan la țară (să puăă caii la trăsura că-i cășunase să meargă *In* acea zi la țară și pace *D*) *A*, *li*, *D*.

Dar cu cucoana-mare nu era loc de joc: el scoase caii din grajd, îi azvîrli la roatele de dinainte și ținîndu-se drept pe capră, ca neamtu, trase la scară. Acești cai erau rusești, galbeni la păr și iuți. Fuseseră plătiți scump, însă nu făceau parale multe, că, oricît de frumoși ar fi fost, aveau năravul să pună zăpor cînd le cășuna lor și puteai să-i plesnești cu biciul cît vrei, că din loc nu-i urneai: mai curînd se învîrteau pe loc cu trăsura cu tot și jucau cu ea contradanț, decît s-o rupă înainte. Gucoana jPăunicea se încruntă puțin cînd văzu că Tudorache a înhămat, pentru un drum la țară, tocmai caii năravași, dar ce să se mai supere; se gîndi că Tudorache e prea meșter vizitiu și că a [mai scos-o la căpătii cu ci și alte dați. Ea se urcă (sui *C*) deci în trăsura, copiii furăurcați, (șiei *C*) umil cîteunul, de țigăncile curfei și trăsura dete să iasă din poartă. În vremea asta, gura cucoanei Păunice, care își strîmba gîtul pentru a ținea capul întors, nu încetă (înceta *C*) să toace... „Fire-ați ale dracului și afurisite (de cioare *C*), să băgați bine de seamă să nu-mi piară din gîște și din boboci — m-ai auzit, Tițo? se rățoia cucoana Păunica, și pe tine, Dino, să te ducă ghiavolul să nu-mi îngrijești de toate oarele, că vă mănfc, cînd mă întorc. Aidi, Tudorache I... Ba nu, stai!” Strigînd, apoi, pe alte slugi: „Angele, Radule, Gheorghe, Parasehiye I să vă purtați bine, că de unde nu, o să vedeți ce-o să vedeți de au mi-oi găsi curtea spile... Dar de grădină? Numai să simt că mi-a furat cineva din poame, că pe toți vă bag la ocne (ocnă *C*)”. Trăsura, în sfrîșit, ieși pe poartă, însă cucoana se bătuse peste pozuaarele rochiei, și înhățînd po vizitiu de puipana de la spate a hainei: — „Cheile! strigă ea — mi-am uitat cheile l... (Stai, Tudorache *C*). Fuga în casă, Zoițo și Niculino, de mi le căutați... IaT voi, ce stați înlemniți! Las' că vă arăt eu *V* Iată că cucoana Păunica se rușina însă puțin. La o mișcare pe care o făcu spre a se da jos din trăsura, aceste chei îi [zdrăngănită în pozunar, și ce mai e de spus decît că trăsura ajungînd cu bine la bariera Șimnicului, începu să urce coasta ce duce la Ișalnița, moșia lui Pera Opran, boierul cu palton portocaliu care, cînd venea la București și intra în cafeueaua Fialkowski, își dusuruba la amîndouă căpătîile [capetele *C*] bastoai de trestie de mare, scliimbîndu-și-1 într-un (lung și minunai, *C*) ciubuc. Gaii, ca și cura și-ar fi uitat năravul, merseseră bine pană [pină *C*] atunci. *DAT*, la jumătatea dealului — franc! puseră zăpor. Geaba răcnea bătrîna la Tudorache să nu-i bată. Beat [cum era, el se sculam (pa capră *C*) la picioare și-i ardea cu biciul cît putea. Cînd unul, ținînd altul făceau năibitii: sār;:a, azvirlea cu copitele in capră și în

9—+0; (—/ih Cu toate astea, ce să vezi? Al Tudorache Cutieru — că așa îi era numele de botez și secretada — de neam dinlr-un sst-de pe Gilnrt — taman se îmbătase și de abia se ținea pe picioare.

roți, încerca să rupă hamurile și oiștea, să dea gata trăsura... împrejurarea se sfârși cu faptul, că ei se frînseră înapoi, iar bețivul de Cutieru, cti cucoana Păunica și cu cei trei copii cu tot, fură amestecați într-o clipă cu praful rîpei în care se treziră răsturnați — bătrîna (alegîndu-se C) cu trei coaste rupte, băiatul cel mare cu osul piciorului frînt de la gleznă, iar ceilalți doi, cu spaima ce intrase în ei și ce-i băgă în niște friguri din care nu ieșiră ușor E, C: Ce era să zică ăl Tudorache? Se ținea cit putea și tăcu, dichisi trăsura spilc, ospălă, azvîrli caii la oiște, și iată-1, gata, tras cu ea la scară. Copiii și bunica se așezară înăuntru, bătrîna dînd în seama slugilor gîștile, curcile și găinile de prin curte, iar copiii, ținînd cu mare grijă în brațe cite-o goșogoca icoană de argint, că cucoana fără icoane nu se mișca afară din oraș, s-o fi picat cu ceară, s-o fi ars de vie. Cînd trăsura ajunse la bariera Șimniculii, pe unde se apucă drumul spre Valea-viei, Tudorache se clătina rău pe capră. Caii, niște telegari rusești, galbeni la păr și iuți, simțind că mîna ce-i duce e nevoiașă, cînd să urce coasta, ba săreau, ba puneau zăpor. Geaba îi ustura Tudorache cu biciul, ei aruncau cu picioarele dinapoi să facă praf roatele și mai multe nu; bătrîna țipa sub coșul ridicat, (iar A) copiii strîngeau icoanele la piept (și mai tare A)... Ce era să se întîmple decît ce se întîmplă? Telegarii o frînseră îndărăt în coastă și deteră faitonul peste cap. Unul din băieți se alese cu piciorul rupt, bunica își zdreli trei coaste, ceilalți copii, cu toate că fuseseră jucați de copite, scăpară (omite A) numai cu cîteva vîntăi și cînd se deșteptară din leșin se pomeniră cu icoanele neclintite din brațele lor A, B: Tudorache ce să zică? KSO ținea cit putea, și peste puțin, trăsura, dichisită, spillaU spilc, aștepta trasă la scară. Gîte trei copii și bunica se urcară în ea, bătrîna recomandînd slugilor gîștele, curcile și găinile de prin curte, iar copiii, ținînd cu mare grijă în brațe cite-o goșogoca icoană de argint. Gînd trăsura ajunge la bariera Șimnicului, pe unde urma să apuce drumul spre Valea-viei, Tudorache se datina rău pe capră. Caii, niște telegari rusești, galbeni la păr și iuți, simțind că mîna ce-i duce e nevoiașă, cînd să urce coasta, ba săreau, ba puneau zăpor. Tudorache îi ustură cu cîteva lovituri de bici dar caii săreau pe loc, bătrîna țipa sub coșul ridicat, iar copiii strîngeau icoanele și mai tare la pept. Ce era să se întîmple alt decît ce se întîmplă? Telegarii o frînseră-napoi în coastă și deteră faitonul peste cap. Unul din băieți se alese cu un picior rupt, bunica cu trei coaste frînte, iar ceilalți copii, cu toate că fuseseră jucați de copite, nu scăpară icoanele din brațe și cînd se deșteptară din leșin văzură că nu pățiseră nimic D.

86—89; 1—8 Cu toate astea bețivul (de vizitiu C) care, el, nu pățise alt dect doar că se dezbătase, încalcă pe unul din ticăloșii de telegari și, alergînd în oraș, se înapoie cu cupeul la care aruncase caii cei negri (alți cai, aceștia vineți-rotăți C), spre a-și aduna stăpinii din rîpa de sub dealul de dincolo de bariera Șimnicului... Dar cîte zile au curs de atunci? Bătrîna se odihnește azi la bisericuța din valea Bircaciului iar Tudorache pe Gilortul iui, unde și-a mesteecat (amestecat C) de mult țărîna cu ai lui toți (cu a celor de un neam cu el C), în gropiștea satului ce abia se vede (vara C) din prunii a căror țuică e așa de bună,.. E, C: Bețivul de Tudorache se trezi, încalcă pe un cal, merse la oraș de înhamă armăsarii ăi negri la caretă și veni să adune de pe cîmp pe bătrîna și copii. De atunci au trecut ani. Băieții s-au făcut mari dar și astăzi își aduc aminte de bariera Șimnicului, de coasta povîrnită în sînga drumului, către o fîntînă între două sălcii, cu slnți (sfinți C) roșii și albaștri zugrăviți pe ea, de Tudorache, de telegarii rusești, galbeni și iuți, și de bătrîna lor bunică care își doarme somnul de veci în împrejmuirea bisericuței din zăvoiu Bîrcaciului A, B: Bețivul de Tudorache încalcă pe un cal, se duse la oraș și înhamă armăsarii ăi negri la caretă de veni să adune pe de cîmp pe bătrîna și pe copii. De atunci au trecut ani, băieții s-au făcut mari, dar și astăzi își aduc încă aminte de bariera, Șimnicului, de coasta verde povîrnită pe marginile din sînga drumului către o fîntînă coperită cu sfinți roșii și albaștri, de bețivul de Tudorache, de telegarii rusești galbeni și iuți și de bătrîna lor bunică ce-și doarme somnul de veci în împrejmuirea bisericuței din zăvoiu Bîrcaciului D.

123)

SCRISOAREA DE LA DUMNEZEU

Publicată în *Literatorul*, VIII, 4, 15 septembrie 1892, p. 4 — 6, un subtitlul „Seară de ceai”. Republicată în: *Lumina*, 1,2,6 aprilie 1894 cu același subtitlu; *Cartea de aur*, 1902, p. 217—220, dedicată: „Iubi-tei mele soții”.

Reprodusă din *Cartea de aur*, 1902.

Versiunea franceză a *Scrisorii* a apărut sub titlul *Soirs de thé*, I, *La lettre du bon Dieu*, în *La Nouvelle Revue Internationale*, nr. 3, Premier semestre 1893, 15 février 1893, p. 209—210, de unde este reprodusă în *Literatorul*, 11, 15 aprilie 1893, p. 2-3. In volumul de Iată, p. 329.

Publicată în *Literatorul*, IV, 5, mai 1883, p. 257 — 259, cu supratitluî „Nuvele fără oameni”, I, Republicată în: *Literatorul*, XV, 1, 1894, p. 2 — 4; *Lumina*, I, 12, 17 — 18 aprilie 1894; *Liga ortodoxă, supliment literar*, I, 1, 20 octombrie 189C; *Foaia pentru toți*, I, 32, 30 iulie 1897, p. 252; *Cartea de aur*, 1902, p. 221-225, dedicată: „D-lui Pierre Quillard, omagiu”; *Traian Demetrescu*, I, 7, 18 octombrie 1909; *Biblioteca copiilor și a tinerimei*, I, 15, G iulie 1918, p. 4 — 5, dedicată: „In memoria regretatului meu amic Pierre Quillard, ilustrul elenist și literat francez, cît și strălucitul critic- de la *Mercare de France*; *Ihwrația neamului nostru*, V, 6, decembrie 1919, p. 2, cu titlul: *Casa cu no. 10 din Ulița nemților cu, coadă*, cu supratitlul „Năluci din vechime”, dedicat: „Doamnei Dida Stoianovici”.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 2r. — 5r., cu titlul *Caza cu n-1 10*.
Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Literatorul*, 1883; B *Literatorul*, 1894; C — *Lumina*;
D — *Liga ortodoxă*; E — *Foaia pentru toți*; F — *Cartea de aur*;
G — *Traian Demetrescu*; H — *Biblioteca copiilor și a tinerimei*;
I — *Ilustrația neamului nostru*; L — ms. 3.216.

O notă din *Cartea de aur* (p, 221) ne informează că: „Această nuvelă a fost tradusă și publicată în limba franceză în jurnalul *Des De'bats* din Paris, în no. de la 23 febr. 1895, care a însoțit-o cu mari elogii”. Aceeași informație și în ms. 3.216, f. 2r. („Această scriere a fost transpusă în limba franceză și publicată cu mari laude de ie *Journal des De'bats poliiiqueset litte'raires*, în n-1 său de la 23 februarie, anul 1895”).

Traducerea aparține lui Jules Brun și este inclusă în reportajul *En Roumanie*, publicat în *Journal des De'bats*, no. 57, 23 fevrier 1895, de unde Macedonski o reproduce în *Literatorul*, XV, 2, 1895, p. 4 — 6. Se pare că textul traducerii fusese cunoscut de Macedonski mai înainte (comunicat în tot cazul la București), deoarece *Ilustrațiunea* (I, 6, din 19 februarie 1895), la rubrica *Ecouri* — deci cu oțeva zile înainte de apariția ziarului parizian — transmite aceeașiștire, însoțită de elogii:

„*Journal des Débats* din 23 februarie, importanta revistă din Paris la care colaborează *Lcon Say*, *Paul Bourget*, *Bruneliere*, *Alex. Dumas*, *Maspéro* et.c. publicînd traducerea unei nuvele a d-lui Al. Macedonski, o însoțește cu următoarele rîndurii

«Nici unul n-a reînnoit, ca dl. Macedonski, farmecul bătrînelor case din București în care au locuit generațiunile trecute. D. Mace-

donski nu este însă numai un nuvelist și un critic foarte distins; școala parnasiană poate să recunoască în el un poet ce făurește versurile pe o nicovală de aur!»

Ne pare bine cînd vedem streînătatea inteligentă și cîntă vorbind cu atîta căldură de oamenii noștri mari”.

Elogiul aceleiași traducerii, din același ziar francez (25 decembrie 1897):

„D.A. Macedonski este deja cunoscut lectorilor noștri: am publicat în traducție uua din paginile sale cele mai grațioase: *Casa din strada Traian, nr. 10*” este reprodus și combătut în presa din țară de B.P. (?) sub acuzația de *Cosmopolitism literar* (*Drapelul*, I, 195, 9 ianuarie 1898),

La republicarea în *Traian Demetrescu și Biblioteca copiilor și a tinerimei*, încă o noil ne reamintește că: „Această nuvelă a fost tradusă și publicată în limba franceză în jurnalul *Des De'bats*, din Paris, în no. de la 23 februarie 1895, care a însoțit-o cu mari elogii”.

în *Ilustrația neamului nostru*, se precizează o dată mai mult, tot într-o notă, că: „Această scriere a fost tradusă în limba franceză și publicată cu mari laude de *Le Journal des De'bats*, din Paris, în numărul Bău de la 25 febr., anul i895”.

Alte două note, care apar și în ms. 3.216, au caracter de glosar:

„*sălcii persiewiști* — un neam de salcie adus din Persia, și ce se numește peste Olt *salbă-moale*. Acest pom e azi cu totul rar. D. Simu mai are unul în curtea casei sale din Bul^v. I. Brăiiianu,

Viana — Viena”.

V a r i a n t e

Textul publicat în *Ilustrația neamului nostru* este asemănător, cu unele mici deosebiri fonetice, cu cel considerat de bază. Versiunea publicată în *Literatorul*, 1883, *Literatorul*, 1894, *Lumina*, *Liga ortodoxii*, *Foaia pentru toți*, *Cartea de aur*, *Traian Demetrescu* este total deosebită de cea a textului de bază și o reproducem în întregime.

CASA CU NO. iu

Era ascunsă sub verdeață, așa precum se ascunde vioreaua sub iarbă, casa din strada Nerva-Traian. Pe zidurile cu ștachete ce o Imprejmuiau, vița amestecată cu coada rînduaelei (rînduricii A) și cu lemn cîinesc, ale cîinii flori sunt albe, creștea (o lua C, F, G) în sus, festonînd ștachetele dezvoltate și zidul cu tencuială căzută. Era un haos de frunze cutezătoare ce rîdeau verde de sub pulbera alburie,

pe caro o răscolea câte-o trăsură și o arunca asupra lor. Curtea era plină de stufuri de trandafiri, de liliac alb, albastru și roșcat. Pană și porumbe vinete și coarne roșii creșteau. În acea curte, alături cu șiruri de măceși, cu bozul ce poartă un bogat rod de ciorchine din (cu *C*) boabe mărunte și negre și cu feluri de alți pomișori, de flori, de ierburi și de bălării. Salba moale, această varietate a sălciei, ca flori galbene (și *A*) îmbălsămitoare (îmbăisămătoare *D, F, G*), salcîmul alb și salcîmul roșu, castanul sălbatic, nucul cu largi frunze, al căror miros îmbată, plopul cu mlădioasa lui coamă de un verde argintiu păreau că-și deteseră vorba a se întîlni în acel locaș și a-și amesteca (să-și amestece împreună *A*) frunzele, ramurile sau florile. Într-un cuvînt, rodul cîmpului și rodul gradinei umplea curtea fără nici o simetrie, mascînd casa așezată în fund ce nici nu se zărea din frunze. Cînd ajungeai la scara ei, fie pe cărarea ce pleca de la poartă în stînga, fie pe cea care cotea către (spre *B, E*) dreapta, rămîneau cu desăvîrșire surprins și mirat. Era și ciudată înfățișarea acelei locuințe pe care nu s-ar fi putut aștepta nimeni s-o afle în Bucureștii de astăzi.

Așa precum era (*omite F, G*) văruiată pe dinafară din nou și albă ca laptele peste tot, ea amintea, de sub acoperișul (coperișul *A, F, G*) ei de șindrila, pe una din acele vechi case boierești ce mai obicinuit se aflau așezate la țară sau prin orașele mai mici de prin județe.

Dar cît de veselă era sub vechiul ei coperiș (acoperiș *C, D, E*) de șindrila înnegrită, în susul ei cu un cer albastru muiat (înmuiat *A*) în soare ca un smalt (smalt *E*) de aceeași față peste care s-ar trece un trat subțire do aur topit.

Cu două caturi, rîndul de jos era compus (întocmiți", *G*) din beciuri cam umede, cam întunecoase (ce este drept *A*), dar curate. Jos nu avoa decît o singură ușă de intrare, în dreapta. Foarte groasă, ea era lucrată și întocmită ^4, *B* era întocmită *C, D, E*) din mai multe rînduri de seînduri (scîndurele *A*) de stejar, așa îneit ele formau pe dinafară o serie de pătrate vopsite pe margini cu albastru și în mijloc cu roșu. Acea ușă singură era o poemă a trecutului, (cai?, *D, E*) un (fel de *C, E*) cîntec bătrînesc, o doină [ca un fel de doină *B, C, D*] mișcătoare, făcută din câteva seînduri de stejar și din pușină vopsea. În stîngă, mai era altă ușă, însă ea era întocmită (durată *F, G*) din ochmlețe de lemn (*omite* de lemn *A*) și dovedea (astfel *A*) că ascunde după dînsa girliciul pivniței (pimniței *C, D*). Dacă intrai în beciuri, dai tot de trecut. Într-unui din ele se afla un război în care se țeseau chilimuri și scoarțe. În celelalte erau așezate războaiele pentru pînzeturi de in sau de (*omite* de *A, F, G*) bumbac. Cîte asemenea trîmbe de pînză nu

ați văzut poate, în copilărie, întinse ia țară pe mărăcini și albind pe verdeața cîmpului, bătute și spălate cum fuseseră în jgheburile fin-tînei. Ureindu-te sus, scara nu te ducea de-a dreptul în odăi ci într-un pridvor de zid deschis asupra curței și lung cît toată lărgimea casei. Stîlpii lui erau 1 oL de zid, pe cînd tavanul era din birne și din seîndurile (seînduri *F, G*) cărora timpul le detese (dăduse *E*) o față cafenie. Dar ceerafrumos între acele birne nu erau scîndurile cafenii, ci cuiburile ce rîndunelește (rîndunelile *D*) își făcuseră acolo.

Și cîte cuiburi, Doamne! Dar rînduncle frîndurele *A*; rîndurelele *C*), cîte mai erau! Și cum mai eiovicăiau-ciovic-ciovic — aducînd puilor golași cîte (încă *E*) o rîmă sau cîte (*omite* cîte *A, C, D, E*) un gîndac în cioc. Agățate de un stîlp al pridvorului, se măt afla și (*omite* și ii, *F, G*) o colivie în care era (și *D*) o privighetoare, iar pe o scară ce ducea la ușa podului sta lungită la soare o pisică albă cu ochi strălucitori ca niște diamante galbene.

Dacă intrai (în sfîrșit *A*) în casă dai de patru odăi, cîte patru îmbrăcate pe jos cu (în scoarțe cu vergi late, roșii, albastre, verzi, albe, galbene, sau cu chilimuri, sau cu alte *A*) scoarțe cufel de fióri, în fel de fețe. Și pe ziduri erau scoarțe! O (întreagă *A, B, E*) poemă de covoare cu fețele cele mai vii și cu florile cele mai felurite între ele. Paturi turcești, largi și scunde, îmbrăcate (așternute *F, G*) tot în cot; voare; împrejur, firide și dulapuri pline cu cărți sau (cu *A, D*) alt-lucruri.

Cărțile sunt toate pămîntene: *Vestitorul țarei românești*, gazeta lui (gazetă a lui *A*) Oarcalecbi, se află deschis pe o mescioară de chiparos cu sidefuri ce este așezată pe una din sofale. *Curierul de ambe sexe* a! lui Heliade, *Akxndria*, *Povestea* aricise arată (arătau *E*) mai alături de pal.

Peșchire, frumos lucrate cu borangic și cu flori de mătase în fețe, (dau *C, E*), atirnite în piroane, dau (*omite C, E*) ocol odăilor; perdelele de la fije,¹ (fiecare *C, E*) f.-iivăstrăsunț de tibet, cu o parte albastră și cu alta conabic sau roșie, mart*a modă de pe la 1816 (1815 *E*) până la 1830.

Iar pe mescioara lucrată în sidefuri, alituri cu *Vestitorul țarei românești*, se mai află pe o tăviță verde, înfățișînd în poleieli și în fețe ducerea U geamie a sultanului Mabmud, o mică ceașcă într-un zarf de argint din caro iese aromaticul abur al unei cafele pe care rar o mai putem bea astăzi. Și rezîinat de mescioară, tradiționalul ciubuc de iasomie, terminat la partea superioară printr-o colosală imomea de

chihlibar legală în aur și înconjurată eu peruzele și cu (*omite* cu /', *G*) safire, așteaptă, aproape stins, buzele menite să-l reînsuflețească și să (*omite* să *B, D*) umple odaia do nori albaștri și aromatici (ou nori **-albaștri** *B, F, O*) *A, B, C, D, E, F, G*.

Textul publicat în *Biblioteca copiilor și a linerimel* oferă și el o versiune deosebită de toate celelalte redactări și îl reproducem integral],

CASA CU XO. 10

Ca vioreaua ascunsă sub iarbă, casa din strada Traian nu se mai vedea de verdeață. Pe zidurile cu ștachete ce o împrejurul au, vița sălbatică se amesteca cu lemnul cîinese, ale cărui flori albe își fîrau festoanele pe grătarul de lemn al zidului cu tencuială căzută. Curtea era plină de tufișuri de trandafiri, de liliac alb, albastru și roșcat. Niște corni bătrîni își duceau, mai la o parte, crecile în sus, încărcate cu mărganul roșu al rodnicii lor și vegheau, în apropiere de scara pridvorului, trenrarindu-și umbra pe zidurile casei și împrejur. De la poartă pînă la scară, numai iarbă, flori de cîmp și biliarii, iar de-a lungul gardului, nu se știe cum prășite, creșteau pînă și porumbe vinete, pe cînd, în preajma lor, boziu] își legăna, sub ușoara adiere a dirfiineței, ciorchinele de care se țineau boabele mărunte și negre, în fundul curței, sub niște sălcii pletoase, zîmbea alba Hntîna din care apa se împrăștia în limpezi riulețe. Mai spre dreapta, salba moale ce, odinioară, se mîlnea peste tot în România, și pe care neghiobia zilelor de astăzi a stîrpit-o, îmbată cu amețitorul miros a) galbene-lor ci flori. Văruiță proaspăt pe din afara, vechea clădire pe care nimeni nu s-ar mai fi așteptat s-o găsească în Bucureștii înstrăinați de datinile noastre, amintea vremile de odinioară, cînd boierii locuiau mai mult pe la țară. Deasupra coperișului ci de șindrila înnegrită, plutea un cer albastru, atîtde înalt și de plin de soare, ineît cee drept, nici nu te-ai fi crezut în București, ci în Persia, sau în vreo altă țară a răsăritului, pe care industrială civilizare a barbarilor din apus ar fi scăpat-o din vedere. Cu două caturi, rîndul ei de jos era întocmit numai din beciuri, cam umede și întunecoase, dar curale. Ușa ei de intrare se înfățișa privirilor, lucrată din scîndurele de stejar, așezate după un anume izvod și frumos vopsite cu albastru închis și alb. Ceva mai departe, dar tot în fața casei, o altă ușă, cea care da în girliciul pivniței, era întocmită din ochiulețe de lemn. Dar ce te azvîrlea cu totul în trecut era, cînd intrai în beciuri, războaiele în care se țeseau chilimurile și scoarțele, sau pînzeturile de in și de bumbac. Scara ce urca sus te ducea mai întîi într-un pridvor de rid

sprijinit pe stîlpi de stejar. înduioșătoare se destăinuiau între cuiburile de rîniunele de sub strașina coperișului pridvorului și dinprejurul stîlpilor. Și cum mai ciovicăiau — ciovic-ciovic — dragilele păsărele ce aduceau în cioc puilor golași cîte-o rimă sau cîte un gîDdac. Agățată de un stîlp se mai afla și o colivie, în care o privghetoare cînta fără să arate cea mai mică sfială de pisica albă ce torcea liniștită pe treapta cea mai înaltă a scării podului. Înăuntru nu dai decît de scoarțe ce copereau pereții și seîndurile celor patru odăi și de paturi turcești, largi și scunde, așternute tot în covoare, în odaia cea mare — salonul — se aflau firide și dulapuri pline cu cărți și cu alte lucruri. Dar mintea era că, mai toate cărțile erau pămîntene și de ci ml cu l'apură-Vodă. Cit despre gazete, nu străbătea înăuntru nici una a vremii noi. *Vestitorul țarei românești*, gazetă a lui Carcalechi, tipărită pe jumătate cu literă chirilică, și pe jumătate cu cea din zilele noastre, se afla deschis pe una din șofale și citeai în el că regele Neapolului fi fugit pe un vapor și că, ajutat de flota englezească, s-a închis la Oaeta, celule puternică de pe marginea mărci. Mai vedeai pe *t* meseioară *ce* chiparos, *luCT-ya* în sidefuri, *Curierul de ambe sexe* al lui Helinde și, sub] el, *Alexandria* și *Povestea vorbei*.

Peșchire de borangic împodobeau frumos pereții iar perdelele de la ferestre erau în parte de tibet albastru, și în parte de tibet conabiu. în sfîrșit, pe o masă ceva mai mare și mai naltă, o tavă, pe care vedeai ducerea la geamie a sultanului Mahmud, [iurta pe ea, într-un zarf de argint, oșculița cu cafea turcească pe care în zadar am căuta s-o bem astăzi. Cu totul însuflețit de amintirile trecutului era însă ciubucul de iasomie ce-și rezema de masă galbena lui imomea <e chihlibar, ceruită cu aur și împodobită cu peruzele. Și te așteptai să vezi înălțîndu-se din ci fumul cu aripi de azur, dar țigarea, pe trei sferturi mistuită, nu mai da nk'i un semn de viață. Timpul veuhi era încremenit în acea casă și nu se auzea nici un zgomol, nici năunrul ei, nici în curte,

[p. 135]

NUVELĂ ÎN SCRISORI

Publicată în *Literatorul*, XV, 11—12, aprilie-mai 1894, p. 20—24, dedicată: „D-lui Mateiu Corbeseu, ilustrului juristuonsult și amicului de inimă, autorul dedică”, datată: „1894” și cu următorul moto: „J'éveillerais pur toi, ia pitit, la justice, / De l'incorruptible avenir, / Eux-même âpurreront par leur long artificee / Ta vertu qirils pensent ternir. / Gilbert”, Republicată în: *Liga ortodoxă, supliment literar*,

I, 'i, 27 octombrie 1896, aceeași dedicație și același moto; *Cartea de aur*, 1902, p. 287—295, dedicată: „D-lui Mateiu Corbescu, ilustrul juristconsuK și omul eu sentimente înalte”, aceeași datare și același moto; *Biruința*, IV, 168, 6 septembrie 1909, p. 2, aceeași datare; *Biblioteca copiilor și a tinerimei*, rtr. 3, 15 aprilie 1918, p. 4 — 6.J

Reprodusă din *Biblioteca copiilor și a tinerimei*, 1918.

A — *Literatorul*; B — *Liga ortodoxă*; C — *Cartea de aur*; D — *Biruința*; K — *Biblioteca copiilor și a tinerimei*.

Moto-ul *Nuvelei în scrisori* este scos din *Ode imitée de plusieurs psaumes* (strofa a 5-a), cunoscută mai ales sub titlul *Âdieu à la vie*, a poetului francez Gilbert (1751 — 1780), foarte popular printre romantici pentru soarta sa tragică, damnată, motiv pentru care atrage încă din tinerețe atenția lui Macedonski. Acesta chiar traduce *Adio la viața unui june poet* (*Stindardul*, I, 3, 28 martie 1876], cu deplină adeziune și simpatie pentru destinul său nefericit, în care întrevede un precursor, o prefigurare simbolică a propriei sale damnări literare (*Opera lui Alexandru Macedonski*, p. 74 — 75 și nota în ediția de față, voi. III, p. 276-277).

Republicarea ultimă din *Biblioteca copiilor și a tinerimei* este însoțită de următoarea notă referitoare la poJemicile lui Byron și Goethe, în care poetul își găsește antecedenti ilustrați:

„Byron a scris o epigramă contra lui Romilly, procuror la Curte, după ce acesta a înnebunit și s-a împușcat. Zisul Romilly voice •—după solicitarea soției lui lord Byron — să-l declare nebun.

Goethe a scris de asemeni o epigramă crudă îndreptată împotriva librarului Nicolini, dușmanul lui neîmpăcat, după ce acesta a înnebunit”.

Sînt argumentele mereu invocate de Macedonski în disculpările care au urmat „afacerii epigramei” (*Viața lui Alexandru Macedonki*, p. 201).

V a r i a n t e

187—188

10—89 j 1—â4 Mi se pun în socoteală greșeli și păcate pe care nu le-am făcut. Dușmanii mă înzestresc cu un suflet care nu este al meu. În zadar am pus acest suflet în scrierile mele... Nici viața mea, aici ele, nu sunt ținute în seamă. M-am arătat într-un timp cînd limba română nu era decît o gingăvire. I-am încordat mușchii prin stil și prin îndoierea consoanelor, în cuvintele care cereau aceasta prin origina lor

Am înavuțit-o, împletind într-însa termenii cu ajutorul căror lumea nouă să-și poată exprima subtilitatea simțirilor. Am coronat-o cu imagini strălucite sau cu epitete parfumate și gingașe. I-am dat, în sfîrșit, lărgimea și puterea ce-i lipseau. Versul se trăgăna și suna calp. I-am pus aripi de flăcări și de azur, și pironindu-l de cel următor cu rime ce au merit să fie numite de diamant, l-am dus spre slăvile frumuseței, spre uimirea chiar a străinilor. Însă trecutul meu este uitat. Tot ce am scris este oropsit. Hodorogelile sunt numite astăzi versuri, iar obștea românilor nu mai cugetă prin ea. Așteaptă să cugete pentru ea cei cu averi sau pozițiuni sociale și reproduce papagalicește ce i se spune. Răspunde-mi acum, iubite, mai vrei să fii poet?

Craiopa

De ce nu pot să-ți scriu ce înfiorări m-au cuprins citindu-te. Mă mulțumesc să-ți spun că ai pierdut considerarea unei părți a celor de astăzi, dar că ai cîștigat-o pe a urmașilor. Cunosc războiul ce s-a pornit împotriva-ți. Dar zic că dușmanii d-tale... Să zic că cel, pe care ei spuneau că l-ai izbit, a fost cu adevărat un om mare. Tu ai putut să te înșeli asupra lui, dar n-ai fost fățarnic. Ai văzut într-insul un stricător al limbei, fiindcă scîlcea cuvintele, și un suflet străin de al neamului nostru...

Ei! și!... — De cînd oare nu mai poate cineva să-și spună părerile, și sosit-a din nou timpul ca — dacă nu te unești cu prostimea — să fii răstignit ori lovit cu pietre? Însă unii spun că te-ai ridicat împotriva unui nebun, care nu se putea apăra. O zic ei, dar eu știubine căn-ai făcut-o.

Să mă unesc, cu toate acestea, cu dușmanii tăi și în această privință. Să Irîmbitez și eu că ești inimă rea și pizraătareț. Dar scrierile tale nu rămîn, și atunci ce sunt? Nimicit-a cineva pe ale lui Bacon și știrbitu-s-a cît de puțin din ale lui ByroD și Goethe, fiindcă amîndouă aceste mărețe cuJmi ale simțirei și ale cugetărei n-au ținut socoteala, în focul luptei, de starea sufletească și mintală în tare știau că dușmanii lor se află? Știu că ți s-a zis laș. Dar tu care ai lovit ai fost *unul*, iar cei care au apărat, ori s-au prefăcut că apăra, au fost *mii*. Nu te-ai dat însă înapoi. Ai ținut piept furtunei. De care parte a fost lașitatea? Mă întreb dacă tot vreau să fii poet? Da: vreau să-mi lipsească, cura ți s-a întlmlplat poate și d-tale, pînă și pîinea zilnică. Da: vreau să mă disprețuiască toți, darsărămîndemndestimamea. Că voifi învins, estesigur. În timpul în care trăim, banul, el singur, este stimat. În timpul în care trăim:

„...Virtutea este-o crimă, / Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă”. / Dar fieși așa: tot se va găsi unul să strige când voi muri: „Onoare viteazului care nu și-a ascuns niciodată gindurile” *E*: Mi se caută defecte pe cari (care *A*) nu le am; mi se atribuie un caracter ce nu e al meu. *Eul meu* este în scrierile mele. Dar scrierile mele vorbesc în zadar. Am apărut într-un timp când limba nu era formată, am contribuit la formarea ei... Versul se trăgănea și suna calp. L-am încordat și l-am pironit de cel următor cu rime ce au meritat într-un timp să fie numite de diamant. Însă trecutul meu este uitat. Tot ce am scris este șters. Literatura de astăzi (azi *D*) cere batjocorirea limbei în legile ei fundamentale. Opere (Operele *D*) de artă nu mai sunt astăzi cele create de marii noștri maoștri: sunt dezvățările la modă, dezvățările ce se numesc proză sau versuri. Răspunde-mi acum, iubite, te-ai vindecat de dorința pe care o aveai?... Mai vrei să fii poet?

Craiova

De ce nu pot să scriu ce am simțit citindu-te. Mă voi mulțumi să-ți spun atât: ai pierdut consideratiunea (considerarea *B*) unei părți a contemporanilor, dar ai câștigat pe a posterității. Cunosc cum stă destinația epigramei ce a fost pretextul războiului pornit împotriva-ți. Dar să zic ca dușmanii d-tale. Să zic că acea epigramă privea în adevăr pe scriitorul știut. Chiar în acest caz, nu ai spus decât ce ai cugetat. Deci n-ai fost ipocrit. Ipocriți suni cei cari se fac că admiră atunci când nici nu înțeleg și când (*omite* și când *D*) nici nu admiră. Ai rămas cum te-a făcut natura. Nu te-ai îmbrăcat în piele de oaie atunci, când erai lup. Ți se zice om rău de inimă. Ei, și I Meritele pe cari le ai ca poet cu ce pot fi scăzute? Ți s-a zis laș: dar tu care ai lovit ai fost *unul*, iar cei (ei *A*, *B*) cari au apărut, ori s-au făcut că apără, au fost mii. Cu toate acestea nu te-ai dat napoi. Ai ținut piept furtunei. De care parte a fost mișelia? Cine au fost cei lași? Mă întrebi dacă tot voi să fiu poet? Da: voi să mor de foame ca d-ta. Da: voi să mă disprețuiască toți, dar să mă simt demn de stima mea. Că voi fi învins, este sigur. În timpul în care trăim nu este stimat decât banul; în timpul în care trăim, precum ai zis-o, „...Virtutea e o crimă, / Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă”. / Dar oricum ar fi, atunci când va fi să mor, tot se va găsi un suflet să strige; „Onoare curagiului nefericit”. Însă, fiindcă trăim în România, și fiindcă în România contemporană nu ar fi de mirare ca nici acest strigăt să nu izbucnească, primesc și această soartă *A*, *B*, *C*, *D*.

NĂLUCI DIN VECHIME

Inclus iniția] în cuprinsul *Cărții de aur*, ciclul *Năluci din vechime* constituie în conștiința lui Macedonski o unitate literară distinctă, de natură a îndreptăți editarea separată, de sine stătătoare. Nici acest proiect nu se realizează. Despre aceste intenții, întru totul legitime, vorbește și o scrisoare din 1008, adresată criticului II. Dragomirescu (Correspondența M. Dragomirescu, Bibi, Acad. Republicii Socialiste

România, $\frac{S42(2)}{VII}$ • inedit,*):

„București, 1908

Octombrie în 9

Str. Popa Rusu, 14

Domnul meu,

Informându-mă că domnia-voastră ați luat conducerea Bibliotecii de vulgarizare a scrierilor românești, am onoare a vă oferi din nuvelele mele seria trebuitoare pentru a întocmi o broșură, în prețul a 300 lei plătiți o dată pentru totdeauna la prezentarea manuscrisului.

Mai am onoare să vă ofer, tot pentru o broșură a zisei Bibliotecii, și în același preț, traducerea mea, sau prelucrarea sau românizarea, cum veți voi s-o numiți, a lui *Romeo și Julieta*.

Alătur aci această prelucrare și o *nuvelă* din seria *Năluci din vechime*, serie ce, împreună cu alte scrieri ale mele în proză ar întocmi cuprinsul broșurei I-tîi sau celei a II-a.

Deoarece însă, cel mult în cinci zile părăsesc Bucureștii, v-aș fi îndatorat a-mi da cit de curînd răspunsul dv. sau a-mi fixa o întîlnire în care, condițiunile editării, — dacă oferta mea vă convine, ar fi stabilite în mod definitiv.

Încredințez secretarului meu, d. Nicoiaie Ionescu, această scrisoare și împreună cu ea traducerea din *Romeo* și un specimen din *Năluci din vechime*.

Primiți, Domnul meu, prea osebita mea stimă și considerare.

Alexandru Macedonski"

Cu acest titlu — *Năluci din vechime* — va apare doar un mic volum, postum, într-o modestă colecție de popularizare, „Pagini alese din scriitorii români”, Buc., Cartea românească (f.a.).

(p. iii)

PITARUL

Publicată în *Presa*, XI, 86, 16 aprilie 1878, cusupratitulul „Tipuri dispărute”, I. Republicată în: *Războiul*, 270, 20 aprilie 1878, nesemnata; *Literatorul*, I, 1, 20 ianuarie 1880, p. 6-7; *Binele public*, V,

184, 20 iulie 1883, p. 3, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, I; *Lumina*, I, 8, 13 aprilie, 1894, p. 2; *Cartea de aur*, 1902, p. 249—251; *Românul*, 47, 119 (10), 11 mai 1903, p. 106; *Ilustrația neamului nostru*, V, 8, februarie 1920, p. 2.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 21r.—23r.

Reprodusă din ms, 3.216.

A — *Presa*; B — *Războiul*; C — *Literatorul*; D — *Binele public*; E — *Lumina*; F — *Cartea de aur*; G — *Românul*; H — *Ilustrația neamului nostru*; I — ms. 3.216.

În *Ilustrația neamului nostru* (1920) și ms. definitiv apar o serie de glosări;

1. *sarasîr* — rochii de pînză de aur.
2. *meterhaneaua domnească* — muzica domnească,
3. *cihodari* — soldați: gardă a palatului",
einovnic, s.n. — funcționar de stat.

Reproducerea în *Războiul* (1878) este precedată la rubrica *Literatura de nota*;

„Sub titlul *Tipuri dispărute*, ziarul *Presa* publică un șir de siluete, cari dacă toate ar fi izbutite ca cele trei de la început, apoi cu drept cuvînt putem felicita pe necunoscutul autor c-a înzestrat săraca noastră literatură c-o salbă de adevărate mărgăritare. Cum tot ce este frumos voim să fie al nostru, ne grăbim a reproduce cîte unul din aceste *tipuri dispărute*”.

Republicarea unor *Tipuri dispărute* în *Literatorul*, începînd cu *Pitarul*, este motivată și în articolul program al revistei (*Cronica, Literatorul*, I, 1, 20 ianuarie 1880):

„Nu vom publica din nou lucruri deja apărute. Cu toate acestea, facem chiar azi o excepțiune pentru *Tipurile dispărute* din care au apărut vreo patru. Dar vrem ca colecția să fie completă.”

V a r i a n t e

141—142

1—27; 1—7 Era o iarnă geroasă și rea pentru săraci, cea în care am dat întîia oară cu ochii de bietul pitar. Să-l fi văzut cu cît canon înainta prin zăpada fără pîrtie și cu spatele adus cîrlig, v-ar fi fost miîă de el și dumneavoastră, dragi cititori, Cînd mi-am dat seama castă podmolit (potmoîit *H*) în ninsoare, sub fereastra tusa, i-am bătut fără voie în geam, i-am făcut semn să intre în curte și l-am poftit încasa.

Purta pe cap șapcă cu cozoroc ca pravoslavnicii cinovnici ai ruseștei împărății, și își strîngea mereu la piept antereul de lostrin țlustrin *H*) negru pe care vîntul i-l lua afară (*omite* afară *H*), viscolindu-i-l încoa și încolo. Rămas singur-singurel (singur *H*) din veacul lui, (în Bucureștii acelor *zilell*) multe văzuse și multe pătimize și, azi, fără să mai aibă vreo rubedenie, și nici măcar vreun cunoscut din vremurile bune, se prăpădea între pereții umezi ai unui cotet în chip de odăiță dintr-o mahala depărtată a Bucureștilor, pentru care plătea un icosar pe lună. Fiindcă nu putea să cerșească, căci fusese și el om cu casă, și cu masă, trăia din ciornele pe care le scotea pentru împricinați după hrisoavele scrise în slove cu trei caturi și ce se aflau cîteodată pe la tribunale și, cîteodată, pe [*omite* la tribunale și, cîteodată, pe *H*] la arhivă, dar pe care nimini, acum, nu mai știa nici să ie citească, necum să le tălmăcească, așternîndu-le pe hirtie, pe înțelesul lumii noi. Vai de el și de el, că grele zile apucase... Dar cînd i se aduse, pe o tavă așternută cu șervet, răciturii pe o farfurie, bez cașcaval de Olanda, îmbrăcat într-o coajă roșie, și vin de-ăl roșu într-o carafă de cleștar, i se mai îndulci obida și, după ce-mi mulțumi frumos, prinse la limbă, cu umerii obrăjilor îmbujorați /, //: Era o iarnă (vreme *G*) geroasă... Tristă iarnă pentru săraci, iarnă în care am văzut (zărit *C*, *F*, *G*) pentru întîia dată pe bietul pitar... Să-l fi văzut, încovoiat în două cum i-am văzut eu trecînd pe sub ferestrele mele, cui nu i-ar fi fost milă, dragi cititori? —Bătrîn, umbră a unui alt veac, cu șapca lui cu cozoroc, cu antierul (antereul *C*, *F*) lui de lustren (lustrin *D*) negru ce flutura în toate părțile (*omite* în toate părțile *C*, *F*, *G*) în crivățul de iarnă și pe care el (*omite* el *C*) se tot căznea (silea *B*) să și-i strîngă ia pept (piept *E*, *D*), era o adevărată nălucă [*omite* *A*, *B*, *D*, *Ej* ... Și m-a coprins o miîă nespusă de bietul pitar... Unde se ducea el pe gerul de foc, repede-repede (repede *D*), cu pasul iute dar mărunțel precum era și dînsuî? Unde se ducea, știa numai Dumnezeu. Căci nici (*omite* căci *D*, *F*, *G*) el nu știa unde plecase, undo o să ajungă și cînd o să so întoarcă... dar plecase... plecase, deznădăjduit, lăsînd acasă pe o sărmană (săracă *B*) băirînă, soră a lui, pe [*omite* *E*] jumătate înghețată de frig și de foame... Cînd se întoarse, îi bătu în geam și trimisei o slugă de-l pofti-năuntru. De atunci am văzut adesea pe bietul pitar. Intra din cafenea în cafenea și sta pe lîngă ușă, smerit, cu ochiul rugător, dar nu cerea nimănui (nimăru *A*, *B*, *C*) nimic. De-i dai ceva, lua; nu-ți mulțumea niciodată; privirea ce oprea asupra-ți era însă (*omite* însă *B*) plină de atita recunoștință, încît fcă *A*, iî; te simțeai mișaat fără voie *A*, *B*, *C*, *D*, *E*, *F*, *G*.

8—81 Iar de cite nu-mi mai vorbi el! Că apucase și domnia JuiMihai Șuțu-voievod, care era scurt la stat, urît foc, și negru harap, dar care, la zile mari, pășea mîndru și cu mîna în șold, printre rochiile desarasir ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua domnească îl intîmpina cu un mare zgomot de tipsii lovite unele într-altele, și în vreme ce muiații lui în fir ciohodari îi cîntau; Nalt ești, / Oacheș ești, / Sprîncenat ești, / Frumos ești, / Hura! Hura! / Să trăiești, / Să-mbătrînești, / Măria-ta! / Iar Vodă-Șuțu, ghebos și urît cum era, se furlandisea nespun de mult și trecea prin fața meterhanelei, și printre ciohodarii lui, cei pe două rînduri așezați, cu mîna dreaptă pe iataganul din brîu (și cu cea stîngă în șold *H*). Că nu era el degeaba Vodă. Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus și altele, s-a dus, cum a putut, prin nămeții de zăpadă, și n-am mai văzut do atunci altul (ca el *H*) prin Bucureștii aștia mari /, *H*: Mujte mi-a povestit mie pitarul din vremile trecute, din vremile giubelelor, anterielelor (*A, B, F*) > rochiilor de sarasir, iacalelor de samur {ori de cacom *A, B*}, căci era bătrîn și văzuse multe. Ținea^ minte pană (pină *B, C*) și domnia lui Vodă-Șuțu care era urît, negru, scurt (scund/*l, B*) și cam ghebos, dar care, cu toate acestea (aceste *A, F*), nu era mai puțin primit la paradă (parăzi *A, B*, parade *C, D, E*) în vuietul (sunetul *A, B*) meterhanelei și cu cîntecul obicinuit de primire al (*A, C*) domnilor de pe vremea de atunci, cin tec ce era cam în felul ăsta; Nalt ești, / Oacheș ești, / Sprîncenat ești, / Frumos ești, / Hura! Hura! / Să trăiești, / Să îmbătrînești / Măria-ta! / Și Vodă-Șuțu, ghebos, negru și urît, pășea îngîmfîndu-se, cu o mîna pe iataganul din hrîu și cu alta în șold, în sunetul acestui cîntec al cărui ison i-l (*il G*) ținea meterhaneaua și ciohodarii cari loveau *exi* zgomot în niște tipsii de aramă. Pe-atunci (*P*-atunci *A, B, C*), bietul pitar nu era ce-a ajuns astăzi *A, B, C, D, E, F, G*.

(p. 143)

BABA-CLOANȚA

Publicată cu titlu] *Vrăjitoarea* în *Literatorul*, II, 1, 15 ianuarie 1881, p. 497—500, cu supratitlul „Năluci din vechime”, dedicată: „Lui V. Alecsandri, cîntărețul neamuhîi latin, jos-iscălitul — Închină”. Republicată, cu același titlu, în: *Cartea de aur*, 1902, p. 252 — 256, dedicată: „Marelui ziarist Luîggi Gazzavilan, ilustrul întemeietor al presei populare române”; *Traian Bemetrescu*, I, 5, 4 octombrie 1909, p. 1. cu același titlu; *Universul literar*, XXXVI, 17, 6 iunie 1920, p. 260, cu titlul definitiv: *Baba-Cfoanța*.

Textul definitiv, cu aceeași titlu, în ms. 3.216, f. Hr. — 17r.
Reprodusă din ms. 3,216,

X — *Literatorul*; *B* — *Cartea de aur*; *C* — *Traian Demetrescu*; *D* — *Universul literar*; *K* — ms, 3.216.

În toate republicările, *Baba-Cloanța* este însoțită de o serie de note, cu mici variații de redactare:

„1. — *ciufiurezi* — paseri de noapte. Expresiune întrebuițată la munte și mai ales peste Olt.

2. — *moghindeață* — poșor sau. mică movilă, mușuroi etc.

3. — *năpirstoc* — degetar.

4. — *purtată* *In zvirnă* — expresiune oltenească, purtată într-un mod «năbădăios».

5. — *caii* — idem; întrebuițată mai mult peste Olt. Fiece fințînă își are, legat cu un lanț, cîte un vas de lemn scobit ce se numește cauc și ce servește spre a se scoate apă.

6. — *ciuturi* — fîntini, de la «citera».

7. — Expresiune populară — «alte alea» — lucruri supranaturale.

Se mai uzitează încă spre a se zice în loc de «l-a luat din Iele», — «l-a luat din alte alea»,

8. — *ddnaci* — flăcăii.

9. — *gagă* — își zic țărancele între ele, peste Olt, în semn de considerație. «Gagă» înlocuiește pe orășenescul «țată».

10. — *zburătura*, — țandăra, așchie de lemn.

11. — *stobori* — uluci, pîrnaci,

12. — *pirleazul* — un fel de gard mai scund format din nuiete.

13. — *tărăgăniți* — a da vreme după vreme; a întîrzia.

14. — *melenție* — stricarea populară a cuvîntului «miliție»,

15. — *taman* — tocmai.

Îți. — *păleață* — prăjina.

17. — *Sf. Vasile* — este un vechiobiceide la țară. În noaptea Anului nou, pune fiecare în grădina casei cite o chită de busuioc, și dacă chita va rămînc neatinsă de brumă, aceasta dovedește că omul care a pus-o va avea mult noroc și nu va fi ajuns la necazuri în cursul celui an.

18. — *bi?ag* — belșug, îmbe!șugare.

yj. — *gofgogeamite* — de o lungime nemăsurată, extraordinară”.

Versiunea din *Universul literar* (1920) are alte note:

- „1, — *Miază-JVoapte* — numele unei spăimii țărănești.
 2, — *moghindeați*— termen oltenesc popular exprimând o «micime rotundă», ceva ca o minge.
 3, — *goșgogea* — afară din cale de mare.
 k, — *strechia* — un fel de nebunie ce cuprinde uneori animalele.
 Pozitiv că «strechia» vine de la italianescul *streghia» = strigoi, stafie.
 5. — *gaga* — țața, termen popular oltenesc.
 6. — *pomina* — de la o *pomeni* = renume, vestea,
 1. — *mehenghi* — dibaci, șireți.
 8. — *Ăl-din-bahă* — naiba, deci tot dracu".
 Ms. definitiv, 3,216, cuprinde aceleași note.

În *Literatorul* (II, 1, 15 ianuarie 1881, p. 497), o notă explică apariția supratitlului *Năluci din vechime*:

„Autorul a substituit Ja vechiul titlu de *Tipuri dispărute*, pe cel de mai sus, ca mai conform cu limba ce întrebuițează”,

Luigi Cazzavilan este fondatorul ziarului de mare tiraj *Universul* [19 septembrie 1888].

V a r i a n t e

143

1—26 Al de-a pomenit-o n-a uitat-o, iar ăl de-a auzit numai vorbindu-se de ea, își scuipe de mai multe ori în sin, cum (pe loc ce *D*) *i* se spune de odrasla lui Aghiută. Dar spaima cea mare e a celor care locuiesc iarna la țară, avîndu-și casa pe lingă cîte una din acele păduri în care Miază-Noapte se pitește ca o moghindeață ori, cînd e să dea năvală prin cîte-o curte de creștin, se umflă ca o goșgogea claie de fa. Oamenii de pe-acolo, de-aia nici mi ies noaptea fie chiar (măcar *DJ* în pridvoarele caselor că, haidi I — se pomenesc, cît s-ar freca la ochi, cu ea în cîrcă, mai ales că alde Baba-Cloanța (Cleoanța *DJ*, o pustie de vrăjitoare a satului din marginea codrului, a pus-o la mîna și o trimite să umble, și pe unde vrea șt pe unde nu vrea, cu toate că, ziua, o ține închisă într-un năpîrstoc, nedîndu-i drumul decît noaptea, cînd o asmute să se repeadă aci asupra unuia, aci asupra altuia, purtată zvîrna într-un cauc de ciuturi, ce-o ia prin văzduh, dus de patrii fusuri ce se învîrteau (învrtesc *D*) și ce se răsuceau (răsucesc *DJ* ca niște alte alea... Clteodată, bătînd din piuă și cutreierînd, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, ale cîmpuri

și ale văi, se alegea praful și paraginea de caseic pe lingă care trecea și băga strechea în cirezile ce-i ieșeau în cale *E, D*: Al de-a pomenit-o o ține minte, iar ăl de n-a pomenit o șa auzit numai de ea, de se afla cumva șezător la țară, și tot îl trec nădușelile de cîte ori aude cîntînd ciuiurezi prin pădure. Și de se uită noaptea, din pridvorul casei în curte, i se face părul măciucă pe cap, că doar să nu vadă pe năpasta de Miază-Noapte stindu-i în bătătură în chip de moghindeață, ori de vreo goșgogeamite claie de fin. Că, vezi, Miază-Noapte se făcea pe-atunci și claie de fin, numai de-i mișca din deget vrăjitoarea ce mi țî-o puse la mîna de o ținea ziua într-un năpîrstoc și de-i dedea drumu numai noaptea să bată aie cîmpuri și ale văi și să mi-ți vie, märe, vie, pe la ale case de rumâni, aci bătînd din piuă, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt și aci purtată-n zvîrna într-un cauc de ciuturi, dus, în loc de roți, pe cîte patru fusuri ce mi-ți sfîrșiau și ce mi se răsuceau în toate părțile și ca și niște alte alea *A, B, C*.

144

1—86 Așadar, Baba-Cloanța (Cleoanța *CJ*, cum o botezaseră toate fetele și toate mătușele din sat, și cum îi zicea pană (pînă *D*) și gaga Sanda, era așa de vestită incit i se dusese pomina în mai toate satele dimprejur și îmbeșugarea se așezase în vatra căscioarei ei de la capul podului mai la vale, și dincolo de cruci, sub un povîrniș de deal ce, doar să dai cu zbitrătura, și-I ajungi. Și vezi că, nu știa nimini (nimeni *DJ* pe meșterul care i-o zidise, că într-o dimineată, ăi care trecuseră pe sub coastă zăriseră acolo căscioara ieșită ca din pămînt și ca și cum ar fi fost pe locul ei de cînd lumea, iar pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă și sfărîmîndu-și (sfîrîndu-și *DJ* fusul de ziceai ce e asta. Și să nu vă fie cu supărare asupră-mi, boieri dumneavoastră, că eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care ie-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți, fiindcă trăiseră în vremea stelei cu nouă cozi și a zăpezei roșii șt ce, de n-ar fi fost, firește că nici nu s-ar povesti, märe. Să băgați, prin urmare, bine de seamă, cei din ziua de astăzi, că oricît ați fi de cărturari și de mehenghi, n-ați scăpa de ea cu una cu două de cum ați supăra-o, căci — s-o știți mai-nainte — ea n-a murit, ci trăiește tot în casa ei de sub povîmișul dealului din satul ai cărui nume s-a pierdut, și —babă (baba *D*) a dracului cum e, fiindcă a dat mîna cu Ăl-din-baltă (ptiu! ucigă-l toaca) — var aduce la e& călări pe cîte-o prăjină sau pe cîte o trestie de-a lungă, cum

I-a adus și pe Niță al Stanchei (ăl pe care-] luase la melenție) la Trana a Păunei.,, Iar cum v-ar aduce, v-ar da să beți apă nencepută fără să știți și ați vedea-o zîna de frumoasă, oricît ar rîde satul și orașul, dacă nu v-ar arunca cumva pe Miază-Noapte în cîrcă... Sivă povestii dumneavoastră așa, și încălecai pe-o șea *E, D*: Baba-Cleoanța, cî așa îi ziceau vrăjitoarei toate fetele și toți dînacii, își avea căscioara ei de la capa podului mai la vale și dincolo de cruci sub un povîrnis de deal, ce (care *B*) doar cit ei da cu zburătura și-] ajungi. Și vezi că nu știa nimeni, nici din sat, nici de prin nouă sate de prin prejur, pe meșteru care i-o zidise, necum de vremea în care se pomenise, uite-așa hodoronc-tronc, ieșită ca din pămînt și alcătuită așa precum era ea, adicătelea, pe palma ei de Joc și între stobori și pîrleazul ei. Alde Baba-Cleoanța (Cleoanța *C*) firește că nu era să scoată ea grai din gură despre toate astea, da' (dar *C*) numa (numai *C*) din vreme în vreme și mai ales la zile mari, ca la Drăgaică ori la Obrejenii, o tot auzeai tocîndu-i gura-n fiere despre alte alea, de cînd cu zăpada roșie, ori de cînd cu steaua cu nouă cozi. Apoi del... Să vă fie cu voia dumneavoastră (d-voastră *C*), cinstiți boieri, ori să nu vă fie, așa era Baba-Cleoanța (Cleoanța *C*)! Că nu pomenise ea de-a surda ori de doru lelei zăpada a roșie și steaua cu nouă cozi care, de-o fi fost, o fi fost, da' cînd o fi fost, numa Dumnezeu știe, însă trebuie să fi fost, că toate cîte se povestesc, așa, de flori de măr, nu s-or fi povestind, mărel și dacă dumneavoastră (d-voastră *C*), ai de lumea noua, mai stați la gînduri și vă tot trăgăniți ca să mă credeți, feriți-vă ca nu cumva să vă pomeniți într-o bunădimineată că se coboară iar pe pămînt, bate-o-ar potca de babă, și că vă pune fusu ca să vă aducă pană (pînă *C*) la ea, călări fieștecare, pe cîte-o trestie de-a lungă, da' știi, de-aei șipănă (pînă *C*) colo, așa precum i l-a pus lui Niță al Stanchei, ăl de-l luase la melenție și de nu se mai întorcea acasă la Trana a Păunei! Că Trana, îl tot pîngea de-și luase lumea în cap, pană (pînă *C, D*) ce o prididi dorul mai cum se cadă de-și luă într-o seară inima în dinți și de se duse să bată la ușa Babei-Cleoanței care, taman atunci, pusese cuțitu într-un coiț al casei după ușa de se adunaseră toți purceii grămadă pe el, și ai potcoviți cu nouăzeci și nouă de potcoave și ai nepotcoviți. Și cum ședea baba și se uita la ei făcînd haz și torcîndu-și furca din brîu, intră înăuntru și biata Trana a Păunei și, după ce se uită bine prin toate colțurile casei, ca nu cumva să se pomenească în cîreă cu Al-din-baltă (ptiu I ucigă-l

toaca!), își povesti și ea pustiul ei de foc. Și baba, care (ce *A*) nu era tocma rea de suflet cu ai buni, ci numa (numai *C*) cu ai răi, măcar că era uscată ca o stafidă și naltă ca o păleată, îi dete să bea dintr-o sticlă (de *A*) apă nencepută (neîncepută *C*) și să miroasă busuioc d-ăl de nu s-a pus bruma pe el în noaptea lu SE, Vasile și (cum bău din apa nencepută și mirosi busuiocul din noaptea lu Sfintu Vasile *A*) se făcu, mare, la ușa, Niță al Stanchei călare pe o prăjină de-a mare și se cunună Trana cu el la lună, iar toișag avură în casa lor pînă ce se ridică baba către alte tărîmuri, în năpîrstocul în care ținea închisă pe năprasnica de Miază-Noapte, a de se făcea cînd moghindeață și cînd claie de fin, și a de umbla aci bătînd din piuă cu o falcă în cer și cu alta în pîrnint, și aci în caucul de ciuturi purtat (în *A*) zvîrna pe patra fusuri ce mi-ți sfîrîiau și ce mi ți se răsuceau în toate părțile ca alte aiea. Și, mare, vezi!... De cînd baba care o ținea închisă (în năpîrstocul ei *A*) s-a ridicat către alte lărîmuri, năprasnica de Miază-Noapte se așează, după cum îi e voia, în bătătura fieștecărei case de rumân (român.*C*), fie om bun la Dumnezeu, fie om rău, că nu mai este cine s-o închidă ziua în năpîrstoc și s-o asmuță (sumuță *C*) numa (numai *C*) noaptea, acolo unde se cuvine, iar nu și acolo undă nu secuvine. Și, mare, vezi... Tot de-aia nu se mai întoarce acum (acuma *A, C*) la casa lu iniei a sculă de dănac care a plecat la meletie și plecat a rămas pînă în ziua de astăzi cu inima fetei Tranei cu tot... Că nu mai este cine să-l aducă călare pe o goșogeamite prăjină ca pe Niță al Stanchei ca să se cunune și el cu fata Tranei și să trăiască și el cu bișagu-n casă, iar nu cu năprasnica de Miază* Noapte în bătătură /1, *B, C*.

(P- 145)

CANĂHIȚA

Publicată în *Presa*, XI, 97, 4 mai 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, VII. Republicată în: *Literatorul*, I, 12, 6 aprilie 1880, p. 183 — 185; *Cartea de aur*, 1902, p. 257 — 260, dedicată: „Lui N. Ține, poetul plin de vervă și literatul luptător pentru adevăr”; *Ilustrația neamului nostru*, V, 9, martie 1920, p. 4.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 6r.—8r.

Reprodusă din ms. 3.21(5).

A—*Presa*; B — *Literatorul*; t!—*Cartea de aur*; D — *Ilustrația neamului nostru*; K — ms. 3.21S.

În diferitele sale republicări, inclusiv în ms. definitiv, cu mici modificări de redactare, *Cănărița* este însoțită și ea de o serie *tio* note — glose, precum urmează:

„1. — *Titlu* — acest nume nu e fictiv precum nici persoana care J-a purtat nu e o ficțiune; de Cănařița își aduc de bună seamă aminte mulți dintre hătrîni; acest nume, sau mai bine zis această poreclă nu e închipuită. Cănařița a trăit pînă acum 60 de ani și a avut case în mahalaua Antimului,

2. — *petec roșu* — oricît de barbar s-ar părea lucru), el este ade-vărat; mie însă nu-mi pare nici mai barbar, nici mai retrograd decît faimoasa măsură polițienească a felinarelor roșii, înființata de un prefect radical. Măsură polițienească privitoare la asemenea femei.

3. — *Podul Caliței* — Strada Craiovei. În cursul scrierii mele de tipuri, voi avea ocaziunea să arăt de unde această uliță a primit numele de Podul Găiței, acum Calea Rahovei; Ulița Antimului s-a schimbat mai întîi în Podul *Caliței*, apoi în str. *Craiovei* și ea se numește azi *Calea Rahovei*.

4. — *Drăgușin* — numele de *Drăgușin* era foarte întrebuițat în vechime. *Drăgușin* nu este, precum s-ar putea crede, un diminutiv al lui Dragoș, ci un nume cu lotul deosebit, cu toate că s-ar putea forma foarte bine dintr-însui și diminutivul acestui din urmă.

5. — *sarasir* — pinzâ de fir. Rochiile de *sarasir* erau rochiile de mirese ale fetelor de boieri din vechime. Ele costau adesea cîte 300 și chiar 400 de galbeni, după calitatea firului; acest lux poate părea exagerat; dar de se va ține seamă că acele rochii erau pe um, l întrebuițate la toate ocaziunile mari, se va conchide că el nu era nimic pe lîngă cel de astăzi cînd modele se schimbă pe fiecare zi și cînd o rochie pusă la un bal nu se mai pune ia altul".

Despre legăturile poetului cu N. Ține, cf. și nota noastră, în ediția de față, voi. II, p. 327—328.

V a r i a n t e

Textul publicat în *Presa*, *Literatorul* și *Cartea de aur* este total deosebit de textul ms. 3.216. îl reproducem în întregime:

CANARIȚA

Pe-atunci (Po-atuncea *B*) îe pune petec roșu! Oricît de bogate ar fi fost, li-l cusea frumușel pe rochii de la cinstita isprăvnicie, și-apoi le dedea drumul pe-aci-ncolo... li cususe petec și Cănařiței,

dar fiindcă Dumnezeu îi detese păr {păru) ca (*omite A*) să-i treacă de brtu în jos, ea și-l ascundea să nu se vadă (vadă *C*) âl (cel *B*) mai mic colțuleț. Dar ce o supăra mai mult nu era tocmai petecul (peticul *A*), arde-l-ar focul, ci dragostea ce prinsese de feciorul unui boier mare. Și-i era necaz fiindcă jurase să nu iubească pe nimeni, s-o iubească toți și să sărăcească pe cîți ar iubi-o. Că se ținuse de vorbă pană (pînă *B*) în ziua de-l văzuse, așa-mi cam dau cu socoteala, pentru că avea casă mare în Podul Caliței (Caliții *B*) pe unde apuci la Antim, butcă și arnăuți. Dar giuvaierurile cîte le aveai... Că te puteai uita cu ochii la soare și (dar *A*) la ele nu te puteai uita... De la un cîrd (rînd *B*) de vreme însă, nu mai vrea să știe de nimic. Că era Cănařița amoretată de se mira o lume... Iar întru curățenia dragostei i se întărise inima și i se înălțase sufletul pentru ca să înceapă un trai nou. Ea, care-și rlse de iubirea tutulor, iubea; ea, a cărei ochi verzi și luminoși se aprindeau nutoai la lumina aurului, simțise ochii aprinzîndu-i-se în lumina altor doi ochi. Ce iubise, disprețuia, ce disprețuisese, iubea... Frumoasă ca ocofetură, aifcrezutcăsefrîngede-istringe-o mai tare în brațe... Cu vin-o încoace, plăviță-n față și cu părul negru, să fi umblat nouă țări și nouă mări, nouă ani de-a rîndul și tot nu-i puteai găsi pe-reche Gănařiței.

Și fiindcă nu putea s-o vadă nimeni și să n-o iubească, o iubise și Drăgușin, frumosul fecior de boier mare. Iar în vremea cînd în-floresc trandafirii și teii, ieși Drăgușin de la Cănařița în vărsatul zorilor și luna, ce cu fața întinsă la ei îi privise toată noptica prin fereastră, îngălbenise de osteneală, pană ce aibise pe cer ca o rotogoală de hirtie.

Veni și a doua zi Drăgușin și doi ani de-a rîndul veni, iar boierii ce {cari *C*) aveau obiceiul cînd ieșeau de la divan să poposească ia (pe la *A*) Gănařița, care-i cinstea cu cîte o vutcă de-a (d-a *A*) bună, de doi ani nu se mai văzuseră călcîndu-i prin casă..

Mamă (Mumă *B*) a doi gemeni, părea că o iertase și Dumnezeu, atît o făcuse de norocită.

Dar în al treilea an, tocmai în vremea cînd se scutură trandafirii și teii, era nunta unui fecior de boier mare ia biserica de la (*omite* de la *C*) Sărindar, și mireasa (*omite* și *C*), în rochie (rochia *C*) de sarasir, se pleca dinaintea altarului zîmbind printre firele betelei mîndrului mire (tînăr *A*) ce (care *C*) o ținea de mină și (ce *A*; care *B*) na ridica deasupra-i ochii lui albaștri ca o rază a cerului. Iar

într-un colț al bisericii (bisericii *B*) plîngea o femeie îmbrăcată în zăbranic negru.

Gâ se scuturaseră și teii și trandafirii și Dumnezeu pedepsea pe Gănărița... Și pînă la anul, cei doi copii gemeni, născuți într-o zi, îi muriră (într-o zi *B*)... Iar bolile veniră plesnind din bice și rînjind din dinți de-o uscară de-a-n picioarele, pace și odihna nu mai avu și mîna lui Dumnezeu rămase apăsată asupra-i pană la ceasul morții (morții *C*).

Atunci, dar numai atunci, înconjurată de toate fetele sărace din București, cărora le împărțea mărgăritarele și diamantialele ei ce umpleau vreo treizeci de lădițe de chiparos, se zice că fruntea i se însenină o clipă și că închise ochii strigînd (zicînd *B*); „Mulțumescu-ți ție (*omite ție CJ Doamne că m-ai iertat*)”.

Dumnezeu o iertase, da. Casele ei însă stau pană astăzi în Podul Galiței (Caliții *B*), pe unde apuci la Antim, părăgiaite, pustii... Prin curte cresc bălăriile și mușchiul se agață pe colțurile de ziduri dărîmate; prin odăi cîntă cucuvăile, zboară fiifiind liliiecii; și luna prin geamurile sparte, se uită-năuntru a jale toată nopticica pană ce, îngălbenind de osteneală, încetul cu încetul, albește pe cer ca o rotoagală de hîrtie *A, B, C*.

Versiunea publicată în *Ilustrația neamului nostru* este deosebită de redactările anterioare ca și de textul ms, 3.216. O reproducem în întregime:

CANARIȚA

Pe-atunci îi se punea petec roșu. Oricîți feciori de boieri s-ar fi dus pe la ele, și oricîți bani ar fi strîns de pe urma tor, nici una nu scăpa de el. Li-l cusea binișor pe rochie la hăgie, și să fi poftit vreuna să-l scoată că vedea pe dracu. îi cususe petec și Cănăriței, dar fiindcă Dumnezeu îi detese păr să-i treacă de brîu în jos, ea și-l lăsa pe spate și nu se mai vedea din el al mai mic colțuleț. Dar ce-o supăra mai mult nu era tocmai petecul, arde-l-ar focul I ci dragostea ce prinsese de al fecior de boier mare, cit ochii de mură și cu buze de mărgan roșu. Sărăcise ea, nu e vorbă, pe cîți se apropiase de ea, băgîndu-i în colivie și făcîndu-i canarii ei, dar acum o pățise de-a binele, că și-ar fi dat chiar și viața pentru Drăgușin, al mai mic dintre feciorii vel-clucerului, un ceapcîn de băiețandm care făcea să sece apa în puț cînd se uita la ea...

Gă toate au plată și răsplată pe lumea asta, așa că geaba avea Gănărița casă mare în Podul Galiței, pe unde apuci la biserica

Aiitumului, tiindcă dacă avea de toate, odihnă de loc nu-i rămăsese. Că adevărată e vorba cîntecului:

De foc inima mi-c arsă
Și eu ochii n-am închis...
Cum să-i Închid cînd ei varsă
Piraie de foc aprins.

Și spre fulos nu-i erau, firește, nici năbădăioșii de armăsari, nici butca, nici giuvaericelele ce, cînd le punea pe toate, o doborau. Cu vino-ncoace, frumoasă ca o cofetură și înaltă ca o mlădiță, cum era la trup Gănsrița, ai fi crezut că se frînge în două de-i strînge-o mai tare în brațe; dar nici asta nu-i slujea la ceva, fiindcă mofturosul do Drăgușin, adevărată secătură a băiețandrilor de vîrsta lui, nu se mai abătuse pe la ea de mai bine de două săptămîni. De! Că așa e în lumea asta și scris i-a fost și Cănăriței să afle că i-au crescut aripi și puului ei, și că ele l-au dus la fata marelui logofăt, cea care-și împletea părul în mici codițe și pe care le încolăcea apoi de mai multe ori Împrejurul capului și frunței, făcîndu-și din ele o coroană de aur. Iar acum, ce era Gănsrița să mai facă? I se hotărîse soarta, dar trebuia să se aștepte la ea, fiindcă de la mine *a-a* știți, băieți și fete, cînd e armăsarul cîrlan și iapa mînză, sunt dați dracului și unul și altul, dar puțin după asta se domolește ori unul, ori altul. Ba cîteodată se domolesc amîndoi. Și astfel se întîmplase, se vede, și cu al Drăgușin, că acum, cînd îi crescuseră deasupra buzelor, în locul tulcielor, niște sprincene răsturnate cu vîrfurile în sus, duse la Sărindar, fără muștrare de cuget, pe fata marelui logofăt și nu află decît tirziu de moartea Gănsriței, a cărei casă rămase pustie în Podul Galiței, pe unde apuci la Antim, și unde multă vreme vecinii au văzut-o, pe cît se spunea, făcută stafie în noptile cu lună și tot uitîndu-se afară prin geamurile sparte, ca și cum s-ar fi așteptat să-l zărească pe Drăgușin întorcîndu-i-se în brațe. Dar zidurile casei s-au surpat într-o zi; și Cănărița n-a mai rămas nici stafie.

(p. 148)

CĂPITANUL DE POȘTĂ

Publicată în *Literatorul*, I, 22, 13 iulie 1880, p. 342 — 343, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, VIII. Republicată în: *Cartea de aur*, 1902, p. 261 — 264, dedicată: „Domnului Emanoil Krețulescu, viță de Basarab și înălțime sufletească”.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 9r.— 13r.

Reprodusă din ms. 3.216,

X — *Literatorul*; B — *Cartea de aur*; C — *tas*. 3.216.

În *Cartea de aur*, următoarea notă la cuvîntul; „*filele* — corupție din lire”.

Alte note mai ample, în ms. 3.216:

„1. — *Coasta Grecilor* — comună rurală pe drumul cel vechi al Graîovei,

2. — *zonturi* — trăsură deschisă căreia punîndu-i «zonturile» se schimba în caretă sau cupeu cu trei locuri dinapoi și trei dinainte.

3. — *tolbașii* — marfagii cari purtau o «tolbă» în spate, și în care se aflau cam de toate ale casei.

4. — *samanie* — culoare *maron*.

5. — *poliță* — scîndură, vopsită sau nu, și agățată în belciuge de perete, pentru a sprijini pe ea lucruri felurite”.

V a r i a n t e

148—149

1—27 1—6 Noapte fără stele, și doi înși în cupeul de moda nouă ce cobora domol Coasta Grecilor dus de trei surugii. Cei doisprezece cai care îl trăgeau, înhămați la ei doi câte doi, abia își mișcau picioarele, bălăngănindu-și încet clopotele, căci cunoșteau drumul, pietricică cu pietricică, de cînd îi tot bătuseră, și îi știau întortocherile, răsturnășurile și făgașurile. Pe dinaintea vederei drumeților, copacii de pe creștetul dealului se poceau ca niște iezme negre ce urcau tot mai sus cu cît trăsura cobora mai mult. Dar, de la vale, se zări urcînd înspre culme o namilă. Era o trăsură de vremea veche, grea, largă și cu zonturi. Închisă cum era de orice parte, abia se putea zări, prin geamurile porțițelor, o malotea îmblănită și un chip stafidit de femeie, pe al cărei cap era strîns legat și înodat un bariș, găteală a unei vremi duse, pe cînd alta, cu desăvîrșire nouă și tînără, înainta. Hărăbaia trecu pe lîngă caretă cu o mare zornăitură de geamuri și peste puțin se făcu una cu întunerecul, iar în curtea poștei intră trăsura mai ușoară a zilelor ce urmau să vină. Dealuri de bălîgar ce se ridicau în această curte, așezate lîngă un pîrleaz din împletituri de nuiele, arătau că En grajdurile popasului pentru cai și călători, trebuia să se fi aflat zilnic un număr însemnat de mîrțoaage. Cînd cupeul iatră pe poartă, trecînd șanțul șoselei pe o podișcă de lemn, și izbuti să fie oprit lîngă prispa unei căscioare cu șirul lui de cai frînt în două, în ușa din peretele de curînd vărui, căpitanul de poștă se și arătă cît clipești din ochi: fiindcă, un cupeu, și încă înhămat cu

doisprezece cai, nu era glumă C; Xoaptea era fără stele. Erau doi în caretă dusă de trei surugii și coborau Coasta de la Greci. Copacii se arătau și păreau ca niște năluci pe creasta dealului. Deodată văzurăm urcînd o nămaie de trăsură. Felinarele ei licăreau ca niște cărbuni roșii. Surugii hăiră ca să dea mai ia o parte trăsura ce urca. Darea venea drept spre noi, căci boieri erau și-ntr-însa ! Careta noastră era ușoară și nesigură ca timpul nou. Ca vremea veche era (de A) grea și (de A) zontuită trăsura ce venea din potrivă. Ciocnirea nu se putea înlătura. Prăpastia era alături. Tocmai cînd credeam primejdia mai sigură, o roată zbură țandărită de la vechea hărăbaie ce (care A) căzu pe pîntece și se opri. Trecurăm pe lîngă ea în fuga cailor și peste Un sfert de ceas ne pomenirăm sosiți în curtea poștei. Niște grajduri întocmite din nuiele și o căscioară văruiată, în prispa de pămînt, erau tot coprinșul acelei împrejurări. Căpitanul de poștă, cum auzi clopotele de la cai, ieși în prag, ne deschise ușa caretei scoțîndu-și șapca lui cu cozoroc verde și începu să ne facă obicinuitele temenele A, B.

14»—150

7—II; 1—£8 Cu temenele și frîngerî de mijloc destule, bătrînul, al cărui mustăți erau albe și tunse scurt pe buze, și care își trecuse repede un antereu negru peste taclitul vîrgat cu albastru pe fund portocaliu, deschise porțița cupeului și, urmîndu-și închinăciunea, pofți pe preacînstitele fețe să-i facă nemărginitul batir să se răcorească cu o dulceață în umilitul lui lăcaș și să soarbă și o ceașcă de cafea pe care fata lui o făcea cu caimac și cît mai mult nu se poate de bună... Apoi, cînd cei din năuntru trăsorei coborîră, dînsul, cu șapca cu cozoroc verde într-o răină, și dînd cu capul aproape de pămînt, îi băgă în săliță, iar de acolo, în odaia ce ținea gătită pentru întimplătorii oaspeți. Paturile ei, unul într-o parte a ferestrei mici și cu geamurile cartosite, iar altul în partea dimpotrivă, erau așternute cu cearceafuri lucrate în fistoane și la căpătîiele lor aveau perine împodobite cu horboțică de-a bună, cumpărată de pe la tolbașii care umblau drumurile țării românești. Pe masa coperită cu o albitură lucrată în igliță, între doua sfeșnice de alamă galbenă, frecate cu cenușe și scînteietoare ca aurul, un coșuleț din cuișoare înșirate pe fire de ață samanie coprîdea în el flori din linuri felurite, iar, între ferestre, îngălbeneau tîrtăcuțe și gutui. Icoana Maicei Domnului, bătută într-un colț de perete și adăpostită de niște perdeluțe de mătase cusute cu fir, nu vedea candelă stingîndu-

j-se și arăta evlavia din casa căpitanului, păzind tot într-o vreme pe călători de nenorociri. Pe mica poliță de sub iconă, îmbrăcată în plisă albastră, stau așezate ouăle încondeiate și ouăle roșii de la trecute. Je Paști și coșulețul cu flori de ceară al lumînăreiei cu care fata Jui se duse la învierea din biserică satului vecin. În sfârșit, pe unul din rafturile dulăpioruhii din perete, se vedeau sub geamuri obicinuitele și pravilnicele condici, cu fețele șnuruite toate și purtând pe fiecare pecetia stăpînirii. Într-una, în cea cu scoarța neagră, drumeții nemulțumiți de felul cum își făcuseră căpitanul și surugiii datoria — cunoscută sub numele de Condica neagră, își însemnau necazul pătimit și vai de căpitan cînd ajungea condica la București... în cealaltă, ale cărei scoarțe erau aibe, nu se treceau decît vorbele de Jaudă ale celor pentru care toate merseseră strună ... Dar unde sunt acele vremuri și unde e bietul căpitan? Că de s-ar scula azi din groapă, și ar vedea Bucureștii de acum, și drumurile de la țară, pe care aleargă niște zmei năprasnici ce varsă fum și foc pe nări și pe gură, cît și năzdrăvanele paseri ale văzduhului ce bagă boala în oameni cu hîrăitul și vîjîitul lor, mai că s-ar întoarce să-și urmeze somnul liniștit lingă crucile de voinici ale surugiilor lui, căroră, cu atîta rîvnă le striga, cînd soseau chiuind și plesnind din bice: — Bine-ați venit, băieți, și să trăiți! C: Ne pofti înăuntru să ne odihnim și nu ne căirăm că ne-am dat jos. Nu erau multe lucruri în odaie dar curățenia era mare. Două paturi cu scoarțe țărănești, scaune de brad vopsite cafeniu; pe masă, albituri lucrate cu iglița, sfejnice de alamă lustruite bine; în pereți portrete cu pervazuri negre, înfățișînd omorîrea lui Mihai Viteazu la Turda; (iar *A*) pe ferestre, un șir de tîrtăcuțe și de gutui. Mai erau pe una din ferestre și două coșulețe lucrate din cuișoară înșirată pe ață. Din ele (care *A*) ieșeau flori făcute din fîmiri (de toate fețele *A*). Alături (iar alături cu *eleA*) se mai aflau și cîteva ouă roșii și cîteva (*omite cîteva A*) încondeiate, alese tot printre ale gogonețe și păstrate de pe la cine știe ce Paști. Căpitanul de poștă era un om bătrîn. De sub antereul în care era îmbrăcat după portul de atunci, se arăta un taclit vîrgat cu albastru pe fund portocaliu. El avea nevastă și copii și de treizeci de ani era căpitan de poștă. Leafă avea mică, dar bacșișuri avea mari. Că în vremea aia se dau bacșișuri fără să se ceară, iar (și *A*) în zilele de astăzi se cer cu neobrăzare, și cu neobrăzare se bagă-n pungă. Căpitanul avea, mare (Avea căpitanul, mare *A*), și o fată frumoasă ca ziua albă. Tava cu dulceață ori cu cafele ea o aducea. Se putea zice că nu era bietul căpitan de vină în privința bacșișului, ci tava cea verde cu flori Ju-

erate în sidefuri, că pe tavă cădeau icusarii ori rilette, iar nu în mîna lui... Dacă trăgea și el cu coada ochiului, asta nu e treaba nimănu. N-avea dreptul să se uile și el la sidefurile tăvei?... Bietul căpitan de poștă, cînd eram doi într-o caretă dusă de trei surugii, unde e să vadă drumul-de-fer de acum (acuma *A*) și să se plimbe într-însul, în taclitul lui cel vîrgat cu albastru pe fund portocaliu (cel portocaliu vîrgat cu albastru *A*) și eu șapca lui cu corozor verde în cap?... Unde e să vadă casele de poștă prefăcute în stațiuni (stații *A*), mobilate cu canapele de pluș roșu, cu mese de marmoră cu candelabre de gaz aeriform și-n păreți cu portrete înfățișînd congresul de la Berlin și cîte alte bazaconii de felul acesta? Că i-ar plăcea și lui lucrurile astea toate și și-ar schimba bucuros antereul lui pe pardesiul la Gambetta, dar cînd ar veni vorba la traiul cel din toate zilele, la toate dăjdîile de plătit, s-ar întoarce repede în căsuța lui depoștă sub povîrnișul Coastei de la Greci, între paturile lui cu scoarțe țărănești și între ferestrele (ferestrele *A*) lui cu tîrtăcuțe și cu *A*) gutui pe ele, punindu-și iar în cap șapca (lui *A*) cu corozor verde și, în taclitul lui cu dungi albastre pe fund portocaliu, ar aștepta vesel carota dusă de trei surugii ca să-i deschidă porțița și ca să strige de iznoavă dănațiilor călări pe deșelate: — Bine-ați venit, băieți, că de mult nu ne-am văzut *A*, *B*.

(p. 151)

CEAUȘUL

Publicată în *Presa*, Xf, 86, 16 aprilie 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, II, Republicată în: *Războiul*, 272, 22 aprilie 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, semnată: „M”; *Literatorul*, I, 9, 16 martie 1880, p. 133—134, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, V; *Cartea de aur*, 1902, p. 265 — 267, dedicată: „D-lui M.S. Niculescu, român al unui timp ce nu mai este — ca dovadă de prietenie”; *Universul literar*, XXXVI, 14, 16 mai 1920, p. 211, cu supratitlul „Năluci din vechime”.

Textul definitiv în rns. 3.216, f. 30r. — 31v.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Presa*; B — *Războiul*; C — *Literatorul*; D — *Cartea de aur*; E — *Universul literar*; F — ms. 3.216.

Textul din *Universul literar* și ms. definitiv include un număr de note:

„1. *irmilioii* și *rubieleU* — *părăluțele* — monete turcești: *irmilicii*, de argint subțire; *rubkle*, de aur.

2. *sfanții și sfântuicele* — *sfanț*, monetă austriacă; *zuvanziger*.
3. *Vadulat* — poștă lingă București, pe vechiul drum al Craiovei.
4. *venghiercă* — un fel de tunică foarte scurtă, fără mâneci,
5. *iminei* — pantofi de țară cu găurele rînduite să întocmească flori, și ce erau astupate pe dinăuntru cu piele de felurite colori.
6. *poturi cu clape* — ca jambierele spaniole.
7. *isprăvniceii* — vătafi ai curților boierești la țară.
8. *ciair* — loc pentru pășunat.
9. *icomr* — icosarul avea cam valoarea aproximativă a trei lei de argint românești din zilele noastre."

V a r i a n t e

151—153

1—26; 1—18 îrmilicii și rubielele, părăluțele, sfanții și sfântuicile, acești hani nu-i știți, după cum habar n-aveți nici de icosari, nici de firfirici de treisprezece și de douăzeci și două, și după cum nu știți nici de ceaușii de poștă și nici de cine erau ei. Cel de la poșta de la Vadulat, de care mi-aduc aminte ca și cum l-aș fi văzut ieri, purta o venghiercă roșie de postav, fără mâneci, găitănăță cu șnururi defir pe cusături, cusută apoi pe de-a-ntregul în alte fireturi, și era încălțat cu nădragi de dimie albă, găitănăță de asemenea, de-a lungul cusăturilor și pe lingă pozunare încă cu șnururi albastre. De Ja genuchi în jos, picioarele îi erau strînse în poturi castanii, și dincolo de venghiercă lui cu totul scurtă, cămașa de bumbă-eel albă, scurtă și ea, îl înconjură cu crețurile ce-i scăpau din hrful de piele, țintuit în alămuri, în care-și ținea pistoalele și cuțitele. Ceaușii erau ca un fel de isprăvniceii sau de vătafi ai surugiilor. Ei îngrijeau să fie cai la grajd, ori să-i aducă de la ciair, și tot el întreba pe drumeți cum i-au adus surugiii, dacă au fost mulțumiți de dînșii și de cai, iar la sosirea și la plecarea trăsurilor, se iveau lingă porțițele lor, le deschideau sau le închideau. În vremea asta, cu căciula de oaie neagră cu fund roșu în mîna stîngă, în cea dreaptă primea bacșipurile, cite doi sfanți de obicei și cite un icosar cînd se întimpla să aibă a face cu un călător mai însemnat. Dar să fi fost numai sfanți, și numai la anu și la mulți ani icosari, că bacșipurile tot erau treabă mare. Ungeau bine osia trăsurilor și mîna ceaușilor, fiindcă ocaua de carne se vindea nouă parale; vadra de țuică pe 60, și cea de vin pe optzeci, lin cai bun și se vindea pe 38—40 lei vechi, și luai o vacă cu lapte cam tot cu atît. La plecarea trăsurilor

aveau însă mai mult haz ceaușii. Nu încetau să suduie pe surugii cu fel de înjurături... Sfinți și dumnezei și cruci și răscruci! Dar cînd nu-i cădea în palmă decît un sfanț-doi, să fi auzit alți sfinți și dumnezei, și alte cruci și răscruci ce răsunau însă numai pe seama celor din trăsura ... — Ei! și? Parca azi nu e tot așa? — Sfinți și dumnezei li?: De cînd cu căile ferate (Strusberg¹, *B*), caii de poștă, surugiii, ceaușii, oiacurile, căruțele, trăsurilecu aonturi, diligentele (*omite* cu zonturi, diligentele *B*), și o mulțime de alte mijloace de călătorit (transport *A*, *B*) tot atît de vechi (originale *A*, *B*) au perit (dispărut *A*, *B*) cum au perit (dispărut *A*, îjjsfanții, gologanii, paralele, irmilicii, îcusarii și rubielele. S-a dus vremea cînd cumpărat trei covrigi la o para și cînd. ocaua de carne o luai pe o firfirică de treisprezece. S-a dus vremea cînd dacă plecai la drum, înhămai la trăsura doisprezece cai de poștă duși de (cu *B*) cite trei surugii cu pletele în vînt și călări pe deșelate. Și în (Și-n *C*) locul acelor binecuvîntate vremuri, pline de fermecătoare poezie, a venit timpul (*omite* timpul *B*), timpul nou, timpul (*omite* *B*, *C*) de astăzi întretesut (țesut *D*) cu drumuri-de-fer (Strusberg, cu băcni și circiumari cari făc politică de stat *A*, *B*) și toate năpăstiile ce s-au potopit pe țară pentru ca s-o ducă la desmădulare și peire. — Dar ce? ... vor zice unii; no e bine acum că nu mai suntem îmbrăcați 3n' anterieie și cu capetele în işlice? — Nu; nu e mai bine, voi răspunde eu, căci mai bine ar fi fost să fim tot cu anterieie și cu işlicu în cap, decît în haine străine (nemțești *A*, *B*), pe drumuri-de-fer străine (nemțești *A*, *B*) și cu sărăcia oarbă (nemțească *A*, *B*) Sn pungă. Răposatul tată-meu, Dumnezeu sa-l ierte, nu era tocmai de o părere cu mine, că de cite ori pleca la drum se supăra groaznic pe poștă, pe surugii și mai ales pe bieții ceauși. Mi-oi aduce aminte cît oi fi de ocară ce trase ceaușului de la Vadulat. Plecasem din București cu trăsura noastră cu zonturi, mare cit un hambar și care să despărțea pe mijloc printr-o perdea; și pentru că trăsura era înhămată cu doisprezece cai, sosiram destul de repede la poșta de la Vadulat, dar, cu toate acestea (aceste *D*), ziua fiind mică toamna, începuse tocmai să amurgescă. Cînd se aduseră caii ca să-i schimbe, tată-meu chemă pe ceauș și-l întrebă de ce au scos surugiii din grajduri numai opt cai? Și ceaușul, pe care mi-l aduc aminte ca acum, un om înalt și chipeș, îi răspunde că ailalți (ceilalți *A*, *B*) sunt la ciair. De-or fi fost caii la ciair ori nu, Dumnezeu știe, dar ceaușul, văzînd că nu i se trece cu una cu două, scoase ca din pămînt încă patru cai și puse de-i prinse la trăsura pe lingă ailalți (ceilalți *A*, *B*). Surugiii se azvîrliră apoi în șea

/pe cai *A, B*), cu bicele în mână, și gata de plecare, pe când ceaușul, cu căciula cu tund roșu în mână, ca mai mare al surugiilor, «ăci ceaușii erau un fel de vătafi ai ior, le da feluri de poveți, ca bunăoară: să mîne bine, să bage de seamă la hopuri și altele multe, dar aceasta (aceste *D*) mai mult pentru a face să-t cadă bacșișul obișnuit în căciulă, decît din grija ce avea ca să sosim cu bine la poșta următoare. Așa era dispărutul tip al (era perita nălucă a *D*) ceaușului de poștă și pare că-l văd încă ÎH picioare la porțița trăsorei (trăsorii *C*), în ițarj (ițarii lui *A, C*) dedimie albă cusuți cu amice și cu peptaml lui (peptar *D*) roșu aie cărui flori de mătase și (de *C*) fir străluciau în cele din urmă raze ale soarelui ce apusese de trei sferturi după dealurile ce albăstreau în depărtare (cari apăreau în depărtare, în fața drumului *A, B*) *A, B, C, D*; Irmilicii și rubielele — părăluțele — sfanții și sfântuicele — acești bani nu-î știți, după cum habar n-aveți nici de icoșari, nici de firfirici de treisprezece și de douăzeci și doi, și după cum nu știți nici de ceaușii de poștă. Gel de la poșta de la Vadulat, și de care mi-aduc aminte ca și cum l-aș fi văzut ieri, purta o venghiercă roșie de postav, găitănăță cu șnururi de fir pe cusături, pe lingă că era împodobită și cu înfiorări de amici. Nădragii lui erau din dimie albă ce-i treceau de genuchi, •œ se strîngeau împrejurul pulpelor și se schimbau, deasupra imineilor, în ponturi cu clape. De sub briul lui de piele roșcată, înfrumusețat cu solzi de alamă, scăpa în sflrșit în cute dese, amintind pe ale fustanelor grecești descrise de Herodot, o cămașă scurtă ce se oprea deasupra șoldurilor. Ceaușii erau un fel de isprăvniceii în a •cărora seamă erau dați surugiii. Ei îngrijeau să fie cai la grajd și să-i aducă de la cîmp, dacă erau la ciair, și tot ei întrebau pe drumeți dacă au fost mulțumiți de surugii și de cai. La sosirea și la plecarea trăsurilor, ei erau cei dînlii care ieșeau ca din pămînt la porțițele lor și care, cu căciula în mână, primeau într-nsa bacșișurile pentru urările ce le făceau. De obicei li se •arunca unui, sau o jumătate de icosar, iar uneori numai doi sau trei sfanți. Bacșișurile erau, prin urmare, treabă mare, mai ales că, în acele vremuri, ocaua de carne era vîndută cu cîte nouă parale, că țuica o luai pe cîte 60 vadra, iar vinul pe cîte 80, De altfel nici dobitoacele domestice nu făceau bani mulți. O vacă cu lapte, cu vițelul ei, putea să fie cumpărată de la tîrgul de afară al orașului cam pe prețul de 25 pînă la 30 de lei vechi și cam tot pe atît un cal de trăsură sau de șea. Haz mare aveau însă ceaușii cînd plecau caleștile sau butcile din curtea poștei. Cruci șt dumnezei și papucii

Maicii Precistei înjurau ei cit îi ținea gura, iar cînd nu le picau în palmă bacșișurile așteptate, alți papuci ai Maicei Precistei și alte cruci și dumnezei răsuna. — Ei, și? ... Parcă azi nu e tot așa? ... — Cruci și dumnezeii *E*.

(p. 153)

SURUGIUL

Publicată în *Presa*, XI, 88, 21 — 22 aprilie 1878, p. 3, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, V. Republicată în: *Literatorul*, I, 3, 3 februarie 1880, p. 41 — 42, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, III; *Lumina*, I, 7, 11-12 aprilie 1894, p. 2; *Cartea de aur*, 1902, p. 268 — 270, dedicată: „Doamnei Cecilia Florea Stăncescu”; *Românul*, 47, 121, 25 mai 1903, p. 124, aceeași dedicație.

Textul definitiv în ms, autograf 3.216, f. 36r. — 38 v., cu dedicația: „In memoria mult regretatei Cecilia Florea Stăncescu (din Craiova)”.

Reprodusă din ms, 3.216, cu respectarea voinței poetului în legătură cu forma exactă a strofelor din *Căruța poștei*, după Macedonski: „Versuri de Pușkin, traduse de C. Negnmi. Doresc ca la tipărire să li se restabilească textul după Negruzii, căci eu le-am transcris aci din memorie” (ms. 3.216, f. 36 r.).

În retipăririle anterioare, *moto-nl* se compune din 5 și 4 strofe, reduce în ms. definitiv la 3.

Memoria lui Macedonski se dovedește, într-adevăr, șovăitoare. Cercetări recente (N.A. Ursu, *O poezie necunoscută a lui Pușkin tradusă de Alecur Donici?*, în *Cronica*, V, nr. 46, din 14. XI. 1970) precizează că: o poezie de Pușkin, cu titlul *Căruța poștii*, nu pare să existe; că anume indicii (atribuția unor contemporani: C. Negruzzi, G. Sion) arată pe Alecu Donici drept autor sau traducător al acestei poezii, că, în orice caz, o elegie devenită romanță, cu titlul *Căruia pocitii* a fost populară în epoca tinereții lui Alexandru Macedonski. O primă atestare o oferă ms. 1.146 al Bibliotecii R.S.R. (f. 52 r. — 53r.), colecție de poezii, alcătuită pe la mijlocul secolului trecut, Anton-Pann reproduce *Căruța poștei* în *Spitalul Amorului* (broșura I, ed. a 2-a, Buc. 1852, p. 92), de asemenea, în repetate rînduri, colecția intitulată *Dorul, Culegere de cinturi naționale și populare veche și nonă*, editată de librarul — editor II.C. Wartha, începînd — probabil — din 1860. „In această colecție poezia, cu ușoare modificări datorate circulației orale, este intitulată *Surugiul* și poate fi găsită în ediția a 7-a, din 1867, p. 293, în ediția a 8-a, din 1868, p. 293, în ediția a 10-a din 1870, p. 190 și în ediția a 11-a din 1871, p. 215”. Este

foarte probabil că Macedonski asociază priatr-o „falsă memorie” popularitatea romanței, atribuția incertă a autorului și temaschiței sale, care poate să fi dezvoltat chiar motivul poeziei — *moto*. În acest caz, „restabilirea textului” la „tipărire” nu se mai poate face „după” G. Negruzzi, mărginindu-ne a reproduce *in extenso* poezia *Căruța pocitii*, în cea mai veche versiune cunoscută (ms. 1.146, f. 52 r. — 53 r), în transcrierea lui N. A. Ursu:

„In zor de ziuă, de dimineată,
Căruța pocitii pe drum era,
Și surugiul ce-a sa viața
Pe cal petrece, plesnind, striga;

«Mișcați cu toții, mișcați la vale,
Mișcați spre culmea ce o zăriți î
Acolo e poșta, sfișit de cale,
Unde voi trebuie să odihniți.»

Veți odihni-vă, dar, ticălosul,
Eu n-am odihnă pe-acest pământ;
Sufletu-mi zboară la-ntunecosul
Al dragei mele vecinie monnînt.

Cît am iubit-o, voi știți, de tare,
Voi țineți minte ce goane dam,
Grăbind prilejul de sărutare.
O, ce ferice atunci eram!

Eram ferice, dar cruda-mi soară
Puține zile mi-au fost zîmbit;
Văzui pe brață-mi iubita moartă,
Ș-eu spre viață [sînt] osîndit.

Mișcă, băiete, mișcă, șăuașe.
Sfîrmă-mi gindui cel necurmat,
Zdrobește în mine aprige oase
Ce tristul suflet îmi țin legat!

In fuga mare te poticnește
Și-mi rumpi capul aci pe Ioc,
Să zbor acolo unde zîmbește
Al nesimțirei dorit noroc!”

A — *Presa*; B — *Literatorul*; C — *Lumina*; D — *Cartea de aur*;
E — *Românul*; F — ms. 3.21G.

În *Presa*, *Literatorul*, *Lumina* și *Cartea de aur*, o notă;
„*CicUnești și Talpa* — două poște pe drumul cel vechi al Craiovei”.

În ms. 3.216 o altă notă:
„*olacuri* — căruță de lemn pe două roate”.

V a r i a n t e

153-154

1—24; 1—2T Cu obrajii pîrguiț’ în soare, frumos băiețandru era surugiul dintre Talpa și Ciocănești. Din zori, el gonia de-a-n călare pe drumul dintre aceste două poște, ca și cum ar fi fost pe moșia lui. Plesnind din bici și cîntînd, cu cămașa desfăcută pe piept în arșița soarelui, cit și pe viscolul cumplit, puțini sunt oamenii de pe acolo care să nu-l fi văzut în vremea lui trecînd înfășurat într-un vîrtej de pulbere roșie, ca într-o manta de frumusețe. Gîod te uitai mai de aproape la el, îl vedeai că e cu chipul cam pistruiat, dar degeaba I că el tot îngheța apa în puț dacă se privea înăuntru. Sfinte tare! Și cînd mîna, cum se ducea ca vîntul. Darhăirile? Cît de departe i se auzeau, și cum știa el să le umple cu nespusa voicune a răsăritului ori cu atingătoarea duoșie a-nserării. Sase mai mire cineva că se topeau după el toate fetele din Ciocănești, și că cele din Talpa îl priveau toate pe sub ochi. Din căciula de oaie neagră părul lui scapără soare și, de departe, Ruxanda, fata hangiuului de la Talpa, părea că simte pe grumaji, și între sînurile ei, arzătoarea gîdelătură a caierelor de aur înfocat ce i se duceau de după urechi de-a lungul gîtului sau ce-i băteauafărveste obrajii. Dar și el, să fi avut ori să nu fi avut de dus ușoarele olacuri ale stăpînirei, ori grelele trăsuri ale drumurilor de atunci, că tot odihnă și liniște n-avea, ci, mai totdeauna, alegîndu-și un roib sau un murg ce mîncă pămîntul, tot între Ciocănești și Talpa alerga... Cum au fost însă fetele de cînd lumea, și cum au să fie pătia la sfișitul veacurilor, așa și Ruxanda, cînd feciorul vîtafului boieresc din Tartășești veni în petit la tătina-său, ochii i se scurseră pe brațările de sticlă pe care acesta i le aducea de la țîrg, și pe drumul poștei alți surugii mînară și hăirăi?: Era un frumos flăcăiandru de optsprezece ani surugiul (*omite* surugiul *E*) cu obrajii pîrguiți în soare, care-și (că-și *E*) petrecea viața (sa *A*) călare, plesnind din bici și cîntînd. Umbla de la o poștă la alta ca pe moșia lui; vara, marșița soarelui, cu cămașa desfăcută la pept (piept *B*); toamna, cu peptul (pieptul *B*) biciuit de viforul încărcat de zăpadă. Ori de (*omite*

'de *E*) niina doisprezece cai în șir, ori de mina opt, înaintași, tot așa (de *A*) iute gonea și de la Ciolănești *la*. Talpa se ținea vârtej numai pulverea drumului, iar hăiturile i se auzeau cale de un sfert de poștă și mai bine. De sub căciula lui de oaie neagră, pusă cam într-o ureche, scăpa un păr inelat și stufos ce scăpară în razele soarelui mii do schintei do aur, Și-l iubeau toate fetele mari și toate nevestele do la Talpa și toate nevestele și fetele mari de la Gioiănești. Dar el nu iubea, în afară de murgii lui, decît pe Ruxanda, iată hangiului de la Talpa. Că o întâlnește în sînțitul (asfințitul *A*, *B*) soarelui într-o pommbiște și-i făcuse o salbă din sfanții ce strînsese după bacșișuri. Și-i cumpăruse /lori de tîrg și panglică (panglica *A*, *B*) în trei fețe tocmai de Ja Pitești pentru ca să și le împletească în par și să joace cu ele Dumineca la horă. Iar de la Ciolănești la Talpa de-aia se ținea vârtej pulverea drumului și cînd era și cînd nu era de dus vrun olac. Ioaiță, feciorul vătăfului de la curtea Jboierească, veni însă într-o bună dimineată să împețească pe Ruxanda, așa că, peste trei săptămîni, se întinge nuntă mare în curtea hangiului, măcar că plînsese biata Ruxanda pană (pînă *A*, *B*) ce-i secaseră ochii și-i veștejiseră (veștejise *E*) înfațăflorile tinereței. Și a doua zi, sosi în curtea poștei olacul, dar fără surugiu; că frumosul flăcăiandru, cu obrajii pîrguiți de soare, cu căciula de oaie neagră (*omite* neagră *E*) pusă cam într-o ureche și cu părul inelat și stufos ce scapără în razele soarelui mii de schintei de aur, își răpusese viața și zăcea mort într-un șanț al drumului. Iar de atunci, pană (pînă *A*, *B*) în zilele noastre, mi s-a mai văzut pulverea de pe drum ținîndu-se (țiindu-se *A*) vârtej între Ciolănești și Talpa *A*, *B*, *D*, *E*: Era un frumos flăcăiandru de optsprezece ani surugiul cu obrajii pîrguiți de soare, caro-și petrecea viața călare, plesnind din bici și eîntînd. Umbla de la o poștă la alta ca prin moșia lui: vara, în arșița soarelui, cu cămașa desfăcută la piept, toamna, cu pieptul biciuit de viforul încărcat de zăpadă. Ori de mîna doisprezece cai în șir, ori de mîna opt, înaintași, tot așa iute gonea și de la Ciolănești la Talpa se ținea vârtej pulverea drumului, iar hăirile i se auzeau cale de un sfert de poștă și mai bine. De sub căciula lui de oaie neagră, pusă cam pe o sprinceană, rîura un păr inelat și stufos ce scapără în razele soarelui mii de schintei de aur. Și îl iubeau toate fetele mari și nevestele de la Talpa, iar toate nevestele și toate fetele mari de la Ciolănești îl iubeau, măre! Dar el nu iubea, în afara de murgii lui, decît pe Ruxanda, fata hangiului de la Talpa. Că o

întîlnise într-o porumbiște și cum asfințea soarele, îi făcuse șaiabă din sfanții ce strînsese pe bacșișuri. Și-i cumpăruse flori de tîrg și panglice să-și împletească în păr, tocmai de la Pitești îi cumpăruse. Iar de la Ciolănești la Talpa d-aia se ținea vârtej pulverea drumului, că gonea surugiul de mînca pămîntul și cînd ducea vreun olac și cînd se întorcea cu caii slobozi. Numai că se întîmplă să se drăgostească un Ioniță, fecior a) vătăfului de la curtea boierească, de Ruxanda, și se apucă sâ o pețească, iar tatăl fetei, măcar că plînsese ea de i se scuseră ochii, o cunună cu al Ioniș și cununată rămase, sâraca! Și iată că se întîmplă și a doua zi de nuntă să sosească în curtea poștei olacul, da' fără surugiul. Că frumosul flăcăiandru, pasămite că-și răpusese viața, fiindcă nimeni nu-l mai văzu, oacheș și frumos să scapere în soare, ca o nălucă din poveste, cu părul său inelat și stufos și cu căciula de oaie neagră pusă cam pe o sprinceană, far de la Ciolănești la Talpa nu s-a mai ținut atunci pulverea drumului vârtej. Geaba Ruxanda l-a așteptat și i s-a ținut în cale, în zori și în apus, pină ce de întristare s-a prăpădit și ea. Și așa a fost *C*.

(p. 155)

VERIGĂ-ȚIGANUL

Publicată în *Presa*, XI, 97, 4 mai 1878, p. 2, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, VII. Republicată în: *Literatorul*, I, 18, 1 iunie 1880, p. 275 —276; *Lumina*, 1,9, 14 aprilie 1894, p.2; *Cartea de aur*, 1902, p. 271 — 273, dedicată: „Lui N. P. Romanescu, primar al Craiovei, fostul meu conșcolar și fiu al unui om de inimă, — om de inimă el însuși”; *Bomănu*, 47, 110 (1), 9 martie 1903, p. 34, cu supratitlul „Năluci din trecut”, aceeași dedicație; *Observatorul*, I, 229, 20 august 1903, p. 2, aceeași dedicație; *Literatorul*, XXVI, 26, martie 1919, p. 5—6, cu supratitlul „Năluci din vechime”, dedicată: „Lui N, Romanescu, întemeietor al strălucitului parc al Craiovei și fostul meu conșcolar”; *Universul literar*, XXXVI, 2, 18 ianuarie 1920, p. 19 — 21.

Textul definitiv mult amplificat, în ms. 3.216, f. 4\$R, —61v.

Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Presa*; B — *Literatorul*, 1880; C — *Lumina*; D — *Cartea de aur*; E — *Romănu*; F — *Observatorul*; G — *Literatorul*, 1919; H —* *Universul literar*; I — ms. 3.216.

Republicările au și de astă dată un număr de note explicative, cu mici variații de redactare;

„1. — *bez, felurite ove* — expresiune populara: felurite oare de-afe sasei; felurite paseri domestice.

• 2. — *cițe* — bibilici.

3. — *govii* — hore.

4. — *constandinat* — monedă de aur de la împăratul Constantin.

5. — *Mâlăiești* — în Dolj, plasa Amaradiie.

6. — *Valea-Boului* — idem,

7. — *Polovragi* — în Gorj, plasa Novaci.

8. — *taclit* — taclitul servea de brlu: câteodată primea și o altă destinațiune; ei era dintr-o stofă în felul șalului numit taclit. Oamenii mai fără dare de mină îl făceau din stambă.

9. — *Coconii Mitracke* — diminutiv popuiar de Ia Dumitru: «Dimitrache, Mitrache».

10. — *Biru greu, biru greu j Veniți toți copii* — Câtec vechi.

11. — *păsat*—un fel de bucată pregătită din porumbrijnițiș lapte. Acesta bucată ce se aseamăna foarte mult cu laptele cu orez, e mai bună chiar ca aceasta (*Literatorul*). Bucată pregătită din porumb rijnit și lapte. Se aseamăna foarte mult cu laptele cu orez (*Cartea de aur*),”

Textul din *Universul literar* are un număr de note suplimentare:

„i. — *ieam tpațopt*» — 1848.

2. — *libertatea lui Iliad* — Ion Heliade Rădulescu.

3. — *Maghieru-Tell* — Teii și Maglieru, generali ai revoluțiuiei,

4. — *Ruseiachie-Berlicul-mucalitul* — G.A. Rosetti, nepieritorul doctrinar al mării rev, franceze (evident «române», n. ed. — eroare de tipar).

5. — *Firfirică Brătianu* — poreclă dată din dragoste de popor marelui tribun al rev. franceze din 1848 (evident «române», n. ed. — eroare de tipar), Ion G. Brătianu, fiindcă era mic de stat.

6. — *triuță* — diminutiv dat de *figănuși* unei vioare mici.

7. — *Valea-Boului* — localitate de unde începe (dinspre Amara-
• dia] jud. Gorj.

8. — *Polovragi* — mânăstire (Gorj),

9. — *pirozele* — peruzele.

10. — *beciurile* — subseleurile.

11. — *cure* — să curețe porumbul.

12. — *Gihrtul și Amaradia* — rîuri în Gorj și Dolj.

13. — *Cornet* — comună lângă Craiova, fosta proprietate a familiei *Corneli*.

14. — *Adîncata* — fosta proprietate a părinților mei, A.M.

15. — *Golul Drtnoei* — vie vestită în Craiova de odinioară.

16. — *govii* — nume oltenesc al sărbătorilor la care boierii pofteau pe țărani în curțile lor.

17. — *Vlădimîr* — sat de pe valea Amaradiie”.

Ms. definitiv 321G dă o și mai mare dezvoltare unor note, adăogînd altele. Reținem toate amplificările semnificative:

„3. *RusetachU-Berlicti-mucalitul* — CA. Rosetti, acest om extraordinar, a început cariera lui ca un clova. Nimini nu-l lua în serios. Sărac, dar dintr-o familie strălucită (prin ascendența sa, în linie (emeiască, era Brîncovean), dînsul a fost pe rind polițai, librar, poet, și, în sfîrșit, mare și chiar foarte mare ziarist. A întemeiat *Românul* și, împreună cu Ion Brătianu, a fost cap al partidului liberal. Om de principii și om de inimă în toată, puterea cuvîntului. Puterea și gloria nu l*au orbit, A fost o reîntrupare a marilor iacobini francezi.

13. *costandînați* — monede de aur mari cît una de 100 lei franceză, mai subțiri, cu împăratul și împărăteasa Constantin și Elena pe ele. Se aflau foarte răspîndite la noi.

16. *Pișca-n floare* — numele oltenesc al grangurelui.

17. *cioc de mierlă* — fiindcă îi este cîntecul ca al mierlei.

18. ...pe străin — în cursul anilor duși, aflîndu-mă într-o zi în grădina lui *Zdrafcu*, de pe malul Dîmboviței, am văzut pe o gentilă pariziană, sosită cu un tînăr amic al meu do două săptămîni, izbucnind ia hohote de plîns cînd lăutarul începu să cînte *Ohule-Oltuțule*. Ba îmi mărturisii apoi că ce o înduioșase atît era cîntecul auzit atunci pentru înțîia oară.

20. *govii* — nume oltenesc pe care boierii le dau țărănimei în curțile lor, desfundînd buți de vin și de țuică și punînd să se întindă mese încărcate cu de-ale mîncărei. În schimb, țărani aduceau așa plocoane încît îndestulau cu cel puțin pe șase luni casa boierească”.

slăvină, s.f. — canea.

Variante

În toate republicările anterioare *Literatorului*, 1919, *Universului literar* și redactării definitive (ms. 3216), *Verigă-Țiganul* apare într-o versiune mult mai concentrată, pe care o reproducem:

VERIGA — ȚIGANU

În vremea cînd toți boierii mari erau (boieri mari și nu-și deteseră mîna cu fannazonii de orașe *A, B, C*) mari (*omite* mari *E*), în vremea cînd toți țărani erau neîmpămînteniți, dar cînd nu era țaran care (*omite* care *A, C*) să nu aibă cîte două vaci cu lapte în curte și eîte-o pereche de boi, bez felurite oare de-ale casei, în vremea cînd se întindea la Paști prin curțile boierești govii de se ducea pomina și do jucau în ele tetele și nevetele cu zavelci muiate în fluturi și sălbi de sfați la gît, în mijloc cu cîte-un costandinat d-ăl mare, trăia și Verigă-Țigana, vestit de la Mălăiești pînă (pânăZ»; Ia Valea-Boului și de la Yalea-Boului pană sus în munte la Polovragi. Era urît Verigă și negru ca un arap, dar era lăutar bun. Ș-avea lipici, mare, cum nu putea să aibă altul, cu fesul lai roșu în cap și cu taciutul lui de stambă galbenă vîrgată cu negru, Cînd îl auzeau de dimineața (dimineață *C, Fj*, în ziua de Paști, cîntînd colo sus pe deal, în curte la c'conu (cuconu *A, C*) Mitracție: Biru greu, biru greu / Veniți toți copii /, să fi văzut cum alerga lumea de prin șapte sate dimprejur ca să vie la govia unde cînta Verigă. Măriuța se amoresase de Verigă (urît cum era. Verigă iubea pe Măriuța, frumoasă cum o făcuse Dumnezeu *A, B, C*). Și cînd veni ziua de Sin-Pietru, de se-ntinse în curte la c'conu feconu *A, C*) Mitrache govie mare tot ca Ia Paști, deși erau așezate pe sub opt păhile la umbră cîte opt (*omite* cîte opt *F*) mese încărcate de străchini cu păsat și cu ploști de vin, se apucă c'coana (cucoana *A, C*) Gatinca de-i cunună. Dar dracu se apucă și el de-și băgă coada între ei chiar de a doua zi. Și nu mai cîntă Verigă (Țiganu *A*) de atunci: Biru greu, biru greu / Veniți toți copii. / Dar dragostea i-o păstrare (păstrează *C*; păstră *F*) toate satele pînă (pînă *A, C, F*) la moarte și cînd muri se sculară ca unul (singur *A, C*), de la Mălăiești pînă *A, B, C*) la Valea-Boului și de la Valea-Boului sus pană (pînă sus *B, C*) în munte la Polovragi, de-l petrecură la groapă, cu fesul lui roșu pe cap și cu taciutu (tacritu *A*) lui de stambă galbenă vîrgată cu negru *A, B, C, D, E, F*.

Textul apărut în *Literatorul*, 1919, oferă și el o versiune deosebită de cea a redactărilor anterioare, de cea publicată în *Universul literar* și forma manuscrisă. Reproducem integral acest text.

VERIGA—ȚIGANUL

În vremea cînd boierii mari aveau suflete mari și cînd mai toți țărani, cu toate că erau neîmpămînteniți, erau fini ai boierilor, și întocmeau, împreună cu ei, ca o familie, în această vreme

cînd aproape că nu era țaran care să nu aibă vaci cu lapte în curte și două, trei perechi de boi sub umbrar, sau cîte un staul de gratii, bez felurite oare, și cînd, ia Paști și la Sin-Pietru, se întindeau la țară prin curțile boierești govii, de se ducea pomina, trăia și al Verigă-Țiganu, vestit de la Mălăiești pînă la Valea-Boului și de la Valea-Boului pînă sus în munte la Polovragi. Iar îmbelșugate zile erau, pe atunci, cele de pe Valea Amaradiiei. La drept vorbind, aveau și de ce să fie îmbelșugate, căci boierii nu se înstrăinau ca astăzi de pămînt și de țaran, ci trăiau acolo, se născuseră acolo și cunoșteau pe nume aproape pe toți feciorii de oameni așezați între cele două dealuri, ori pe crestele lor. Și apoi, mai era și altceva: de cîte ori da beleaua fie printre boieri, fie printre țărani, deopotrivă se ajutau unii pe alții. De-asta și venea lume multă la gaviile pe cari le dau boierii. Așa: era destui să bată din zorii zilei tobe vestitoare ale horei, ori dintr-un deal, ori din altul, că porneau satele în șir — pînă și unchiași și muierile bătrîne porneau — și alergau cu plocoane la boierul unde se da hora. Iar mai ales dacă se lățea vestea că are să-i tragă din vioară și Yerigă-Țiganul, curgeau cu duiumul atît băieții cît și fetele. Și nimeni nu se înfățișa boierului cu mina goală. Unul aducea, în basmala lui roșie, de la treizeci la cincizeci de ouă proaspăt ouate; altul, ouăle de Paști păstrate, roșii ori încondeiate. Cei mai cu dare de mină se înfățișau fiecare cu mielul-mielușelul lor, iar mătușele aduceau, tot ca plocon, care cîte un cîrd de gîște, cîrd de cîțe, care curcani și cîte altele. Te mai pomeneai, apoi, și cu plase în care se zbăteau peștii Amaradiiei cu solzi argintii sau aurii, ori cu mici tîrnuri pline cu raci. În strîșit, era binecuvîntarea lui Dumnezeu peste țară și o singură govie îndestula casa boierului pe șase luni. Ouăle nefierte erau, bineînțeles, puse la păstrare în puține cu tărițe ca Să nu se atingă unul de altul, iar pasările umpleau curtea. Aceste daruri însă nu erau de loc în paguba țaranului, fiindcă, la vreme, și boierul sărea în ajutorul lui; ba îl scăpa de miliție, ba de taftul zapciului, ba de împlinirea dăjdiilor și, uneori, dacă el încăpea în vreo năpaste mare de tot, pînă și de pușcărie îi scăpa. Vitele îi erau, de altă parte, învoite să pască lăstari în pădure aproape pe nimic. Că — să vedeți — de-aia era boierul boier și țaranul țaran. Și cînd te gîndești că toate aceste legături izvorau, în parte, și din arcușul unui Yerigă-Țiganul oarecare... Că-i trăgea bietul țigan de mama dracului. Verigă, ai despre care e vorba, era cu adevărat negru ca un harap, dar era lăutar cum n-a mai stat. Și avea lipici, mare,

de s-ar fi amurezat a mai frumoasă fată de el, numai dacă I-ar fi auzit cîntînd din diplă: Biru greu, biru greu, / Veniți toți copiii... / Dar pentru că tot muiera e capul relelor, cari, — de I nu e coada dracului degeaba — îi fu dat unei muieri să-i facă de petrecanie bietului Verigă, Și nu-l mai auzi nimeni cîntînd: Biru greu, bira greu, / Veniți toți copiii... / Dar dacă muri el, Verigă, amintirea i-o păstrară toate satele cîte se sculară ca unul de Ja Mălăiești la Valea-Boului și de la Valea-Boului pină sus în munte la Polovragi, de-l petrecură la groapă, unde fu dus cu fesul lui roșu pe cap și cu dipla lui dragă pe care i-o așezară frumos pe piept. Măă I Dar să fi ajuns el în zilele de astăzi, da de naiba, că numai astfel ar fi știut el ce e biru greu și, răzvrătit, cu ce foc n-ar fi chemat împrejurul lui pe toți copiii roată: Biru greu, biru greu, / Veniți toți copiii...

(p. 162)

ISPRAVNICELUL

Publicată în *Presa*, XI, 86, 16 aprilie 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, III, semnată cu inițiala: „M”. Republicată în: *Războiul*, 273, 23 aprilie 1878, cu același supratitlu și semnătură; *Literatorul*, I, 5, 17 februarie 1880, p. 68—70, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, IV; *Cartea de aur*, 1902, p. 274—277, dedicată: „Lui Charles Ad. Cantacuzino, poet al secolului XVIII, rătăcit în secolul XX și în România, precum și rarului amic”.

Reprodusă din *Cartea de aur*.

Despre legăturile poetului cu Charles Ad. Cantacuzino, din opera căruia Macedonski traduce poezia *Au bord de l'eternité*, din volumul *Cinglons Ies souvenirs et cinglons Ies rives* (Paris, Perrin, p. 53—54), sub titlul *Pe țărnul veșniciei* (*Literatorul*, XX, 1, 10 iunie 1899, p. 3), nota noastră, în ediția de față, voi. III, p. 291—292.

arcea, s.f. — mică construcție de scînduri în care se așază, vara, războiul de țesut.

(p. 165)

CĂMĂTARUL

Publicată în *Presa*, XI, 88, 21—22 aprilie 1878, p. 2, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, VI. Republicată în: *Literatorul*, I, 2, 27 ianuarie 1880, cu supratitlul „Tipuri dispărute”, II, p. 22—25; *Cartea de aur*, 1902, p. 278—283, dedicată: „Domnului Grigore Olănescu, iubitor al limbei și literaturii române, — omagiu”; „Din *Cartea de aur*. Ortografia proprie autorului”- *Pagini alese*, II, 8, 1 octombrie

606

1902, p. 13 — 14; *Troian Demetrescu*, I, 6, 11 octombrie 1909, p. 1; *Literatorul*, XXVI, 25, 17 februarie 1919, p. 3—4, cu supratitlul „Năluci din vechime”.

Textul definitiv în ms, 3.216, f. 71v. — 77r.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Presa*; B — *Literatorul*, 1880; C — *Cartea de aur*; D — *Pagini alese*; E — *Troian Demetrescu*; Y — *Literatorul*, 1919; G — ins. 3.216.

Republicările anterioare versiunii manuscrise au o serie denote:

„1. — *jiletcă* — acest cuvînt ce a fost înlocuit cu cel de vestă este însă și el — lucru ce nu s-ar crede — termen curat franțuzesc: *Gillet*.

1 bis. — *dopia* — înseamnă ad literam, dublă sau îndoită; această expresiune se înțelege aci astfel: îndoită însemnarea lucrurilor zălogite.

2. — *satintur* — satin de Tours, adică atlas din orașul francez Tours.

3. — *lucrata anevalo* — Jucrată cu un fel de broderii.

4. — *malotea* — mantelul doamnelor de atunci. Maloteaua era foarte Jungă și bogată.

5. — *ghennesut* — un fel de moar; stofă în mătase și bumbac.

6. — *ceadiriu* — verde ca paiul grîvilui.

7. — *sangeap* — blană cenușie și delicată ca puful, pe care femeile avute o poartă și în ziua de azi ca garnitură la gît, de mineci și manșon.

8. — *paftale* — cătărămi de cordon.

9. — *rochie de cors* — rochie de cors se numeau cele făcute dintr-un fel de mătase de Corsica, brodată cu flori de fir.

10. — *belacoasă* — stofă tot de mătase numită «Belle-Ecosse».

11. — *mucavale* — broderii de mătase pe carton, reprezentînd flori, paseri, fluturi etc. Mucavalele se aduceau din Constantinopol.

12. — *zâmfir* — safir”,

Ms. 3.216 include și e] o serie de note, precum urmează:

„1. — *teCfiJd* — un fel de traistă mică.

2. — *doldora* — încărcate cît se poate mai mult.

3. — *tura si vura* — și una și alta.

4. — *aman* — cuvînt turcesc: *cînd se simte pierdut*, nemaigăsin-du-și în nimic mîntuirea.

5. — *logoriseală* — de la grecescul *logos*: -dupa multă vorbă».

6. — *zâhgi* — le amanetă.

607

7. — *satınlar* — sMin de Tours, adică atlas din orașul franco/Tours.

8. — *anfzata* — cu uft anumit fel de broderii.

9. — *mahtea* — *ronț* pe caro îl imbrăcau cucoanele swi neguțăto-resele iarna.

10. • — *ghicrmisut* — un *ÎA dz* slofă de mare preț.

11. — *sangeap* — blaia scumpă în felul celei numite azi: *petii-griș*.

12. — *paftale* — eatarămi.

13. — *pirozete* — peruzele.

11. — «>rs — rochie de *Corsica*.

15. — *pem.bè* — trandafirie.

16. — *mucavale tighelitate cu fir* — se lipeau pe aceasta stofă cartoane pictate cărora li se da tighel cu fir.

17. — *ccadiriu* — verde ca paiul gfiului când e de lufinci ieșit din pământ.

18. — *erminâ* — (*hermine*)",

c.M'om, s.n. — hermină.

catagrafie, s.f. — inventar.

tibet, s.n. — țesătură do lină.

Versiunea franceză a acestei cliițe, sub titlul; *L'Usurier*, cu supra titlul „Le bou vieux temps roumairr”, a apărut în *Revue Française de l'Etranger et des Cohnies*, 11, novembre 1885, de unde poetul o rejii'oduce în *Le Peuple Roumain*, I, 35, 17/29 novembre 1885 și *Literaturul*, XIV, 4, 15 septembre 18&J, p. 6 -8. Vezi nota în volumul de iu fă, p. 634.

Aweași precizare și în ms. 3.1216, f, 71v.:

„Această poveste a fost tradusă de autor în limba francezii și publicată în *La Revii e Franța ise* din Paris”,

V a r i a n t e

165— 16C

2 in v rome a ti.; altădată *G, F*: pină acum VAÎO douai; i; de ani *A, li, C, D, E*; 6 și se întorcea cu Lecșila doldora *G, F*: și se întorcea tot d^una cu parale *A, B, C, D, E*; 6—S Că sluga ora, ca și stăpînul ei, crezută pe Ciivînt. tar fiece județ avea cite un Kir-Năstase *G* \ „Și mai toate județele aveau uite un asemenea Kir-Năstase *A, B, C, O, E*: Că sluga era crezută pe cuvînt, după cum erau crezuți și stă- >iaii ei. Iar mai toate județelr aveau cite un Kir-Năstase *Jst*; 9—11 Cel pe care l-am apucat ou era pîntecos și mărunț, gras și roșcovan

la față, și purta jiletcă albă, cu lanț de aur gros și lat pe după gît în jos *G'*. Pe ce) pe care l-am apucat tu îl țin minte sound si cam roșcovan, purtînd jiletcă albă cu nasturi de mărgan roșu și cu (*omite* cu *A*) lanț de aur, gros și lat pe (de *D*) după gît în jos *A, B, V, B, E*: Am apucat și eu unui. Era mărunț la stat, roșcovan, pîntecos și avea jiletcă albă, cu nasturi de mărgan roșu și cu lanț de aur, gros și lat pe după gît în jos *F*; 12—15 Lua numai doi galbeni pe an, peste dohînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot i se zicea de lume cămătar, spunîndu-se că se va aleg« pratu) de el și de copiii lui *G*: Lua doi galbeni mai mult peste dobînda praviinică, ce (care *B*) era de zece la sulă pe an, și toată lumea îi zicea Kir-N ăst ase-că mă tarul și spunea (zicea *A, B*) c-o să se akagă prafu de casa și de (*omite* de *D*) copiii lui *A, B, C, D, E*: Nu lua decît doi galbeni peste dohînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot îi zicea lumea cămătar și prorocea c-o să se alegă praful și puzderia de casa și de copiii lui *F*; 20—26; 1—S8 Săraca (*Biata F*) noastră țară românească! Adică ce rău a făcut ea ca să nu fie lăsată în seul ei (lăsată să fiarbă în seul ei *F*) de bătuții la cap care ne-au stricat toate rosturile românești? Adică — oameni huni și creștini ai lui Dumnezeu — nu putea sî meargă țara noastră înainte și iără libertaua de azi — moft al mofturilor — cit și fără egalitaua lor, și alte multe bazaconii, ce s-au dovedit că sunt smintenii curate, și ce au nenorocit pe atîta lume? Căci, uitați-vă puțin împrejur, și Ittați-o (împrejur^ mă rog... Luați-o Ji'J de la ulițele drepte și largi, ce nu se potrivesc nici cu verile nici cu iernile noastre, și spuneți-mi: nu eTau mai cu iost întoTtocherile de uliți și îngustimile IOT, ce adăposteau iarna de crivăț și vara de îngrozitoarele călduri? Negreșit: bune sunt canale*te pe sub uliți (canaluriie pe dedesuptuî ulițelor *F*), și trebuiau să se facă (*omite Fj* dar casele de astăzi *F*), din care unele sunt mai nalte de cum era turnul Colței (a căror înălțime ar întrece pe a turnului Colței, dc-ar mai îi *F*), făcute de oameni cu scaun la cap sunt? Apoi, Bucureștii ăștia întregi, unde nu mai e decît cărmidă și piatră, nu ar fi iost ei mai frumoși și mai căutați de străini (iacă ar fi urmat să se împodobească cu noi farmece (să se înfrumusețeze *F*) potrivit firei noastre și locului, pastrîndu-și, cu seumpătate (și ar fi rămas și astăzi cu *FJ*, micile lui case cu coperișuri țuguiate și cu strașini late în mijlocul roditoarelor grădini ce le înconjura? (a unor frumoase și roditoare grădini? *F*). Fie că ticăloase maimuțe mai sunt și oamenii! (Doamne, Doamne ! ticălo ase maimuțe mai sunt și oamenii *FJ*. Oricum, în& (Oricum ar fi, însă *F*), cămătari

de felul lui Kir-Năs lase — măcar că pe-ăl de care vorbim l-a prăpădit Dumnezeu — n-o să mai avem oricif. am dori unul (măcar că l-a prăpădit Dumnezeu, oricât am vrea să mai avem, n-o să mai aflăm cît lumea *F*). E adevărat că și dînsul începuse să se facă vinovat de o foarte grea ticăloșie și iată cum s-a înfăptuit înțuia oară asta, și de ce, pesemne, și-a luat pedeapsa de la Al-de-Sus. Lucrul se petrecu, după cum îmi spuse un moșneag pe care moartea îl uitase pe pătînt (Lucru se petrecu, îmi spuse, pe cit ți-u minte, un bun moșneag pe care moartea îl uităși? pe pămînt *F*), tocmai inl-o iarnă din cele mai geroase. Afară sufla groaznic crivățul și poleiul izbea în geamurile înghețate. Și, zang-zang, se auzi oprindu-se o sanie la poarta lui Kir-Csăstase... El își luă în grabă în umeri o cațaveică du tibet verde căptușită cu oaie și deschise ușa. — Sluga dumitale, Kir-Ndsiasse, îi zise atunci un voinic în puterea vîrstei (viteței *F*). Și (lar *F*) intrînd în casă, el îi mai spuse că nevasta îi e în facere, că a rămas fără o lăscăie în pungă, și că mare nevoie ar avea de vreo mie de lei (în facere, că negoțul îi merge rău, că n-are o para chioară în pungă și că are nevoie de vreo mic de lei *F*) *G*, *F*: Era mare încrederea în vremurile alea (acelea *A*, *D*), Căci nu se afla boier, neguțător, ori moșnean să-și pună amanet petecul de pămînt pe care i-l detesc Dumnezeu, pentru a se duce să ia bani cu împrumutare... Necum să-și ia cineva ceasornicul de la brîu, ori cerceii din urechile nevastei (ne vest îi *B*) și (ca *A*, *B*) să seducă să-i zălojască în tîrg ca-n ziua de astăzi. O! Doamne!..., Dar și cît de cListiți erau oamenii și cum se sprijineau toți între dînșii pentru a mi cădea în necinsturi, ori pe mina cămătarilor. Și fiindcă aveau să trăiască cu toți împreună, ei își ziceau că, dată astăzi joacă ursul la poarta unuia, mine (mîtne *A*, *B*, *E*) poate să joace și la p:arta altuia... Și se ajutau între dînșii, și orfanii nimănu (nimăru *A*, *B*) nu rămîneau pe drumuri flămînzi... Iar cămătarii nu făceau stfirurie de astăzi, că (căci *D*) d; sa jyrăz^iceau, mi ți-i pune (puneau *A*) binîșor la locul Jor si boierii și neguțătorii, făoindu-i să nu mai fie primiți în nici o casă și lăsîndu-i să se prăpădească în urgia și blestemul tuturilor, după c;im s-a prăpădit, și Kir-Năstasc pentru că îndrăznise să ceară zălog unui fecior (de oameni *A*, *B*) din teapa neguțătorescă. Că era (*Era D*) mare rușine pe atunci pentru ăl de-și pune ceva zălog și era d.r.îtui numai ca o asemenea zălogire să se «ară (și era destul să se ceară numai o asemenea zălogire *A*, *B*) pentru a se pune opinca necinstei pe obrazul ălui de era întrebuițat de bani. într-o s.sari dj iarnă, Kir-Kîstase sta la gura sobei cu ciu-

bucu-n gură și cu scufă în cap. Afară sufla groaznic crivățul, și poleiul țacănea-țacănea mereu, picurînd pe geamurile înghețate. Zang-zang... să auil oprindu-se la poartă o sanie. Kir-Năstase își lua degrabă în umeri scurteica cu față de tibet verde și deschise «șa. — Sluga dumitale, Kir-Năstase, îi zise atunci un voinic ca de vreo (vro *A*) douăzeci și patru de ani care (ce *A*, *B*) se urcase în prispa casei. Mi-e nevasta în facere și am venit să-mi dai vro mie de (lei Împrumutare că n-am o para chioară în toată casa *A*, *B*, *C*, *D*, *E*).

167

3—7 De omul la aman nu se scapă însă ușor, și, după multă logoriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în acea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului, împrejurările au adus ca să-mi între catagrafia lor în mîna și iat-o *G*: Cămătarul rămînea de piatră. în sfîrșit, după multă logoriseală, Kir-Năstasc se hotărî să-i spună țspuie *A*, *B*) că poate c-ar găsi niscaiva bani pe fundul lăzei (lăzii *A*, *5J*, dacă ar fi cumva la mijloc vrun (vreun *E*) amanet ceva. Și pentru că vorba amanet o auzi Tostindu-ți-se numai atunci cînd ești ajuns la aman, nu se zbîrli bietul Stancu Boiangiu tocmai atîta pe cît s-ar fi zbîrlit de i-ar fi pomenit-o Kir-Năstase în alte vremuri, astfel că, ajungînd la învoială, plecă și se întoarse peste o jumătate de ceas cu următoarele lucruri pentru a le zalogi cămătarului, lucruri a căror catagrafie o voi da aci spre a se vedea la ce ananghie trebuie să fi fost Stancu Boiangiul, pentm ca să se hotărască pe vremea aia să pășească la un așa (asemenea *A*, *B*) fapt *A*, *B*, *C*, *D*, *E*: Cînd să plece însă, și numai după multă logoriseală, Kir-Năstase se hotărî să-i spună că poate ar găsi niscaiva bani în chichița lăzei, dacă, de rîndul acesta, i-ar fi chezășuiți cu vreun zălog cumva, fiindcă, de, vremurile erau greleșimai pierduse elbani destui... Că, vezi! lumea s-aschimbă; că a venit vremea bonjuriștilor, arde-i-ar focul, și că cine cu gîndul nu gîndești, l-a pus la mîna și și-a băuit joc de el. Apoi, unde pui că mai e și moarte și viață? în chipul ăsta, și, de voie de nevoie, obijduitul negustor se vede că n-a avut ce face că iată catagrafia lucrurilor pe care le-a lăsat în păstrarea cămătarului *F*; 21—32 Dar da/ă Stancu Boiangiu își va mai fi scos sau nu lucrurile astea, nimini nu mi-a putut spune. Atîta doar sa știe: că a început să-i meargă rău cămătarului; că a sărăcit cu totul; că i-au umblat copiii, multă vreme, goi-puşcă prin mahala;) ică, la urmă, i-a a murit toți unul după altul; că, Lar, vecinii l-au găsit țeapăn într-o dimineată de iarnă în pridvorul casei lui, ale cărei geamuri vîntul le

spărsese, pe cind poleiul Jăcănea-țacănea pe cioburile cîte mai rămăseseră in pervazurile ferestrelor, și pe cînd se năpusteau nămeții de ninsoare pe podelele odăilor și pe coperișul desfumat *G*: Trecu o lună, două... dar cînd aiît neguțătorii (negustorii *E*) cit și boierii afiară de urmarea cămătarului atunci (atuncea *A*) cind văzusepe boian-giu cu cuțitul la gît, se legară cu (*omite* cu *A*) toți sâ-i prăpădească; și într-un an *di* zile, nu mai mult, Kir-Năstase ajunse de nu mai avea după ce bea apă. Bl, odată gras și roșcovan, era acum gîrbov și uscat... Nu mai purta jiletcă (albă *A*, *B*) cu nasturi de nărgcean roșu, nici lanț de aur, gros și lat, pe după gît in jos. Și copiii Jui, goi-pușcă, cerșeau prin tinda caselor și-i {muriră unul cîte unul pînă (pînă *A*) la ăl din urmă. In sfîrșit, într-o noapte de iarnă, pe cînd Kir-Năstase, căzut in lungoare (lingoare *E*), tremura într-o cocioabă de casă, prin vifo.-al care sufla groaznic afară, și prin zgomotul paleiului care țacănea-țac-wea mereu, picurînd pe geamurile înghețate. Zang-zang! i se păru în frigurile bolii că aude oprindu-ae la poartă o sanie. Kir-Năstase se sculă, își luă degrabă in umeri scurteica, a cărei față de tibet verde cădea încoaci și încolo zdrențuita, și deschise ușa... A doua zi îi găsiră murt în prispă (în prispă casei *A*, *B*). Altfel era cimitam l din v-jchims; dar astfel cum era și tot î] bătea Dumnezeu, căci oamenii trăiau pe-atunci (p-atunci *A*, *B*) \:| frica lui și *st* spriji isau între dîiișii iar nu se raincau ca cîinii (*De la* Astfel era, *pină la sfîrșit*, *text omis in D*) *A*, *B*, *C*, *D*, *E*: Acum ce s-o fi făcut cu lucrurile astea? Le-o fi scos bietul Stancu, ori ba? Nu se știe; dar vorbole care au umblat în vremuri stint că, lui Kir-Năstase I-a mers, de atunci, numai pe dos; că a sărăcit cu totu!;că bieții lui copii umblau goi-pușcă prin mahala, că i-au murit pînă la ăl din urmă și că, într-o dimineată de iarnă, pe el I-au gășif. ingh?țat în pridvorul casei, pe cînd picăturile poleiului țacăneau pe geamurile sparte ale ferestrelor și pe cînd viforul urla groaznic afară și năpustea nămeți de zăpadă în pridvor pe care ei îi poUnoleau *F*.

D I N f K R f O D I C E

(p. 171)

CINELE DIN VĂCĂREȘTI

Publicată în *Alegătorul liber*, I, 77, 78, 79, din 8, 11 și 13 august 1875, datată: „13 aprilie 1875^k”. Republicată în: *Stindardul*, I, 19, 20, 22, din 19, 20 și 23 aprilie 1876, „Nuvelă originală”, datată: „13 aprilie 1875^l”; *Vestea*, I, 41, 43, 44, din 16, 18 și 19 mai 1877, „Nuvelă originală”, același datare (la Bibi. Acad. Republicii Speciale România, colecția incompletă).

Reprodusă din *Stindardul*.

Homanțare evidentă a unui episod penitenciar, cules sau trăit Cu prilejul detențiunii sale politice, între 14 martie— 7 iunie 1875 (cf. *Viața tui Alexandru Macedonski*, p. 123 — 127). *ieremiada*, Sf. — plîngere, tîftguire.

(p. 189)

GÎRJALIUL

Publicată în *Stindardul*, I, 12 —li, M —13 aprilie 1876, cu subtitlul „Nuvelă originală”, datată: „1876, Buc, aprilie 5\” Reprodusă în *Vestea*, I, 50—55, 25 — 30 mai 1877, cu același subtitlu.

Reprodusă din *Vestea*.

Macedonski romanzează în mod evident un episod din biografia haiducului Cîrjaliu, personaj istoric, luptător la 1821 în rînduriie Eteriei lui Al. Ipsilanti. Versiunea despre „răpirea soției sale de către un turc îl sifi a se face bandit, jurînd moarte osmanilor” este reținută și de C. D. Aricescu (*Istoria revoluțiunii remâne de ta 1821*, Graiova, 1874, I, p. 69). Despre viața și moartea Cîrjaliului scrie,

în același stil romanțat-admirativ, și J. A. Vaillant (*La Românie*, Paris, 1834, JJ, p. 236-244, 247-257).

Gîtova note însoțesc testul:

„Bătrnul Zaharia — Zaharia este tatăl lui Ioan Botezătorul.

Çtrjali — A se vedea *Curierul de ambe sexe*, voi. I, pagina 108, coloana II."

ehîbitvâ, s.f. — un fel de trăsură acoperită.

kaicdgi, s.n. — conducătorul unui caiac; luntraș turc.

vilaiet, s.n. — diviziune teritorială în Turcia.

Trimiterea dovedește că unul din punctele de plecare ale „nuvelei” lui Macedonski este și povestirea *Çtrjaliul*, „traducere de la A, Pușkin, de D. G. Negruzzi” apărută, într-adevăr, în *Curier de ambe sexe*, periodul I, 1836—1838, a doua ediție, 1862, p. 108 — 114.

Din aventuroasa viață a eroului său, Pușkin reține doar episodul moldovenesc și evadarea din mâinile turcilor, menționate abia în final de Macedonski, care-și tratează personajul cu foarte multă generozitate, dintr-o perspectivă pur romanțioasă. Imaginea printre scriitorii români era însă alta, căci o „notă a traducătorului”, C. Negruzzi, ține să precizeze:

„Çtrjaliul, creat de D. Pușkin ar fi un tâlhar â la Salvador Roșă, a fost dimpotrivă un hoț foarte nepoetic. Dacă a cerut cinci mii lei (de care mă îndoiesc), și care mai ales i s-au dat (care mi crez), nu știu atît că groaznicul Çtrjalml care scăpase de țeapă turcească, nu scăpă de spânzurătoare a moldovenească, unde se sfîrși foarte prozaicește la 1824."

(p. 206)

AȘA SA FAC BANII

Publicată în *Vestea*, I, 22, 27 aprilie 1877, p. 2—4, cu subtitlul „Nuvelă orientală”, semnată: „Leandru”.

Reprodusă din *Vestea*.

Versiunea franceză a acestei „nuvele orientale”, elaborată la bătrînețe, devine *Comment on devient riche el puissant*, în volumul de față, p. 373.

(p. 212)

LÎNA DE AUR

Publicată sub titlul *Lina de aur, basm serbesc*, în *Vestea*, II, 250 și 251, 19 și 26 ianuarie 1878 (la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecția incompletă). Republicată cu titlul *Legenda*

libertății, în *Literatorul*, I, 14 și 15, 20 aprilie și 4 mai 1880, p. 212-215, 228-233, cu subtitlul „Basm sîrbesc”; *Lumina*, I, 29-33, 12-17 m^a 1894, cu subtitlul „Poveste sîrbească”, aci, cu titlul definitiv: *Lîna de aur*.

Reprodusă din *Lumina*.

A — *Vestea*; B — *Literatorul*; C — *Lumina*.

iațmac, s.n. — vâlul cu care turcoaicele își acopereau fața.

V a r i a n t e

218

4 unii după alții, dispăreau C,B: unii după alții, și unii după alții dispăreau A.

6 zilei dar C, A: zilei B; 17 unii după alții, dispăreau C: unii după alții, și unii după alții dispăreau A, B; 28 Stoiene, Stoiene C: Stoiane, Stoiane A,B; 89 Stoiene C: Stoiane A,B.

215

21 Iacob C,A: Iacob B; 25 Iacob C, A: Iacob B; 27 Iacob C,A: Iacob B; 28 început C: început să vineze A, B; 29 se înțelegea C, A: se înțelege B; 80 cît C, A: Câtă B; 34 Iacob C, A: Iacob B.

216

28 acest A,B: acel C; 88 — 39 gîndul lui C, A: gîndu-i B.

217

5 să alerge C, A: să alerge fără țintă B; 19 ia la urmă C, A: ia după aceea B; 22 întocmai C, A: întocmai cu B.

218

24 încă eu nu le voi lăsa C: efici eu nu te voi lăsa ,4, A.

219

3 răsărise C: răsăriră A, B; 22 pe C, B: omite A; 36 prăvălii C: frumoase prăvălii A, B.

220

22 porumbel C: porumb A, B; 24 luă C, A: smulse B; 25 porumbelului Ci porumbului A,B; 30 porumbelul C: porumbul A, B; 31 vrăjitorului C,A: vrăjitorilor B.

222

8 porumbe] C: porumb B; 11 porumbelul C: porumbul B.

228

16 sâ-i cercăm C: să-i încercăm B; 22 făcu C: făcu un B.

224

14—15 acest cuvînt sirbesc: „Svobodnost”, „Libortate” B: aceste cuvinte sirbești: „Svobodnost”, „Libertate” C.

(p. 225)

POMUL MĂRGĂRITEI

Publicată în *Vestea*, II, 251, 26 ianuarie 1878, p. 3, Republicată în: *Literatorul*, I, 13, 13 aprilie 1880, p. 195—196; *Lumina*, I, J, 5 aprilie 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina*.

A—*Veslea*; B — *Literatorul*; C — *Lumina*.

Variante

325

2 bătrînul arendaș C- un bătrîn medic de țară A, B; 3 după treburi C, A: să-și vază bolnavii B; merseserăm C: merserăm A, B; 5 harta geografică C, A: hartă geografică B; 6 dintii C, A: dintăi B; octombrie C, A: octombre B; 16 seîntea C, 4.-_schinteia B; 22 înserase C, A: înserase tocmai B.

226

2 arendașul C: doctorul A, B; 3 țăranul C: bătrînul țăran A, B; 3 cucoane C: domnule doftor A, B; fata ne e C: fata noastră e A, B; 4 uitară C, B: uitară atuncea A; 7 de pe ramură C, A: de pe ramura sa B; 17 Arendașul C: Doctorul A, B/mult C: mult timp A, B; 17—18 și apoi C, A: și apoi, după aceea B; 18 ei C: său A, B; 21 vād, vād C: vād, domnule doftor, vād A, B; 26 atunci C: atuncea A, B; 27 mîngîiotor C, A: mîngîitor B; 32 Arendașul C: Doctorul A, B; întrebă C: întrebă atuncea A, B; Hi. se logodise C, A: se iogodise la urniă B; 35 de un an C, A: de vreo șase luni B; 89 ei C, A: său B,

22?

1—2 zgomotul unui topor C: zgomotul unei săcuri A; 4: lovitura unei securi B; 2 Mărgăritei C, A: bieții Mărgăritei B; 8 tatăl ei C, A: tată-său B; 7 Mărgăritei C, A: Mărgăriții B; 7—8 dragostei trecute C: dragostii trecute A: dragostei sale trecute B; 12 era cam

abătută C: ea era mult mai abătută A, B; 24 umeri C, A: umerii săi B; 25 ei C, A; sale B; 31 întâiul C: primul A, B.

(p. 228)

LUNTRAȘUL

Publicată în *Literatorul*, II, t, 15 aprilie 1881, p. 701—702, cu subtitlul „Nuvelă originală”.

Reprodusă din *Literatorul*.

(p. 231)

COSTICĂ

Publicată în *Literatorul*, II, 11, noiembrie 1881, p. 259—261, cu subtitlul „Nuvelă originală”, datată: „București, 1881”.

Reprodusă din *Literatorul*.

(p. 235)

CARTEA DE POEZII

Publicată cu: supratitlul „Nuvelă fără oameni”, II, în *Binele public*, V, 160, 19 iunie 1883. Republicată în: *Literatorul*, IV, 6, iunie 1883, p. 369-370; *Lumina*, I, 30, 13 mai 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina*.

În toate y'ublicările, următoarea „notă a autorului”:

„Stanley a tipărit, sunt acum vreo 28 de ani, o minunată antologie română. Ceea ce este de mirare, este că d. Stanley traduce între alte poezii și *Oglinda* după Cezar Bolliac, poezie ce este luată literă cu literă de către Bolliac, dintr-o poezie a lui Lebrun (vezi operele sale complete).”

Titlul original și integral al antologiei lui Stanley este următorul: *Roman anthology, or selection *of Roman poetry, ancient and modern*, being a collection of the *National ballads of Moldava [and Wallachia]*, and of some of the works of the modern poets, in their original language; with an appendix, containing translations of some of the poems, notes etc. (Hertford, Stephen Austin, 1856).

Poezia citată din Cezar Bolliac se intitulează de fapt [*Cocheta bătrînă la oglindă (Colecțiune de poezii vechi și noi*, Buc, Socec, 1858, p. 275—279). în *Roman antology* figurează la p. 100—104. Cit privește referința la Lebrun, ea este — în esență — exactă, deși afirmația „literă cu literă” rămîne hiperbolică: *Une virille coquette à son miroir, Odes*, I, VI, IV (*Oeuvres choisies de Lebrun*, 2-e éd., Paris, Renduel, 1828, I, p. 226—279).

(p. 238) CAVALERII TROTUARULUI

Publicată în serie: I, *Fiul vornicului*, în *Binele public*, V, 165 = 27—28 iunie 1883, p.3; republicată în *Literatorul*, IV, 7, iulie 1883, p. 396-398; II, *Miknea-Adrian*, în *Binele public*, V, 170, 3 iulie 1883, p.2—3; republicată în *Literatorul*, IV, 7, iulie 1883, p. 398-400; III, *La douăzeci de ani*, în *Binele public*, V, 177, 11—12 iulie 1883, p. 3; republicată în *Literatorul*, IV, 7, iulie 1883, p. 400—402; IV, *Cazul lui Manole Cleșanu*, în *Binele public*, V, 182, 17 iulie 1883, p.3; republicată în *Literatorul*, IV, 8, august 1883, p. 460-462; V, *O idila*, în *Binele public*, V, 198, 6—7 august 1883; republicată în *Literatorul*, IV, 8, august 1883, p. 462—463.

Reprodusă din *Literatorul*.

Din această serie au apărut în *Literatorul* și două versiuni franceze, semnate: „St. Le Mâtayer”: *Les cheoaliers du trottoir: A vingt ans* (IV, 8, august 1883, p. 4;2-473) și „Auguste R. Clavel”: *Le fils du vornic* (IV, 10, octombrie 1883, p. 630—633).

în *Binele public*, la rubrica *Ecouri* (V, 186, 23 iulie 1883) se poate citi următoarea notă:

„Unii dintre membrii societății «Literatorul» au pus subpresă cîte unui sau mai multe volume din scrierile lor și care se speră că vor vedea lumina în toamna aceasta negreșit. Așa d. Macedonski va publica volumul al II-lea de poezii, un volum de nuvele și un alt volum intitulat *Cavalerii trotuarului* din care *Binele public* a publicat mai multe bucăți.”

(p. 253) LA VIZITĂ (I, II)

Publicată în *Literatorul*, V, 2 și 3, 1884, p. 97—100, 175—176, cu subtitlul „Scene din viața bucureșteană”.

Reprodusă din *Literatorul*.

galantină, s.n. — mîncare rece de carne fragedă (de obicei de pasăre) cu gelatină,

(p. 259) SFINX

Publicată în *Revista literară*, VI, 27, 1 noiembrie 1885, p. 621—624, cu titlul *Dupe perdele* și cu subtitlul „Schiță din viața bucureșteană”. Republicată în: *România literară*, VII, 4—5, aprilie-mai 1888, p. 82—85, cu același titlu și subtitlu; *Lumina*, I, 11 %\ 78, 9 și 10 iulie 1894, cu titlul *Sfinx*.

Reprodusă din lumina.

A — *Revista literară*; B — *România literară*; (J — *Lumina*, *mi(i)gliși*, vb. — a înșela (cu promisiuni, cu laude), a amăgi; a măguli, a linguși.

V a r i a n t e

259

6 risipită C,B; difuză A; 11 măsoară trotuarele C,B: se plimbă în lungul trotuarelor A; ÎS plimhindu-sc șifluierind C,B; iluierind din vreme într-alta A; Uneori C,B: Citeodală A; 15 sau un C,B: sau cîte un A; 17 unei fete tinere momită C,B: unei fete tinere pe care a convins-o A; împestrițează C,B; întrerupe A; ÎS trăsuri C,B: trăsuri de casă A; 19 pe C,B: licăresc pe A; 20 licăresc ca doi C,B: ca doi A; 21 cremenea C,B: cremenea <în care cîte-o piatră este compusă A; 22 scăpărate C,B: scăpărate în toate părțile A; 28 se arata C,B: apare A; 24 joacă C,B: danțează A; 26 fulger C,B: fulger trecător A; imagini C,#- imagine A.

260

11 în voia lor C,B: în voia lor prin curți și prin mahalale 4; II—VI cu aceleași sunete C,B: pe același ton A; 12 lătrări C,B: inflecțiuni A; 16 dantelă C,B: dantelă căptușită cu o ușoară stofă de mătase trandafirie A; 17—18 de a lumina toată casa C,B: de a-și ține luminată casa în toate nopțile 4; 21 un C,B: sub un A; 22 policandrelor C, A: poleandrelor B; 24 averea sa C,B: averea sa, ce trebuia să-i revie în caz de moarte A; 27—28 în stăpînirea moștenirii C,B: în deplina stăpîniire a moștenirii A; 29 ciudată C, B: foarte delicată A; 30—SI la astfel de numire C,B: la o asemenea denumire 4; 82 strălucea feciorelnică C,B: strălucea sub un sigiliu neșters de castitate 4; âS aprindeau C,B: aprindeau regulai A; ill — 40 Dar tot într-o vreme C, B: Dar tot într-o vreme, fiindcă locuința despre care e vorba făcea colț și cu altă uliță laterală A; 40 luiniuîndu-se C,B: hmiinindu-se tot atit de regulat A.

261

1 inlilnise C, B: văzuse -l; 2 sî-l iubească C, B: ca să-l iubească, cum se declarase dînsul, cum obținuse voia să petreacă serile împreună A; 3 ademenise C, B: miglișice 4, B; 5 întrebări C, B: atîtea cestiumi A; 6 treaptă soțială C, B: treaptă și profesiune soțială A; 12 decît C, B: dccît acele A; 13 dușmanului C, B: inamicului

A; 14 decît pentru a se preda ;« onoare C, B: dccît acea rezistență onorabilă pe care o opun comandantii de cetăți în momentul cînd simt că nu mai au de făcut altceva decît să se predea. Doamna Orfeanu avea optsprezece ani deplin, dar fata ei de casă, deși nu împlinise riici cincisprezece, ca fată din popor, avea la activul ei o jumătate de ceas de rezistență în plus A; 16—17 în ușa odăiei de pe dependințe C, B: în ușa odăiei de pe dependințele casei, în ușa odăiei ale cărei ferestre, ce dau pe ulița laterală ^u Calea Victoriei, se luminau regulat în fiecare seară pentru a nu sînt întuneca decît noaptea tîrziu A; 17—19 dete ochi cu un impiegat ce aducea o telegramă, iar, puțin în urmă, ofițerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezerteze C, B: se află în prezența unui factor ce aducea o telegramă, iar puțin în urmă, ofițerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezarmeze tot ca și soldatul său în fața intervențiunei neașteptate a autorității ce se manifesta într-un mod providențial în persoana impiegatului telegrafo-poștal A; \$1 nu se iau înapoi C, B: nu se iau înapoi sau dacă se reiau, le reia numai cel care le-a primit A.

262

3 zguduită C, B; atrasă A; 6 șoptească U, B: șoptească la ureche A; 8 schimbă C, B: preschimbă A; 9 se făceau C, B: deveneau A; 26—SI la unsprezece ore din noapte, iar, pierdut în ceață, nebun și cu păsuri repezi, se duse cu gesturi pe cyro nu le putea stăpîni. în vremea aceasta, trecători împalfonați și cu pălării înale, sau rîndași ungurenești, se încrucișau pe sub felinarele galbene C, B: la unsprezece ore din noapte și se îndreptă spre mică lui locuință, umbliid ca un nebun, cu păsuri repezi, cu gesturi pe care nu lî* putea stăpîni, pe cînd, cîte un trecător, cu galoși în picioare, în palton, cu pălărie naltă pe cap sau cîte un rîniaș la grajduri, ieșind din circiumă, cu brațul pe după grumazul unei fete pe care o conșinse pe trei sferturi, se uita la el, îl arăta cu degetul A.

ii >. 263}

PE DKALUL-rtl-'IKKI

Publicată în *Românul*, XXXIV, Vi februarie 1890, în seria *Viața bitcureșleavă*, VII.

Reprodusă d in *Românul*.

(j) >. 267)

PAȘTE

Publicata în *Românul*, XXXIV, 13-16 aprilie 1890, în seria *Viața baciin-șp.r.nă*, X. Republicată cu supratitlul „De pe cuffnea vieței”, în *Literatorul*, VIII, ;, 15 septembrie 1892. p. 16, uu titlul *Paște*.

Prima pagină a ms. original este inclusă în ms. 11.270, f. 97c, B.C.S.

Reprodusă din *Literatorul*.

(p. 269)

CONTELE DE CINCI CENTIME

Publicată în *Literatorul*, XIV, 9, februarie 1894, p. 1. - 6.

Reprodusă din *Literatorul*.

jp. 272)

O JUDECATA

Publicată în *Revista literară*, XVII, 32, 20 decembrie 1896, p. 502, semnată: „A.M.”.

Reprodusă din *Revista literară*, *aspidă*, s.f. — șarpe veninos, femeie rea.

!p, 27i)

CEL DE Pfi URMĂ OBIENOVICI

Publicată în *Flacăra*, I, 46, 1 septembrie 19J2, p. 501 — 562.

Reprodusă din *Flacăra*.

O versiune franceză, publicată în *Paris-Journal*, 11 juiHel 1913, este intitulată: *Le dernier dea Obrenovicz au Quartier Latin*. în volumul de față, p. 356.

ip. 280)

MAESTRUL DIN OGLINDA

Publicată în *Rampa*, U, 307, 29 decembrie 1912, p. 1, cu subtitlul „Poveste de Crăciun”. Republicată în *Literatorul*, XXVI, 2, 6 iulie J918, p. 6—7, dedicată: „Lui N.N. Hîrjeu, poetului și prietenului”.

Textul autograf în ms. 3.283, f. 19r. — 30r.; ms. foto nr. 40, p. 6 — 17.

Reprodusă din ms, 3.283.

Versurile:

„A foit ii *KIVM* mimii'ie să par nepăsător

Și lumeți să mă creadă că sunt nesimțitor”

sînt citate din piesa de teatru, scrisă în colaborare cu Cinciit Pavdeseu, *Saul* (I, se. 9).

Celelalte versuri citate-:

„M-am luptat cu traiul zilnic și cu soarta nempăcată,

Sub a cărei» sandală, inima-mi însingerată

Chiar și astăzi e strivită -- fără-nvins a mă li dyf,

aparțin, cu o ușoară modificare, strofei finale a *Mingierii dezmoștenirii*, din volumul *Poezii*, 1882 (în ediția de față, voi- I, p. 326).

N.D. Cocea, pe atunci redactor al *Rampeii*, anunță lui Mace-donski publicarea acesteia nuvele, într-o scrisoare din 27 decembrie 1912, inedită (B.C.S., nr. 14. 197).

Variante

Prima versiune a textului, apărută în *Rampa*, se deosebește de textul publicat în *Literatorul* și de forma manuscrisă. Reproducem în întregime acest text.

MAESTRUL DIN OGLINDA.

O noapte de Crăciun și sub ferestrele mele Parisul. Iar eu, în odaia caldă, luminată de electricitate, singur, alături cu maestrul pe care îl vedeam într-o oglindă din fața mea și a lui și în care mă vedeam pe mine tot așa de Simpede după cum îl vedeam pe el. Și auzeam vorbele lui ce izvorau, aci liniștite și dulci ca o apă luminată de o lună albastră și aci răzvrătite, fioroase sau înfiorătoare — duioase citeodată — mișcătoare totdeauna.

— Negreșit, ziceau acele vorbe, mulțimea îți vede numele prin ziare și acest nume ți-l vede înfășurat de strălucirea gloriei — adică de a notorietății, de a celebrității — laudă sau injurie — căci amîndouă sînt astăzi și au fost poate în toate timpurile deopolrivă glorie. Și, cînd te mai vede trecînd pe strade pe jos sau în trăsură, în vestiminte luxoase, cu ghete <le lac, cu pălărie înaltă pe cap — cu masca zîmbetului pe chip — mai ales că oști dator să te înfățișezi ei străfulgerat de o mîndrie de paradă și de un mers cam dîrz, dacă nu semeț, — această mulțime zice: „Iată un om care nu știe ce e suferința, pentru care zilele și orele au fost flori fără spini”.

Dar după o mică tăcere:

— Ceva mai mult, urmă maestrul cu o amărăciune în colțul buzelor, fiindcă tu nu consimți să le spovedești ei, să-ți spui păsul tău, ea nu-și dă osteneala să adîncească scrierile tale și nici să vadă cită prăpastie de jale se ascunde sub florile ce ai presărat în ei*.

— Știu, răspunsei maestrului, a cărui frunte apărea acum în oglinda devastată fa de o mînie de trăznete nenumărate ~ știu — am spus-o și eu odinioară în limfia în care vorbeam pe atunci — cea a versului;

A fost. a mea mîndrie să par nepăsător
Și lumea să mă creadă că sînt nesimțitor.

Dar maestrul urmă din nou:

— Ei, da! reluă el. Sînt oameni cari nu-și prostituie durerea, cari nu fac din ea un spectacol public, cari ascund lovirile ce au primit, rănile ce li s-au pricinuit, lacrimile de sînge pe cari le-au vărsat. Gloria apoi, gloria se cumpără scump. Uite-te la mine, bunăoară: pînă la vîrsta de -18 ani auzeam și eu că sînt oameni pe acest pămînt cari n-au nici ce mînca și nici unde să doarmă. Dar aceste vorbe n-aveau pentru mine vreun înțeles și singura valoare a lor era numai a sunetelor dintr-însele. Și deci, pentru că eu aveam tată și mamă și pentru că ei posedau donaeniuri întinse, palate și servitori, „pun-te masă, ridică-te masă”, credeam că și toți ceilalți oameni — oricîți s-ar afla pe pămînt — trebuie să fie ca părinții mei, ori ca mine. Și-mi ziceam: „Cum se poate să n-aibă cineva ce mînca sau nici chiar unde să doarmă? Dar n-au oare toți părinți — tată și mamă — iar dacă n-au și dacă sînt orfani sau dacă sînt la rîndul lor părinți și ei, nu le-a rămas oare, de la cei care le-au dat viață, casă și masă, moșii și servitori?” O ! Cit eram de nevinovat, scumpul meu maestru, îmi spuse uiiîndu-se la mine maestrul din oglindă, și socotesc că ai putut să-ți dai seama ușor despre aceasta, însă zilele (te restrînge ce au venit pentru mine puțină vreme în urmă s-au însărcinat să mă lumineze asupra lucrurilor cu prisosință. Și numai cînd n-am avut nici eu casă ori masă, moșii și servitori, numai atunci mi-am dat seama despre ce este viața. Și cum eram prin firea mea temperament de luptător, m-am aruncat cu deznădejde în mijlocul urgiei traiului și trăgînd sabia, am lovit în dreapta, în stingă — fără cruțare poate — dar așa cum trebuie să lovești atunci cînd ai conștiința că viața este un dar dumnezeiesc neprețuit și că este mai bine să omori pentru a-l păstra decît să te lași a fi omorît. de alții.

— știi ! știi ! strigai eu maestrului din oglindă, ale cărui vorbe șuierau acum ca gloanțele, șuierau ca săbiile ce se învîrtejesc în dreapta și în stînga și al cărui chip se posomora, se încrunta și deștepta aminliri în toată întinderea sufletului meu. Știu, îi mai strigai o dată, știi, și am scris-o ți eu odinioară — odinioară:

.....M-am luptat

Corp la corp cu traiul zilnic și cu soarta nempăcătii,
Ce-mbrîncind a inea simțire sub sandala blestemată
Chiar și astăzi mi-o strivește — dar învins nu m-am lăpredat.

Însă maestrul urină astfel:

— Cu cât însă părea că trebuie să pier, cu cât unele noroaie îmi scuipau în obraz murdăria lor, cu cât răutatea și dușmănia mă azvirleau mai jos, sufletul mi se oțelea tot mai mult, mintea mi se încorda intru aflarea mijloacelor de scăpare și pizma celor mici mă azvirleau, dintr-un salt, mai sus: ura celor răi, mai sus încă. Împrumutam credinței aripele ei; virtuței, puterea ei, științei, realitatea ei omenească, și acum, — o! acum sînt maestrui din automobil, sînt maestrul pe care îl iubesc încă unii, sînt maestrul din oglindă pe care aproape nimeni QU mai are puterea să-l îndurereze, să-l turbure, să-l mîniască — iar cînd oglinda se va sparge, voi fi maestrul din inimi — maestrul din minți — maestrul de dincolo de iume — din ceruri.

Iar Parisul urma să curgă sub ferestrele mele, pe cînd departe, sub cerurile frumoasei cîmpii românești, Bucureștii curgeau pe dinaintea altor ferestre, pe dinaintea celor ale ființelor ce fac parte din sufletul meu...

(p. 283) OUĂ DE PAȘTI

Publicată în *Ilustrațiunea națională*, martie 1913, p. 5.
Reprodusă din *Ilustrațiunea națională*.

O versiune franceză anterioară, *Oeuf de Pâques*, este publicată de Macedonski, în *Le Beau Danube Bleu*, I, 6, 16 april 1905. În volumul de față, p. 348,

[p. 289) BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AI TRANDAFIRILOR.
ORAȘ AL BUCURIEI

Publicată sub titlul: *Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor. Oraș al bucuriei*, în *Ilustrațiunea națională*, II, noiembrie — decembrie 1933, p. 5 — 6.

Textul autograf, intitulat: *Bucureștii trandafirilor și ai veseliei*, în ms. 3.408, I. 2r. — 17r.

Reprodusă din *Ilustrațiunea națională*—

O versiune franceză, inclusă în ciclul *Balalaikas, contes scythaslaves, La viile — la joie — et — Les roses*, a fost roalizată la Paris, în 1911 (ms. fr. 209, f. 3—3-1, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România), în volumul de față, p. 362. Totuși nu acest text. a văzut lumina tiparului, ci o altă versiune „en français par Nicolas-Alexandre Ionesco”, *Bucarest des tulipes et des roses, viile de la joie*, în *Jecue Roumaine*, II, 6, 30 novembre/ 3 decembre 1913, p. 109—175.

metoc(h), s.a. — mănăstire mică, subordonată administrației unei mănăstiri mai mari. Locuință pe lingă mănăstire, în afara incintei ei.

Variante

Versiunea manuscrisă prezintă deosebiri mari față de textul publicat în periodic. Reproducem, în întregime, textul manuscris:

B&VUREȘTII TRANDAFIRILOR ȘI AI VESELIJSI

Acest oraș, capitală a României, nu este așezat așa precum se crede încă de unii străini în Bukara. De asemeni, el nu se află în Turcia de Europa, ci, ciudat ia înfățișare pentru occidentali, multă vreme sat mai curînd decît oraș, dînsu! urcă pe colnice, coboară printre văi, călărește Dîmbovița și se revarsă încoă și încolo peste cîmpii, pe dealuri, neregulat ca o apă mare.

Numele lui o fi venind ori nu de la Bucur ciobanul, Dumnezeu știe, dar destul că ei a fost în vechime *orașul bucuriei* și că tot atunci i s-ar mai fi putut zice: *orașul trandafirilor*.

Felul cum s-a încropit printre păduri cari, în vremea veclie, alergau oarbe peste țara românească, prăvălindu-se ca talazuri de verdeață din creștetul Carpaților pînS în Dunăre, nu poate să fi fost altul decît cel al legendei, și anume: o bisericuță la început, probabil cea a lui Bucur, apoi două-trei case și alte două-trei, cîteva bordei-, Irei-patru stîne de oi, și așa neîncetat, pană ce un domn a zidi! un schit, altul o mînăstire, un egumen un metoh, slujitorii acestuia colibe și împrejmuiri de pîrleaz, boierănasii și ostașii cîte o casă, — de pe care Șocuri izvorî în sfîrșit un lîrguleț, cu mahalagii, cu metohani, cu popi, cu militari, cu ciocoime, cu tot ce e azi.

Totuși, Bucureștii despre cari e vorba, cei de la început, mult trebuie să ii mîngîiat privirile cînd, după zile de umblet prin păduri întunecoase, răsăreau ei cu micile lor case albe intre plopi și ulmi, între tr andafin și iasomii, și efnd, turnuri de bisericuțe licăritoare în soare-apune oii în zori ce zîmbeau prin schinteieri și co vorbeau cu limbi de clopote, înălțau spre ceruri crucile lor de cre-dință, — cruci c. nu mai sunt astăzi, pentru mai toți, decît niște biete t inciuMi.

Prin aeji București cîntau în voia lor felurite piraie ce-l șerpuiau, iar prin curți erau puțuri, ciuturi sau fîntîni. Casele erau rare, însă curțile lor erau măriși grădinile lor tot mai mari; maida-nele ce le despărteau de dînselle erau apoi și mai mari. Și cît pomet împrejurul lor, și cită umbră peste ui iți, și cîte paseri prin copaci...

Vesel do tot, acel oraş avea zidurile locuinţelor aci vopsite cu pembè, aci cu verde deschis, aci cu albeţi de var, cu albastru, cu portocaliu şi cu alte feţe. Grădinile lor, pogoane întregi, coprindeau mici iazuri cu peşti şi cu broaşte, — mai ades cu broaşte, coprindcau pajişti verzi presărate de lalele, — bolţi de coacăze, nuci bătrâni, persici şi fel de alţi pomi, iar pe lingă iaz, salcia moaie, această salcie persană cu flori galbene al căror miros îmbată. Cit despre case, mai toate — întru cit priveşte pe cele ale oamenilor cu dare de mină — erau cu pridvoare cu stâlpi, cu [cite un puţ coperit în preajma lor sau cu cite-o fîntînă de zid, văruiată şi zugrăvită cu sfinţi, sub salcia ci mare şi pletoasă... Apa curgea din două-trei ciuturi în jghiaburi de zid ori de lemn, pentru a se împrăştia din ele prin curţi şi grădini, prin străzi, peste tot oraşul.

Locuitorii, de altă parte, erau oameni harnici şi liniştiţi. Jupinul îşi vedea de treabă sau îşi ţacănea mătăniile de chililibar, pe cînd cucoana ori jupîneasa dumnealui vedea de găini, privighea mulsul vacilor, baterea putineelor, făcea dulceaţă, îngrijea de oare, gîşte, raţe, claponi, curcani sau găini, ţesca, cusea, festona, nu-i toca gura fiere. În unele curţi mai era şi cite un cocor, iaT în altele, păuni şi bibilice.

Că era prăfărie vara peste oraş, era, şi că era noroi iarna atît prin curţi cît şi pe uliţi, nici vorbă că era... Dar lumea era mai fericită. Vara o dezmierda florile şi apele, soarele şi şoaptele frunzelor, şi mai presus de orice, prin aprilie şi mai, mirosul trandafirilor. Că vezi, trandafirii creşteau oriunde. Curţi şi grădini, maidane, toate erau pline de ei şi vintul le resfira florile pană şi pe mormintele dimprejurul bisericilor, pe Ungă cari dormeau atunci morţii.

Şi totuşi, acei Bucureşti s-au dus împreună cu trandafirii lor, cît şi împreună cu uliţele lor înadins întortocheate ca să spargă iarna crivăţul şi ca să înmoaie vara arşiţa soarelui. Şi au luat cu ei, Bucureştii ce s-au dus, nu numai casele cu coperişuri ţuguiate şi cu strasină lată, nu numai fîntînile cu zugrăveli bătătoare la ochi, dar tot ce a fost: pe metohanii << atunci pentru a face loc metocanilor de azi, pe muierile ce îngrijeau de ale casei pentru a înzestra veacul nostru românesc cu muieri şoldite de corsete, ce pun pe cap pălării de cite trei şi patrii sute de lei şi ce-şi bagă bărbaţii în puşcărie; precum şi pe boiernaşii sau pe neguţătorii cu mătăni de chihlibar pentru a-i înlocui cu împălăriaţii cu funte la spate.

Dar dacă ei s-au dus, trandafirii acelor Bucureşti tot au mai rămas, şi nu e rar să mai vezi şi azi — bunăoară la Moşi — că unii

băieţi mai ^gy ^ (jinşii, şi că, sîngerii sau albi, şi-i mai petrec pe după urvⁿi.

Un ^{asc*}Vienea trandafir, ţinut însă de nişte degete de-o albeaţă străvăzato. _{rej m}i-a vorbit într-o zi despre Bucureştii pe cari îi povestesc, _{i o j m i a} destăinuît că nici Bucureştii veseliei n-au murit, nici _{cc ; a j} trandafirilor.

Şi cu ^aiovărat a fost ce mi-a zis el, căci i-am descoperit şi pe unii şi pe alţii _{a o j j}ataie de puşcă departe de palatul Cotroceni, iar acestu nu de cum am străbătut în curtea unui popă de pe şoseaua prăf^{jtă} _i de cum am deschis o porţiţa din fundul acelei curţi...

Găci ia ;_{az s a u} i_a ispahan să mă fi dus tot nu dam mai întîi de atîi trand^{fij}, [^] [^] _{a y r r o a} [^] e atîta veselie.

Pitită di _{cu} ta unei rîpe ce mărgineşte acea curte, grădina popei de la Cotr^{Qui j o m ai fj ş j a zi?} _{nu ştiu} se adînceşte pană devale, pănădepai-ţg \$pre cimpul şes. Treptele depeatrăale scăreicete prăvălesc în **ix** suntjmai multjbolovani decît peatră tăiată, dar peste ce raî ūrase privirea şi spre ce grădină fermecatā îmbTncesc ele păsurile. Ac, i_l mîncăturā de pămînt e îngustā, însă în fundul ei se rostogoala \$i gongoneşte o apă limpede şi împrejur, în fundul rîpei şi pe pereţii ei, cresc numai trandafiri, valuri de frunze şi valuri de flori, tranj_{a fi i} regali, trandafiri împărăteşti, trandafiri pentru băieţandri şj p_{en}tru teleleice, trandafiri pentru fete curate, albi-albi, şi trandafiri pentru patimile de foc, stacojii, (trandafiri ce pîlpale. Mu; sunt acolo şi trandafiri sărăcacioşi dar plini de miros; sunt, ae ^{istă}ceirteiii, şi trandafiri mofturoşi, pentru filfizoni, pentru corsaje do bulevard şi salvare. Apoi se află şj trandafirii de vis, trandafirii p_{en}t_u poeţi, — argint curat ca o apă în zori, trandafirii pentru vi. [^] [^] _{az j t e} (j_{uc ; n} Persia, te fac să uiţi de tot: pe ceilalţi şi pe tiid.

Şi acotite flori toate, printre frunzele, ce sunt aci descolorate şi aci de _o verdeaţă violentă, îmbată cu mirosul lor, farmecă prin colorile l_{ij} _{it} întocmesc o grădină ca cele de prin *O mie şi una de nopţi*, te fură vii_{ij} _{d e az j t e} (j_{uc ; n} Persia, te fac să uiţi de tot: pe ceilalţi şi pe tiid.

Unū rJintre trandafiri, roşii ca sîngele, izbesc prin roşeata lor ca nişte hi_{unc}te de trîmbiţe puternice, alţii, albi, se catifelează uşor cu Albastru şi sunt un solo de flaut ce se melancolizează sub un clar j_c i_{utt} _{i a i}ţii _{sun} { pembe, alţii ca floarea de migdal roz, iar alţii _{o j} paiui griului, pe cînd, printre dinşii, suntşi trandafirii

grenal, trandafiri ce par aproape negri și trandafiri ce apar aproape albaștri.

Mai se zăresc câteodată și alți trandafiri. Aceștia sunt sau galbeni ca aurul sau strălucitori ca argintul, sunt ce se numește: rozele de aur și rozele de argint, flori dumnezeiești pe cari poezii și pictorii apuseni le dedică Maicei Domnului și pe cari popii le preschimbă în deorațiuni de cinste, în semne de slavă. Pe amândouă coastele râpei se agață, în sfârșil, trandafiri ce împrumută aci mărgeanului, aci rubinului toate fețele lor, printre cari unii sunt pistruiați, alții gălbui și alții aproape verzi, verzi de tot chiar.

Potecile ce se încrucișează pe vale sunt cu totul și cu totul așternute de petale, ninse ca de mari fulgi roșii, albi și galbeni, și aceste poteci aci se alătură de pîrîul șerpuitor și îl urmează, aci se cufundă în umbra albăstrie a unor mari bolți de coacăze de cari atîrna ciorchinele cu boabe roșii, cu boabe străvezii străbătute de soare, aprinse de soare.

Dar prin spărtura râpei ce dă asupra cîmpiei, zîmbește o poiană coperită de iarbă verde și mărunță, și mai departe, în pulberea unul drum, la o cotitură, o casă mică-mititică spoită cu albastru și cu roșu, o casă cu un umbrar de circiumă la ușă, cu două-trei mese încărcate cu oaie de vin și cu sticle, înviază prin iăutariice-i cînta în prag, pe Bucureștii veseliei de odinioară, cu dragostile acestor București și cu glumețele znopeli dintre băieți și fete.

Sar, cu cît lăutarii trag din diple și cu cît se iuțește muscalagiul, băieții, cîțiva, fetele, mai puțin la număr, beau, chiuiesc, sar în sus, joară, se sărută...

Insă, fără veste, acești București înlocuiești astăzi prin Bucureștii-tunurilor de la forturi și prin Bucureștii-sărăciei din inimi și din pungi, trebuie, vai!, deși abia întrevăzuți, din nou să peară repede, să peară ca și cum n-ar fi fost, și poate pentru veci pentru mine...

Căci, pe vrere să-mi fie sau nu, pămîntul se cutremură deodată și din apropiere de tot izbucnește ca un urlet de dihanie îngrozitoare, iar pană să-mi dan seama ce e, urletul se schimbă într-o mugire de taur, într-o gîfăială de focă și o șuierarecumplită îmi țiuie în urechi...

— Trenul de la Constanța ! îmi strigă în același timp un copil-landru de lîngă mine... și...

Și este în adevăr ei, în adevăr bestia apocaliptică ce varsă foc și fum pe nări și Urăște după dînsul spre prăpastia viitorului tot

cu mai e din trecut, și ce peste puțin va Uri tot spre ea, și prezentul tot, pe noi toți cîți suntem.

Iar pe cînd trenul trece, re urc treptele din bolovani de peatră și de pe culmea lor mă uit departe peste Bucureștii de azi, fără să mai văd pe ai veseliei și, pe ai trandafirilor, și văd niște București măreți...

Măreți, dai O neîncetată grandioasă fațadă de case pe bulevarde și strade lungi, un decor maiestuos în toată puterea cuvîntului dar după care nu se ascunde decît neantul... un neant de simțiri și un alt neant iar: cel al cugetărei.

Și Bucureștii ce au fost odinioară au murit cu adevărat, însă sS nu se supere cei de azi că morraîntIndu-i le-am adus prinos cîteva chiote de lăutari, pe cele de la circiuma albastră și roșie, —[și că le-am presărat pe groapă cîteva foi de trandafiri: acestea.

(p. 295) OCEANIA - PACIFIC - DREADNOUGHT

Publicată în *Flacăra*, III, 8, 7 decemvrie 1913, p. 66—68.

Reprodusă din *Flacăra*.

V.3rșuii3a franceză anterioară, nouă inaccesibilă, cu același titlu, a apărut în *L'Industrie ve'hcipédique et automobile*, 4 novembre 1911, p. 698 — 700.]

(p. 303) ZIUA UNEI FETE VREDNICE DE LUMEA NOUĂ

Publicată în *Comedia*, I, 1, 15 aprilie 1914, cu „va urma” [(la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecția *Comediei* incompletă)].

Reprodusă din *Comedia*.

(p. 306) ZIUA UNUI FUNCȚIONAR MIJLOCIU

Publicată în *Comedia*, I, 5, 20 aprilie 1914.

Reprodusă din *Comedia*.

POSTUME

[P. 311]

VISELE HAȘIȘULUI

Publicată de noi, însoțită de o notă, *Macedonski inedit*, în *Ramuri*, IV, 5, 15 mai 1967, p. 12—13. Transcrisă după ms. autograf, existent în 1946 în arhiva familiei (textul n-a apărut încă, după informațiile noastre, în nici un fond public), datată: „20 septembrie 1875”, „nuvelă originală de Alexandru Macedonski”.

Reprodusă din *Hamuri*.

Operă de tinerețe, semnificativă pentru aspirațiile ideale ale poetului, proiectată pe un fundal simbolic, printr-o tehnică pe atunci foarte „modernă”. Pe urmele lui T. Gautier (*Le hachich*, *Le club des hachichins*) și ale lui Baudelaire (*Les paradis artificiels*), Macedonski inaugurează la noi literatura stupefiantelor, ca procedeu artistic de factură romantică, temă existentă și în poezie (ediția iie față, II, p. 345—346). Amestecul de iluzie și luciditate, de euforie a imaginației și decepție, prin revelația bruscă și dură a realității brutale, este tipic macedonski an și *Vinele hașişului* constituie prima sa expresie literară liinc cristalizată (cf. și cap. *Vise și „stupefiante”*, în *Opera lui Alexandru Macedonski*, Buc, E.P.L., 1967, p. 176 — 180).

Concluzia — aforistică — „astfel este lumea, nu e vina mea!” — pare a fi o parafrază după versul final al romanței Sui CA. Rosetti: *A cui e vina* (1839): „Astfel e amorul, nu e vina mea!” (*Ceasurile de mulțumire* ale lui CA. Rosetti, Buc, 1843, p. 151).

INEDITE

(p. 317)

GOVIE

Textul autograf, păstrat în arhiva familiei Macedonski, transcris de noi în 1946. N-a apărut încă, după informațiile noastre, în nici un fond public de manuscrise.

Reprodusă după acest text.

în ren. 3.216, f. 35, urmUoaraa notă explicativă a cuvîntului *govic*: „njiH3 oltenesc pe c*re boierii le dau țărănimei în curțile lor, desfundînd buți de vin și de țuică și punînd să se întindă mese încărcate cu de-ale minefirei. În schimb, țărani aduceau așa plocoane înîit îndestulau cu ce] puțin pe șase luni casa boierească”.

euramă, s.f. — colecță.

pil, s.n. — bici cu codiriștea scurtă, făcut din curelușe împletite.

ANTUMK

În perioada pariziană (1910—1912), Macedonski concepe și pune la punct proiectul unui volum original de proză, în limba franceză: *Les Balalaikas, contes scytho-slaves*, păstrat în două manuscrise:

1. — Nr. 11.270, Biblioteca Centrală de Stat, 109 p. Este un ms. miscelaneu, alcătuit după toate indiciile de Ana Macedonski, care-i stabilește sumarul pe coperta unui caiet de tip școlar, apoi pe pagina de titlu:

„în caetu (sic) *Les Balalaikas, contes scytho-slaves*, de Alexandru Macedonski:

Paris, 1911

sunt următoarele nuvele:

1. — *La ville-la joie-et-les roses*

• 2. — *Oeuf de Pâques*

3. — *Comment on devient riche et puissant*

4. — *Le duc de Saint-Nicolas*

5. — *Un Royaume en marche*

6. — *Du profit pour trois*

7. — *Le dernier des Obrenovitch au Quartier Latin*

8. — *Ce qu'on trouve parfois dans le carnet d'un déserteur*”.

Pe verso alți sumari:

„În acest caiet:

i. — *La ville-la joie-et-les roses*

2. — *Si les roses*

3. — *L'Italie syrtique*

i. — *Comment on devient riche et tont puissant*

ö. — *Du profit pour trois*

6. — *Oeuf de Pâques*

7. — *Au jardin (L'Académie)*

8. — *Comment on devient riche et tout puissant*”.

Ms. conține, într-adevăr, textele enumerate în acest al doilea sumar, așezate însă într-o altă ordine, plus o serie de texte cu caracter diferit, fragmentare, grupate în mod înfăptitor, după cum urmează:

1. — *Comment on devient riche et puissant* f. 2r. — 14r.

2. — *La ville-la joie-et-les roses* „ 15r, — 28r.

3. — *Si les morts...* „ 29r.—35r.

4. — *Si les morts...* (neterminat) „ 36r.—39r.

5. — *L'Italie syrtique* „ 40r.—45r.

6. — *Comment on devient riche et tout puissant* „ 46r, — 51r,

7. — *Du profit pour trois* „ 52r.— 76r,

8. — *Oeuf de Pâques* „ ?7r. — 81r.

9. — *Au jardin d'Académie* „ 82r. — 95r.

10. — Paragraful final din *Ce qu'on relève parfois dans le carnet d'un déserteur* „ 96r.

11. — *Viața biceureșteană, X, Paște* (începutul) „ 97r.

• 12 — *Împrejurul unui banchet* „ 98r. — 108r,

13. — *Preia franceză despre „Calvaire de Feu”* „ 109r.

Textele acestui ms. din ciclul *L'Œuvre Balalaikas* reprezintă, după toate aparențele (multe ștersături), prima redactare.

2. — *Mi. fr. 209, Bibl. Acad. Republicii Socialiste România*, 211 p. Este alcătuit tot de Ana Mișcodonski, prin lipirea foilor mî. original pe paginile unor cuiețe de tip școlar, ulterior legate. Pe pagina de titlu, următorul proiect de copertă care aparține postului, încadrat în chenar;

„Alexandre Macdonalski

Balalaikas,

con les scytho-slaves

La ville — la joie — et — les roses.

Oeuf de Pâques. Comment on devient riche — el — puissant. L'ikône (sic) de Saint-Nicolas,

Un Royaume en marche. Du profit pour trois.

Pages prises au carnet d'un déserteur.

Le dernier des Obrenovitch au Quartier Latin.

Paris

1911”

Conține următoarele texte:

1. — <i>La ville-la joie-et-les roses</i>	f. 3r. — 31r.
2. — <i>Oeuf de Pâques</i>	„ 35r. — 52r.
3. — <i>Covnment on devient riche et puissant</i>	„ 53r. — 89r.
4. — <i>Vlcône de Saint-Nicolas</i>	„ 90r. — 117r.
5. — <i>Un Royaume en marche</i>	„ 119r. — 153r.
6. — <i>Du profit potir trois</i>	„ 155r. — 180r.
7. — <i>Le dernier des Obrenovicz au Quartier Latin</i>	„ 181r. — 204r.
8. — <i>Ce qw'on releve parfois dans le carnet d'un de'serteur</i>	„ 205r. — 211 r.

Textelems.fr. 209 aparțin în mod evident unei redactări ulterioare (transcrise pe curat, mult mai puține ștersături etc), Ceea ce ne autoriză să-l adoptăm ca text de bază.

Intenția publicării acestui volum de proze rezultă și dintr-o însemnare a Anei Macedonski: *Lista de opere cum voia să se tipărească poetul* (Muzeul literaturii române, nr. 7.202/8), care include și titlul *Les Balalaïkas*.

(p. 325)

MARGUERITE

Publicat;I în *Le Peuple Roumain*, I, 3, 7/19 april 1885, p. 10.
Reprodusă din *Le Peuple Rovmain*.

(p. 326)

L'USURIER

Publicată în *Revue Française de VEtranger et des Colonies*, II, 11, novembre 1885, cu supratitlul „Le bon vieux temps roumain”. Republicată în: *Le Peuple Roumain*, I, 35, 17/29 novembre 1885[^] p. 7, același supratitlu; *Literatorul*, XIV, 4, 15 septembrie 1893, p. 6—8, același supratitlu.

Reprodusă din *Literatorul*.

Textul românesc face parte din prima serie de *Tipuri dispărute*, operă de tinerețe: *Cămătarul* (*Presa*, XI, 88, 21 — 22 aprilie 1878). În volumul de față, p. 165, nota, p. 606.

În *Literatorul* obișnuita notă introductivă.:

„D. Macedonski a publicat la Paris în *La Revue Française*, tom. II, na. I \, filae|iu|fija unuia din tipurile sale dispărute, aub titlul: *Le bon cieix temps roumain*. li reproducem.”

!:\ Ir|rit.tr.l ci ic :Hstă colaborare franceză a lui lacedonski, Radu Doneanu {*De-ale eremii*, în *România*, XII, 249, 11 și 12 noiembrie 1885) alrage atenția cititorilor;

„*Revue Française*, una din revistele cele mai bune, publică sub titlul *Le bon vieux temps roumain*, Cămătarul d-lui Macedonski. Se știe cât de frumos poetul zugrăvește, în aceste *tipuri dispărute*, ființele și obiceiurile de odinioară. Francezii vor vedea deci, o dată mai mult, că nu ne lipsesc nici scriitori, nici scrieri, și desigur se vor ocupa și mai mult d-a noastră literatură cum se ocupă de cea sîrbă și bulgară, care, în orice caz, ne e inferioară. Și dacă Franța se va ocupa de literatura noastră, luni^a întregă se va ocupa.”

Note în *Literatorul*;

„*Kir-Maztasse* — *Kyr*, du grec. Signification.: monsieur *Nastasse*, diminutiv du roumain *Anastasse*; en français *Anunțase*, *bornns* — îi y .l trenfe an>, los c'ioses ne se passaient pas autrement en Itoumanie.

douze pour cent — de itos jours, on a vu l'usure monter à 60% par mois, et quant aux prêta sur gages (objets d'art, bijoux etc), ils cnnlinuent à se faire acLuellement à 100% par an.

saoarteica — vëtemmt court doublé de fourrures. Le mot *scurt* en suppriment *elea* qui n'est que la termina ion., signifie par lui-mtjme *court*; supprimez aussi l's et vous aurez *curt*, c'est-à-dire le français *court*, d'autant plus qu'en roumnin. la lettre *u* ne se prononce pas eomie « mais comms *ou*..

salin.-Tou.rs — *satin de Tours*: ce qui prouve que les relations industrielles de la Franco et de la Roummie n^ datenl pas d'liier.

anevato — *anevato*: mat se rapportant à une gfirmniti'e en très belle broderie.

bellaeosse — étoffe nommée Belle-Fxosse.

sewassir - le *sarassir* fitait une sorte de toile d'or ou d'argent dont on faisait dans le temps les robes des mai'iees. Ce tissu etait absoluui'jnl impose par la mode et le prix d'une de ces robes arrivait parfois *k* atteindre le chiffre de dix miile francs”.

(p. 329)

LA LETTRE DU BON DIEU

Publicată cu supralitlul „Soirs de Ui6^a, în *La Nouw.lle Revue Internationxls*, nr. 3, P.'șmLiî' s.m'.-;Lre 1893 [*li lévrier 1893*], p. 209—210. Republicată c-i ac>l;:tși supfatitlu: „Sjirs d^ the”, I, în *Literatorul*, tt, 15 a^i'ilie 1893, p. a —3.

Rspro.iusă din *Literatorul*.

Versia iiea r.):nli"i:;iici n.iL; a.\ •'i;ii).jrit: *Scrw>a rez de la Dumnezeu* (*Literatorul*, '., 15 septembrie 1892, p. 4 — 6).

tn ediția de față, p. 12ti, nota, !p. 567.

Reproducerea textului, în *Literatorul*, este precedată de o scurtă notă introductivă:

„Din *La Nouvelle Revue Internationale (Matinées Espagnoles)*: uf. 3, 15 feb?., Paris, 1893) reproducem următoarea nuvelă. În românește a apărut în *Literatorul* (Periodul 1892 — 1893)“.

(p. 332)

LES DEUX MECQUES

Publicat; în *La Revue Internationale*, 11, 15 iun 1893. Republi-
cată în *Literatorul*, XIV, 2, 15 iulie 1893, p. 2-5, datată: „1893“.
Reprodusă din *Literatorul*.

Vărs iun 3 a românească — anterioară — *Meka și Meka [Românul, XXXIV, 13 ianuarie (1 ian. st. v.) 1890, datată: „1889, decembrie“; Literatorul, XI, 1, iunie 1890, p. 7—10, în ediția de față, voi. II, p. 356—361)*, constituie punctul de plecare al *Noptii de decembrie*.

În *Literatorul* o notă introductivă precizează:

„*La Revue Internationale (Matinée&s Espagnoles)*, marea publica-
țiune literară pariziană, cuprinde în nr. 11 (15 iunie 1893) *Les Deux Mecques*, poemă în proză ce a fost publicată mai înfii în *Românul* sub titlul de *Meka și Meka*. Această scriere este a doua dintre cele pe cari d. Macedonski le publică la Paris sub titlul general *Soirs de thé*. O reproducem aici“.

(p. 338) FAR1BOLE3 KT GENTILLESSES D'AN" TAN
ET DE TOUS TEMPS {1, II, III}

Publicate în *Le Beau Danube Bleu*, I, 1, 12 marș 1905, p. 2;
I, 3, 26 marș 1905, p. 2; I, 5, 9 avrîl 1905, p. 3, iscălite cu pseu-
donimul: „Lucilius“,

Reproduse din *Le- Beau. Danube Bleu*.

(p. 318)

OEUF DE PÂQUES

Publicată în *Le Beau Danube Bleu*, I, 6, 16 avriJ 1505, p. 2.

Textul primei redactări în ms. 11.270, f. îîr.—81r., B.C.S.,
datat: „Paris, 1911“,

Testul redactării ulterioare în ms. fr. 209, f. 35r.—o2r., Bibi,
Acad. Republicii Socialiste România, datat: „1911, mai, Paris“.

Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească *Ouă de Paști* este posterioară (*Ilasirațitnea națională*, martie 1913, p. 5). în volumul de față, p. 2S3.

(p- 35i)

LE PALAIS CANTACUZÈNE

Publicată în *Le Beau Danube Bleu*, I, 12, 28 mai 1905, p. 2.
Reprodusă din *Le Beau Danube Bleu*.

Deși piesă ocazională, ea reflectă ceva din preocupările estete
și decorative ale lui Macedonski din *Palatul fermecat*, continuate și
ulterior, în *Un palat din basme (Viitorul, IV, 789, 29 ianuarie 1910)*,
articol politic, din care desprindem fragmentul pur descriptiv:

„Dar aceste speculațiuni politice, și altele de acest fel, nu mă
răpiseră pînă în punctul ca — intrat pe strada Lascar Catargiu —
stradă eminentă conservatoare, mă rog — să nu zăresc în stîngă
o clădire nemaivăzută — ce zic o clădire? — o minune din basme.
Acolo unde era, și unde se afla încă pentru puțin timp, casa gene-
ralului Filciiiianu — în fund — se desfășură pe o mare întindere
zidurile noi ale unui palat, ori mai bine zis ale unei «curți» cum
trebuie să fi fost cele domnești în timpurile de demult.

Cu totul și cu totul neprevăzut, acest palai zidit cu desăvirșire
în retragere, avînd în dosul lui, spre stînga și răsărind deasupra
Cdperîșului, turnuri și clopotnițe ca cele ale unei biserici românești,
iar în față, într-o parte și într-alta, porți adinei ce trec pe sub el
și ce par a nu putea să ducă decit către o grădină încîlnătoare, cu
jiomi roditori, cu bolți de coacăze și agrișe, de viță, și ici-colo,
pajiști împestrițate cu lalele, cu crini, cu stînjenei, cu trandafiri
de dulceață, așa după cum și erau odinioară grădinile noastre,
înainte de a ne franțuzi sau nemli.

Un brîu de peatră cioplită își aleargă de-a lungul fațadei, sus,
di- asupra ferestrelor și în apropiere de stras inâ, ornamentat iu nea
sobră, pe cînd, cava dîncolo de mijlocul palatului, un pridvor sau
cerdac, ca cel at culelor sau ca cele mănăstirești, se sprijinește tot
pe stîlpi de piatră,

Coperîșul apoi întrece orice așteptare: el este din mici bucăți
de țiglă neagră ce formează un fond general întunecos, precum erau
odinioară cele din șindrile înnegrite, dar pe acest fond, scăpate ca
Ja ml.implare, împestrițai"! de țigle verzi de un acid dulce cum e

cel și rnușitei de pe copaci, și câteodată de țigle albastre sau roșcate
îl înfloresc și îl mingie cu catifelările lor.

Ferestre sunt multe pe toată întinderea lui și trebuie firește să
fie și odăi multe, după cum se și cade, căci așa au fost altădată
casele noastre românești, simple dar încăpătoare, primitoare de oas-
peți, primitoare pină și de rădunele ce veneau să-și facă cuiburile
sub strașiiile îor."

(p. 356) LE DERNIER DBS OBRXOVICZ AU QUARTIER
LATIN

Publicată în *Paris-Journal*, 11 juillet 1913.

Textul autograf în ms. fr. 209, f. 181r.—204r., datat: „Paris,
1912, 1 marș”.

Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească a apărut anterior în *Flacăra* (I, 46, 1 sep-
tembrie 1912, p. 561 — 562): *Cel de pe urmă Obrenovici*. în volumul
de față, p. 274.

(p. 362) LA VILLE - LA JOIE - ET - LES ROSES

Publicată în *Revue Roumaine*, II, 6, 30 novembre / 3 décembre
1913, p. 169 — î J5, cu titlul *Bucarest des tulipes et des roses, viile de la
joie*.

Textul primei redactări în ms. 11. 270, f. 15 r. — 28 r., B.G.S.,
datat: „Paris, 1911, 27 mai”.

Textul redactării ulterioare în ms. fr. 209, f. 3 r. — 34 r., datat:
„Paris, 1911”.

Reprodusă din ms. fr. 209.

O copie de Ana Macedonski, la Muzeul literaturii române, nr.
9.781.

Publicarea versiunii românești, în prima sa redactare, urmează la
scurt interval compunerii franceze: *Bucureștii lalelelor și ai trandafi-
rilor. Oraș al bucuriei (Ilustrațiunea națională, II, I noiembrie-decem-
brie 1913, p. 5—6)*. în volumul de față, p. 289, nota, p. 624.

În ms. fr. 209, o serie de note explicative:

1. — *Boukour* — joie.
2. — *Dimbovitza* - riviere qui traverse Bucarest.
3. — *chapelle* - elle existe encore, bien que menaçant de s'effon-
drer à chaque instant.
4. — *borandgk* - étoffe en soie écrue d'un magnifique jaune
d'or.
5. — *Exposition defunte* — celle de 1906.
6. — *tapis rouge* - ancien privilège concédé par les souverains
au membres de la noblesse.
7. — *cobza*—sorte de guitare”.

POSTUME

(P- 373) COMMENT ON DEVIENT RICHE ET PUISSANT

Publicată în *Revue Franco-Roumaine*, I, 3 — 4, 1928, p. 11 — 13, datată: „février 1911”, cu mențiunea „inedit”. Republicată în: *Opere*, III, *Nușele, schițe și povestiri*, ed. Tudor Vianu, Buc., F.R., 1944, p. 182 — 191 (*Povestiri în limba franceză, Les Balalalkas*). „Din ms. definitiv” (p. 213).

Textul primei redactări, intitulat *Commeni ori decient riche et puUsant*, se păstrează în două versiuni în ms., 11.270: f. 2r. — 14 r., datată: „Paris, 1911, février” și f. 46r. — 51 r., datată: „Paris, 1911”.

Textul definitiv în ms.fr. 209, t. 53r. - 89r., datat: „1911, février”.
Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească, semnată LU pseudonimul „Leandru”, *Așa să fac banii (nuvelă orientală)*, *Vestea*, I, 22, 27 aprilie 1877, p. 2—i, reprodusă și în volumul de față, p. 206.

Detaliu relevant de editorul anterior al acestui text, Tudor Vianu (*op. cit.*, voi III, p. 217): Macedonski scoate din povestea sa orientală un scenariu cinematografic, cu același titlu, în limba franceză, eu două serii alternative de însemnări, după tehnica filmului mut: primele (*Apparitions Graphiques*) conțineau titlurile, textul de imprimat pe peliculă, sub imagine; altele (*Cinemas*) descrierea scenelor filmate. Reproducem acest interesant text după *Opere*, III, p. 217—226:

I-ÈRK APPARITIOX GRAPHIQUÈ:E.

Alexandre Macedonski
COMMENT ON DEVIENT RICHE
ET PUISSANT
Conte

TI-ÈME APPARITION GRAPHIQUÈ,

Il y avait une fois deux frères. L'aîné, AH, de son état vendeur d'eau, ne possédant qu'un âne, une charrette et un tocmeau, â peine parvenait-il â joindre les deux bouts, â remplir le tonneau io fois par jour aux fameuses sources de Macmour ... Sa femme, une mēgère édentée, l'invectivait, ses enfants, une marmaille, criaient misere,..

I-ER CINEMA.

Aii dans son taudis. La mēgère lui montre tantât le poing, tantôt ses ongles crochus qu'elle lui fourre presque dans les yeux. Sales et déguenillés, les enfants gesticulent, se mouchent, pleurent, se roulent par terre, et avec force gestes témoignent de leur faim. Aii, dâsold, nesaît â qui s'en prendre; ii s'arrache les cheveux, car son turban, pendant qu'il se démène, roule â terre; mais sa femme l'en recoiffe, et Je pousse dehors par les ^paules...

IIJ-ÈME APPARITION GRAPHIQUE.

— Ouste donc, fils de Satan, lui a criâ sa femme ea le jetant dehors, et vide-moi ia place plus vite que 9a. L'eau de Macmour est plusfraiche que jamais; puises-en, et vends-en le plus quetupourras...

ir-fiME CINEMA.

Aii, tout penaud, trainant la jambe, suant â grosses gouttes, et l'âne, attelé â la charrette chargée du tonneau, dans un décor de rue turque. Soleil tombant d'apomb, et ombres bleues.

IV-ÈME APPARITION GRAPHIQUE.

Par contre, Hassan, muni d'une belle barbe rouge...

III-ÈME CINÈMA.

Hassan, flânant les mains dans les poches de ses chalvars, s'en va sous de beaux ombrages qui îongent, de haut, le Danube. On aperçoit les niouvemerits maritimes — bateaux â voiles, vapeurs, barques — d'un grand port. A gauche, dans le lointain, percent parmi les arbres des minarets effilés. Hassan bâille aux corneilles ...

V-ÈME ORAPIIIQUE.

Par contre, Hassan était un franc vaurien dont la seule occupation était celle de s'asseoir à l'ombre ou de passer sous les lauriers roses de toutes les terrasses de cafas...

IV-ÈME CINÉMA.

Terrasse d'un café turc sur une grande place. En bordure lauriers roses en fleurs. Hassan, couché sur un banc. Turcs accroupis autour, qui fument le chibouc qui savourent le caK, qui mangent. Quelques-uns lui adressent la parole. Hassan se bourre de riz, et la bouche à moitié pleine, hoche la tête, se contente de sourire, et de se caresser la barbe, et de cligner d'un œil ou d'un autre. Empoignant ensuite son chibouc, et tandis que les autres l'interpellent, Hrt pateson jpu précédent. Au fond de la place un mosquée. Soleil impitoyable et rares passants.

VI-SME GRAPIUQUE.

Hassan est, comme on vient de la voir, très estimé des gros bonnets qui lui paient force mangée, cafas et chiboucs, justement pour * le soin qu'il apporte à ne jamais contredire quoi que ce soit. Un clignement des yeux, une main passée sur sa barbe, un sourire, et c'est tout...

V-ÈME CINÉMA.

Le même que le *quatrième*, à la suite de la Krence près que Hassan lance bouffée sur bouffée de fumée, tandis qu'on discute et qu'on l'interpelle de plus en plus vivement, et que ses clignements d'yeux et ses hochements de tête sont de plus en plus fréquents. La main qu'il passe sur sa barbe devient aussi de plus en plus infatigable. Il se penche de droite, de gauche, avec jeu de scène identique pour chacun de ceux qui lui parlent. Passe son frère, avec l'âne et l'araba, qui s'arrête, lui montre le poing etropartfurieux. Mais Hassan, de simplement sourire et se caresser la barbe.

VII-ÈME GRAPKIQUE.

En Occident on en eut fait un président de la Chambre ou du Sénat, — voire un président de la République, — et il serait mort chargé d'honneurs... Là bis, on se contentait de lui donner simplement la pâtée... Mais...

VI-ÈME CINÉMA.

Le Bosphore. Constantinople et la Corne d'Or. Mouvements de paquebots, de caïques, de vaisseaux, de barques. Hassan au milieu de belles barbes noires et rouges, de cafetans verts, oranges, bleus, apparaît dans un caïque qui se détache d'un vapeur et aborde au rivage.

VIII-ÈME ORAPIRQUT.

Des négociants de sa ville natale devant se rendre à Constantinople l'amènent avec eux dans ce paradis du riz et des houris où il continua à fainéanter sur les terrasses des cafés. Seulement, un jour, le grand-vizir...

VII-2-ME CINÉMA.

Le grand-vizir caracolant sur un magnifique cheval au milieu d'une suite éblouissante d'or et de pierreries.

VIII-ÈME - IX-ÈME - X-ÈME CINÉMA.

Mêmes personnages, mais chevauchant d'une rue à l'autre. Caracoles le long de plusieurs. Finalement, arrivée du grand-vizir devant la terrasse du café où se tient Hassan entouré plus que jamais de barbes rouges et noires, Attitudes et gestes comme dans le *Cinéma V*.

IX-ÈME GRAPHIQUE.

Or voici: Le grand-vizir avait eu un fils, qui était mort, et auquel Hassan ressemblait trait pour trait. Il Temmena donc dans son palais et fit bientôt de Hassan un pacha, puis un gouverneur général de sa province natale ou son frère, Aii...

XI-ÈME CINÉMA.

Le même que la *Cinéma II*, mais AH encore plus miséreux et plus las qu'avant.

X-AUK ORAPHIQUI.

Or, comme on l'a dit, le grand-vizir fit de Hassan un gouverneur général de sa province natale où son frère, AU...

XII-ÈME CINÉMA.

Le même que le *Cinéma I*, mais plus exagéré, quant au délabrement du taudis et à la niimique de la femme et des enfants.

XI-ÈME (HIAPHIQUK).

... Et le nouveau pacha fit son entrée solennelle dans sa ville natale, qui était la résidence même de son gouvernement. Et ceux qui l'avaient connu...

XIII-ÈME CINEMA,

Place publique et nombreux turcs gesticulent par groupes.

XH-ÈME GRAPHIQUE.

Et ceux qui l'avaient connu dirent de lui: „Aliah en soit loué. Nous savions bien que c'était un grand homme! Quant à son frère, ce queux d'Ali, un propre à rien, — quoi?" N'importe, le bruit en vint à Aii et il s'en fut au konak pour voir Hassan.

XIV-ÈME CINÉMA.

Salle du konak: gardes, officiers, courtisans. Aii gesticule en vain. On en rit et on ne le laisse pas approcher de la porte du cabinet du pacha. On se le repassa. On se bourra de coups. Bruit. Tout à coup le pacha apparaît, En reconnaissant Aii, il cligne des yeux et on le fait entrer.

XV-ÈME CINÉMA.

Somptueuse chambre turque. Le pacha — cafetan de brocart broché d'or, babouches rouges à pointes recourbées et histortées de paillettes, de clinquants, ceint sous cafetan d'un riche tissu indien où des yatagans aux poignets gemmés de pierres précieuses sont passés, turban en mousseline et constellé à son croisement de diamants, — se tient assis majestueux et soigné. Son frère, loqueteux, à ses côtés, lui parle. Lui y va, tantôt d'un sourire, tantôt d'un clignement d'yeux.

XII-ÈME GRAPHIQUE,

Donc, contrairement à ce qu'Ali attendait de son frère, celui-ci le traita avec bonté, le fit asseoir à ses côtés. N'importe Aii qui n'en pouvait croire ses yeux et sa raison s'animait,.

XVI-ÈME CINÉMA.

Même *Cinéma* que le *XV-ème*, à la seule différence qu'Ali, furieux, gesticule...

XIV-ÈME GRAPHIQUE.

— Quoi, lui, une pourriture, pacha! Ce n'était point, Dieu! possible; et c'est plus tôt le malin qui avait pris les traits de son frère Hassan pour se moquer de lui,

XVII-ÈME CINÉMA.

Le même que le *XVI-ème*, mais le pacha multiplia simplement ses sourires et ses clignements d'yeux, et se passant de plus en plus la main sur la barbe, — Scène aussi vive que possible.

XV-ÈME GRAPHIQUE.

... Et Ali continuait de l'invectiver; — „Vas-y tant que tu y es! Lui dit le pacha, ne te gêne pas ...". Mais quand son frère lui demanda comment il était arrivé à la toute puissance et à la richesse, Le pacha heurta ses mains grassouillettes Pune contre l'autre, et fit servir du café agrémenté de chiboues ...

XVIII-ÈME CINÉMA.

Le même que le *XVII-ème*, en plus des esclaves qui apportent le café sur des plateaux dorés, tandis que d'autres présentent des chiboues — longs tuyaux en bois de rose — ornés d'ambre et de turquoises —, bourrés de tabac blond, — et qu'ils allument. Les esclaves se retirent. Scène grave et silencieuse entre les deux frères qui dégagent le moka et se contentent d'envoyer de là de magnifiques bouffées de fumée...

XVI-ÈME GRAPHIQUE.

— Mais enfin, dit Aii, en déposant son chiboue, m'expliqueras-tu...

— Comment je me trouve où tu me vois? Et se croisant les bras, non sans avoir lancé à travers la chambre bouffée de fumée sur bouffée de fumée, le pacha ajouta:

~ C'est simplement ainsi, en me tenant assis, jambes et bras croisés ... et ... en laissant ma fumée à tous les vents...

XIX-ÈME CINÉMA.

Cinéma correspondant au *Graphique XVI*, et ébahissement d'Ali,

XVII-ÈME GRAPHIQUE.

— Ah! c'est comme ça? dit Aii.

— Oui, lui répondit le pacha, et lui mettant en main quelques pièces d'or, il congédia son frère.

XX-ÈME CINÉMA.

Cinéma correspondant au *XVI-ème Graphique*.

XVIII-ÈME GRAPHIQUE.

— Ah! c'est comme ça, se dit AH en rentrant chez lui. Et il se numit en route d'un certain nombre de livres de tabac blond et de tuyaux en bois de rose.

— Ah, c'est comme ça...

XXI-ÈME CINÉMA.

Aii dans son taudis. Il déroule une natte en jonc au milieu de la pièce; range tout autour le tabac, s'assied les jambes croisées entre ses chiboucs, en allume un et en tire bouffée sur bouffée.

XIX-ÈME GRAPHIQUE.

Senleroc.t, sa femme, qui était à commier dans le voisinage, rentre. Ouste il veut-elle lui crier. Mais Aii lui met quelques pièces d'or entre les mains.

XXIÈME CINÉMA.

Cinéma correspondant au *XIX-ème Graphique* sus-indiqué: La mégère le menaçant de ses poings, et prête à se jeter sur lui. Mais Aii lui remettant quelques pièces d'or...

XX-ÈME GRAPHIQUE.

— Tais-toi, femme, Hassan n'est point devenu pacha autrement, et ce n'est qu'en langant de la fumée comme je le fais qu'on arrive en ce monde à la toute-puissance et à la richesse. Pour toi, voici de l'or, et plus vite que ça, file...

XXIIÈME CINÉMA.

Un autre réduit du taudis d'Ali. La mégère y déploie, entourée de commères, des feloffes à grands ramages qu'elle vient d'acheter, et qu'elle tire de cartons. Scène burlesque, en gestes et en minauderies. La mégère se drape tantôt d'une étoffe, tantôt d'une autre. Ses amies mimeent un grand admiration. Elle fait sortir aussi, de nombreux écrans, des colliers en menus coraux et en faux sequins, comme aussi des pendeloques d'oreilles, dont elle se pare devant un miroir ébréché.

XXI-ÈME GRAPHIQUE.

Pendant ce temps, Aii...

XXII-ÈME CINÉMA.

Aii, les jambes croisées sur sa natte et entouré de son tabac, tire bouffée de tournée sur bouffée tantôt d'unchibouc, tantôt d'un autre, qu'il prend à tour de rôle,

XXII-ÈME GRAPHIQUE.

Pendant ce temps, Aii... — Oui, mais quand ma mégère eut tout dépensé en pendants d'oreilles et autres friperies, se fut une autre paire de manches...

XXV-ÈME CINÉMA.

Aii, impassible, fumant, et sa femme lui montrant ses ongles crochus et ses dents jaunes. Scène où elle paraît prête à se jeter sur lui...

XXIU-ÈME (IR;VPHI)ÈME.

— Ouste il lui criait-elle en vain, grimaçante de colère. Lève-toi ilts enfants meurent de faim.

XXVI-ÈME CINÉMA.

Le mame que le *XXV-ème*, mais encore plus corsé et burlesque. Aii, toutefois, impassible.

XXIV-ÈME GRAPHIQUE.

~ Tais-toi, femme, et fêche-moi le camp. Ce n'est qu'en langant la fumée corame je le fais et qu'en se tenant les jambes croisées, et au repos, qu'on arrive à quelque chose en ce monde.

Mais la mégère,...

XXVII-ÈME CINÉMA.

Rue devant le taudis d'Ali. La mégère au milieu des voisins et voisines qu'elle a ameutés, Gesticulations et larmes. Gris.

XXV-ÈME URAPHTIQUE.

— h'ou, crie-t-elle, au milieu des voisins et voisines qu'elle a ameutés. Littéralement fou! Voyez! Entrez, Entrez, vous-mêmes,...

XXVIII-ÈME CINÉMA.

Lapiece dans laquelle se tient Aii qui continue de fuir impassible assis sur sa natte. La chambre est pleine de coumères et de lurs de toutes les couleurs qui l'hortent en vain.

XXVI-EME GRAPHIQUE.

— OusteJ filez lous.se contente de leur dire AJĪ. Ce n'est qu'en se tenant au repos et qu'en furaant comme je le fais que richesse ei toute puissance viennent. Or, fichez-moi Ja paix ou je tape,

Mais les enfants...

XXIX-ÈME CINÉMA.

La mège au milieu de ses enfants qui pleurent, la tiraillent de tous cdlès et miment la faim.

XXVII-EME GRAPHIQUE.

Mais les enfants se trouvant au comble de la unisère, la femme d'Ali dut vendre Tâne, Je tonneau et Taraba.

XXX-EME CINEMA.

L'âne, le tonneau et Taraba emmenés hors de la cour d'Ali par trois turcs imberbes qui les payent. à la femme d'Ali,

XXVHI-EME GKAPĪIQIE,

Elle les vendit donc, et ce furent fois ijeunes compagrsons raa< çons qui les achetèrent, et qui s'en furent avec leur acquisition, Et à misérable nichée en eut pour quelques jours...

XXXI-ÈME CINEMA,

Les enfants d'Ali, chacun un os à la oiain ou sons la dent, et se hourrant aussi de riz, qu'ils sortent à poignée d'une marmite autour de laquelle ils se battent...

XXIX-tJIK (jRAPĪI0L"E.

Or, pendant ce temps, les nouveaux maitres de L'Aliboron^d'Ali décidèrent de faire servir hourriquet et araba à charrier du sable, et s'en furent avec hors de la viile oii ils en trouvèrent à suffisance dans un trou qu'ils creusèrent.

XXMI-E.ME CINKMA.

Abords d'une forêt. L'âne attelé à Taraba dans Jaquelle les trois jeunes gens jettent du sable d'un trou oii ils descendent tour à tour et souvent lous les trois.

XXX-EME &RAPHIQUK.

Mais voici que pendant qu'ils se trouvent au fond du trou k diable y montra ses cornes sous Taspect d'un trésor merveilleux. Jattes pleines ci'or monnay6, joyaux, tout le trasor d'Aii-Baba...

XXXIII-ÈME CINÉMA.

De même que le XXXU-eme, mais cette fois les trois jeunes gens eraplissent Taraba non de sable mais de pièces d'or et de joyaux merveilleux qu'ils y d^versent de jattes et de couffes.

XXXf-EME (ĪKAPHIQUE.

Tout le trésor d'Ali-Baba remplit peu à peu Taraba. Seulement, comme ils allaient quitter la place ils virent brilièr encore queique chose au fond du trou et tous trois s'y précipitèrent,

XXXIV-fÈME CINEMA,

Les trois jeunes gens se précipitant à qui mieux mieux au fond du trou dont les parois de sable s'effondreat sur eux.

XXXir-EMK GRAPHIQUK.

... S'y prâcipitèront, oui. Mais les parofs du trou venant à s* effondrer sur eux, ils y restèrent tous les trois et y moururent.

Or, Tâne, !a ntiit venant, se mit à braire.

XXXV-tMF. CINĪMA.

Les mêmes abords de la forêt, Tâna et Taraba, mais dans ie crépuscule, puis dans Tobscurité de plus en plus dense. Mouvements d'impatienc de Tâne et mimique de braiments.

XXXIII-P^IE URAPHIQUK.

L'dne se mit à braire et finalement ii reprit tout seul le chem in de la viile.

XXXVI.EMI'J CXCXEMA.

L*dne rentrant dans la nuit en viile, avec Taralta au trésor.

XXXVIIJ-ÈME CINÉMA.

Son passage â travers plusieurs nies.

XXXIV-ÈME GRAPHIQL'E.

L'âne rentra en ville, mais ce fut devant la demeure de son ancien maître Aii que ses pas le conduisirent et qu'il s'arrêta. Or, Ja mâgere quî ne dormait que d'un oeil entendit les braiments que derechef ii poussa et ...

XXXVIII-ÈME FINJÛIA.

Aii, sur sa natte, fumant impassible. Sa femme ouvre Ja porte et pénètre dans la chambre en coup de vent.

XXXV-ÈME GRAPHIQUE.

— Lève-toi, lui cria-t-elle. Xotre âne est revenu avec l'araba et J'ai couru dehors pour m'en assurer. C'est bien lui, et de plus l'araba est toute chargée d'or et de bijoux. Donc, vite viens m'aider.

XXXIX-ÈME CINÉMA.

Le mème qu'au XXXVIII-ème, seuiement Ja femme d'AJiy mime le XXXV-ème *Oraplique*. ”

XXXVI-ÈME GRAPHIQUE.

— Vas-y, si tu le veux, femme. Quant â moi, ne bougerai-moi, car ce n'est qu'en se tenant tranquille et qu'en poussant de ci de là la fumée de son tabac qu'on acquiert ici-bas[^] richesse et tonte puissance.

XL-ÈME CINÉMA.

Le mème qu'au XXXIX-ème, mais va-et-vient de Ja femme d'AH qui entre et sort â tout instant apportant Je trasor de l'araba et Je rangeant autour de la natte d'Ali. Puis, quand elle y déposâ le dernier morceau d'or et de bijoux, elle leva les bras au ciel.

XXXVII-ÈME GRAPHIQUE.

— Qu'Allah en soit loué ! cria-t-elle avec explosion.

Mais Aii, se Jevant enfin, empoigna a detix maîns son chiboue, le lui brisa sur le dos, et...

XLI-ÈME CINÉMA.

Cinéma repr[^]ésentant, le XXXVIII-ème *Graphique*.

XXXVIII-ÈME GRAPHIQUE.

— ... Et que Je mauvais esprit t'emporte-toi. Car te l'ai-je pas dit, femme, c'en est qu'ainsi que viennent toute puissance et richesse, or ouste ! maintenant ...

XLII-ÈME CINÉMA.

Al Tempo ignant la mâgere pour la jeter dehors; courte lutte ce-ri-que ...

XXXIX-ÈME GRAPHIQUE.

— Or, oui, ouste! Et â ton tour maintenant de vider la place...

XLIII-ÈME CINÉMA.

Aii refermant la porte sur la migère qu'il a finit par jeter dehors, reprend gravement un chiboue, et s'avance vers Ja scène en tirant vivement boaffée de fumée sur bouffée et en Ja soufflant au plafond.

O traducere a acestui scenariu a dat Romulus Vulpesco: *Alexandru Macedonski — Acum 50 de ani: primul scenariu cinematografic?*¹, *Gazeta literară*, XIII, 31, 4 august 1966, p. 3.

Textul nis. fr. 209 este adnotat, și el, printr-o serie de note: „1. — *Şeytan* — Satan.

2. — *kef* — plaisir extatique; jouissance.

3. — *tumbetschi* — tabac qui voisine de prfcs, par ses effets, â la morphine.

4. — *konak* — palais du gouverneur-ge'nèra],

5. — *baelavas* ~ ~ gâteaux au miel".

(p. 384) L'IGONE DE SAINT-NICOLAS

Publicată în *Opere*, III, ed. Tudor Vianu, p. 192—199, „Din Bis. definitiv” (p. 226).

Textul definitiv în ms. fr. 209, f. 90r.—11jr.

Reprodusă din ms. fr. 209.

¹ i Din Mlmografia filmului româiicsc stabilită de Ion tantacuzino *Îm-mente* din *trecutul filmului românesc*, Buc, Meridiane, 1965, j). 43—45), care nu l n registre a ?S proiectul lui Macedonski, rezultă că pini Ui 1914 se realizaseră nu mai puţin rio li filme, deci și scenari, dat o rate unor scriitori ca: Victor Eriimiu, Corneliu Molioveanu, Ilara lamb Lecca, Emil Garleanu. Aceasta îm-prejurare nu micșorează cu nimic semnificația de pionierat a proiectului rna-cc-doiiskiiii.

(p. 392) DU PROFIT POUR TROIS

Publicată în *Opere*, III, ed. Tudor Vianu, p. 200—204, „Din mă, definitiv” (p. 226).

Textul primei redactări, Intns. 11. 270, f. 52 r. — 76 r., B.C.S., datat: „1911, Paris”.

Textul redactării ulterioare în ras. fr. 209, f. 155 r. — 180 r., datat: „1911, Paris.”

Reprodusă din ms. fr. 209.

În ms. fr. 209, următoarele note explicative:

„1. — *douehinkas* — demoiselles.

2. — *Troîțza* — trinité”.

(p. 398) EN TERRE TRAJANE

Publicată de noi, însoțită de o notă, *Maeedonski inedit*, în *Ramuri* IV, 5, 15 mai 1967, p. 13. Versiunea românească de G. D. Papastate.;

Textul autograf în ms. 9.805 al Muzeului literaturii române (incomplet).

Reprodusă din ms. 9.S05.

INÉDITE

(p. 403) CE QU'ON RELÈVE PARFOIS DANS LE CARNET
D'UN DÉSERTEUR

Textul autograf în ms. fr. 209, r. 205 r. — 211 r. (incomplet).

Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească este mult anterioară: *Din carnetul unui dezertor (Literaturul*, VIII, 2, decembrie 1886, p. 109 — 112, și republicări), în volumul de față, p. 56 și nota, p. 520.

Finalul acestui text, păstrat și în ms. 11.270, f. 96 r., B.C.S., «ste următorul:

— „Plus rien dans le carnet, à part quelques pages des trois quarts déchirées et rendues indéchiffrables par le temps”.

(j). 408) SI LES MORTS ...

Se păstrează în două transcrieri, în ms. 11.270, B.C.S.

1. — Textul integral, f. 29 r. — 35 r.

2. — Textul neterminat, f. 36 r. — 39 r.

Reprodusă din ms. 11.270, f. 29 r. — 35 r. I

În transcrierea ulterioară (f. 36 r. — 39 r.) începutul textului prezintă importante modificări. Îl reproducem integral:

SI LES MORTS

Ah I Si les morts d'il y a cent ans pouvaient seulement quitter un peu leurs tombes et revenir un peu parmi nous, en croieraient-ils leurs yeux, se trouveraient-ils déplacés et seraient-ils effarés à

toraber ainsî, de but en blanc, au milieu des actuelles manifestations de la vie humaine, du génie de ces diabesses de bêtes à deux pattes dont ils furent aussi dans un temps qui ... etc.?

Et, d'ab9rd, les villes qu'ils habitèrent, à être revues pareux tel-les qu'elles soat devenues, seraient un spectacle qui les confondraient joliment.

Angoissés et almsris, ce qu'ils se demanderaient s'ils se trouvent réellement dans Londres ou dans Paris, dans leur Vienne et dans leur Berlin surtout.

Les lieux qu'ils étaient tant familiers où donc ont-ils passés? Escamotés? Quoi? Et ce seraient vraiment ces grands *boulevards* et ces targes *avenues* qui occuperaient l'emplacement intime des sombres et étroits quartiers où ils naquirent et dont, en partant, ils emportèrent avec une si grande précision la physionomie exacte? Mais, était-ce Dieu possible? Evaporée la mercerie d'en face, fichu le drapier du coin? Et ce magnifique, ce grand, cet immense café — en réalité un trou mesquin et mal éclairé, — où on lisait le *Constitutionnel*, le *Globe*, tant d'autres journaux fameux, quoi? lui aussi passé en fumée, avec sa vaste salle dans laquelle on ne pénétrait que recueilli et presque respectueux — comme dans un temple? Ah! mais non, on ne leur en conterait point. Et ces bonries pâtes de consommeurs, gibus gris ou noirs qui s'allumaient pour un rien, qui criaient et tempêtaient mais rangeaient tout aussi facilement leurs colères, chavouant pourtant avec force grands gestes letins *dadas eux* aussi en allés, Hambés, embaîés à jamais.

Mais la liberté, qu'était-elle devenue, elle au moins, parmi tout cet *ordre* de villes de plus en plus rigides et despotiques dans leur alignement, dans leur magnificence? Et qu'était devenue l'égalité devant tous ces airs superbas qu'affiche la moderne *plutocratie* démocratique, dans Paris aussi bien qu'à NewYork et ailleurs.

Oh! ce qu'ils verraient, ce qu'ils liraient et ce qu'ils en entendraient ces morts, en fait de principes et autres, voilà. bien ce qui les stupéfieraient, s'ils ne les feraient vite rentrer sous terre.

Ils ne marcheraient, d'ailleurs, que de surprise en surprise. Quoi? On ne lisait plus, par exemple, du *Béranger* et des inconnus, tels *Lamartine*, *Chateaubriand* et *Hugo* avaient succédé à *Lebrun*, l'auteur du *Le Vengeur* et de *l'Oie à Mr. de Buffon*? Et qu'étaient encore tous

ces livres, des masses, et signés tous, de noms inconnus, tel un *Byron* en Angleterre et des *Dickens* et mille autres, au même pays; des *miss* et des *mistress*, des tads aussi parfois. Mais en Allemagne? Mais en Italie? Et de nouveau en France: ce tas de Balzacs, de Mussets et ces innombrables Eugène Sue ou ces non moins innombrables Dumas.

ADDENDA

POEME ÎN PROZĂ

(P- 415)

CEI DOI ÎNGERI

Publicată cu titlul *Ischiana*, în subtitlu „Legendă”, în *Oltul*, II, 25, 28 martie 1874, p. 2-3, datată: „Neapoli, 1873 - iulie”!
Republicată cu titlul *Cei doi îngeri*, în *Literatorul*, IV, 11—12, noiembrie-decembrie 1883, p. 690—691, datată: „Ischia, 1873”; cu același titlu, în *Lumina literară*, I, 32, 15 mai 1894, p. 1, nedatată.

Reprodusă din *Lumina literară*.

Într-o prima versiune din *Oltul* diferă în mod fundamental de prelucrarea ulterioară, o reproducem în întregime:

ISCHIANA (Legendă)

Unde te duci, copilă, la o oră așa de târzie; miezul nopții a sunat de mult! șoptea unei frumoase verguri angelul cel bun,

— Du-te, du-te, îi zicea însă angelul cel rău; grăbește-te, el te așteaptă de-aseară sub leasă înflorită a leandrilor de la Ischia.

Copila se oprea un moment, indecisă, la aceste două voci înteroare, care una îi șoptea într-un fei, alta în altul.

Tînăra copilă stătu mult timp în loc, cu îndoiala scrisă în față. Angelul cel bun îi striga: oprește! Angelul cel rău: grăbește, el te așteaptă, sub leasă înflorită a leandrilor de la Ischia!

Angelul cel bun îi arăta pericolul de a se duce la locul întâlnirii, ce-și dedese cu junele străin, pentru care inima ei se aprinsese.

Angelul cel rău însă, îl reprezintă așteptând-o cu cel mai mare neastîmpăr, și văzînd că copila tot mai sta la îndoială, pentru ca să triumfe, făcu să treacă și să retraceze dinaintea ochilor junei copile imaginea iuhită: ochii lui cei albaștri ca cerul; auriile bucle

ale părului său; albeața transparentă a figurei sale; fruntea lui cea înaltă și, în fine, coralinele lui buze, sprâncenele-i cele arcate, talia-i cea subțire și mlădioasă și fermecătorul și dulcele surîs al lui.

La acele răpitoare imagini, copila-și reluă repede drumul ce apucase, și nu mai ascultă de loc vocea care-i striga oprește!..,

O lună după aceea o navă cu toate vecele întinse se depărta repede din portul Iscliei I

O copilă cu fața scaldată în lacrimi plîngea în tăcere, pe o stîncă din marginea mării.

Copila care plîngea era copila care nu ascultase vocea angelului cel bun.

Nava care se depărta purta în sinu-i pe frumosul străin.

Copila se precipită în mare.

Păstorii spun că de atuncea, pe poteca ce urmase tînăra vergină în noaptea cînd nesocoti vocea angelului cel bun, se aude întotdeauna tîrziu după miezul nopții șoapte misterioase.

„Unde te duci”, murmură zefirul prin frunzele arborilor.

„Grăbește, el te așteaptă”, murmură în depărtare valurile mării ce a înghițit pe frumoasa copilă.

Acestea mi le nară un țăran din insula Ischia și ca să concludă adaogă:

„D-atunci a trecut mult timp, dar dacă vreodată vei avea vreo întîlnire amoroasă, ia seama să nu alegi locul întîlnirii sub înflorită leasă a leandrilor unde junele străin o aștepta căci numai o potecă duce la ea”.

— Și ce e cu aceasta, exclamai surprins,

— Este, că ai aștepta în zadar să-ți vie frumoasa, îmi răspunse el cu naivitate, căci pe acea potecă zefirul șoptește în toate nopțile „unde te duci?” și ischianele care cunosc semnificația acestor cuvinte s-ar întoarce îndărăt spăimînf.ate.

(p. H7)

SORA DE CARITATE

Publicată cu supratitlul „Pastel”, în *Literatorul*, I, 16, 11 mai 1880, p. 243, iscălită: „Luciliu”.

Reprodusă din *Literatorul*.

(p. 118)

POEMA POEMELOR

Publicată în *Literatorul*, I, 21, 29 iunie 1880, p. 321.

Reprodusă din *Literatorul*.

Specimen tipic macedonskian de „poezie a poeziei”, textul exprimă idei specific romantice, reiuale mereu, în diferite variante. În concepția poetului, *poema* constituie sinteza poeziei ca expresie a întregii existențe, cu toate atributele și contradicțiile sale. O definiție teoretică din aceeași perioadă merge în același sens (*Despre poemă, Curs de analiză critică*, III, în *Literatorul*, II, 1, 15 ianuarie 1881):

„O poemă trebuie să fie ceea ce a încercat Musset și Shakespeare; într-o poemă nu trebuie să se agite numai o singură pasiune, ci trebuie să se puie în mișcare toate pasiunile și toate sentimentele inimei”.

încadrarea acestei concepții în poetica lui Macedonski, în *Opera lui Alexandru Macedonski*, p. 642 — 644.

(p. 419) PE ȚĂRMUL MARI

Publicată cu subtitlul „Idilă”, în *Literatorul*, I, 21, 29 iunie 1880, p. 322—323.

Reprodusă din *Literatorul*.

La *milă*, o notă: „Măsură itinerară englezească”.

Nota „idilică” va apare și ulterior în opera lui Macedonski, prin traduceri din Teocrit (ediția de față, voi. III, p. 213—218, nota, p. 302—303), în *Calvârede feu — Thalassa*, și în genere în toate nostalgiale clasice ale poetului (*Opera lui Alexandru Macedonski*, p. 113—114, 193—196), predispușe spre inocență, naturism și re-

(p. 421) ÎNTRISTARE

Publicată în *Literatorul*, II, 10 octombrie 1881, p. 137. Republi-

cată în *Lumina literară*, I, 27, 8 mai 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina literară*.

(p. 422) LA ...

Publicată în *Literatorul*, II, 12, decembrie 1881, p. 328. Republi-

cată în *Binele public*, V, 154, 12 iunie 1883.

Reprodusă din *Binele public*,

(p. 423) CĂTRE POEZIE

Publicată în *Literatorul*, II, 12, decembrie 1881, p. 328. Repu-

blicată în *Binele public*, V, 154, 12 iunie 1883

Reprodusă din *Binele public*.

Tema „poeziei poetice” revine, de astă dată sub forma palinodiei, a dramei pierderii inspirației, moment eminent tragic pentru conștiința poetului. Ideea reapare adesea: *Oh! Suflet orb, Oh! Toate moarte* etc.

(p. 424) INIMA MOARTĂ

Publicată în *Literatorul*, II, 12, decembrie 1881, p. 348. Republi-

cată în *Lumina literară*, I, 32, 15 mai 1894, p. 3.

Reprodusă din *Lumina literară*.

Aceeași idee, mult concentrată, în poezia ulterioară, *Oh! Toate moarte* (în ediția de față, voi. III, p. 119, 269).

(p. 426) JALE

Publicată în *Literatorul*, III, 7» iulie 1882, p. 429. Republicată,

în *Binele public*, V, 154, 12 iunie 1883.

Reprodusă din *Binele public*.

(p. 427) DREAPTA ȘI STÎNGA LUI DUMNEZEU

Publicată cu supratitlul „Glntecile prozei” în *Literatorul*, V, 5, 1884, p. 249, numerotată „XX”.

Reprodusă din *Literatorul*.

(p. 428) CÎNTECUL PROZEI

Publicată în *Lumina*, I, 47, 2 iunie 1894, p. 1.

Reprodusă din *Lumina*.

TRADUCERI

{p. 433) CEL DIN URMĂ DINTRE ABENCERAGI

Publicată în *Vestea*, I, 88, 2 iulie 1877, p. 2-3; 89, 3 iulie 1877, p. 2-3; 96, 10 iulie 1877, p. 2-3; 102, 15 iulie 1877, p. 2-3; în Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, colecția incompletă) Reprodușă din *Venea*.

Traducerea nuvelei lui Cliaubriand, *Les Aventures du dernier Abencerage* (1826), din care Macsdonski va desprinde cunoscuta romanță a cavalerului francez Thomas de Lautrec, prizonierul lui Carol Quintul;

*Combien j'ai douce souvenance
Du joi lieu de ma naissance,*

tradusă sub titlul *Amintiri* („Imitație după Cliaubriand”), în *Literatorul*, V, 5, mai 1883, p. 261—266, în ediția de față, voi. III, p. 153—154 și nota respectivă, p. 280—281.

locadrarea acsstor traduceri, semnificative pentru orieatările romantice de tinarețe ale lui Macsdonski, în *Opera lui Alexandru Macedonski*, p. 71.

<p. 441) METZEKGERSTEIN

Publicată în *Revista independentă*, IX, noiembrie 1887, p. 50—54, însoțită de nota: „Această pj veste este jumltate imitată, jumătate tradusă din Edgar Poe”.

Reprodusa din *Revista independentă*.

Este prelucrarea „povosteî” cu acilași nume din *Tales of the grotesque and arabesque* de Ed^ar Poa (1832), desigur prin intermediar

francez, probabil al lui Charles Baudeiaire; *Metzengerstein* (1854), inclusă în volumul *Histoires extraordinaires* (1856), numeroase reeditări, cf. Edgar Allan Poe, *Histoires*, traduction de Ch. Baudelaire, Bibliothèque de la Pléiade, 1932, p. 259—268.

Se nymără printre primele traduceri românești din Edgar Poe (Eminescu: *Morella*, în *Curierul de Iași*, 5 octombrie 1876, apoi I.L. Garagiale, în 1878; *O întimplare la Ierusalim*, *Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană*, *Opere*, IV, ed. Șerban Cioculescu, București, 1938, p. 256—278, 448).

Despre opiniile lui Macedonski despre Edgar Poe, exprimate într-un scurt articoli din *Lumina*, I, 14, 22 aprilie 1894, cf. *Opera lui Akxa,ndru Macedonski*, p. 89.

{p. 446) CHINUL PRIN SPERANȚĂ

Publicată în *Romanul*, XXXIV, 27 (15) ianuarie 1890. Republicată în *Literatorul*, I, 15 decembrie 1892, p. 11—12, cu supratitlul „De pe culmea vieței”; *Lumina*, I, 6, 10 aprilie 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina*.

Este rezumatul nuvelei *La Torture par l'espérance* de VilHers de J'Isle-Adam, publicată în *Nouveaux contes eruels (Oeuvres complètes*, III, Paris, *Mercure de France*, 1922, p. 237—247), reprodusă și în presa noastră; *L'Independance rovtnaïne*, 22 oct./3 nov. 1890.

O traducere a aceleiași nuvele, semnală: „Ey”, *Chinul speranței*, a apărut în *Versuri și proză*, I, 7, 15 decembrie 1911, p. 112—116.

p. 449) VIAȚA DE AZI PE MILNE

I

ÎNTOCMIREA CENAULULUI

Publicată în *Literatorul*, VIII, i, 15 septembrie 1892, p. 12—14, cu subtitlul „Roman de Henri Murger”, iar în notă: „Acest roman este celebru sub titlul: *La vie de Bohème*”, cu mențiunea: „traducere liberă de Luciliu”. Incompletă („va urma”).

Reprodusă din *Literatorul*.

Este, într-adevăr, traducerea liberă a începutului cap, I, *Comment, fat institue'le cehack de la Bohème*, din romanul *Scènes de la vie de Bohime* de Henri Murger (1850). **

TABLA ILUSTRĂȚIILOR

<i>Cartea de aur</i> , Buc, 1902, coperta (exemplarul lui Adrian Marino)	94—9S
<i>Cartea de aur</i> , Buc, 1902, foaia de titlu (exemplarul lui Adrian Marino)	9i—95
<i>Pe drum de poftă</i> , voi. <i>Cartea de aur</i> , 1902, p. 55..	94—95-
<i>Carteade aur</i> , foaia de titlu a ms. definitiv S.216, f. 1 r. (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	91-95.
<i>Caii negri</i> , ms. 3-108, f. 37 r. (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	190—19t
<i>Palatul fermecat</i> , <i>Literatorul</i> , 11, 2, 15 februarie 1881, p. 576 (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	190-191
<i>Dramă banală</i> . Buc, 1886, foaia de titlu (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	190—191
<i>Trăiau Demelrescu</i> , frontispiciu (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	190—191
<i>Pitarul</i> , <i>Ilustrația neamului nostru</i> , V, 8, februarie 1920, p. 2 (BibL Acad. Republicii Socialiste România)	286-287
<i>Cămătarul</i> , ms, 3. 215, f. 71 v. (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	286-287^
<i>Luntrașul</i> , <i>Literatorul</i> , 11,-1,15 aprilie 1881, p. 70] (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România) 286—287	

Ms. fr. 209, foaia de titlu, f.lr. (Bibi.Acad. Republicii Socialiste România)	246-287
<i>Le Beau Danube Bleu</i> , frontispiciu (Bibi. Acad. • Republicii Socialiste România)	382-383
<i>La viile—la joie—et—ies roses</i> , ms. fr. 209, f. 4 r. {Bibi. Acad. Republicii Socialiste România), .	382-383
<i>Comment on devient riche et puissant</i> , ms. fr. 209, î. 89 r. (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România)	382-383
Portretul poetului la maturitate (Institutul de istorie și teorie literară „George Călinescu”) ..	332—383

CUPRINS

<i>Notă</i>	5
-----------------------	---

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

ANTUME

CARTEA DE AUR

Zi de august	13	(473)
Soare și grâu	25	(484)
Pe drum de poștă	1/	(487)
vMoară pe Dunăre	42	(500)
v'Pomul de Crăciun	45	(505)
Trecerea Oltețuhii	50	(514)
>. Căii negri	52	1517}
Din carnetul unui dezertor	56	(520)
între cotețe	62	(521)
O noapte în SuHna	80	(526)
Pădurea Ulmilor	83	(530)
Masca	86	(532)
Nicu Dereanu	89	(534)
Cometa lui Odorescu	105	(548)
Palaiul fermecat	150	(549)
Dramă banală	113	(558)
•, Bariera Șimnicului	124	(562)
Scrisoarea de la Dumnezeu	118	(567)
Casa cu flo. 10.	14ii	(568)
N uvelă în scrisori	135	(5%)

Năluci din vechime

Pitarul	141	(577)
Baba-Cloanța	143	(580)
Cănărița	145	(585)
Căpitanul de poștă	148	(589)
Oaușul	151	(593)
Surugiul	153	(597)
Verigă-Țiganul	155	(601)
Isprăvnicelul	162	(606)
Cămătarul	165	(606)

DIN PERIODICE

•Cinele din Văcărești (Nuvelă, originala)	171	(613)
Cîrjaliul (Nuvelă originală)	189	(613)
Așa să Iac bunii (Nuvelă orientală)	206	(614)
Lina de aur (Poveste sîrbească)	212	(614)
Pomul Mărgăritei	225	(616)
Luntrașul (Nuvelă originală)	228	(617)
Costică (Nuvelă originală)	231	(617)
Cartea de poezii	235	(617)
Cavalerii trotuarului (I Fiul vornicului; II Mihnea-Adrian; III La douăzeci de ani; IV Cazul lui Manole Cleșanu; V O idiă)	238	(618)
La vizită (I, II)	253	(618)
Sfinx	259	(618)
Pe Dealul-Spirei	263	(620)
Paște	267	(620)
Contele de cinci centime	269	(621)
O judecată	272	(621)
Cel de pe urmă Obrenovici	274	(621)
Maestru] din oglindă	280	(621)
Ouă de Paști	283	(624)
Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor. Oraș al bucuriei	289	(624)
Oceania — Pacific — Dreadnought	295	(629)
Ziua unei fete vrednice de lumea nouă	303	(629)
Ziua unui funcționar mijlociu	306	(629)

POSTUME

Visele hașîșului	311	(630)
----------------------------	-----	-------

INEDITE

Govie	317	(631)
-----------------	-----	-------

POVESTIRI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

ANTUME

Marguerite	325	(634)
I/Usurier	326	(634)
La lettre du bon Uieu	329	(635)
Les deux Mecques	332	(636)
Faribolose gentillesses d'atitan et de tous temps (I, II, III)	338	(636)
Oeuf de Pâques	348	(636)
Le palais Cantacuzène	354	(637)
Le dernier des Obrenovicz au Quartier Latin	356	(638)
La viile - la joie — et—les roses	362	(638)

POSTUME

Comment on devient riche et puissant	373	(640)
L'ldne de Saint-Nicolas	384	(651)
Du profit pour trois	392	(652)
En terre Trajane	398	(652)

INEDITE

Ce qu'on relève pîrfoiî dans le carnet d'iin dé;ertcur	403	(653)
Si les morts	408	(653)

ADDENDA

POEME IN PROZĂ

Cei doi îngeri	415	(656)
Sora de caritate	417	(657)
Poema poemelor	418	(657)
Pe țarmul mării (Idilă)	419	(658)
întristare	421	(658)
La	422	(658)
Către poezie	423	(658)
Inima moartă	424	(659)
Jale	426	(659)
Dreapta și stingă lui Dumnezeu	42J	(659)
Cîntocul prozei	428	(659)

TRADUCERI

Ce] din urmă dintre Abenceragi	433	(660)
MeUengeretein	441	(660)
Chinul prin speranță	446	(661)
Viața de azi pe mâine	449	(661)
<i>Note și variante</i>	453	
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	663	

